

ČESKÁ

ČÍTAČÍ KNIHA

M 286_c PRO

P. 1516

TŘÍDY VYŠŠÍHO GYMNASIUM.

DRUHÉ VYDÁNÍ.

Cena neváz. 1 zl., váz. 1 zl. 8 kr. v stř.

V P R A Z E.

SKLAD KNIHKUPECTVÍ CALVOVA. B. TEMPSKÝ.

1852.

72
ÚSTŘEDNÍ KNIKOVNA
PEDAGOGICKÉ FAKULTY
HRADEC KRÁLOVÉ

Sign. č. 01490

Inv. č. 202239

O b s a h.

	Strana
I. Z Kralodvorského rukopisu	
Boj s Slavoji	1
Jaroslav	4
Ladise a Lubor	12
Jelen	14
Pisně	17
II. Nejstarší prosa česká v překladech z písem svatých.	
A. Zlomky z evangelium sv. Jana	19
B. Žalm XVII.	19
C. Ze života Ježíše Krista dle sepsání sv. Lukáše	21
III. Starověké básně.	
A. Píseň na Vyšehrad	22
B. Bájka o Lášce a Čbánu	23
C. Řeč Jinochova	24
D. Píseň veselé chudinky	25
E. Rýmované příprádky z 15. století	26
IV. Dalemil.	
Libuše, Přemysl, bouřka divá	27
V. Z Alexandreidy	33
VI. Z legendy o sv. Prokopu	38
VII. Legendy české ze XIV. století.	
1. Život sv. Kyrilla, sv. Metoděje a sv. Ludmily	42
2. Život sv. Václava	45
VIII. Příběh Pulchry a Hraděnina	49
IX. Z nejstaršího překladu celé bibli	54
X. Tomáš ze Štítného.	
a. Účrta staročeské filosofie	58

	Strana
b. Naučení rozličným stavům	69
c. O volení přítele	83
XI. Obrazec nábožné prosy z konce XIV. věku	85
XII. Trojanská historie.	
a. Boj mezi Řeky a Trojanskými	88
b. Poselství do Delf	95
c. Zabití Hektora	95
XIII. Čtyři stěžejní ctnosti	98
XIV. Jan Hus.	
a. O straštech a pominulosti života vezdejšího	107
b. Výklad v Písni písní verše 14. kap. I.	109
XV. Několik listův znamenitějších osob z XIV. a XV. století	111
XVI. Pánové čeští Jan a Bohuslav z Lobkovic a na Hasi- steině.	
1. Ostrov Kandia	116
2. Ostrov Rodýz	119
Ze spisův Bohuslavových	126
XVII. Řehoř Hrubý z Jelení.	
A. Chvála bláznovství	157
B. Z Rozprávek Petrarkových	145
XVIII. Viktorin Kornel ze Všehrd.	
1. O právech českých	154
2. O soudech v zemi české	160
3. Přípis učiněný knězi Jirovi	163
XIX. Mikuláš Konáč z Hodištkova.	
Bádpajovy bájky	167
XX. Václav Hájek z Libočan.	
Božena	171
XXI. Adam Daniel z Veveslavína.	
1. Bitva u Bělehradu	175
2. Přípravy k svatbě krále Ladislava, jeho náhlá nemoc a smrt	176
3. Na čem pravá urozenost záleží	181
XXII. Jan Kocín z Kocinetu.	
1. Naučení správcům obecním podle Plutarcha	184
2. O úžitku přicházejícím z učení se historii	194
XXIII. Bartol. Paprocký z Glogol a Paprocké vůle.	
Dobytí Sigetu	200
XXIV. Václav Plácel z Elbingu.	
Duchovní u Židův úřadové	209
XXV. Šimon Lomnický z Budče.	
1. O moudrosti	212
2. Žádání důstojenství	214

XXVI. Kristof Harant z Polžic a Bedružic.	Strana
Cesta z Damiaty do Kaira	215
XXVII. Pavel Skála ze Zhoře.	
1. Charakteristika královny Alžběty	225
2. Jindřich IV. král Francouzský	227
XXVIII. Václav Vratislav z Mitrovic.	
1. Vypsání cesty do Konstantinopole skrze Srby a Bulhary	232
2. Příčina zajetí pana Posla a žalařování komonstva jeho	239
XXIX. Karel ze Žerotína.	
A. Povolání do soudu zemského v Moravě	251
B. Z obrany psané k panu Jiřkovi z Hodic r. 1606	255
C. Listy	259
XXX. Jan Amos Komenský.	
A. O stavu učených	268
B. Z didaktiky	279
XXXI. Jan Beckovský.	
Dobytí Prahy od Švedův l. 1648	288
XXXII. Václav Stach.	
1. Básník k své knize	295
2. Má česk	294
3. K Muse	295
4. České veršovství	297
5. Žákům	299
6. Rozdíl dvou klasův	—
7. Smýšlení mé	300
XXXIII. Ant. Jar. Puchmajer.	
1. O velebnosti božské	500
2. Žalm CIII.	302
3. Můj ráj	304
4. Rada zvířat	306
5. Pes a vlk	308
6. Žáby o krále prosící	310
7. Lakomý a závistný	311
8. Hora k porodu pracujících	—
XXXIV. Josef Jungmann.	
1. Spokojenost	312
2. Ke dni čtyřicetiletého panování JM. Císaře a Krále Františka I.	313
3. Rybářská píseň	315
4. Jeseň	—
5. Píseň o zvonu	316
6. Messiáš	322
Plivník	324
O klassičnosti v literatuře vůbec a zvláště české	331

	Strana
Obohacování jazyka českého	339
O překladech	340
XXXV. Jan Holý.	
Z hrdinské básně „Svatopluk“	344
Jaroslav (Idylla)	349
XXXVI. Antonín Marek.	
1. K jméninám J. biskupské Milosti pana Josefa Hurdálka, bi- skupa Litoměřického, d. 19. března 1816	351
2. U hrobu Fortunata Durycha	355
3. Poslání Josefovi Jungmannovi	354
4. Na Trosky	356
5. Zevnitřní i vnitřní nepřítel	358
6. Prosa k bohu v nouzi obecné r. 1816	—
Řeč duchovní o novém létu	360
Jenisejská gubernie	368
XXXVII. Milota Zdirad Polák.	
1. Vznešenost přírody	372
2. Slavičí zpěv pod večer	376
3. Popis bouřky	378
4. Na Petrarku	382
Chrám sv. Petra v Římě	383
XXXVIII. Václav Kilepera.	
Z činohry historické: Tataři u Holomouce	390
XXXIX. Jan Kolár.	
Sonety	403
Zříceniny severního Slovanstva	411
Slovanka k bratřím a sestrám	414
Nápisy	415
Z cestopisu do horní Itálie	416
Řeč o čtvrté jubilejní slavnosti vynalezeného knihtiskářského umě- ní r. 1840	421
XL. Pavel Josef Šafařík.	
Mé zpěvy	432
Slza lásky	433
Časové	434
Na rozloučenou V. P.—	435
Aristofanes a komedie stará	436
Myšlenky o nejdávnějším stavu Slovanského národa	439
Rozdíl plemen a kmenův pokolení lidského	447
Rozřazení nářečí slovanských	449
Stejnorodost jazyka českého jak v Čechách a na Moravě, tak i na Slovensku	450

	Strana
XXI. František Turinský.	
Jedna toliko vlast	457
Obraz české vlasti	459
Dithyramba	460
XXII. František Palacký.	
Život sv. Vojtěcha, druhého biskupa Pražského	461
Početí válek husitských	469
Životopis Jana Amosa Komenského	483
O původu komičnosti a tragičnosti	492
XXIII. František Ladislav Čelakovský.	
Z Ohlasu písní ruských	496
Z Růže stolisté	510
Buď vůle tvá	514
Kvítí	515
Nápisové	517
XLIV. Josef Krasoslav Chmelenský.	
Vlastislav a Neklan	520
Píseň vesničanův	530
Otčina	531
Planá růže	532
Sírotek	—
Dvě sestry	533
Píseň hanácká	—
Zpěv český	—
XLV. Josef Frant. Smetana.	
Boj Fridricha Barbarossy s Milánskými	534
Z Hvězdoslaví	540
XLVI. Jindřich Marek.	
Útěcha v nesmrtedlnosti	549
Modlitba Páně	—
Návrat z Palestiny	550
Slepého krále smrt	551
Muromská korouhev	552
Domácí lékař	554
Sylvestrová noc	555
XLVII. Erazim Vocel.	
Zvěsti lesa	555
Vina času	556
Mladému pokolení	557
Slovo, Světlo, Sláva	559
K bratřím	560
Strom na pomezí	562
Písně králové Alžběty	564

	Strana
XLVIII. Karel Vinařický.	
Safická strofa	566
Varito mé	567
Plavba v Podolí	568
Milina	569
Měna časův	—
Časy roku	570
Z historické truchlohry: Jan slepý	571
XLIX. Eugen K. Tupý (B. Jablonský).	
Tři doby v zemi České	589
Duchu světa	591
Máj	592
Vojenská píseň	—
Vojínovo loučení	593
Vlasti a tobě	—
Modlíci se panna	594
L. Václav Vladivoj Tomek.	
Král Otakar II.	594

I. Z KRALODVORSKÉHO RUKOPISU.

Záboj a Slavoj.

Z črna lesa vystupuje skála, na skálu vystúpi silný Záboj, obzira krajiny na vsě strany, zamúti sě ot krajín ote vsěch, i zastena pláčem holubiným.

Sedie dlúho, i dlúho sě mútie; i vzhopí sě vzhóru, jako jelen dolóv lesem, lesem dlúhopustým bystro spěcháše, ot muže k muži, ot silna k silnu, po vsickej vlasti. Krátká slova ke vsěm skryto řeče, pokloní sě bohóm, otsud k druhu spěcha.

I minu den prvý, i minu den vterý; i kdaž za třetiem luna v noci bieše, sněchu sě mužie sěmo v les črn. K něm zdě Záboj, otvede je v úval, v ponížený úval hlubokého lesa. Slúpi Záboj najnížeje dolóv, vze varito zvučno: Mužie bratrských srdce i jiskrených zrakóv! vám pěju najníží z dola: piesň jde z srdce mého, z srdce najnížeje pohružena v hori! Otčik zaide k otcem, ostavi v dědině dietky svoje i svoje lubice, i neřeče nikomu: báfo! ty mluvi k něm oteckými slovy. I přiide cuzí úsilno v dědinu, i cuzími slovy zapovída; i kak sě zdie v cuzej vlasti ot jutra po večer, tako bieše zdiati dietkám i ženám, i jedínú družu nám imieti po púti vsěj z Vesny po Moranu. I vyhánie z hájev vsě krahuje; i kací bozi v cuzej vlasti, takým sě klaněti zdě, i jim oběcati oběť. I nesměchu sě bíti v čelo před bohy, ni v súmrky jim dávatí jiesti. Kamo otčik dáváše krmě bohóm, kamo k něm hlásat chodíváše, posěkachu vsě drva, i rozhrušichu vsě bohy.

Aj, ty Záboju! ty pěješ srdce k srdcu pěsňú z středa hoře; jako Lumír, ký slovy i pěniem bieše pohýbal Vyšehrad i vsě vlasti, tako ty mě i vsiu bratř. Pěvce dobra milujú bozi: pěj! tobě ot nich dáno v srdce proti vrahóm!

Zře Zábój na Slavojeva zapolena zraky, i pěniem dále srdce jímáše. Dva syny, její hlasy přecházesta v muska, vycházievasta v les; tamo mečem i mlatem i oščepem učista paži; tamo pokrysta i vracesta sě rozkosem. Kehdy paže její bieše dorostla i její umy proti vrahóm, i dorostachu druží bratřieci: ajta, vsi vyrazichu vz-vrahy! i by krutost jich bůfúce nebe, i v dědiny vrátíše sě byvšie blahost.

Aj! skočichu vsici v dol k Zábóju, i tíščechu jej v přesilná paži, s prsú na prsy vsi kladechu ruce, vėhlasno dávachu slova k slovóm. I přicházéše noc před jutro: aj, vystúpichu z úvala, różno vezdě, ke všem dřevóm, ke všem stranám bráchu sě lesem.

I minu den, i minu den vterý; i po třetiem dni, kehdy sě zatemníše noc, bra sě Zábój v les, lesem za Zábójem sbory; i bra sě Slavoj v les, lesem za Slavojem sbory. Vsiak imě vieru k vojevodě, vsiak srdce úporno králu, vsak zbraň bystru na král.

Aj Slavoji bratře! tamo k modru vrchu! vrch ten po všech po krajinách; tamo zaměřímy chody ot vrcha k ranému sluncu; tamo les temen, tamo si podáme ruce; nynie beř sě lisími skoky, i jáz tako poídu tudy.

Aj Zábóji bratře! čemu naše braň jímá tepruv ot vrcha sopotati krutost? otsavad buřmy protiv králevým vrahóm!

Slavoji bratře! kdaž hada potřieti chceši, na hlavu najjistěje: tamo hlava jeho!

Rozstúpi sě mustvo lesem, rozstúpi sě v pravo, v levo: tudy taže Zábójevým slovem, onamo slovem prudka Slavoje, hluhinami lesóv k modru vrchu. I kehdy bieše pět slunci, podasta si přesilně ruce, i pozřesta lisíma zrakoma na královy voje.

Srazili nám drbí Luděk voje, voje své pod jednu ránu. Aj Luděče! ty si parob na paroby krále! ty rei svému ukrutniku, že dýmest nám velenie jeho.

I rozlúti sě Luděk, ručiem hlasem svola své voje; podnesie bě plno osvěty ot slunce, v osvětě plno blska z králevých vojev, hotoví vsici nohú v krok i rukú v braň, Luděkovadle slova.

Aj Slavoji bratře! tudy spěj lisími skoky, jáz poídu vsřřecú jim v čelo. I vyrazi Zábój v před jako krupobitie, i vyrazi Slavoj v bok jím jako krupobitie. Aj bratře! ti-sie nám krušichu bobu,

ti-sie nám kácechu dřeva, i plašichu krahuje z lesów : bozi náma
vícestvie dajú!

Aj, prudkost vyrazi Luděkem z četných vrahów protiv Zá-
boju; i vyrazi Záboj, hořúciema očima v Luděk měři; dub protiv
dubu zřieti ze vsěho lesa; Záboj hna protiv Luděku nade vsě
voje. Luděk uderi silným mečem, přetě třie kóže v ščítě; i udeři
Záboj mlatem, otkoči hbitý Luděk, v dřevo vrazi mlat, i skoti
sě dřevo na voj, i třiedeset jich otide k otcem. I zluti sě Luděk :
Aj ty zhovadilý! ty veliká potvoro hadów! mečem sě potýkaj se
mnú. I máše Záboj mečem, kus ščíta vrahu otrazi; i tasi Luděk,
meč sě smeče po koženě ščítě. I zapolesta sě oba k ranám,
ránami vsě po sobě stesasta i vsě kolem zbročesta krviú, i krviú
zbrocechu je mužie kolkol jejíu vezdě v přelutej sěči.

Slunce přeide poledne, i ot poledne juž na pól k večeru :
i váleno ješče, ni sěmo ni tamo ustúpeno; i váleno zdě, i vá-
leno tamo ot Slavoje. Aj ty vraže, bēs v tě! čemu ty našu krev
piješi? I chopi Záboj svój mlat, i otkoči Luděk; napřeže mlat Zá-
boj výš vzhóru, i vrže po vraze: letě mlat, rozskoči sě ščit, za
ščítem sě rozskočista Luděkova prsy. I uleče sě duše těžka mlata,
i mlat i dušu vyrazi, i zanese pět siehów u vojsku. Strach vra-
hóm vyrazi z hrdl skřeky, radost vzezňě z ust vojnów Zábojevých
i zajiskři z radostnú zrakú.

Aj bratřie! bozi ny vícestviem dařichu. Rozstúpi sě vás je-
den hluk v pravo i v levo; ze vsěch údolí sěmo svedte koně, koni
řehci vešken ten les.

Záboji bratře, ty udatý lve! neupúščeť búřit u vrahy! — Ajta
otvrže Záboj ščit, i v ruce mlatem, i v drugej mečem, tako i
v přieč proráže dráhy u vrazěch. I by úpěli vrahóm, i by ustú-
pati vrahóm; Třas je hnáše z bojišče, strach z hrdl jich vyráže
skřeky; koni řehce vešken les.

Vzhóru na koně! s koni za vrahy přese vsě vlasti! ruči
koni neste v patách za nimi našu krutost! I vzskočichu hluci
vz-ručie koně, i skok na skok po vrazěch sě hnachu, ránu na ránu
soptichu krutú krutost. I mijechu rovně, i hory i lesy v pravo i
v levo; vsě ubíhá v zad.

Hučie divá řeka, vlna za vlnú sě valé; hučechu vsi voji,
skok na skok vsě sě hnáše přes búřící řeku. Vody uchvátichu

množstvo cudích, i přenesechu své zvěsty na druhý břeh. I po krajinách vezdě v šíř i v šíř lutý ostříž rozepě svoje křiedle dlůžě, bystro létá za ptactvem: Zábojevi voji rozehnachu sě v šíř, vezdě po vlastech hnachu luto po vrazěch, vezdě srážechu je i stupachu koni. Nocú pod lunú za nimi luto, dnem pod sluncem za nimi luto; i opěty temnú nocú, i po noci šedým jutřem.

Hučie divá řeka, vlna za vlnú sě valé; hučechu vsi voji, skok na skok vsě sě hnáše přes búřící řeku. Vody uchvátichu množstvo cudích, i přenesechu své zvěsty na druhý břeh.

Tamo k šedým horám! tamo dobůří naše pomsta. **Aj** Záboji bratře! juž nám nedaleko hory, a juž hlůček vrahův, i ti žalostivo prosie. — Vratno krajinú! tudy ty, jáz tudy, vyhubit vsě krá-
levo.

Vietr búří přes vlasti, vojsky búřie přes vlasti, v pravo i v levo, vezdě šířú silú vojsky, v radostném hluce. **Aj** bratře, aj šerý vrch! bozi ny tamo víceštvím dařili, tamo i věle duš těká sěmo tamo po dřevěch; jich bojie sě ptactvo i plachý zvěř, jedno sovy nebojá sě. Tamo k vrchu pohřebat mrch, i dat pokrm bohovóm, i tamo bohóm spasám dat množstvo obětí, a jim hlásat milých slov, i jim oružie pobitých vrahův!

J a r o s l a v .

Zvěstuju vám pověšt veleslavnú
O velikých pótkách, lutých bojech;
Nastojte, i ves svůj um zbierajte,
Nastojte, i nadivno vám sluchu!

Vě vlasti, kdě Olomúc vévodí,
Jesti tamo hora nevysoká,
Nevysoká, Hostajnov jej imě;
Máti božíá divy tamo tvoří.

Dlúho vlasti naše v míře běchu,
Dlúho obih mezi ludem ktveše;
Ne ot vzhoda v zemiech búřa vstáše,
Vstáše. dceře-dle taterska cháma,
Juž křestěňští ludé pro kamenie,
Pro perly i pro zlato zabili.

Lepá Kublajevna, jako luna,
 Uslyše, že vlastní na záchodě,
 V sěch-že vlastech luda mnoho žive;
 Otpravi sě poznat pravdív cuziech.

Na nohy tu skoči junóv deset
 I dvě děvě ku průvodu jeje;
 Nahrnuchu, čeho třeba bieše,
 I vsedachu vsi na ručie koně,
 I brachu sě, kamo slunce spěje.

Jako zora po jutře sě sěje,
 Kehdy nad mrkavy šumy vznide:
 Tako sě dei Kublajeva cháma
 Rozenú i strojnú krású sieše.
 Obvlečena bě vsia v zlatohlavě,
 Věncena kameniem i perlami.

Diviechu sě Němci kráse také,
 Záviděchu bohatsvo jej velim,
 Střežechu jej páti jeje dráhu,
 Vypalnuchu na ňu mezi dřevy,
 Zabichu ju, i pobrachu sbožie.

Když sie slyše Kublaj, chám taterský,
 Če sě sta se dcerú jeho drabú:
 Sebra voje se vsěch vlastní valných,
 Tieže s voji, kamo slunce spěje.

Slyšechu to králi na záchodě,
 Ež chám spěje na ludné jich vlasti;
 Srotichu sě druhý ke druhému,
 I sebrachu převeliku vojsku,
 I tažechu polem protiv jemu.
 Na rovni sě valnej položiechu,
 Položiechu, i cháma zdě ždáchu.

Kublaj káže vsěm svým čarodějem,
 Hadačem, hvězdátem, kúzelníkóm,
 Aby zvěstovali, uhodnúce,
 Kteraký by konec boj jměl vzieli.

Sebrachu sě nalit čaroději,
 Hadači, hvězdáři, kúzelníci,

Na dvě straně kolo rozstúpichu,
 I na dli tresť črnú položichu,
 I ju na dvě pole rozščepichu:
 Prvej pole Kublaj imě vzděchu,
 Vterej pole králi imě vzděchu,
 Vetchými slovesy nad sim vzpěchu.
 Počechu trsti spolu vojevati,
 I tresť Kublajeva svíceziše.

Vzradova sě množstvie vsěho luda,
 Prokní teče ruče koněm svojim,
 I do řad sě voje postavichu.

Křestěné ni světi neiměchu,
 A hnáchu bez uma v řady pohan,
 S takú pýchú, jakú silu jměchu.

Tu sě prvý boj v hromadu srazi:
 Střely dščichu jako příval s inrakóv,
 Oščepóv lom jako rachot hroma,
 Blsket mečev jako oheň bůře.

Obě straně jarobujnú silú
 Druha družě postúpati brání.
 Pohany juž mnostvie křestfan hnáše,
 I juž by jim byli odoleli,
 By nepřišli čaroději v nově,
 Přinesúce ty trsti rozščepeně.

Tateré sě vele zapolechu,
 Na křesfany luto vyrazichu;
 Tako krupo je po sobě hnachu,
 Že je jak zvěř plachý rozprnuchu.
 Tu ščit leže, tu helmice drahá,
 Tu kóň vleče v střemnech vojevodu,
 Tu sěň ješutno v Tatary teče,
 Ande milosrdie pro bóh prosí.

Tako Tateré sě rozvojichu,
 Vz-křesfany daň četnú položichu,
 Dvě králevstvě sobě podmanichu:
 Starý Kyjev i Novýhrad prostran.

V skoře roznosi se hoře v zemiach,
 Po vsěch vlastech lud sbierati stanú;
 Postavichu čtyřie valné voje,
 Obnovichu v rastvie s Tataríny.

Tateré se hnuchu v pravú stranu,
 Jak mrak črný, kehdy ledem hrozi
 Posúti úrody tučných polí:
 Tako by roj slyšán ot daleka.

Nalit úhtie v setniny se shlukú,
 Nalit oruženi s nimi střetnú;
 A v ješut by chrabrost, udatenstvie,
 V ješut vsě jich drzostné vspieranie:
 Vrazúcu Tateré středem v řady,
 Rozprnachu vsě jich voje četné,
 Poplenichu vsě, čo v zemi bieše.

Oslupi naděja vsě křesfany,
 I by hoře hořa vsěho věčšie;
 Vzmodlichu se bohu žalostivo,
 By je spasal sich Tatar zlostivých.
 Ystaň, o Hospodine! v hněvě svojíem,
 Sprošť ny vrahův, sprošť ny stihajúcicich;
 Pollačiti chtějú dušu našu,
 Oklučúce ny vnuž vlcí ovce!

Prvý boj nám ztracen, ztracen vterý;
 Tateré se v Polčco rozložichu,
 Blíže bliž poplenichu vsě vlasti,
 Dodrachu se luto k Olomúcu.
 Bieda vstane tužšia po krajinách,
 Niče neby prosto před pohany.
 Válno den, válno den vterý,
 Virestvie se nikamo nekloni.

Ajta rozmnožie se Tatar mnostvíc,
 Jak se množie večerní ima v jesěň,
 I u povodňu sich Tatar lutých
 Kolebáše se voj křesfan středem,
 Úsilno se drúce k sěmu chlámku,
 Na nemž máti božia divy tvorí.

Vzhóru, bratři! vzhóru! vola Vneslav,
 Udeři svým mečem na štít stříbrn,
 I chorúhvu výš nad hlavú toči.
 Vsě sě vzmuži, vsě v Tatary vnoči;
 Srazichu sě v jednu sílu silnu,
 Vyrázichu jako oheň z země
 Tamo k chlúmku iz Tatar přemnostvie.
 Zpátečnými kroky chlúmkem vzhóru;
 Na podchlumí v šíř sě rozstúpichu,
 K spodu súžichu sě v ostru hranu,
 V pravo v levo pokrychu sě ščítý,
 Vz-ramena vložichu bystrá kopie,
 Druzí prvým, tako druhým třetí.
 Mraky střel tu s hory na Tatary.

V tom temná noc posula vsiu zemiú,
 Rozvali sě k zemi i k oblakóm,
 I zapřeti zraky zapolená
 I křesťan i Tatar protiv sobě.
 V hustě tmě křestěné náspy vrhú,
 Náspy zakopané kolkol vřeha.

Když na vzhodě jutro počínáše,
 Pozdvíže sě vešken tábor vrahóv.
 Tábor sěň bě strašný: kolkol chluma,
 Až do nedozíráma daleka,
 Na ručicích tu koniech vňuž hemžechu,
 Nosúce na kopiech napíchané.
 Hlavy křesťan vzvýš k chámovu stanú.

Shluče sě tu mnoství v jednu sílu,
 Zaměřichu vsici v jednu stranu,
 I mknuchu sě prudko vz-chlúmek vzhóru,
 I vzúpichu skřekem vsěstrašivo,
 Ež sě hory doly rozléhaly.

Křestěné na náspech všudy stachu,
 Máti božíú dodáše jim chrabrost,
 Napínachu ruče tuhy luky,
 I máchiachu silno ostré meče:
 I by Tatarovóm ustúpati.

I vzjetří se národ Tatar lutých,
 Zaměši se chám jich krutým hněvem;
 V tři prúdy se rozstúpi ves tábor,
 I hnachu třmi prúdy luto vz-chlumek.

Křestěné skácechu dřeves dvadset,
 Všech dvadeset, če jich tamo stáše,
 Přivalichu klády pokraj násep.

Juž již Tateré se v náspy hnachu,
 Skřekem řvúce až do oblak strašno,
 Juž se jechu náspy rozkotati:
 I svalichu s násep klády mocné,
 Sie smačkachu Tatary jak črvy,
 Sdrtichu je ješče vzdál na rovni.
 I by bojeváno dlúho kruto,
 Až noc temná konec bojem zdieše.

Pro böh! aj nastojte! slavný Vneslav,
 Slavný Vneslav sražem s násep šípem!

Krutý žel tu teskné srdce rváše,
 Trapná žižň útrobu kruto smáhše,
 Sprahlým hrdlem lzali rosnú trávu.

Večer tich tu projde ná noc chladnu,
 Noc se proměníše v jutro šero;
 I v táboře Tatar kludno bieše.

Den se rozhořieva na poledne:
 Křestěné padachu trapnú žižňú,
 Vypražená ústa otvierachu,
 Pěvše chrapavě k mateři božiej,
 K niej svá umdlá zraky obračechu,
 Žalostivo rukama lomichu,
 Ot země do oblak teskno zřechu.

Nevzmožno nám déle žižňú tráti,
 Nevzmožno pro žižň vojevati;
 Komu zdravie, komu drah živótek,
 Tomu v Taterach milosti ždáti.
 Tako řechu jedni, tako druží.
 Trapněje zhynutí žižňú meča;
 V porobě náin bude vody dosti.

Za mnú, kto tak smyslé! — vece Vestoň —

Za mnú, za mnú, koho vy žížň trápí!

Tu Vratislav jak tur jarý skoči,

Vestoňa za silně paži chvati,

Die: Prorado! škrvno křesfan věčná!

V záhubu chceš vrci dobré ludi?

Ot boha nám milost ždáti chvalno,

Ne v porobě ot svěřepých Tatar!

Nerodte, bratřie, spěti v pahubu:

Přetřpěchom najlutěje vedro,

Bóh ny silil v rozháralé póldne:

Bóh nám sešle pomoc ufajúcím.

Zastydte se, mužie, takých řečí,

Ač se hrdinami zváti chcete.

Pohynem-li žížňú na siem chlumce,

Smřt sie bude bohem zaměřena;

Vzdámy-li se mečem našich vrahóv,

Sami vražbu nad sebu spáchámy.

Mrzkost jest poroba hospodinu,

Hřiech v porobu samochliec dáti šiju.

Za mnú pojďte, mužie, kto tak smyslé,

Za mnú, před stolec mateře božiej!

Ide za niem mnostvie k kaple světej:

Vstaň, o hospodine! v hněvě svojiem,

I povyš ny v krajinách nad vrahy;

Vyslyš hlasy k tobě volajúcie!

Oklúčení jsmy lutými vrahy,

Vyprost ny z osidl krutých Tatar,

I daj svlaženie utrobám našim;

Hlasonosnú oběť tobě vzdámy.

Potři v zemiech našich nepřátely,

Shlad je u věk, a věky věkoma!

Ajhle na vznojeném nebi mráček!

Vzdujú větři, zahuče hrom strašný,

Chmúráše se luča po všem nebi,

Blsky rázráz bijú v stany Tatar.

Hojný přieval pramen chlumský zživi.

Minu búra. Voje v řady hrnú:
 Ze všech vlastí, ze všech krajin země
 K Olomúcu chorúhvi jich vějú;
 Těžcí meči po bocech jim visá,
 Plní túli na plecech jim řehcú,
 Jasní helmi jim na bujných hlavách,
 I pod nimi ručí koni skáčú.
 Vzezvučaly hlasy rohów lesních,
 Udeřily zvuky bubnów břeskných.

Nalit srážajevě straně obě:
 Podvihaje sě mšla ote pracha,
 I by pótka krutá posledněje:
 Vznide chřest i drnket ostrých mečev,
 Vznide siket kalených střel strašný,
 Lom oščepów, rachel kopí bystrých.
 I by klánie, i by porúbánie,
 I by lkánie, i by radovánie;
 Krev sě valé jak bystriny dščevy,
 Mrch tu ležeše jak v lese dřievie:
 Sěmu hlava na dvě rozščepena,
 Sěmu srubeně jstě ruce obě,
 Sěn sě kotie s oře přes druhého,
 I sěn zeřivý své vrahy mlátí
 Jak po skalách lutá búra dřeva,
 Sěmu v srdce po jilce meč vlasí,
 I sěmu Tatařin ucho střeže.

Uh! by ryk, stenánie žalostivo!
 Křestěné počechu utiekati,
 Tateré je lutým davem hnáti.

Ajta! Jaroslav jak orel letě:
 Tvrdú ocel na mohúcech prsech,
 Pod ocelí chrabrost, udatenstvie,
 Pod helmicú velebyster věhlas;
 Jarota mu z žhavú zrakú pláše.
 Rozkacen hna, jako lev drážlivý,
 Když mu teplú krev sě udá zřieti,
 Keldy nastřelen za lovcem ženc:

Tako vzlúti se, vz-Tatary trčij;
Češie za niem, jako krupobitie.

Vrazi kruto na Kublajevica,
I by pótká ovšem velelutá:
Srazista se oba oščepoma,
Zlomista je oba velím praskom.
Jarosláv, ves ve krvi s ořem sbrocen,
Mečem Kublajevica zachváti,
Ot ramene šúrem kyčlu protče;
Takož spade bezduch mezi mrchy,
Zarahoce nad niem túlec s lukem.
Uleče se ves lud Tatar lutých,
Otmotáše dřevce sehodlúhé,
Palováše tu, kto téci móže,
Tamo, otkad slunce časno vstává:
I by prosta Hana Tatar vrahóv.

Ludiše a Lubor.

Znamenajte staří, mladí
O pótkách i o sědání.
Bieše druhdy kněz Zálabský,
Kněz slavný, bohatý, dobrý;
Ten imieše dceř jedinu,
Sobě i všem milú vele.
Ta dci na div, slična bieše:
Těla urostlého krásně;
Lico jmieše ovšem bielé,
Na lícech rumenci kviechu;
Oči jako nebe jasné,
I po jejej bielej šji
Vlasi zlatostvúci vějú,
U prsténcech skadeřeni.
Aj druhdy kněz káže poslu,
By se páni vsici sněli
Na hrad na hody veliké.

I kdaž bě den ustavený,
Sněchu se sěm vsici páni
Z dalných zemí, z dalných vlastí
Na hrad knězu na sie hody.
Vzezně hlahol trub i kotlów.
Páni ku knězu se hrnú,
Poklonichu se tu knězu
I kniení i lepej dceři;
Za předlúhé stoly sedu,
Prokní rozenie-dle svého.
Nosichu jedenie divá,
I nosichu pitie medná;
I by hodování hlučné,
I by hodování slavné.
Rozstúpi se síla v údech,
Rozstúpi se bodrošt v myslech.
V ta doby kněz vece pánóm:

Mužie! nebudi vás tajno,
 Z kakých príčin jste se sněli:
 Statní mužie! jáz cheu zviesti,
 Kac z vás mi najplzněji.
 V míře válku múdro ždáti;
 Vezdy nám súsědé Němci.
 Die kněz. Přetrže se ticho;
 Ot stolóv- tu vstachu páni,
 Poklonichu se tu knězu
 I kniení i lepej deeri.
 Kotly, trúby slyšet znova.
 Vše se ku sědánu strojí
 Tu před hradem v šírě lúce.
 Vz-výši, na pavlačí krásné,
 Sedie kněz se starostami,
 Sedie kniení s zemankami
 I Ludiše s děvicemi.
 I káže kněz zemanóm svým:
 Kto chtie prví na sědanie,
 Ty jáz kněz sám ustanoviu.
 I káže kněz na Střebora,
 Střebor Ludislava zývá.
 Vsedasta oba na koně,
 Vzesta dřevce ostrú hrotú,
 Prudko protiv sobě hnasta,
 Dlúho spolu zápasista,
 Ež dřevce oba zlámasta;
 I tak uondána běsta,
 Oba z dráhy vystúpista.
 Zevzně hlahol trub i kotlów.
 I káže kněz zemanóm svým:
 Kto chtie vteří na sědanie,
 Aby kniení stanovila.
 Kniení na Srpoše káže,
 Srpoš Spytibora zývá.
 Vsedasta oba na koně,
 Vzesta dřevce ostrú hrotú.

I hna Srpoš v Spytibora,
 Vysadi jej z tvrda sědla,
 Sám se s koně ruče vrže.
 Oba dobysta tu mečí,
 Ráz po ráze v černá ščítý,
 Jiskry vzprchú z černú ščítú;
 Spytibor Srpoše seče,
 Srpoš v chladnu zemiú pade.
 I oba jsta unavena,
 Oba z dráhy vystúpista.
 Zevzně hlahol trub i kotlów.
 I káže kněz zemanóm svým:
 Kto chtie třetí na sědanie,
 By Ludiše stanovila.
 Kněžna na Lubora káže,
 Lubor Bolemíra zývá.
 Vsedasta oba na koně,
 Vzesta dřevce ostrú hrotú,
 Ruče v ohradu se hnasta,
 Protiv sobě zaměřista,
 Srazista se oščepoma:
 Bolemír se s koně kotí,
 Ščít mu daleko zaletě;
 Otnesú jej chlapi z dráhy.
 Zevzně hlahol trub i kotlów.
 Lubor na Ruboše zývá:
 Ruboš ruče na kón vzskočí,
 Prudko na Lubora žene;
 Lubor kopie mečem přetě,
 Křepce v helm mu vrazi ránu
 Ruboš vazem s koně spade;
 Otnesú jej chlapi z dráhy.
 Vzezně hlahol trub i kotlów.
 Lubor na zemany zývá:
 Kto se chtějú se mnú bítí,
 Těm v ohradu sěmo jetí!
 I by hovor mezi pány;

Lubor na ohradě ždáše.
 Vytče Zdeslav dlúhé dřevce,
 I na dřevci tuř hlava;
 Vzskoči na oř jarobujný,
 Hrdívými slovy vece:
 Praděd můj zbi diva tura,
 Otčísk zahna Němce v sbory:
 Zkusi Lubor chrabrost moju!
 I tu protiv sobě hnasta,
 Hlavama v sebe vrazista,
 Aj, oha s koniú spadesta;
 Ruče zdě mečú dobysta,
 Opěšalá zápasista,
 Křepce mečema máchasta,

Kol sě rozlěhachu rázy.
 Lubor sě k němu přiboči,
 Mečem kruto v helm mu seče,
 Helm sě rozskoči v dva kusy;
 Mečem v meč udeři ránu,
 I meč vzletě za ohradu:
 Zdeslav sě na zemiú vrže.
 Zevzně hlalol trub i kotlów.
 Oklúči Lubora panstvo,
 I vede jej přede kněze,
 Před kniení i před Ludišu:
 Ludiše mu věnec stavi,
 Věnec z dubového listie.
 Zevzně hlalol trub i kotlów.

J e l e n.

Běháše jelen po horách, po vlasti,
 Poskakova po horách, po dolinách:
 Krásná parohy nosi,
 Krásnýma parohama hustý les proráže,
 Po lese skákáše hbitými nohami.
 Ajta, junošě po horách chodíva,
 Dolinami chodíva v luté boje;
 Hrdú braň na sobě nosíva,
 Braňú mocnú rozráže vrahów shluky.
 Nenie juž junošě v horách!
 Podskoči naň zdě lstivo lutý vrah,
 Zamieši zraky zlobú zapolena,
 Udeři těžným mlatem v prsy,
 Zevzněchu mutno žalostní lesi;
 Vyrazi z junošě dušu, dušicu,
 Sie vyletě pěkným táhlým hrdlem,
 Z hrdla krásnýma rtoma.

Aj tu ležie!
 Teplá krev za dušicú teče, za otletlú,
 Syrá země vřelú krev pije;
 I by v každěj děvě po žalném srděčce.
 Ležie junošě v chladnej zemi,
 Na junošě roste dubec — dub,
 Rozkládá sě v suky šíf i šíf.
 Cházievá jelen s krásnýma rohoma,
 Skáče na nožiciech ručiech,
 Vzhóru v listie piená táhlé hrdlo.
 Sletují sě tlupy bystrých krahujcov
 Ze vsia lesa sěmo na sěň dub,
 Pokrakují na dubě všici:
 Pade junošě zlobú vraha!
 Junošě plakachu vsě děvy.

P i s n ě.

1. *Kytice.*

Věje větříček
 Z knížeckých lesův:
 Běže zmlitká
 Ku potoku,
 Nabírá vody
 V kovaná vědra.
 Po vodě k děvě
 Kytice plyje,
 Kytice vonná
 Z vln a růží.
 Kda bych věděla,
 Kytice krásná!
 Kto tebe v kyprů
 Zemič sáze:
 Tomu bych dala
 Prstének zlatý.
 Kda bych věděla,
 Kytice krásná!
 Kto tebe lýkem
 Hebůčkým sváza:
 Tomu bych dala
 Jehlicu z vlasův.
 Kda bych věděla,
 Kytice krásná!
 Kto tě po chladnej
 Vodici pustí:
 Tomu bych dala
 Viének svůj s hlavy.
 I je sě děva
 Kyticu lovit,
 Spade, ach spade
 V chladnú vodicu!

2. *Růže.*

Ach ty růže, krásná růže!
 Čemu jsi raně rozkvětla?
 Rozkvětavši pomrzla?
 Pomrzavši usvědla?
 Usvědevši opadla?
 Večer sědčech, dlúho sědčech,
 Do kuropění sědčech,
 Nic doždati nemožech,
 Vše dřiezhy, lúčky sežeč.
 Usnuch. Snieše mi sě ve sně,
 Jakoby mně nebožce
 Na pravej ruce s prsta
 Svlekl sě zlatý prstének,
 Smekl sě drahý kamének:
 Kamének nenadjidech —
 Zmlitka sě nedoždech!

3. *Zarmoucená.*

Ach vy lesi, tmaví lesi,
 Lesi Miletínští!
 Čemu vy sě zelenáte
 V zimě, v letě rovno?
 Ráda bych jáz neplakala,
 Nemútila srdce:
 A řekněte, dobří ludie
 Kto by neplakal zdě:
 Kde můj otčík, otčík milý?
 Zahřeben v roveče;
 Kdě moje máti, dobrá máti?
 Trávka na niej roste;
 Ni ni bratra, ni mi sestry,
 Junošu mi vzechu.

4. *Dívka a skřivánek.*

Pleje děvka konopě

U panského sada:

Pytá se jej skřivánek,

Pro čeho žalostiva?

Kak bych mohla ráda býti,

Malitký skřiváncě?

Otvědechu zmlitka

U kamený hrádek!

Kdy bych péroce iměla,

Písala bych lístek;

Ty, malitký skřiváncě,

Ty by s niemi tam lelal.

Nenie péroce, nenie blanky,

Bych písala lístek;

Pozdravuj drahého pěníem,

Že zde hořem nyju!

II. NEJSTARŠÍ PROSA ČESKÁ V PŘEKLADECH Z PÍSEM SVATÝCH.

A. Zlomky z evangelium sv. Jana.

(Z X století.)

(XII, 4—15.) Večeře jeden iz učeník jeho, Judas Skariothis, jenže bieše jej predade: Čemu ta masť neprodade se za tri sta peněz, i nenie dána chudým? Rečeže se, ne jako o chudých slušášo jemu, než jakože zloděj bieše, i měšky imaja, se, než sláše se, nosáše. Rečeže Jesus: Nechaj jeje, ať v deň pogreba mojeho schová ju; chudého imáte s sobú, menez ne vsegda imáte. Poznaže dav mnog iz Judev, ježe tu jest, i pridechu ne Jesusa—dle toli, než aby Lazar viděli, ježe vzkresi ot mrtvých. Poznachuže (lépe: myslechuže, *cogitaverunt*) kňaezi

Di pak jeden z učedníkův jeho, Jidáš Iškariotův syn (Šimona Iškariotského), jenž měl jej zraditi: Čemu ta masť není prodána za tři sta peněz, a není dána chudým? Řekl pak to, ne žeby o chudých slušelo jemu (o chudé měl péči), ale že zloděj byl, a měšky (měšec) máje, to, což posíláno bylo, nosil. Tedy řekl Ježíš: Nech jí, by ke dni pohřbu mého schovala ji; neboť chudé máte s sebou, mne však vždycky, nemáte. Poznal (zvěděl) pak zástup mnohý z Židův, že tu jest, i přišli ne pro Ježíše toliko, ale aby Lazara viděli, jež vzkřísil z mrtvých.

popstí, aby i Lazar zabil, jelikož mnozí proň chodáchu iz Judev i věrichu v Jesus. Nazajutrie že, dáv mnog, jenže pride ke dnu slavnú, kda slyšachu, jako pride Jesus Hierusolim: jachu leto-rosli palmíny, i idechu vstret jemu, i volachu: Spasa, blagosloven, jenže ide v imě gospodnie, král Israel. ~~XI~~ nadide Jesus osle, i sěde na ně, jakožě písáno jest: Nerodi báti sě, dci Sion: aj, král tvój ide, seda na greběti oslini.

(XII, 18—28.) — jako slyšachu jej činíte se známě. Pariseiže řeču k soběsim: Vidíte, jako ničě nepročinichom (l. neprospěchom): aj, mír ves po nem ide. Běchu-bo pogané něteri iz nich, iže vstúpichu, abychu sě poklonili v deň slaven. Size pristúpichu k Pilippu, jenže bě ot Bethsaidy Galileje, i prosichu jej, rekuice: Pane, chcemy Jesus viděti. Ide Pilipp i řeče Andreju; Andrej paky i Pilipp rekosta Jesusu. Jesus otvece jima, reka: Priide godina, ať oslaví sě syn člověč. Věru, věru pravju vám, ač zrno žitno padše v zemju umrelo (ne) bude, se samo ostanef, ač-li umrelo bude, vele ploda přinese. Kto lubí dušu

Zamýšleli pak knížata kněžská i Lazara zabiti, neboť mnozí proň odcházeli z Židův, a uvěřili v Ježíše. Nazejtří pak, zástup mnohý, jenž přišel ke dni slávnému, když uslyšeli, že Ježíš jde do Jerusálema, nabrali ratolesti palmových, i šli vstříc jemu a volali: Spasa (náš), požehnaný, jenž se béře ve jménu Páně, král israelský! I nalezl Ježíš osle, i vsedl na ně, jakož psáno jest: Nechtěj se báti, dcero Sionská, aj král tvůj béře se, sedě na oslátku (na hřběti oslice).

(V cestu vyšel jemu zástup), když slyšeli, že učinil ten div. Fariseové tedy pravili mezi sebou: Vidíte, že nic neprospěli jsme: ať, svět všecken po něm postoupil. Byli pak pohané někteří z nich, již přišli, aby se poklonili v den slavný. Ti tedy přistoupili k Filipovi, jenž byl od Betsaidy galilejské, i prosili ho, řkouce: Pane, chceme Ježíše viděti. Šel Filip a řekl Ondřejovi; Ondřej pak a Filip řekli Ježíši. Ježíš odpověděl jim, řka: Přišla hodina, by oslavil se syn člověka. Amen, amen pravím vám, pakli zrno žitné, padší v zem neumře, onoť samo zůstane, a pakliť umře, mnoho plodu (úžitku) přinese. Kdo mi-

svoju, predá ju: i kto nenávidí duše svoje v sem světě, v život věčen streže ju. Ač kto mně slúží, mene sleduj, i ideže jesus jáz, tuť i slúga mój bude; ač kto mně poslúží, počestí jej otec mój. Nynie duša moja smucena jesti; i če reku: Otče, spasi mě iz tej godiny? A proto priidech v tu godinu. Otče, oslavi svoje imě! Priideže glas s nebe: I oslavich, i opěty oslavju.

luje duši svou, ztratí ji, a kdo nenávidí duše své v tomto světě, v život věčný (k životu věčnému) ostříhá ji. Slouží-li mi kdo, následuj mne, a kdež jsem já, tuť i sluha můj bude; a bude-li mi kdo sloužiti, poctí jej otec můj. Nyní duše má zkor-moucena jest; a což dím: Otče, vysvobod' mne z této hodiny? Ale proto jsem přišel v tu hodinu. Otče, oslavíš jméno své! I přišel hlas s nebe: I oslavil jsem, i opěť oslavím.

(XIII, 1—8.) Prede dnem slavnem pasce věda Jesus, jako přiide godina jeho, aby přešel iz sego světa k otcu, jeli milováše svoje, jiže běchu v světě, do konce milova je. I večeria učiněna *), kda ďábol juže posláš v srdce, aby predal jej Judas Simonov Schariotis, věda (Jesus), ježe vse dade jemu otec v ruce, i ježe ot boga vyide i k bogu ide, vsta ot večere i loží rízy svoja, i jeli vze pásnicu, prepása sě. Potom pustí vody v umyvadlo, i poče mýti nožě učeníkóm i vytierati pásniců, juže bě prepásán. Přiide-že k Simonu Petru, i reče jemu Petr:

Přede dnem slavným velikonocním, věda Ježíš, že přišla hodina jeho, aby šel z tohoto světa k otci, milovav své, kteříž byli na světě, až do konce miloval je. A když večere byla učiněna (a ďábel už byl vmukl v srdce Jidáše Šimona Iškariotského, aby jej zradil), věda Ježíš, že všechno dal jemu otec v ruce, a že od boha vyšel, a k bohu jde, vstal od večere, a složil roucho své, a vzav roucho, přepásal se. Potom nalil vody v umyvadlo, i počal mýti nohy učedníkům a vytíratí rouchou, kterouž byl přepásán. Tedy přišel k Šimonovi

*) Latinský ablat. absol. nedobře tuto překladatelem vyložen. Lépe čelo by se: I kda večeria bě učiněna, i ďábol atd.

Gospodine, ty mi myješi nozě? Otvece Jesus i reče jemu: Če jáz čiňu, ty nevěsi nynie; vzwěsi-že potom. Reče jemu Petr: Neumyješi mi nogú v věky! Otvece jemu Jesus: Neumyju-li tě, neimáši čaesti se mnú.

Petrovi, i řekl jemu Petr: Pane, ty my chceš mýti nohy? Odpověděl Ježíš a řekl jemu: Co já činím, ty nevíš nyní, zvíš ale potom. Dí jemu Petr: Neumyješ ty mi nohou na věky! Odpověděl jemu Ježíš: Neumyjil tě, nebudeš mítí dílu se mnou.

B. Žalm XVII.

(Z rukopisu kapituly Pražské ze XIV století.)

Milovati budu tě, Hospodine, sílo má. Hospodin tvrdost má a útočišče mé, a sprostitel můj. Bóh můj spomocník můj, a ufati budu v něm. Obrancě můj, a roh zdravie mého, a příjemce můj. Chválě vzvolaji Hospodina, a ot nepřátel mých zdráv budu. Obklúčily jsú mě bolesti smrti, a bystreci zlosti zamútili mě. Bolesti pekelné obklúčily mě, a směstila jsú mě osidla smrti. V zámuteč mém vzwých Hospodina, a k bohu mému volach. I uslyšal z chrámu svého svatého hlas můj, a volanie mé v obezřeniu jeho, vešlo v uši jeho. Hnula se jest i trásla země: základy země zamúceny jsú a pohnuty jsú; nebo hněval jest jim. Všel dým v hněvě jeho, a oheň ot obličeje jeho vzplápolal: zeřevie rozsoplo se ot něho. Nakloniv nebesa sstúpil jest, a mrákava pod nohama jeho. I vzšel nad Cherubiny, a lefal jest: lefal na peruti větrów. I uložil tmy tulenie své, v obklúčení jeho stan jeho: těmná voda v uoblacěch povětrí. Pro stkvění v obezřeniu jeho oblaci přešli jsú, bůře i zeřevie ohenné. I vzechřměl Hospodin z nebe, a najvyšší dal hlas svůj: bůře a zeřevie ohenné. I poslal šípy své, i rozprášil je: blýskanie rozmnožil, a zamútil je. I zjevily jsú se studnicě vod, i zjevěna jsú založení světa země, ot tresktanie tvého, Hospodine, ot vdechnutie ducha hněvu tvého. Poslal se svrčka, i vzal mě, a vzdvihl mě z vod mnohých. Vyprostil mě z nepřátel mých silných, a ot těch, již jsú nenáviděli mne; nebo

posileni jsú na mne. Předešli jsú mě v den mrskanie mého, i učinil se jest Hospodin obrancě můj. I vyvedl mě v širokost, zdráva mě učinil, nebo chtěl mne. I otplatí mi Hospodin podle pravdy mé, a podle čistoty rukú mú otplatí mi. Nebo střehl jsem cest božích, ani nemilostně činěch proti bobu mému. Nebo všickni súdové jeho v obezřeniu mém, a pravednosti jeho neotehnal jsem ot sebe. A budu neposkvrněn s ním, a zachovaji se ote zlosti mé. A otplatí mi Hospodin podle pravdy mé, a podle nevinnosti rukú mú v obezřeniu očíú jeho. S svatým svat budeš, a s mužem nevinným nevinen budeš. S zvoleným zvolen budeš, a s potvořeným potvořen budeš. Nebo ty lud pokorný zdráva učiníš, a oči pyšných ponižíš. Nebo ty osvěciješ sviecen můj, Hospodine: bože můj, osvěť temnosti mé. Nebo v tobě vyprosci se ot pokušenie, a u božě mém přestúpím zed. Bóh můj, neposkvrněna cesta jeho: mluva božie ohněm pokušena: obrancě jest všech ufajúciech veň. Nebo kto kromě Hospodina bóh? nebo kto jest bóh kromě boha našeho? Bóh, jenž přepásal mě mocí, a položil neposkvrněnu cestu mú; jenž učinil nohy mé jako jelenov, a na výsosti postavuje mě; jenž učí rucě moji k boji, a uložil jako lučišče mosazné ramena má. I dal jsi mi obranu zdravie tvého, a pravice tvá přijala mě. A kázeň tvá přijala mě do koncě, a kázeň tvá ta mě naučí. Zprostřel jsi chod můj pode mnú, a nejsou umdleny stopy mé. Stíhati budu nepřátely své a uchopí je, a neobraci se, jeliž zhynú. Zlámaji je, ani moci budú státi: padnú pod nohy mé. A přepásal jsi mě mocí k boji: podtláčil jsi pod mne vstávajúcie proti mně. A nepřátely mé dal jsi mně chřebtem, a nenávidúcie mne ztratil jsi. A volali jsú, ani bieše, jenž by zdrávy učinil je; k Hospodinu — ani uslyšal je. I umini jich jako prach před obličejem větra: jako bláto uličné shlazi je. Vyprostíš mě z odpovídání lidských, ustavíš mě v hlavu národov. Lud, jehož jsem nepoznal, slúžil mi: v sluchu ucha poslúchal mne. Synové cuzí selhali jsú mi, synové cuzí sstarali jsú se, a klecěli od stezek svých. Živ jest Hospodin, a požehnaný bóh můj, a vzvýšen buď bóh zdravie mého. Bože, jenž dávaš pomsty mně, a poddáváš lud můj pod mě, vysvoboditeli můj ot nepřátel mých hněvivých. A ot vstávajúciech na mne povyš mne, a od muže hněvivého vyprostíš mne. Proto zpoviedati se budu tobě, Hospodine, v národěch, a jménu

tvému slávu řku. Velbě zdravie krále jeho a čině milosrdie ma-
zanému svému Davidovi, a sěmeni jeho až u věk.

C. Ze života Ježíše Krista dle sepsání sv. Lukáše.

(Ze XIV století.)

Čtvrté sě zjevil hospodin toho dne dvěma učenníkoma, ana
jdeta do jednoho hrádku, jenž slovieše Emaus. A když tak po
cestě jdúce mezi sobú mluvěsta o těch Ježíšových přieběziech,
ježto sě byli těch dní přihodili: tehda Ježíš přiblíživ sě k nima,
pojide po cestě s nima, a oči její tak sě boží mocí držesta, jakžto
jeho poznati nemožesta. K nimažto Ježíš vecě: Které jsú to po-
věsti, o nichžto spolu jdúc mluvita, a tak truchlá jsta? Jemužto jeden
z ní, jménem Kleofáš, odpovědě, a řka: A zda jsi ty sám pútník
v Jerusalémě, ež nevieš, co sě jest tam nyní v těchto dnech při-
hodilo? K nimžto on vecě: Co sě jest stalo? K tomu oni řeču,
o Ježíši z Nazarena, jenžto jest byl prorok mocný v řeči i v skut-
ciech před bohem i před lidmi; kak jsú jeho židovské starosty, kněžie,
i kniežata naše dali na smrf, a ukřižovali jeho. A my sě naděje-
chom, by on měl vykúpti národ Israhelský. A nad to nadě vše
dnes jest tomu třetí den, jakž jsú sě ty věci stalý. A tak jsú nás
některé ženy z našich přežesily, ježto byly před svitáním u hrobu,
ježto nenalezše jeho těla v hrobě, přišly k nám, a řkúce: ež jsú
andělské viděnie viděly, a ty pravie, by byl živ. To někteří z na-
šich uslyševše, vstavše k hrobu šli, a tak našli, jakožto jsú byly
ženy pověděly; ale v hrobě jeho nenalezli. A když to odmluvichu,
tehda k nim Ježíš vecě: Ó hlúpého synysla lidé, a pozdní srdcem
k věrení ve všech věcech, ježto jsú proroci mluvili! Však jest tak
musil trpěti Kristus, a tak vníti v svú chválu! A počen od Mojžieše
á ote všech proroków, vypravováše jim písmo o sobě psané. A tak
mluviece, přiblížili sě k tomu hrádku, jenžto slove Emaus. A tu
sě Ježíš pořekl, jakoby chtěl dále jíti. Tehda ona počesta nutili
jeho, a řkúc: Ostaň s náma, neb jest juž nadvečer! Tehda Ježíš
šel na hospodu s nima, ana jeho ješče nic neznáta. A když tak
spolu seděchu, jakž brzo Ježíš vzem chléb požehnal, a ulomiv i pa-

dal jima, a inhed jsta prozřela, a na tom místě jeho poznala; a on inhed před nima zmisal. Tehda ona spolu mezi sebou vecěsta: A zdali naše srdce v nás nehořalo jest v tu hodinu, kdyžto s náma jda po cestě mluvieše, a písmo náma vypravováše? A v tuž hodinu vstavše, do Jerusaléma šla. A tu našli jedennadsět apostolův, ani sě spolu sešli, a ti, jižto s nimi běchu, ani mezi sebou pomlúvají, a řkúe: Zajisté vstal z mrtvých hospodin, a zjevil sě svatému Petru apostolu. Tehda ta dva učenníky počesta také praviti, kak sě jima na cestě přihodilo, a kak jsta jeho poznala, když jima chleba ulomiv podal. —

III. STAROVĚKÉ BÁSNĚ.

A. Piseň na Vyšehrad.

(Rukopis ze 13 stol., samo skládání starší.)

Ha ty naše slunce,
 Vyšehrade tvrd!
 Ty smělě i hrdě
 Na příkře stojieš,
 Na skálě stojieši,
 Vsěm cuziem po strach!
 Pod tobú řeka
 Bystrá valie sě:
 Valie sě řeka
 Vltava jará.
 Po kraju řeky
 Vltavy čisty
 Stojie síla chvrastia
 Po chládeček mil.
 Tu slavieček malý
 Veselo pěje,

Pěje i mutno:
 Jako srděčko radost,
 Žal jeho čuje.
 Kěž jázism slavieček
 V zeleném luze!
 Ruče bych tamo letial,
 Kdě drahá chodie
 Večerem pozdno,
 I když vsě milost budie,
 Vsěliký živok
 Velím snabženstviem
 Jeje želie.
 Jáz nebožčiek túžiu
 Po tobě, lěpá!
 Pomiluj, chuda!

B. Bájka o Lišce a Čbánu.

(Ze 14 stoloťi.)

Liška jednu bĕhajıcı,
Jiesti sobĕ hledajıcı,
Ubĕže do jedněch pústek,
Ano v nich jediný chrústek.

Vecĕ: Povĕz mi to, chrústek,
Čie jsú toto chyše pusté?
On jej tako odpovĕď,
Řka: Jázt sám nevĕď:
Teprv jsem jedno přišel sĕm,
Nejmám niĕe činíti s tiem.

Liška poĕe sĕ točiti,
By mohla co uhoníti;
Točivši sĕ sĕmo i tam,
I ubĕže k pustým kamnám;
A když sĕ v nejstĕji vtoči, *obnovil k ní*
Inhed v kamnách ĕbána zoči,
Vecĕ: Dobrý veĕer, ĕbáne!
Kak sĕ jmáš, mój milý pane?
Ābán lišĕe niĕe nevecĕ;
A ona vzemši jej na plece,
Potĕšči sĕ s ním ven z pústek.

Tu ji potka onen chrústek,
Vecĕ: Liška, co to neseš,
Že nohami jedva pleteš?
Ona vecĕ: Nesu ĕbána,
Mého milostného pána.
Zdáše sĕ jie j nésti těžek,
Vznesši jej na jeden březek *vrstev*

I pusti jej dolóv opak, *na jezdě*
Řkúc: Jázt tobĕ učini tak,
Vecĕ, pójdiz dolóv ĕbáne,
Těžeks mi nésti, mój pane!
Ābán sĕ dolóv s lory pokoti,
Liška sĕ po něm bĕžiec upotí,

Vecĕ: Ābáne, proč bĕžizš prudec?
Přesadiš mi skoro srdce! /
A když ĕbán na rovni bieše,
Viec sĕ kotiti nemožĕše,
Vecĕ liška: Kde jdeš, ĕbáne?
Zdalis ustal, milý pane?
Pakli nechĕeš se mnú jíti,
Jáz chci tobĕ učiníti,
Že pójdeš se mnú bezděky,
Kdež sĕ nevrátizš na věky.

Přivázavši ĕbán k-uocasu,
Vecĕ: Jáz tě tam donesu,
Budeš úpiti na své hoře,
Plavaje jako prostřed moře.

A když přibĕže k studnici,
Bĕda lišĕe hubenici!
Mnieše oklamajíc ĕbána,
Nalit sĕ oblúdi sama.
Vecĕ: Ābáne, ké sĕ modlizš,
Zléhos úmysla, že tiem dlíš.
Ona nic nepomeškavši,
Ābán k ocasu přivázavši,
Vzleze vzhóru na ohlubnici,
I pusti ĕbána v studnici.

Vecĕ: Když sĕ nechĕeš modliti,
Jáz tě musím utopiti.
Ābán poĕe svrchu plavati,
Poĕe liška naň volati,
Řkúc ĕbánu: Brzo viz o sobĕ,
Užĕ jest velmi zle o tobĕ;
Razů, pokoř mi sĕ jedínú,
A otpustimť vši tvú vinu.
Ābánu lze mluviti nebieše,
Nebo z hlíny slepen bieše.

Tehdy se liška rozhněvavši,
 Čbána u vodu vrazivši,
 Vecě: Užl jsem dosti hověla tobě,
 Cos uhonil, jměj to sobě!
 Čbán se poče zalévati,
 Vody se veň nalévati,
 Lišky k sobě potáhati.
 Liška se poče ottáhati.
 Vecě liška: Ne tak, čbáne,
 Jázl spfleji, milý pane!
 Tehdy čbán poče bobtati,
 Vody se veň nalévati,
 Hlúbe se pohřžievati;
 Liška poče vzdy volati,
 Řkúc: Běda, co mi se chce stáli!

Vecě, milý čbáne! odpusť mi to,
 I jáz tobě sľubuji to,
 Žel nechci tobě škoditi,
 Rač mě nebožku žíviti.
 Ona toho řeci netaže,
 Až ji čbán k sobě přitaže;
 Ona se v studnici vrže,
 Inhed ji čbán na duo vtrže;
 Tu jej nedá více vzniknutí,
 Musí bezděky utonúti.
 Tak se liška přemúďřila,
 Svój život marrě ztratila;
 Ot čbána z hlíny slepeného
 Zbyla liška života syého.

C. Reč Jinochova.

(Z 15 století.)

Aj mladosti! v mých přřhodách
 Snažnost vzdy ukazují,
 Leč z dobroty, leč ze zlosti
 Života nelitují;
 Mám k radosti
 Kvietie ctnosti,
 Letnie časy miluje:
 Piesně zpievám,
 Smutku netbám,
 V srdci se nestaraje.
 Pěkné smienie
 I vzezřenie
 Sľěčnost mú ukazuje,
 V obľičej jakož v roli,

Když mne jedno nic nebolí,
 Srdce se vzdy raduje.
 Rúcha, stříebra i všie ctnosti
 Snažně sobě dobudu;
 Však z hojnosti
 Mých všech ctností
 Smrti zbaven nebudu.
 Mój věk nevie,
 Ktož mi povie,
 Kdy mé bude skonanie?
 Dajž mi bože stvořiteli,
 Bych měl k tomu úmysl celý,
 Chvále tě do skončenie.

D. Píseň veselé chudiny.

(Z 15 století.)

Již jest zima přišla, slyšte odraní!
 Kterak jste dlúho spali, a šatu není.
 V létě spáchu, nic nedbáchu, co v zimě bude:
 Ach hrozný trude, a šátky chudé!

Snich přší zhusta, to zlé znamenie;
 Pláštěk, kabát zedraný, nohavic nenie.
 Zlý vietr' věje, zlá naděje! Sychravice jdú
 Jedna za druhú, činie nám túhu.

Zle nám kukly skrájeli, kusa jich nenie;
 Co jsme psoty naseli, toť jest vše plené.
 Smutno srdce, snopa čtvrtce; kterak učiniti?
 Sobě odtušiti, bohu poručiti.

Neb jest dařitel štědrý, komu ráčí dáti,
 Nelze na něm vyláti, ani vyhněvati.
 Komu ráčí, nerozpáčí; dá mu všeho dosti
 Vedlé své milosti, vedlé ochotnosti.

Milí chudí, těšme se, radost se nám stala:
 Šálky s nás opršely, hlavička oblnala.
 Milí chudí, núze pudí; kterak učiniti?
 Sobě odtušiti, bohu poručiti.

Pójdeme-li do krčmy, kážem sobě naliti:
 A kterak jest nechutno z suché číše pít!
 Truchel pěšec, lačen měšec; kterak učiniti?
 Sobě odtušiti, bohu poručiti.

Zastavíme v základ vše, zbroje netřeba;
 Pójdeme na trh, kúpíme chleba.
 Draho cenie, peněz nenie; kterak učiniti?
 Sobě odtušiti, bohu poručiti.

V pátek naše hody úkrop studené vody;
 Kyselice, šfáva, se vším špatná ztrava.
 Budú ryby, nenie chyby — v Dunaji, v moři,
 Lepší než úhoři, dražší než úhoři!

A když bude v sobotu, budeme mieti lopotu;
 A v neděli ráno v žaludku prostranno.
 Sedem k stolu chudí spolu; kážem sobě dáti
 Vietru posniedati, potom obědvati.

Ti kuchaři naši vaří nám ze mhly kaši,
 Ze tmy zvěřinu, ve snách jeleninu;
 Náton paří, trdlo vaří, chtějíc hosti ctíti,
 Krmí učiniti; nechť jsú třeba-li zbiti!

Nechajíc pyšných krmí, milujme zelé,
 Tvaroh, krúpy, jelito, mléko kyseló;
 A zaspíce kapalice, s mákem völdyně, *)
 Uzenie, dyně, hrách na vokříně.

E. Rýmované průpovídky z 15 století.

Nenie ve světě žádněj těžší věci
 Než klevetníka se vystřieci:
 Neb jest pěkně s tebu z předu,
 A jako had štípe z zadu:
 Jenž má řeč sladkú jako med,
 A v srdci jako lity jed.

Kdož volkuje zlosti,
 Ten má přátel dosti,
 Ale kto by rád spravedlnosti,
 Ten má mnoho nemilosti.

Služba, tužba;
 Blaze tomu, kto má v domu:
 Nevěř tomu, komu úřáš;
 Jeliž na něm viera, shledáš.

Tvuo jsem a budu,
 Dokudž od tebe bráti budu:
 A když mi dávati nebudeš,
 Brzce mne odbudeš.

*) Kapalice = chutná omáčka, též vařené ovoce, povidla. Valdyně starým Čechům, co nám nyní strudle.

IV. DALEMIL (okolo 1300).

Libuše, Přemysl, bouřka divčí.

Potom Krok jide do navi,
 Tři dcery múdré ostavi:
 Kasi, Tetku a Lubušu;
 O třetie mluviti mušu.
 Kasi sedieše na Kašíně,
 Ale Telka na Tetíně.
 Lubušu prorokyni bieše,
 Ta všucku zemiú súdieše.
 Sta sě, že o mezu dva sě svadista,
 A sobě dobře přibista.
 Lubuše je sě jú súditi,
 A vinného musi smútiti.
 Vinný je sě Lubuše haněti,
 Řka: Nechcu tebe za súdca jmieti;
 Neb žena lépe umie jehlú šíti,
 Než v súdě muže súditi.
 Auvech to mě velmi trudí,
 Že našu zemiú žena súdí.
 I vřech paní je sě haněti,
 Jehož jáz nechcu mluviti.
 Lubuše to uslyševši,
 Nemúdrému přehověvši,
 Nic jemu neotpovědě,
 Ale valný snem zapovědě.
 Když sě na snem všickni snidú,
 A před Lubušu přijidú,
 Tehdy ta vše země máti
 Je sě hanby žalovati.
 Zeměné to uslyševše,
 Křikú všickni jedniem hlasem:
 Juž ti děle nechcem hověti,
 Chcem muže za hospodu jmieti.
 Jednohoť na tobě prosímý:

Pověz nám věščbami svými,
 Z které nám radiš země kněze vzieti?
 Nebo v svej nemóžem podohného jmieti.

Tdy Lubuše odpovědě,
 Řkúc: Toť vám beze lsti povědě,
 Jakožkoli jste mě uhanili,
 Kdež jste mě tak potupili.
 Zlý člověk to chce býti,
 Kterýž pro své dobré dá obci zlým užiti;
 Obec jest každého ohrada,
 Ktož ju tupí, minulať jej rada.
 Ztratě obec, neúfaj do hrada,
 Bez obce dobude tebe všeliká sváda.
 Ale jáz vám své škody nedám zlým užiti,
 Chcú vám beze lsti raditi:
 Radějše byste mohli mój súd trpěti,
 Nežli za kněz muže jmieti;
 Lehčejieť tepe dievčie ruka,
 Ot mužské rány bývá veliká muka.
 Tu mně tepruv uvěřite,
 Když svého kněze za železným stolem jedúce uzříte.
 Ale bude-liť nad vámi cuzozemec vlásti,
 Nebude moci váš jazyk dlúho tráti.
 Túhať jest každého mezi cuzími,
 Smutný utěší se mezi svými;
 Každý kraluje přátely svými,
 Ijeden múdry neradí se s cuzími.
 Pojmeť k sobě lud jazyka svého
 A bude vzdý hledati vašeho zlého;
 Na váš lud bude hledati viny,
 A svým roždělí vaše dědiny.
 Kde jeden jazyk, tu jeho sláva.
 Opět Lubuše povědě:
 J užť jáz to dobře vědě,
 Komu býti vaší hospodú:
 Jdětež čstnějši po mého koně vodu;
 Kamožť on jedno poteče,

A k komůžt on přiteče,
 Toho na ten kůň vsadiece
 Vedtež sem, sě nesvářiece:
 Budete-li sě svářiti,
 Budeť všie zemi škoditi.
 Lubuše sě na své věščby vzpusti,
 Kůň odeslavši, bez uzdy pusti.
 Páni po koni pojidú,
 Až Bieliny řeky dojidú;
 Podlé té řeky kůň poteče,
 Až na jednu úlehl přiteče,
 Na niež ora muž veliký,
 Obinuv své nohy lýky.
 K tomu muži kůň přiskočiv,
 I sta, u něho sě vzbočiv.
 Stojieše jako jat v udici:
 Proňž té vsi vzděchu Stadici.
 Páni na chlapě zvěděchu,
 Že jemu jmě Přemysl děchu.
 Poče sě druh k druhu smieti,
 I chtěchu inhed jej vzieti.
 A jakož sě jeho dotkú,
 Přemysl vdruží v zemiú otku,
 Řka: Žel, že jste tak ráno přišli!
 Byste byli tepruv vyšli,
 Bych mohl tu úlehl vzorati,
 Víc bylo by nelze oraču chleba kupovati;
 Ale že jste uchvátili,
 A mně v roli překazili,
 Můž to slyšeti každý rád,
 Bude v zemi žiežň a často hlad.
 Posáh k lýčené kabeli,
 Vyně sýr a pecen velí;
 Poče na radlici jiesti,
 Pánóv prosí podlé sebe siesti.
 Páni jechu sě jeho tázati,
 Proč mu mílo na železe sniedati?

Přemysl jim odpovědě:
 Jakž vám Lubuše poyědě,
 Když jste nerodili o dievcě tbáti,
 Bude vy mój rod železnú metlú kázati.
 A když Přemysl sniedáše,
 Jeden pán na otku vzhledáše:
 Že vypusti pět pramenów,
 A z nich prokvite pět ořechów,
 Čtyřie uschnú v malé chvíli,
 Pátý by živ, všem se smíli. *el. b. v.*

Když sobě ten div ukázachu,
 Na Přemysle potázachu,
 Které by bylo znamenie,
 Suché otky rozkvětenie?
 Přemysl jim odpovědě,
 Řka: Tot jáz vám vše povědě:
 Otká suchá jest znamenie
 Mého chlapieho rozenie;
 Ale žet jest brzo vzkvětla,
 Jakž vem Lubuše jest řekla:
 Mój rod z chlapieho pořada
 Dojde králového řada.
 Pětí prameny bude kviesti,
 To budú na kniehách čísti:
 Ze mne bude knězstvo patero,
 Ale brzo zhyne čtvero;
 Páté vzkvěte velmi krásně
 A vypustí svůj plod jasně;
 Ač se jemu kdy podejde,
 A všakž toho času dojde,
 Že vnuk pomstí svého děda,
 Jeho vrahóm potom běda!
 Řka to, vsta z chlapieho sbora,
 I jde do Lubušina dvora.
 Jakž brzo Lubuše doje,
 Lubuše jej za muž poje.
 Přemysla dary uctichu

A knězem jej učinichu.
 Přemysl bieše múdré mysli,
 S Lubušú právo zamysli.
 Tehdy Lubuše povědě,
 Řkúc: Jáz jednó miesto vědě,
 To bude slovútno světu,
 Jakžto slunce v svém osvětu.
 Pomněte vsi slova mého:
 Vyndetať dvě olivč z něho:
 Václav jmě olivě prvej,
 A Vojtěch olivě druhej;
 Tě ot pokolenie mého
 Vzendela do královstvie nebeského;
 Tě to město osvielíta,
 Pohřobena všicku zemiú opravíta.
 Stavte město, toť vem rázu,
 Tu, kdežto jáz vem pokážu:
 U Vltavy pod Petřínem
 Tesař činí prah s svým syncem:
 Pro prah městu vzdějte Praha,
 Toho bude silná draha;
 Neb jakž knězi i králové,
 Ludie silní jakžto lvové,
 Proti prahu sklanějú hlavu,
 Aby ju jměli zdrávu:
 Takéž proti městu mému;
 Budeť česť i chvála jemu.
 Pak skonče život Lubuše,
 Pohřebú ju ve vsi Lubice.
 Jejie dievky válku počechu,
 A právě podobnú k smiechu:
 Nebo tomu z práva chtěchu,
 I na to všecky tiehněchu,
 Aby dievka zemí vládla,
 Mužie se drželi rádla.
 Chtiece své řeči užiti,
 Jěchu se hrada činiti.

Dievky hradu Děvín vzděchu,
 A Vlastu za kniení vzěchu.
 Ta posla po všie zemi posly,
 Řkúc: Podbiemy pod sě ty bradatě kozly.
 Neb sě po pohansku jměchu
 A dlúhé brady nosiechu.
 Vece: Kterak leží v nich moc?
 Zpíjejú sě na každú noc.
 Když nad nimi svítězimy,
 Co chtiece z nich učinimy.
 Mnoho sě dievek k Vlastě obra,
 Na šest set sě jich na Děvín přibra.
 Jako holubi z svých kotečov,
 Takž sě brachu ot svých otcov,
 Když bieše mužóm brániti,
 A každému svú dceř bíti.)
 Dvorno to bieše viděti,
 I jechu sě tomu směti:
 Dievka na koni jezdieše,
 Druhá po nie kóň vedieše.
 Mužie z smiecha nemúdrého
 Dojdú smutka velikého;
 Mohúc to slovem staviti,
 I dachu velikému zlému býti.
 Snad jsú byli nepomněli,
 Že múdří jsú za příslovio jměli,
 Řkúc: Kto chce v domu škody zbýti,
 Ten nedaj jiskře uhlem býti;
 Neb uhel často ohněm bývá,
 I proňž bohatý sbožie zbývá.
 Tak mužie, mohúc slovem obrániti,
 Dachu z mála vojsku býti.
 Když dievky ot otcov sě brachu,
 A na Děvín sě vzembrachu,
 Dci otcu na život odpovědě,
 Sestra bratrú tu povědě:
 Juž jáz nejsem niče tobě,

Každý jměj péču o sobě.
 Pak sobě slúbichu vieru,
 Vlasta jim da v piliú smieru,
 Aby své tlustosti zbyly,
 Črstvy a múdry k tomu byly.
 Potom je na tré rozdéli,
 A úřady je podéli;
 Pak múdrejším hrad poruči,
 V radě je vzdy seděti uči,
 Řkúc: Ktožť rád sedí v radě,
 Ten ostojí v každej svádě.
 Krašším káza se líčiti
 A chytrej řeči se učiti,
 Řkúc: Tímto mužóm poléku,
 Kdežto mocú nedoteku.
 Třetím káza s lučišči jezdití, *bez zrad*
 A muže jako psy bítí.

V. Z ALEXANDREIDY.

Už byl vtáhl daleko v zemu
 Proti nepříteli svému
 Macedo, ten opravitel
 I své vlasti obránitel.
 A když přijide pověšť ta
 V Perské hrady i v města,
 Tehdy z těch okolních tvrzí
 Potočichu posel brzý,
 Aby se král Darius střehl,
 Že jeho nepřítel přitěhl.
 A když s tím posel přiteče,
 Darius se velmi leče,
 Kak by mnoho přičinnějí,
 Pokladem, lidmi silnějí:
 Neb jmieše královstvo dvoje,

Z nich nadeň mohl jmieti voje;
 Ale že vzdy byl pokojen,
 Že netbal ijedněch vojen,
 Tiem proti jmu bieše mdlejí,
 Jenž by mohl býti silnějí,
 Ač by byl srdce toho,
 K němuž jmějješe lidí mnoho.
 Však nechtě, by se kto domněl,
 By v čem své moci zapomněl,
 Káza se všem hotovati,
 Chtě nepřátely potkati.
 A jakž brzo provolachu,
 Tak všickni na vojnu vstachu;
 Zatiem se také potáza,
 Alexandru list rozkáza,
 Řka: Darius, král nad králi,
 Jehož se moci vše vzdálí,
 Alexandru, slúze svému,
 Dietěti obak čestnému,
 Zpoviedaju milost svoji
 Ke čsti, radě i pokoji.
 Vědě, že jsi po létech mladý,
 Proněž ješče nejmaš rady,
 Češeš jablka nedospělá:
 Varuj se takého diela!
 Kdež ovoce nedospělo,
 Češeš-li to, tratíš dielo.
 Poddals se v vojenské bydllo:
 Chovaj se, byť neostydlo!
 Ale na jakéž jsi době,
 Jež, slúze, poslal jsem tobě:
 Uzdu, měšec, mieč okrúhlý,
 Jež obrovnán na vše úhly;
 Ten se tvým letóm podobá.
 Pakli která tvá chudoba,
 Měšce se jedno dotiežeš,
 Až s potrebu vyviežeš;

A snad jsi se tako splašil,
 Mníš, by tě nikte neustrašil:
 Uzdy se na to dotieže,
 Vniž plachý kůň, tak tě svieže.

Alexander listy přečta,
 Uslyšav, kaká jest řeč ta,
 Vece: Lépe rozuměji,
 Kak se ti daři vyprávěji.
 Tento se mieč na to maje,
 Jenž okružlý na vše kraje;
 Stojíte všickni vidúce,
 Že jej drži tvrdě v ruce:
 Takověžto vězte právě,
 Již ves svět jmám v svej opravě.
 Tento měšec to vykládá:
 Že, což váš král má poklada,
 Skrže ten můžete věděti,
 Že to všecko budu jmieti.
 Uzda mi se hodí k tomu:
 Když juž sadu v jeho domu,
 Všecko, což jmá, se rozplení,
 A jej svieži, vniž vól lení.
 Rozkázav poslóm ta slova,
 Da jim listy k tomu znova;
 Potom daři i každého
 Podlé práva královského.
 Vzemše posly listy jeho,
 Nesú je před krále svého.
 Přečta listy král pohanský,
 Jež mu bě poslal král Řecký,
 Poče se tomu diviti,
 Že směl kdy to pověditi,
 A řka: Jmám svět v svej poruce,
 Jakož ten mieč drží v ruce!
 Podivi se také tomu,
 Že řekl: Sadu v jeho domu,
 Vládna všemi městy, hrady

V jeho zemi, zde i onady!
 Svým rytieřóm to rozprávě,
 Svú korunu na sě vstavě:
 Však já jsem, vece, král nad králi,
 Mne sě po všem světě báli
 Vsi králové a kniežata,
 Dávajice daň ot zlata; *daň ot zlata*
 Kak mu móže to přijíti,
 By mohl v takú čest kdy vníti?
 I kakž by objal mé královstvo?
 Vizte, kaké psal bláznovstvo!
 Řka to, káza poslóm siesti,
 Uzel máku jemu nésti,
 A řka: Věz to, pyšné robě!
 Posýlaji ten mák tobě,
 Aby věděl, co jmám moci,
 Vlastniech lidí, bez pomoci.
 Tu jest ovšem máku mnoho,
 Ty nemóžeš čísti toho;
 Tolikéz imám já broji, *tolikéz imám já broji*
 Všudy lid sě vniž rozbroji
 Okolo mne za tři míle;
 Nenie čísla tej vsěj spile!
 Tisíc na jednoho tvého
 Jmám rytieřstva výborného!
 Kako chceš boj se mnú vzieti,
 Nemoha té moci jnieti?
 Razif, by sě mně pokoře
 Bral sě zase pryč za moře,
 Ač zbýti chceš svého hoře;
 Chtě královstva zde dobyli,
 Móžeš tam i svého zbýti.
 Alexander tu řeč slyše,
 Ande posel mluvi tiše,
 Káza uzal rozvázati.
 I poče ten mák zobati
 A svým Řekóm udávati, *udávati*

Každý jeho hrst nachvátí:
 Zobte, vece, moji Řeci!
 Chci vám něco dobrého říci,
 Z něhož vám bude všem radost,
 A pohanóm v srdci žalost.
 Tento mák to znamená,
 Že nám bůh je vše poddává;
 Jelikož ho zru zžobete,
 Když u boji již budete,
 Tolikéz pohan pobijete,
 V tom se vám nic nepoměte.
 Jakož ten mák zuby setřem,
 Tak zástupy jich vše polřem.
 Potom poslóm lém povědě:
 To jáz jistě, vece, vědě,
 Že mnoho lida jest při králi;
 Ale to já velmi chválí,
 Že tak měkké lidi vodi,
 Úřaji v bůh, že mi neškodí!
 Jakžto ten mák říci zobi,
 Tak vašeho krále pobi.
 Řka to, kaza poslóm vstáli
 A pepře jim uzlík dáli,
 Aby nesli králi svému,
 Zpoviedaje tu řeč jemu,
 Řka: Poslals mi máku mieru,
 A pravě to na svu vieru,
 Že tolíkéz jmáš svých lidi;
 Však o tobě zle se klidi.
 Ač jich s toby jest přemnoho,
 Což jest obako do toho,
 Kdaž jsú měkci, vniž mák zralý,
 V nichž jmáš v boji statek malý?
 Poviz ruče uzla mého:
 Čimť jest tvrze máku tvého?
 A taká jde hořkost z něho,
 V němž by bylo něco zlého.

Těch jest zrnec velmi málo ;
 Však, by o život tobě stálo,
 Nemohl by jich všech zzobati.
 Skrže to rač znamenati:
 Máloť lidí jmám při sobě,
 Budúť v boji hořci tobě!

VI. Z LEGENDY O SV. PROKOPU.

Založení kláštera Sázavského.

Svatý Prokop jide do svého kraje,
 Tajně sobě bydla ptaje:
 Ne proto, aby přátely viděl;
 Jedno kde by na púšči seděl,
 Tu kde by bylo miesto sličné
 A bohu slúžiti slušné.
 I bra sě do jednoho lesa,
 S sobú vši potrebu nesa.
 Takž pak po tej púšči chodě,
 Přiblíži sě k jednej vodě,
 Ta voda Sázava slove,
 Ježto i dnes pod klášter plove.
 Nechtě přes tu řeku dále,
 Shrnu sě při jednej skále;
 Ta skála stáše v tej chvíli
 Ot Kúřímě za dvě míli;
 V tej skále ďablové přebývachu
 A mnoho zlosti ukazovachu.
 Tu velikého utrpenie bieše,
 Mnoho na modlitvě, a málo jedieše,
 Jablečka planá a želudy,
 A pod měrú napíjal šě vody.
 Až poče okolo sebe planiti
 A domek tudiež sobě staviti,

A pňevie také kópáše,
 Tu sobě ztravně utěžieváše.
 Naleze na skále celú kru,
 Tu postavi svaté Maří kaplu;
 Tu sě modléše ve dne, v noci,
 Až tomu minuchu mnozí roci.
 Nebieše ijednomu člověku znám,
 Nikte ho neviděl, jedno buoh sám.
 Ale nemož sě město na hoře skryti,
 Takěž oheň pod kadí býti:
 Pro jeho veliké utrpenie
 Učini buoh to zjevenie,
 Nechtě ho déle tajiti,
 Chtě jeho křestanóm zjeviti.
 Knieže, jemužto Oldřich děchu,
 Sezva lovčie, kteréžkoli běchu;
 I poče jim všem mluviti:
 Na které chcemy lesy jiti? —
 Kde chcemy loviti počieti?
 Tu sobě umyslichu v skoře:
 Pokusmy — vece — na Sázavskéj hoře,
 V ty mi sě lesy jeti žádá:
 Pojedmy tam! toť jest má rada.
 Kterížkoli při něm běchu,
 Všichni jemu v tom povolichu.
 A když sě v ten les vebrachu,
 Tu všichni kněze ostachu;
 Sta sě božím povolením,
 Že neosta ijednoho s ním.
 Knězi sě zjevi jelen krásný,
 Veliký, a velmi masný;
 Kněz Oldřich sě nelekaje,
 A v rukú lučišče jmaje,
 Zastřeliti jelen chtieše,
 Jenž před ním nedaleko tečieše,
 Nevelmi před ním chvátaje,
 Jedno jako jmu rozum dávaje.

A přeběhna chvíli malú,
 I stavi se nad tú skalú,
 Na niejžto svatý Prokop děláše,
 V ty časy dub osčkováše;
 Zaskoči za svatého Prokopa nohy,
 A obrátiv k nemu rohy:
 Mezi rohy kříž jmějieše,
 Kněz Oldřich to dobře vidieše.
 Inhed z rukú lučišče vrže,
 A koně svého potrže,
 Vida to zvíře předvorné
 A mnicha tváři pokorné.
 Tázati kněz mnicha poče,
 A s koně se hned dolóv boče:
 Kto jsi, jenžto na tejto púšči bydlíš?
 Kakož dějí? a co tu činíš?
 Svatý Prokop hned té chvíle
 Odpovědě jemu mile:
 Jáz bydlím v tom pokoji
 Hřiešník, a Prokop mi dějí,
 Pod zákonem Benedikta svatého,
 Za otplatu královstva nebeského.
 Kněz Oldřich skoči s koně,
 Svinu plášč, hlavu pokloně;
 Otče! zpoviedaj mě hřiešného,
 Proti bohu zavinilého.
 Svatý Prokop jej zpovieda,
 Po zpovědi pokánie da.
 Potom poče kněz Oldřich mluviti,
 A řka: Chce mi se píti,
 Rozžehl jsem se během velikým;
 Napoj mě, vece, pitím tvým.
 Svatý Prokop: Jinéhož pitie nej mám,
 Než tu vodu, jižto piem sám.
 Vz^{o v. v. h. d. v. v.}em justici, srdcem vzdechna,
 Svú rukú vodu požehna,
 Podav knězi, píti káza.

Napiv se Oldřich, otázka:
 Divi se, tak šlechtné víno jmaš?
 Na tejto půšči! kde je chováš?
 Ve mnoze jsem zemiech byl,
 Nikdá jsem lepšího nepil.
 Tak se bieše tu učinilo,
 Jako na ōnej svatbě bylo,
 Ježto bieše hospodin sám
 Takýže div učinil tam;
 Téhože divu milému
 Pójičl Prokopu svatému.
 Znamenav Oldřich divy převeliké,
 Poče to mluviti také:
 Sbeř okolo sebe bratřie více,
 Jižto budú s tobú bohu slúžiece;
 Chci tuto klášter učiniti,
 Sbožím i dědinami jej nadati.
 Svátý Prokop to uslyše,
 Posta malú chvíli tiše;
 Co kněz Oldřich mluvi nyníe,
 Vzvěděv jeho umyšlenie,
 Poče mu k tomu raditi,
 By to ráčil učiniti
 Bohu na češ i všem svatým jistě,
 A jménem svatému Janu Baptistě.
 Kněz Oldřich přijie mile radu;
 Pak svátý Prokop da mu vnađu,
 Kady by ven z lesa vyjel,
 A pak k nemu zase přijel.
 Poradiv se s svými pány,
 S jinými také zemany,
 Dělníky v hromadu shluče,
 I dospě tiem díelem ruče.
 Kehdyž se to díelo skona,
 Práv' do posledního shona,
 Což tu bieše třeba koli,
 Svátého Prokopa opatem. vzvoli.

Svatý Prokop chtieše se skrýti,
 Nechtě rád opatem býti;
 A kněz Oldřich i vše bratřie
 Nečekachu až do zajtřie,
 Svatého Prokopa zvolichu
 A poslušenstvie k nemu slřbichu.
 Stalo se jest to svěcenie
 Ot syna božieho porozenie
 Let po tisúci devátého,
 Pod ciesařstviem Jindřicha druhého

VII. LEGENDY ČESKÉ ZE XIV. STOLETÍ.

1. Život sv. Kyrilla, sv. Metudia a sv. Ludmily.

Když chtěl všemohúci hospodin, aby skrze jeho stkvúcie ducha svatého paprsky křesťanská viera po všem se světě rozplodila: tehda za těch časuov vznikl jeden boží muž jménem Kyrillus, jenžto do té vlasti, ježto Bulgaria slove, přišed, ten lid na křesťanskú vieru obrátil; a potom do Moravy přišed, ten lid také Moravský k bohu obrátil. Ale jež lid těch časuov hrubý k božiej službě bieše, vymyslíl sobě svatý Kyrill, aby ducha svatého pomocí boží službu Slovenským jazykem zřiedil, a všeckno písmo starého i nového zákona slovensky přeložil; a ten pořad ve Slovenských vlastech držie až do dnešnieho dne. Potom svatý Kyrill svého bratra, jemžto jsú řekli Metudius, u Moravě ostaviv, do Říma pro náboženstvie šel; a tu otec svatý, papež, a jiní mudrci svatého Kyrilla jsú treskali z toho, proč by byl Slovenskú boží službu zpievati ustavil. Jimžto se omluvil svatý Kyrill a řka: Vseliký duch vselikým jazykem jmá boha chváliti. A když jest hospodin Slovenský jazyk jako i jiné řeči ustavil, jakžto mi jest hospodin vdechl, tak jsem tiem činem mnoho obludných na svatú vieru obrátil. To oni uslyševše a jeho tvrdej viere se podivivše, aby božie služba v těch vlastech byla zpievána, potvrdili i ustavili až do dnešnieho dne, jehožto potvrzenie na svatém otci papežovi svatý Kyrill listov

dobýv, do těch vlastí poslal; a potom v duchovný stav vstupiv, bohu snažně slúže skončal. A ten bratr jeho Metudius, jenž byl u Moravě ostal, králem Moravským, jemužto jmě bylo Svatopluk, arcibiskupem učiněn, a pod sebou sedm jiných biskupuov jměl. Za těch časuov Česká země ješče u višer blúdiec, pohanským se modlám modléše. A tehdy byla jedna slovútná prirodzeného smysla žena, jménem Libuše, jejížto nalezením Pražské město jest ustaveno. A potom když sobě Čechové jednoho sedlského oráče, ale velmi múdřého, jménem Přemysla, kniežetem volili, tehda zaň Libuši vdali; ot něhožto pramene pošel národ Českých kniežat i králóv po všem světu slovútných až do dnešního dne. Potom po mnohých časiach ot toho pramene pošel jest vévoda Český, jménem Bořivoj, muž dobrotivý, postavy nádobně, múdrosti plný; ten sobě pojal za hospodyní z své země dceru Slaviborovu z Mělnického kraje, jménem Ludmilu; ta za své mladosti také se modlám pohanským modlila. A když jeden čas Český vévoda Bořivoj do Moravy k dvora k královu Svatoplukovu jel, jemužto král vítánie dav, kuobědu pozval; ale mezi křesťany seděti jemu nedal, a řka: Podlé pohanského obyčeje slušie tobě před stolem na podlahách siesti. Nad nímžto se arcibiskup Metudius slitovav, i zaň se postyděv, k němu vece: A ty jsa tak veliké knieže, toho se nestydiš, jež jsi od dóstojného seděnie vysazen; ale pro své bludné viery modly raději na zemi nepoctivě sediš? — Co na tom leži, ež proto trpím? neb co vaše křesťanská viera pomáhá? — K němužto svatý Metudius vece: Čhtěl-li by, mohl by toho dobře polepšiti; odpověz se svých ďablových modl, a budeš pánem nad svými pány, a vše své nepřátely pod svú moc podlepeš, a tvě prascědie slovútně se zmóž; neb jest prorocství o Českých kniežetiach dávno prorokováno. K němužto vévoda vece: Jestli to tak, proč mne ihned nepokrstíš? čiliž co překážie? Svatý Metudius vece: Nic nám neprekážie; jedině bud hotov, aby ustavičným srdcem uvěřil v otce boha všemohúcieho, i v jeho syna Jesu Krista, a v ducha svatého, jenžto jest osvietitel všech věrných duš; a to učiň netolik pro tělesného zbožie žádost, ale pro spasenie těla i duše a s bohem na věky přebývánie. Tu svatá řeč České knieže uslyšav, ducha svatého posilením snažně požádat, aby jeho arcibiskup pokrstil. A když bylo na zajtřie, vida svatý otec Metudius toho kniežete ustavičnú žádost, jeho se třmídcat slúhami,

jižto s ním byli přijeli, pokrstil. A tu se v svatej vieře potvrdiv, jednoho kněze, jemužto bylo jmě Kaik, s sebu pojem, do Čech se vrátil, a kostel ve jmě svatého Klimenta nad tím hradem, ježto Gradišt slove, učiniti kázal, a tu toho kněze starostú učinil. A za tím České země lid též spoře svatú vieru přijímal. A potom po malých dnech svatý otec Metudius do Čech přijev, svatú Ludmilu se mnohými jinými pokrstil, skrze něžto svatá viera v Českej zemi mocně se jest vzplodila. To vida dábel, ano se z jeho moci množstvie duš zproštíje, České pány proti kniežeti vzbudil, a pro křesťanskú vieru to věrné knieže z České země vypuzeno. Proněžto inhed se pozdvih, do Moravy k královi Svatoplukovi a k biskupu Metudovi jel, a tu poctivě ot nich přijat, některý čas s nimi přebyl. Ale jež lidské lsti zlost na čas pobujejíc, dlúho tráti nemůže: v Českej zemi stařejší páni opět svého vévodu zasě se ctí otezvali, a on vrátiv se, ve jmě svatě královnj kostel u Pražském městě učinil, jakž byl v tom v svém poběžení matce boží u Moravě slbil. Toj ten boží muž z prvních České země kniežat byl, jenž jest božie domy zakládal, a kněži s žakovstvem i s duchovnými k boží službě připósobil. A potom s svú svatú hospodyní Ludmilú tři syny jměl a tři dcery, jakžto jemu byl svatý otec Metudius předřekl, ež se jeho ščedie ve všem dobrém jmělo vzploditi. A zatiem s velikú ctí své dny vévoda Bořivoj zved, bohu se poručiv, skončal, a miesto něho syn jeho Sbyhněv (Spytihněv) České knězstvie přijal. Ten také, jakžto i otec, kostely, kněži i vieru křesťanskú slavně povýšiv, skončal, a miesto něho Vratislav, svatého Václava otec, v Čechách kniežetem byl; a ten jest ve jmě svatého Jiřie duchovným pannám na Pražském hradě klášter učinil. Zatiem svatá Ludmila po svého hospodáře smrti v čistotě až do skončenie přebývala, bohu snažně slúžiec, své tělesenstvie posty, klekáním, modlitbami i rozličnými činy trudila, v skutciech milosrdných mile pro hospodina chudé, kněži i pútniky krmiec, nemocným i jatým, strastným i potřebným almužnu dávajíc, tak ež muož býti nazvána sklvúcie hvězda, ježto jest svých svatých příkladov světlými paprsky všicku Českú zemi osvietila. A jež svatú Ludmilu v svém poručství vnúčka svého, svatého Václava, jmějiese, tomu jejie tstě (snacha) nemilostivá pohanka záviděli na svém srdci zlostně zamyslila, kak by svatú Ludmilu zahubiec, to svatě

děťátko, Václava, ku pohanským modlám obrátila, a zatiem křestany v Českéj zemi zahladila; jakžto sě jest o to potom pokusila, kněží z země vyhnavši, a kostelnie dvěře vesde zahraditi kázavši. To svatá Ludmila zdaleka uznamenavši, do Tetína na hrad sě přestěhovala, a tu všecku svátost přijemši, svj duši hospodinu poručila. A v tuž hodinu dva nemilostivá katy, na jejie smrt napravena, v jejie pokoji dřvi na ni vyrazivše, beze všeho studu svú milostivú kněžnú nepoctivě trhati počesta. Jimažto ona vece: Co činíta? zdali toho nepomníta, co jsem já vám dobrého učinila? To šlechtná svěťice, jich hříecha více než svého bezživotie želejíc, mluvieše; ale ona nic na to netbavše, závojem jejie svaté hrdlo zatahše, ji zadavovasta. K nimažto ona, jakž mohúci, vece: Radějsě mi hlavu setněta, ať sě v svej krvi pro mého Jesu Krista válejí, svatých mučenníkov korunu obdrži. Na to ta nemilostivá katy nic nepotbavše, jejie svaté hrdlo zatahše, ji zadávista, a tu duši anděli vzemše, do nebeské radosti nesli. A potom mnoho böh dívov skrze svatú Ludmilu s rozličnými činil lidmi i činí až do dnešnieho dne. A potom po některých časiach svatý Václav její svaté tělo do Prahy z Tetína přinesl, a u svatého Jiříe, v klášteře u duchovních panen, poctivě pochoval.

2. Život svatého Václava.

Když tomu všemohúcie milost chtěla božie, aby sě viera křestanská spoře rozmnožila, Svatopluk, Moravský král, od svatého Kyrilla, Moravského arcibiskupa, svatý křest jest přijal; a potom když bratr svatého Kyrilla, jménem Metudius, po jeho skončení miesto něho Moravským biskupem byl učiněn, tehda České slovútné knieže, jménem Bořivoj a jeho bohabojná kněžna, svatá Ludmila, v tom městě, ježto Velehrad slove, tu ježto tehdy Moravského arcibiskupstvie stolec i sláva bieše, v kostele svatého Víta od blaženého arcibiskupa Metudia, oba svatý křest jsta přijala. V těch časiach to České knieže Bořivoj měl jest dva syny, jeden slúl Spytigněv, a druhý Vratislav. Tehda Spytigněv nemnoho na světě přebyv umřel, a Vratislav po něm v Čechách kniežetem ostal. Potom to slovútné knieže Vratislav s svú kněžnú, ježto

jmě bylo Dragomiř, měl dva syny, svatého Václava a nemilostivého Boleslava; a když Vratislav knieže s pravým srdcem křesťanskú vieru milováše, na to jeho kněžna Drahomiř nic netbala, ale pohanských modl vzdy se přidržieše. Potom po těch časiach to šlechetné knieže Vratislav svého syna, svatého Václava, tiem úmyslem, aby potom Českým kniežetem byl, svatej Ludmile jeho chovati poručiv, skončal, a jeho kněžna Dragomiř v druhého syna Boleslava se uvázavši, ku pohanským modlám jeho všemi činy vedeše. Ale ten předrahy květ, prvni v Českej zemi v svatej viere vzkvétlý, svatá Ludmila vnuka svého Václava, svatému čtení podle křesťanské viery jeho učieci, chováše. Tehda milostivý utěšitel duch svatý tak toho dietěte srdce vnitřním vdešením byl rozpálil, ež jeho svatá učenie jako světlé jiskry od něho jdúc se stvěchu, a jeho osvícené promluvenie jako plovúcie stredy sladce od jeho svatých úst pocházieše. Proněžto skrze jeho svatého slova snažné kázanie všecka Česká země slavně jest osvícena, netolik slovom, ale i rozličným příkladem; neb se tak o jeho svaté milosti piše, ež jest byl přečistého života, tělesenstvie své bez poskvrny choval, a vzdy žádaje, kak by pro Jesu Krista svú krev prolil. Proněžto spravdnost svaté viery ne tajně, ale zjavně kázáše, vzdy se bohu nábožně modlil, bedlivě ve dne i v noci boha následuje ve všech svatých skutciach, v almužnách, u milosrdí i u pokore nad jiné své rovně znamenitě prospieval. Těch časuov ta závistivá Drahomiř, nemilostivá pohanka, žádajíc rad svú tsi svatú Ludmilú kněžstvo České země obdržeti, dva šerodná násilniky, jimažto jména byla Tuman a Guman, do Tetína na hrad posla, aby tam jevše, věrnú božt služebnici, svatú Ludmilu, zahubila. Potom ta nemilostivá pohanka Drahomiř jala se křesťanov nenáviděti a jim mnoho zlého činiti; ale syn jejie, Václav, vieru křesťanskú, jakž jeho byla Ludmila, babka jeho, naučila, tvrdě držieše, navracije zasě jí rozehnané křesťany, a jim milostivě v jich potřebách pomáhaje. Těch časuov Kúřimské knieže vida božieho slúhy velikú pokoru, a jeho na svej mysli potupeně nesa, jal se kněžství České země rozličně překážeti i veliké násilé činiti, tak ež musil Václav s velikú vojskú proti němu táhnúti, nedada své země více hubiti. Jehožto zástup knieže Kúřimské potupiv, s svým zástupem proti němu také na pole vyjel, a s ním se k boji zamluvil. Jemužto

Václav po poslu vzkázal a rka: Když žádáš nad mým kněžstvím vévoditi, což toho potřeba, aby ti u boji zbití byli, nad nimižto chceš panovati? Jáť tvých lidí krve proliti nežádají; jestliť se mnú boj lib, nade mnú nad samiem svítěze, panujž nade všemi mými; pakliť já tě přemohu, ale ať tvoji pod mů moc slujejí. Tomu poselství knieže Kúřimské vesele povolil, by ta smlúva byla s obú stranú olvrzena, tak jakž by nikte jima pomáhati nesměl. A když tě knieželě proti sobě na sedanie jděsta, a obě vojstě na tom přihledání stásta, v tu hodinu anděli s nebes stúpivše, nad svatým sě Václavem vznášiechu, a kříž slkvúci před jeho svatú tváří sě blstieše. To Kúřimské knieže uzřev, před Václavem na zemi padl, prose, aby mu ráčil svoú hněv odpustiti. Jemužto svatý Václav vece: Vrať sě domov s pokojem a měj na svém dosti; jáť tvého nežádají. Potom po malých časiech svatý Václav, aby k císařovu dvoru jel, byl pozván. A když tam přijel, od císaře i ode všech kniežat ctně přijat, a tu u pilných císařových radách nade vše jiné u múdrosti poznán. A když jednoho jitra v císařovu radu pozván, a pro velikú práci, jižto zvlášece bohu sě modle nesl, rozličně sě trutil, v radu přijeti zapozdíl: tehda císař s kniežaty mně, by sě pro svú hrdost přijeti oblenil, to byl tak způsobil: když by Václav v radu přišel, aby ho nikte povstáním nepoctil. A však jakž brzo Václav v radu přišel, uzřev císař, ano jeho světl anděli vedú, a kříž zlatý jemu sě na čelo stkví: inhed před nim se všemi kniežety padna, jemu sě pokoril, slibuje jemu, což by na něm poprosil neb kázal, na tom by byl uslyšán. Tehda Václav ruky svatého Vítá na císařovi poprosil, a inhed jemu císař mile dal. Potom Václav s tím drahým darem do Pražského města přijev, kostel ve jmě svatého Vítá učinil, a za tím po toho svatého otce, Řezenského biskupa, jenž těch časov nad Českú zemi biskupového dostojenství moc mějieše, poslal, prose, aby sě přijeti neoblenil, ale přijeda kostel svatého Vítá posvětil. Jemužto Řezenský biskup odvzkázal a rka: Azda mne, synu milý, potřebuješ? věz to, ež ten kostel, jehož posvěcenie žádáš, tenť kostel, jakž jsem buožim zjevením viděl, povýšen bude v dostojenství arcibiskupské, stolec i hlava duchovnie tvé země. A však aby sě tvá prosba i vuole naplnila a tvouj kostel byl posvěcen, rád to chce způsobiti.

Coj potom svatý Václav pro Jesu Krista pokorných a milosrdných skutkuov činil, o tom jest mnoho psáno; **zvlášče**, když jednoho času svatý Václav v noci, ano snieh a led **veliký**, s svým starým sluhú, jenž slúl svatý Podivoj, jemužto vše **tajenstvie** i náboženstvie svatého Václava známo bylo, k kostelu **hos** jdieše, tehda ten svatý Podivoj, kakžkoli v obuvi jda, však **veliké** zimy trpěti nemožěše. Jemužto svatý Václav vece: Podivoji, **vizi** to, žeť jest zima; **stúpaj** u mé stopěje. A jakž poče v jeho **svaté** stopěje stúpati, tak se jemu noliy shřiely, tak jež nepoče **nic** zimy číti. To také Václav z zvláščieho milosrdie činil, ež **pohanské** a porobné děti kupuje, k svatému krstu pripravuje, bohu **je** dědil; boje se také, aby izádného člověka krev nevinně nebyla **odsúzena**, vše šibenice a žaláře obořiti kázal. Ten také dar vlaščí **od** boha jměl, ež prorocky u budúcích časiech mnohé věci **převěděl**, a znamenitě zjeveno mu bylo, aby těla své babky, svaté **Ludmily**, na jiné mieste přenesenie učinil. A tak se jest stalo, ež **po** tom viděni Václav celé tělo svaté **Ludmily** v Tetíně nalez, do **Prahy** přinesl, a v klášteře svatého Jiříe, tu ježto i dnes hřbí, **poctivě** položil. Potom Václav žádaje věcí nebeských, všech **tělesných** věcí sobě za nic neváže, poslal své posly k papežovi, prose, aby mohl, svému bratru Boleslavovi kněžstvie vzdada, v zákon **svatého** Benedikta vníti. Ale proti tomu bratr jeho Boleslav, jeho **svatým** činóm závidě, **tělesných** věcí žádaje, nebeských netbaje, **chtieše** rád, by kterým činem mohl kněžstvie České země dojíti; **pro** něžto svatého Václava, bratra svého, na jedny hody **lstivým** zámyslem do Bolěslavi pozval. Tehda Václav smřť svú **převěděv**, **nevinný** jako ovčička, dobrovolně se věsti přepustil a to s **velikú** radostí učinil; neb toho bieše dávno žádal, aby pro svatú **vieru** svú krev prolil. A když na těch hodech Václav s svými **rytieři** na večěri sedieše, propovědě k nim, a řka: Zajtra u **vigilli** **svatého** Michala kalich utrpenie pro mého milého hospodina píti **budu**, aby svatý Michal duši mú hospodinu obětoval. A vy také tuto **se** mnít jasně píte a hodujte; neb už od toho času vína s vámi **viec** píti nebudu této úrody. To řek Václav, od večěre vstal, bohu **poděkovav** skrúšeným srdcem se nábožně zpoviedal, a tu žalostivě **za** své i svých bližních hřiechy zaplakav, na modlitvy se přes **prvospi** oddal; a potom nábožně na jiřní vstav, pravé **světlúcie** **slunce**, ježto

duši osvěcuje, tělo krále nebeského přijal. A když tak svatý Václav nebeské světlosti oděním se ohradiv, po tmě jdíeše, nemilostivý bratr jeho Boleslav s vražedným úmyslem ze tmy naň vystúpil, a tu, hříešná temnost proti světejš světlosti, bratra svatého Václava nemilostivě ranil. Pfo něžto ranění ten sám zlý Boleslav letěl, nejmaje moci nad sluhú božím; ale svatý Václav chtě dobrovolně oběť svú vzdáti bohu, a duši svú, totiž tělesenstvie své dáti pro milého Jesu Krista, vezma bratra svého meč, jemu vrátil, a řka: Vóle tvá buď v tvú rukú. Proto se zlý Boleslav nic neobměkčil; ale s svými nemilostivými lidmi opět se naň obořiv, svého bratra Václava zabil, a ta svatá duše slavně do nebes svatými anděly vnešena. Potom ta svatá krev, ježto byla na stěnu střelila, jako volajíc na vražedného bratra, dlúhé časy ižádným řemeslem setřieti nemožena. Potom skrze svatého Václava buoh zřiemě divy v Čechách i v jiných vlastech činil. V těch také časiech ta přezlá svaté viery nenáivistnice Drahomiř pohanka, svatého Václava máť, všech nevěrných mater zlostný příklad, jež svej krvi se protiviec, svatého Václava, svého syna, smřt byla zjednala, proto božím přepuščením před Pražským hradem se jest propadla. A ta propast jest zřiemě známa všem až do dnešního dne; a ti také ohavní vražedného Boleslava pomocníci rozličnú boží ranú všickni jsú hanebně sešli.

VIII. PŘIBÍK PULKAVA Z HRADENÍNA (umř. 1380).

Léto božie 1276, toho měsiece Zárije, Rudolf Říšský král poslal k Přemyslovi posly své, prose jeho, aby jemu Rakúsy, Štyrsko, a Korutany vrátil a břeh Naonský a trh Julióv, že k ciesařství to příslušie, dávae mu to věděti. Jemužto Přemysl, jakožto muž vysoké mysli, tuto jest dal odpověď: Rudolf těm zemiem, kterýmž chce, nikdy jich jest neměl, anž ještě mieti bude potom; nebo některé u věně dány jsú mně, a druhých jsem mečem dobyl. Vida to Rudolf, že prospěti nemůže, rozhněvav se, k boji se jest připravil. Ježto král zvěděv, poslal jest vojsko své k Teplé jemu vstřieci, aby jemu vtrhnúti do země nedali, a sám král po lovech

jest kratochvilil jezdě. To Rudolf uslyšav, proměnil jest svůj úmysl, a takž s jiné strany Dunaje přitřhl jest k Rakúsóm, a tu města, vsi i kostely i jiné rozličné vzebral; a s tiem až k Linci tak řečenému městu přijed, tu jest své stany rozbil. To Otakar uslyšav, přikázal svým, jižto byli k Teplé vyřhli, aby jakž najspieß mohú k Drosdorfu přijeli; jižto chutně skrže Plzensko a Bechynsko jedúce, po lesiech semo tamo blúdiece, mnoho jsú práce měli, až k tomu městu přijeli. A tak zastavivše se na miestech země vlastní těch, a je osobivše na šíř i na dál s svým vojskem za čtyři míle své stany jsú rozbili; a už král Otakar s svými bieše. Rudolf pak z druhé strany Dunaje stany své rozbil bieše podlé Lince. A když sedm neděl tak stáchu, uzřevše z obú stranú, že pokrmu lidem i koňóm nedostává se, přimírie jsú mezi sebú učinili, a o smlúvu rok vzeli na tom ostrově, jemužto Kamberk říckají. A tak jsú se tu přátelsky smluvili, tak že Václav syn Otakaróv dceru Rudolfovu pojeti měl, a syn Rudolfóv dceru Otakarovu. A tak ty jisté svatby před biskupy a před pány mnohými přísahami a listy jsú zatvrzeny. Pro něžto Otakar sjednání a zatvrzení Rudolfovi k jeho prosbě, na radu některých zlých, pro naději jako věčšie milostí, pět korúhví vzdal jemu na znamenie pokory, naděje se toho, žeby on jemu zase vrátil; to on jedno jako pro čest byl učinil. Zatiem pak Rudolf s svými poradiv se, Otakarovi jedno dvě korúhvi vrátil, Českú a Moravskú, a jiné sobě ostavil, řka tak, žeby jemu těch zemí potřeba bylo, ale potom, když by se v zboží rozmohl a u panování, žeby jemu je zase vrátili chtěl. S tiem pak sjednáním domów se vrátila oba.

Téhož léta Vitkovici s velikým množstvím lidí od krále odstúpivše přeč, v zemi České chudým lidem i klášteróm mnoho zlého učinili jsú; jenž král to tak mlče zminul, neb jemu jich ku pomoci toho času velmi veliká potřeba bieše.

L. b. 1277, toho měsiece Záříje, král Otakar chtě svú dceru raději bohu nežli člověku dáti tu, ježto syna Rudolfova mějiese pojeti, v klášter svatého Franciška s desieti jinými pannami dal jest. To když se jest tak stalo, návodem svých některých rádcí, Otakar svými listy i posly proti Rudolfovi nepřiezeň jest pozdvihl.

L. b. 1278 král Otakar želeje, že ty země byl vzdal, posilněn a naveden jsa od svých některých rádcí nešlechetných lstivě,

zasť je umyslíl mieti, alebo svoj život za to dáti. Proněžto voj-
sko shromáždiv, vtrhl jest do Rakús, a tak ohněm a plenem za-
hubil je. S tím tak z krajiny Lavenské hnuv sě, několiko dnův
stál na poli, a potom do Drosendorfa na to místo přijev, tu jest
stany své rozbil. Zvěděv to Rudolf, s svým vojskem přes Dumaj
prijev, na Moravských mezech sě položil; jenž Otakar také už
prijel bieše na jednu horu v lese, blízko od té vody od Moravy,
o Říšském králi nevěda nic jistého. Proněžto návodem toho ne-
ctného a nevěrného zlosyna Miloty poslal špehéře, shleduje to,
kterak jest tam; neb ten jistý Milota, ohavník nešlechetný, proti
královi kterakýs starý hněv v svém srdci jmějieše, ano jeho však
král po vši Moravě pánem a správci učinil bieše. Takž pak když
Říšský den ode dne skrze ty špehéře přípravu toho Miloty prorad-
ného uzřel, že král Otakar s svými ubezpečil sě, a sám sě svými
pojistil, přiblíživ sě ihned, v rychlosti vojsko obklíčil. Král Otakar
vida vojsko veliké Říšského, a uznamenav, že mnohé zrady ne-
šlechetné v tom staly sě, z nichžto před tím vystřielal jeho Říš-
ský král, protože na jeho dvoře vzchoval sě byl, na to nic ne-
podbav, vojsko své zjednal; a tak nesčakav veliké síly lidí svých,
ani také do Miloty kterého vtipu zlého maje, na bojové prihody
sě uloživ, doufanie maje obdrženie vítězstvie, bojovali jest směle
umyslíl. Takž pak když sě vojska sejdú s obú stranú, jechu sě
bojovali chutně; a zatím ihned tento nešlechetný zrádce Milota
zapomněv mnoho dobrého děnie králova, s svými jest přeč odstú-
pil od svého krále a pána; v také nehodě toho boje utekl nectné
zlí zrádce. Sta sě veliké pobitie a přetěžké, ano někteří Čechové
padají na zemi, a druzí běžie od svého krále. Proněžto král tu
by poražen, a v tom boji den svatého Rufa zabít; jehožto smrti
Říšský král Rudolf velmi jest želel. A takž pak král do Prahy
jest přivezen a na Praze poctivě pochován. Na jehožto miesto
syn jeho Václav vstúpil, pět let jedinké maje, děťatko mladé, v je-
hožto sě markrabě Bramburský jakožto poručník mocný uvázal,
jakož otec jeho byl zjednal.

Těch časův země Česká velmi jest zle byla spravována; nebo
mnozi Sasicové a Němci jiní vtrhujic do země, Čechy tak hrozně
mútiechu, že mnozi od domův zaběhše, v lesiech bydlechu. Pro-
něžto že dědin neorachu, hlad v zemi byl veliký; a od těch Něm-

cív ukrutnosti země velmi byla zahubena, i mnozí také kostelové zkaženi byli. A tak to dlouho trálo, až pání s markrabí vzemše radu s Bramburským, Dobešovi biskupovi opravu zemskou poručili; a tak Sasicové a jiní Němci byli ven z země vypuzeni, a lidé od jich nátiskův zproštěni byli.

Léto božie 1279 Jindřich vévoda Slezský po smrti Otakarově Kladsko až do smrti měl jest a držal. Neb jsta sobě byla zapasala, umřel-liby byl bez synův Jindřich, všecko jeho vévodstvie věčně k zemi České mělo se dostati; pakli král, ale Kladsko do života on měl mieti. Zatím markrabě Bramburský, správce země České i královice mladého, královú Kunhutu s jejím synem Václavem s hradu Pražského v noci vzem, na Bezděze kázal vézti, Čechy všecky od nich odlúčiv; i dal jim Sasice za čeledíny, a kázal snažně stríeci, aby nikam bez odpušćenie purkrabina nechodili, a ztravu malú měli. Zomené často napomínali i prosili markrabě, aby jim královú s synem vrátil, aby jich poctivějie chovali; on slíbě jim, nikdy toho učiniti nechtěl. Zatiem pak králová, uhlédavši svůj čas, s odpuštěním purkrabiným, nechavši syna na hradě, do Prahy se brala k Agnešce, ke deři králově někďajšieho, jenž u svatého Franciška v klášteře bieše; odtavad pak řekši se do Moravy, pro navštievienie hrobu Otakarova, ku Mikulášovi vévodě Opavskému synu královu jinú cestú vzdvihla se jest.

L. b. 1281 Ota markrabě Bramburský, poručník královice mladého, poslav své slúhy do Prahy, Pražský kostel, do něhož pání i jiní lidé své zbožie a klejnoty snosili běchu u války, v zákřiště dvéře vybiti kázal, a to zbožie ze skřiní vybrati a přeč odtavad nésti. To když se tak stalo, potom ten jistý markrabě viděl jest, že země skrze cizozemce den ode dne kazí se; svolav zemaný, pod šiji učinil toto ustavenie obecne, aby ižádný Němec v zemi neostával, ale ven všickni vybrati se. A když se to stalo, přestal lúpež. V tom jistém sněmu, s povolením všech zemanův, Tobiašovi biskupu Pražskému a Teobaldovi sudiemu zemskému spravování země poručili; jižto jako mužové múdři všecky jsú zlosyny z země vypleli a pokoj učinili. Takž pak lidé počechu tepruv orati, a svých potřeb po cestách hledati a činiti jeli jsú se. A jeda ven z země ten jistý markrabě, slíbil jest Tobiašovi i jiným zemanóm na určený čas vrátiti jim královice; jehož když ten

čas prišiel, nie jest neučinil, ale dlhý čas potom ešte jeho v své moci měl a držal jest.

L. b. 1283, toho měsíce Ledna, duha velmi krásná všecko město Pražské obklčivši, zjevila se jest. Proněžto řekli někteří, že to šťastné znamení jest; neb jakožto duha bůři stavuje, takéž bůh všemohůcí, jenž jest obránce České země, svú milostí tyto nehody staviti ráčí. Opět jiné znamení toho měsíce Dubna zjevilo se jest: hvězda velmi světlá, na jednom rohu měsíce jako stojeci, svielieše velmi. A skrze to múdři rozumeli jsú příštie kniežete svého Václava, jehož držéše Otta Bramburský markrabě; jež se jest to i naplnilo. Nebo ihned toho měsíce Črvna knieže přijelo; jehož páni, rytierstvo, žakovstvo i lid obecny všeho města Pražského mile jsú přijeli, vyšodše s biskupem proti němu. To jisté knieže Václav, kakžkoli mladých let bieše, však myslí byl velmi mužné, boha se bál a kněží v čest měl. Ale tento Otta, co jest učinil, nemá zamlčeno býti; nebo co jsú jeho páni prosili a biskup velmi snažně, an vždy sliboval a nikdy učiniti nechtěl, až právě dotavad, jeliž jemu pět a třidceti tisícův hřiven stříbra dali jsú a markrabství Budišinské s některými brady a městy věčně. Tak pak, když toto knieže do země se vrátilo, z takého smutka a z také záduvy všickni lidé jako oddechli, radostně se radujíc pánu a králi svému.

V tom času bez kniežete, pán jeden z pokolenie Vitkovského neb z Vitkovic, totiž z Rozemberka, jménem Záviše, královú, matěř tohoto mládence, Kunhutu, miloval jest; jenž také i pojal ji byl, i měl s ní syna jménem Záviši; jenž křižovníkem svatomařským jsa, mistrem byl potom toho zákona. A tak velmi a tak múdře ta králová byla jest syna svého obešla, že toho pána nad jiné pány správci a kapitanem vše České země učinil jest byl, a tak jeho nade všecky jiné zemany povýšil. Proněžto takú pýchú a takú zpúru bieše se rozdul, že jinými vzhrzieše, izádnému pravdy nechtě učiniti, ani pokoje zjednatí; jehož ta králová potom umřela jest a u svatého Franciška pochována. Tehdy pak ten jistý pán, nechtě jako v poniženějšiem stavu býti, nežli jest dřive byl, lákal jest opět s královým rodem smiesiti se; jakož se jest i stalo. Nebo sestru Uherského krále, jeptišku ztvrzenu z zákona pojal, s nížto jest syna měl; kteréhožto když chtěl krstiti, pozval

na ty hody kniežete Českého pána svého, i krále Uherského. Zatiem pak porozuměť jest tomu toto knieže, že ten pán na ty hody lestně a nepravě jeho pozval, aby tociž král Uherský a vévoda Vratislavský o jeho smrt tu se shlukli a jej zamordovali. Proněžto povolav jeho k sobě, i jal jest jeho, a jednak za dvě lété na hradě Pražském držal. A když iżádného znamenie na něm pokorného neznamenal, kázal jeho vézti na Hlubokú, aby se jemu stalo to, jehož svým nerodstvím a svými skutky zaslúžil bieše; proněžto tu před hradem byla jemu hlava dolóv prknem stržena. Jenž odtud do Višňového Brodu byl vezen, a v tom klášteře, jenž jej založil byl, pochován. To když uslyšeli prietelé jeho, preč se ihned ode všeho rozprchli; a když se byli ti jistí Vitkovci rozběhli, byl jest pokoj v Čechách i v Moravě, a pravda se lidem dala; král pak Uherský božím zpósobením skoro potom zabit jest, a vévoda Vratislavský byl jest otráven.

IX. Z NEJSTARŠÍHO PŘEKladu CELE BIBILÍ. (Okolo r. 1380.)

Začátek proroctví Isaiášova.

Kap. I. Viděnie Isaiášovo, syna Amosova, ježto jest viděl o domu Judském a o Jerusalemi, za dní Oziáše, Joathana, Achasa, Ezechiáše, králóv Judských.

Slyšte nebesa a užima pozoruj země: neb hospodin mluvil jest: Syny jsem vzchoval a povýšil, a oni pak pohrdali mnú. Ponznal vól vladaře svého a osel jesle pána svého; ale Israhelský lid nepoznal mne jest, a lid muoj neurozuměl. Běda lidu hriešnému, lidu těžkému nepravostí, plemeni nešlechtnému, synóm šeredným! Opustili jsú hospodina, poskvrnili jsú svatého Israhelského, vzdálili jsú se zasě. Proněžto bítí budu vy, viece se pokušující o hýření? Všeliká hlava nemocna a všeliké srdce truchlo; od paty nožné až do vrchu nenie v něm zdravie, rána a jiezva a raněnie oteklé nenie zavázáno ani léčeno lékařstvím, ani pomazáno olejem. Země vaše pusta a města vaše zažžena ohněm, vlast vaše před vámi cizí sežhú, a opuščena bude jako pohubením nepřátelským. A opuščena bude dci Sionská, jako stánek u vinnici, a jako chalupa v dynnej

zahradě, a jako město, ježto pohubeno jest. A byl-li by hospodin neostavil nám plemeno, jako to město Sodoma byli bychme, a jako Gomora podobni bychme byli.

Slyšte slovo božie kniežata Sodomská, ušima pozorujte zákona boha vašeho lidé Gomorščí! K čemu mi množstvie obětí vašich? praví hospodin; pln jsem žženě oběti skopcová a tuku tučných věcí, a krve telcův a beranův a kozlův jsem nechtěl. A když ste přichodili před obličej muoj, kto jest potřeboval z rukú vaši těch věcí, abyšte chodili v mých sieních? Neofěrujte více posvátné oběti nadarmo; žžena oběť ohavnost mi jest. Hodu obnovenie měsiece, a soboty i hodův nebudu trpěti; nepraví jsú zástupí vaši. Hodův vašich a sňatkův vašich nenáviděla jest duše má; učinili jsú mi se nelíbí, usiloval jsem vzdržije se. A když vzvedete ruky vaše, odvrátím oči svoji od vás; a když budete množiti modlitbu, neuslyším; neb ruce vaši krve plně jsta. Omyjte se, čisti buďte, odneste zlost myšlení vašich od očí od mů. Prestaňte činiti nepravě, učte se dobře činiti, hledajte súdu, pomáhajte tomu, jemužto se jest násilé stalo, sudte sirotku, braňte vdovy, a přijďtež, treskečtež mě, praví hospodin. Budú-li hříeši vaši jako červená barva, jako snieh oběleji; a pakli budú červený jako červenec, ta barva jako vína biela bude. Budeto-li chtieti a uposlúcháte mne, dobré věci zemské jiesti budete; pakli toho nebudete chietí, a mě k hněvu vzbudíte, meč zžofe vy. Neb usta božie mluvila jsú: kak se jest učinilo zjevnú hříešnici město věrné, plné súdu! Spravedlnost bydlila jest v něm, a nynie pak vražedníci. Stříebro tvé obrátilo se jest v trósku, víno tvé smiesilo se jest s vodú; kniežata tvá nevěrná, tovariši zlodějevi, všickni miluji dary a následují odplat; sirotku nesúdie, pře vdovic nevehodí k nim. Protož toto praví hospodin všech zástupův, silný Israhelský: Běda! já se utěším nad mými vrahy, a pomstím sebe nad mými nepřátely; a obráci rukú svú k tobě, a vyvážím do čistoty trósku tvú, a odejmu všílky čistec tvuoj; a navráci súdec tvé, jako jsú byli dřieve, a rádce tvé, jako za dávna. Potom budeš nazváno město spravedlného, město věrného; Sion súdem vyplacena bude, a zasě ji v spravedlnosti přivedu; a zeľe škaředé a hříešniky spolu. A kto jsú opustili hospodina, zahlazení budú; neb pohanění budú ot modí, jimžto jsú oběť vzdávali. A zapaléte se zahradami, ježto jste byli zvolli, když budeto

jako dub, s něhožto listie prší, a jako zahrada bez vody, a bude síla vaše jako pýř kúdelný, a dielo vaše jako jiskra, a zažže se obě spolu, a nebude kto by uhasil.

Kap. II. Slovo, ježto jest viděl Isaiáš, syn Amos, o Judě a o Jerusalemi. A bude v posledních dnech pripravena hora domu božieho na vrchu hor, a vzdvižena bude nad hory, a potáhnú se k nie všickni lidé. A pójdú lidé mnozí, a řkúc: Pojďte, vzejděm k hoře božie, a k domu boha Jakubova; a naučí nás cestám svým, i budem choditi po jeho stezkách; a z Sion vyjde zákon, a slovo božie z Jerusalemě, a bude súditi lidi a tresktati lidi mnohé. A skují meče své v radlice a kopie svá v srpy, nezdvihne lid proti lidu meče, nebudú se přistrojievati více k boji. Dome Jakubuov! Pojďte a chodme v světle boha našeho. Neb jsí zavrhl lid tvój, duom Jakubuov; neb jsú se naplnili jako někdá, a věšče jsú jměli, jako Filistýni, a sluh cizích jsú se přidrželi. Naplnila se jest země stříebra a zlata, a nenie koncě pokladóv jejie; a naplnila se jest země jeho modlami; dielu rukú jich jsú se modlili, tomu, což jsú činili prstové jich. I nakřivil se jest člověk, a ponížen jest muž; protož nepřepúščeť jim. Vejdí v skálu, a schovaj se v jámě v zemi před tváří bázni božie, a před chvalú veleslavenstvie jeho. Oči vysokého člověka poníženě jsta, a nakřivena bude vysokost mužská, a povýšen bude sám hospodin toho dne. Neb den boha všech zástupóv na všelikého pyšného a na všelikého ztvrného, i bude ponížen; a na všeliké cedry Libanské vysoké a vzvedené, a na všeliké duby Bazanské, a na všeliké hory vysoké a na hory vzvedené, a na všelikú věži vysokú, a na všelikú zeď ohrazenú, a na všeliké koráby Tharské, a na všeliké, což jest viděti krásné. I bude nakřivena všeliká vysokost mužská, a pozdvížen bude sám hospodin toho dne; a modly spolkem zetřeny budú, a vejdú v jeskyně v skalné a v propasti zemské, před tváří strachu božieho a před chvalú veleslavenstvie jeho, když povstane bít země. Toho dne zavře člověk modly stříebra svého a obludné obrazy zlata svého, ježto sobě byl učinil, aby se modlil krtóm a netopýřóm; i vejde v rozsědliny skalné a v jeskyně kamenné před tváří strachu božieho a před chvalú veleslavenstvie jeho, když povstane bít zemi. Protož odpočíněte od člověka, jehožto duch v chřiepi v jeho jest; neb vysoký mnién jest on.

Kap. III. Aj toť už pán nad pány všech zástupův odnese od Jerusalemi a od Judy mocného a silného, a všelikú sílu chleba, a všelikú sílu vody, a silného i muže válečného, a súdci a proroka a věšče a starostu a knieže nad pětícát, a poctivého na vezření, a rádci, a múdrého na řemeslech, a obmysleného na řečech výmluvy božie. A dám, tociž učiním, robata kniežaty jich, neustaviční budú panovati nad nimi; a letí lid, muž k muži, všeliký k bližnímu svému; hlučně brebtati bude robě proti starému, hubený proti dobrému a neurozený proti urozenému. Neb pochytiť muž bratra svého, čeledína otce svého, i die: Rúcho ty jmaš, kniežetem naším buď, a roztrhánie toto pod tvú rukú. Odpovie toho dne, a řka: Nejsm lékař, v domě v mém nenie chleba ani rúcha; nerodte mne učiniti kniežetem lidským. Neb obořil se jest Jerusalema a Juda letal; neb jazyky jich a nalezenie jich proti bohu, aby hněvali oči ve-slavenstvie jeho. Poznáníe obličeje jich odpovie jim; a hřiech svůj jako Sodoma ohlášeli jsú a netajili jsú. Běda duši jich! neb se jim ješt zlé obrátilo. Rcete spravedlnému, ež dobře; neb ovoce nalezení svých jedli jsú. Běda nepravému na zlé! odplata rukú jeho stane se jemu. Lid muoj dráči jeho zlúpili, a ženy panovaly jsú nad ním. Lide muoj! jižto tě blažena řkú, ti tě přelščíjí, a cestu krokův tvých rušie. Stojí k sůzení hospodin, a stojí aby súdil lidi; hospodin k súdu přijde s starostami lida svého a s kniežaty jeho; neb vy spálili jste vinici mú, kořist chudého v domu vašem. Proč hubíte lid můj a tváři chudých tlúčete? praví hospodin všech zástupův. I vece hospodin: Protož, ež jsú se pozdvihly dcery Sionské, a chodily rozprostřevše šíjí, a podlé vuole očí chodily, a plésaly rukama, a chodily nohami svými složeným vchodem jsú vchodily: oblysí hospodin vrch dcer Sionských, a hospodin vlas jich obnaží. Toho dne otejme hospodin okrasu obuvi, a čiešky, a trače, a zápony zlaté, a náramky, a čepce, a púty, a úplety, a zlaté čepce, a voněčky, a oplecie, a prsteny, a kamenie drahé na čele visaté, a proměnná rúcha, a pláščíky, a prostěradla, a jehly, a zrcadla, a karnáče, a závoje, a tenké loktušky; a bude místo chutné vuoně smrad, a místo tětívky provázek, a místo rusých vlasův lysina, a místo pásnice žíně; a najkraší muži tvoji od meče sejdú a silní tvoji v boji; a budú truchliti a kvieleti brány jeho, a pusta na zemi sěde.

X. TOMÁŠ ZE ŠTÍTNÉHO.

(Žil mezi r. 1330 a 1400.)

a. Ukázka staročeské filosofie.

„Chcemť o bohu tázati lecos, abychom řeči dobývali; neb čím o něm více slyšíme, tiem se nám rozum lépe jasní, a dívání tak divné věčši milost vzbúzie; zda kdy bylo by to poznati a v tom se pak kochati věčně, ježtoť tak svú velebností vše převýsilo. Protož pověz nám, když vše jest v bohu, kde pak buoh jest? kdelij' byl, donidž jest nestvořil světa?“

Řekl jsem byl, ač chcete pomnieti: ne tak jest v bohu vše, jako v miestě, neb jako v domu; ale ež jest vše v moci jeho, a v múdrosti a v milosti. Ale když diete: kde on jest? Však říkáte: Jenž jsi v nebesiech! A die prorok: Vzejdu-li v nebe, ty jsi tam; sejdu-li do pekla, a tu jsi také! Ať řku krátce: všudyť jest buoh, ale onde jinak a onde jinak. Jako všudy jest duše v člověciem těle, ale velím činem v hlavě výbornějším: takéž v nebesiech jest kakýms činem výbornějším, nežli jinde. Ale ne tak jest v nebi, neb kdežkoli na kterém miestě, aby jej tak držalo miesto, aby jim bylo zaměstnáno. Nenie miesta ijednoho, byť tu nebyl v svém bytstvie (essentia); a takéť nenie miesta ijednoho, byť jej držalo. A tak buoh jest a bydlí v světle, k němuž nelze přistúpiti; neřkuť o blsku očima světla tělesného, ale mluvímť vnitřní oči. A tak vždyť řku: Nestihnutyť jest buoh v sobě. Ale už jste nemálo slyšeli o něm, když viete, ež nenie na miestě na ijednom, by jej držalo, ani jest miesta, kde by on nebyl. A kakýms svým výborným činem, jakož jest vše v něm, tak on ve všem; a jakož jest byl dřieve, než svět stvořil, sám v své velebností, tu jest i ještě. Neb ne protoj' stvořil světa, aby měl kde býti; ani tak jest v světu, ežby padl, kdy by svět zhynul. A protož toť jest buoh, jehož nic věčšieho nemož býti pomysleno. V počest mějte tedy v srdcích boha, rozumějic, ež to, co buoh jest aneb kak jest, nelzej nám toho pomysliť, vždy jest nad to. Neb diete-li: Dobrý jest buoh, aneb mocný, neb múdry: pravda jest, žej' tak, podlé obyčeje naše řeči, ale nenie tak v sobě v své plné pravdě. Neb když řku: Dobrý jest, neb mocný, neb múdry, slovo vznik: někto

jest dobrý, neb mocný, neb múdry někakú dobrotú, neb mocí, neb múdrostí; a ten, by neměl dobroty, neb moci, neb múdrosti, ne- byl by dobrý, neb mocný, neb múdry. A tak, řka: Dobrý jest, dvě někak ukazuje: jedno toho, jižto má dobrotu; druhé tu dobrotu, jež jest ten dobrý. Ne takť jest buoh dobrý, byť jiné byla do- brota, jiné on, ale v něm jest to jedno, cožkoli jest. Jeho do- brota, on jest; a tak i o jiném o všem. V něm nenie spojenie toho, ježto slove materia a forma, jako podstať, z niež jest, a postava nebo tvárnost, jež jest zšlechcena a sličnost vzala ona podstať, ježto táž jsúc, by jinú postavu měla, jiné by byla.

„Kdyby kto neslychal o bohu, mohl-li by rozumem svým poznati boha?“

Všecko stvoření volá, ež buoh jest, ale mnozí ohlechli hlukem světské marnosti; a ježto by mohli i nad to také, kak jest stvoření vidúc, porozuměti, to netbají. — Když padl v hříech člověk, oslepen v rozumu ob velikú stranu, žádost trží k nestatečnému, a v paměti jiného rozbroje plno, tak ež neprojde izádný rozbroje tohoto světa, by milostí nevelnul k něčemu, pro něž boha hledati, po něm se ptáti, thav nebude; a tak hlas všeho stvoření, ježto boha ukazuje něm bude. Neb jen tomu volá, ktož umie je rozsúdiť; a ktož sej' milosti stvoření poddal, ten nemož jeho rozsúdiť, ani se ptá po bohu dále, k stvoření milostí ulnuv. Takť jsú zplaněli po- hané najprv; tak zplanievají i křestané, ež ač slyšie, aneb jako ze sna ač rozomějí, ež buoh jest, ale dále o něm nechtie věděti, a netbají, ježto by o něm zvěděti mohli. I budú někteří řeci, hledajíc omluv, aby se pravy ukázaly, pravdy o bohu nechtie zvěděti: Netřebaj' více, dosti jest věřiti sprostně. Neodmlívám, by sprostnému a nerozumnému k spasení nebylo dosti sprostně věřiti: ale ktož co milují, a najvíce jsú-li rozomní, myslé i mluvie sic i onak rádi o tom. A najvíce, což příslušie k tej věci, chválé, miloj' jim o tom vzdy slyšeti i ptáti se, kak jest mocný, múdry, dobrý. Také dotud slyšie někto chválu něčí, dotud o něm pře- mlívá s jinými, dotud v myslí přemietá o něm, až jej i oblíbí, zamiluje, a utvrdí se v milosti jeho. A coj' o bohu mluveno od svatých učedlníkův, ježto by nebyla chvála jeho?

Si duo faciunt, non est verum

Neupierámť, ež mohł by rozumem človek poznati, ež buoh jest, a ež jest výbornějším činem, než co jiněho: ale proto neprijde o bohu k poznání tomu, jakož nám jej zjevením milosti jeho zvláště ukazuje křesťanská viera. Neb u přirození našem už porušeném tak zemdel jest našeho rozumu zrak, ež snáze by sova svým mdlým okem spatřila a sežřela kruh slunečný ve blsku jeho, než my rozumem svým blesk božské jasnosti. A však pohanští mudrci na to sě davše, aby poznali skryté a vysoké věci, počeli poznávati, žej' něco, od něhož jest vše, a to od něhož vše jest, jest nade vše. Pak největší filosofi srozuměli, ež buoh nenie tělo; protož minuli všeliká těla hrubá, i ona světlá, jakož jsou slunce a hvězdy, a hledali nad to výše, co by buoh byl. I poznali také, ež to, coj' pod proměnu, ež nenie vzdy jednostajnie, nemož býti počátek všeho; ale jest od toho, ježto jest v sobě beze všie proměny, tak jakž jest najlěp býti. Srozuměli také, ež duchovnie přirozenie duostojněšie jest, nežli tělesné; ež jiná jest ozdoba těl; a jiná duchov, a ež jedna těla více mají krásy své a ozdoby, a druhá méně; a takéž i duchové andělští nob lidské duše, jedni mají svú duchovní ozdobu a krásu mimo druhé. A tak jsou srozuměli, ež to buoh jest, od něhož a skrzeňž vše to jest, v němž jest prvnie a neproměnná krása.

Chcete-li v paměť všemohúci boží moc přivesti sobě, znamenajte, kak jest to veliká věc: vše z ničehož učiniti! Který to mož smysl osieci? Malá-lij' moc, i nejmenší věc z ničehož učiniti? Zdá-liť sě to neveliké moci, pomysl, coj' nic, a co jest něco: kakť jest to od sebe předaleko! A když by to byla veliká moc, ježto by i jedinu věc a nejmenší mohla z ničehož učiniti: kak jest velice tu moc vážiti, ježtož tak velikú věc, a tak mnoho věcí, a z ničehož učinila! Pomysl, malá-li jest obora světa všeho i s nebesy vidomými, ježto je vidí tělesné oko, ježto vše tělo: co pak jest nad to ono nebe křišťalové! Pakli chce kto pomysliti o počtu, coj' stvořeněho: zečti hvězdy, zečti rozličná zvierať pokolenie, ježto mají duši živú, každé podlé rodu svého: ono lidé, ono lvové, ono koni, ono skot, ono zvěř polská, ono ptáci, ono ryby, ono chrústi, ono múchy, ono žížely. A coj' těch rozličných proměn, a co hlav každěho pokolenie! Ktož zná všecko

(61)

neb slychal, coj ono jiného, a ono jiného pokolenie? a coj všech lidí počet a jich vlasov? coj pieska? a tak o všem jiném bezčíslných věcí, ježto v nich bezčíslný počet: v počtu, v mierě i u váze, v šíři i u výši, v dlúhosti i hlubokosti. Divíš se, ež nemóžeš těch věcí stvořených stihnúti? div se vicee té velebné moci, ježto mohla to vše, a z ničehož, učiniti! Tak s rozumem mysliti o stvoření pochop jest a přístupek boží velebnost poznávati, a divieo se jie, chválu jie vzdáti, a v pokoře a v bázni býti pod mocí tak všemohúcí.

„Kak máme v stvoření znamenati múdrot boží?“

Múdrot božie jest nám v kráse a v ozdobe stvoření ukázána, tu ji móžem spatřiti. A jakož koli mnohými a rozličnými činy jest krása a sličnost v stvoření dokonána: však zvláště záležie v čtveře věcí: jedno jest, když slušně bude na svém místě; druhé, když slušné má své pohnutie; třetie, když má sobě slušnú formu neb tvárnost; čtvrté, když má slušnú barvu, aneb což buď takového, ježto v tom bývá libost čichóm, neb ježto bude tiem dobré něco; toť miením, ježto jakost (qualitas) slove. Tot když jest slušné v čem, také činí krásu; a když dobře, učiní dobrú věc, v niež jest. Ktož koli chtěl by se s rozumem dívati stvoření obory světa všeho, to by čtvero v něm upatřil; a potom chtěl-liby obrátiti se a hnúti mysl k stvořiteli, nevelna milostí neřádne k stvoření, poznal by velikú múdrot boží; neb by sezřel, žej nad smysl jeho, by to vše mohl obmysliti; poznal by, ež nenie konce múdroti božie, jenž jest ten pořád zpořiedil v svém stvoření a tu slušnost. Chutnoť jest o tom přemietati a kratochvilno. Člověk nemúdrý nepozná toho, a bláznový nesrozumie. Svět tento jest jako obecné všem kniehy kakés, ježto jsú psány boží rukú, t. mocí boží a múdrotí; a každé stvoření oblášť jest jako slovece těch kněh, ježto jsú k ukázání moci jeho a múdroti. A jakož bývá, ež neučený, uzře knihy, vidí slovece psaná, ale nerozumie, co které miení: takož člověk nemúdrý, jenžto jen jde podlé obyčeje hlúpé zvěři, a myslí k bohu nepřiloží, vidí nynější postavu v zřejmém stvoření, ale coj proč, tomu nerozumie; ale duchovní člověk, jenžto vše móž rozsúdití, v té sličnosti, ježto v stvoření zřejma, vnitř sezří, kak jest divná

a veľiká múdrosť božie, ježtoj vše to tak ozdobně zpořiedila. Protož všemľ jsú divni skutci boží: nemúdíř divie sě jen vnějši krásie a sličnosti stvořenie krásněho, a tu k tomu milostí velnú; a ktoj' múdry skrže to, ježto vně vidí, hluboce obmyslí božskú múdrosť; jakož v jedněch týchž knihách jeden chválí, že jsú pěkně, dobře připraveně; druhý, ež jest v nich dobré písmo: třetí chválí vnitřni rozum, jenžtoj v tom písmu. Protož dobré jest, dívati sě tomu, ež jest buoh tak mnohé věci zpořiedil krásně a tak slušně: ale tomu i dobré jest, jenžto umie vnějši krásu božskú obrátiti k úžitku duchovnímu, ež nevelne milostí k stvořeni krásně a slušně zpořiezenému, ale od stvořenie k stvořiteli, jenžtoj to tak řádně vyvedl, obrátí sě milostí. Tak dí žaltářník: "Myslí jsem přemietal ve všech tvých skutcích, a v tom, ježto jstě tvoji ruce učinile, beru rozumně: a velí rozličnému stvořeni, i nerozumnému, chváliti boha, ježto nemóž znáti boha; ale to mieni, ež člověk, vida a opatře a pilně znamenaje všeliké stvořenie, a všeliký pořad v něm, má mysl obrátiti k božie chvále, ježtoj všeho krásněho najkrasšie krásie, a tak divná, ež k nie přirovnávajíc všelikú krásu, i krásie by sě nezdála; neb nade všej' krásy múdrosť jeho.

„Vieme, ež jest nelze chvály božie vypraviti; což koli móže kto říeci o bohu, vždy nedorčeno. A však neslušie mlčeti asa toho, ježto móž o něm býti povědieno.“

Běch řekl tam napřed, ež ve čtveřech věcech bude krásie a sličnosť některé věci dokonána. Najprv, aby slušně a hodně byla na svém místě. Toj' očitě: měj kto nos velmi sličný, nebude-liť na svém místě, nebudeť slušeti. A také, aby co mohlo býti slušně a hodně na svém místě, musí všech svých stran složenie hodně jmieti a pevné, a aby přístupně ty strany složeny byly. Znamenajtež všickú pokorú světa všeho, kak jest hodně uložen vešken stvor na svém místě, kak pevně, kak slušně přišly strany k stranám; a čím to lépe móžte a vtipněje znamenati, kak jest u veliké múdrosti svět zpořiezen, tiem věčši příčinu budete jmieti, nevymluvně božie múdrosti diviti sě. Viztež, kak dalekým úmyslem, kak divnú múdrosti vešken kruh všeho stvoru spojen spolu, a tak slušně, tak přístupně a tak trpně, ež i velmě nepodobně strany

k sobě jsú v jedné oboře stvoru všeho; a netolik nepodobné k sobě, ale také i protivné. Podobna-li věc k sobě tělesné přirozenie a duchovné? těla nebeská, jakož slunce, měsiec, hvězdy a ta nebesa, v nichž jsú hvězdy, podobna-li jsú k tělóm zdejšího přirozenie, jakož jest země, voda, povětríe, oheň? Onať jsú těla ovšem jiného, než tato těla, přirozenie; a však jsú těla, nejsou duchové. A zdali také oheň není protivěn vodě? a voda ohni? A však múdrosť božie všecko to spojila v svět jeden, a do vuole jeho nezboří jedno druhého; a vše jsa tak v tom pořadu, jakož vše uložil ten řemeslník múdřý, potřebu činí všemu, což se urodí na tomto světě, a dává život. Kto by se nedivil božie múdrosti tak veliké v uložení všech stran světa všeho? A zdali i to neukazuje božie múdrosti v tom uložení a v jeden svět tento zřejmý sjednání tak protivných věcí spolu, v elementiech i ve hvězdách nebo v planetách, ježto jsú to vše strany tohoto zřejmého světa, žej tak vše dobře obmysleno a tak slušně? Aby strana jedna druhé nebořila, mají ty protivné věci sobě opět mezi sebou některú v prostřed, ježto by s oniem i s oniem v něčem podobnosť jměly a přiezeň, aby to protivné k sobě skrze toto bylo připojeno, a v přiezni bylo, tiem jsa smířeno, ježto k onomu tiemto, a tiemto k onomu má podobnosť. Takéž netolik trpno, ale i krásno bude to spojené v tak mnohých proměnách a v tak slušně zpořiezených. I toť jest slušno znamenati, v kaké múdrosti zpořiedil buoh časy: ne vzdy den, ne vzdy noc; po noci den, ježto k dielu vzbudí a svietí, po dni noc, aby ustalí v práci odpočinuli. Delší den, když jest většie potřeba toho, a noc delší, když jest méně dělati třeba. A také i v tom učinil buoh proměny, aby někdy byl delší den noci, někdy kratší; a někdy aby obé sobě rovno bylo, aby, bylo-li by vzdy jednostajné, tesknosti lidem nečinilo; neb sie i ono činí libost. A tak opět jeř, léto, podzim, zima; ti zvlášť časové čtyři měnie postavu tohoto světa. Teplem jerním počne se svět obnovovati, létem bude jako v své síle, a na podzim bude jako uzdráv staraťi se, až zima jako zahubí a přemóž svět; ale opět znova božím způsobem bude vše opět obnoveno. Pakli jest daleké to, ježtoť tak božie milosť zpořiedila aneb jeho múdrosť, a nemóž kto vysokého nebe obmysliti uloženie: ale znamenaj údy těla svého, neb nazvánt jest člověk v písmě svět menší;

protož v spojení človečiem také jest znáti boží múdrosť. Aj, když jiné tváři nerozumné pohnuty jsú k zemi obličejí, človek má prostý zróst a tváť svú vzhuoru, aby bylo nad jiné tiem ukázáno človečie duostojenstvo, a ež má svú mysl vzhuoru táhnúti k nebeským věcem, nejen k zemi, jako zvěř hlúpá, ježtoj tělem i obličejem k zemi pochýlena. Aj, jakáj proměna v tom, což záleží v hlavě, a v tom, což v nohách, a kakt jest každé hodné v svém miestě ustaveno! Nohy drží najnižšie miesto, aby nesly a držely tělo všeko; hlava najvyššie, aby vše tělo vedla, zdaleka očima upatřec, ušima uslyšec hodné neb nehodné, aby to pak rozum potkal hodné; ruce v prostřed masa, ježto by se držalo silú kostí. Kak skrze některé kosti má mozk své skryté próchody, aneb žily některé skrze kost některú, kakt mají dierky sobě připravené božím způsobem; kakt tu kosti vyrostly z masa a vymkly, kdež třeba toho, jakož do zubów vidíme, a jinde jsú skryté; kakt jest vše maso koží obkličeno, aby mělo vnitř svóј pokoj před úrazem protivných věcí své uslechtilosti, ježto by hrubosti nestřpěla. A ktož by vše mohl počisti strany i vnitřnie těla človečieho, neb i jiného, kakt jest vše opatrnú boží múdrosťi zpřiezeno, a každá má sobě hodné miesto!

Čtvero hnutí jest, o němž mluvíc jakož zvláště filosofi: jedno jest s miesta na miesto; druhé, ježto přibývá něčeho, když roste, neb ubývá, když hyne; třetie, když s radostí zvíře táhne se k onomu neb k onomu; čtvrté, ježto v rozumu činí proměnu. Pomyslte najprv o tom hnutí, ježto jest s miesta na miesto. Ktoj tak múdre to přistrojil, ež se vzdý tak točie prudce nebe, ač nejde s svého miesta, ale v svém miestě jde vókol vzdý každý kruh oněch nebi devieti svým vlastním během? Najvyšší prvnieho běhu nebe najvěčší běží prudkosťi a rychlosťi, tak, ež ve čtyrmezciatma hodinách obběhne svóј okrslek, ježtoj najširší, a trpochí s sebu ode vzhoda slunce k západu dolejší kruhy. Tiemž během rozličným těch planetów a nebi ony mnohé jsú rozličnosťi pořadem božie múdrosťi. Neb v jednom miestě slunce neb měsiec neb jiný planeta vyvedú věc jednu, a v jiné jinú; též všechny hvězdy, tato s túto učini to, a když se s jinú sběře, učini jiné: toť činí

proměny v světských věcech. Oheň také v svém kruhu běží; povětríe v svém, ale to nejednostajně, jakož do větrův vidíme; voda také jde v oblacích, v mhle, neb v zemi, parú kakús, divnými kakýmis próchody táhnúc sě z moře i od zemi, ež učiní studnici, pramen, ež potóček potoče, neb déšť bude z oblakův, a v potociích běží okolo země svrchu, a z potóčkův řeka sě sběře, a svým během opět v moře vběhne. A tak vzdy tekúc řeky, vzdy mají, odkud by tekly, a moře tiem nepřeplyne, ež v ně vzdy vody tekú. I to vidúc, a v úklidné myslí dívajíc sě tomu, móžem poznati múdrosť boží. Jestíť i v člověku hnutie to dvoje: jedno vnější s miesta na miesto, ježto svú volí jde, kamž chce člověk, aneb hne, aneb nehne kterýmž chtě údem; i toť jest pořadem božie múdrosti, ež jsú tak klúbové a přiehyby a žfly k tomu způsobeny tělesné zřejmé, a pak vóle, ježtož nezřejmá, netělesná, ale jest duch, hne tak brzo kterým chťec údem k tomu hnutí způsobeným. Druhá hnutie vnitř má vzdy ustavná v sobě člověk, a ta nejsú poddána vuoli: jakož srdce má vzdy svójběh bez přestánie, v němž záležie život, donidž ráčí ten první, jenžto vším hýbe, což sě hýbe, a sám v sobě nemá hnutie ijednoho, ani proměny, pán hospodin. Od srdce pak má a běře své hnutie a svójběh krev v žilách po všem tělu, u věčších i v menších; v plícech, ježto povětrím srdce obvlažují dyšíc, také jest běh ustavný. Leč bdí, leč spí člověk, ti běhové v něm nepřestanú, a neustane tiem během srdce, ani žily, ani plíce. Druhé hnutie běch řekl to: když roste něco a jde u velikost z malosti, aneb když hyne něco, ež ubývá jeho. Ktož jiný než buoh způsobil to hnutie v přirození? Jakož sě nic samo, což jest nebylo, nemohlo učiniti: takéž nemóž samo sebe přivěčšiti. A tak i v tom jest divná múdrosť způsobu božieho ukázána. Třetíe hnutie jest, toho nemá jiné stvořenie, než zvíře některé, ježto má duši, a móž něčeho žádati, ač i bez rozumu. To hnutie jest v té duši žádost, ježto táhne mysl, ač mysl má slúti zvířete i nerozumného, k něčemu, ježto vidí, slyší, voní, chutná. Neb libost dotčenie toho aneb toho drží v paměti někaký jako obraz, i potáhne sě žádostí kakús, hledaje libého a chtě zbýti nelibého; aneb když tiem svým zvířecím přirozením mnie něco sobě libého, i potáhne sě k tomu, aneb něco protivného, i kryje sě toho. Divné způsobenie božie

múdrosti, ež zvíře bez rozumu, nevěda, by toto z tohoto, a toto z tohoto vyníti mohlo neb jmélo, a však má žádost kakús přirozenú, ježto táhne k tomu, v němž záleží život jeho aneb plod jeho! Divná múdrot, ježtož' zvířeti dala oko, a tu moc, aby vidělo! Též o uchu, též o chuti v ústech, neb o vóni v nose, neb čiti rozličnú věc dotčením těla, ježto pak žádostí hýbá. Čtvrté hnutie příslušie jen k člověku neb k andělu, ježto v rozumu činí proměnu to hnutie; a což nemá rozumu, k tomu to hnutie nepřislušie. Neb to hnutie jest, když rozum k onomu neb k onomu obrátíme; a ve čas jej jasněji má, ve čas potuchleji. Dostí diviti se v tom hnutí nalezne člověk, když znamená, coj onen rozum nestvořený nad tento stvořený rozum, ježtož' uměl svým rozumem tento rozum tak divně a vzdy spravedlivě učiniti i pořiediti; ježto všech lidí činy, vuole, myšlenie v pravdě pořiedi a rozumně.

Ale snad by tuto bylo o té třetí věci promluviti, ježto také příslušie, aby krása byla dokonána, neb jsem už o dvou pomluvil; abych vás ponukl, kak by i v této poznali múdrot boží. Ta věc třetí jest forma slušná; a ta bude tiem slušnějšie, čím bude ta čtvrtá věc, ježto krásu dokonává, s oněmi slušnějšie dána formě. Ta věc slove česky jakost, qualitas latině. A to jest každému čiču ono jiná, a ono jiná, to jest, ež bude oku libú barvu forma t. postava jmieti, uchu hlas pochotný, nosu vóni, ústóm také libé neb nelibé dal buoh ty pochotnosti, ježto jsú také jakosti; ale ne po těch slove krásné něco, ale chutné. Nos má také své, a tomu také říkáme, ež krásně neb škaredě vonie. Dotknutie také má své jakosti; těmi také neslove něco krásné, ale bude libé neb nelibé dotčenie toho. A tak forma jest postava takáto neb takáto; ale jakost jest cos, ježto když čemu přijde, učiní to, ež takovéto bude neb takovéto. Jako když bělost bude dána čemu, to bude bielé; pakli červenost, tehdy červené, a tak o jiných barvách, ježto oko súde mezi nimi; a bude-li čemu dána pochotnost která, pochotné bude: leč k ústóm, leč k uchu, leč k nosu, leč k dotčení to příslušie; a pakli nepochotnost, tehdy nepochotné. Duchovné přirozenie takéf má své jakosti; a tak duše, nebo člověk skrze duši, jmá-li dobrotu, dobrý bude, jmá-li šlechtnost,

šlechtný, a tak i o jiném, ježto když má to duše, taková bude: jako když tato postava okrúhlá neb obdlúžná, tlustá neb rovná, bude biela od bĕlosti, ěrvena od ěrvenosti. Na to jsem sĕ o tom vzmiĕnil, vĕda, ež hrubí v rozumu nevĕdie, coj to; aby, ktož má hbitĕjší rozum, rozumĕl, coj to, ježto forma slove, a coj qualitas. Jednoť jest postava a jako obraz; a druhé, ježto uĕiní takový ten obraz neb tu postavu, ež bude biely neb ěrný, krásný neb ška-redý, libú věci neb nelibú; neb to dvě také krásu uvodi: postava, a ta věc, ež takový uĕiní postavu. A tak mnoho je dívánie v tom božie múdrosti, kak jest rozličné věci zpořiedila, ež jsú pro rozličné věci divné formy: někdy ež jsú veliké, někdy ež malé, někdy ež neznámé; někdy ež krásné, někdy ež pěkné, někdy ež mrzuté, a tak i o mnoho jiném. Díváme sĕ velikosti, když co nad obyĕejné nám věĕšie bude; a malá postava takýmž ĕinem divna bývá. Viztež, co sĕ zdá divnějšie; velicí-li zubové u slona, ĕili malí oni, ježto mol jimi rúchu střiže? jehož všeho pro malost jeho nemóž oko snadně upatřiti. Díváme sĕ jako některým více, ež jsú nám neznámé, ež jsú daleko od nás jinde, aneb ež málo jest rodu toho; některé pak věci divny jsú pro svú krásu, pro slušnost údov a stran k stranám tak pořiedně připravených a sjednaných, ež jakoby zvláští pilnost stvořitel přiložil k těm věcem; a tak vše spořiedil slušně, ež i, ěrní chlupi nad očima na hladké i bielé tváři budú slušní, a kdyžby jich nebylo, nebyla by tvář tak slušna. Divný pořad v taciem peři v pávovém, ano to, což k oku zředlnó, má krásné líce, a to, coj zakryto, nenie tak krásno, aneb coj vezpod jako na ruby; divné, ež z tak mnoho peře bude jako z jednoho postavce sšité rúcho, ež jedno péro nevyroste dále, než slušie, ale každé dotáhne svého miesta, a tak bude v tom miestĕ barvu zředlnú mieti, jakž sĕ vzdy přirovná k jinému. A pakli má pták býti pruhat, každého pérka pruzi sjednají sĕ jeden s druhým. A to vše božím způsobem pocházie, v němž vidíme múdrost jeho.

„Kudy to jde, ež v bohu nenie druhé promĕny, oné, ježto v postavĕ bývá?“

To, ježto v postavĕ promĕnu bĕře, neb sĕ mění příbytkem, aneb ubýtkem, aneb ež jinak ona bude věc, než byla dřievĕ, aneb

jiné, nie toho boha nedotýče v božském jeho prirodzení. Ež nemá přibytkem proměny, tak móż býti ukázáno, ež to, ježto roste a přibývá jeho, běře vše odjinud odněkud něco, jehož jest nemělo; neb izádná věc nemóż toho z sebe vzieti, jehož nemá. Odkudž by pak vzal co stvořitel všeho? Protož neroste, neběret v se nic odjinud, aby tiem byl věčší; takf jest vzdy v svém božství, jakž najlěp jest býti. Ubytif jeho také nemóż, byt méní byl; neb tak jest jeden, ež stran nemá, by mohla která býti od něho odlúčena; a což by v ubytí mohlo od něho býti odděleno, to by byla strana jeho, když byla v spolku s ním dřieve. A protož buoh nemóż sebe méní býti, jsa v svém božství; neb najvýš dobře jest, a lépe jest tak býti bohu velikému, ež by ani mohl méní býti, nežli by mohlo ubyti jeho. Ež se také v jiné buohi neobráti, ani jinak bude, neb jinakové bytstvie jeho nebo božstvie; rozomějte, ež jiné jest tělesné věci vzieti na se neb v se tu proměnu, a jiné duchu; a buohf jest duch, ale ne tělo. Protož nenie třeba mnoho mluviti o tom, kak tělesné věci berú tu proměnu, abych ukázal, ež té proměny nenie v bohu: ale ukážif, ežf i té proměny nebývá v bohu; ježto bývá v duši člověčí, neb v andělském duchu. A vsakf muši krátce dotknúti o tělesných věci proměnách, aby tiem lépe byly duchov proměny od tělesných rozeznány. Těl proměna v tom záleží, když jich strany budú jinak složeny, než byly, aneb když v těch kakovýchs věcech neb v některé z nich věc tělosná proměnu vezme, ježto móż to oko nebo ucho, nos neb ústa neb dotčenie zvířecím prirodzením rozeznati, aneb v někaké své tajné moci neb sile neb trpnosti. A ducha proměna záleží ve dvém: v znání nebo u vidění (tof za jedno beru), a v tom, ježto mysl tržíf některá žádost. A tak když mysl bude ve čas vesela, ve čas smutna, veselejší neb smutnější; a tak i v studu, i v milosti, i v čemžkoli takovém proměnu běře aneb móż vzieti, móż-li býti veselejší, milovnější někdy než někdy; a tak řku i v jiném, což by méně neb více mysl tržalo. A druhá proměna v duchu v tom záleží, když bude můdřejší, vzvie něco, ježtoj dřieve nevěděl, aneb jasněji bude rozuměti. Tak jsme poddáni těm proměná, to vidíme. A andělé, ač nejsú v hubenstvu takých promě, ale mohli by býti, kdyby blaženosti nejměli ustavné z toho, ež se přidrzie té vrehnie pravdy. Ale kdyby se s pravdú chybili,

ve zlu by proměnu upadli, jakož jsú v ni upadli andělé od pravdy božie odvrácení. A mysl naše také proměnu béře, když učiní člověk něco, jehož pak želeli bude, aneb když chce něčemu, jemužto jest dřívě nechtěl. Nic těch proměn není v bohu; ani jest buoh posošen k tomu, by se mohl od blaženosti v hubenstvo hnúti, jakož se andělóm stalo, ježto svůj úmysl od něho hnuli, jenž jest všech blažnost. Ktož stojí v něm, držíel se jeho. Neb buoh ne odjinud má své blažnosti, ale sám z sebe. A ež ta proměna nepadá na buoh, jako ji jmívá mysl člověčí, to jde tudy, ež buoh jest ta najvyššie múdrosť, ež nikdy nic neučiní neřádne, by potom žel bylo jemu, anižl kdy chce co jiného, jen to, což vždy chtěl od věčnosti. Protož vždyť jest neproměna vůle jeho a libost jeho: neželi minulého, ani úmysla svého v jiné mění, než jakž jest umyslil od věčnosti.

b. Naučení rozličeným stavům.

1. *Pánům.* Páni tak mají panovati, jakož je práva vedú, ale ne jakž chtěe; neb ne oni jsú nad právem ustaveni, ale nad nimíj' právo. A všakž mohú podle práva některá práva nehodná proměňovati a dobrá ustavovati s povolením své obce, aneb starších z obce, úradu svého právem; a protož snad také i slovú pání, neb jim toho přeje právo: ale slušie jim to činiti s múdrosťi pro obecné dobro a s dobrú radú. A protož slušnej' pánóm písma poslúchali a kazatelév spravedlivých, a býti rozumnu; jakož jim i Šalomún radí, Eka: Poslúchajte, králi! a rozumějte; naučte se súdece! jižto súde kraje zemske; přichylte svoji uši, jižto máte pod sebou lid mnohý, a miloj' vám, že se okolo vás tru zástupové lidští; neb dánaj' vám od boha moc najvyššieho, jenž omlže vašich skutkov, a projde myšlenie vaše, že jsúce služebalci jeho, právě jste nesúdili: hrozně a skoroť se ukaže vám; neb súd najtvrzší v těch, jižto jinými vládnú, bude. Meštim bude milosrdenstvie počjeno; ale mocní mocné muky trpěti budú. Neb neskryje se i jeden před bohem, ani se čie velikosti boha báti bude; neb on jest učinil malého i velikého, a za jedno má o každém péči: ale silným silnějie budú muky. K vámť, o králi! chýle se tyto řeči, aby se ode mne, jenž jsem dřívě vás byl, učili

múdrosti a nepohýřili; neb ktož se naučie spravedlnosti, naleznú, co by odpověděli. A protož žádajte řeči mých a milujte je. Toj řeč Šalomúnova, ježto má správně býti v srdci každému pánu.

A také i jeden cesař, i jeden král, i jeden pán neb nejmenší pánek, chce-li podlé toho, jakož jest bůh způsobil, rozuměti, nemá jmieti za to, by proň byla obec, ježto jest poddána jemu: ale za to jměj a toť jest jistá pravda, že pán pro obecný lid jest ustanoven. Veď žádnéhoť jest jeho máti pánem aneb cesařem aneb králem neurodila inhed, aniť jest od prva počátka bylo pánův, ale rovni sobě lidé byli; ale zlost jest lidská zavinila, ež mosí nad sebú pány jmieti. Pakli kto svým panováním upadne od pravdy božieho zpořiezenie, a podštíváním těch padlých andělův, jižto jsú se svú zlú žádostí od pravdy hnuli, že sám pro svú hrdú žádost, ale ne pro obecné dobré, panuje: však proto bez své vôle jest služebník boží, jakož jsú i črtie boží služebníci, ač i nechtiec, když jedny nuzie pro jich hřiechy, a druhým odplaty v nebesiech přičinějí; neb i ze zlého umie buoh vybrati dobré. Takť jest právě o těch pániech, jižto ne pro boží způsob, ale pro svú mysl hrdú, jakož jsem řekl, hledají, aby panovali: kakž kolivěk někdy pravdu učinie, však to ne pro bůh, ale pro se činie. A kakž koli své chudiny bránie, však ne jako slepička svých kuřátek před luňákem, ale jako pes brání mrchy, aby jie nejedli jiní psi, ale aby ji on sám ohlodal všicku. Protož ne podlé toho účinka, že bránie chudiny, budú jmieti odplatu, ač se i hodí k něčemu to, že panují: ale podlé jich úmysla zlého budú jmieti pomstu. O tom pak o všem i mluviti nenie třeba před múdrymi, ježto riekají bláznoví páni: „Chlaptť jest jako vrba: čím čestějí ji obrubaš, tiemť se hůštie obalí.“ A ktoť toho nevie, chce-li jen věděti, že jakož i žádnému ciziemu, takéž ovšem ani sobě poddanému i jeden pán nemá křivdy učiniti? neb ač jest z každého hřiech, však z poddaného sobě jest velim větš. Ohyzdnaj' věc i před bohem i před lidmi, by kto sám tomu učinil křivdu, jehož má brániti křivdě. Protož slušie pánóm, kdež mohú, aby svým poddaným byli dobrotivi, ale ne protiv bohu. Pakli dobrota nemóž prospěti, má pán moc svého práva proti nebojatým ukázati, a vice pro obecné dobré, než sám pro své; neb ktož zlým odpúštie, ten dobrým škodí. A tak každý pán má se pilně hněvu stříeci, aby z hněvu i žádnému nebyl těžek protiv pravdě; a také

lakomstva, aby svých nedřel protiv pravdě chtě bohat býti; a lenosti ovšem, aby se zlému svým netbáním rozmoci nedal. Neb i sám sebe, i toho, což má, pro obecné dobré s moudrostí má nasaditi; neb má býti štít dobrým, a zlým kladivo.

A protož zjednána věc jest božím způsobem, aby páni od svých poddaných měli určené dani, aby mohli tím svůj pořad vésti, jich dobré obmýšlejíc: ale jakž vyjdú z miery dávného ustavenie, nuziee lid, tak nejsou páni, ale násilníci. Neb ten jest pán pravý, ktož se nestrachuje, ani bojí jiného, jen šeredně učiniti: ale ktož se chudoby bojí, brzot pro ni učiní křivdu, a tak nenie pán pravý. Neb Seneka die: „Ktož se bojí chudoby, toho se jest třeba báti.“ A protož ot dávná, ktož slúti chtie páni menší neb větší, stydie se kupčením, aby lakomstva neukázali; neb jistě jim neslušie, poňovadž úroky mají a jiné dani své spravvedlné, po takových zistiach státi; neb to nepřislušie k tomu stavu, ježto má svú mysl ode všeho, jehož se které zlé domněnie blíž přidrží, odtáhnúti. Protož aby se lépe uměli vystřehati zlého sbožie, ktož chtie býti dobří páni, o úrocjeh i o jiných jich daniech chci svůj úmysl povědiati.

Správně i žádný nemá bráti úroka, než věda kdy, a proč, aneb s čeho. Neb ktož by dal komu svú roli, aby ji těžal, aneb miesto, aby na něm sobě duom ustavil, aneb duom, aby v něm činil svú potrebu, a dával z toho určený plat: ten plat svobodně móž každý pán jmiati, tak jakž jest smluvil; leč by onoho přieliš přetáhl, žeby nemohl sstačiti, tehdy má své zase vzieti, vzdá-li jemu, nechť úroka toho platiti déle. A z toho mi se zdá, žeby to dobrý plat úročný nebyl, ktož by kúpil jen tak holý plat, a nekúpil něčeho jmenem, s čeho by jemu měl ten plat jiti. A také, ktož od koho úrok bře, povinen jest jemu to svobodno učiniti, s čehož jemu platí úrok, práva jemu pomáhati, a před násilím, jelikož móž, brániti jej. A tím činem, ktož by čí oprávee byl, mohl by od něho také za to něco jmiati, ač by i jeho role, neb domu, neb jiné věci takové nejměl. Miením z světských; neb kněžský řád pod i žádnú daň neslušie pánóm z práva. Ale já toho nehyzdím také, ač kto úroky bře, a sám o lidech nemá práce pro někakú podobnú věc: když miesto sebe má jiného, jenž móž nésti jeho práci.

Mýta také berú páni někdy správně, a druhdy zle. Správné mýto jest, když jest kniežetem té země ustaveno pro některú potřebu pilnú, jako aby cest stříehli, kupcóm činiec pokoj, aneb mosty dělali, cesty opravovali: ale jakž by ta potřeba minula, tak by i mýto minúti jmělo. A však ktož chová na to lidi, kdyby byla potřeba, aby stříehl cest: ten i v pokoj móż bráti mýto od kupcív; neb móż se to nahoditi, že to, coj' dávno bráno mýto v pokoji, bude v nepokoj v jednu chvíli naloženo. Ale ktož od kněží a od svobodných panoší a vládyk berú mýto, křivět je berú podlé práva duchovníeho; zlý obyčej nemá omluvy, aniť má obyčej slúti, ale má slúti zrušenie pravdy. A vězte to páni! jižto svobodné vládyctvo robiti přezříte aneb kněži: budete-li kdy porobeni, toť bude pomsta toho hříechu; neb jen ti, ktož kupecsky těžie peněz, povinni jsú pláti mýto) *Al. Vm*

O tržném též: když musí pán neb jeho rychtář nakládati, chovaje lidi, aby mohl v trhu činiti pokoj a pravdu, móż bráti tržné jako i mýto. Když pak svého zisku hledá pán více než obce své, a obtieží ji kterým zámyslem, jako někteří stavějí pánvi své, a branie lidem, aby v jiném nevařili, aby jim z toho plat šel: jest-li plat skrovný, že se to hodí lidem, nehyzdím toho, když jest obec k tomu povolila bez přinucenie dobrovolně; ale jest-li zadáv obci, nechválím toho.

minula Viny také berú páni s hříechem, a někdy s hříechem odpúštějí. S hříechem berú, když proto vezmú, že ke vzetí lakomstvo nutí, aneb zvláští hněv někaký bezprávný; a s hříechem některdy odpúštějí vinu, když netbají lidí svých pokojiti, aneb chtiec slúti dobří, i odpustie zlému, a ten potom více bude škoditi dobrým. Zlé jest, bez pomsty nechatí zlého, a také zlé, lakomě vzieti. Protož každý pán v tom buď sám přisobě, a hledaj snažně polepšenie "zlych; anebo jich zlosti ukrácenie pro pokoj dobrých.

Pomoci skrovné pán móż od svých poddaných potřebovati v některé potřeby mimo určené své platy; ale ne tak nemůdře, by jemu pomoc byla, a jiným záhuba: jako když by pro obecné dobré měl kterou práci s nákladem nésti, jiež by bez své záhuby sněsti nemohl; aneb když by zahynul, pravú válku nesa; aneb když dobýváje přiezni, ježto by se i jeho poddaným hoditi mohla, učinil který náklad. Ale kdyby projhrál, aneb jinak nemůdře pro

svú hrdošť propýchal a ztratil, aneb zašiel v dlhuy, viece, než jest podobno, dobývaje: zlá by byla omluva, pomoci bráti na své chu-
dině; nemá i jeden táhnúti přes moc. *ai sen*

Berně pak slove zde v Čechách obecná pomoc královi. Té jsú byli najprv páni dobrým úmyslem pro obecné dobré povolili, a v pravdě v tak pilnú potřebu královu k zemskému dobrému správně jie mají povoliti. Ale jakýž já vizi nepořad v ní, nemohu říci, by bez hříechu byla velikého, tak královi, jako i pánóm, i také bercím i vládykám. Strach mně za krále, že přieliš často ji bére, a snad viece, chtě skúpiti země okolnie svým dětem, než pro obecné dobré; a snadno-li jest jedné zemi skúpiti tolik jiných zemí? Páni pak hřešie v berni, pochlebujíc a nechtiec rozluňevati krále pravdú; ale, jakož jsem řekl, pochlebujíc králi, nestojie protiv zlému obecnému. A často rádi jsú jí, aby svých lidí užili pod omluvú, jako by nemohli vziati pomoci na svých lidech v potřebu pilnú, když by přišla; ale což neslušie, po tom se zlá člověčie mysl viece zžedi. A v tom nejsú bez viny i vládyky, když málem odbudúc berně, mnoho vezmú na svých lidech královým jmenem. Mohli by za stravu a za práci, jezdiec o tom, užiti něco, ale ne přieliš; a byla-li by potřeba taká, i nevylyhuje králem, mohl by pomoc vziati na svých lidech.

Pokrčemné tiem jest zlé, když kto chtě úžitek toho jmieti, rád vidí, aby lidé leželi v krčmě aneb jhráli, neb měli leckakýs ryk, netbajíc na buoh. Ale že pro krčmy bývají svády, móž pán s nich bráti plat, aby pro pokoj mohl na to chovati lidi.

Ktož pak židy jmají, chlie-li je křesťansky jmieti a křesťansky jich užívati, ti vězte, že jsú židé vězni Římského ciesaře křesťanského; a v pravdě i jeden jich nemóž jmieti, jen s jeho volí. A tak mají je jmieti, aby s nimi nehodovali, nezvali jich k sobě, ani se myli s nimi, ani v nemoci lékařstvie od nich brali; a také nemají jim úřadu mezi křesťany poručiti, aby nevládli nikdy křesťany. Ano dievek, dojek i jiné čeledi v domu svém židé nejmají křesťanské jmieti: neb ktož jsú v jich čeledi kteréž kolivěk sluhy, jmají na ně knězie dáti kletvu; pakli nechtie jich židé od sebe pustiti, ale všem křesťanóm má zapovědiena býti s nimi obec, i v trhu, i ve všech věcech. Ale kromě jich domov, neb v domu náhodú, ne jako by jeho čeledín byl, móž

křesťan židův rataj býti, aneb jinú potřebu jeho učiniti. Také práva velé, aby nedali židům nových škol dělali, ale vetché mohou oprávněti tak, aby větších ani dražších nedělali, než dřeve byly. Hodův a jiného způsobu podlé jich ustavenie nemají jim křesťanů brániti, ani v sobotu mají táhnúti je v súdy aneb jim dávati roky na křesťany, neb v jiné jich svátky. A také nemají zevně choditi mezi lidmi ty dni, když křesťenské božie pamatují umučenie k velice noci. A ten den u veliký pátek nemají jmieti svých dveří ani oken otevřených. Nemají také židům přezřieti páni, aby chodili jako křesťené; ale připuditi je jmají, aby chodili tak, jakž by znáti bylo, že jsú židé. Kdež kolivěk kteří páni protiv tomuto v čem židům pomáhají, velmět hřešie; jakož se často nacházie, po hříechu! že leč práv, leč křiv chudý křesťan, vzdýt žida bohatého učinie práva. A tak i vinu móż s žida lichevného snieti penězi, ale neschovati jich sobě, než vrátiti, vie-li pán, na kom jest žid vylichvil; aneb chudým, neb k obecnému dobrému obrátiti. A protož vzdy slušie, aby pro vinu netolik penieze vylichvené žid ztratil, neb v pravdě jeho nejsú, ale aby také trpěl něco jiného k tomu. Hledajtež, páni! tak-li židy jmáte, či-li jinak; rádi byste, když vaši židé vylichvie mnoho, zdali by vy mohli na nich mnoho vziati. Stydíte se lichevnici slúti, ale lichvu běrete rádi, ne proto, by vrátili ji, ale aby schovali sobě.

O odúmrtech máme psáno v knihách Mojžiešových, že řekl bůh Mojžiešovi: Mluv toto k lidu Israhelskému: Když umře člověk, nejmaje syna, jeho dědina na dceru spadne; nemá-li dcery, tehdy jeho bratřie budú po něm jie jmieti; pakli by i bratři nejměl, dáte bratrům otce jeho; a pakli by i strýcův nejměl, tehdy ktož jsú najbližší jemu, těm jmá dáno býti to, což jest on jměl. Jest-li to, že omlúvá obyčej jiný: však by měl s právem, to pomně, ktož běře odúmrti, za ty duše dávati almužnu.

Odběžné správné jest, aby ztratil, ktož před právem běží od své hospody, aneb chtě nesnaden hospodě býti.

Zchodné nerozuměji, by kudy bylo bráti správnó; ale vzdajné často móż vziati pán, i k tomu vice na polepšenie sědliště; neb často, a téžměř vzdy, tu lhotú, tu lesem pomóż pán člověku, aby ustavil a oprávněl sědliště: an pak zkaze, zapsuje, i chce opustiti sědliště: v pravdě má navrátiti lhoty, neb což jest k sě-

dlišti přidáno bylo. Ale však kdyby pán viděl, žej' zahynul člověk bez své viny, to by měl v pravdě obmyslit. Ježto pak nechtě od sebe púštěti lidí, a nejmaje k nim i jedné viny, než žej' bohat aneb bezdětek, aneb chléec od nich za tím koláci, ovšem jsou před bohem křiví. Veď svobodník jsou lidé; jest-liť páně dědina, člověk jest boží: proč by svého dobrého a svých dítek, neprovině, chudý člověk nehledal, kdež moha? Však by pán nechtěl, by jeho chudina nedala jemu, když by on chtěl, prodada dědinu, i jíti od nich: pročž pak nepřeje téhož své chudině?

Počestné slove to, ježto lidé z milosti, ctíce svú hospodu, když přijede, neb na hody některé, přinose dary. Těch darův nenie hřiech bráti pánóm, a jmají toho vděčni býti svým lidem, a pomnieti jim to vším dobrým: ale jakž by ten dobrý obyčej chtěli lakomstvem z práva jmieti, tak by hřiech jměli. A ktož kolivěk nuzie lidi k takým daróm, aneb prodávajíc v tom právě své dědiny, aby draže jim byly zaplacený, cizief berú, prodávajíc to, ježto jich nenie: leč by byli, osazijíc svú dědinu, v tom právě ji dali a vymluvili. Neb ktož dědinu dává na plat, což vymluví a veť onen vstúpi, to móż na něm bez hřiecha vzieti. Protož berúc dary, třeba opatrnú býti každému pánu, aby jej lakomstvo nepodřhlo; neb darové i múdré lidi oslepují.

— O peněžném obrazu to najviece dotýče kniežat. Tak mi se zdá, že když najprv které knieže zarazí dobrý peniez, že bez hřiechu móż toho užitek skromný jmieti; neb musí k tomu lidi jmieti, aby to pósebili. Ale jakž pod týmž obrazem učiní horší peniez, chťe toho užiti viece, tak jest to inhede lesť. Neb pravý peniez má býti tež váhy, a z takehož stříebra nebo zlata, jako dřevný, když jest tež postavy. Ještě by menší zlé bylo, když horší činie peniez na váze, aneb viece médi přičinějíe, by proměnili i postavu; neb mnoho lidí tím oklamajie o jich jměnie, z kupcův i z rozličných řemeslníkův. Coj' zlúpeno pánův a vládyk od toho času v jich úrocích, jakž jest dobrý groš český za krále Václava druhého byl zarazen? Neb v ta doba čtyřie a šestdesát stáli za hřivnu stříebra, jakž slyši. Potem v týž obraz viece médi za našich otcův přičinili, že dva a sedmdesát bylo jich za hřivnu stříebra. Pak teď nevelmó dávno za nás opět v týž obraz i v tuž váhu přičinili ještě viece, že osmdesát jich bylo za hřivnu. Protož což kolivěk jest nám třeba,

to jest dražší; neb už znají kupci, že v českém groši více mědi, nežli dřeva. A coj' pak zámátku o haléři, to ti vědie, ktož u Praze bývají často. Protož ciesari, nebo ty, králi! udá-liť se kdy slyšeti toto, nepřipúšťej hněvu k srdci; ale pomysl pro buoh, aby tak zde panoval, jakž by nebylo škodno, ale zistno zemanóm tvým. I všichni páni pomněte, že lesť a křivdu máte i v jiných tupiti: čím pilnějie v sobě, ač chcete šťastně panovati!

2. *Vládkám.* Jest vláští úřad rytieřského stavu: zvláště před násilím bráníti kněží, vdov, sirotkóv; pravdu křesfanskú ploditi, kudyž mohúc v svém vládaní, a tupiti křivdu; a sdružně býti s svým tovařistvem, majíc milost k bohu a ke všem lidem, a tu milost ukazovati, s kýmž se kto obierá, každému, jelikž umie anebo móż: ale vzdy tak, aby v něm zlosti nemiloval. A ktož jest taký rytieř boží, tomu nenie těžko trpěti s sebu svých rovní, aneb vyšších sebe; neb jakž kto chce najduostojnějším slúti, tak hotova závisť, anoť jí črt vrtá v srdce: uzří-li koho chuzšieho, a snad podlé světa urozenějšieho, ano pro jeho starších zaslúženie ctie jej nadeň, počnet jím smiech pobijeti; a pakliť bude moci kde jemu nechuf ukázati, v svém kvasu obláště, zpravuje jej, velmě jej lacino váže, toť rád učiní. A takéž chudý urozený, když boha nemá na paměti, a dme jej pýcha, žeby sám rád slul najduostojnějším, uzře, že bohaté ctie lépe než jej, ježto snad nejsú tak jako on urozeni, v zsviedí se závisť, nechť se na to rozmysliti, žej' boh onomu toho popřál nynie, ježtoj' jemu neb předkóm jeho toho přál dřeva; i vztiskne se protiv vůli boží, právě jako proti ostnu.

Z té pýchy to také jest mezi vládcystvem a rytieřstvem, že druh druhu chce přetrávit, aneb rúchem přepýchati. Dosti by ku pocti na tom bylo, žeby špatně živ nejsa, húževnosti do sebe neukázal, tak v rúše jako v ztravě podlé duostojenstvie svého stavu, nad nižšie sebe a podlé rovných. Ale když ta žádost jest v srdci, že nad své rovné vzdy liehne, tu krojem novým, nechť byli rovné s lidmi pořád, coj' to než pych a závisť? To-li také k rytieřstvi slušie, tak dlúhé nositi čěpky, tak rozličnými řemeny uvázati, ež pro ně nemóž rytieř býti hotov poslihnúti neb uteci, aneb, leť-li, vstáti spěšně? Pakli kto drahostí rúcha svého, neb ztravu, neb čeledí velikú chce bohatějšie přepýchati neb rovné, nenie to řád způsobem božím. Jakož sedláci a sedlky nemají se rovnati rúchem,

ztravú neb čeledi, neb ktorúž kolivôk lakovú věci vládykám: tak vládyky, i s ženami svými, nemajú sě pánóm vrovnaťi chľieti, ani kniežatóm páni. Ale vidáme často pány, ani pokornějšie postavy, než vládyky; a každého pak vie boh srdce. Bych pak mnoho o rúšiech nemluvil, na krátce toť jest mój úmysl: že rúcha jsú často znamenie človečie mysli; protož písmo hyzdí rúcha hrdá, žej' znamenie a podněť hrdosti a smilstva. A však jich nebráni kostel pod kletvú; neb ne vzdy jest hřiech smrteľný rúcho drahé, a kostel nesúdi tajných věci, ale sám sě suď každý, chce-li býti prázdnen božieho súdu. Neb v takých věcech, jimiž lidé zdejšie cti a chvaly dobývaji, tak možem hřiech rozuměti, jakož zdejšie česť a chvála jest hřiech menši neb větši, aneb nenie.

Také v nedostatečném rúchu mož býti hřiech dvojm cínem: jedniem, když kto lenosti neb huževnosti netbá, aby sě tēm přirovnať, s nimiž jest jednoho řadu, a s nimiž bydlí; druhým, když kto pro zdejši chválu nechodí v drahém ráše podlé svých rovnať, aby jej chválili lidé, žej' dobrý, bohobojný člověk. Ale kdyby kto proto chodil v sprostém rúchu, aby v sobě krolil hrdosť, neb aby daremně mnoho na sě nenakládal pro boží bázň, ten by dobře činil, když by ign podlé toho, jakož jest s jinými lidmi, obyčejem svým dalece z miery nevycházal. A tak jakož ve všem, takěž i v rúše, vše v hod dobro. Nad jiné chľieti rúcha drahá aneb kroj mieti, jistě nemož bez hřiecha býti; a také přieliš sě sprostě mieti, ež by snad skrz to poddani jeho netbali naň, nenie dobré; neb lidé podlé obecného nedostatku, jakž koho vidie, tak jej mají. A tečť jest o všech těch věcech, z nichž lidé mievaji česť světsku. Neb po zdejši cti má stati člověk podlé sveho stavu skrovně, ne protiv pravdě, jako i po zboží: ne proto, by v tom sě chtěl kochati, ale aby tiem byl užitek jiný. A však velmě opatren má býti, aby chťe sě sľibiti lidem, nebyl pohaněn bohem; nebť to býva, ktož chce býti přiel tel tohoto světa, ežť bude nepřiel tel boží.

O kratochvili pak rytierské rád bych psal něco: ale tak sěj rozmohla zlosť lidská a potuchla mezi nimi milosť, ež věru neumiem k tomu niče řeci: neb počnúc kratochvil úmyslom dobrým, lidé spieše proměnie ve zlé úmysl, nešli v dobré, a netku namiesio hrdosti, ale způsobie tak, ež vše bude hrdosť pravá aneb smilstvo, jakož to vidáme v lancích aneb v kolbě.

O turnejích vědě, že práva pravie, ež ta škodná kratochvil nemá slúti i kratochvil. Protož kostel jest turneje zapověděl; a sejde-li kto v turneji aneb potom, tu úraz vezma, pohřebu u svatých nemá jmieti, ež jest nedržel kostelnieho ustavenie. Pakliž kteří kněžie neb mnišie dávají pohřeb takým, to činie aneb lakomstvem, aneb pro báží, pochlebujíc. A toj' proto kostel zapověděl, neb tu lidé takú hrdost ukazují, a s takým nákladem, pro něž mnohý ztratí to vše, což má, a nejeden tu smrt vezme. A žeť jest pak kolba tak zlá věc, aneb horšé, jako turnej, ktož chce znamenati, móż uzřieti: neb většiej' tu hrdost, anij' tak potřebna, jako by byl turnej, by zapovědien nebyl; neb v turneji srozumie člověk, kak by se u boji správném svého miesta držal. Protož dobré by bylo rytieřstvu křesťanskému, držeti kostelnie poslušenstvie, a tak kratochviliti, ježto by nebyla kratochvil škodna; a také myslí k ní ovšem nepřikládajíc, jako ku přielišné v lovech myslivosti mnozí přikládají. A na krátce: v svých kratochvilách máte vzdy někakého užitka hledati, bez tak přielišné hrdosti, přivykajíc jiezdě, hebkostí, křepkosti, ne pro panie a panny, ale proto, aby hotovi byli u potřebu a uměli: neb na vy slušie bojovati podlé boha boj spravedlný. A boj spravedlivý jest s svú hospodú, když pravú nese hospoda válku; a pakli by byl hospoda křiv, když zevně nenie protiv kostelu, tak žeť jeho kostel neodsúdil, a jeho sluhý neb rytieřstvo nevědie-li jej křiva, pomáhajíc jemu, nebudú křivi, nébrž křivi by byli, nepomáhajíc jemu. A protož, ktož by nerádi nesli válek křivých, slušie jim hledati spravedlných hospod a bohobojných, dřéve než je zajde válka, a stříeci se těch, jimž nemóż doufati, by rádi po pravdě stáli. O těch pak válkách, ježto mezi sebou zde v zemi vládycestvo mievá, tak rozumiem: že náhlú věc móż každý v náhle odehnati sobě škodnú, a brániti se násili, i svých lidí. Ale jakž móż mieti rozmysl, tak má své pravdy dověsti najprv právem; a doveda právem, tuž teprv má, móż-li, mocí dolísknúti. Aneb má své nehody tužiti zde v Čechách královi; a odpustí-liť král váleti, i právem nedoveda, jsi-li práv, váleti mőžeš. Ale s tím, ježto v lémž právě sedi jako i ty, sám svú mocí s úkladem váleti nemáš; čemuž by tehdy bylo právo anebo král? A takéť to věděti slušie, že ktož jsa křiv, nese válku s druhým, dluženť jest onomu navrátili všecky škody, cožť jich jest vzal i s svými lidmi; a také i svým lidem, což by skrze to ztra-

tili. Ale ten, ktož nese válku, jsa práv, což na onom dobude podle práva, vše jest jeho; a pakli s ním ztratie jeho lidé, nenie jim dlužen navrátiti: neb zbožie i život s svým pánem pro jeho pravdu vážili mají; ale však, což by mohl, to by jim lepšiti bylo slušné.

3. Popravcóm. Popravce jsú, jižto od kniežat popravu mají, aneb od pánov, a ten úřad jest velmě dobrý a svatý. Ktož jest pilen jeho podle boha, móż sobě jim dobytí věčné chvály v nebesích. Neb jest řekl Hospodin, aby lid boží mstil křivdy božie, a zlé mezi sebou sami stavovali; jakož jest to rozličně ukázal v starém zákoně: moha sám zahubiti, kohož chce, však jest lidem kázal popravovali.

Mnohoh jest toho doličenie v pismě, ež jest poprava úřad dobrý; ale má se zvláště každý popravce stříeci lakomstva, aby pro zbožieko, pro pění, pro kořist neradoval se cizie smrti. A také má býti nelenivý popravce; bude-li lenivý, mnohé zlé bude bez pomsty a rozmůž se. Hněvu ovšem slušie se popravci stříeci, aby se nemstil úřadem svým. A také hledaj, by nepřehlédal zlého pro přizeň. Pakli kto pro chlůbu, chtě sloviten býti, učini co svú popravu, aby řekl: „Takéj jsem já popravce!“ hledaj, kak spadne v těžké zatracenie brzo pro to v ucho podutie kakés chvály nemůdrých lidí! Protož ať krátce řku: kterýž dá ujiti vinnému, hřeši; a ktož nevinnému učini, hřeši. Viece pravi: nečiní-li úmyslem dobrým pro česť boží, pro pokoj svým bližním, aby tú práci měl odplatu od boha a tú snažností, ač právě učini, oběse někoho, aneb pusté, však hřeši; nebť buoh hledá, proč kto co čini. A věru! smrt komu učiniti, nechť jest i vinen, ne pro právo umyslem, ale pro něco jiného, ohyzdnaj věc; ano i kat ohyzden, že věsi pro peníze, ač i vinneho oběsi. A když kto chce státi po právu, má na to pomieti, ež právo ztrati právě, ež nebude právo, pateru věci: Najprvé, když kto chce súditi tu věc, ježto neslušie k jeho súdu; jako ež kto, jsa popravce, chtěl by súditi manželstvo. Druhé, kdyby chtěl toho súditi, ježto nenie z jeho súdu; jako světský žáka svěceného. Třetí, kdy čeho tuče msti, než má z práva, aneb lehčeje; jako kdyby koho pro sprostný krádež popravce zbil na kolo, aneb zbláze neb mordete jen oběsil. Čtvrté, kdyby času některého neuctil; jako kdyby kázal popraviti na některý hod nad kým. Páté, kdyby miesta neuctil posvátného.

4. *Těharóm.* Těmi se rozumějí, již těžie jdúce po živnosti, jako jsú řemeslníci, kupci, kramáři, oráči, neb kteříž koli lidé obecní. Zvláště dobré jest díelo oráčovo, neb praví mistr Tullius: „Ze všech těch věcí, z nichž lidé něčeho sobě dobývají, nic není lepší, než oranie, ani jest co hojnějšé, ani jest po svobodném člověku co duostojnějšie.“ Svobodnět miení, jako jsú páni a vládky. Ale však buoh více hlédá na ten úmysl, proč kto co činí, než na to, co činí. Ktož uoře, chtě bohat býti, aby svú zlu vůli mohl napásti v obžerství, v krčmách a v kakés bláznové své hrdosti, chtě sám nade všemi býti, aneb přirovnati se vyšším sebe, ten, ačť dobré řemeslo dělá, však zlým úmyslem. Ale ktož dělá, aby se živil s svú čelědkú podlé pravdy, ten dobře dělá úmyslem dobrým: když ne vzdy by chtěl zde na světě býti, ač by se i vzbogatil, ale onoho bydla žádá nebeského; a což zde koli dělá, to proto dělá, aby příčina jemu byla přijíti do královstva nebeského, almužny dávaje, i desátky a úroky své, podlé božieho zpořiezenie ves svět živiec, a jsúc u poslušenství vyšších sebe. Ale ubozí lidé mají veliký jeden nedostatek: že kakús hrdostí nemúdrú, když jmají pokojné pány, vázie je lacino; a hrdé pány ohvále mezi sebú a válečné, a tiem jistě hřešie protiv bohu. A obakž dávné příslovie, že říekají: „Pánič se smířie, a chudina v tom.“ Protož lépe jest s pokojným pánem něco mále přetrpěti dobrotivě, než hřiech jmieti z té libosti, že jmá chuť v tom a hrdost světskú, když má aneb žádá hrdého pána a válečného: neb tiem jest to ukázal, žeby sám rád hrd byl, kdyby mohl, a válečen; a obakž často za takovými pány netolik duše, ale i sbožie ztracíjí. Závišť také zvláště panuje nad sedláky; a obakž to jest hřiech přenepotřebný, neb v něm i jedné rozkoši není, jedné lopof. A také ne vzdy jsú věrni. Protož slušie se pilně střieci, aby se nedali dáblu zavesti, a což buoh komu dobrého přeje, také přieti.

Takéž ti řemeslníci nedobře činie, jižto své řemeslo z úmysla působie ne k užítku lidem, ale jen svého zisku hledajíc, leckakés v něm škodné dvornosti zamýšlejí, a často větší práci naložie na to, aby jich řemeslo nebylo tak užitečno. Jako vidíme to dobře, že spieše by švec dospěl škorní bez tak dlühých čepkúv; a také veliká jest přiekaza u škorně tak dlühý nos: neb pěš nemóž s nimi pracovati, a přes plot ovšem nikame nelze; a takéž i o ji-

ných řemeslníciích. Neb i koželuzi bez potřeby rozploštíjí své podešvy, aby se jen zdály lůstší, než jsú; i o těch ovšem zle, jižto mistrují vína, a učinie je nezdravějšé, aby je spieše rozprodali: tiť všichni slušejí k těm ďáblóm, jižto škodné aneb neúžitečné činie divy pro svú zlu žádost. A mohliž by se takoví řemeslníci dobře leknúti toho, že často a téžměř vzdy, ježto bude veliký mistr v svém řemesle, a mnoho takových tantív nepotřebných vymýšleti, až stár bude, nastanú jiní opěte s výmyslky novějšimi, a tento s svými nestane za nic. Aj toť pomsta nad takovými zde se počne; a nenaleznú-li milosti božie, na onom světě tieže se skoná! A najviece se to přiházie hrdým krajčóm, aneb hudeóm a pištcóm, ježto své řemeslo ku přielišné chlipě obracují, a ne ku potřebě lidské.

Ale když jsem se o hudecích vzmienu a o pištcích, slušie to věděti, že také by mohli mezi dobré řemeslníky takoví lidé počtení býti; neb utěšení takových skrovně a v svůj čas také bývá potřebie lidem, a mohú někdy bez hřiechu býti. Protož hudeci, pištcí, zakéří, kdyby kázaně a v čas, nepřekázejíc službě boží, a skrovně své řemeslo vedli, také by i dobrých andělov zde podobenstvie nesli: ale že jsme tak nestateční lidé, jakž se s takovú marnú věci obieráme, tak neumíme miery sobě uložití.

Kupci přivozie drahé a neznámé věci z daleka. A ti jmají najprv, vzaly boha jmajíc v své žádosti, té kúpě dobývati, ježto by byla k úžitku lidem. Neb kdyby netbajíc úžitka lidského, pro svůj zisk tu kúpi přinesli, ježto by škodna byla, aneb nepotřebna, k těm by se ďáblóm přirovnali, ježto škody lidské, ale ne úžitka, hledají pro svú zlu žádost. Ale, jakž jsem řekl, když kupce má na péči obecný úžitek, aby toho dobyl, aneb to prodával, jehož jest třeba, můž zisk skrovný vzieti. Ale jakž bezpřemně má úmysl k zisku a žádost, tak hrzo v hřiech zajde pro to lakomstvo; aneb na roky svú kúpi dávaje, aby dráže dal pro rok, než by dal za hotové; neb ač se to nezdá lichva svú postavú, však lestnú omluvú jest přikrytá lichva; aneb působie své kupectvie ne v ten čas, jako slušie, aneb ne na tom místě, jako někdy v kostele a v svátky; aneb druhého oklamaje svú kúpi.

Trojím také činem můž v kupectví hřiech býti, podle toho, jakž v kúpi můž býti znamenán troj nedostatek: Jeden v té kúpe šlechtě; jako kdyby kto mosaz prodal za zlato, aneb čistec za

striebro, aneb víno smiešené s vodú za pravé víno. Druhý nedostatok podľa velikosti miery neb váhy; jakožt když kto, věda, jmá menší mieru, neb kratší loket, neb lehčejší váhu, prodávaje. Třetí nedostatek jest pak v dobrotě kúpě; jako když prodá kto nemocné dobytče za zdravé, neb dřavý postav za celý, neb což koli takového. Těmi třmi věcmi když věda prodavač oklamá druhého, obelstil jej, i dlužen jest tomu navrátiti, a některdy i obmeškánie. Pakli nevěda, neshřesil jest; ale vzvie-li potom, má jemu toho polepšiti. A týžt hřiech jest, když ten, ktož kupuje, oklamá toho, ktož prodává, v kterémž koli z těch tří věcí. Když by ten, ktož prodává, mněl, žej' měd, ježto jest zlato; a ten, ktož kupuje, jistě věděl, i oklamal onoho: dlužen jest jemu navrátiti. Také hřešie kupci, když se smluvie, aby jeden své kúpě lacinějie mimo druhého neprodával; aneb když kto obdrží sobě, aby jen sám on prodával taková kúpí. Ti pak ovšem také hřešie, jižto ani kúpie, ani prodadie bez věrovánie a bez přísah. Také v to kúpí jest veliký hřiech, když kto pro nic pro jiné, jen aby sám měl tiem větší zisk, pokúpí některú věc sám všicku; jako kdyby kto v nové pokúpil vše obilé, aneb po všem trhu, aby po své vůli prodával draho. Právě-tě též, jako když by se smluvě pod kterou pokulú, aby jeden nedával mimo druhého lacinějie, neb nekupoval draže. Neb ty všeccky smluvy jsú škodné lidem, a trh měl by v tom svoboden býti.

Slušie se také kupcóm střieci, aby za nic nebrali peněz, a neprodávali toho, jehož nemají; ať řku česky: střezte se lichvy! Toj' tak zevná věc, že jest zlá věc lichviti, že netřeba o tom i mluviti. Neb i žádný křesťan nechce už slúti, ač i jest, lichevníkem. Mnozí rádi berú lichvu, když ji vylichvie židé, aby neslúti sami lichevníci. Mnozí jim své domy najímají, ani chtěie tomu, by to neslušné bylo, domy neb miesta k lichvení najímají. A však aby věděli, proč jest hřiech lichva, chci povědieti, jako svatý Tomáš praví: „Proto lichva jest hřiech, že jest nepravé v sobě to prodati, ježto není.“ Neb když kto pojiče peněz, více jich zase vezme, vzal jest za nic peníze, poňovadž vráčení jsú jemu v plně a taciž peniezi jeho. Ale aby lépe tomu rozuměli, znamenajte, že jsú některé věci, jichž užitek jest těch věcí zkaženie: jako užitek vína neb chleba jest zkaženie vína neb chleba; neb píc a jedúce užíváme toho, a tiem je zkažime. Protož užitek takových věcí není jiné,

než ta věc sama. Neb komuž dadie pítí, tomu nemohú dáti samého úžitka pitie; než v tom úžitku to jisté pitie jemu dadie; a též o pokrmu. A tak, kloz by prodal úžitek vína neb chleba obláště, jako bych řekl: „Zaplať mi to, žes pil, a vrať mi víno také potom.“ Když víno vráci neb zaplaci, a napitio obláště, tehdy jsem aneb jednu věc zaplatil dvakrát, aneb to, jehož tu není. A toj' nepravosť, a slove lichva. Některé věci pak jsú, jichž úžitek není zkažení jich: jako úžitek domu jest, bydliti v domu, aneb rúcha, choditi v něm. Protož mohu za ten úžitek vzieti nájem, abych v svém domu dal bydliti, neb v rúše choditi, a panování nad tím ostavi sobě. Aneb mohu prodati duom, a úžitek sobě ostavili ten, abych v něm bydlil; a to není lichva, neb jsem své pronajal. Peniez pak není k jinému, než kúpiti zaň; a když kúpi zaň, tehdy jsem jej v tom úžitku utralil, že už nejsem pán jeho. Protož vzieti co za to, že požiči penieze svého, aby on jeho pán byl, ale ne já, jest za nic vzieti, poňvadž mi vráti tak dobrý; a tak jest lichva, neb jest nepravé vzieti za nic. Pakli kto die, že „za čas vezmu:“ čas tenť tvój není; kterýť jest minul, ten-tě ne tvój; a kterýž jest nepřišel ještě, také ho nemáš, a nevieš, dočkáš-li jeho; a v tom, v kterém jsi, toť jest tak malý a brzký, že jakž brzo přijde, tak brzo minul, a ty jen takú brzkostí v něm běžíš, že sám nemůžeš poznati, kdy ho čekáš, a kdyj' minul, ač se rozmyslíti umieš na to. Kakž pak dieš, by tvój čas byl? Jest-liť tvój, podrž jeho a ohledaj jej, kak-tě dlúhý mezi tím, ježtoj' minul, anebo nepřišel ještě. Pakli nemůžeš, ale vyznaj, žeť není tvój, ale boží, a božieho neprodávaj; neb hoj' nedal k tomu, a zvláště zapověděl jest lichvu. Neb ač tomu i rozuměti kto nechtie, však proto jest nepravé v sobě; a jakož vše nepravé má člověk navrátiti, takéž i lichvu.

c. O voleni přítele.

Ne každého člověka uvoď do domu srdce svého; neb takový jako pustku srdce své má, kto k tajemství svému každého člověka propuští. Protož k vybrání přítele, jemuž by srdce svého dóm měl otevřieti, k tomu nemalá pilnost má býti přiložena. Zvláště znamenaj pět příčin, kteréž jmá jmieti ten, jehož ty chceš voliti za přítele sobě: Prvé, aby byl *mudrý* neb rozumný; nedílný

trvá priazeň bláznov, a snadně se rozlučí, proto že každý blázen jest neustavičný, a pro malú příčinu bude z přítele nepřítelem. Ale není to přítel, jenž se mŏž obrátiti v nepřítele. Takovŏ jest milování těch, již jsú lehkého a dětinného rozumu, že snadně bude rozrušeno, neboť není při nich založení nikaké ctnosti. Ustavičný má býti úmysl a setrvalá žádost, a nesluší dělinským obyčejem přátele měniti; neboť milost neřádná často se v sváry a v nepřiezeň obrátí, a to bývá najhoršé. Druhé, aby byl *dobrotivý*; neb nemohú zlí býti přátelé aniž umŏjí, jakož dí Tullius: To najprvé rozumím, že přiezeň nemŏž býti, jediné mezi dobrými. I kterakž mŏže býti pravý přítel ten, jenž pravdy nemiluje? Aneb mŏže-liž právě člověka milovati, kto toho nemiluje, jenž jest člověka stvořil? Věz, že také mezi dobrými bývá větší milování, když jsú v ciziej vlasti, a v ciziej zemi milují se lidé jedné krajiny, jako by bratřie byli. Túž příčinú zlí mají dobré v nenávisti, neb jsú rozličných krajin a odporých stran. Protož budú-li dobří sebe vespolek nemilovati, přátel nebudú jmieti. Třetí, ať by *nebyl hněvivý*. Neroď býti přítelem člověku hněvivému, neb takový jest jako oheň, pálicí toho, ktož se s niem obierá. Jakž milovati toho, jehož obecenství máme se vystřiehati? A jest také jako dřevo trnové neb šipkové, bodúcie toho, ktož mu na blízko přicházie. Protož tichých lidí přiezeň má býti zvolena, kteráž jest sladká, pokojná a trvavá, jakož dí mudřec: Synu, v tichosti konaj skutky své, a milován budeš nad slávu lidskú. Čtvrté, ať by *nebyl pyšný*, neboť pyšný neumie býti tovarišem, ale vždy chce panovati, a tak nemŏž býti přítelem; neb v přiezni nejvíce má býti rovnosti, aby větší srovnal se s menším. Přiezeň zajisté aneb rovného k sobě přijímá, aneb rovného činí: ale že pyšný neumie býti roven, není proto hoden přiezni, ale pohrzení. Páté, aby byl *věrný*, což záleží v setrvavém milování v každém času, totiž i v štěstí i v nesčestí, a o takovém příteli není žádné ceny, aniž která otměna zlata neb stříbra proti dobrotě věrnosti jeho. Věrný přítel vždycky pomocen jest, také i po smrti, čehož nečiní zlato a stříbro; přítel věrný život zachovává i tělesni i duchovní, čehož nečiní žádný poklad světa toho, a protož dobře dí mudřec, že přítel věrný jest lékařství života.

XI. OBRAZEC NÁBOŽNÉ PROSY Z KONCE XIV. VĚKU.

O svrchní kněze a pravý biskupe, Jesu Kriste, jenž jsi se obětoval bohu Otci obětí i ofěrů pravů, čistů i neposkvrněnů na oltáři svatého kříže za ny hubené i hříšné, jenž jsi nám dal své svatě tělo a svů svatů krev ku přijímání, a ustavils tě svatě svátosti tajenství i přikrytie u moci tvých slov i svého ducha řečenie, a řka: Kolikrát koli to učinite jeduce mé tělo a pijuce mů krev, mně na paměť i u mé paměti to učinite: proší tebe, Hospodine, skrze tvů svatů drahů krev, ježto jest veliká výplata našeho spásenie i duchovnieho zdravie našim dušem; — proší tebe, bože milý, skrze tu divnů, nevýmluvnů lásku i milost, ježto jsi ny hubené hříšné i neduostojné štědre ráčil milovati, žes ny omyl i zčistil našich všech hříechův tvů svatů drahů krví; proší tebe, Hospodine milý, nauč mě hubeného obmeškaného slůhu tvého, jehož jsi mezi jinými svými velikými dary k tomu svatému bodu a drahému kvasu ráčil pozývati beze všeho mého zaslúzenie, ale jediným milostivým svým milosrdenstvom; proší tebe, Hospodine, nauč mě skrze svatého ducha taků svatů svátost i spasilivů obět přijímati tiem počténím i taků ctí, s takým snaženstvom, s taků bázní i strachem, s takým vděčenstvom i milostí, jakož jsem dlužen i správně jest; — proší tebe, můj milý Hospodine, daj mně neduostojnému hubenému hříšníkovi skrze tvój svatý laskavý duch vezdy o tě svatě svátosti věrným srdcem čistě věřiti, bez omyla pravě rozuměti, silně bez přikazy tvrdě držeti, mluviti, i o tom tak mysliti, jakož by bylo tobě libo i milo a mě duši slušno i užitečno. Proší, aby tvój duch dobrý vstúpil u mů duši i u mě srdce; aby sladkým hlasem bez zvuku zvučel, a bez slov mluvil všicku pravdu takých tajných přikrytých svátosti; nebo jsů přieliš hluboké i tajné, a svatým přikrytim přikryté: — proší tebe, Jesu Kriste, neobšězenů i nevyměřenů tvů dobrotu i milosrdenstvom daj mně ueduostojnému hubenému hříšníkovi s čistým srdcem a s neposkvrněnů myslí k takové spásitelně svatyni přislupiti; — proší tebe, bože, zbav mne nečistého, jestitného, prázdneho i škodného myšlenie; obraď mě svatých andělov dobrolitu i bezpečnů straži i tvů najsilnějši

obranú, aby vrahové všetkých dobrých skutkov odstúpicece boli pohanění; — proši tebe, králi nebeský, skrze moc té svaté tajné svátosti, a skrze mocnú ruku svého svatého anděla, otžeň i zapuď ote mne hriešnika i ote všetkých tvých sluh najtvrzší duch pýchy, lakomstvie, závisli, hněvu, porúhánie, smilstva, i vší nečistoty rozpačenie i nedověrenie. Buďte pohanění vy zlí duchové, jižto nám překážite i nám se protivite, pohyňte i všickni, jižto chvátate vše dobré zatratiti. — O králi všie ctnosti i šlechtnosti, jáz neduostojný proši tvé milosti, milovateli čistoty i očlosti, bože, aby nebeskú rosú tvého požehnanie uhasil u mém srdci i u mém životě roznět všie nečisté i horúcie libosti, aby ve mně ostal sklad i drženie všie čistoty těla i duše. Proši tebe, milý Jesu Kriste, umrtvi i umoř v mých údech vše zlé ponúcenie těla i zamúcenie ke vší nečistotě; a daj mi pravú a svrchovanú čistotu s jinými dobrými šlechtnostmi, ježto by se tobě líbilo v pravdě, abych oběť svátosti tvé chvály s čistým tělem a s čistým srdcem mohl přijímati. Nebo svátost tu velikú, spasilivú, duostojnú jest s velikým srdečným skrúšením a s hořkými slzami přijímati, i velmi velikého postěnie, velikého strachu, tělesné čistoty a mysli zčištění k tomu jest potřeba. O milý Hospodine a dobrý, tu se tvá svatá drahá krev i tvé svaté tělo přijímá v pravdě; tu se naše hubené člověčstvie s tvým vysokým božstvem snímá i sjednává. Tu jest andělské přísluhovanie, tu svrchní kněz-biskup, i svátosti oběť divná i nevýmluvná. A kto ji móż duostojně přijímati, jedině ten, kohož ty, všemohúci Hospodine, duostojna učiniš. I vědě, Hospodine, a jistě vědě, a to tvé dobrotě vyznávám, že nejsem duostojen přistúpiti k tej tajné svaté svátosti pro mé přelišné hriechy a pro mé zameškánie bez čísla. Neb vědě jistě a věrně vědě, srdcem věři a ústy vyznávaji, že jsi ty ten jediný a sám, jenž mě móžeš učiniti duostojna; nebo ty sám z nečistých čistě činíš, a ty zčišťuješ, jižto jsú početi v hrieše, a z hriešných spravedlivé činíš i svaté. A proto skrze tu tvú všemohúci moc proši tebe, Hospodine, daj mně hriešniku tu svatú nebeskú svátost přijieti svatým strachem, i slzami hořkými, i bázní, i s pláčem s užitečným, i duchovným veselím a s nebeskú radostí, aby má mysl, Hospodine, počila tvého ve mně přebývánie, a stráží tvých svatých okolo mne. A proto jáz pamatuje tvé svaté umučenie přistupuji dnes k tvému svatému oltáři, abych přijal od tvé veliké milosti dary tvé nebeské s svatými, jež jsi ty

ustavil i přikázal tvému svatému božství na paměť a nám na spasení. A proto proši tebe, milý Hospodine, skrze tu svatou svátost tvého těla i tvé svaté krve tajné a přikryté svátosti, ježto v svaté církve obci přijímáme, již také budem zčištění od našich hříchův i posvěceni na duši, i máme také skrze tu svatou svátost účastnost i spolek tvého svatého božství. Daj mně tvé svaté šlechtnosti, již bych byl naplněn s dobrým svědomím, a tak mohl k tvému svatému oltáři přistoupiti, aby ta svatá nebeská svátost mně prospěla na spasení k věčnému životu. Nebo ty jsi řekl svými svatými požehnanými ústy: chléb, jenž já dávám, jest mé tělo pro život tohoto světa, a kdož mě přijímá, ten bude živ pro mne, ten přebývá ve mně a já v něm. Já jsem chléb živý, jenž jest s nebes sstúpil, a kdož přijímá ten chléb, bude věčně živ. O najslazší a najsvětější chlebe, uzdrav duši mého srdce i mé mysli, abych počil chuť tvé veliké i nevýmluvné milosti. Proši tvé svaté milosti, uzdrav mě ode všech neduhův, abych kromě tebe nečil ni žádné libosti ani sladkosti. O najsvětější chlebe, jmaže v sobě největší chuť, libost i rozkoš, jenž ny vezdy posiluješ i krmíš, a sám v sobě nehyněš, mé srdce tebe tak požívaj, aby chuť tvé nebeské sladkosti naplnila vnitřnost mé duše. Přijímá tě anděl plnými ústy, přijímá tě putující člověk svým činem k svému užitku, aby neustál na cestě této púti, když se posílí takým pútničím i pocestným pokrmem. O svatý chlebo živý, chlebo krásný, chlebo čistý, jenž jsi s nebes sstúpil a dáváš život světu, proši tvé svaté milosti, přijď i vejď u mé srdce a zčišť mě ode všeho poskvrnění těla i duše, vejď u mé duši i osvět mě vnitř i zevnitř, otžeň ode mne na vše strany mé zpytačné i lákající vrahy, aby daleko odstúpili od tvé svaté moci, ježto s námi přebývá v této přikryté svátosti, abych zevnitř i vnitř tvým s námi přebýváním mohl býti ostřížen, a tebou veden i tvým vedením k tvému království mohl dojiti, tu kdežto tato svátost ne skrytě ani tajně, jako se zde děje, ale kde jasně obličej ku obličejí tě uztíme, a tehdy mě tvu divnou sytostí usytíš, tak že lačen ani žízen nebudu na věky věkomu, amen.

XII. TROJANSKÁ HISTORIE.

a. Boj mezi Řeky a Trojanskými.

(Dle prvního a druhého vydání r. 1468 a 1488.)

Čas bieše, v němžto kvapí slunce během svým pod okrškem nebeským, jemuž říkají Řekové zodiakus, a my Čechové okršlek zvieřecí nazýváme, proto že hvězdná znamení v tom okršku jména mají zvieřat, jakožto beran, býk a tak dále. A tak slunce bieše v ta doby v znamení, totiž pod znamením hvězdným, ježto slove beran, v ta doby kdyžto čas počná ochotně se jmiati k smrtedlným jasností pověřie a teploty, kdyžto rozpúšťějice sněhy měkci větrové polední kadeřavé činie vody; tehdy když studnice z sebe vody s tenkými pěnkami vyřinují; tehdy když vrchové stromov a větvi z lóna země pokrm hojný berúc pukaji se, ktvú i zeleněji; tehdy když okrášlena bývá země travami, květem a liliami, zpievaji pláci a sladkého zvuku hlasy přehudaji; tehdy když bieše puol měsiece Dubna pominulo, kdyžto moře svých vln búře ukrotilo a svrček svůj zarovnal; v ta doby dříve řečení králi a vévody a Jazon a Herkules s lodími svými na to připravenými a zásobenými s velikú potřebú vojenskú, počnú pláti, plálna rozpiavše, a tak dlúho dnem i nocí kvapiece plynú beze všech překaz i nesnází, až i doplynú k břehu královstvie Trojanského, a přistanú v tom přistavadle, ježto slove Snigeum (Simeonta). A když tu přistachu, slunce blížeše se k západu, a protož káže kotvy uvrei do moře, aby lodie pevněji se ustavily. A když se tmy po světě rozprostrú v prvníem súmraku, kdyžto měsíc s malým světlem vynikáše ot vzhodu slunečného, a když svým během bude povýšen, světlem zajatým neb puojčným, čině den jalový; a takž tiem světlem popuzeni jsúce Řekové hodným zpuosobem sstúpie s lodí na zem. A to jim bylo snadno učiníti, poněvadž našli jsú břehy bez stráží, a tak vyvedú koně své a oděnie i braň, na zemi stany zdvihaji a stavějí, a ponočné stráže zpuosobie se všech stran. A když slunce na obličej země vystře plný den, král Pelleus vzkáza králom a vévodam, a zvláště Jazonovi a Herkulesovi do stana svého přijati. A když při-

iidechu, osazen každý na svém hodném místě, a král Pelleus takto
 k nim promluvie, učiniv rukú mlčenie / O mužie velikú udatností zře-
 tedlní! okršlek zemský znát móci vaše; nikdyť slýcháno nenie, na
 kohož byšte vy vložili móci své, by ten vítězství obdržel. Protož
 nespravedlivá Laomedonova bezprávie spravedlivú nám pripravila jsu
 při proti němu, abychom trhli vojensky do země jeho. A poněvadž
 líbilo se bohóm v tuto zemi vstúpiti (abychom v tuto zemi vstúpili)
 na záhubu krále díveve řečeného, užitečnost jest vám ke třem věcem
 napřed přičiniti pilnosti vaše. Najprvé, abychom pilní byli hrániti a
 zachovati osoby naše před nepřátely našimi. Druhé, abychom na
 nepřátel našich konečnú zkázu, zmužile povstali. Třetíe, abychom
 všemi mócmi našimi usilovali, abychom vítězství konečně nad ne-
 přátely našimi obdržali. Prvniť snadně mož býti, než dvě posled-
 nie věci s přiezni bohów nám budu puojčeny, jimižto užitek
 přemnoho dosiehneme naše nepřátely pohubiece. Nebt to jest, známo
 všem, že Trojanští hojnost zbožie mají, jichžto když vítěznu rukú
 dobudeme, mnim, že k jich pobraní naše lodé nestačie. Protož užť
 nám slušie všechny věci rozměřiti, abychom mohli s přiezni bohów
 žádostí našich dosieci. A když král Pelleus svú řeč skona, přejem
 jiným řeč Herkules takto vece: Chválení jsú skutkové, chváleny
 jsú i řeči, kteréžto před námi jsú propověděny, a též chvály hodno
 jest, abychom k vyvedení pře naše chválené rady přičinili. A však
 daleko chvalnějšíe jest dobrou radu k skutku přivesti, s zachovaním
 vždy rady zdравější mně se zda hodné, abychom my i lid náš na
 dvě byli rozdělení, a v jednom díle bud král Telamon se všim
 lidem svým, a ty pane králi se všim lidem svým, a k tomu Jazon
 a já se všim lidem našim abychom i hned za tmy táhji k místu
 a stali v jich sadiach a viniciech okolnicích. A druhý díel všeho
 lidu ostaň při lodiech; nebt netáhne den býti, ažť král Laomedon
 zvie, náš do země své přijezd, a hned s rytierstvem svým k břehu
 potáhne, a my z těchto záloh vyskočíme, a místo obdržime. A
 pak z druhého díelu lidu našeho tři zástupy neb vojska učiníme.
 Prvím at vládne Nestor vévoda se všim lidem svým, druhým
 Kastor král, třetím král Pollux, kterýžto proti králi Trojanskému
 na tomto místě břehovém, kdež nyníe jsme, se postaví. A tak
 král Laomedon mezi našimi vojsky s obú stranú jsa obklíčen s svým
 rytierstvem snáze bude poražen. Jáť věřim, žeť k našim žádostem

přijetí cesty lepší není. Tu slíbí se rada Herkulesova všem jednotajně, a rychle aby se stala, všickni ponúkají. A tak hned král Telamon, král Pelleus, Jazon a Herkules s svými vojsky v uodění se rychle pripraviee vsedají na koně, a jedú tiše k městu Trojanskému, a po miestech skrytých zálohy zdelají. A ostatek všeho vojska při lodích na břehu zostane, hotovi k boji proti králi Laomedonovi, když by přitahl. A když slunce své jasnosti paprsky po zemi rozestře, a tmy noci zapuďi, hlučná pověst krále Trojanského dojde o přijezdě valné Řekův, proč všem rytierům i panošem k boji hodným i měšťanom rychle hotovu býti káza. A zriediv vojska k boji v roty s velikú opatrností, a na koně vsedavše táhnú z města s myslí zmuzilu, a nevedúc tajných záloh od města blizkých, kvapie k břehom. Tehdá Řekové, jimižto biechu břehové osazeni, vidúce vojska mnohých oděncův, na ručest se k boji stroje, a však s nemalú úžestí. A tak vévoda Nestor první potka se udatně. A když nastá boj náramně lítý, lomoz ratišší a bleskot mečov by hrozný. Padají terče, rušie se přielbice, mnoho s obú stranu zbitých i raněných, krev barví červeně zemi. Než k oustatku mnostvie Trojanské přemáhá, ač sám vévoda Nestor bojovaše s svými. Tehdy král Kastor muž přeudatný hned s velikým mnostvím svých rytierův a panoší vehna do boje proti Trojanským. Křik by hrozný a ukrutac s uobú stranú bojovánie; než Trojanští padají nemohúce snesti uprku sílného čerstvých mužův. Tehdy král Laomedon obyčejem lva v hněviech řevúcieho, ten svým udatenstvím onyf kuole, onyf seče, onyf s koňov srážie, a na úrazu i záhubu Řekův tiše brani svých. A to vidúce Trojanští od svého krále rekovstvie, silně na Řeky tisknú, raniee i tepúce bez milosti. A když tak kvapie Trojanští, tiem hlučněji klesají, duše púštějice. A tak Řekové když počnú v bojování mdletí a mnohé z sebe tratiti: tehdy král Pollux vida z daleka Řekův trud, silně s svým rytierstvem čilým k boji přibna a na Trojanské ukrutně se oboři, mnohé zabi a mnohé smrtedlně raněné s koňov srážie. Tu král Laomedon málo vyhnuv z boje, vida, ano jeho lidé trudně bojují, boje se škodnější přihody, protož prosbami i hrózami pokřiče na své, aby málo za se postúpili, a v jednu rotu káza se jim sběhnúti. A v ty doby uhlédav Nestor vévoda Laomedona krále, a zvědév, že on jest, podvrh kopie úprkem otda se na něho, všeho nechav, a král to vida udatně

s kopím hna proti němu. A tak oba konské boky krutě sviera-
 jíce náramným během se stečeta. Ale Nestorovi rytieri krále
 Laomedona kopie meči svedú, že v Nestora neuhodie; ale Nestor
 kopím svým na štít králův silně uhodi a jej na dvě rozrazi, kle-
 rúžto raní král Laomedon hrubě jsa zaklán, spade s koně; ale
 ani se pádu ani rány užas hned se vzhuoru od země vzhopí, a
 dobyv meče pěškami přiteče na Nestora zmužilú smělostí. V tom
 jeden mládenec rytier Trojanský, jménem Cedar, kterýž to léto
 byl k rytierství pasován, jakž uzrie krále svého opěšalého v takém
 nebezpečenství statečně bojující, jakožto pánu svému poddaný a
 věrný zastydév spě velice se rozhorlí, a sevřev kuon ostrohama
 prudce na vévodu Nestora přihna, a kopím raniv silně na prsech
 s koně jej svrže před nohy krále svého. A král vida Nestora před
 sebou ležící na zemi, mečem svým silně nan tepa, srazi nánošek
 s jeho přielbice a jej v tvář velmi rani. A v tu chvíli byl by Nestor
 zabit od krále Laomedona, neb trůdér byl a krev jej byla ušla
 náramně. Ale Řekův jeho mmoství na pomoc jemu přihnávše na
 krále Laomedona se oborichú. A jakžkoli tu mnozí z Řekův za-
 nynuchu, a však Nestora vévodu od noh králových odtrhše na kuon
 jemu pomozechu. Pak král Kastor vida, že Cedar Trojanský rytier Ne-
 stora sbodl s koně, žádaje toho pomstiti u veliké horlivosti hna na
 Cedara; ale dříve nežli k němu doklopotá, jeden Trojanský, Se-
 kuridon řečený, téhož Cedara přítel přirozený, vsunuv se mezi
 ně úprkem pravým hna na krále Kastora a zláma on kopie, však
 neraniv jeho. Ale Kastor svým kopím Sekuridona v bok silně uhodi
 a smrtečně rani, a to vida Cedar, že jemu přítel tak náramně
 raněn v hroznej horlivosti žádaje pomstiti jeho, s mečem vytrže-
 ným udatně žene na krále Kastora a zmužile sekaje najprvé štít
 srazi, a u přielbice nánošek odhlasiv smrtečně jej v tvář rani a
 s koně srazi, a kuon s násilím uchvátna jednomu svému da chovati,
 hanebnými slovy Kastora haněje pro ranění přielele svého Seku-
 ridona. A když Kastor král opěše a Trojanští usilovachu jej mezi
 se uchopiti, proti nim se udatnú sílu bránieše, ale sám mezi to-
 lik nemohl odolati. A tak byl by v tu chvíli jat, by byl král
 Pollux jemu na pomoc nepřispěl maje s sebou sedm set rytierův
 udatných. A tak hnáv na bluk, kterýž se brojieše okolo krále Ka-
 stora, velikú mocí bojuje bluk rozrazi, raně, tepa i porážaje,

a tak bratra svého vysvobodí z jich rukú. A pak král Pollux sebrav všecky své síly v náramné horlivosti hna na jednoho Trojan-ského, Heliach jménem, a jej smrteľně rani, že s koně spade. Ten Heliach bieše syn krále Karthaginského a sestřenec krále Laomedona z jeho sesry vlastnie narozeny. A to vida Laomedon velice splaka, sestřence svého přehanebně smří želeje, a u veliké teskno-
sti své všecky napomíná, aby na pomoc jeho sestřence zmužili mysli přivstali. A když zatrubí v svú trubu na sedm tisícov rytieřov sta před ním, a jeho rozkázáním hnavšo proti Řekóm, nelitostivě je tepiechu, rániechu i mordovachu rukama udatným, tak že musiechu Řekové utiekati, kteréžto stíhali jsú Trojanští ustavně tepúce až na břehov končiny. V ta doby byl by král Laomedon konečně svltězil; ale že zatiem král Telamon, král Pelleus, Jazon a Herkules do města Troje úkladně byli vtekli a vskočili, a muže silnějšíe v něm zbili, a Telamonem králem město osadivše, vystrojili sě k svým Řekóm na pomoc k boji. Mezi tiem jeden z Troje jsa raněn náramně přihna k králi, jemuž ach v sloviech plačtivých a lkání tesklivém vypravil dobytie i zkaženie města jeho. Protož král Laomedon to uslyšav tesklivě poče vzdychanie často opakovati a trúbením své truby svolav své všecky, a nechav Řekov na březě už přemožených, táhl k městu. A když nedaleko bieše odjel s svým vojskem, uzře zdaleka veliký díel nepřátel svých jedúc z města, a že kvapie proti němu bojovně v rotách lidu rytieř-
ského, a ohled sě zasě, a aj nalit vojska řecká od něho přemožená po niem pospiechají, užás sě velmi i nevie, co by měl činiti, jsa mezi silnými nepřátely s obú stranú. Co dále? počne sě boj přehrozně litý, ale ovšem nerovný; neb Řekové daleko byli Trojan-ské přesilili lidu mnostvím; padají Trojanští ranění i zbití, a bez meškánie přítěže Herkules, muž udatný a přesilný s rytieři svými, sedě na oři kropěřem osltřeném, smrteľnými ranami lidi porázie nepřátel-
ské a pluky rytieřské rozrážie. Když jeho móci nemožechu snosti Trojanští, z cesty jemu vyhýbajíce a padajíce před ním zahubeni jsú. Potom proti Laomedonovi králi zazřev jeho hněvivě sě zdviže úprkem na něho, jehož dohnav silně jej uchopí i zabi, a sfav hlavu s těla jeho mezi své s hrdostí uvrže. To vidúce Trojanští plačí svého krále, jsúce zbaveni takú smrtí, jimžto nižádná naděje nenie zuostavena, aby k svým ženám i statkóm do svého města byli na-

vracení, aniž čijí, by kam měli útočistiť neb pomoc ktorú naleziť: a tak padajú sem i tam nebožátka, a druzí pole opuštiece bžie, kam kto vie utiekajic, a tak té vojne i tomu boji smrteľnému by skonanie.

b. Poselství do Delf.

Stalo se jest, když králi, vévody a kniežata Řecká sjeli se k městu Athenám, svolal král Agamemnon krále, vévody a kniežata i staršie na jednu roveň před městem, a když se posadichu vedlé řádu svého, pokynuv rukú, aby mlčeli, vece Agamemnon: O muži urození, kteříž v ctnosti vašich mocnostech sjeli jste se, očitě vidiete, jak veliká jest moci vašich mohútnost, jak veliká jest mužov udatných i také bojovných u vašich rukú síla a hlúčnost; i kto jest kdy vidal anebo slýchal v časech minulých aneb nynějších o toliku králův, toliku vévod, toliku kniežat i hrabí vespolek a v jedné vůle svornost sebranych; také mládenčov udatenstvím slovútných sjednocených v jednu vůli, aby brannú ruku všickni vespolek a zmužile proti nepřátelóm byli hotovi v tak velikém množství? V jistotě zjevným bláznovstvím veden jest a duchem pravé slepoty, kdožť smie proti vám směle se pozdvihnúti a moci vaši k boji draždiť? Zajistěť pravím vám všem, kteříž tuto v tomto vojsťe jste shromážděni, sto mocnějších tuto znám, jichžto jeden stačil by k vypósobení šťastně i k dokonání, jehožto my všickni žádáme. Nizádnému z vás nenapadaj v pochybení, jakým jsme nyní potkáni pohaněním, a kterak velikými škodami nám a našim učiněnými zbúreni jsme proti Trojanským nepřátelskú rukú povstati a krutě s nimi podstúpiti boje. Abychom horlivými úmysly na pomstu hodnú takových hanebných bezpráví jednomyslně povstali, k tomuť nás rozumná potřeba ponúká, a spravedlivá žalost popúzie najprvé abychom hanebným utračóm cti naše ústa zatvorili a naše uhaněnie shladili, tak aby Trojanští potom takových hanebných skutkův tak bez viny a tak snadně se nedopúšťeli; a za to, což jsú už neřádnu smělostí učinili, spravedlivé nad sebou pomsty počili, a potom ke škodnějším sáhati nesměli. Neb jsú staršie naši nenavykli svého pohaněnie mlčedlivostí nesmělú pomínúti, aniž my zamžice oči máme své hanby přezítí, z jehožto i našim budúcím mohlo by býti porokováno v časech budúcích.

A zvláště že toliko jest nás v jednu vůli sebraných, a v tak voliké jsme moci ustaveni; i kto jest nyní, jenž by naše úplně vyměřil mohutností? tent by porozuměl, že by i žádný proti síle naší nesměl se vzhopiti, kromě tohoto lidu přieliš bláznivého Trojanského, kteřížto slepú a neopatrnú radú proti nám jsú povstali. Však to vie díel světa převeliký, aniž to móż býti utajeno, kterým obyčejem někteří z našich na krále Laomedonta, otce tohoto krále Priama Trojanského se obořivše, zabili jsú ho ukrutně a téměř všecky jeho i město jeho z kořen vyvrátili. Zdalíť není jich i podnes přemnoho v našich krajích, od našich v ta doby zjímaných a k nám přivedených, a podrobených v službu věčnú? Zajistěť není nesnadno, aby to tisíceca mocnějších učinilo, což jsú čtyři méně mocní zmužile zpáchali. Jáť za to mám v jistotě, že oni vědí naše na jich konečnú zahubu strojenie, a protož sobě mnoho dobývají z jiných krajín pomoci, aby se nám mocně opřeli a své proti nám zmužile bránili. Protož nyníť se mi zdá vzácnó, ačť vám to jest vděčno, abychom dřievě, nežli se kam od toho břehu hneme, posly naše věrně do ostrova Delfy řečeného k bohu Apollinovi zvláště s obětmi hodnými vyslali, abychom od toho boha i jiných bohův našich jistě přijali odpovědi, co by nám potom slušalo činiti, což jsme v naší přit uminili počieti, nebť bohové naše budoucí věci jasné viděti, kteréž jsú skryty před očima rozumu lidského.

Když král Agamemnon řeč skona, vsickni králi, vévody a kněžata řeči jeho i rady pochvalé, a aby se to stalo, což on uložil, jednostajně uložichu. A protož k tomu poselství jednú myslí všiokni Achilla vyvolichu a Patrokla, aby oni tu práci podstúpili pro obecné dobré, kteréžto se všech dotýče, a do ostrova Delf plúti, a odpovědi na to od Apollina boha požádali a obdržali. A tak Achilles a Patroklos vsedše na lodí, majíce povolné povětríe, s příezní bohův rychle k ostrovu umířenému přípluchu, a bieset ostrov mořem všady otočen.

Potom s radú kněží, kteří tudiež té modle posluhovachu, vesli jsú do toho chrámu s velikú pokorú a náboženstvím i učinichu oběti přeštedré tomu bohu skrze ruce kněžské. Kdežto když jest byl prošen Apollo, aby jim odpověděl k otázkám jich, kterak by se jim mělo u Troje zvěsti, odpověděl nízkým a zmlklým hlasem a řka: Achille, Achille! vrať se k Řekóm tvým a pověz jim za-

jisté, že k Troji šťastně a zdravě připlynú, a tu mnoho bojův mieti budú, a desátého léta svítězí, Troji z kořen vyboří, jejího krále i manželku jeho i syny jeho ztepú, a všechny zlúpi a zahubí, kromě těch, kteréžto vóle Řekův zachová. A to Achilles uslyšav, velmi se uradova i s Patroklem. A když ještě v chrámě biesě Achilles, sta se divná přiehoda. Neb jeden z Trojanských biskup, Kalchas řečený, syn Nestorův, v umění mnohém dospělý, kterýžto příkazáním krále Priamovým vyslán, vjide do chrámu, chtě od boha toho odpověď obdržeti, co by se mělo od Řekův státi Trojan-ským. A když po obětech velmi se bohu za to modléše, odpověď Apollo: Kalchante, Kalchante! viz aby se k svým nevracoval, ale i hned do Řeckých lodí, kteráž jest u tohoto ostrova, s Achillem, s nímžto i do vojska Řeckého rychle vejdi a nikdy od nich neodcházej. Neb budúcie jest, že Řekové svítězí proti Trojan-ským s vóli bohův, a ty Řekóm budeš velmi potřeben svými radami i naučením, dokudž oni toho vítězství nedosáhnú.

A když Kalchas zvěděl, že Achilles jest v chrámě, rychle k němu pospieší, a sšedše se, spříeznita se spolu, zjevivše o řečených věcech pravdu mezi sebou. A protož Achilles toho Kalchanta biskupa k sobě přivinuv, mnohým pohodlím uctí jej vesele, a tak vsedše na lodí, připlúli jsú šťastně a vesele k Athenám.

c. Zabití Hektora.

(Jazykem obnoveným.)

6 Když minul čas příměří, obě strany strojily se k boji. Té noci před bojováním Andromache, žena Hektorova, ve snách viděla hrozné vidění, v němž bylo řečeno: Vyjede-li na zejtrí Hektor, že smrti neujde, ale zabit bude. Tím snem Andromache jsouci uděšena, prosila muže svého velice i s pláčem žalostivým, by zejtra do boje nevyjížděl. Ale Hektor na ni se rozhněvav, ulál ji, pravě, že na moudré nesluší marnostem věřiti snovým, ani v ně důfání kterého míti; neb často jimi bývaj lidé zklamáni. A když bylo na úsvitě, Hektor vstav, počal se v odění oblačeti; Andromache o jeho zdraví jsouci pečлива, šla k Priamovi králi a k Hekubě králové jeho, a vypravila jim sen svůj, pokorně i s pláčem jich prosíci, aby Hektorovi ten den nedali do boje vyjeti.

Když byl den, způsobil Hektor všecka vojska Trojanská, tak aby Troilus, Paris a ostatní Trojanští byli první, a po nich jiní králové, již byli jim na pomoc přítáhli, kterých všech i vojsko požehnal král Priamus; a mezi tím už Řekové z svých stanův na pole byli vytáhli. Tu přikázal král Priamus Hektorovi přísně, aby ten den do pole nevyjížděl; a Hektor se z toho velice hněvaje, mnoho úkorův bezprávných své ženě obrážel, že ona to způsobila, aby k boji nebyl vypuštěn, a že rozkázáním otcovým služebníci jeho byli odění schovali, na nichž Hektor je vymluvil, i oblekl se. To vidouc Andromache, s velikou žalostí pochytila syna svého (Astyanakta, kteréhož ještě chovačka chovala) na ruku, sběhla k Hektorovi, a padši k nohám jeho, s náramným lkáním pokorně prosila, aby složil odění. A když Hektor nechtěl toho učiniti, Andromache často padajíc, omdlévala před ním, a prosila žalostivě, nechtěl-li by se nad ní smilovati, aby se aspoň nad dítětem svým slitoval, a pravíc dále: aby synové tvoji a jich matery hořkou smrtí nezahynuli, aneb v službu cizích nebyli v chudobě podrobeni. Pak Hekuba máti jeho, Kassandra i Polixena sestry jeho, i Helena padše k nohám jeho, velmi plačtivě prosily ho, aby nejezdil, a odění s sebe složil. Ale on ani byl pohnut jich prosbami, ani slzami, než v odění sešel s síně, a vsed na kůň, chvátal vyjeti k boji. Tu věrná a ctná Andromache, roztrhši roucho své na sobě, zedravši líce své až do krve, a jsouci všecka v slzách, tak že ji nesnadno bylo poznati, jako bezsmyslná přiběhla k Priamovi králi, a padši u veliké žalosti k nohám jeho, převelmi žalostivě prosila, aby spěšně sešel v síně a Hektora odvolal, dokavadž by do boje nevyjel. Král tedy na rychlost vsedna na kůň, hnul po něm, a když ho dostihl, uchvátiv jej za uzdu, prosil i napomínal ho s velkým pláčem pro bohy, aby se zase navrátil, a dále nejel. Jakžkoli Hektor mnoho odporu v tom měl, však otce nechtěl oslyšeti, vrátil se zase s ním do hradu, a všel s králem na síň, než odění nechtěl s sebe nižádným obyčejem složiti. Mezi tím byl boj velmi vražedný. Tu Diomedes a Troilus udatně se stekli kopími, a potom meči tak lítě na se sekali, jakoby jeden ani druhý neměl živ býti. A bylo by se to bez pochyby stalo, by byl král Menelaus s vojskem svým valným nepřispěl, jenž je rozvadil. Pak král Menelaus hnul na krále Miserona Syrského, kteréhož když sbodl s koně,

Řekové ho jali, a chtěli dovésti do stanů svých. Ale Eneáš u valném hluku hrdinsky přihnáv, nedal ho jim odvésti. Řekové vidouce, že ho do svých stanů uvésti nemohou, chtěli mu hlavu zřezati; zatím přitekli přeudatný Troilus s rotou svou, a mnoho zbiv Řekův, krále Miserona z jich rukou vysvobodil. V ty doby hned Telamon Ajax s třemi tisíci mužův branných do boje vjel, a hnáv na Polidama, s koně ho srazil, že i hned upadl na zemi. Ale Troilus rychle přispěl na pomoc Polidamovi, a zpomohl mu na kůň dosti nosnadně. Potom Paris v boj vjel se střelci svými a mnoho škody i žalosti Řekům učinil. A pak Achilles s svými Myrmidony proti Trojanským náramně silně počal tisknouti. Na to Řekové srotlivše se udatně, statečný boj nastrojili, tak že Trojanští nemohše jim odolati, hřbet obrátili museli a k městu utkali. Mezi tím Achilles s úsilím o to stál, aby jal jednoho syna přirozeného krále Priama, jménem Margaritona; a když se mu statečně Margariton bránil, Achilles ho zabil. Tu byl křik velmi veliký od Trojanských pro zahubení jeho ukrutné. Tím časem také Telamonius silně tiskl na Trojanské; ale Paris jich hrdinsky a silně bránil, i jiní synové Priamovi. A však nemohli přílišné moci odolati, než musili postoupiti do města před Řeky, nesouce s sebou tělo mrtvé Margaritona. Když Hektor spatřil, že Margariton zabit jest, měl velikou žalost, a ptal se snažně, kdo by ho byl zabil; a když zvěděl, že Achilles, tedy jako vzteklý zvázav na se štít svůj, a přilbicí na hlavu postaviv, bez vědomí krále Priama se všemi vojsky vyhnal na Řeky, a v náhlosti své dva vévody Řecké Troppilla a Hosidia u potkání hbitě zabil. Potom rozrážeje vojska Řecká tepal, sekul i mordoval napořád, kdož mu se koli napletl, tak že před ním jako před jistou smrtí utkali. — Achilles vida, že Hektor tolik urozených a jiných bez čísla zbil, uložil na mysl své, leč rychle jej ze světa zprovodi, že nelze Řekům pro moc, udatnost a statečnost samého Hektora proti Trojanským svtěziti. I pomysli, kterak by to mohl k místu přivésti. V tu dobu přivinul se k Achillovi vévoda Polliceus, kterýž byl přijel do vojska pro Achilla, chtěje jednu sestru jeho za ženu poříti. I přijel bohatě u velikém lidu množství. A když se ten vévoda mezi vojsky s Hektorem setkal, Hektor naň hnáv, zabil ho, an Achilles na to hleděl. Tu Achilles zase hnál na Hektora s velikou horlivostí,

chtě Pollicea pomstíti; ale Hektor maje v ruce nějaké přeostře kopí, udeřil jím Achilla v třísla, a ranil ho velmi, že Achilles vyjel z boje, a dal sobě ránu uvázati. Ale vrátil se opět, a myslel, zdali by se mohl nad Hektorem pomstíti, by pak i sám měl zabít býti. Tou dobou Hektor oddal se na jednoho krále Řeckého, a jav jej, chtěl ho z vojska vyvésti, a aby to mohl snáze učiniti, zavrhl štít svůj za sebe na pleci. To zvědův Achilles, že Hektor štítu nemá, a toho krále před sebou vede, vzav hrubé a přeostře kopí, zabodl kůň, a všechny moci své sebrav, an toho Hektor nevidí, hnál úprkem na něho, i probodl ho smrtedlně v prsy, tak že Hektor mra s koně spadl. Ale král Odemon, jakž uzřel Hektora umrlého, želeje smrti jeho, hnál na Achilla, a raniv ho velmi kopím, zbodl s koně; což uhlédavše Řekové, Achilla jako mrtvého vzchopili, a na pavéze nesli jej do stanu. Trojanští svého hrdinu nejmilejšího a nejmoudřejšího mrtvého vidouce, silnou a statečnou sečí jeho těla dobyli, a vjeli s ním do města s velikým pláčem, lkáním i žalostí. Vzešel pláč a kvílení i nařikání přeusmutné ode všech obecně po všem dvoře králově, i po všem městě. Což když uzřel král Priamus, s neslýchanou žalostí přiběhl, i padl na tělo jeho, a omdlel náramnou žalostí. Co pak díme o té přečtné mateři jeho králově Hekubě? a jeho sestřích Polixeně a Kassandře? a co o jeho věrné manželce Andromasě? Jakou ty všechny, jakou z nich tato žalost měla, jazyk by toho nemohl vymluviti, aniž by péro to mohlo popsati.

XIII. ČTYŘI STĚŽEJNÍ CTNOSTI.

(Z konce XIV. století.)

O spravedlnosti.

Spravedlivost bude-li vzdálena od království, tehdy co jsou království, jedině veliká padství nebo roztržení? A co jsou padství, jedině malá a chudá království? Jakož praví svatý Augustin podobenství přivodě o jednom zhěbu mořském, jemuž diechu Dionides; neb jednu loď na moři překážieše lidem, a mnohé ca-

sy lúpicše plavce; jehožto Alexander král na mnohých lodech kázal honiti. Kterýžto, když byl popaden, otázal ho Alexander: proč by lúpil na moři? Dionides svobodnú smělostí odpovědě: Proč i ty veškeren svět lúpiš? Ale že já čině to lodičkú jednu, nazván jsem lotr; ty pak velikým vojskem též čině, nazván jsi cesařem. By Dionidovi mnozí lidé slúžili, byl by cesařem: bude-li Alexander lúpiti sám jediný, budeš lotrem. Neb nikudy k vině nenie rozdielu, jediné že ohyzdnější, ktož násilím lapá, nešlechternější a zavrženější, ktož spravedlivost opúštie a ktož zevně protiví se právóm. Protož právóm, jichž já pobiehám, ty se protivíš. Já varuji se obého, a ty zhrzieš; mne nesčestie a chudoba činí lotra, tě povýšenie pýchy a lakomstvie nenасыcené zlodějem činí. By sčestie mně shovávalo, byl bych snad lepší: ale ty, čím bohatější jsi, tím horší budeš. I podiviv se Alexander ustavičnosti Dionidově a řeči jeho dóvodné, že právě jej tresktáše, vece k němu: Zkusím toho, budeš-li lepší; proměním tvé nesčestie, aby potom nevymlával se chudobú, což by zlého činil. I kázal jej připsati k svému dvoru, aby mohl svobodně podle pravdy panovati. A tak stalo se, že ten, jenž prvě byl zběh a lotr moře, bieše potom správce najvyšší Alexandrova dvora a divný milovník spravedlivosti. Z této řeči má býti věděno, že kniežata a králové mají jmieti trpělivost přijímající spravedlivé káránie, a k těm, ktož je treskci, mají býti dobrotivi, zbožím je darující. Jakož o tom svědčí Valerius, že jeden urozený rytieř Alexandrův chtě jej treskati z toho, že přieliš světské moci a cti žádáše, tak že netolik pozdravovati, ale jakožto boha ctíti se prikazováše. Jemužto vece: By bohové tělo tvé malé vedlé žádosti myslí tvé u povětří chtěli nositi, tehdy veškeren svět nemohl by tobě miesta dáti; nebo rukú pravú sáhl by až na východ a levú až na západ slunce. A poněvadž tělo tvé s úmyslem nemóž se sjednati, ani bohóm se přirovnati: pročěž o také veliké cti takovým úsilím pracuješ? Proč neznamenáš, kterak stromové na vysost dlúho rostú, a jedné hodiny vyvráćeni bývají? Znamenaj aspoň, že ty nebo jsi buoh, nebo člověk, anebo nic. Jsi-li buoh, tehdy bohův v tom následuj, aby lidem dobroděníe rozdával a jim jich statkův nepobieral; jsi-li pak člověk, znamenaj, že jsi smrtedlný, přielišné věci žádati přestaň. Pakli nejsi nic, pomni aby sám sebou pohrdal a nepečoval o těch věcech, ježto jsú minuté. Nebo

nic nenie tak silné a mocné, by někdy škody nevzalo od mdlého. Ano lev, král všech zvířat, někdy nejmenších ptákov bývá pokrm. Protož kniežata a lidé urození mají věděti, že nade vše toto zvlášt-
nie zlé jest na člověku, když kto nebojí se boha rozhněvati skrze vinu, a lidu pohoršovati skrze zlý život; když kto netolik zmeškává, ale také zdaluje se od tresktánie. Jakož píše se o Neronovi, vnuku Kaje ciesaře, jenž byl horší děda svého, Seneku mistra svého zabil, proto že tresktánie od něho trpěti nemohl, mateř svú, tetu, ženu, bratra zahubil, větší stranu měšťan římských zbil jest, Řím zapálil, aby podobenstvie Troje města hořicieho viděl. Tak byl nešlechtný, že nezdálo se jemu, by kto mohl dobrý býti. Všeliké hříechy páchatí přepustil. Tak veliké pýchy byl, že zlatými sietmi lovil ryby a provazy u sieti zlatohlavové měl. Nižádného rúcha dvakrát neoblačil, stříbrné třevíce nosil, a když pro svú zlost měl zahuben býti, utekl na púšť a tam zahubiv se od vlkův sněden jest. Též innozí skutkové ukrutní vypisují se o jednom králi babylonském, člověku smilném, nespravedlivém, nemilostivém a ukrutném, pro jehož tresktánie hra šachův jest složena. Ale ne tak jakož někteří domnievají se, by u města Troje hra šachův byla vymyšlena; neb tej hry první skladatel byl jest jeden mudřec od východa slunce, a byl tak veliký milovník spravedlivosti, že zvolil mnohokrát raději umřítí, než by pokrytý život v rozkošech královských zachoval, spravedlivostí pohrdaje. A když mudřec znamenal králův zlý život, ano nižádný jeho tresktati nesměl pro ukrutnost jeho, kterúžto činieše hubě mnohé lidi múdré, již jeho tresktáchu, toho mudřce všichni, jižto mútichu se pro zlý život králův, prosiechu, aby krále a jeho zlých skutkův tresktal. Mudřec poče se před nimi vymlúvati řka, žeby to jemu učiniti neslušalo; nebo tresktal-li by krále, tehdy by smrt musil ihned podstúpiti. K tej řeči mudřcově vecechu: Znamenaj, že pověšť běží ve všem lidu o tobě, že králův život jest nešlechtný nebo z tvé rady, nebo z tvého netbánie; protož lépe jest tobě smrt voliti, nežli také pomlúvámie o sobě slyšetí, poněvadž život králův ty máš tresktati. To uslyšav mudřec zastydě se i slíbil jest, že chce tresktati krále. A opustiv život svúj vydal se na smrt, chtě raději umřítí pro spravedlivost, nežli skutkův hovadných na králi netresktati. I poče mysliti, kterak by smrti utekl a lidu slib naplnil. Protož počal hru šachův skládati, čtyři a šedesát polí zna-

menav podlé zpuosobu města babylonského širokého a čtyřhranného. Když mudřec všecku hru dokona, a už před mnohými v sieni králově poče hráti, slíbi se hra všem, ktož ji vidiechu. Uzřev také i král novú hru a neslýchanú kratochvil, slíbila se i jemu, žádáše ji naučiti se, aby uměl s mudrcem hráti. To uslyšev mudřec vece: že jinak uměti nebude moci, jedině leč by se jemu poddal v učenie.

Odpověď král: „Podobné jest, by se tak stalo;“ a žádaje se naučiti všelikak zpuosob učenníka přijal jest na se. To znamenav mudřec vece: O králi pane, život tvůj slavný by se etnostmi stkvěl, toho žádám; což býti nemuož, leč prvé svých zlých činuo v necháš, a tak uměními a dobrými mravy ozdoben jsa ote všeho lidu milován budeš. Nejprvé králi příslušie tobě, aby panoval sobě více nežli jiným. Nebo neslušie každému králi panovati všelikým násilím nad svými poddanými. Nespravedlivěf jest to panství, by jiným panoval, když by sám sobě panovati nemohl. Pomni, že násilná panování dlúho trvati nemohú. Králové také s velikú pilností mají se ostřiehati, aby lidské krve neproléváli a mudroo v svých tresktáníe aby poslúchali trpělivě. Tato zajisté naučení jsú hodna tvého urozenie vysokého. Když mudřec tak směle tresktal krále, král vztázal na mudrci, aby pod pokutu hlavy stétie jemu pověděl, proč by takovú hru nalezl, a pro kterou věc hnul by se k tomu skládání. Tehdy mudřec boje se smrti odpověděl: Věz, velebnost tvá, o králi, žeť jsem slíbil lidu, abych tě z tvých zlých činoo tresktal, ale s velikým strachem mysliv, kterak jsi mnohé mudřec zahubil, proto že jsú tě směli tresktali. A tak jsa v úzkosti, vymyslil jsem tuto hru, abych svůj život zachoval a pěknú obyčej k tvému kárání nalezl. Protož, o králi, tato hra pro tě jest nalezena, k jeježto zpuosobie život tvoj a mravy mají složeny býti. Nebo k této hře najprvé dska příslušie, na niešto mnohá polo jsú znamenána, jež možeš přirovnati k tvému království, v němžto hradové, města hrazená i nehrazená mnohá jsú ustavena; a v prostředce jich ty jsi postaven za nejvyššího, aby činil spravedlivost, násilé zahlazoval, práva spravedlivá ustavoval a jich ostřiehal, lidi dobré aby ctíl, zlé tresktal, utišťených hájil, lidu všemu ochotný byl. Ale králová, jež v koruně sedi u tvého boku, má býti mravná, múdra, čistá, z počestných rodičov příšlá, syno v a dcer chovatedná, v mravích a řečech stydlivá a míčelivá; nebo ozdoba ženská jestiť

mlčelivost. A jest na levé straně u krále posazena a skrze milost k vysoké cti a chvále přijata, jež jest dána králi po přirození; nebo lépe jest krále jmiati po rodu dědův a otcův sešlých, než panským neb obecním volením. Častokrát páni a zemané pro rozličné příčiny svévolně jsouce roztrženi mezi sebou volé ne lepšího, neb duostojnějšího, ale mocnějšího, nepokojného, násilného, purného, nebo nešlechtného. Protož takové volenie brzo bývá zrušeno. A králová, jež tak velikým duostojenstvím jest z milosti obdarována, má býti všemu lidu příklad v svém životě. Potom, ó králi, dva popi znamenají soudce, konšely, jimž potřebie jest, aby byli spravedliví, jistých řečí a moudří. Takové v království tvém ustanov. Těch úřad jest raditi králi, práva obecného dobrého vynášeti, kniežata stvrzovati, královstvie dobrým mravóm učiti, pře spravedlivé držeti, rady pravé vydávati, od pravdy nikoli se neuchylovati, přijímání osob vystřichati se, dary zhrzeti, lakomstvie utiekati, nenávisť odvrći, urozenie nešetřiti, v myšlení ustavičnu býti, a což jiní usilujíc rukama dělají, tyto myslí a moudrosti svú to zpuosobte. Potom rytieři dva v odění a zlatem ozdobení znamenata stav urozených lidí. Nebo jakož oděním okrášlení jsú tělesným, též mravy stkvieti mají se ctnostnými. Neb jakož duostojenstvie šlechticův převyšuje jiné lidi poctivosti, takéž více má se ohraditi ctnostmi a dobrotú. Protož v šlechticech a v urozených lidech má býti moudrost, věrnost a svobodnost, dobrota, síla, milosrdenstvie, ostraha lidu a oblíbenie práv. A poněvadž život bojujících záleží v rukú urozených a rytieřův, protož nejprvé rytieři potřebi jest, aby byl moudrý a v boji umělý. Čáka zajisté jest lidu poraženu býti, kdyžto vuodce vojska ne podle moudrosti, ale samú smělostí usiluje nepřátely přemoci. Protož každý, ktož boje vede, nemá mladých rytieřův strojiti k šikování boje, proto že nejsou opatrní. Šlechtici také mají býti milosrdni; neb nic nenie na člověku urozeném sličnějšího, než obdrže vítězstvie živiti přemoženého. Najvětší obyčej jest pomsty, kto moha zahubiti i odpustí. Urození také mají býti strážce chudiny, neb řemeslník nemóž řemesla a války spolu vésti. A kterak v čas války oráč móż bezpečen býti, jediné leč strážce pánův bude jich zbraňovati. Jakož sláva krále jsú rytieři, tak potřeba jest rytieřóm chudina. A jakož nižádný nerytieřuje o svých žoldech, též všeliký řemeslník nedělá sobě. Protož šlechtici ostřiehajte chudiny. Krá-

lovo jméno bez království marné jest a neúčelné; též šlechta bez mravův a ctností a bez zbožie bláznovství a mrzká chudoba více nazvána jest než urozenie. Neb bez statku hojnosti království jsou padství; a bez zbožie šlechta urozených jest marnost a ohyzda. Potom hrochové královny posly a úředníky znamenají. A že král v svém království přítomen všudy a vždycky nemož být, protože potřebie jest, aby moc jeho posla k jiným, kteřížto království navštěvovali by a vuoll velebnosti královny všem zvěstovali by. V takových má býti spravedlivost, dobrotivost, pokora, trpělivost, dobrovolná chudoba a svobodnost. Pakli takoví nebudú, tak přiházie se někdy, že pro lakomství a nešlechtnost úředníkův a sluh převrácona bývá spravedlivost, a bez viny kniežete království bývají zlúpena; neb nespravedlivý sluha viní krále svého v nespravedlnosti. Jakož zajisté král jest, takověž jsou i sluhy, a když služebníci jsou zlí, i jich král nešlechtný zdá se. Též zase když sluhy ostříhají spravedlivosti, král spravedlivý nazván bude, ač pak bude nespravedlivý. Potom a naposledy pěškové, skrze něžto způsob všeho lidu, všech úředníkův a všech řemeslníkův znamená se. Jakož vlna a len příslušie k řemeslu tkadlíciemu, ale železo a zlato a stříbro slušie k kovárstvu, ale roli země přleží k oráčovi a k těm, již ji kopají. Ale potřebie jest nade všecka řemesla v práci země usilovati, neb z nic rodí se nám potřeba života, a ona jest máté všech nás. Jakož zajisté všichni vzali jsme z země počátek života a na skonání bude dům našeho života, tak dokudž jsme živi k úsilí našemu navracuje pokrm. Robotěz neb oráč boha svého má znáti, jemu chválu a čest vzdavaje z toho, že má tělesnú potřebu. K robotězóm příslušie stromy saditi, vinice štěpovati a obřezovati. Také k způsobu pěšcov příslušejí písaři a úředníci obecného dobrého. Takovým příslušie úřad svůj věrně vésti; v takových má býti věrná přízeň, poctivost, zachování věrnosti a pravda v řeči. Mají se také vystříhati, aby sobě nesobili, což jest obecného. Takoví úředníci jsou-li dobří, tehdy jsou najúčelnější; pakli jsou zlí, tehdy jsou najškodlivější obecnému dobrému. Také k jich úřadu příslušie, aby spisovali pře, kteréž se před soudcem dějí. Více slušie k nim, aby byli snažní, upříemí konati pře. Mají také býti upříemí zhrzitelé darův. — Uslyšev král, že v způsobu hry šachův mnohá naučení dobrá k jeho polepšení jsou

přivedena, od toho času požíval rady užitečné a proměnil život svůj v lepší.

Předkové staří tak velikú péči měli jsú při obecném dobrém, že úžitky cizie váziechu více, nežli své vlastnie. Jakož svědčí sv. Augustin o jednom králiku, jenž slúl Markus Atillius, kterýžto bojoval na moři s Karthaginskými, a přemožen jsa vzat jest do jich vlasti. Potom příjemše slib od něho poslali do Říma, aby Říměné propustili vězně Karthaginských, žeby oni chtěli propustiti všecky, kteréž by měli z Říma. Markus vrátiv se do Říma žádost Karthaginských zvěstoval měšťanom, a oni vecechu Markovi, aby jim k tomu sám poradil. Markus odpověděl: Nezdá mi se užitečné býti, byste učinili tož, což žádají Karthaginští, proto že Říměné, kteříž jsú zjímáni, jsú nestatečni k boji: jedni mládci, a jiní přestarali, z nichžto já jsem jeden. Ale kteréž vy máte Karthaginských u vězení, jsú silní, moudří a najurozenější. A když známi a přátelé držiechu ho k tomu, aby Karthaginským nestavěl se. k nim vece: Nejsem Říměnin od toho času, jakž jsem v moci Karthaginských. A proto i manželku svú, jež ho objieti chtěla, odstrčil, chtě raději postaviti se do vězenie, nežli slibem oklamati nepřátely a přísahu přerušiti, věda že do vymyšlených a přeukrutných muk má jieti. A když se postavil Karthaginským, na jednom úzkém dřevě postaven jest, v němžto na vše strany hřebíkov ostrých bylo nabito, pro kteréžto nemohl se na nižádnú stranu bez těžkého zbodenie pohnúti, a tak v těch mukách umřel jest. — Piše se též o jednom králi Athenském, jenž slúl Kodrus, kterýžto vida, ano silní nepřítelé osadili jeho královstvie, a nemoha jim odolati, utekl se k modle Apollonově a otázal jie, která strana u boji svítězí? I vzal jest odpověď takovúto: že ti vítězstvie obdrzie, jichžto král bude zabit. A když ta odpověď přišla ku králi, jenž byl nepřítel Kodrovi, prikázal vojsku svému, aby nezabíjeli u boji krále Athenského. Tehdy věda Kodrus, že země jeho nemož u pokoji býti, jediné leč by on zabit byl od nepřátel, složil s sebe oděv královský, a vzal na se rúcho sprostné. A šed k nepřátelóm, jež byl na vojnu zbudil, od nich zabit jest. Po jehožto smrti lid jeho nad nepřátely svítězil jest. Tak chtěl jest raději sám umřieti, aby lidé jeho živi zůstali, než by živ byl ostal a jeho přemoženi byli. Pěkné zajisté a chutné jest spravedlivým a ctným kniežatóm pro svú vlast a za svúj lid

umrieti; nebo nižádny nevydáva se na smrť bez naděje úžitku velikého. K témuž čte se v jedněch knihách římských, že jednoho času Řiměné velmi mříechu a druhého léta znamenie hrozné hořicieho ohně ukázalo se prostřed města. Tehdy zlí lidé praviechu, že peklo žádá jednoho člověka. Tehdy Markus Kurcius pro milost své vlasti, jsúc oděním on i kuoň ozdobný, skočil jest i s koněm do té jeskyně, a tu zavřela se ihned země. Tak chtěl jest sám umrieti, aby všecko město od nebezpečenstvie bylo zproštěno. Dále slušie znamenati, že Plato dvoje prikázanie byl vydal těm, již vládnú nad jinými: jedno, aby tak městský úžitek spravovali, že což by kolivěk činili, aby vše to obrátiti k obecnému dobrému, zapomenúce úžitkov svých; druhé, aby nižádné částky obecného dobrého neopúšťeli. Nebo když by jedné strany ostřiehali, druhú opustiec, tak by obecné dobré pomalu ucházelo a hynulo. Jakož o tom praví Kato mudrec: Nedomnievajte se, byť starší a předkové naši obecné dobré moci a oděním zvelebili. Nebo by tak bylo, mnohem sličnějšíe my měli bychom, poněvadž měšťanov, lidí urozených, oděnie a koní více, máme než oni. Ale jinéf jest, skrze něžto oni jsú byli mocní a velicí: doma opatrnost, jinde spravodlivost, mysl v radách upřiemá, ne smilstvu ani hříechu poddána kterému. Miesto toho my máme smilstvo, lakomstvo, obecní chudobu, zvláštní hojnost, chválíme bohatstvie, lenosti následujem, mezi dobrými a zlými nemáme nižádného rozdielu, všemi ctnostmi vládne nešlechtnost. A když obecnicie bohatá bieše, zvláštní chudí biechu. Ale zase jakož zvláštnie počechu bohatstvie jmieti, tak obecnie běchu chudí.

Předkové staří spravodlivost zachovávali netoliko k sobě ale také k svým nepřátelóm. Jakož svědčí Valerius o jednom vévodě římském, jemuž Kamillus diechu. Ten když byl oblehl město Falerských, byl tu jeden mistr, jenž mieše a pěstováše děti Falerských, a ten děti před město, jako na hru vylúdiv lahodnú řečí, až do stanov římských je přivedl. Tu postaviv je před Kamilla, vece: Aj v moc tvú podávám Falerské, nebo otcové těchto držie město, u něhož ty ležíš. To uslyšev Kamillus vece: Ty nešlechetniče! novú zlostí chtěl by zraditi Falerské? Myť boj i mír vedem spravodlivě, oděnie nenosíme proti dětem, nebo také těch netepem města vybojujíc, ale mámeť oděnie a braň proti mužom a oděncóm,

ježto mocí a bojem přemohu beze všech úkladuov. — A tak netolik pohrzl jest úkladem toho pěstúna, ale prikázal, aby jemu ruce svázali s zadu, a děti aby mrskaly metlami prozradci svého až do města. Tu spravedlivost znamenavše Falerští více skutkem té dobrotivosti přemožení jsú, než mocí. Tak již před tím proti Římanóm myslí biechu pozdvižení, a nenávisti i hněvem zapálení, potom žádali pokoje a dobrovolně brány městské Římanóm otevřeli jsú. Dále slúšie znamenati, že trojim obyčejem Římené panovali jsú nepřátelóm svým: uměním, častým vítězstvím bojov a vieru. Jakož se přihodilo jednoho času, že Hannibal král byl jat jednoho z Říman, a když jest držán u vojště za některý čas, tehdy ten jistý zastaviv čest a vieru, vrátil se do Říma, aby jmenovaný den určené peníze šacunkové poslal Hannibalovi; pakli by peněz neměl ale, aby sám se postavil. To učiniv, chlubil se, že jest oklamal Hannibale krivým slibem a že by tím měl prázdou býti. A když ten účinek přišel před starsie, prikázachu jeho jieti, a když byl jat, poslán jest k Hannibalovi, aby nepřerušil viery a slibu k hanbě Říman. O témž praví Valerius, že jeden římsky konsul, řečený Fabius, byl vyručil z vězení některý Římány od Hannibale pod úmluvú určených peněz. A když přišel čas plnění, vida, že jsú ho jistci nevyvadili, prodal jest své dědictvie a Hannibalovi peníze dal, chtě raději všeho statku pozhytí, než by on a jeho vlast v které nevěře a necti narčení byli, pamatuje ono přieslovie: Ktož ztratí vieru, ten více ztratiti nemož; a nemá miesta řeč jeho, ktož jest shledán v některé krivdě. — Ještě k témuz praví týž Valerius, že Demokrates lékař toho krále, jenž slul Pyrrhus, přišed v noci k Fabriciovi, slíbil otrávití krále svého Pyrrha jedem, jestli že by mu vděk bylo, a chtěl-li by jemu to posluženie zaplatiti. To uslyšav Fabricius kázal ho svázaného dovésti ku pánu jeho. A to vše kázal povědiati Pyrrhovi, což jest mluvil lékař o jeho umrtvení. Tehdy Pyrrhus podiviv se nad dobrotú Fabricia vece: Snázce slunce móż běh svůj změnití, než Fabricius od své dobrotivosti převrácen býti. Tak Římené nechtěli jsú jedem bojovati, ale oděniem; a tak jsú milovali spravedlivost, že svých nepřátel nižádnú lstí nechtěli jsú hubiti, a těch, již jsú nebyli hodni smrti, nechtěli zahladiti. Protož poněvadž pohané neznajíce boží prikázani byli jsú slovútní a volici v skutciech spravedlivých, tolik pro zvele-

benie vlasti své a pro marnú chválu činíce: čím větší a lepší mají býti křestěné v skutcích spravdivosti božie? Ale že všickni hledie svého, netbajíce o bohu, protož jsú chudí a obecné dobré hyne. Neb poněvadž každý svého hledí úžitku, táhne k sobě i cizie. Protož pohřiechu časté tu boje, zrady, lsti a potrženie rostú, nižádného práva ani přísahy ani viery držie, tyto časy lidé už proti běhu přirozenému a proti zákonu božiemu povstávají proti pánóm svým, chtěie svobodu jmieti, aby svévolně, což by koli chtěli, páchali.

XIV. JAN HUS.

(Naroz. v Husinci 1369. Upálen v Kostnici 6 července 1415.)

a. O strastech a pomínulosti života vezdejšího.

Slyš dcerko a viz, a přichyl ucho své, že potřebie tobě jest, aby poznala nynějšího života biedu, a věz, že bieda jest nedostatek dobré věci. A tak jest bieda v duši i v těle. V duši bývá bieda, když milosti božie nemá, a tak když boha právě nezná; protož hřiech smrtelný duši jest největšie bieda, ač toho lidé blední neznamenají. Pak nedostatek těla jest práce, žiezeň, lačnost, horko, studenost neb zima, nahota, opilstvie a jiné bolesti, jež sě držie člověka až do smrti. Toť jestli zdrav a nemá zbožie, chudoba ho nuzí; jestli bohat, zbožie ho mučí; jestli nemocen, tožť bolest hubí; jestli pánem, musí slúžiti sluhám, aby dal každému potřebu, a tak zbožie dobývá s prací, drží je s búzní, aby neztratil, a konečně pustí je lakomý s bolesti. Pakli jest chudý, slúží-li, tožť biedy dosti; tu musí střepěti (hleděti), aby pánu neb pani ve všem uhověl; a nelze vždy uhověti, ani sě zospí, ani právě odpočine. I kto by mohl vymluviti, netku vypsati všočky psoty, co jich můž člověk v světě mieti: jestli mlad, nutí ho žádost ku pýše, k rozkoši; nemá-li toho, toť jest v otrapě; pakli má, toť vešken jest poražený. A tak právě jest písmo, jež die: Člověk uřozen jsa z ženy, krátký jsa časěk živ, plní sě mnohými psotami. Pakli přijde k věku starému, ihned srdce jeho bude tesklivé, hlava sě jomu třese, truchliva jest duše, tvář sě vráská, velikost sě krčí,

blikáta i tečeta oči, ústa slinie, zuby pršie, rtové hníjí, vlasy lezú, uši hlechnú, hlas chřepí, srdce mdlé, chrop v prsích a hořkost v hrdle, a co jiných po těle nedostatkův. A v duši kterak starý nezuží, shlédám, že takto: Starý v zlosti zastaralý, nebrzo se polepší, jako křivé dřevo staré nebrzo kto napraví. Starý brzo se popudí, a těžce a nebrzo se ukojí, brzo zlému uvěří, a nebrzo od toho odstúpi. Starý lakomý a skúpy, smutný a žalobný, brzky k mluvení a zpozdilý k slyšení, a hotový k hněvu; má-li peníze, těch tají, maje požívati se bojí, nerad dáva, rád bře když dadie; chválí lidi staré, zmrlé, hyzdí živé, túží po času minulém, chlubí se dávnými skutky, vzdychá po nich, zatřásá hlavú, sklesna zuby pořehtává, že nemóz hřešiti. Už se jemu srdce třese, plíce jedva viet k dychání přijímají, pleci se nad hlavu pozdvihují, hřbet se krčí, tělo se třese, a smrt u dveří stojí. O túho veliká, a i neskrotí člověka tak psota rozličná! Aníž mladý neposmievaj se starému; neb což jsme, on jest byl, a budeme snad někdy, co on jest. A znamenajme ještě, co túhy jest v světě: péče nutí, práce mütí, strach smrti hrozí, bolest trutí, a bude-li kde světské veselíčko, tehdy ihned aneb po malém času mnohým pomine zamúcením; neb die Šalomún, jenž jest v království svém vše libosti zkusil: Smiech s bolestí bude smiešen, a konec radosti drží se lkánie. A tak jest pán böh zpósobil, že nemóz nižádné veselé býti světské bez někaké bolesti. Aj lidé světští za najutěšenější věc pokládají libost v smilství krásných lidí, a písmo svaté i pohanské praví, že v té milosti jest najviece tesknosti. Die Ovidius: Ta milost vysušuje duši, ta milost jest tesklivost, rána, hanba i smrt. A jinde die: Kolik kvietkův na poli, tolik bolestí v milosti. A opět die: Ach běda! že nižádným milost nemóz býti uléčena kořením. A těchto bolestí a tesklivostí jsú prázdnny čisté panny, a čistí panici, a svaté vdovy, a také se nalézají svatí manželé. Pak co jiných psot a bēd jest v tomto biedném našem životě, ktož móz vypsati; než toto vezme, že čím nás böh déle čeká, nepolepšime-li se, tiem nás ukrutněji súditi bude. Proč tehdy tak pilni jsme, abychom dlúho byli živi, jsúc v tomto životě tak mnohými bēdami obklíčeni, a čím jsme déle živi, tiem viece hřiechův přibývá, a také tiem větší muka nás čeká. Každý den zlosti přibývá, a dobroty ubývá, vždy se člověk mění, i v sčestí i v nesčestí, a nevie, dnes-li se smrt

přiblíží. Jako jiskra se ukáže a ihned uhasne, tak člověk jedné chvaly světskou poblyskne, a ihned zhyne, a když najraději chce býti živ, a u veselí přebývá, a mní, že má dlouho býti živ, a klade před sebou, že mnoho způsobí: ihned se ho nemoc chopí, a smrt ho udává. Bez opatření duše s tělem se rozlučí, a s velikou bolestí a bázní; neb die sv. Bernard, že příjdouce andělé, chtějí vzieti a vésti před súd hrozného súdce, a ona vzpomenuci na své hříechy, kteréž jest i v noci i ve dne páchala, chce jich zniknutí, a hříechové, jako by řekli: ty jsi nás činila, tvoji skutkové jsme, tebe se nepustíme, s tebou budeme vždy. A diablé se také nezmeškají, hrozní se jí ukáží, a bude-li v hříeše smrtedném, ihned se jie chopie, a do ohně věčného ji vzlúpie. Co prospěje krása, urozenie, co bohatstvie i umenie? co dlúhá zde rozkoš? co síla i všeho světa oslava aneb chvála? Po smrti ukáže konec, kam chvála světa chýlí, už pozná duše, že co bude kto zde sieti, to bude po smrti žieti; psota po psotě leze, a duše se do pekla veze. Brzky utěšenie minulo, mladost, chvála, krása, bujnost i zbožie na smrti neutěší. Tak máme vážití tohoto života psoty a biedy, abychem se zde netěšili bydla dlúhého; ale znajíce tu biedu, domív k svému milému otcí, k věčné radosti, statečně pospiechali.

b. Výklad v Písni písni verše 14 kap. I.

Aj ty krásna jsi, přítelkyně má, oči tvoji holubičie.

Nazývá ji krásnú pro dokonalost dobrých skutkův a čistotu neb přímot srdce. Aj ty krásna jsi, totiž v svých dobrých skutcích dokonalá, čili svatě a dokonale a spravdivě přebývající. Aj ty krásna jsi — totiž sprostné a přiemé srdce majíc. Neb ne pro světskou chválu, ani pro tělesné zbožie, ale aby se samému bohu líbila, dobré skutky činíš. A protož jsú oči tvoji holubičie. Skrže oči sprostnost a nevinnost cierkve svaté se znamená. Tehdy ona oči holubičie má, když sebe ode všeho zlého pokrystvie a falše a zlosti učinenie ostřiehá. Oči také holubičie má cierkev, když učenie písma svatého čistým a sprostným zrakem a pravým duchovniem rozumem opatruje, a nic jiného než boží vuoli v něm

shledává. Neb jakož duch svatý v holubici tváři se ukázal, tak naučení jeho skrze holubici se znamená. Cierkev holubici se přirovnává; neb sedmi dary ducha svatého osviecena jest jako holubice sedmi dary od přirozenie obdarována. Holubice se v skali hniezdí, cizie děti krmí, čistá zrna vybiera, žluči nemá, ústy neurážie, vedlé potokův přebývá a v hluku ráda létá. Tak cierkev v skále t. j. v Kristovi, věrú i skulkem hniezdí, cizie děti, totiž daleké od královstvie božieho, slovem božiem a příkladem krmí, čisté rozumy z písma svatého i jiných múdrých knih vybiera, žluči zlosti a nenávisti nemá, ústy utrhačiami, a hanějčiami žádného neurážie. Vedlé potokův písma svatého přebývá, aby chytrosti a útoka dáblova, toho jastrába, utekla. V stádách létá, neb mnohé s sebou do královstvie nebeského přivesti žádá. Té holubice oči před narozením Páně byli jsú prorokové, již jsú to pravé světlo ukazovali. Druhé holubice cierkve po Kristovi téhož lidu byli jsú apoštolové, kteříž jsú ji ku pravému světlu přivedli. Jinak rozuměti, že duše věrná přítelkyně Kristova jest krásna, prvě že jest obmyta ot hřiechu přirozeného, druhé ot skutečného, jejížto oči jsú rozum, jimžto pravé ot křivého rozeznává, jimžto vidí, co má činiti a co nechati. Ty oči jsú holubičie, když to dobré, což činí, dobrým úmyslem činí. Ale oči havranie jsú, když to dobré, což činí, pro zisk tělesný činí. Jinak: choť Kristova v tomto životě krásna jest prvě v milování božiem a v životě bohomyšlném, druhé krásna jest v milování bližnieho a v životě pracovitém. Protož jest přítelkyně božie, jejížto oči jsú učitelé k věčnému životu ji vedúci, již jsú oči holubičie, totiž Kristovy a ducha svatého, od nich jsúce osvíceni. Neb Kristus se holubici přirovnává pro sedmero přirozenie jeje, jakož povědieno jest, tak Kristus sedmi dary ducha svatého vládne, již jsú: múdrosť, rozum, rada, síla, umění, dobrota, házeň. Protož holubice na jeho oběti obětována jest; a k tomu vidění vedú cierkev ty oči holubičie, aby viděla v světlu světlo, totiž syna v otci, a v obém ducha svatého.

XV. NĚKOLIK LISTŮV ZNAMENITĚJŠÍCH OSOB Z XIV. A XV. STOLETÍ.

(Jindřich z Rosenberka, nejvyšší purkrabí Pražský, králi Václavovi k věrné poddanosti se osvědčuje, i slibuje na místo Diviše podpurkrabí ustanoviti jiného.)

Tvej Milosti služba má vždy napřed, věrná, ustavičná! Králi milý, hospodo milá! jakož jsem nyní vnově Milosti Tvej psal mým listem, téhož listu přepis kázal jsem přečísti knězi biskupovi Lubuskému; a což jsem Tvé Milosti psal na tom listu, též jsem i knězi patriarchovi psal, i před ním jsem to pravil, i knězi biskupovi Lubuskému mluvil. A toť vždy praví, i před mnohými Tvými, jakož jsem jednu Tvé Milosti slíbil, ež věrně s tím chci učiniti Tvej Milosti a držeti, tak jako věrný purkrabie a dobrý slúha svému pánu jmá učiniti, jakož jsem všecko plněji dřevním listem vypsál Tvé Milosti; takéť kněz biskup Lubuský všeho toho Tvú Milost dobře zpravi. A o tom jakož se Tvej Milosti Diviš, můj podpurkrabie, nehodí a nelíbí k tomu úradu: chci rad jiného vydati a poslati, jižto bohdá Tvé Milosti a k tomu úradu bude hodný.

(R. 1396. *)

(Pan Bohuslav ze Švamberka králi Václavovi, aby do Říše nejel, výstrahu dává.)

(Najosviecenějšíemu pánu, panu Václavovi Římskému a Českému králi, pánu mému milému.)

Služba má věrná napřed, milý králi! Rač věděti Tvá Milost, že jsem slyšel i uptal jsem se některých věcí, kteréž TMTi škodné jsú, a ježto by Tvú Mt měly potkati, kdyby TMT na Rýn vyjela. Ještěť těch věcí Tvé Mt po listu ani po kom živém vzkázati nesmiem, jedno ač bych s TMTi sám mluvil. Protož rač nechvátati, proto vždy hotov býti; a když bohdá k TMTi přijedu, tehdyž TMTi poviem, kdož mi jest pravil a od kohof jsem se uptal. Prosim

*) Nejstarší posud známý list česky psaný.

TMti, milý králi! rač TMt to při sobě jmieti a ižádnému nepraviti, bych TMti v tom co vzkazoval, neb který list poslal. A rač TMt vzkázati, kterak mám bydliiti, neb co mám činiti? a což mi TMt vzkáže, toť činiti budu. Dán list na Boru, tu středu po S. Martinu.

(17 listop. 1400.)

(Císař Zikmund pánům českým a moravským strany pod obojí, aby stran a různic pro J. Husa nečinili a vlast svou do záhuby jimi neuvodili.)

Urození věrní milí! Dobře nám jest v paměti a v mysli, kterak před časy země Česká i Morava válkami obtíženy byly; a také vy dobře rozumiete, kterak okolní susedé svrchu psaným země nevelmi co dobrého přejí, a snad byť jediné příčinu měli, rádi by opět na ně sáhli. Také, věrní milí! slyšímy, a na každý den slycháme, jenž to žalostivě píšemy, kterak vy páni v Čechách i v Moravě se dvojíte, strany držíte a děláte, a neviemy proč, ač by okolní susedé dobře chtěli; ale sami mezi sebou ty země chystáte a mieníte zahubiti. A toho je nám žel, neb rozumiemy, že to proti našeho milého bratra dostojenství jest. Také by ižádný pán v zemi mimo královu vůli neměl ižádného spolčení ani svazku strojiti ani jednati: než měl-li by jeden s druhým co činiti, to by mělo před J. Mtí a právem, a ne válkami vynešeno býti. Pakli jest pro mistra Jana Hus, neb jakož slyšímy, jedni s Husovú stranú držíte a druzí nic, dávamy vám věděti: když najprvé Hus v Čechách jmenován byl, a my srozuměli, že proň strany počeli držeti, ihned se nám nelíbilo, a jako věděli jsmy, že z toho zmatek veliký bude, a nesnadně k dobrému konci přijde. A když to koncilium v Konstanci bylo počato, a my slyšeli, že tu Hus chce také býti, a mezi tím my ještě jsúce na Rýně, i přijel do Konstancie, a tu byl staven, jakož jste pak toho dobře zpraveni: než byť byl prvé k nám přijel, a žeby s námi do Konstancie byl jel, snad by byla věc jeho jinak šla. A to bůh vie, že nám bylo jeho velmi žel, co se jemu stalo, že toho nemohlo více býti. Jakož pak všickni Čechové, jižto při nás byli dobře viděli, že jsmy zaň mluvili, kterak jsmy se nejednú s koncilium v hněvě rozešli, nébrž proň z Kon-

stancie jeli, až nám potom vzkázali, nechcemy-li dopustiti, aby se právo dalo a vedeno bylo v konciliu, což pak mají tu činiti? A tak jsme znamenali, že tomu nemůžeme nic učiniti, ani se nám už hodilo dále o tom mluvit, neb by se bylo proto concilium zrušilo. Také tu v Konstancii není jednoho ani dvou kněží, než jsou a budou ze všeho křesťanství králův a knížat poselství. A zvláště poněvadž už králové a knížata z Petrova de Luna poslušenství s námi jsou, tehdy i ovšem jiného nevíme, než že to svaté concilium dobrým a pravým řádem jde. A chtěli-li byste tak přísně a tvrdě Husovu stranu držeti a brániti, to by vám bylo velmi těžko, že byste všemu křesťanskému sboru měli odolati. A jakož slyšímy, tehdy jste už tak počeli, že jste některaký list do concilium poslali, s mnoho visutými pečeti, a haníte a přimlíváte sboru pro svrchu psaného Husi; a že jste už concilium proti sobě zbudili, tak že jsou vás už pohnali pro tu věc, a snad právem proti vám půjdú, a nebudete-li poslušni, snad na se kříž obdržíte; a z toho pak teprv přišla by zemská věčná nehoda, a toho by nám bylo srdečně žel, ač bychom to potom rádi stavili, snad by pak bylo pozdě. Protož od vás žádámy a prosímy, aby každý ohlédal své svědomie a svú česť, jestli to podobné, že se tak pro svrchu psané věci máte dvojití, aby proto země měly za hubeny býti. A pusťte od těch stran a svazkův; neb jest to nepodobná věc, jako svrchu stojí psáno, aby kto s kým mimo svého pána vůli spolčení a svazky jednal, z kterýchžto strany rostú i zemská záhuba; a mějte na našem milém bratru i svém pánu dosti o to, což jeden s druhým měl by činiti. Pakli by ta věc, jako o ten rozstrk, tak veliká byla, žeby naše pomoci potřebovali: vezte, že tu práci chcemy rádi na se vzieti a vás suobú stranú ohledati; a ufámy, že s boží pomocí v dobrý prostředek mezi vámi uhodímy, že země a vy v míru ostanete. Také o řád kněžský víme, kterak jest za našich předkův bylo; a téhož my se chcemy bohdá držeti a při kostelu svatém ostati, a neobrátime se na izádné nové nálezy. A bratru našemu milému též věřímy, že také ostane při svatém kostelu. Pak se knězie sami kažte, jakož oni sami vědie: mají své vyššie a písmo svaté, ježto jemu rozumějí; nám sprostým nehodí se v tom hlúbat. A věřímy vám, že nás v tom uposlechnete; nebť jinému v téj věci nerozumíemy, než že jest to

našeho milého bratra hodné a počestné, a vaše a zemské dobré.
(D. v Paříži 21 března 1416.)

(Oldřich z Hradce žádá Jiřího z Poděbrad o propuštění otce svého Menharta, jenž při dobytí Prahy byl jat.)

Urozenému pánu, panu Jiříkovi z Kunstatu, odjinud z Poděbrad, bratru mému milému.

Službu svú vzkazuji, urozený pane a bratře milý! Jakožť jsem prvě psal, prose tebe, aby mi otce mého propustil, jakož jeho bez viny v svém vězení držíš: i odepsals mi mezi jinú řečí, pravě, žeby jeho chtěl postaviti a o některé věci k němu mluviti před pány na sněmu. Věřímť já tobě, že ty toho pane neučiníš mně tak k veliké hanbě i otcí mému, by jej měl stavěti, maje jej v svém vězení, jako člověka neřádného: nebo to dobře pane vieš, žeť jest on pán osedlý a svobodný v zemi, jakožto který z vás, a vždy býval na sněmiech beze všech gleitov. I ještěť za to prosím, milý pane, račte jeho propustiti: a můj otec má státi na sněmu, a dá-li jemu kto z čeho kterou vynu, má odpoviedati a opraviti, bude-li komu vinovat shledán; a jemu ať též se stane. Pakli by toho vždy neráčil učiniti, než jej tak vždy stavěti k našie veliké hanbě a útisku: pane, rač věděti, žebych musil na tě všem dobrým lidem žalovati i rozpisovati pánóm i kniežatóm okolním, kterak mně a otcí mému nepravost činíš, a jej u vězení máš, a nikdy se jemu neohradiv, an na tě ižádné péče neměl. Jehožť vždy věřím pane, že se toho neráčíš dopustiti, a mů službu zachováš; nebť jsme toho proti tobě nikdy neprovinili. A tohoť prosím odpovědi.

Oldřich z Hradce.

(Opověď na to pána Jiřího z Poděbrad.)

Službu svú vzkazuji, urozený pane a bratře! Jakož mi opět píšeš o propuštění otce svého, dotýkaje, kterak bych já tobě psal, žebych jej chtěl postaviti na sněmu před pány, a o některé věci k němu mluviti: když lépe ohledáš můj list, kterýž jsem prvě psal o tom, jehož jsem sobě přepis ostavil, shledáš, žeť v něm těch slov nenie, bych já jej chtěl stavěti před pány, nebo co k němu

mluvili. Než psal jsem dosti přátelsky, by tomu rozuměti chtěl, proti tomu, kterak jest otec tvooj netoliko proti mně, ale tak mnoho i jiným pánóm a přátelóm jednoty naše učinil, jakožto nepřítel úhlavní, jednaje s Pražany všeckno zlé proti hrdlóm našim, netoliko řečí, ale i skutkem, jakož se jest to očitě okázalo. Dotýčeš také v témž listu, žebych se proti otcí tvému neohradil, a žeby na mne péče neměl. Zjevnáť jest věc, že já i jiní páni a přátelé s jinými dobrými lidmi, vystříehli jsme se proti Pražanóm a jich pomocní-
kóm řádně; a pan Menhart byl jest ve všech věcech proti nám jich pomocník, a nalezen jest mezi našimi nepřátely, s příčinami už psanými. K němuž se dobrá vuole okázala i ještě se okazuje, více než bych já s jinými pány a přátely byl povinen; ježtoť by tobě to mělo vděk býti, ač jsi na otce svého laskav. A můžeš rozuměti po prvniom mém psaní, že to netoliko mne, ale tak mnoho jiných pánov a přátel jednoty naše dotýče se, kteřížto jsú hrdla svá tak dobře vážili, jakožto já; jimžto se zdálo pro příčiny hodné, jakožť jsem prvé psal, aby dochován byl do sněmu obecného v Praze budúcího. Protož zdáliš se, žebych já s jinými pány a přátely v tom tobě vinen byl, budiž na sněmu obecním v Praze, kterýž o sv. Šimoníši a Judě býti má, před pány i jinými lidmi. Tu budem-li my ve vině shledáni proti tobě, proč bychom neopravili? před nimižto více bychom se styděli, nežli jinde. Pakliť viáni nebudem, ale naučen budeš, což nám krivdy činíš, aby toho potom jiným nečinil. Také dotýčeš, že o mně rozpisovati chceš kniežatóm i pánóm: činž více o tom budeš rozpisovati neb mluvití, i větší krivdu mně a pánóm a přátelóm jednoty naše činiti budeš, pres toto naše rovné podávání, i také se více styděti musíš; a já se pány a přátely buduj bohdá právě odmlúvati. (D. 23 září 1448.)

(Lev z Rožmitála a z Blatné, nejvyšší hofmistr království českého, měšťanám Budějovským, v rozepři o zajaté jim zboží.)

Múdrým a opatrným purkmístru a radě města Budějovic, susedóm milým.

Súsedé milí! Psaní vašemu porozuměl jsem. I divno mi jest, že vám to nelibo, že svému chci za svooj statek, nedarmo. Nejedná ale mnohokráte jsem chtěl rád svému pěkně, a nikdy mě potkati

nemohlo; a proto jsem vzal veliké škody a beru, kterýchž opustiti nemiením, aniž opustím, pokud najdél moci budu. A píšete o jakýchs svých práviech: těch mně potřebie není. Ale viem, že těch nemáte, abyšte neplatili, což jste komu dlužni. Já také mám práva papežská i ciesařská, ktož mi jest co dlužen, aby mi dal, jakož já též činím, komu jsem co povinen; a ktož mi nedá, abych svého dobýval; a tak učiním. Dále píšete, žebyšte se chtěli týmž opláceli; jsem-li vám co dlužen, muožte dobře. Pakli co se mnú budete chtieti své vuole, to buď při vás; shledáte, že každú plnú vám vrchovatú oplatím, leč moci nebudu. A také píšete, žebyste to chtěli na KM. znesti: zneste pravdu, z tohož vám poděkuji. Pakli vy zamlčíte, jáť poviem. A jakož píšete, že lehkým věřím: já jsem jich nevážil, jsú-li lehcí, čili těžcí; než vy byšte měli je vážiti, ježto vám to lépe slušie a potřebněji jest. Jáť jsem měl komu svého odbyti, než jin k žádosti jsem učinil, a já jich neznal; než když mi pověděli, ktož je znali, že jsú dobří a usedlí, a jedni za druhé slíbili, nenadál jsem se zmatku. A potom zdá-li se vám, ale pište mi, kterým mám kterak věřiti nechajíce daremných nesnází. Odbuďte mne, ať o to nepojdú větší nesnáze mezi námi; neb na tom nepřestanu. (D. na Blatné 11 února 1480.)

XVI. PÁNOVÉ ČEŠTÍ JAN A BOHUSLAV Z LOBKOVIC A NA HASIŠTEINĚ.

1. Ostrov Kandia.

(Putování staršího bratra Jana I. P. 1493 do Jerusaléma vykonané.)

Ostrov Kandia má vůkol sebe sedm set mil vlaských, i ačkoli jsou v něm veliké vrchy a hory, jest proto výborná země a náramně úrodná. Horko zde v létě nad míru veliké, a však viděli jsme předce téhož času v ní, an na horách vysokých sníh leží. Zvěře tu rozličné hojnost, jakožto jelenův, srn divokých, sviní, korutánských kozlův, kamzíkův a zajícův. Také tu dosti všelikého ptactva, a kuroptvi zdejší, jež jsem viděl i jedl, jsou větší něco málo než naše, ale nezdají mi se býti tak chutné, a mají pysky

i nohy červené. Praveno mi též za jisto, že na celém ostrovu není žádného škodlivého zvířete, ani vlka, ani lišky, ani rysa, ani medvěda, aniž jakých hadův a štírův, aneb jiných jedovatých věcí. Hojnost tu obilí a vína, jež malvazí jest, a sem do všech zemí okolních se veze a dodává, ač jiného vína není, by tu rostlo. Mimo to roste zde také cukr a rozličná dobrá ovoce, pomoranče, limouny a j. velmi výborné a sladké. Viděti zde i veliké lesy dříví cipřišového, že obyvatelé téměř všecka stavení z něho dělají a stavějí. I jest tak hojná Kandie, jak mi patron pravil, že jest v ní krajina jedna asi 30 mil vlaských vůkol, kde by se obilí i dvakrát do roka rodilo, jakož jsou toho i zkusili, ale že páni Benátčané nechťí jí dáti osaditi, bojíce se, by obyvatelé, zbohatějíce, celý ostrov sobě nepodmanili, a jim pánům svým se nezprotivili, jako Švýcaři knížatům rakouským. V témž ostrově jsou čtyři města. Hlavní a ze všech největší jest Kandia, majíc jméno po ostrovu; druhému městu říkají Retimo, třetímu Kanea a čtvrtému Setia. Také zpraven jsem, že tu jest na sto kaštelův a na několik tisíc městeček a vsí, v kterýchžto druhých po pěti i po šesti stech hospodářův se nalézá, ano v druhých i po osmi stech. Mají všickni náramně mnoho dobytka, že mnoho sýra a másla dělají, a to lacino jest. Za dávných časův, dokud ostrov ten sloul Kreta, bylo prý tu sedm království a sedm králův korunovaných.

Vplouli jsme do přístavu mezi dvě úzké věži, od kterýchžto obou zeď vysoká přizděna až k samému městu, a tu kotvy jsme uvrhli. Když se obávají nepřátel, tehdy od jedné věže k druhé přetáhnou řetěz, že žádný do přístavu nemůž vniknouti, ani jim jakou škodu učiniti. Odtud jeli jsme na barkách do města, a navštívili nejprve kostel sv. Marka, potom klášter bosácký u svatého Františka, kde jsme u mše byli, a pak jsme šli do hospody. To město Kandia nemá žádného rynku, než leží ulicí od jedné brány k druhé, a jest dobře dlouhé. Od moře vyjdouc jest všecko k vrchu jíti až k druhé bráně. Má veliká předměstí, kdež i Židé na tři sta domův mají, ale žádný týž Žid nesmí lichviti, než živí se kupectvím a jinými řemesly. V městě jsou některé čistě zdělané domy, ale všecko beze střech a krovův, jakoby vyhořely byly; mají však půdy svrchu na domech z trámův a prken, polité vápnem, že to náramně se speklo, a na nich jest sběžito, aby

voda dešťová po žlabech přeč jíti mohla. Mimo tu jednu ulici prostrannou jiné všechny jsou úzké, nedlažené a velmi nečisté. Též město leží skoro polovicí na moři, a což leží proti zemi, to obdělávali velmi pilně velikými baštami z tesaného kamene i také zdmi tlustými, ale za mne ještě nebyly příkopy ani zdi dokonány. Také připomenouti musím, že toho času našli jsme tu dosti zralého vína v hroznicích. — Jda od moře proti kostelu svrchu psanému sv. Marka spatřuješ na pravé ruce čistý dům knížete z Kandie, kdež i radu mívá. Týž kníže jest pravý Benátčan, usazený od knížete a pánův benátských, ale knížetství a panování jeho netrvá déle než čtyřmécítna měsícův, po vypršení kteréhož času kníže benátské a páni Benátčané pošlí jiného na to místo, kohož se jim zdá. K radě knížete přidáni jsou hejtman a sic čtyři centulánové, vše rození Benátčané, bez kterýchžto rady a vědomí kníže nic učiniti ani jednati nesmí. Mimo tyto má však kníže i jiné měšťany tu usedlé ke své radě přidané. Při hlavním kostele sv. Tita jest arcibiskup a mnoho kanovníkův, ale nezdá mi se, pokud jsem porozuměl, by bohatí byli. A tak i jiných osm biskupův, pod téhož arcibiskupa sloušejících, všechno jsou chudí. V městě mluví se vlasky, ale větší díl řecky, a sedláci v témž ostrovu i jiní obyvatelé řeckové jsou.

Patron náš zpravil mne o tom, kterak týž ostrov Kandia k panství benátskému dostal se jest, což přihodilo se, když císař konstantinopolitánský, byv vyhnán od svých poddaných a jiných pomocníkův jejich, žádal za pomoc krále franckého a pánův Benátčan, kteřížto sebravše se silně s množstvím galejí a lodí, jemu na pomoc táhli, a moři jej v panství jeho svrchu psané zase uvedli. Týž císař potom chtěje krále franckého a je pány Benátčany za jich práce a náklady odměniti, dal jest králi mnoho čistých klenotův od zlata, perel a drahého kamení; jim pánům Benátčanům dal ale dědičný ten svůj ostrov Kandii, kterouž drží až podnes. Ony pak klenoty také pánům Benátčanům se dostaly; nebo král francký nemaje čím platiti žoldnům, prodal je do Benátek, kdež jsem už po dvakráte je viděl. Potom po několika létech chtěl se týž celý ostrov zprotiviti Benátčanům, ale oni zvěděvše to před časem, přitáhli s velikou mocí a takové zlé předešli; kteří pak tu věc jednali a bouřili proti nim, ty stínati dali. Dále uradivše se s knížetem svým, na tom zůstali, že 70 pánův centulánův v Benátkách rozených a usedlých vyslali

do Kandie (ale však žádný z nich nebyl přítel přirozený druhého), a všechny hrady, tvrze, městečka i vsi mezi ně rozdělili, pokud každý z nich co držeti a užívatí by měl. Tak podnes držice dědičně všechno to zboží a panství, nic z toho neplatí pánům Benátčanům, než toliko každému jest usouzeno počet jízdných a pěších míti a držeti, s těmi aby byl hotov, když koli potřeba jest, a jemu rozkázáno bude. Umře-li pak který z nich, tehdy syn jeho a dědic musí hned do Benátek přijeti ku přijetí od knížete a pánův lena, a tu musí též přísahu učiniti, že zachovati chce ve všem věrnost a poddanost proti nim, jakožto pánům svým. Tím způsobem páni Benátčané nemají nižádného zboží v tom celém ostrovu, kromě ta čtyři města svrchu psaná, v kterémžto každém mají úředníky své, jižto clo vybírají ode všeho, což se koli na trh přináší, a toho cla užívají, jakož zpraven jsem, mnoho dráhně tisíc dukátův.

2. Ostrov Rodýz.

Ostrov Rodýz, jenž jest zvíci ^{malé dle} vůkol 200 mil vlaských, jest velmi kamenitý a hornatý, a není velmi hojný ani ^{zím} od vína ani od obilí; neboť všechno obilí a víno, což se tu urodí, nestačilo by za dva měsíce obyvatelům zdejším, pročez z Kandie obilí i jiné potřeby na lodích plaví a tu kupují. Nalézají se zde zvířata, jimž říkají danělíkové, málo větší nežli srny a k nim podobná, než mají obšírné ocasy; také jsou tu korutánští kozlové a dosti zajícův. Viděl jsem tu též ptáky veliké jako tetřev, ale mají maličkou hlavičku jako jeřábek, jenom že kde tento má za ušima červené místo, tu oni mají bílé. Peří mají podobné k tetřevici, ale temnější šerosti, na prsech pak flečky bílé jako jestřáb. — Šest nebo sedm mil, než jsme do města Rodýzu přijeli, viděli jsme na velikém vrchu kostel, jenž slove u panny Marie de Falerno, k němuž veliká pouť se koná, a jest tu několik kněží křížovníkův zákona rodýzského. Týž den asi dvě hodiny před večerem připlouli jsme do přístavu k Rodýzu městu, i uvrhše kotvy plouli jsme tam někteří na barkách.

V sobotu den sv. Petra a Pavla byli jsme u mše ve farním kostele Matky boží, potom šli jsme do kostela sv. Jana křtitele, jenž leží u samého hradu, kde dvorem jest mistr rodýzský. Ohlé-

dayše kostel a jdouce k hospodě viděli jsme čistě ustavený veliký dům, jemuž říkají infirmaria, a ježž asi před desíti lety znovu ustavěl jest mistr rodýzský, jménem pan Petr Duboisson z Francouz rodem, čistý pán a válečný proti Turkům. Vrata do něho jsou veliká, a jest po několika stupních kamenných k němu jíti; sic má i druhá vrata do ulice, kteráž od hradu jde do města, a jest dobře dlouhá, s obou stran při domích dlažená všecka tesaným kamenem a kvadrátím, v prostředku pak drobným kamenem. Týž dům jest staven všecken z tesaného kamene, a vnitř jest rovně jako na čtyři hrany. Zespod jest v něm ambít vůkol sklenutý, a po kamenném schodu vejdeš na jiný opět čistě zdělaný ambít, kdež kolem můžeš choditi. Okna veliká a široká všudy vůkol, a tak hustě okno vedlé okna, že málo zdi mezi nimi viděti. Vnitř všecko čistě zmalováno, a všudy vůkol komora vedlé komory s ustlaným ložem neb dvěma, v kterýchžto poutníci, plovoucí na pouť k božímu hrobu, nocleh míti mohou, neb hospod dobrých tu není. Mezi týmiž komorami stojí čistá kapla.

V témž domu také jest čistá studnice a velmi dobrá voda píti, kterouž i do spodního i do svrchního ambítu vážiti mohou. Z hořejšího toho ambítu jde se do pěkné zahrady, odrované kolem vinným révím, že jako pod sklepy chodíš, kdež i rozličná najdeš ovoce, totižto granátová jablka, pomoranče, filky i jiné. Také tu jest připravená čistá kašna z tesaného kamene vedlé studnice, z nížto se voda váží, a dále z kašny nabíranou vodou podpouští se všecko to ovoce v celé zahradě; neb v krajině té velmi řídko děšť prší a veliká horka jsou, by se tak nepodpouštělo vodou, všecko by uschlo.

Do domu toho každý člověk a křesfan, kteréhož koli řádu, buď nízkého neb vysokého, roznemůže-li se a žádá-li toho pro bůh, hned přijat bývá, a opatřen jest každý lékařstvím a jinými potřebami, totižto jídlom, pitím a ložními šaty. Jestli kdo znamenitý, tedy pokoj zvláštní dán mu jest, pakli sic kdo lehčejší, ten uloží se na síň dlouhou dobře, kdežto jsou lože dvojnásob ustlaná, a na některých leží nemocní. Při každém loži tom čistými bílými prostěradly ustlaném jest červená koltra ze sukna, a u každého toho lože dvéřce ven na pavláčku vedou, že nemocný, když mu se zdá, ven na povětří vyjíti může. V témž domě jest i ku-

chyně veliká a v ní kuchařův několik, jižto týmž nemocným jísti dělají. Ostatně tak jest zřízeno, že každý nemocný má pacholka, jenž ho hlídá a jemu posluhuje, což mu potřebí. Přes den dvakrátě přihlédají k nemocným dva lékaři přísežní, ráno jednou a večer po druhé. Ti ohledajíce stav nemocného, co mu potřebí, hned spíší na ceduli a pošlí do apoteky, nadané od téhož mistra, kde úředníci k tomu zřízení hned to připravují, by sebe více státi mělo, a za takové jakkoliv drahé lékařství nemocnému netřeba nic dáti. Dále tiž doktoři napíší ceduli, jaká krmě a pokud kterému má se dávatí, a úředníci na to usazení musí to tak zříditi, pokud doktoři psali a ukázali. Tyto věci bývají poručeny třem, jednomu křižovníku a dvěma písařoma, kteříž k tomu všickni přísežní jsou. Také jsem tehdaž viděl, když nemocným jísti dávali na stříbrných mískách: jedlí pak stříbrnými lžicmi a pili ze stříbrných šálův. Dá-li který nemocný tam schovati peníze, aneb což jiného má, tomu, když se zhojí, dají všecko zase, a netřeba mu nic dáti z toho, leč chce-li z dobré vůle tomu pacholku, který ho hlídal. Pakli co maje hotového odkáže kterému příteli svému, v kterěž koli zemi bud, tehdy to ti úředníci dadí sepsati všecko, a k tomu jméno a vlast jeho přiloží. Potom, bůh-li by jej nezachoval při životě, když poutníci přijedou na druhý rok, tedy se ptají, jestli kdo z té a z té země, a oznámí jim, aby domův přijedouce ohlásili přátelům jeho, že jest umřel a jim toto a toto odkázal, by pro to poslali; a tu když pošlí, bude jim všecko dáno.

Rodýz město za sv. Pavla sloulo Kolosses, jako sv. Pavel psal ke Kolossenským epištoly. Hrad v Rodýzu proti městu není nic pevný, ani má kterých příkopův, a leží v rohu města. Ale proti zemi má hluboké a široké příkopy druhde dvénásob a druhde trénásob, v nichžto mnoho králíkův viděl jsem, jež mistr týž za výbornou zvěřinu jídá. Všecko tlusté a vyzděné tesaným kamenem jsou zdi a věže téhož hradu, kdež vysoký ten mistr jest dvorem, jenž nejvyšší má správu nad tím vším zákonem s bílým křížem, ku kterémuž také pán Strakonický přináleží. Tehdaž, když jsem já tam byl, měl jest na svém dvoře na čtyři sta dobrých urozených lidí, kteří též ten kříž nesli, jako on; ale nejsou kněží, než toliko zákon ten mají a křížem jsou ozdobeni. Jsou pak mezi nimi lidé rozličného jazyku, jakožto Francouzi, Hispani,

Vlaši, Kateloni, i z těchto okolních zemí německých, mezi kterýmiž jedni jsou rada téhož vysokého mistra, jiní zase dvořané a k službě jeho ustanovení. Po několikaleté službě potom sobě vyslouží, že týž vysoký mistr dá mu úřad a komendorství v té zemi, odkud který z nich rodem jest, ježto ten každý svou živnost, dokud živ jest, dosti míti bude. Týž mistr dává všem jísti a pítí, ale což mne zpravili, dosti špatně, a nejvíce kozí maso na jeho dvoře jídají. Také dvořané ti mají koně a mezky, na kterých jezdí na projíždku, na lovy a na myslivosti s ješťráby; neb mají dosti zajícův a těch zvířat, ježto jim danělikové říkají.

Mistr rodýzský má mnohé galeje, návy a fusty. Když s Turky stání nemá, tehdy rozkáže stu nebo dvěma neb třem stům svých dvořanův, přidá jim něco jiných lidí, jakž potřeba se býti vidí, vsedati na ty galeje a návy, a plouti k tureckým horám, kteréž jsou 12 neb 14 mil od Rodýzu. Tu potom naleznou-li plovouce kterou tureckou loď, a mohou-li s ní býti, že se jí dohoní, tu vezmou i s Turky: pakli nenajdou na moři nic, tehdy vysednouce na zemi vsí turecké tu příležitost vyberou, a naberouce vězňův a dobytkův, i což jiného najdou, s tím vsedají na loď a zase domův táhnou. Z kořisti takové dávají mistru díl a svou polovici vězňův prodají. Ti musí pak dělati, což jim káže ti, kdož je koupí, a což jest velikých pacholkův a silných mezi nimi, ty ukují na poutech a řetězích za nohy, že když potřeba vesly lodí vésti a spravovati, oni do úpadu práci tu konati musejí. Zde zůstávají potom tak dlouho, až přátelé jich, jiní Turci, je vyplatí některou summou dukátův, a druhý několik let tam zůstane, než o něm zvědí, u veliké bídě a psotě, že ani šatův nemá, a při chlebě a vodě zůstává. A však nedadí mu do vůle ani toho chleba, jemuž oni říkají biskolt (suchary), a který tak tvrdý jest, že jej vodou rozmáčeti musí. Viděl jsem jich na jedné návě na sto ukovaných, ale byli větším dílem křesťané, druží koupení a druží vyprošení od kola, od šibenice, ježto smrti zasloužili, a ti, dokud jsou živi, vyproštění nadíti se nemohou.

S Turky, dokud jsem já tam byl, mistr rodýzský měl stání na zemi, než kde spolu se na moři setkali Rodýzští s Turky, kdo s koho mohl býti, ten toho vzal. S králem žoldánem, kterýž Jerusalém drží, stání nemají, než připlovouce k jeho zemi a ven z lodí

svých vysedouce, což blízko u moře vesnic, ty vytepuu, a poberouce vězně i dobytek, zase domův jedou. Ale mají k té zemi jeho podál snad na 700 mil vlaských dobře. —

Pod hradem má mistr týž v příkopech jeleny, laně a daněle, a dále před těmi příkopy má ohradu obezděnou, v níž chová pštrosy a rozličná v našich zemích neobyčejná ptactva. Viděl jsem tu několik slepic z Indie, jež jsou zvící jako tetřevice, majíce malou hlavičku a svrchu korunku jako páv. Peří ze šera do modra padá, a jest sic velmi čisté barvy. — Troje hony od hradu proti západu slunce při břehu mořském leží kostelík neveliký sv. Antonína v nově zdělaný od téhož mistra rodýzského. Tu leží pěkná zahrada, kterouž navštíviv jsem viděl, že jedno víno bylo zralé, druhé nezralé větší než hrách, třetí teprv květlo, i z toho jest podobné, že víno třikrát dozrává v té zahradě, jakž mi praveno, jednou o sv. Markétě, druhé o sv. Bartoloměji, třetí k sv. Václavu. Pro veliké horko podpouštíjí i víno i jiné vzácné ovoce váženou ze studnice vodou dvakráte přes den ráno a večer.

Město Rodýz jest náramně pevné, ale ještě nebylo dokonáno dokonce, neb mistr velmi je pevně dělá, že každý den na čtyři sta dělníkův tehdáž dělalo, jedni na příkopech, jedni zdili, jedni kamen tesali, a nevěřím, když se dodělá, by pevnější město mohlo býti. Též město leží skoro polovici v moři, a má čisté široké přístavy, mezi nimiž jsou jako hráze ze skalí samorostlé, a však opravované kamením velikým, kteréž naváželi a vyrovnávali, a každá ta hráze dobře na dvacet kročeří. Také jest ještě jiná hráze, od městských zdí na levé ruce do moře sáhající, rovně skalnatá a vyrovnaná jako jiné. Na ní jsou tři věžky okrouhlé, a na každé větrné mlýny; za těmi pak věžemi jest kostelík malý sv. Mikuláše, všecken z tesaného kamene a sklenutý, i byl rok nebo dvě lété v nově udělan před tím, než jsem tam byl. Od téhož kostelíka asi hony dále do moře jest skála okrouhlá nevysoká, rovně na konci té hráze, a na ní jest udělána věže okrouhlá, všecka z tesaného kamene. Okolo ní jest parkán dobře tlustou zdí zdělaný, v kterémž jsem tam vnitř byl, a ohledával jsem všecko, ale na věži jsem nebyl. V témž parkáně ležela velmi dlouhá děla, čtyři čtvrtnice a tarasnice, a okna jsou veliká, kudy by střelci měli, když by nepřátelé lodí chtěli přistaviti k té věži. Mezi touž věží a kostelíkem napřed

psaným jest také přístav zvláštní, kde moře se vylilo jako cípem k městu asi půl druhých honův zšíří. Ploveš-li pak na druhé straně k městu, jest opět po levé ruce jiná hráz, takovýmž obyčejem zdělaná jako první, ježto jde do moře od města asi za troje hony zdělí. Na konci v moři jest opět věže dobře vysoká s tlustou zdi a parkánem, a mezi tím, totiž po té celé hrázi, stojí 13 věžek okrouhlých nevysokých s větrnými mlýny, neb tam žádných vod tekutých není. Rodýz má hradbu okolo sebe veskrz z tesaného kamene a dobře vysokou, 16 noh mých ztlouští, po nížto stojí do 40 dobře vysokých a vnitř sklenutých věží, jedna od druhé asi půl honův. Jsou vše z tesaného kamene a nemají žádné střechy na sobě, než každá má svrchu okolo sebe okolek na krakštajnech jako podsebití, že na věži stoje mezi tím okolkem v potřebu kamením dolův bítí a házeti můž. Mezi těmiž věžemi na té vši městské zdi není žádného podsebití ani střechy, než prosté stěny. Okolo téhož města jsou příkopy hluboké, někde dvénásob aneb trénásob vyžděné, všecko kusovím zdělané a dobře široké. Mezi příkopy jsou valy opět vysoké a tlusté, z té prsti z příkopův navezené, a v nich jsou zdělaná okna, ježto z velikých děl bořících v potřebu se střileti můž. Tyto valy jsou obezděny všecky také tesaným kamenem. Pod těmi pak valy a příkopy jest z města pod zemí sklenuto, a okna všudy v každém příkopě, ježto se jimi pobočně z děl menších, z hakovnic a ručnic střileti můž a útoku brániti, kdyby do týchž příkopův nepřátelé vpadli.

Stalo se léta božího narození 1480, měsíce máje den třímecítmý, že císař turecký, jehož jméno bylo Mohamed, kterýžto velmi válečný pán byl, a mnoho křesťanstva za svého věku pod se podmanil, ještě nejša nasycen lakomství, přitáhl jest s velikou mocí lodí, galejí a náv k městu Rodýzu, maje na týchž lodích asi na čtyřicet tisíc lidu vybraného, a čtrnácte velikých bořících pušek a koulí k nim veliké množství. I obleh město na dvě po suše a též na moři, složil tu děla svá na tré, zejména: u kostelíka sv. Antonína čtyři pušky aneb děla, z kterýchžto dal bítí přes zátoku mořskou k věži svrchu psané sv. Mikuláše; odtud od moře k vrchu asi dvoje hony měl opět tři pušky proti hradu, z kterýchžto k hradu bil; a na třetím místě proti východu slunce měl jest sedm pušek aneb děl velikých, z kterýchžto střílel k městské zdi. S největší

však pilností dal střílet k věži sv. Mikuláše v tu naději, kdyby ji dobyl, žeby po hrázi k městu vedoucí lepší měl přístup, ježto město tam od moře žádných příkopův nemá. A když jest tu věži zbil svrchu asi jednoho ponebí zvýší, kdež svrchní braň na ní nejlepší byla, pomyslil jest sobě k ní útokem hnáti, i vybral k tomu okolo dvou tisíc anebo více lidí svých, což měl nejlepších na veliké galeji. Také byl připravil z dříví most, aby připlououce k též věži, tím lepší přístup k útoku měli; neb skalí několik kročeji všudy jest vůkol, že k samé přístupu není s žádnou lodí. Když tedy jsou Turci připlouli asi hony od svrchu psané věže, tu způsobem boha všemohoucího, který věrných svých v nouzi neopouští, táž galeje se všemi, kdož jsou na ní byli, potopila se, že nejmenšího znamení z ní není viděno. A tak týž císař turecký, když se to po jeho vůli nestalo, vida to, tím pilněji kázal jest k městu z děl bití na tom místě, kdež těch sedm děl bylo. A pravil mi to sám puškař mistra rodýzského, kterýž v obležení tom byl, že jest z týchž děl několik a osmdesátkrát za den udeřil, a město tehdáž nemělo tak mnoho příkopův okolo sebe, jako nyní, než byla jediná zeď a jediný příkop nevelmi hluboký. Když ale tato zeď zbita byla z děl, asi za hony neb za půl druhých, mistra rodýzského čeled a měšťané v tom času bořili jsou domy v městě a dělali vnitř jinou a novou zeď as tři člověkův zvýší, a před ní malý příkopec, o kterémžto dílu Turci nevěděli. Byla však zeď i příkopy dobře špatny, neb jim chvíle k lepšímu dílu od Turkův dána nebyla; a tak potom na den sv. Pantaleona ráno na úsvitě s velikými křiky, troubením a bubnováním útok puštěn jest. Než bůh sám bojoval jest za křesťany; neb hrad a město veliká ohrada jest, a malo lidí bylo, aby útoku všudy bránili. Mistr rodýzský tak prvé zřídil, že každý věděl místo své při útoku, kde má nalezen býti a šturmu brániti. A kdež byla zeď městská nejvíce zbita, tu mistr se třiceti a šesti dvořany svými sám osobně proti náramné moci se bránil; ale jsou tito všickni krom mistra samého a šesti jiných na zdech zbití, rytířsky přístupu bránice. V tom jeden moučenin Turek mistra rodýzského kopíčem uhořel a v hrdlo ranil, že se zdi dolův upadl do města; v tom i jiný moučenin křesťan, mistrův služebník, vida, co se pánu stalo, pilnost měl jej pomstíti, i zacílil na téhož Turka, až jej kopím probodl a zabil. Potom když se už křesťanům zlo

počalo vésti, a Turkův na zeď lezoucích vždy přibývalo, ráčil bůh zřejmě svůj div okázati a strach na Turky dáti, což tímto způsobem se dalo: Panny a paní v témž městě obývající s dětmi, vzavše korouhev, na nížto bylo boží umučení malováno, a nesouce s sebou víno a chléb pro posilu bojovníkům, šly ulicí rovně proti tomu místu, kdež Turci útok činili, a už na zdech u těch zbitých byli. Tu na Turky veliký strach přišel jest, že uzřevše ty panny a paní, mněli je oděnce býti, a tak tím strachem zpátkem mezi své se zdi padali a utíkali, porážejíce své, kteříž za nimi byli. A ti zadní, vidouce předních na útěku, také utíkati nemeškali, všickni jako omámeni a oslepeni jsouce. Po tom útoku císař turecký vida svou všecku práci a náklad na darmo býti, kterouž byl naložil, mnoho let se k tomu stroje s velikými útratami, a už tři tu měsíce leže a s pilností tu dobýváje, ale žádného prospěchu v tom nemaje ani znaje, než všecku škodu svou: nedal jest potud víc z děl bít, a tak po tom útoku ležel jest tu u vojště svém dle své cti až do pátého dne, aby někdo neřekl, kdyby byl prospěšně hned po tom dobývání pryč táhl, že hanebně utíkal. Po vyjití těch pěti dní, vsedav s ostatkem lidmi svými na galeje a na návy, ploul jest do země své domů, a nechal odchodného, což mu zbito, a což se jich ztopilo, na patnácte tisíc aneb víc v těch třech měsících.

Ze spisův Bohuslavových. (Umř. 1510.)

Částka listu psaného k Petrovi z Rožmberka, místodržícímu království Českého.

Bohuslav z Lobkovic a z Hasištejnu velikomocnému muži panu Petrovi z Rožmberka, království Českého hejtmanu, pozdravení vzkazuje. Jakž jest najprv tobě o zemi tuto péče poručena, chtěl jsem něco k tobě o obecném dobrém psáti, Petře výborný! a netoliko znamenitým rodem a mocí, ale i učením mezi našimi pány největší. Neb dávno naše odměnná přízeň, kterouž jsme mezi sebou od počátku mladosti naší s velikou upřímností zachovávali, závdavku nějakého a památky mého k tobě zachování žádala; ale očekával jsem, kam by se v tak velikém statku, na tak vysokém místě jsa postaven nachýlil, aby se tehdáž po

tvých mravích řeči mé běh spravil. Neb ne všecko všem se hodí. Jinak se má s těmi nakládati, kteříž se v lenosti a v libostech rozkoši pohřžují, jinak s těmi, jižto skrze veliké práce své a mnohá svá nebezpečství ke cti, k chvále a k roznešení jména svého přijíti usilují. Kdybych některý tvůj skutok hrdý, lakomý a ukrutný spatřil, osobil bych sobě zajisté pro starou naši známost něco k tobě práva, a chtěl bych tě napomenouti a nabízeti, aby se nad sebou nezapomínal, nebo aby slávě své, kterouž jsi od svých předkův vzal, zlými svými obyčejí nedal většeti a hybnouti. Ale dobřeť jest, nic takového o tobě neslyším. Chváli všickni tvou opatrnost, velebí myslí velikost, spravedlnost oblašují, lítostivost a tichost do nebe vyzdvihají, že už nemáš veden býti k šlechtivosti, ale v tom, co jsi začal, máš býti utvrzen a upevněn. Však já přidám některé věci a všecko, což by mělo býti do velikého muže a do toho, jenžto jiné spravuje, připomenou. Ale že tobě a skrze tebe vlasti naší žádám prospěti, budu smíti míru listu přestoupiti, a šíře, než snad jest potřebí, psáti. By pak žádný z tohoto psaní užitek nepřišel, aby i mne mé sklamalo domnění a naděje má, však milostivosti jistě zasloužím chvály. I to vím, že jsem těžkou na se vzal práci, když o to usiluji, ašbych dal naučení, a ašbych míru spravování v tak nakažených obyčejích tobě uložil. Nemámeť správného obecného dobrého, anebo řádu zemského, ale toliko stín jeho a podobenství. Neb která obecného řádu strana neduhův jest prázdna? Všecko pak jest nakažené a porušené — všickni všech řádův od těch činův, kteříž jim příslušejí, odešli. Náboženství křesťanské klade se jako za nějakou báseň, kteráž se jest už mnohými věky v myslí lidské rozmohla, a všudy příčinu dává k žertům a k ústípkům; potupují je dělí, smějí se mu báby, v lázni a v krémách je sápají, i sotva je ve větší vážnosti nežli učení Epikurovo o mrvě paprskův slunečných. Toto já pak velmi hněvivě snáším, že mnozi z toho počtu jsou na úradech, sedají v soudu, v radách obecních bývají a péče se na ně o obecné dobré vzkládá; ježto ani křesťanského ani kterého jiného náboženství nenásledují. Mezi samými opět pány jak mnoho jest zavistí, jak mnoho jsou neprizně? co tajných podezření a nedověr? když jeden každý z nich k sobě všecko táhne, a což druhý má, má, že jest mu to vydřeno.

Dali se páni v rozkoše, aniž mnozí z nich jinak jsou živi, než jakoby k spaní a k rozkošem byli narozeni, a oddavše se ovšem na libosti hříchův, však proto cti a chvály zamenitých mužův s divnou neopatrností žádají.

Kvasí-li kdy, tak veliká jest v nich lehkost, tak veliká slov oplzlost, žeby řekl, že není to rada krále Vladislava, ale že jest zběr oplzlých a prostorekých žertěův. Rytířští pak lidé kukní proto, že se jim dějí nátiskové, na hrdost a pýchu panskou žalují; praví, že jich hyne svoboda, a muěji, že se s nimi ve všem ošemetně nakládá; a na tom nemajíce dosti, rotí se spolu, k tejným se sjíždějí radám i hejtmany bouřek mají, tak že to už jednak přichází, že ti, jižto šlechtností nemohou známi býti, toho žádají, aby aspoň všetečností známi byli. Takový jest byl onen, kterýž jest Diany Efezské chrám zapálil, kterýž, když jsou se tázali, co jej k takové nešlechtnosti přihnalo, řekl: Abych tím jméno své po okršku země znamenité učinil. Co pak budu mluvíti o měšťanech a o sedlském množství, kteřížto tohoto času buďto křivdami jsouce k tomu přinuceni (jakož se jim zdá), buďto sami od sebe kázeň zamítajíce, ustavičně se bouří proti svým pánům. To kam se obrátí, nevím. Já ničehéhož dobrého nemohu se po tom domýšleti. Neb mnozí přičiny k změnění věci čekají. Aniž nyní tohoto času střidností, ale strachem se zdržují; kterýžto strach jak dlouho zachovává pokoj, snadno se tomu může rozuměti. Nebylo jest toliko příkladův k neslechtnostem, aniž jest byla naděje tak veliká k odplatě za smělost toho času, v kterýž jest Jan Žižka zemi tuto velmi velikými trápil záhubami: čeho se pak nyní, že bude, domníváš, poněvadž syny a vnuky těch, kteří jsou vlasti své přičína byli všech neřestí, vidíme, že hojně i zboží i cti mají?

Na těžkou jsi jistě cestu všel, a kteráž nikoli nechce ani zahálení ani odpočinutí. Neb v Homerových knihách takto psáno jest: Tomu, číž péči jiní jsou poručeni, nesluší celou noc spáti. Kdyby doma byl, kdyby úradu neměl a od jednání obecného dobrého byl vzdálen, lovy nebo myslivostí mysl by svou těšil. Aniž by toho bylo, pročez by se lidských bál pomlouvání. Neb co by nám do toho bylo, bílý-li by byl neb černý. Ale nyní na tom jsi místě postaven, že všech lidí oči na tebe jsou otevřeny; aniž

kteřý tvůj skutek, nebo tvé propovědění může býti tejno. Šetři tebe všickni, hledí na tebe, znamenají tě. Ničeho se obecního, ničeho se obyčejného od tebe nenadějí. Jichžto očekávání nebo naději dobré chceš-li dosti učiniti, potřebíš jest, aby natáhl svého vtipu, a aby pomněl na to, což jest Bias jeden z sedmi moudrých Řekův říkával: Úřad muže okazuje.

Ale polehčiv péči a starostí tvých, i všecky nesnadnosti snesitelný učiní lítost a milost k vlasti tvé, když aspoň těch nejznamenitějších následuje mužův, jichžto ctnostmi jako nějakým drahým kamením Latinské a Řecké stkvějí se letopisy, netoliko v nebezpečnosti, ale i na smrt pro obecné dobré a pro zachování lidu sobě poručeného dobrovolně se budeš smíti dáti. Ale přede vším, Petře, k tomuto tě častokrát to opětuje napomínám, aby pro boha všecko činil; tomu se modl, v tom svou naději polož, jenž sám jest počátek a pramen živý každé štastnosti. A to není řeč Kleobolova nebo Antisthenova neb kteréhožkoli z té roty, ale jest těch, kteříž jsouce od boha nadchnuti, nejspasitelnějšího života naučení nám zůstavili. Znamé jsou ty věci jednomu každému, v komž se jediné nejmenší jiskřička víry svítí, ale že mají připomenuty býti, myslil jsem proto, že někteří lidé nepraví, by tyto zemské věci dobré od boha měli, ale od jakéhos osudu a lidskou pilností. Jichžto smrtedlného a nešlechtného bludu nemáš následovati. A poněvadž jsi na velikém úřadě, a na tom, kterýž nade všecky jiné moudrosti potřebuje, Šalomouna sobě vezmi za příklad, kterýž jsa na království Jerusalemské vsazen, ne bohatství, ne mnohých života let, ale moudrosti, kterouž by právě od nepravého a spravedlivé od nespravedlivého mohl rozdělití a rozeznati, od boha, aby mu byla dána, prosil. A tou svou střidmostí toho jest došel, že jest i jiné věci, za kteréž neprosil, obdržel. Skrze tu moudrost králové kralují, a ustanovitelé práv spravedlivé věci ustanovují. Té moudrosti když dosáhneš, ničehož více žádati nebudeš. Ta tě naučí spravedlnosti, kteráž spravedlnost všech jiných ctností jest základ. Neb kde není spravedlnosti, tu nemůže býti ani řád, ani obecné dobré, ani které lidské tovarišství. To tak velmi pravá věc jest, že i ti, jižto zločinstvím a loupežom živnosti sobě dobývají, nechť-li od tovarišův svých nebo opuštění býti nebo zamordováni, jakýs způsob spravedlnosti musejí

zachovávatí. Nechci já, když by soudil, aby ty, nebo žalobníku volajícimu a tomu, jenžto odpůrce syého tobě v nenávisť uvesti chce, všetečně věřil, nebo aby kohožkoli prvé, nežli by ho slyšel, odsoudil. Nechci opět, aby na čížkoli moc a množství jeho služebníkův hleděl, ale tak velmi sobě važ. taparty a šerpivostí ohyděného, jak velmi vážíš zlatem a drahým kamením oděného; a tak toho, kterýž tobě a tvým, když jsou snad tomu časové tak chtěli, v válce škodil, jako toho, jenžto jest v čeledi tvé nebo na dvoře tvém celý věk svůj byl. Neb není spravedlivého soudce, něco učiniti nebo pro milost přítele nebo pro nenávisť nepřitele. Anižť na tom dosti bude, že ty právě a upřímně souditi budeš, leč i jiné příkladem svým a úřadem k tomu míti budeš, aby povinnosti své dosti činili. Neb v srdci mnohých lidí závisť, nenávisť, lakomství a jiné lidské vášně zlé přílišně panují, kteréžto lidi uzříš-li kdy, ani v se soudu nebo v radě od spravedlnosti uchylují, a ani neustupně právům odpírají, vezmi smělost, aniž se strachuj pro spravedlnost a pro práva předkův svých nepřívzně od zlých podstoupiti. Neboť nic není ani bohu libějšího, ani u lidí chvalitebnějšího, nežli mysl svou v šlechetnosti pevnou a ustavičnou zachovati, a opřítí se se vši snažností nešlechetným úsilím těch lidí, jižto práva chtějí rušiti a křivdu činiti.

2. *List k P. Janovi ze Šellenberku, kancléři království českého r. 1490. *)*

Z Alexandrie Tobě píš; neb neukojen Palestinou a Jerusalemem, puťoval jsem také do Egypta až ku pověstnému městu, za starodávna Memfis, nyní Kairo řečenému. Mnoho znamenitého se v těch zemích nachází: ale kdož by vše to mohl jediným listem zahrnouti? Doma bohdá ústně to někdy budu vypravovati. Alexandria bývala druhdy velmi slavná a sídlo králův egyptských; podnes jest nejhlavnějším tržištěm u středozemního moře. Zboží sem dovážejí z Indie, z Arábie a z Aethiopie, a odtud je převážejí do našich krajín. Za paměti otcův našich Pětr, král na Cypru, dobyl

*) Co zde následuje, psal Bohuslav latině, a přeloženo jest v mateřský jazyk Karlem Vinařickým.

Alexandrie; když pak ale nesčíslný počet nepřátelského vojska proti němu vyšel, nedočkal jich, než poboriv a popleniv město, s velikou kořistí domů se vrátil.

Našed zde kupeckou loď z Janova, hodlám se vézti k ostrovům Cykladským, k úžině Hellespontu, zříceninám Troje, do Konstantinopole a k jiným na slovo vzatým městům, kterých spatřiti nad míru se těším, od dělnství o nich povídati slychávaje. Mnozí se mi ovšem vysmívají budou: já však nenahlížím, proč bych se stydět měl následovati těch, kdož raději cizích krajin, mravův a obyčejův, zákonův a zřízení vzdálených národův poznati prahnují, než aby doma v rozmarilé zahálce hnili. Uznáváš-li sám jediný to za dobré, nedbám soudu jiných: bloudím-li ale v tom vedlé zdání Tvého, hotov jsem na jediné slovo Tvé změnití úmysl svůj. Zdráv buď, ochrano má, a s tebou náš pan Páta.

Douška. Doručitel tohoto listu, vzácný Polák z Krakova doprovázel mne po celé té cestě. Poroučím ho Tobě, ano vděk mi bude, pozná-li, že to mé poroučení mu bylo užitečno.

3. P. Viktorinoci Chrudimskému ze Všeherd. R. 1492.

Dnes mi odevzdán byl od Tebe list. Dychtivě jsem jej četl, a vděčně poznal Tvou nezměněnou ke mně přizeň a lásku. Zvěděti žádáš mé nynější smýšlení; tedy poslyš. Když o věci té první zmínka učiněna, byl jsem v nejzazších světa končinách; i po svém do vlasti se navrácení choval jsem se tak, že jsem nedychtě po takovém důstojenství, jim také nepohrdal, a ke všemu tedy připraven očekával, jakkolivěk se vše ta skončí. Pokládají mi to sice za zlé skoro všickni přátelé moji: než já se nespouštím svého úmyslu, nechť je oknem, anobř dvěma vejti do ovčince Páně. I neukazuj mi na ty, kdož se o takové hodnosti po jakýchkoli cestách křivých-rovných ucházejí: buďtež oni kdokolivěk, mne však nepřivedou, abych je sobě za vzor a příklad svého jednání obral, žádaje býti raději dobrým a zachovalým, nežli možným a ctěným. Tomu-li v skutku tak, snadno poznáš, nejsou, tuším, povahy mé docela nepovědom. Ostatně padni co padni v Olomouci, povinován budu vždy jak mnohým Pánům moravským, tak zvláště P. Cüborovi,

který, nebyv mi ničím zavázán, ani se mnou spřízněn, nicméně pokud na něm bylo, přede všemi jinými mne k takové hodnosti povýšiti usiloval; ano tak velice jsem povděčen jemu, že každé příležitosti milerád se uchopím, kde bych mu ku prospěchu aneb ku poctivosti jeho něčím posloužiti mohl.

Psal bych více, ale posel Tvůj pospíchaje, ledva půl hodiny ku psaní mi propůjčil. Zdráv buď!

4. *Christannovi Pedikovi.*

V rozmluvách o vlasti zaslechl jsem začasťe, kterak lidé někteří nad míru velebí časův minulých, chválíce dědy naše, kterak v boji a o domě slyňuli, a naopak hyzdíce věk náš, jakoby nevyvodil ani jediného muže výtečného a znamenitého. Nemohu sice nechváliti jejich uctívou šetrnost k věku starému: že však na časy naše tak tvrdě touží, bojím se, aby spíše na mravech jejich, než na povaze věku toho nelpěla vina. Abych pak pomínul jiných bez počtu, kteří vedlé dokonalosti své nejsou menší ctihodných předkův našich: což medle ku poctivosti, slávě a vznešenosti nedostává se kancléři království českého, Janu Šellenberskému? Postava jeho je vznešená, a jakousi zvláštní velebnost jeví jeho tvář; a co Cicero ušlechtilým mravům přičítá, nachází se u něho, svrchovaná totiž přísnost, spojená s vlídností svrchovanou. Vlip jeho ostrý jest, a paměť věrná ve všem, cokoli kdy slychal, vidal a čítal, a výmluvnost taková, jaké bych se u našincův ani nenadál. Nad řeč jeho nic není vážnějšího, nic není sličnějšího, nic ozdobnějšího, nic hojnějšího. Kolikrátkoli jej slychám, zdá se mi, jako bych Ulyssa slyšel, jehožto v mluvení líbeznost ku podzimním sněhům Homér připodobňoval. Tak se k věcem myšlónky, k myšlónkám slova podobají, a všecko mu tak nenuceně plyne, jak by toho kdokoliv jiný s největší snahou nedovedl. Jestli provádí řeč, ani Řekům ani Latinikům neustoupíme, a to jak v čistotě a lahodě, tak i v hojnosti řeči, a sice v hojnosti takové, která ani přesycení ani omrzení neplodí. Kdož medle, počne-li on mluvíti, neobává se, aby brzo nepřestal? Tak podivnou slova jeho do sebe mají váhu a víru. Přímluvu-li učiní na sněmu, všickni

mu napřed už přivolují, a z tak znamenitého počtu věhlasných a slavných mužův neodporuje mu nikdo, i nemyslí, žeby se co prospěšnějšího obci ponavrhnouti dalo. Bez něho se nikteraká věc důležitá nevyjednává; v soudu zemském slovo jeho za důkaz platí. To působí jeho správné, bezúhonné, lsti a klamu prázdné živobyť. A takové ctnosti předece jej neučinily pyšného ni nádherného. Přístup k němu je snadný, rozmluva přívětivá; ani nevěsný příchod, ani dotíravé prosby k nevrlosti ho nepopuzují; i není u něho, jak u mnohých bývá, onano licoměrná ochota, která pod barvou dobrotivosti více slibuje, než plniti mívá a může. Cokoli praví a připovídá, jisto jest, jakoby dle vyjádření básnického z úst Apollinových bylo to vyšlo. Takovým obyčejem získal sobě rovnou u všech stavův vážnost: všickni ho milují; koho on přízní daří, za šťastného se pokládá, a to vším právem, neboť on dokonalostí svou i nad samou závistí vítězí. Ondyno utrhal mu prý jakýsi mladík: než drzosti té lidé se tak smějí, jako když Thersites Achilla k souboji vyvolal. — Krátce to jsem o Janu Tobě poznamenal, ačkoli sám ctnost a dokonalost jeho znáš: i neměl jsem úmyslu chváliti jej, ať zde ku chválení místa není, alebrž zakanbiti chtěl jsem těch, kteří věku našemu příliš porokujíce, smýšlením svým málo se od onoho Timona liší, kterého nenávisníkem člověčenstva nazýváme. Zdráv buď.

5. Janovi Pibrori.

Ačkoli že mne všelijaké noviny z Prahy docházejí po známých, čas po čase mne navštěvujících: však listy tvoje mi o všem, co se tam děje, zprávy poskytují nejsvětější. Než při čtení těšil jsem se i rmoutil. Milof mi bylo, žeš mi psal: nemilo, že se stalo, o čem píšeš. Neb rozšíř-li se plamen ten, a vypukne-li najednou potajně záští mezi stavy našimi v různice veřejné: obávám se, aby celé to království ku zkáze přivedeno nebylo, a jak přísloví praví, když se páni rvou, aby poddaní vlasův k tomu půjčili nemusili. I není se čeho jiného nadíti, leč že z takového záští a nevole války, vraždy, zpouště, loupeže a všecky ostatní následky porušených mravův na nás přikvapi. Výborně sice vůbec rozmlouváme;

chválíme spravedlnost, velebíme víru a ctnost; nevinu do nebe pozdvihujeme; zákon a slušnost na jazyku stále nosíme, a vše to tak stkvostnými slovy pronášíme, žeby se zdáti mohlo, jako bychom byli šlitové obce: než novím jak se stává, že pod barvou Katónův z většího dílu Katilinové býváme. Kdož medle jest mezi námi, jenž by, nedím, krev svou vyliti, ale jen dosti malou částku jmění svého vlasti obětovati hotov byl? a kdož by na opak na zřícení-nách jejích se povýšiti a panovati nechtěl? A předce nečiníme povinností Pánův. Poroučeti se nám líbí, chrániti ale poddaných nedbáme. Jaká to naše láska k vlasti, z toho lze poznati, že soudův zemských pohrdačové, sněmovních snešení rušitelé, loupežníkův ochránci a přechovatelé nejen veřejně mezi námi chodí, ale i lidi bezúhonné týrali sobě dovolují; a vše to předce mlčením pomíjejíce, zánětu se rozplozujícímu dále růsti dopouštíme. Odtud pochází, že se v té obecné nekázní každý prostopášník domnívá, jako by mu vše bylo dovoleno. Mnozí pak ještě zastávají a chrání takových božského i lidského práva rušitelův, ano vychloubají se, že vtípem, výmluvností a slovůtností svou i bohaprázdné a nálezem všech stavův odsouzené zločince osvobozovati umějí.

Kdož mnedle nevidí, kam se uchýlí to ctižádostivé nejdnech usilování, aby se jen ku správě zemské dožřeli? Jako loď, na nížto se v čas vlnobití plavci hádají, kdo by správcem jejím býti měl, konečně utonouti musí: tak i to úsilné dychtění po místech předních obcí nemůže býti prospěšno. Na důkaz ale, žeby tak zle posud nebylo, jako zde malují, nepřipomínej mi nikdo starý Řím a ostatní obce, které podobným neduhem byly nakaženy. Jak ony rocením a nesvorností svých náčelníkův ku zkáze přivedeny byly: tak, neopatříme-li se lépe, nám se také a tím spíše stane, čím méně s to jsme, co se Římanům na čas podařilo, rozsáhlou moci zastaviti záhubu svou. Pakli se ale po příkladech v cizině ohlížíme: proč raději o to se nepokoušíme, čím království vzrůstu a zvelebení docházejí, než čím se hubí a hynou?

Takový je stav království našeho, a předce mi mnozí vytýkají, že na sněmy nejezdím. Však vedlé mého zdání lépe jest, v ničemné zahálce život ztráviti, než jak říkáme, s vlky vyti; i žádal bych sobě, abych, by možná bylo, ani také nezasléchal, nač se dívati nechci. Alespoň bych snad pokojnější mysli byl, a tolikráte

zápasiti nemusel s bolestí traplivou, kterou mi klesání vlasti každodenně působí. Zdráv buď, a piš mi brzo, chceš-li, abych Tobě opět psal.

Antenor bratr Aetna

6. Na vavy Karlovy.

Proude předústojný Helikonských oslavy pěvkyň,
 Odkud tobě ta vláha vřelá, nebo vyskakující
 Síry, ano k podivu spolu vápna živého ty žily?
 Zdažli oheň, v Sikulův krajinách jenž Aetnu popouzí
 Též to dělá? Čili sousedství snad výhně pekelné
 Tvé vody ohřívá? Ustuptež vy břehy Bajské,
 I prameni vznešený Anténorského Timáva,
 Ty spolu, jenž vynikáš nejbližší Renu sinému
 Oslavený zdroji nejnábožnějšího ze králův
 Karla hrobem. Jakové tady víry vzhůru vypouští!
 Viz jak rozmanitou kamení tam olšceno barvou,
 Kámkoliv odplývá! Takovými barvami ledva
 Duha se zastkvívá. Blaho po věky prýšti se, vědílo
 Posvátné, a budiž rodu lidskému zdravonosné!
 Starcovi sílu vracuj; stydlivé učaruj tady panně
 Tváře milostnější; hoj všecky bolesti a každý
 Lidstva neduh; veselejší vrať se do otčiny lůna,
 Kdožkolivěk potopí do tokův tvých údy chorobné!

7. Uctění hosta na Hasištejně.

Vítejž, hoste milý, chladivého-li Tempe si žádáš,
 A slunných hájův, a pramenův studených. —
 Pohleď, jak zeleným se šatí tady půda kobercem;
 Zde stromovi klene krov obrošeným lučinám.
 Slyš, jak tu ztraceném hrdlička po soudruhu kvílí;
 Daulická tady též lastovice šveholí.
 Onde i onde lesův se pnou k nebes obloze houště;
 Tam vysoký s větrem dub hovoří těkavým.
 Po straně této žíví jezero všeliké druhy rybstva:
 Šupinaté plynutém plémě po proudě plová.

I kdyby příválná měla bouřiti hvězda a ledný
 Hrád by ty bůně šlehal; bezpeč u nás pobudeš.
 Lev tady Africký neplení přibytky dědinné,
 Ni skriveným divoký klem se nesápe kanec.
 Vzdálena jest odtud válečná hrůza; hadími
 Zde vlasy nikde krutá netřese Tisifone.
 Za zvuky trub polních, za bitevních třeskoty bubňův,
 Zní jen písně u nás a struny libohlasé.
 A spíš líchotivé dotknou zde se dívky tě lokty,
 Než by dravá nějaká šelma ti uškodila.

---

8. O Janu z Domaslavic.

Básník a Anděl.

- B. Kam se letěť chystáš? A. Do nebe. B. Proč? A. Na světě byla
 Pro mne není. B. Zůstaň. A. Rej kdež obývati mám?
 B. Znáš Jana? A. Jej neznal bych? B. Ten je beze lsti a šalby.
 A. Tak jest. B. Srdce jeho svato je. A. Pravdu mluvíš.
 B. V něm se usad. A. Usadím. B. Důstojnotě pod jeho srdcem
 Sídlo tebe. A. Milerád tvé uposlechnu rady.

---

9. Žháza vlasti.

Aj co kazí naši vlast? Nesvorné jednoty pánův.
 Což naše práva ruší? Zlehčena váha jejich.
 Což naši silu hubí? Stálá tato panstva nestálost.
 Což nám statky mrhá? Útrativá lakomost.
 Což nám smysly mate? Mudrování panstva nemoudré.
 Ach, to samé valnou zvrátilo vládu Řekův!

XVII. ŘEHOŘ HRUBÝ Z JELENÍ.

(Umř. 1514.)

A. Chvála bláznovství. ¹⁾

Jakž pak koli o mně vůbec mluví lidé (neb i to já vím, jak hanějí bláznovství také i největší blázni), však jsem já sama, sama pravím jediná, ježto svou mocí i bohy i lidi obveseluji; a toho jest dosti veliký tento důvod: že jakž jsem do tohoto dosti velikého zástupu přišla mluvit, tak jsou hned všech obličejové novou jakous a neobyčejnou radostí se zastkvěli, tak jste se hned ochotně postavili, tak jste mne sobě s jakýms veselým a milostným smíchem oblíbili, že mi se zdáte všickni, což vás koli vidím přítomných, opojení býti nápojem bohův Homerových nejlahodnějším ne bez nepenty ²⁾, ježto jste před tím jsouce smutní a teskliví seděli, rovně jako byste se nyní z jeskyně Trofonovy ³⁾ navrátili. Než už, jakož to bývá, že když se slunce krásné a jasné okáže zemi, nebo když po ukrutné zimě podletí s teplými větriky nastane, hned se nový způsob všem věcem, nová barva a jistě jakás mladost navrácuje; tak jakž jste vy mne užřeli, hned jste na sebe jinou postavu vzali. A protož, čehož znamenití sic řečníci dlouhou svou a ustrojenou řečí sotva mohou dovésti (totiž tohoto, aby starostlivé péče z mysli vyhnali), toho jsem já hned samým toliko na mne pohleděním dovedla. Už pak proč jsem dnes v tak ne-

¹⁾ Moriae encomion, satyra, jeden z nejuptnějších spisův Erasma Rotodamského, nalézá se z latiny v češtinu převedený v rukopisu od r. 1513. Zde toliko některé výjimky z celého kladou se.

²⁾ Naráží se na bezstrastný neb strastilomný lík, φάρμακον νηπενθές, který Helena v nápoj míchala; viz Odys. IV v. 220.

Všakže jiné Helena teď smyslila, Zevsoplozenka:

Lík na ručest tu do vína hodí, co k nápoji dáno,

Nestrastný, a bezhněvný, všeho zlého zabudku:

Kdožkoli jej okusil, když byl v koflíku zamíchan,

Za dne celého jemu slza nikdy nekapla po líci atd.

³⁾ Trophonius v jeskyni hadactví provozoval, a neveselými obřady lidem hlavu mátl.

obyčejném oděvu mezi vás vyšla, uslyšíte, jediné nebude-li vám lěžko mne slyšeti, ne tak jak slyšíte v kostelích kazatele, ale takž jak posloucháte s pilností žertěřův opselych a bláznův, a jakž jest někdy poslouchal Midas onen můj Pana. — Chválu budete slyšeti ne Herkulesovu ani Solonovu, ale mne samé, totiž *chválu bláznovství*. Už pak já nedbám na moudré, ty jižto ohlašují, že jest to vše nejbláznovější a nejpyšnější, když se kdo chvalami vynáší, to nechť jest jakž chce bláznové, když jediné praviti budou, že jest mně slušné. — Ačkoli já to dobře pokorněji učiním nežli znamenití v světě a moudří lidé činivají, kteříž s převráceným jakýmsi studem najímají sobě nebo řečníka nějakého pochlebného nebo poetu marnomluvného, aby od něho své chvály slyšeli, totiž pouhé lži. A však ten stydlivý jako páv ocas zdvihá a vytahuje šíji v tom chválení, když v něm nestydatý pochlebník člověka toho, jenžto za nic nestojí, bohům rovného činí, když na něm dokonalý všech ctností okazuje příklad, ježto ten sám chválený ví, že jest náramně od toho všeho vzdálen, když vránu cizím odívá peřím, a mouřenina bílým činí, když dělá slona z mouchy. — Než tuto se divím lidské nevděčnosti či nedbanlivosti, ježto ač mne všickni jsou pilni, a mé rádi cítí dobrodění, však žádný se za tolik věkův nenalezl, kterýž by vděčnou řečí bláznovství chvály oznámil; poněvadž jsou i ti byli, jižto velmi veliké ukrutníky, zimnice čtvrtého dne, mouchy, lysiny a jiné takové věci škodné pilně, pracně a bedlivě vymyšlenými chvalami vyzdvihovali. — Můj otec není ani Chaos, ani Orkus, ani Saturnus, ani Japetus anebo někdo jiný takový z těch už minulých a shnilých bohův, ale jest Plutus (bohatství). A toho mého otce volí jako i od starodávna tak i nyní také všecky věci rozličně se míchají, vedlé jehožto zdání dějí se války, pokojové, úředníkův volení, manželství, slibové, smlouvy, práva, umění, řemesla, žertovné i vážné věci (už sotva duše popadám), a krátce všecky věci i obecné i zvláštní. A bez toho mého otce pomoci všeckno to poetských bohův množství, a dím směleji i těch samých bohův výborných, nebo by nebylo, anebo doma jídající jistě velmi by špatně živi byli. Kteréhožto mého otce kdož na se rozhněvá, tomu nepomůže ani moudrost sama. Tím se já chlubím, že jsem od takového otce zplozena. Nyní už pilně toho poslyšte,

abych se někomu nezdála, * že bez příčiny bohyně jméno sobě osobuji, jak veliká a mnohá bohům i lidem činím pohodlí, a jak široce moc svou roztahuji. Neb jestliže jest kdos právě napsal toto: že bohem býti jest lidem pomáhati, a jestliže hodně mezi bohy ti jsou počtení, kteříž víno, nebo obilé, nebo jeden některý takový úžitek lidem našli a okázali; proč bych já hodně ze všech bohův přední nesloula i nebyla jmína, poněvadž já sama všem všecko dávám. — Co život tento, zda by měl slouti životem, kdyby mu rozkoš odjal? Ačkoli i ti Stoičtí mudrci rozkoši pohrdají, ačkoli ustavičně jí lají, a mnohým haněním ji obecnímu lidu hyzdí, a to z této příčiny, aby odstrašice jiné od ní, sami jí užívali hojněji; ale nechť mi toto povědi, pro bůh prosím: která života částka není smutná, neveselá, neutěšená, netesklivá, něstýskavá, nepřidáš-li k ní rozkoše bláznovství. — Nejprv, kdo neví, že nejprvnější věk člověka jest ze všech nejveselejší, a všem nejlíbější. Neb co jest to na nemluvnátkách, což tak oblibujeme, tak milujeme, tak ochraňujeme, že také i nepřítel tomu věku dává pomoc? Nic jiného není, než libost bláznovství, a tu libost naschválně přirození opatrné v nově zrozeným připojilo, aby jako nějakou rozkoše záplatou mohli i těm, jižto je chovají, práce polehčiti, i od těch, jižto je ochraňují, přízně k sobě lisaním dobytí. Potom to, kteréž za ním přichází, jinošství, jak jest všem velmi libé, jak mu upřímně všickni přeji, jak mu milostivě rukou k pomoci podávají! A hnedle odkud odjinud jest ta mladost libost než ode mne; poněvadž mým dobroděním velmi málo mládenec smyslí, a protož málo se vraští; lhu, jestliže ne i hned starší bývají a skrze zkušenou věcí a skrze rozličná umění což mužského smysliti začínají, neubývá-li jim jich krásy, a nehyne-li jich veselí, nemít-li spanilost, nemizí-li síla; a čím ten věk dáleji ode mne odchází, tím živ jest hubeněji, až zatím přijde tesklivá starost a netoliko jiným ale i sobě nelibá. A ta starost jistě žádnému z lidí nebyla by snesitelná, kdybych já opět litující tak velkých prací nepřispěla s pomocí, a kdybych obyčejem bohův poetských, kteříž těm, jižto zahynují, jakýms změněním pomáhávají, starcův už do mar blízkých znovu, pokudž mi jest možné, nepřivolala zase k dělnství. A protož ne bez příčiny lid obecný starce podruhé dětmi má obyčej nazývati. A jistě, lze-li se kdo na změnění toho způsob, nezatajím

ani toho. Vodím starce k řece mé, jež slove zapomenutí (neb ta řeka začíná se na ostrovích blahoslavených: ačkoli z ní v pekle maličký polůček teče), aby, kdyžby se tu dlouhým zapomenutím opojili, a po málu splákli péče myslí, zase nabyli dětinství. Ale říkávají někteří, že starcové nesmyslí a blázní. Necht' jest tak; neb to jest po druhé dítětem býti. Čili co jest jiného dítětem býti, nežli blázniti a nemyslití? Zdali to samo¹ v věku dětinském rozkoše nečiní největší, že nic nesmyslí? Blázní tedy starci mým obdarováním. — Necht' pak kdož chce koli to mé dobrodění přirovnává jiných bohův proměňování, kteřížto bohové to čini, rozhněvajíce se; nechci toho připomínati, poněvadž ty, na kteréž jsou nejlaskavější, obyčej mají v stromy, v ptáka, v kobylku nebo také i v hada proměňovali, jako by to proměňování nebylo zahynutí, když člověk udělán bývá něčím jiným; já pak téhož člověka navracuji k nejlepší a nejblahoslavenější života částce. Ježto kdyžby se lidé zbavili všelijakého spolku s moudrostí, a ustavičně se mnou živi byli, nebylo by žádné starosti, ale vždycky by užívali mladosti, jsouce blahoslavení. I zda nevidíte těch přísných lidí, jižto jsou se buďto učení moudrosti, buďto vážným a těžkým pracem oddali, že častokrát prvé, než právě přijdou k jinošství, staří učinění bývají, a to péčemi a pilným myšlením přemítáním, když po málu krve čisté pára a vlhkost ta, jež život dává, péčemi bývá vysušena a zahubena. Zase pak blázní moji jsou picnatí a stkvělí a plí čisté, rovně jako vepří Akarnanští. A ti by nikdy neucitili nehod starosti, kdyžby drobet (jakž to bývá) moudrých obcováním nebyli nakaženi. Takž žádné věci nedopouští život lidský býti se všech stran blahoslavené. Už jak na zemi nic není veselého nebo blahoslaveného, leč mým obdarováním, pohledme. Nejprvé vidíte, s jak velkou opatrností přirození rodička a lidského pokolení stvořitel toto způsobil, aby všecko všudy opraveno bylo bláznovstvím. Neb poněvadž vedlé Stoických mudrcův oznámení nic jiného není moudrost, než spravovati se rozumem, a zase bláznovství nic jiného není, než hýbati se vášněmi, i aby všem smutný a přísný nebyl život lidský, Jupiter jak mnohem více dal člověku vášni nežli rozumu, tak jako-by přirovnal lhbrou k půl lotu. K tomu rozum do úzkého hlavy kouta odeslal, všeho pak těla vášněm nechal, potom jako dva nejukrutnější tyrany proti rozumu jednomu postavil hněv a žádost.

Proti té dvojí moci toho dvojího vojska jak mnoho může rozum, všech lidí život dostatečně okazuje, když rozum krykováním svým až do sípání odpírá hněvu a žádosti a šlechetnosti správy jim vydává, a to samo toliko v své moci má; ale oni na svého správce nic nedbají, by se třebaš měl oběsiti, a s mnohem větší mu nenávisťi odpírají, až on už ostana dobrovolně postupuje jim a dává se. — Bez bláznovství žádný kvas není chutný, a to tak velmi, že není-li na něm toho, kdož by buďto přirozeným, buďto neho- leným bláznovstvím popouzel k smíchu, povolají naň nějakého mistra na to, zjednaného mzdou, anebo některého směšného falkáře s sebou posadí, kterýž by směšnými, totiž bláznovými šprýmy mlčení a smutek kvasení odháněl. Neb k čemu by to bylo, žeby toliko lahůdkami, toliko labužkami, toliko chutnými věcmi a pamlsky břicho bylo obtíženo, kdyby spolu oči i uši, i všecka mysl smíchem, žerty a kunšty nebyla nakrmena? A takových věcí já jsem mistrně nejlepší. Ačkoli i tyto věci, kteréž jsou na kvasích slavné, totiž na krále a v kostky hrátí, ku pití pobízeti, vesele si zpívati, tancovati, kejklovati nejsou od sedmi řeckých mudrcův, ale ode mne vymyšleny pro zachování lidského pokolení. A takových všech věcí toto jest přirození, že čím více mají bláznovství, tím více lidskému životu prospívají, kterýž život když jest smutný, nezdá se, by měl životem nazýván býti; ale jistě musí smutný býti, neodejmeš-li od něho jemu přirozené tesknosti nějakými takovými kratochvílemi. Ale jsou snad někteří, jižto na takové rozkoše nedbají, v lásce a v obcování přátelském odpočívají, říkajíce toto, že přátelství všem věcem má předloženo býti, poně- vadž jest věc tak velmi potřebná, že nad ní není potřebnější lidem ani povětří ani ohně ani voda, a tak velmi jest utěšená, že kdož by chtěl přátelství z světa odjíti, odjal by mu slunce, a tak velmi poctivá (však příleži-li to co také k té věci), že ani ti sami mudrci nebojí se ji mezi zvláště dobrými věcmi počítati. Ale co díte, když to provedu: i toho tak velikého dobrého já jsem i počátek i konec. Provedu pak to ne chytrostmi logikářskými, ale hloupým (jako říkají) obyčejem, a věc tu téměř prstem okáži. Nu, mnoho- krát přehlédnouti, klesnouti, slepnouti, mylili se v vadách přátel- ských a některé znamenité jich hříchy jako ctnosti milovati a jim se diviti, zda to není bláznovství příbuzné? Co pak, že někdo

oblíbuj se sobě bradavičku na příteli, a otec syna svého silhavého praví býti milostným točičkem? Co jest to jiného než pouhé bláznovství? Protož nechť jakž chťi velmi volají a křičí lidé na bláznovství, však ono samo i spojuje přátely i zachovává spojené. O lidécht mluvím, z nichž žádný bez vad se nerodí; výborný ten jest, kohož nejmenší vady trápi; ježto mezi moudrými těmi bohy nebo ovšem žádného nebývá přátelství, nebo bývá-li které, tehdy bývá jakés přísné a neochotné, a to toliko s velmi řídkými; neb říci s žádným, nesním pro toto, že největší díl lidí blázní, nébrž žádného člověka není, aby mnohými obyčeji nebláznil, a přátelství toliko bývá mezi sobě rovnými. Pakli se kdy spřízní ti přísní, to mezi nimi spříznění nebývá nikoli stálé ani trvanlivé, jakožto mezi těmi, jižto jsou nevhodní a více než potřebí okatí, a na vady přátelské tak ostře hledí, jako orlice nebo had Epidaurský. Ale sami jak blízavě na své vady a nedostatky hledí a jak nevidí mošny své na hřbetě visící! A poněvadž jest takové lidské přirození, že žádný člověk nemůže nalezen býti, aby do sebe neměl vad velikých, přidej k tomu tak velikou nerovnost mysli a pilností lidských, tolik poklések, tolik poblouzení, tolik pádův v životě smrtném: kterak tehdy i za hodinu trvati bude mezi těmi příliš okatými přátelství utěšení, nebude-li při něm jakés nedbanlivosti, kteréž můžeme říkati bláznovství, nebo jakás povlovnost v obyčejích? — Krátce, žádné tovaryšství, žádné života spojení beze mne nemůže býti buďto utěšené, buďto stálé, že nesnese dlouho ani lid správce, ani pán služebníka, ani paní služebnice, ani učitel uředníka, ani přítel přítele, ani najímač nájemníka, ani podruh podruha, ani bojovník bojovníka, nebudou-li se vespolek jednak mýliti, jednak sobě pochlebovati, jednak chtěčky leččehos přehovívati, jednak bláznově sobě povolovati. Už já vím, že se ty věci zdají vám býti náramně veliké, ale uslyšíte ještě více. Mnedle zda koho bude ten milovati, kdo sám sebe bude míti v nenávisti? Zda se s jiným ten srovná, kdož se sám s sebou nesrovnává? Zda ten komu bude utěšený, kdož jest sám sobě těžký a tesklivý? Mním, že toho žádný nepoví, leč by kdo byl bláznovější nežli samo bláznovství. A však zaženete-li mne, žádný nebude moci druhého snášeti, že také i jeden každý sám se bude mrzeti, a každému jeho vlastní věci nebudou se líbiti, a každý sám se bude míti v nenávisti.

Poněvadž i tuto zlou věc přirození, jež v mnohých věcech jest více macecha než máti, vštípilo ve vtíp lidí, a zvláště těch, kteříž málo něco jsou smyslnější, že sobě každý s sebou stýští a cizím věcem se diví, a skrze to bývá, že všelijací přirození darové, všeliká výtečnost a okrasa života kazí se a ruší. Neb co prospěje krása, zvláštní ten boha nesmrtedlného dar, bude-li mrzení nebo nelibosti vadou poskvrněna? Co mladost, bude-li nakvašením zármutku starcův porušena? Také, co budeš ve všelikém života činění budto sám s sebou, budto s jinými působiti s slušností (neb jestiť netoliko umění ale i všeliké činění hlava, aby slušně činil, což činíš), nebude-li šťastného toho sebe samého zalíbení, kteréž hodně mám za sestru; takť všude snažně mou vede práci. Co jest pak tak bláznového, než sobě se líbiti, sobě se diviti? A zase, co bude krásného, co milého, co slušného, budeš-li co činiti sám se sobě v tom nelíbě? Odejmi to života potěšení, a hnedť potuchne s svou postavou řečník, žádnému se nebude líbiti s svou hudbou hudec, vyhnán bude s svými kejklý kejklěr, smáti se budou poetovi s jeho verši; nebudou všimati maléře s jeho uměním; hladem bude mříti lékař s svým lékařstvím; naposledy jsa krásný budeš zdáti se škaredým; jsa mladým, budeš se zdáti starým, jsa vtípný, budeš se zdáti hloupým, jsa výmluvný, budeš se zdáti bez výmluvnosti, jsa uctivým, budeš se zdáti neuctivý. Musí to také býti, aby sobě každý povoloval a chlácholil, a aby se sobě sám nejprv jakýms potákáním schválil, nežli by jiným mohl schválen býti. Také poněvadž zvláštní blahoslavenství jest díl, aby čím jsi, tím chtěl býti, jistě všecko toto spolu sestra má, jež slove sebe samého zalíbení, dává, totiž aby žádný nehořekoval sobě pro svou podobu, žádný pro svůj vtíp, žádný pro svůj rod, žádný pro své místo, žádný pro své předsevzetí, žádný pro svou vlast, a to tak, aby nejnuznější země Němec nesměnil s Vlachem, ani Thrackého ostrovu obyvatel s Athénským měšťníkem, ani Tatar s ostrovy blahoslavenými. A ó jaká jest to zvláštní pečlivost přirození, že v tak veliké věci rozličností všecko učinilo rovné, a kdež darův svých něco ujal, tu více přidává zalíbení sebe samého, ačkoli jsem to bláznově jistě řekla, poněvadž to sebe samého zalíbení jest dar největší. A proč bych i tohoto za tím též nepověděla, že o žádný se znamenitý skutek lidé nepokoušejí bez mého přinutkání, žádné

znamenité umění nebo řemeslo bez mého povodu není nalezeno. — Budeš-li čísti kroniky, nalezneš v nich, že žádní správcové nebyli obecnímu dobrému škodlivější, nežli mudráci nebo učení, když na ně přicházelo spravování. — Ale jakžkoli na těch moudrých bylo by toto snesitelné, žeby toliko k spravování obecního dobrého byli nepříhodni a neúčiteční, než žeť nic nejsou lepší ani šťastnější ke všelikému života vedení nebo činění. Pozov na kvas moudrého, zarmoutíš jej nebo smutným mlčením svým nebo svými tesklivými otázkami a hádánkami. Povolej ho k tanci, díš, že velbloud skáče; přitáhni ho ke hrám obecním, samým svým obličejem bude kochání divákův překážeti, a vynutkán bude z divadla moudrý Kato, poněvadž nemůže svého zasmušení nechati. Příhodí-li se ke kterému rozmlouvání, hned se všickni utají; má-li co kupovati, má-li co stržiti, a krátce, má-li kterou věc z těch činiti, bez kterýchž nelze života tohoto na každý den vésti, díš, že jest ten moudrý špalek a ne člověk, takť velmi ani sobě, ani vlasti své, ani svým nikdy nemůže býti užitečný pro toto, že ve věcech obecných není zběhlý, a zdání lidu obecného a obecním ustanovením velmi se protivi, a pro tu věc musí dojíti od lidí nenávisti, když se tak velmi nesrovnává s nimi i životem i myslí. Neb která se věc děje mezi lidmi, aby nebyla plna bláznovství, a děje se od bláznův před blázny. Pakli by se kdo sám jediný chtěl protiviti, tomu bych já radila, aby následuje Timona šel na nějakou poušť, a aby tam sám své užíval moudrosti. — Já pak už dávno zapomenuvši na sebe, přeskakují meze. Bude-li se pak vám zdáti, že jest něco ode mne žvavě povědíno, pomyslete sobě, že jest to bláznice mluvila. A však za tím pohněte na toto řecké přísloví: Mnohokrát také i blázen příhodné věci pověděl... Vidím, že čekáte zavření řeči, v kterémž se všechny věci napřed pravené opětují; ale náramně jste velicí blázni, jestli mníte, že to, co jsem pravila, i nyní ještě pamatují; poněvadž jsem tak veliké množství slov vyřikala. Staré jest toto přísloví: měj v nenávisti pamětlivého spolupitele. Toto jest pak nové: měj v nenávisti pamětlivého posluchače. Protož mějte se dobře, veseli buďte a živi, pijte bláznovství velmi slavní služebníci.

B. Z Rozprávok Petrarkových.

a. O věku mladém a naději dlouhého života.

Radost a naděje. Věku jsem mladého a dlouho ještě živ budu. *Rozum.* Aj, to jest prvnie lidská marná naděje, kterážto mnoho tisíc lidí zklamala a ještě zklamá. *Radost a naděje.* V kvúciem jsem věku. *Rozum.* Daremnie jest to radost a krátká. Květ ten věku v tomto rozmlúvání našem vadne. *Radost a naděje.* Celý věk muoj jest. *Rozum.* Kto tó celým nazuove, čemuž mnoho se nedostává, a i to což nynie jest, jisté nenie? *Radost a naděje.* Vždyť jest právo jisté života! *Rozum.* Kto jest to právo ustanovil? a nebo který je to pravý života čas? Najnepravějšie jisté jest to právo, kteréž ne všem jednostajné jest, anobř tak rozličné, že nic nejistšieho nenie v životě lidském, než života jich miera. *Radost a naděje.* Ale vždyť jest nějaká miera a cíl života, kterýž jsú lidé múdři uložili. *Rozum.* Cíl životu uložiti muože, ne ten, ktož jej běre, ale buoh, kterýž jej dává. Ale rozumiem, že sedmdesáte mieníte let, anebo jestli že jest přirozenie silnějšie, osmdesáte, a tu cíl životu ukládáte, k kterémuž když přijdete, nic vás jiného neočekává, než úsilé a bolest. Leč jest snad dále naději protáhl ten, kterýž jest řekl: Počet dnuov lidských největší sto let; k kterýmž létóm jak řiedcí přicházejí, vidíme. Ale nechať jest všech to, což řiedkých jest: jak i to mnoho bude, bude-li však? *Radost a naděje.* Mnoho zajisté: neb jest život mladých lidí bezpečnějši, a od starosti i od smrti vzdálenějši. *Rozum.* Mýlíš se. Ačkoli nic nenie bezpečného člověku, ale však ten díel života nebezpečnějši jest, kterýž ubezpečenie přielišné činí neopatrným. Nic nenie jedno od druhého bližšieho, nežli smrt od života, a když se daleko od sebe zdají, tehdáž se dotýkají. Vždycky život miji, a smrt vždycky přistojí; kamžkoli utečete, všudy přítomna jest a na hrdle sedí. *Radost a naděje.* Ale aspoň v mladosti jsem a starý nejsem. *Rozum.* Nic nestálejšieho než mladost, nic úkladnějšieho než starost. Mladost netrvá a s lahoděním utiekajíc odchází; starost pak potmě a mlčečky znenáhla vkradúc se, ty jižto jsú se jie nenadáli, trápí, a když se zdá, žeby daleko byla, tehdy ve dverích jest. *Radost a naděje.* Věk muoj zhuoru jde. *Rozum.* Velmi klamavé věci věříš: tak zhuoru jíti, doluov

jest sstupovati. Život krátký; čas nestálý kradmo se **beze** všeho šústanie, když spímy a žertujeňy, pryč běře. A ó by ta častiov rychlost. a života krátkost tak na počátku jako na konci známa byla! Nynie počínajícím živu býti zdá se cos dlúhého a nekonečného; ale těm jižto mrú, že nic nenie, a tolik se jim zdálo, že živi jsú byli věkuov, sotva se jim zdá tolik velmi krátkých chvilek. A tak tehďáž tepruv podvod seznán bývá, když se ho člověk nemuož uvarovati. Z té přičiny toto bývá, že častokrát darmo se mladým lidem radí, neb nevěřící a k tomu neběhlí v lidských věcech jsú, a potupují jiných radn své nemajíce. A tak ačkoli jsú mládeže nescíšlní omylové a nesmierní, však proto oni jich neznají, a před nimi skryti jsú, aniž jim těch omyluov lépe neodkryje než starost, kteráž těm, jižto těch omyluov jako znáti nechtějí, před oči je klade. Aniž prvé, jací byšte měli býti, dbáte, až jste tiem učinění, čímž jste býti nechtěli, a jinačejší už býti nemuožete. Kteréž věci jestli žeby kto za času porozuměti mohl, nebo sám od sebe, nebo žeby tomu, ktož by ho toho zpravoval, uvěřil: ten by mi jeden z mnoha tisícuv velmi znamenitý a šťastný povstal mládenec, aniž by takovými okolky a lomy trdil svooj život, jehožto jediná bezpečná a upřiemá cesta jest skrze ctnost. *Radost a naděje.* Věk muoj bez ujmy jest. *Rozum.* Kterak jest bez ujmy? kterýžto, jakž býti počne, vždycky se ho ujímá, a kterýž, když se dáva, po velmi malých částkách, odjímán bývá. Neb hnutím ustavičným nebe točí chvílemi a hodinami, hodiny pak den odjímají, a den jeden druhý tiskne, a opět ten jiný, a nikdáž žádného odpočinutie nenie. Takt měsieci mijejí, tak léta, tak i věk běží a pospiechá, a jakož Cicero praví, letí; a Mařo toto připovídá, že ani rychlými hýbe křídly, a tak jako těm, kteříž se na lodí vezú, jižto necítie, kam jo vezú, a častokrát ani na to myslé, konec přicházie. *Radost a naděje.* Věk muoj, kterýž jest se tepruv začal, od konce daleko jest. *Rozum.* Na krátké cestě žádná věc jedna od druhé daleko nenie. *Radost a naděje.* Ale žádná strana od konce dalšíe nenie než počátek. *Rozum.* Žádná jistě; ale tehďáž by se to právě povědělo, když by všickni jednostajný čas živi byli. Nynie pak mnohými cestami a častěji první věk v smřf upadá. A protož toto jest, že častokrát bližší bývá od konce ten, kterýž se od něho dále býti zdál. *Radost a naděje.* Jistě velmi kve v mladosti muoj věk. *Rozum.* Ačkoli k tomu řídci svú

mysl obracejí, však proto, jakž jsme mluvíti začali, proměna nějaká věku stala se jest, a nyní v tom prodlení, v kterémž se jedno každé slovo skládá, něco vždy života ubývá, něco se mladosti květu prohlého ujímá. Ale prosím co má více tento hladký a bílý mládenec, než onenno svažilý a šerpivý stavec, krom toho, o kterémž mluvímy, mladosti krátkého, a jenžto brzo má sprchnúti, květu, anobř kterýž ustavičně prší? V kteréžto mladosti co jest tak líbeho, tak utěšeného, nerozumiem; poněvadž to vie, že velmi brzo bude tiem, čímž ten nyní jest, stavec; pakli nevie, bláznie. Leč snad ze dvú, kteříž jsú spolu na smrt odsúzeni, toho máš za šťastnějšího, kteréhož naposledy kázali hlavu stieti, a ten poslední zdá mi se, že jaks biednější jest tiem samým prodléváním. Ačkoli nenie těch, jižto odsúzeni jsú na smrt, jednostajná povaha, jako oněchno; neb tomuto něco by se mohlo přihoditi, skrze což by svého tovariše muky ušel a živ byl, ale mladého od starosti vysvoboditi sama toliko smrt muože. A krátce: v malém prodlení času netrvá veliké štěstie, a velikomyslní krátkého nic nemají žádati. Protož procitte, ktož jste zesnuli, časť jest, a oči zatmělé otevřete; přivykejte už aspoň na věčné věci mysliti a je milovati, a jich žádati; a kteréž mají s vámi spolu zahynúti, ty tupiti. Učte se vespolek od toho dobrovolně odcházeti, což s vámi dlúho nemuože býti, a abyšte to prvé myslí opustili, dříve nežli byšte od toho opuštění byli. *Radost a naděje.* Věk muoj jest stálý a mladý. *Rozum.* Lhú ti, kteříž neviem o jakém věku pravie, žeby stálý byl. Nic nestálejšího než čas. Čas pak jest vuož všech věkuov; a vy to za stálé pokládáte! O marnosti! nic nenie stálého; nyní najspíše zchycen budeš.

b. O kráse těla.

Radost. Krásu těla velikú mám! *Rozum.* Ničímž stálejšie nenie ona než čas; s ním přicházie a s ním utieká. Zastav muožeš-li čas, budeť se snad moci i krása zastaviti. *Radost.* Mám těla krásu znamenitú. *Rozum.* Na mdlú věc se podpieraš. Tělo samo jako stien pomíjí, ty pak sebe klameš nadějí, žeť těla případná věc, velmi krátká, zuostane? Spadnúť muože to, což případného jest, a trvati proto bude ta věc, na kteréž jest byl ten případek. Než nemohú při-

padkové, když se ta věc zkazí, na kteréž jsou, zkaženy nebýti. Ale ze všech věcí, kteréž s smrtedlným tělem mijejí, žádné rychlejší nenie než krása, kteráž jako utěšený kvítek před těch očima, kteříž se divie a ji chválí, mizie. Malým jíním ten květ uvadne; malým pověřím sražen bude; nebo nenadále a brzce nepřátelské ruky nehtem bude uštknut nebo pomíjejícíeho neduhu patú zallačen. Pak se chlub a raduj, jak se líbí; jdeť jistě spěšnými kroky ta, kteráž tě přistřeného tenkú zástěru odkryje. Neb jak drahá jest krása živého člověka, smrt okazuje, aniž smrt sama, ale i starost a nemnohých let prodlenie, nébrž i jednoho dne náhlá zinnice. Naposledy nechť se nic takového odjinud nepřiházie, sama se stojíc a trvajíc kazí a v nič obracie; aniž tak mnoho příjdúc radosti přinášie, jak velikú činí utiekajíc žalost. Toho jest zkusil, nemýlím-li se, někdy krásný onen Domicianus Římský ciesař, kterýž piše příteli takto pověděl: Věz žeť nic nenie, ani vděčnějšíeho než krása, ani kratšíeho, aby pak i trvanlivý a věčný přirozenie dar byl, nerozumiem, co by takového, a ježto by tak velmi toho měli lidé žádati, měla ta nestálá krása, kteráž se toliko po svrchku na člověka síkvie, mnoho mrzkého přikrývajíc a tenkým kuože přikrytím smysluom lahodic a je klamajíc. V pravých tehdy a v trvanlivých věcech slušie se kochati; ne v klamných a v těch, ježto mijejí. *Radost.* Krásu těla zdařilú mám. *Rozum.* Máš zástěru očima, osidlo nohám, křídluom lep. Ne snadně budeš moci budto pravého něco seznati, budto ctností následovati, nebo zhuoru myslí vzletěti; neb mnohé, jižto jsou k poetivým věcem šli, krása zadržela jest a na odpornú stranu stiskla. *Radost.* Krása těla mého divná jest. *Rozum.* Dobře pravíš divná; neb co jest nad tu marnost divnějšíeho, od kolik se libých věcí zdržují pěkní mládenci, jaké na se berú práce, jak veliké sobě činie trápenie, ne aby byli pěknější, ale aby se zdáli býti; a pro samú pilnost, kteréž při kráse mají, i na zdravie i na rozkoš zapominají! Jak pak veliký čas k jinému příhodný zatiem mine; kolik se věcí slušných a poetivých, kolik užitečných, kolik naposledy potřebných zanedbává. Protož své ty sobě krátké a prchlé dobré a radost daremní měj bez závisli. Máš nepřitele svého doma, a toto jest ještě huor, libého a lísavého. Máš toho, jenž běře násilím odpočinutie a čas, a ustavičného kata. Máš i to, z čehoť by se práce mnohá množila: při-

činy nebezpečnosti, podněly nezřízeným žádostem, aniž menší přístup k dobytí nenávisti než k milosti. *Radost.* Krásu těla velikú mám. *Rozum.* Zvykla jest ta bláznivú mládež, k čemuž neslušie, přinucovali, když mnějí mladí, že dobrého svého, totiž krásy, jakž jim libo, tak že slušně užívají, aniž toho, což by slušelo, šetřie; kterážto krása častokrát už mnohým ukrutného a mrzkého zahynutie příčinú byla jest. *Radost.* Krásu těla mám, kterúž říedcí mají. *Rozum.* Ale v velmi krátkém čase bude to, když tváři tvé zpuosob ten i barva změni se: slezúf rusé vlasy, ostatek jich ošedivie; měkká líce a hladké čelo vráskami škaredými ohyzděno bude; jasné a libé světlo očí smutná zakryje mrákota; hladcí a bíelí zubové ohyzdnú nečistotú zajdú a pokazie se tak, že netoliko jiné barvy budú, ale i jiného pořadu a zpuosobu; šije zkomonilá a hbitá ramena shrbie se; hrdlo hladké se svraští a ruce uschlé a nohy skrčené budúť se zdáti, jako by tvé nebyly. A co bych měl mnoho vyčítati? přijdeť čas, když sám se v zrcadle nepoznáš, a tyto všecky věci, od kterýchž se nyní vzdálen býti domnieváš, velmi brzo, budeš-li živ, přijdú, oznamují; a to proto, aby nenadálými čela svého potvornostmi přestrašen jsa neřekl, žeť o ničem nenie předpovědieno. Ty jestliže mi nyní věříš, tehudáž když to přijde, méně se tomu, žes tak proměněn, diviti budeš. *Radost.* Krása má mezi tiem znamenitá jest. *Rozum.* Co k tomu mám říeci kratšieho než toto, což jest pověděl Appulejus Madaufan: Počkaj maličko a nebudeť jie. *Radost.* Těla krásu až dosavad vyvýšenú mám. *Rozum.* Mnohem bych já tomu raději, aby ty vyvýšenú krásu duše měl. Neb i duše má svú krásu mnohem libější a stálejší nežli tělo. A ta krása duše podlé svých práv v ozdobe pořádku a v zřetedlném svých stran zřízení záleži a trvá. Té krásy žádati, o tu usilovati hodné bylo jest, kteréž by ani dlúhý čas neumenšil, ani neduh nezahnal, ani sama smrt. Ale vy se nyní minulým věcem divite. *Radost.* Jistě nyní aspoň krásu mám neobyčejnú. *Rozum.* V té kráse jako i v jiných mnohých věcech má žádána býti prostřednost. Jestliže se pak ani sobě takovú krásu libiti nebudeš, ani jiným než pokudž slušie, a budeš-li jie užívati čisně, střízlivě a středně: nemálo budúcně tvé chvály přibude. *Radost.* Pěkná tvár mysl ozdobuje. *Rozum.* Anobř i ji ohyzduje a častokrát v nebezpečnostvie táhne. Ale proč ty se chlubiš tiem, což ani tvé jest, ani toho dlúho chovati muožeš. *Radost.* O to

pečuji, aby šlechtnosť mysli s krásou tela spojená bola. *Rozum.* Jestliže toho dovedeš, tehdy tepru sa se všetkých strán šťastný budeš; a tehdy mi sa krása tvá znamenitejšie a ctnosť libejšie zdať bude. Ačkoli sa Senekovi zdá, žeby poblúdil v tom Virgilius, kdež die: „Ctnosť, ktoráž z pekného tela pochádza, libejšie jest;“ však proto mně sa zdá, žeby práve byl v tom honěn Virgilius, kdyby byl řekl: větší nebo dokonalejšie nebo vyššie. Nynie pak že jest řekl „libejšie“, nehledí k samé ctnosti, ale k těch, jižto se jí dívají, zdání. I protož mi se nezdá, by poblúdil Virgilius, kterýž jest to promluvil. A krátce, jakož nic v sobě pevného nemá krásy libosť, nic žádostivého: tak když by sama od přirození přišla jsúc spojená s dobrotou, a když by při vážnosti obú omylu nebylo: dopúšťiem, aby krása slula dobrotou ozdoba, utěšená k pohledění, krátká však a křehká. Sama pak krása, pravím, že jest bříemě duše, a nešťastné znamenie tesklivého posměchu.

c. O nesličnosti tělesné.

Žalost. Žaluji na přirození, že jest se mnú přieliš skoupě naložilo, kteréž jest mne škaredého zplodilo. *Rozum.* Ó kolik jest k zlému podnětuov uhasilo, kolik ohňuov udusilo! *Žalost.* Škaredého mne přirození zplodilo. *Rozum.* Nedaloť jest přirození toho, což by rozkoš činilo. Jestliže ti to, což prospievá, dalo, dostať jest; nech tehdy kuknanie. *Žalost.* Nedalo mi přirození libosť krásy. *Rozum.* Dáti toho nechtělo, což by neduh porušil, a což by starosť odjala; a snad jest dalo to, čehož se ani sama smrť nebude smieti dotknúti. *Žalost.* Krásy tela přirození mi nedalo. *Rozum.* Dalo-liť krásu mysli, největší věci jsa jemu povinen, že jest malé odepřelo, spanilú myslí to potup, a když tě vzhlednutí v zrcadlo zarmúti, těš se dobrým svědomím. *Žalost.* Závidělo mi přirození tela krásy. *Rozum.* Nezáviděloť, ale styděloť se toho dáti, čehož na každý den ubývá a což zahynuje. Pravá štědrost po daru, kterýž trvá, poznána bývá. Těmi věcmi, ježto prachnivějí a hynú, také i lakomí darují. Krása tela, kteráž brzo utieká a nepevný dar přirození jest, řídkým k úžitku, mnohým k škodě dána jest; žádnému k spasení a k pravé slávě dána neuie. Velmiť říedko znamenitá krásá a poctivosť v jednom

domě, totiž v těle, obývají. Dobřeť se tobě to přihodilo, že jest vyhnán horší, a lepší s tebou zůstal hospodář. Proč proto žalost máš? Ancho myslíš-li nač svatého a dobrého, k čemuž myslíš, že jest tobě potřebná ta těla krása? nebo k čemu pohodlná? Však se raději o ní domýšlej, že jest překážka dobroty. Mnohétě krása těla učinila přestupníky, ale žádného neucínila poctivého. Mnohé jest po kluzké rozkoši cestě k hanebné smrti přivedla, kteříž, by byli škaredí, bez hanby a bez nebezpečnosti byli by živi. A proč jsem řekl: mnohé; nesčíslné množství lidí v nebezpečnosti a téměř všechny k hříchu táhne. *Žalost.* Proč mně jest přirození škaredého zplodilo! *Rozum.* Aby ty se sám okrášlil a pěkného učinil tu krásu, kteráž by s tebou zůstala i v starosti i na smrtedlné posteli, i na marách i v hrobě, a aby byla to tvá chvála, ne přirození nebo rodičov tvých. Neb mnohem jest pěknější věc, pěknému býti, nežli pěkným se naroditi. Neb pěknost přirozená náhodou přichází, ale pěknost myslí pilností se dobývá. *Žalost.* Veliká mě trápí těla škaredost. *Rozum.* Škaredost jistě ta u některých za jakýs díel nešťastnosti se pokládá. Ty věř těm, kteříž pravie, že myslí nebývá poskvrána škaredostí těla, ale že pěkností myslí tělo se ozdobuje. Protož neposkvrňuje tě škaredost, ani trápí, aniž obtěžuje; ale příčinu dává k poctivosti myslí a ku povstání skrze ctnosti přístup odhrazuje. *Žalost.* Škaredého mě rodička příroda urodila. *Rozum.* By bylo přirození škaredú Helenu zplodilo; nebo ať o muži poviem: by bylo zplodilo škaredého Parisa, snad by ještě stálo město Troja. *Žalost.* Teskliv jsem, že jsem se škaredý na svět narodil. *Rozum.* Řídci dobří milovali jsú krásu tělesnú; žádný dobrý jie nežádal, někteří pak ji zavrhlí. To že jest učinil, chválí se onen Tuský mládenec, kterýžto znamenitě své tváři velmi znamenitú krásu, když poznal, že jest mnohým v podezření a jeho protivna dobré pověsti a poctivosti, sám sobě dobrovolně šrámuov na tváři nadělav v škaredost obrátil. Pak jest velmi byl nepodobný tobě, ježto toho žádáš, což jest on sám sobě odjal, a čehož jsú Fiedci nikdy neužívali bez viny. *Žalost.* Krásy nemám. *Rozum.* Bezpečnějie jest toho neměti, skrze což by k tomu, aby zkusil, jaký jsi, často s prací a s pochybností přicházeti musil. Mnohým jest krása uškodila, všechny trápila, některé pak po puotkách rozličných zženilé učinila a k přemožení snadné dala, a odvrácené od poctivosti v hříechy vstrčila. *Ža-*

lost. Škaredé a príliš malé jsem postavy. *Rozum.* Nemáš, jakož mníš, pro tu věc kuknati. Velmi jest zřetelná postava malá a hbitější i čerstvější než veliká. Což toho hájí, aby jako v malém domě veliký přebývá muž, tak v malém těle veliká mysl nepřebývala? *Žalost.* Těla hubeného jsem. *Rozum.* Proto-liž naříkáš, že sám sebou nejsi okrášlen? Ale jsi lehký a čerstvý a ke všemu hbitý. Kto jest kdy pro malé kuknal své břemeno? Toť jest jistě nehodná žalosti příčina, že nejsi obtížen spoustou těla, ale oblečen, a že nejsi sobě samému k tesknoti, ale k pohodlí. *Žalost.* Potupné jsem postavy. *Rozum.* Jakož nic slavného není než ctnost: tak nic není potupného než hříech. Žádnú ctnost nepohrdá postavú. Ctnost nepotřebuje postavy těla ale mysli. Ta mysli postava jestliže jest veliká, jestliže upříemá, jestliže prostranná, velebná a krásná: nechťe onã druhá postava, totiž těla, jakázkoli; nic to neškodí, a netoliko doma, ale ani na vojně. Vieš, že Marius, velmi slavný vuodce, ne veliké ale plecovité a ssedlé vybíral žoldněře. To jak jest šťastné a jak opatrně činieval, častá jeho oznamují vítězství. Máť těl vysokost více vzácnosti, ale ne síly. Malá postava nepřekáží, aby nemohl býti mužem dobrým a velikým; muožeš proto býti, bude-liť toho štěstie příti, i králem, i cesařem. A ač jest byl Scipio Afrikanský vysokého těla; a Julius César vysoké postavy: však Alexander Macedonský a Augustus cesař byli jsú malé postavy, aniž jest jich velikosti malá postava uškodila, ani jim co pověstí ujala. *Žalost.* Chtěl bych býti vyšší a větší. *Rozum.* Povstaň myslí; rost v ctnostech, budeš větší a vyšší. To jest zróst úžitečnější a snadnější. *Žalost.* Chtěl bych býti krásný. *Rozum.* Uč se žádati a milovali dobrých věcí. Bláznová jest věc, milovati své nebezpečství, a bláznová, toho žádati, čehož žádnú pilností nemuožeš dosáhnúti. Neb budeš-li toho pilen, proti přirození aby pěkný byl; nic tiem jiného nezpuosobíš, než aby se škaredější zdál. *Žalost.* Abych pěkný byl, nadarmo o to usiluji. *Rozum.* Ale usiluj o to, aby dobrým byl; neb o to nadarmo nebudeš usilovati. Totof zvláštne mezi mnohými věcmi má ctnost, že dobytá muože býti, odjata býti nemuože, ježto všecky jiné věci jsú v moci štěstie, a když štěstie brání, nemohú dobytý býti ani zachovány. Sama ctnost právuom štěstie není poddána; a když ono jí překážky činí, zřetelněji se stkví.

d. O neznameníte vlasti.

Žalost. Neznameníte vlasti obyvatel jsem. *Rozum.* Buď ty znamenitý; neb nic toho nebrání. Nic tvá znamenitost nemá s vlasti tvé znamenitostí smiešeného. *Žalost.* Malého města prebyvatel jsem. *Rozum.* I v velikých městech malí měšťané jsú, ano téměř malými jsú osazena; a v malých městech někteří velicí měšťané bývali. Nébrž do lesuov zanesený a v lesiech vychovaný Romulus všech měst krále, Řím, založil a udělal, kterýž zbořiti a zkaziti chtěl v největšiem městě narozený Katilina. *Žalost.* V malé vlasti jsem narozen. *Rozum.* Buď toho pilen, aby ji zvelebil. Nicť tak měst nezvelebuje, jako měšťanuov dobrota a sláva. Ktož mní, žeby vlast lépe staveními nebo úrodami a zbožími byla zvelebena, mýlit se. Jako jednoho každého muže, tak i města i království i ciesařství ne starost, ne věže a zdi, ne ulice, ne sieně nebo palácové a chrámové mramorové; ne obrazové, ne malování, ne zlato, ne drahé kamenie a perly; ne plná pole houfuov šikovaných a plná přistavadla vojenských lodí; ne z cizích zemí přivezenými kupectvími naplněné celnice nebo skladové, a pro milost zisku všecka moře od kupcuov sježděná; naposledy ne měšťanuov krása nebo veliký počet, ne věcí hojnost a množství přielišné na trhu potravy, ne zlatohlaví plášťové mužuo a těžcí divnými ozdobami; ne pýcha, ne rozkoši, ne libosti: ale sama šlechetnost znamenité činí, a účinkuo pověst, kterúž mužie činie, ne zdi. *Žalost.* Malé vlasti měšťenin jsem. *Rozum.* Což nevieš, že Bias Prienenský byl, Pythagoras Samiský, Anacharsis Skytský, Demokrit Abderitský, Aristoteles Stagirský, Theofrast Lesbický, Tullius Arpinský? Chios jest moře Aegejského malý ostrov, a na něm se otec lékařuo Hippokrates urodil. A z těch, jižto obrazy ryjí a řeží, a z malěruov najznamenítejší a najmistrnější urodili jsú se na témž ostrově: Fidias a Apelles. A tak z toho muože se rozuměti, že vtipóm velikým měst úzkost nic nepřekází. *Žalost.* Neznameníta jest má vlast. *Rozum.* Ty ji s nemalé strany, budeš-li chtieti, muožeš znamenitou učiniti; ale ona tebe nemuož učiniti neznameníteho. Aníž jest Numovi Pompilioví překazila vlast jeho přirozená neznameníta, aby Římským králem nebyl; ani Septimioví Severovi, aby k ciesařství Římskému nepřišel. Najslavnější ze všech lidí, Augustus ciesař, ač se jest v Římě

z rodu nového Rímskeho na paláci urodil, však rod jeho starý, z ktoréhož jest pošel, v Velitrách byl. Kajus cesař z Antium pošel; Vespasianus pak ze vsi neznámé, řečené Reate. A zase Larissy města pověst rozhlásil Achilles. Pročež netoliko nie neškodí neznámenitosť vlasti nebo města jeho obyvateľuom; ale měšťanuv vzácnosť městu jich prospievá. Útočiště chatrné a neznamenité lidí ztracených a zdělání pastýřuov byl jest Řím, kterýž neprvé byl jest znamenitý, než až jsou jej znamenité účinkové a jeho měšťan převýšená mužnosť osvietila a znamenitým učinila. *Žalost.* K neznámenité vlasti jsem připsán. *Rozum.* Světlo ctností osvěť, skrze kteréž ve tmách budeš oznámen. V kterýchžto tmách aspoň tuto věc dobrou mieti budeš, že i s malým světlem velmi znamenitý vidien budeš. A tak nebo vlast ta tvá tě znamenitým učiní, nebo ty ji. *Žalost.* Opopvržené vlasti jsem obyvateľ. *Rozum.* Budiž i ty pokorný i pokorná buď mysl tvá, jež v tobě přebývá. Máš obecné matky totiž vlasti příklad, aby se svého hniezda šire neroztahoval, nebo dálejie nelétal leč toliko těmi, kteréž by tobě ctností udělaly, křídly. Neb těch muože slušně každý užívati, a že jsou jich mnozí šťastně užívati, nynie jsme pověděli. Protož aspoň tu lidské pýchy drž zdzu; neb někteří samú vlasti své vzácností pýchají. O bláznoví lidé!

XVIII. VIKTORIN KORNEL ZE VŠEHRD.

(Nar. 1453, umř. 1520.)

1. O právích českých.

Země Česká od založení svého až do tohoto času jak položením okolnie země převyšuje, tak mužností lidí z ní pošlých, kdyby mužností té proti nepřátelóm svým, nie sami proti sobě užívati, i spravedlností práv, kdyby je v své pevností nepohnuté držeti chtěli, daleko a velmi přesahá. O mužností jich v válkách vně i doma dostateční dówodové jsou skutkové jich, statečností válečnú všem zemiem okolním, králóm, kniežatóm, markrabím i říšským městóm i Římu přieliš známí, i v jiných dalekých zemiach křesťanských i pohanských, cesaři tureckému a Turkóm, i jiným

pánom veľikým na všetky strany sveta široce; všetch ľudí pólnočních jsú statečnosťou zvláštní i známější i vzácnejší. Mohl bych to, což mluvím, hned jmény Čechův statečných vlastnými a účinky jich statečnými i věcmi převažčivými i divnými zřetledně okázati, kdybych o válkách kroniky a o mužnosti české, ne o práviech českých knihy jměl psáli; k jichžto mužnosti okázání není mnoho svědkův potřebie přivoditi, poněvadž jsú i ženy české za starých časův, Libuše, Vlasta, Šárka i jiné mnohé, statečnosťou mužské následovati směly, zbroj na se bráti, jezdit, střieleti, honiti, kláti, pole držeti, houfy své šikovali, a s muži se statečně potýkali, i bijeli i přemáhali, uměním, zvyklostí i smělostí i šťastnosťou, a což se riedko v ženách nacházie, mužnosti i statečnosťou i silú v válkách mužům napřed nic nedati. — Ale zase k Čechům se navrátím, jichžto mužné účinky a statečné skutky vyznávají a svědčie rozliční a mnozí mužnosti jich vně i doma i důvodové i kroniky o nich ne českým jazykem toliko, ale latinským i jinými jazyky cizími sepsané, a ne od domácích samých, ale také od rozličných cizozemcův, kteříž nepřátelé českého jazyka jsúce, chvály však statečné mužnosti, a mužné statečnosťou české jsú zamlčeti nemohli; než jich účinky znamenité statečnosťou, síly, mužnosti i rozumu a umění valedného plné, od najprvnějších Čechův až do času tohoto pilně vypsali, od Čecha prvního, od kteréhož i země česká jméno vzala jest, a od Kroka počátek země české psanie svého založivše; kniežata také země české od Přemysla oráče, kterýž jest prvníem kniežetem země české byl, i krále potomnie všechny, od Vratislava krále najprvnějšího, když z kniežetství k slávě královské přišel jest, až do těchto časův světle vypsující; aby Vlachové, Němci i jini cizozemci, kroniky české svým jazykem čtúce, mužnosti a statečnosťou v válkách, spravedlností a sílu v pokoji, od Čechův sobě k naučení příklady bráti mohli, a aby se skutečných účinkův od Čechův nedávno dovozovaných lépe než z řeckých nebo svých domácích, už pro starost a času veličnosťou v zapomenutí vešlých, v knihách toliko zůstálých, práve mužnosti a spravedlností učili. } A jistě pravějšíe a dokonalejšíe chvály není mimo tu, kteráž od nepřítelie pochází. Jsú také statečnosťou české jistá svědectvíe v manství uvedenie téměř všech kniežetství okolních. — Ale o mužnosti české v válkách, poněvadž kroniky i od cizozemcův k chvále jich sepsané široce vypravují, já psati nemí-

ním, než o práviach českých, kterýmiž se v pokoji od starodávna spravují, ačkoli ne všem, ale snad některým k úžitku a k budoucí paměti psáti jsem umínil. Poněvadž se těch málo nacházíe, kteříž by o práviach zemských k správě nynějším i budoucím co psaného zůstavili; a o práviach raději než o válkách psáti mi se chce, neb všem dobrým milejší i příjemnější má býti pokoj nežli válka; neb i válka se ne pro válku, ale proto, aby z války byl pokoj přiveden, zdvíhá, a jest se lépe vedlé starého příslovie tři léta súditi a sněmovati, než jeden rok váleti, zvláště doma v zemi, kteráž válka domácie všech jiných válek jest najukrutnějšíe a najškodlivějšíe; z těch i z jiných příčin knihy o práviach zemských sepsal jsem, kterýmiž královstvie české, jakož jsem prvé pověděl, okolnie země znamenitě přesahá; nebo svými se právy v něm lidé vlastními domácimi, ne německými majdpuřskými nebo jinými cizími a přespolními súdie. Súdie se také sami sebu, královskú Milostí najprv a Čechy, totižto pány a vladykami k súdu volenými, ne doktory, nebo jinými lidmi v práviach přespolních a cizích učenými, zemi české k jich obyčejóm málo nebo nic úžitečnými. A ne zavřeným, než světlým a otevřeným súdem se súdie, k kterémuž jíti a poslúchatí žádnému se nehájí, než všem jest svoboda puštěna k súdom jich, ktožkolivěk chtie při tom býti. Aniž také jest k českým súdom jiného jazyka potrebie, než přirozeného českého, poněvadž v žádném súdu českém nemá jináč mluveno býti ani od cizozemcív (kdyby co před súdem činiti měli), než česky, jakož právo země české káže. Neb i dsky všecky i nálezové všecky ne jinak než česky se píší a z práva tak budoucně psáti mají. Tíemto ještě práva země české práv jiných zemí vyššie jsú, že v jiných zemiech a cizích súdiech lidé dlúho k slyšení nepřicházíe, a v mnohých letech o své pře rozsúzeni nebývají, a žádný o své věci brzo konce nebere, a kto se o malú věc súdí, prvé ji na doktory a na řečníky (ty ktož od lidí mluvie) utratí, než ji súdem dosáhne. Ale v Čechách každý v jednom roce, a druhdy prvé, konec běre o svú při, beze všech velikých nákladív, beze všech darív, poct i vzatkív, kterýchž žádný český súdce nechce bráti) a takové pocty a dary, by pak bohali přieliš byli, za hanbu, za neslušnost, za potupu a za podezřeníe sobě kmetové a súdce zemští pokládají. A ještě by spěšnější konec o své pře lidé brali, kdyby kmetové a súdce zemští, pány i rytieř-

stvem k tomu držáni byli, aby pilně pře slyšeti a déle na súdech sedati a ranějie súditi ráčili, stranných a nepóhonných při, kteréž vedlé práva slyšány býti nemají, mezi póhonné nevkládajice. Kterúž věc těžce mnozi nesú; neb ti, kteříž právem živi jsú, a vedlé práva slyšáni býti mají, náklady na to veliké a útraty vně činiece, a doma na hospodárství svém skrze opuštění škody nemalé nesúce, k slyšení přijíti nemohú, než spravedlnost jich skrze odta-hování súdu jim se prodlévá: a těm, ježto po právě nejdú, nákladov a útrat, škod žádných vně ani doma neberú, lned se slyšenie, jakž brzo zavolají, beze všech póhonov i častých jezd dáva. Nenie také potřebie k súdom českým ani doktora, ani řečníka zvláštnieho, poněvadž té svobody jest země česká, že každý před každým súdem českým sám svú při móż vésti, a sám za sebe beze všech doktorov (kteříž také by pak k tomu dobytí byli, málo by zemským právom rozuměli) a beze všech řečníkov zvláštních žalovati, odpoviedati móż, i také mluvíti, i proti každému sebe i spravedlnosti své brániti, i na každém jí dobývati, tak chudý jako bohatý, žena jako muž.) O těch práviech země české jsem psáti umínil, ne tak jakobych je ustanovovati anebo vynášeti chtěl; viem na koho to sluší, ale vynesená a dávno ustanovená od kniežat a králóv českých prvních i potomních, a potom od súdci všie země české, ode všie země po dskách a po náleziech panských na různu a rozdielně položená, shledati a v hromadu krátce sebrati má mysl všiecka, všiecka má práce jest; aby jeden každý, ktož co při súdu nebo při dskách činiti má, mohl snadně v nich k úžitku svému, což by jemu potřebie bylo, nalezti, a najda se spraviti, a sobě i přátelóm svým i jiným lidem rozličným radu dáti. Kdež já z sebe nic bez dóvodu světlého psáti nebudu, než všiecko, co o práviech v knihách svých píši, nebo dskami, nebo nálezy panskými, starými i novými, obecnými neb zvláštními, nebo obyčejem a zvyklostí, kteraž za právo jest, bude moci ukázáno a dovedeno býti; jinak jistého nic, nic stálého nemohlo by lidem k úžitku a jistotě, než k škodě a neúžitečnému troštu sepsáno býti, poněvadž by jim to, po čem by šli, zóstatí a platno býti nemohlo. Dlúho jsem očekávaje meškal, zdali by kto tu práci na sebe vzieti chtěl, jenžto by to mne rozumnějie mohl vyhledati, potřebnějie sebrati, výmluvnějie i příhodnějie sepsati. A žádného se dočekati nemoha (neb každý sobě radějie než obci

živ jest, a svého všickni hledie, obecního ne každému se chce) k tomu jsem svú mysl obrátil, abych to na se vzal, čemuž se téměř každý vyhýbá, a někdy sebe i svého užítka zapomena a odlože, o to abych myslil, což by ač ne všem obecně, ale snad mnohým zvláště mohlo nyní i potomně slúžiti; vinu všetečnosti chtě raději podstúpiti, než toho, což by mnohým vóbec k úžitku slúžilo, tak nechati, a mlčením jako jiní pominúti, aby lidé dobří práv a desk zemských i dvorských nesvědómí, od chytrých skrze jich vtípnost a svú neunělost k škodám rozličným, v nebezpečenství cti, zbožie i statku svého přivedeni býti tak lehce nemohli, a zvláště časov těchto, kdež se jest všeliká lešť, neupřiemnost, závisť, nevěra s úklady a se všemi nepravostmi všudy po všem světě široce rozlila, i v Čechách se jie nenedostává; a také na ty, jižto od lidí z peněz mluvie, a lidem z peněz, z počt, z darov velikých a úplatkov, a z rozličných vzatkov radie (kterýchž se za naše paměti dosti nachází), aby statkov svých neutráceli; moha každý, ktož by co v súdu, nebo u desk měl činiti, doma a to snadně poněkud a beze všech úplatkov radu vzieti, čehož u řečníkov nákladně hledá.) Neb což na mně jest, chtěl bych rád těmito knihami a tímto svým úsilím netoliko dobrým, ale také i zlým a nepřítelóm svým dobře poslúžiti. Neb nic tak dobře dobrému nesluší, jako žádnému neškoditi, a komužkoli móż, dobře činiti, tím člověk největší věci podobou učiněn bývá, když dobrým i zlým jednostajně prospievá. Kterýž mój úmysl jest, obojím dobře poslúžiti, zlým jako dobrým. Dobrým, aby cti, zbožie, dědictvie, peněz i všech spravedlností svých uměli brániti proti nepravým, a na jiných, ktož by jim co bezprávně odjali, svého dobývati a všeliký úklad a moc, jim od hrdých nebo od bláznov učiněnú, k opravě přivesti, a se úkladóm i mocí jich právem nebo mocí rovnú brániti, a najprvé vdov a sirotkov, kterýmž jsme všickni z přirození i z viery pravé křesťanské obecní zavázání dobře činiti, a jich proti nepravým nepřítelóm všem brániti, a nikdy v potřebách jich neopúštěti, a potom všech jiných chudých i nevinných, kteříž sobě sami ani obrany ani rady dáti nemohú. Zlým pak, kteříž k své chytré a zlé lsti dobrým škodie, práva dobrá zle sobě na pomoc za obranu berú, lešť právóm rozličně činiece, aby, poznajíce, že chytrosti jich dobří srozumějí, a jich úklady před právem aneb súdem odkryjí, o to se pokúšeti nesměli, aby, spravedl-

nosti nemajete, chýlostí skrze pomoc práv sprostné a dobré lidí o statky jich, o česť i hrdla, a zvláště vdovy a sirotky pripravovati nechtěli, znajíce, že ne na ty, na které chtě, ale na se, na kteréž nechtie, i škodu i hanbu a někdy i pomstu uvedú. Neb není malá lehkost, na súdu zemském spravedlivě a vedlé práva odsúzenu býti, a křivu zóstatí, a zvláště tomu, ktož pohánie; ani škoda lehká, poněvadž tomu, koho jest tak o statek aneb jinak oč kolivěk sobě k vůli pripraviti chtěl, když bude odsúzen škody všecky i všeliká přečinění slovy, skutkem, řečí nebo mocí učiněná s hanbú napravovati. A tak tudy má práce bude moci i zlým k úžitku přijíti, že se i škod i lehkostí uvarují, když se o to pokúseti nebudú, což by jim netoliko zóstatí nemohlo, ale také by jim jistú škodu s lehkostí a s potupú i posměchem přivesti mohlo. Kterýchžto knih, pro úžitečné dobré poněvadž mnohým nespáním, rozličným úsilím, častým myšlením, desk a náleзов starých ustavičným čtením pracně jsú složeny, žádnému jsem nechtěl nadepsati a jich titule dáti, aby co pro úžitek mnohých psáno jest, nebylo zvláště osobě připsáno, a k jednomu obráceno, což se šíře k úžitku mnohých vztahuje; aby tedy úmysl můj ode všech poznán byl, že jsem toho pro žádných darów očekávání, pro žádné odplaty, ani pro chlubenie mrzké na se vzal, ani abych se jednomu komu chtěl zachovati, než abych mnohým aneb všem, což na mně jest, vůbec úžitečně poslužil, od kterýchž ani darów, ani větrné a padlé chvály nežádám: odplata úsilie mého bůh a slovo vtělené, a všech, jestliže kterým prospějí, buď vděčnost. Naposledy každého, ktož mé knihy čísti bude, prosím, aby ne prvé súdil, než přečte. Ale každý, ktož je čte, přečti, a pak teprv nebo chval, anebo nechaj; v kterýchžto jestliže má práce úžitečná není, vůle jistě jest chvalitebná. Neb v velikých věcech na samém chtění dosti jest, by k žádnému skutku nepřišlo. Kdež jestli jsem já k té dostatečnosti, k tomu dokonání, kteréž by na to slušalo, nepřivedl, ale rozumnějším a výmluvnějším, aby o tom potřebně a dokonale psali, příčinu nemalú jsem dal, aby ten, komuž se mé toto psaní líbiti nebude, sám lépe a úžitečnějše a potřebnějše o tom i výmluvnějše vypsal, to což mnú učiněno jest, k své pomoci přijma.

2. O soudech v zemi české.

V království a zemi české soudové jsou rozliční, ale nejvyšší a najznamenitější jest *súd zemský*, na kterémž král se pány a vladkami sedaje čtyřikrát do roka na časy obyčejné, všechny pře, kteréž k tomu soudu sloušejí, sází; na kterýžto súd s jiných súdů některých móż se každý odvolati, ale s zemského soudu jinam žádného odvolanie dalšího nezostává, než na tom každý dosti mieti, na tom každý přestati musí. K tomu soudu každý člověk, kterýž co v zemi české dědičného má, jakéhož by koli řádu byl, povinen jest státi, a každému, ktož by jej k tomu připravil, práv býti. Z toho žádný vyňat býti nemůže žádnými právy zvláštními, žádnými obdarováními císařskými, královskými, ani duchovními, poněvadž i Královská Jasnost ten súd sám vedlé práva jako jiní obyvatelé království českého podstúpiti jest povinen.

Súd v království českém druhý jest *komorní*, kdež v komoře královské Kská Mst. s radú svú pře, kteréž do komory Král. Jasnosti sloušejí, sáziti ráčí, když a kolikrát se do roka K. Mti. líbí. K tomu soudu žádný o dědiny a o zboží svobodná anebo manská, o žádné zápisy, a naprosto o žádnú věc, kteráž k zemskému soudu příslušie, nemá žádného pohoniti, a zvláště když práva jdú. Než co se jiných věcí dotýče, o ty jeden druhého pohoniti do komory může. Toho soudu rád tento jest, že jeden druhého listem pohoní, a k tomu soudu připravuje, list na JMKské pohonný uprose, kterýž list sekretář KMsti každému, když JKMst ráčí, píše a vydává, a v registra hned, kto koho obsýlá, zapisuje; neb se i v tom soudu komorním pře pořád vedlé vyjitie listův prvnějších a poslednějších, a ne přeskáčkú slyší, k kterémužto soudu každý má státi nebo na místě svém s plnú moci poslati. A nestane-li, ani koho na svém místě s plnú moci pošle, tehdy svú při ztratí. Pakli se pohnaný obrání, a proti pohánějíciemu práv zůstane, móż pohánějíciého, kterýž jest jej k soudu připravil, ze škod k právu zemskému před pány neb před menší súd pohmati. A zase též, jestliže pohnaný odsúzen bude, móż ze škod od pívoda k soudu zemskému velikému nebo menšímu pohnan býti. Pakli kto na kom právo ustojí v komoře, ten má relací z registr K. Milosti vzieti ke dskám zemským, a když ta relacie v dsky zapsána bude, bude moci toho, na komž jest právo ustál v komoře,

jedniem pónomem k zemskému súdu pohnati, buď očkoli, buď pónom o dědictvie nebo o škody nebo o dluh malý nebo veliký. A když to k slyšení přijde u súdu zemského, nemá tomu pónanému žádné hojemstvie dáno býti. A když Krále JMsti v zemi nenie, rady JMKské v komoře súditi mají, kterýmž ten súd od K. Msti poručen bude, dvakrát do roka: na sv. Martina jednu, druhé dvě neděli před sv. Duchem, při kterémžto súdu má toto zachováno býti: aby najprvé každý, ktož pohánie, v listu jmenoval, z čehož pohánie, a to aby i registry zapsáno bylo; a ktož by před tím súdem práv zóstal, má jomu dosti učiněno býti vedlé nálezu do dvou nedělí, a ktož by dosti učiniti nechtěl, jenžto by na svobodných nebo na zápisných dědinách měl, tomu se v dědiny jeho má uvázáno býti úřadem purkrabie hradu pražského do té summy, pokudž by nález svědčil. Ale ktož by na dědinách svobodných nebo zápisných neměl, ten má listem zatykacím k tomu připraven býti, a do vazby má vsazen býti, aby se nálezu panskému dosti stalo. A takovému dopomáhati aniž jej zastávati nemá žádný. A na tom súdu při těch časiach má dvě neděli ustavičně seděno býti. Při tom súdu komorniem nenie potřeby, aby pónod nebo pónaný osobně stál k roku nebo k súdu, než listem móže moc dáti, komuž chce, a poručníky listem nebo registry udělati, kohož se jemu zdáti bude. Také sobě při tom súdu pónodové roky opravují, dokudž k rozsúzení pře neprijde, a od toho sekretári královskému dva groše česká se dávají. Móz sobě také při témž súdu pónaný hojemstvie dvakrát vzieti, jako při zemském a vicec nic. Svědky ktož vede, ty sekretář zapisuje, a to bez přísahy, než pod tím závazkem, jakoby přísahu učinili. A od zapsanie každého svědka čtyrie groše české béře. Ale ktož svědčiti ústně anebo osobně nechce, móž listem pod pečeti svú dáti svědomie, a takové se svědomie v tom súdu přijímá, jakoby kto ústně a osobně svědčil. A též se pónoní k svědomí listem, kterýž sekretář dává, jako k súdu. A kterážkoli pře tím súdem konec vezme, a nálezem KMsti rozeznána bývá, ten takový nález píše se v knihy súdov královských. A ty nálezy sekretář píše, když KJasnost sám súdí; když rady KMsti súdie, písař k tomu zjednaný.

Jiný súd v zemi české jest *dvorský* nebo *manský*, u kteréhož se o dědictvie manská súdové a výpovědi dějí; a také odúmrti všechny, kteréž starodávním právem na KMst. přicházejí po komžkoli, tu

súzeny býti majú. Na ktorémžto súde sedá na miestě kráľovském sudí dvorský najvyšší, a k tomu súde páni, kteříž od krále jmenováni jsú, a s nimi čtyřie z vladyk, ten a ti, kterýmž sudí dvorský kráče. A když nález vynesú, má v něm napsáno býti, kteříž jsú z pánov, a kto z vladyk ten nález vynesli. Ten súd tak osazený má držán býti čtyřikrát do roka tak a na ty časy, jako súd zemský, při kterémžto súde dvorském všecken řád a obyčej též se zachovává jako při súde zemském, v stání k súde, v žalobě, v rociach opravování, i práva po nalezení vedení kromě pohnou, že dva z manov o dědictvie manské pohánějí a ne sám komorník, jako k súde zemskému. A také kromě výpros, k kterýmž se žádný ani skrze many ani skrze komorníka dvorského, neb i ten súd komorníka má, ale jednoho toliko, nepohánie: než miestu pohnou dáva se list provolací od toho města, kterémužt najblíže příležie to zbožie, kteréž jest vyprošeno. A má to zbožie v tom městě provoláno býti po tři trhy vždy ve dvú neděli. Jestliže kto chce lepší právo mieti k tomu, což se provolává, než kská M., anebo ten, ktož jest to vyslužil, má sám osobně k úřadu desk dvorských přijeti nebo na miestě svém, kohož chce, poslati, a tu výprose té odepřieti, a k súde na každé suché dni sám nebo poručník jeho stávati, dokudž o to rozsúzen nebude. Pakli v těch šesti neděliech žádný otpierati nebude, tehdy ten, ktož jest vyprosil a vyslužil, má po list provolací do toho města, kdež jest po třikrát voláno, poslati a k úřadu desk dvorských jej pod pečeti toho města zase přinesti, a přinesa list, má od desk zemských komorníka vzieti a poslati k veřejiem toho, ktož to dědictvie KMstí pryč dané a provolané drží, a ten komorník má to témuž držiteli oznámiti, že jest provoláno. Pakli by toho držitele doma nebylo, tedy úředníku jeho, nebo čeledi jeho to má oznámiti a susedóm blízkým dvěma nebo třem opovědieti, že to zbožie jest provoláno: má-li kto lepší právo než král pán, jeď a otpieraj. Pakli kto po volani nebo po dání věděli k veřejiem odpor čini po poslu, má se k tomu odporu v první suché dni hned přiznati osobně sam. Pakli se nepřizná, ztratí při svú; a přizná-li se, má každé suché dni k súde stávati dotud, dokudž rozsúzen o ten odpor nebude. Pakli nestane kdy, a pře k súde přijde, tehdy svú při ztratí. A ktožkoli kterú odumřel vyprosi, a koho k nákladóm připraví, a práva kráľovského neprovede, takový každý bude moci ze škod pohán býti. A ten ktož otpiera výprose,

Právnická. Právnická.
 bude-li sobě hojemstvie do druhých neb do třetích suchých dní bráti, a ten, ktož jest vyprosil, právo královské provede a obdrží, tehdy taký ten, ktož jest sobě roky odkládal, bude moci ze škod pohnán býti. To také známo a vědomo má býti, že při výprosách žádná se žaloba neklade, když kto které zboží nebo dědictvie vysluží, než odpor se slyší, a strany mluvie a své spravedlnosti ukazují, jako při sůdu zemském, když se odporové súdie. A ktož co vyprosí na králi, na dědinách svobodných nic nemaje, a k sůdu přistúpiti a o to se súditi chce, ten každý má k úradu pro škody a náklady zaručiti. Ktož pak co vysluží na králi, a to súdem nebo smluvú obdrží, má na vrch práva dovesti do prvých, druhých nebo konečně do třetích suchých dní. Nedovede-li, ztratí to dání a výsluhu, a to bude moci od krále jinému dáno býti. Na krále každé dědictvie připadá, kteréž kto bez odporu a nárokův drží, a toho žádnému nezapiše, v tom bez dědicův sejda: taková dědictvie a zboží všeka na krále spravedlivě připadají.

Jestě jiný súd jest v zemi české, ale o tom lépe a právějie móż pověděno býti, že jest byl, nežli že jest, nebo že bude. Ten slove *súd duchovní*, na kterémž arcibiskup pražský s svými preláty sedal jest, kostelnie a klášterská zboží vedlé zápisův a akt súdů. Ten súd za naše paměti jest nešel; než že jest někdy prvě před časy byl, to se nacházie ve dskách a v náleziech panských, kdež stojí, že o zemskú věc před súd zemský má býti pohnáno, a o duchovní před arcibiskupa, jakož bylo od starodávna. A poněvadž arcibiskupa nenie, a zboží duchovníe jsú újata a umenšena, a akt starých anebo celých snad také nenie, a také ten súd nejde, nenie potřebie o tom sůdu z těch příčin už pověděných více psáti.

Jest v zemi české od svrchu vyčtených súdův *súd rozdielný pátý*, *purkrabie pražského*, který jiného nic než listy na penieze s rukojměmi vedlé práva súdí a súditi má. A k tomu sůdu ktož chce přihnati, listem pohánie purkrabovým, v kterémžto listu pokládá se, kto koho před purkrabí chce viniti a z čeho, a rok, kdy oba před purkrabí státi mají. A stojie-li, tehdy súzeni býti mají od téhož purkrabie vedlé práva a spravedlnosti listovnie. Pakli po tříkrát obeslán jsa, kto listem purkrabie pražského nestojí, na třetí rok dává se *povídání* za právo staně, a toho práva staněho má purkrabie *relači* ke dskám zemským učinili, a ta má od něho přijata a ve dsky menšie zapsána býti; a ten, ktož jest právo *ústál* před

purkrabí, má toho, na komž jest ustál, k sídu zemskému pohnati, a tu nález a konec o svú při vziati. Za právo jest při tom sídu, že každý má třikrát obeslán býti od purkrabie pražského, a nenie zavázán ani na první ani na druhý rok k sídu státi, než teprv na třetí. Též na žádného nemá práva staného purkrabie dávatí, než když po třetie k sídu před ním k jeho obesláni nestojí. A kohožkoli purkrabie sídem svým rozsúdí, nemá žádných zvodov ani odhádanie na odsúzeného úřadem svým miestopurkrabstvie činiti. A též pro nestánie na žádného nemá žádnými zvody, ani jakým právem úřadu svého jiným sahati. Purkrabie nemá žádných listov síditi, než ty toliko, kteříž na penieze jsú s rukojměmi. A ktož k listu pohnán bude, nebo se přizná a plniti má, nebo proti pečeti mluviti bude: má svědky vostí usedlé lidi a zachovalé před kříž, a tu přísahati má pohnaný a jiní s ním. Ale kolik jich má za pečť přísahati, to purkrabie vie, a nález deskami učiněný oznámí. A zdá se druhým, že k té přísaze mohú i nevladyky přijati býti, když jsú toliko usedlí a zachovali, a kteří na svobodných dědinách mají. Jiné listy, kteříž na zboží svobodném dluh ukazují nebo na platu, nebo také listy na zboží zápisná, ty mají páni na sídě zemském síditi, jako i jiné dluhy nelistovnie. Pakli jest summa o desieti hřivnách nebo níž, to má sídem menším rozeznáno a rozsúzeno býti.

V svrchu psaných sídiech pěli jest poslední síd v zemi české, kterýž slove *menší síd*, na kterémž sedají úředníci menší v týchž laviciech, kde páni, a proto slove menší, že v něm úředníci menší sedajíce, sídie pře menšie, totižto o deset hřiven stříbra škody a dluh o deset kop grošov, o lidi a čeled zběhlú, a více ani výše nic. Ten se drží též jako veliký síd zemský čtyřikrát do roka, vždy dva dni před sídem panským v každé suché dni, v středu a ve čtvrtek, netoliko při suchých dnech, ale také i na zajřie po svatém Jeronýmu, kdež se kromě suchých dní síd držíevá. V tom sídu menším sedají títo úředníci: Miestopurkrabie pražský, po něm miestokomorník, vedlé toho miestosúdí, při tom miestopisář, za tím úředník králové, podlé něho úředník probošta vyšehradského, po tom úředník podkomořieho, a na konci písář menších desk. Starosta komorníci ani v sídu ani dole u desk miesta nemá, než mezi komorníky. Ingrossator ten dole u desk vedlé miestopisáře sedati má, než nahore miesta v laviciech nemá.

3. Přípis učiněný knězi Jirovi.

Viktorin ze Všehrd, na místě najvyššieho písaře královstvie Českého, ctihodnému a nábožnému knězi Jirovi, faráři kostela matky božie na Lúži pozdravenie.

Uložil jsi mi, kněže Jiro, ať bych knihy Zlatoústého: ³¹6 na-
pravení padlého, v náš jazyk Český přeložil. Já, kterýž jsem při-
vykl ne sobě ale jiným živ býti, tvému uložení, ačkoli dosti tvr-
dému a nesnadnému, všeho jiného však odloživ k tomu jsem mysl
svú obrátil a o to jsem se pokusil, abych dosti učiniti mohl. —
I vyložil jsem je také z té příčiny rád, aby se jazyk náš i tudy
šířil, šlechtil a rozmáhal; neb není tak úzký, ani tak nehladký,
jakož se některým zdá. Hojnost a bohatstvie jeho z toho muož
poznáno býti, že cožkoli řecky, cožkoli latině muož pověděno býti,
to též i česky. A není těch knih žádných, řeckých ani latinských,
leč bych se já milostí jazyka svého pojat jsa mýlil, aby v český
obráceny býti nemohly. Co se pak hladkostí jeho dotýče, neviem,
by tak výmluvně, tak ozdobně, tak lahodně všecko jazykem tím
pověděno býti nemohlo, jako řeckým nebo latinským, bychom se
toliko snažili, a jedni mimo druhé chvátali, abychom jej vyzdvi-
hali; tudíž by jazyk český hojný, mnohý, vytřený a sebe světlejší
viděn býti mohl i pulerovanější. Němci už téměř všecky knihy po-
hanské i křesťanské z latinských, jeden jazyk druhým vykládajíc,
německé jsú učinili, kdež mi snad ještě žádných nemámy. A tak
skrže tu pilnost vykládání a snažnost, skrže takovou milost, kteráž
k jazyku svému mají, stalo se jest, že, což v Čechách a v jiných
národiech učení toliko čtú, tomu v Němcích i laici napořád svým
jazykem čtúc rozumějí. A divie se mnozí, jak říšská města, v nichž
s většie strany Němci jsú, jak německé země v pokoji, v bohatství,
bez bůrek, bez zločinstva, lúpežuov, morduov, bez zemí i měst
zkažení, v spravedlnostech městských a v řádu tak mnoho let
trvají, a den ode dne v zboží, v slávě, v pověsti a vzácnosti, v mú-
drosti, unění rozličném i výmluvnosti zřetedlně se rozširují? jak
obecné věci i domácie, dobrým pořadem, i sami se spravují, obecné
dobré ziskuom domácím předkládajíce? — kdež u nás ani zákon
boží, ani pravda božie, ani ustavičná den jako den kázanie, úpění,

zpievanie, nie k tomu podobného uvesti, ani v mestech ani na zemi nemohú.

Ale od obecného k zvláštniemu dobrému se obrátě řeč svú k konci přivedu, když o vykládání něco promluví. Ktož z jednoho jazyka v jiný vykládají, druzí slovo z slova, jiní rozum z rozumu kladú: já pak v tomto vyložení obého jsem následoval, více však rozum z rozumu vykládaje, než slovo z slova; neb žádný vykladač k tomu zavázán není, aby slovo z slova vedl; než když tentýž rozum jiným jazykem rozumně a věrně vyloží, dosti jest tomu učinil. Horacius a Jeronymus to svědčí. To jsem já v knihách, kteréž jsem nejedny už vyložil, zachovával, za práci svú ne cti, ne jména rozšíření, ne peněz zde od lidí čekaje, ale úžitku obecného toliko nyní a vděčnosti od dobrých, a potom od boha jakéž takéž odplaty. A srozumím-li tomu, že tato má práce příjemna bude, přičiním se k tomu, ať bych více a více v tom, a zvlášť vyprázdním-li se kdy od svých domácích i obecních roztržených zaměstnání, svým úsilím slúžil. Nechtě jiní knihy nové, latinské píší, skládají, a římský jazyk, vody do moře přilévají, šíří: ač i těch velmi málo u nás jest. Já knihy a sepsání starých a právě dobrých lidí v českú řeč překládaje chudého chci raději obohatiti, nežli se k bohatému špatnými dárky a jemu nevďěčnými lísaje pohrdán a potupen býti. To jsú i staří Římané činili; řeckému jazyku se v Athénách vyučivše svůj jsú, nic řecky než všecko latinské píšíce, velebili, šířili, vzdělávali; a jest bezpochyby na jich samých seznání jazyk řecký lahodnější, ozdobnější i na slova bohatší, nežli latinský. Učinil to také nedávno i Dante Vlach, kterýž velikým filosofem času svého jsa a výborně jazyk latinský znaje a dokonale jej uměje, však proto moudrost svú v knihy k věčné potomním paměti, svým vlastním přirozeným vláským jazykem raději nežli latinským sepsal jest. Kdyby též i Čechové činili, měli by řeč svú mnohem spravenější, ozdobnější, hojnější, aniž by potřebě bylo pro učení ven do cizích zemí, vláských nebo německých jezdit, a statkem svým cizozemce bohatiti, znamenité na se i na děti své náklady a útraty činit, když by se tomu všemu doma v své řeči mohli naučiti přirozené. Neb umění všecka od počátku byla jsú mezi lidmi prvými v jich vlastním a přirozeném jazyku. Chaldejští mudrci jazykem chaldejským svú moudrost jsú i psali i vypravovali, egyptští též egyptským jazykem rozumovali.

Homér, Řek, své knihy oboje řečí řeckú přirozenú sepsal, Sokrates, Pláto, Aristoteles tím jazykem, v kterémž se zrodili, filosofovali, a jiní, jichžto nesčíslné množství jest, Řekové. Staří Římané neb Latiníci, dokudž z jednoho jazyka dvě nebylo, též jsú filosofii svú svým jazykem učili, tak Kato, tak Cicero, tak Seneka a jiných všecho množství. — My samilatinským jazykem mudrujíce latině, aby nám žádný nerozuměl, věčně mluvíti budem? a cizímu jazyku se učíce, nic Latiníkům tím nepřidadúc, svojo jazyk, jeho zanedbávajíce, tlačiti budem? A budú nás v tom laici domácí múdrější, kteříž buďto kroniky, buďto svú múdrot, jako *Ptačí radu* i jiné knihy mnohé píšíce, svým jazykem českým, ne cizím, jsú psáli chtěli, aby ne sami sobě, ale všem vuobec pracovali, ktož česky rozumějí? A sami my ze všech národuov budem, kteříž svojo jazyk přirozený, dobrý, ušlechtilý, rozumný, ozdobný, bohatý a hojný, nám od boha daný potupíce, latinský nebo německý, obojim nevděk, sobě k posměchu, vzdělávati budem? Já pak jiných nechaje o sobě nyní mluvíti budu, z jiných se nevšetečně vytrhna: ačkoli také bych mohl latině snad, tak jako jiní mně rovní, psáli, ale věda, že jsem Čech, chci se latině učiti, ale česky i psáli i mluvíti; aniž mi se zdá, tak svú řeč přirozenú v nenávisti mieti, ačkoli někteří se za ni stydie, a tak jí nemilovati, abych vše, což bych koli psáli chtěl, českým jazykem radějie nežli latinským nepsal.

Psáno z Králové dvora dne 12. března 1495.

XIX. MIKULÁŠ KONÁČ Z HODIŠTKOVA.

(Nar. ok. 1470, umř. 1546.)

Bidpajovy bájky. *)

1. Byl nějaký služebník u jednoho krále, jemuž dávano na každý den k jeho živnosti z kuchyně královské jídlo a nádobka

*) Z knihy nazvané: *Pravidlo lidského života*. V Praze 1528. — Bidpaj má se za spisovatele indických bájek a povídek, rozklášených po dva tisíce let ve východních i západních končinách.

medu. On snídal vaření a med schovával v jednom soudku, zavěšeném nad hlavou lože svého, až by byl plný, ježto byl med velmi drah těch dní. Jednoho pak dne, když jest ležel na svém lůžku, pozdvih hlavy užel med visící nad hlavou. Zpomenuv, že medu přiskakuje, řekl jest v srdci svém: Až bude soudek tento plný, prodám jej za jednu hřivnu štíbra, za kteréž sobě koupím deset ovce, a ty když ve čtyřech létech se rozmnoží, bude jich čtyři sta. Tehdy za každé čtyry ovce koupím krávu aneb vola, a k tomu dědinu; pak i krávy se rozmnoží telci a jalovicemi. Telcův nechám sobě k děláni dědiny. Krom toho co uživu mléčným a vlnou, rozplodí se dříve druhých pěti let stáda má tak velmi, že budu míti veliké zboží, a budou mne všickni míti za bohatého a poctivého. Ustavím sobě pak veliká a krásná stavení nade všechny mé sousedy a přátely, tak že všickni o mém bohatství mluviti budou a mi poctivost činiti. Zdaliž to nebude utěšená věc? Pojmu potom ženu dobrou, urozenou, kteráž mi i syna urodí urozeného, šťastného i bohu líbezného. I bude růsti v učení a ctnosti, a zůstavím sobě skrze něj dobrou paměť po své smrti. Ano trestati ho budu na každý den, jestli žeby se mému protivil učení, a nebude-li mne poslušen, budu ho práti touto holí. I zdvihl hůl, jakoby ho bil, uhodil v soudek medový a rozbil jej, i vytekl med na hlavu jeho.

2. Času zimního jedné noci přestudené vyšla liška, aby sobě pokrm způsobila. Když přišla k turyni *) jedné, uslyšela jest kohouta na stromu zpívati. I pospíšivši otázala se ho: Kohoute, proč zpíváš v této temné a studené noci? Odpověděl kohout: Oznamuji den, kterýž od přirození čiji hned přijíti a všem ho mým zpěvem zvěstuji. Řekla liška: Z toho znám, že něco proroctví božího máš. I slyše to kohout zradoval se jest a opět počal zpívati. Liška pak hned počala tancovat pod stromem a skákati, a když se kohout optal, proč by skákala, odpověděla: Vidím tě múdřého zpívatí, i hodnět já mám plésati, ježto s radujícím se radovati se máme. A dále die: O kohúte, knieže všeho plectva! netoliko obdařen jsi, aby v povětrí, ale také na zemi jako prorok své proroctví všemu stvoření zemskému zvěstoval.

*) Dvůr, statek (praedium).

O najšťastnejší! neb nade všetky tebe prirodzenie ozdobilo. Sstupiž, abych s tebu v tovarištvie vešla, a pakli toho príti neráčíš, nechaj aspoň políbím korunu tvé slavné hlavy, abych mohla říeci: Políbila jsem hlavu najmúdrejšiho kohúta, kterýž nese korunu sám ze všech ptákův. I slyše to kohút sstúpil jest, důvěře pochlebenství liščimu, a schýlil hlavu lišče, kterýž uchvátivši, snědla kohúta a hlad svůj odehnala. I řekla: Hle, nalezla jsem múdrého beze vši opatrnosti.

3. Některaký holub maje hniezdo na vysokém stromu, když odchoval své mladé, přicházela jest k němu liška a stávajíc pod stromem, pohrůžky činila, dokudž jí svých holúbátek nesmetal, pro zachování vlastního života. To vida vrabec, obýváje proti holubu, přistúpil k němu řka: Radím tobě, když še vrátí ona a mluvití bude taková slova tobě, odpověziž jí: Učiň jakž chceš; nebo budeš-li chtietí vstoupiti ke mně, já hned odletím, vezma mladé s sebu. S tím vrabec odšel. Po čase přišla zase liška volajíc na holuba podlé obyčeje, a holub jí odpovídal, jakož mu vrabec poradil. I tázala se liška: Poviš-li mi, kto jest tobě tak radil, nechámť holúbátek tvých. Řekl holub: Věziž že vrabec, kterýž bydlí u řeky, tu mi dal radu. Liška, nechavši holuba, šla jest k vrabci a vece: Když na tvář ti vítr věje, kde schováváš hlavu svú? A on: K svému zadku. Die liška: Když pak větrové na tebe odevšud vějí, kdež tehdáž skrýváš hlavu svú? Pověděl vrabec: Pod křídly svými. A ona opět: Kterakž to můžeš učiniti? Zdá mi se, že pravdy nemluvíš; ale umíš-li to způsobiti, podobného tobě jsem neviděla. Tehdy vrabec, chtěje jí to ukázati, schoval hlavu pod křídla, a liška ho uchvátla řkúci: Uměl jsi holubovi raditi, a ne sám sobě — i sežrala ho.

4. Byl nějaký myslivec, kterýžto když vyšel jeden den s svú kuší a střelbú na lov do lesa, nedaleko od města potkal jelena. I postřeliv jej zabil ho, a vzav jej vracoval se do domu svého s ním. Když byl na cestě, potkal se s ním divoký vepř, a oddav se naň chtěl ho zahubiti. Myslivec vida to, složiv jelena s ramenú svých, střelil na vepře a uhodil ho v srdce. Vepř pak z přílišné raněnie bolesti oddal se na člověka a rozedřev svými zuby břicho jemu,

usmrtil jej. Potom když tudy šel vlk, uzřel vepře, jelena a člověka umrlé, i zradoval se jest, mluvě v srdci svém: Mámt jistě schovati všecko toto, jež jsem nalezl, aby mi se chované hodilo pro časy potřebné, aniž chci dnes okusiti čeho; ale dosti budu mieti nyní pohloze tělivy kuše této. I přistúpiv ke kuši, počal hlodati tětívu, kteráž se spustivší, v náhlosti ho udeřila a zahubila.

Nenie dobře, vždycky hromazditi zbožie a neužívatí ho.

---

5. V domě nějakého sprostného muže bydlel had. Zdáloť se muži i ženě jeho, že jest veliké štěstie, když had s nimi bydlí, a to také za obyčej té vlasti bylo. V jednu pak neděli muž poslal čeled svú s ženú do kostela a sám zůstal na lůžku, neb ho hlava bolela. Když bylo ticho v domě, had vyšel z diery, ohlédaje se vřkol. Muž pak nechal dveřtí nedovřených proti ohni, a had vida že žádného doma nebylo, včínil ocas do hrnce, v němž vařila žena jídlo u ohně, a napustiv jedu, odšel do diery své. To když hospodář uzřel, vstal jest a zakopal hrnce s týmž vařením do země, aby žádný od toho jídla nemocen nebyl. Když pak přišla hodina uložená, že had hledal pokrmu, kterýž žena často jemu dávala, toť hle muž s motykou stál u diery, čekaje vyjiti hadova. Pamětliv jsa na účinek svůj, zdvihl had hlavu, a okolo hleděl, i poznav, že muž chtěl ho udeřiti, utekl a z domu se vystěhoval.

Po několika dnech žena domlouvala muži, aby se s hadem smřil a nenávisť svú odložil. K čemuž jest muž svolil. I šel k dieře a zavolal hada, pravě, že se chce s ním smřiti. Had ale řekl: Nikdá nebude napraveno mezi námi přátelství naše; neb když zpomeněš na účinek mój, kterak jsem jedu k otrávení tvému a čeledi tvé do hrnce napustil; též když já zpomenu, jak jsí ty s motykú k udeření mne čekal beze vší lítosti: i hned nebude moci státi přízeň mezi náma, a protož lépe jest, aby každý sám bez druhého obýval.

---

6. Byl jeden chudý kupec, kterýž měl tisíc liber železa, a když chtěl odjiti přes pole, složil železo u nějakého známého svého, aby mu schoval, i odšel. A když se vrátil po času, požádal železa od přítele svého. Kterémuž odpověděl: Položil jsem železo tvé v jed-

nom koutě domu i snědly je myši. Ale on prodal jest železo a peníze projedl a utrátil. I řekl jest kupec: Nikdá jsme neslyšeli, aby na světě bylo zvíře, kteréž by lámalo železo, a nyní pak snědly je myši. Ale však nic nedbám, když jediné bůh tebe od nich uchoval a neučinily tobě nic zlého. On pak radosten jsa tú řečí, kteréž slyšel od něho, prosil, aby s ním jedl ten den a položil čas přijití svého. Když pak odcházel od něho kupec, vymysliv chytrost, vzal pachole jeho, jež ukryl v domu jednoho známého. A když se vrátil k obědu, řekl ten, kterýž ztratil syna: Viděl-li syna mého? Jemuž on odpověděl: Dnes před tvým domem viděl jsem ptáka havrana, kterýž uchvátil pachole: nevím však, byl-li jest syn tvůj. Otec pak, když to uslyšel, zvolal a mluvil lidem tu přítomným: Slyšeli-li jste kdy to, že havrani uchvacují děti? I odpověděl kupec řekl: Takť jest; země, jejíž myši sniedají tisíc liber železa, hodnat jest, aby její ptáci brali děti. Ale ten, jenž jest vzal železo, porozuměl tomu i řekl: Vrať mi syna mého, a já vrátím tobě železo tvé. Což se i stalo.

XX. VÁCLAV HÁJEK Z LIBOČAN.

(Nar. ok. 1480, umř. 1553.)

Božena.

Kníže Český Oldřich času jarního chtěl sobě a svým služebníkům kratochvil učiniti, jel až do Postoloprť, a odtud častokrát vyjížděje do lesův, s jeleny a s jinú lesní zvěří mnohé prokazoval kratochvíle. I přihodilo se dne jednoho, když se s lovem navracoval, a jel skrze jednu ves, jižto bylo jméno Opučná, i uhlédal prostřed vsi, ana stojí u studnice dívka velmi krásné postavy, jež praní šatův nechavši, tvář svú na kníže a jeho služebníky obrátila. I řekl jest kníže svým služebníkům: Vidíte-li tuto krásnú pannu? I odpověděli: Ctný kníže a pane náš, vidíme. A on jim řekl: Věřte mi, jistě že jest toto div nemalý, že tato véska velmi chutná mohla takové krásné stvoření uroditi. Optejte se jí, prosím vás, které jest její jméno. To oni když jsú učinili, ochotnú tvář odpovéděla řkúc: Jest mé jméno Božena. Obrátiv se kníže ke svým služebníkům řekl: Jistě vám pravím, že tato Božena bude má

žena. Druhého pak dne kníže povolav k sobě vладыk znamenitějších, rozkázal jim jeti do vsi, tu kdež jest stála děvečka peruci; i řekli jemu: Nevíme, které jest té vsi jméno. A on jim řekl: Ptejte se, kde jest stála dívka u studnice jménem Božena, toho času, když jsem já se s lovčími a s holoty s lovu navracoval. A oni přijevše do Opučné, ptali se obyvatelův, řkúce: Včera když kníže Pán náš jel skrze tuto ves, která jest dívka majeci na sobě čechel stála u studnice peruci, jež má jméno Božena? A oni řekli: Dcera Domaradova, súseda našeho, a povolavše ji, jim ji ukázali. Kterífžto opovėdėvše se Domaradovi otci jejímú a Samoborce její mateři, a vůli knížete oznámivše dívku chtěj aneb nechtěj na kůň přistřěný vsadivše, na dvůr knížete do Postoloprť přinesli, a že se zalíbila knížeti peruc, té vsi dali jméno Peruc *). Ženy pak poctivější oblékly jsú ji v rúcho, kteréž kněžnám náleží, a před Oldřicha ji přivedli, a on pojav ji za ruku, hned s ní před kněze přistúpil, a tu hned vstúpil v svatý stav manželský, a povolav některých vладыk obojího pohlaví, stkvostný jim učinil obėd. Třetího pak dne na Vyšehrad se obrátil a na zejřtí svolav starší a znamenitější, oznamoval jim i ukázal, kterak jest od pána boha krásnů manželkú obdařen.

Zemané odstúpivše a málo se poradivše, poručili jsú Hořínovi Borovskému, jenž byl muž krasomluvný, obecnú potřebu před knížetem oznámiti. Kterýž stoje před jinými řekl: Veleslavný kníže a pane náš, všeecka společnost tuto shromážděných poručila jest tobě obecnú potřebu povėděli, že jest jim to s nemalým podivením, že řádové za tvého panování už takového průchodu jako prvé nemají. Neb počnúc od Nezamysla, syna Přemyslova, vždyccky byl ten obyčej, že jsú lopotové a starší z vладыk, knížata svá dobrými, hodnými a jim náležitými manželkami opatřovali až do tohoto času; a ponėvadž se ten řád (jenž jest chvalitebný) zachovával za pohanův, mnohem více za křestanův měl by v své celosti držán býti. Protož aby jistě věděl, že jsi směl tak kvapně, zúmýslně i svévolně sobě manželku bez jich rady a povolení vzítí, a nadto sedlákovu dceru, tím že jsi veliké důstojenství knížetskému učinil polehčení a svým poddaným nemalú protimýslnost. Zdaliž není

*) Rozumnější výklad jména toho od muž. jména Perut sám se dává.

hrabat, vladyk v tvém knížetství? však už i pány máš v své zemi; byl by mohl důstojnějším obdařen býti manželstvím, i ještě můžeš to slušně učiniti. Kniže uslyšav to, co se k němu mluvilo, nemálo se hněvem zapáliv odpověděl: O nesmyslní Čechové, ale dlúho-li vás taková hlúpost spravovati bude, že minulých věcí ani budúcích nechcete rozvážiti. Pohledte na mé a vaše předky, a považte prosím pilně, kdo a odkud jest byl Krok první súdece a správce této země? Kdo jest byl předek můj Přemysl, zdali jest nebyl z rodu chlapského, a proto se Libušínému knížetství připojil a knížetem učiněn. I poněvadž jest také její neurozenost s mým knížetstvím smíšena, jistě vžte, že tato Božena musí býti až do smrti má milá žena. Méněť jsem vám uškodil, že jsem českú selku pojal, než bych německého císaře dceru sobě za manželku vzal; kde byste chtěli bráti tlumočnický, kdy byste měli každý z vás (když bych já doma nebyl) něco před svú kněžnú činiti. Němkyně chtěla by německú čeleď míti, a já z vašich statkův musil bych jim hojnú platiti službu; pro hojnú službu mnoho by Němcův naběhlo do této země, kteréž bych já potom i s vámi těžce (jako řepiky z konské hřívý) z této země vyplenil. Ač jste dali od sebe pověděti, že jsem mohl některého hraběte, pána neb vladyky českého dceru pojiti: poněvadž jest vám, abyste sobě manželky volili svoboda půjčena, proč bych já, jsa kníže, neměl té svobody užiti? — Vladyky urozuměvše, že toho nemohú rozrušiti, knížete svého při jeho vůli zanechali. Božena kněžna velmi šlechtná byla, kteráž tak mravně a poctivě uměla se k jednomu každému zachovati, jako by od svého dětinství, netoliko na knížecím, ale i na císařském dvoře byla vychována.

XXI. ADAM DANIEL Z VELES LAVÍNA.

(Nar. 1546, umř. 1599.)

I. Bitva u Bělehradu.

Po smrti Mikuláše pátého biskupa římského, Kalixt třetí na stolici sv. Petra v Římě dosedl. Ten zvěděv o vůli Mahometa císaře Tureckého, žeby sobě zemi uherskou mocně podmaniti chtěl

(nebo už byl hlavního města řeckého Konstantinopole dobyl a je opanoval), vyslal legáta svého do Říše Jana kardinála, muže veliké mysli a opatrného, aby národův půlnočních na Turka pozdvihl. Sebráno bylo vojsko ne tak oděné jako věrné z lidu obecného, chudého, nuzného. Ti na vojnu táhli, kteříž odplaty věčného života žádali. Bohatí a rozkošní lidé, na přítomných věcech dosti majíce, doma zůstali. Mahomet naduv se vítězstvím Konstantinopolským, a sebrav veliká vojska v Thracii, pospíchal do Uher a měl lidu válečného, jakž vůbec jistili, do sta a padesáti tisíc, nic nepochybuje, že tak velikým množstvím a tou silou nejprv uherské království sobě podmaní, potom zemí slovanských se zmocní, naposledy proskoče úprkem až do Vlach, i města římského dobude. Ale dosti malé město, ačkoli slavné, takovému předsevzetí jeho překážku učinilo a úmysl zastavilo. To město někdy předkové Taurin jmenovali, za našeho věku královský Bělehrad slove, a leží v tom místě, kdež se řeky Dunaj a Sáva spolu scházejí. Nejprve ho Turek dobývatí umínil pro příhodné a příležitě plavení přes řeku. Jan Kapistran, z řeholy menších mnichův, toho času svým kázáním Uhry k vojně napomínal, kterýžto zvěděv, že se Turek přibližuje, nemeškaje na Bělehrad se obrátil, a přivedl s sebou nemalý počet Křižovníkův. Jan také Huniad, na kvap vojsko sebrav, tam k němu přitáhl. Kardinál v Budíně pozůstal, pomoci odevšad shledávaje. Král vzav zprávu o příjezdu Turkův, a že Uhři nejsou tak silní, aby moc tureckou snesti mohli, a k tomu nedůvěře se nestálé mysli národu uherského, ani se v Budíně dosti bezpečným býti domnívaje, pod způsobem myslivosti do Rakous rychle se obrátil. Zatím Turek položiv se u Bělehradu vši mocí dobývatí začal té strany města, kdež k němu po rovni přístup byl, a zasadiv děla neobyčejné a neslýchané velikosti, první zdi brzo položil. Byla vnitř nemalá prostrannost prázdná až do druhé zdi, kdež své stanoviště Křižovníci měli, zástup lidu nevelmi dobře oděného a místo braně toliko meče a sudlice majícího; ale však zuřivostí mysli, udatností srdce a pomocí nebeskou bezpečného. Turci tedy vpadše skrze obořenou zeď ukrutnou bitvu s nimi svedli. Kapistran s vysoké věže volaje, k zmužilosti křesťanův napomínal, korouhev s znamením kříže ukazoval, pomoc jim s nebe sliboval, nepřítelům zlořečil, a za pomoc boha žádal.

Huniad jednak sem, jednak tam s zástupem žoldněřův svých běhal, vojsko doplňoval, na místo ustalých čerstvé, na místo raněných zdravé postavoval, vše což dobrému setníku i udatnému rytíři náleželo, s pilností vykonával. Bojováno velikou silou s obojí strany: jednak naši, jednak Turci zpátkem postupovali. Na jednom místě křik živých, na jiném pláč umírajících slyšán. Smělejší a první bojovníci probodeni meči padli, jiní na tělech mrtvých, kterýchž všudy hojně leželo, bojovali. Vytisknuti a vyhnáni ven ze zdi nepřátelé. Ale že císař jejich je zpátkem hnal k útoku, napomínal, trestal, bil a trápil, Turci zase se obrátili, zase v boj vešli, a křesťany téměř v poslední nebezpečnosti přivedli. Naposledy křesťanskou silou odehnáni jsouce, opět více vážice nebezpečnosti než hanby, utekli a město opustili. Vytáhli za nimi Křižovníci, a vně přede zdi bitvu s nimi svedli. Turci nasehvále na utíkání se dali, aby křesťany co nejdále od města za sebou odvedli: ale v tom jiný zástup po boku vypustili, kterýž by jim zase do města nedal. Naši neznamenali toho, v jaké by nebezpečnosti upadnouti mohli, ježto kdyby málo dále byli odešli, s předu i s zadu od Turkův obklíčeni býti měli. Viděl se zdi Kapistran postranní vojsko turecké, a poznav zálohy, volal na své, aby se navrátili. Nemoha slyšán býti pro veliký hřmot, bubnování a troubení, sám do pole k nim sběhl, a mezi dvěma vojsky, mezi meči a šípy sem i tam běhaje, volaje a návěšti dávaje, sotva Křižovníky k městu obrátil, kteřížto málo sobě Huniada vážili, a méně mu věřili, protože na větším díle Němci byli, a na Uhry náramně nevrážili. Turci zmýleni jsouce v své naději, do svého ležení se navrátili, za čtyřmécitma hodin ve dne i v noci jednak střelbou zdi zbořivše, jednak s křesťany udatně bojovavše. Mnoho lidu s obojí strany padlo, ale více Turkův, a to znamenitějších. O počtu zbitých nepřátel nejednostejnou zprávu dávají. Někteří psali, že jich přes čtyřidcet tisíc zahynulo, jiní že toliko dvacet tisíc zbito; jiní pak nejvíce čtyři tisíce zbitých pokládají, což se nám nezdá býti pravdě podobné. Nebo v tak velikém vojsku tak malá porážka sotva spatřna býti mohla. Větší v pravdě škoda býti musila, kteráž tak mocného císaře k utíkání přinutila. Neb on té noci zapaliv ležení a zkaziv děla, se vším vojskem svým utekl. Až tak směle a pyšně přitáhl, jak strašlivě a sniženě odtáhl. Praví

některí, že byl pod zřítelnicí škodně postřelen, a z té rány pochyluje o svém zdraví, že od města odtrhl, a že na utíkání více Turkův padlo, nežli v boji. Křesťanům ty loupeže toliko po něm zůstaly, kterýchž oheň spáliti nemohl, totižto děla mosazná a prakové železem okovaní, a jiné střelby veliké množství. Huniades a Kapistran byli v tom boji, oba o té věci, jak se zběhla, psali, a však jeden o druhém žádné zmínky neučinil, ale každý z nich všecku chválu toho vítězství sobě přivlastniti usiloval. Náramnát jest sladkost chvály, snáze o její potupě mluvíti, nežli ji potupiti. Pohrdl před tím Kapistran slávou světskou, vzdálil se rozkoší, potlačil lakomství, podmanil chlipnost: chvály potupiti nemohl. Klerýžto v listu svém k nejvyššímu biskupu, vypisuje tu válku a konec její, žádné zmínky o Huniádovi, žádné o kardinálovi neučinil; ale což se koli v tom boji dalo, sobě to přivlastnil, ačkoli předně boha samého dárčím tak slavného vítězství býti vyznal. Žádnýť není tak svatý, aby ho sladkost slávy nepodjala. Slavní muži snáze království než chválu potupují. Ale brzo po tom vítězství Huniad i Kapistran umřeli: jeden nemocí ztrápen jsa, druhý starostí věku dožráv. Blahoslavené duše jejich, jimž po tak slavném boji, po dosažení tak veliké chvály u všech národův, dáno bylo neduživá a nestatečná lěla opustili.

2. Přípravy k svatbě krále Ladislava, jeho náhlá nemoc a smrt.

V Rakousích o ženění krále Ladislava, a která by mu manželka dána býti měla, mnoho v radách bylo rozjímáno. Mnohé se pauny nacházely, kteréž takového manželství žádaly. Ale která by nejslavnějšího krále hodna byla, žádná se obrati nemohla, kromě panny Magdalény Karla krále Franského dcery; netoliko proto, že věku byla k manželství způsobilého, krásy výborné a počestných mravův; ale i pro vyvýšenost a urozenost královského rodu a předkův svých velikou slávu. Za dobré se vidělo, legáty do Francouz poslati, kteříž by za nevěstu žádali. O místo k svatbě nevole a různé vznikla. Uhří k takové slavnosti jmenovali Budín, Rakušané Vídeň, Čechové Prahu. Za tou příčinou Jiří Poděbradský, maje s sebou osm set výborné jízdy, do Rakous až k Dunaji přijel, právě

se míti veliké věci, kteréž by králi oznámiti chtěl. Napomenut jsa, aby se přes řeku přeplavil a do města vjel, pověděl, že má Vídeň v podezření. Žádán jsa, aby co chce skrze posly králi oznámil, odpověděl, že tejných věcí žádnému kromě králi nevyjeví. Také to králi nic na škodu nebude, by pak k němu za řeku vyjel. Měl-li by král jeti, bylo poněkud na rozmyslu. Nelíbilo se radám královským tak mnoho svobody pouštěti poddaným, aby tím způsobem nezpurněli a nezpýchali, důstojenství královského nelehčili. Král Ladislav rozjímal sobě moc gubernatorovu a nadál se, že jest něco velmi pilného. Znal také, že někdy počestnost ustoupiti musí užitečnosti, a že nejednou příhodnosti času ušetřiti sluší. Jel tedy z města neoděný k zbrojnému; tři tisíce jízdných za ním vyjelo, ale více ku pokoji nežli k boji oditých. Stanové za Dunajem na břehu rozbiti, zanecháno mezi obojím ležením místo, a u prostřed něho stan postaven, v němž by se král s gubernátorem scházel. Za čtyři dni rozmlouvání jejich se protáhlo; král každého dne na noc do města se navracoval. První sejiti zjevné bylo, v němž se vespolek vedlé obyčeje pozdravili, a čest králi učiněna. Druhého a třetího dne dva toliko svědkové k rozmlouvání připuštěni. Čtvrtého, nevzavše k sobě žádného z rad, sám Jiří s králem do stanu všel. Co jsou spolu mluvili, to na jevo nevyšlo. Ale však z toho, co se potom stalo, poznati se mohlo, že jsou o příjezdu krále do Čech rokovali. Když se po častém scházení a rozmlouvání srovnati nemohli, Jiří Poděbradský s hněvem a pohružkou do Moravy se zase navrátil. Nevěděla se králi dobrá rada, že takového člověka s zlou myslí od sebe propustil, kterýžto spolu hroziti i škoditi mohl. Poslal tedy za ním přední z dvořanův svých, aby ho ukrotíce zase obrátili. Pakliby s nimi jeti nechtěl, aby připověděli, že to čehož žádá, král učiní. Postižen na cestě o navracení žádného slova slyšeti nechtěl, ani od svého úmyslu v čem upustil. A protož připovědino mu, že král do Čech přijede a tam slavnost svatební vykoná. Aníž se jinak stalo. Zřídív a spraviv všecky věci v Rakousích, ještě dříve než uloženy den přišel, král s velikým komonstvem do Čech jel. Když do Prahy vjížděl, Rokycana s svým kněžstvem a žakovstvem proti němu vyšel, aby ho vítal. Ale král, sotva ještě napomenut jsa od Jiřího, škaredě naň hledě, neochotně poděkoval. Potom když Hradští kněží s svátostmi proti němu vyšli, řekl: Tytoť já znám býti boží slu-

žebníky; a skočiv s koně, všechněm ruky podal a svatý kříž políbil. Byli zajisté následovníci římské víry, a pro zákon boží za dlouhý čas vyhnání trpěli, až potom od císaře Zikmunda zase povolání a k svým místům navrácení jsou. Ta pobožnost Ladislavova mnohých myslí od něho odvrátila, kteříž se Rokycany přídrželi; ale však i ti hněv a nelibost svou zatajili. Potom dvoje poselství z Čech vypraveno, jedno k císaři Fridrichovi o pokoj, v kterémžto přední byl Eicingar; druhé k Karlovi králi Franskému, aby za dceru jeho žádal. V tom první místo držel Oldřich biskup Pasovský, uměním a počestnými mravy osvědčený, kterýž s sebou osmdesáte všecko bílých koní vedl. V tom poselství bylo s biskupem sedm set jízdných, vozové pozlacení, paní a panny krásné a draze připravené, kteréž by nevěstu do Čech přinesly, k tomu roucha a darové znamenití nevěstě posláni. Ale i třetí poselství vypraveno do Říma, k papeži Kalixtovi, o spokojení a srovnání odporův v náboženství a připojení království českého k církvi římské. Krom toho ještě čtvrtá starost na srdci králi ležela; totižto o sebrání silného vojska proti Turkům, aby aspoň za tohoto našeho věku nešlechetné a rouhavé modlářství Mahometovo ze vsí Evropy vyhnáno býti mohlo. Už s císařem o pokoj uhozeno bylo; svatba královská strojila se velikým nákladem, potivě a slavně; císař a císařová na svatbu pozváni byli; obě královské sestry s manžely svými k té slavnosti přijeti měly; to též knížata Saská, Bavorská, Slezská, Franská, i falckrabové slíbili; netoliko aby svatbu královskou přítomností svou ozdobili, ale také aby se o hájení říše křesťanské proti Turkům spolu radili. Ale takový chvalitebný úmysl a velmi užitečné předsevzetí i všecken rád konání těch věcí nenadálá a rychlá smrt královská přetrhla a zrušila. Nejistát jsou a marná myšlení lidská, cožkoli budoucího státi se má, to bůh před lidmi jako v temné mrákové skrýti ráčil. Onť sám spravuje všecky věci; nic bez vůle jeho způsobiti lidé nemohou. Moudře a spravedlivě všecko od něho se řídí. Častokrát před obličejem jeho spravedlivé jest, což se nám zdá býti nespravedlivé. Ničehož zle, ničehož všetečně božská velebnost nečiní. My slepí jsme, my vězíme v temnostech a velmi maličko vidíme. K spravování duše naší dosáhli jsme vůle svobodné; k spasení duší světlo dáno jest křesťanům. O spravování měst, o proměnách království, o panování v světě velmi málo souditi mohou lidé; veliké věci veliký bůh působí a řídí.

Ladislav král 22. dne měsíce listopadu, v hodinu jako dvanáctou stonati počal. Chtějí tomu někteří, že měl morní bolest v tříslech; jiní zase praví, že na něm žádného znamení hlízy morní spatřino nebylo. Ale o té věci takto psáno jest od těch, kteříž se na to pilně od komorníkův a lékařův jeho vypyali. Seděl král na soudu, slyše při mezi Poděbradským a Černoorským z Moravy, kterouž spolu měli o urozenost a starožitnost rodu, a tak se proti sobě zazlili, že se o to i k bitvě pobídlí. Aniž vyšel svým obyčejem oditý aneb oblečený; košili toliko na sobě měl a na ni svrchu čubu oblékl. Žádný tu z přítomných a poslouchajících nespatriil ho, aby se smál, smutný obličej na něm všickni znamenali a tu věc za znamení budoucí nemoci soudili. Vzdam soud, večerel s svými radami, velmi málo a vážně mluvě. Když se na noc prodloužilo, uveden do komory, a tam kázav sobě dáti řepy, kterouž Čechové náramně sladkou mívají, pojedl ji s chutí a vína se na ni napil, vesele s komorníky svými rozmlouvaje. Prvé než se na lůžko položil, vedle obyčeje svého pánu bohu se modlil, a dokonav modlitbu pověděl, že mu těžko a že ho žaludek převelmi bolí. Jemuž jeden z komorníkův rozený Čech řekl: Račte se položití na lůžko, sen vám polehčí. Uposlechl král a položil se na odpočinutí. A když aspoň hodinu popsal, zavolav opět na komorníka, toužil sobě, že se mu bolest rozmáhá a čím dále chce býti nesnesitedlnější. Komorník sám po sobě soudě, odpověděl, že nic není lepšího jako sen, kterýž takovou bolest zahání. Už téměř třináctá hodina noci pominula, a král žádného snu ani odpočinutí míti nemohl. A však aby komorníkům těžkosti neučinil, až do dne tu bolest snášel. Ráno povolání lékaři, činili, což jim náleželo; a což mohli, kdež naděje k zdraví žádné už nebylo! Povolán také i Jiří Poděbradský, ptal se krále, co by ho bolelo, na jaký by neduh stonal; těšil ho, aby dobrou nadějí měl, sám sebe nezameškával, což by koli chtěl, aby sobě dáti rozkázal, poněvadž všechny věci jsou v moci a vůli jeho, a všickni hotovi rozkazu jeho uposlechnouti. K němužto král takto promluvil: Můj milý Jiří, tvou věrnost a šlechetnou ctnost už dávno jsem poznal i v skutku shledal. Tys toho největší původ byl, že mne sobě Čechové za krále vzali. Nadál jsem se, že panovati budu v tom království, kteréžs ty mi připravil; ale jinak nebeský pán bůh míti chce. Mněť jest umříti; království v tvé ruce a moci bude. Za dvojí věc tebe žádám. Jedno,

aby nad obyvateli tohoto království spravedlivě panoval a je milostivě spravoval, sirotkům, vdovám a nuzným pravý soud činil a ochrannou ruku nad nimi držel. Druhé, ty kteříž se mnou z Rakous a z jiných zemí do Čech přijeli, aby zase do vlasti jejich beze škody a ublížení propustil. Toho mi posledního dobrodiní, prosím tebe, neodpírej. Odpověděl Jiří, že tato myšleni královská jsou příliš kvapná, poněvadž bůh dá, brzo se pozdraví, a sám podlé vůle své kralovati bude. Žádal, aby toho více nemluvil, což by i jemu samému neúžitečné i jiným slyšeti odporné bylo. Tehdy král chopiv ho za ruku jeho, řekl: Nuže, sližiž mi, zač tebe žádám; neboť já konečně umřítí musím. Naplníš-li to, cožž poroučím, milost tobě u boha uprosím. Neb jsem nebyl tak zle živ, aby mi nebeské království odeprino býti mělo; zemské tyto věci pro nebeské opouštím. Ty hled, aby žádosti mé a prosby neoslyšel. Nemohl se Jiří Poděbradský od slz zdržeti, a protož slíbil to vykonati, což mu koli král poroučel. Po takovém rozmlouvání puštění do pokoje kněží, o zdraví duše se starali a podlé řádu křesťanského svátostmi mu posloužili. Král ozdabu svou všecku kostelu Pražskému odkázal, a své krásné a jako zlato stkvoucí vlasy, aby žádná marnost po něm nepozůstala, ostříhati poručil. Čehož však služebníci, divné příčiny k protahu vymýšlejíce, učiniti zanedbali. Když duše nedužívá v nemocném těle déle trvali nemohla, svaté svíce sobě podati kázal, a do ruky ji vzal, a patře na obraz ukřižovaného spasitele, modlitbu Páně říkati začav, až do konce ji dořskal, a propověděv poslední slova: „ale zbav nás od zlého,“ nic více nemluvil, a ne jakoby umíral, ale jakoby pokojně usnul, smrtedlného tohoto života světlo opustil a z světa se odebral. O jak mdlý a nestatečný jest život lidského pokolení, jak marná sláva smrtedlných lidí na tomto světě, jak slepé mysli lidské. Proč se chlubíme? proč se honosíme? proč se vyvyšujeme? Co jest to, že důstojenství, zboží, mocnosti tak velmi žádáme? Komu jest kdy dáno, aby těch věcí věčně požíval? Ladislav nejurozenější a nejušlechtilejší mládenec osmnácti let stáří, v nejlepším květu svého věku, na nejvyšším stupni slávy postavený, tolika království, tolika národův pán, mnohým zbožím a všemi rozkošemi oplýváje, v rukou množství spomocníkův a lékařův v šesti a třiceti hodinách od toho času, jakž stonati počal, shasl a umřel.

3. Na čem pravá urozenost záleží.

Starodávni a dobře známá jest rozepře o pravou urozenost, a kdo by z lidí nejopravdověji urozeným slouiti měl. Nebo někteří, a na větším díle lid obecný a nerozumný, urozenost soudí dle slávy a poctivosti starožitého rodu, a ty má za nejurozenější, jejichž předkové skrze hrdinské, statečné a rytířské skutky, skrze obzvláštní bohu i lidem milé ctnosti, skrze rozšafnost, moudrost a spravedlnost v úradech a správách obecných, skrze umění a střídmost v skrocování náruživosti a žádostí pokaženého přirození svého nad jiné v svém věku se stkvěli, a slavného jména po sobě pozůstavili, — by pak synové, vnukové a potomci jejich, kteříž se staršími svými honosí a chlubí, napřed jmenovaných ctností neměli, a slavných skutkův otcův a dědův svých v ničemž nenásledovali.

Jiní urozenost připisují velikému bohatství a zboží, domnívajíce se urozeného býti toho, kterýž jest bohatý, drží veliké panství, a má mnoho služebníkův i poddaných, v hojnosti zlata, stříbra a jiných věcí k slávě a rozkošem světa tohoto potřebných oplývá. A těm nasvědčuje obecné přísloví, kteréž pravdivé činí zlý způsob a převrácení mravové našeho věku: Urozenost, ctnost, krása i umění za nic nestojí, kdež peněz není. — Ale bohatství, poněvadž jest z počtu věcí zevnitřních, nestálých, štěstí i neštěstí poddaných, nemůže býti člověku příčinou pravého urození, kteréž má býti stálé, trvanlivé a pevné, zůstávajíc při dobrém a šlechetném člověku vždycky a ustavičně, v hojnosti i v nedostatku, v bohatství i chudobě, v slávě i v potupě, v štěstí i v neštěstí, anobrž nepouštějíc ho ani po smrti. Urozeným pak měl-li by toliko bohatý slouiti, musil by týž a jeden člověk jednak urozeným býti, jednak neurozeným, jakož vidáme, že mnohý byv prvé nad krále Křesa bohatší, potom když se kolo štěstí zavrtí, bývá nad Ira žebráka chudší a nuznější. Nebyl, dí Plutarch, král Midas, ačkoli nejbohatší ze všech lidí, urozenější nad spravedlivého Aristida, kterýž tak chudý byl, že ani tolik po sobě nezanechal, nač by mu pohřeb učiněn býti mohl. Urození nezáleží na bohatství, kteréž více vnaří k nešlechetnosti a zlosti, nežli k šlechetnosti a ctnosti. Aniž se také urozením chlubití mohou, kdož jsou pošli z rodičův slavných,

urozených a ctných, a vyčítají dlouhé řady dědův, pradědův a vznešených i slavných předkův svých, jestliže jim sami také v týchž ctnostech podobni nejsou, a nesnažují se následovati jich v počestnosti, pobožnosti, spravedlnosti i síle; nýbrž oddavše se na zahálku, ožralství, rozkoše a jiné škodlivé a ohyzdné nectnosti, více jsou rodu svému k potupě a hanbě, než ku pochvale a zvelebení.

Zdali bohatým slouti aneb bohatstvím chlubití se může ten, kterýž měl rodiče bohaté a možné, sám pak nuzný jest a chudý, buďto že nedostal zboží po svých starších, aneb že dědictví a statek svůj marně utratil a promrhal? Nesmýšlím, by kdo tak nesmyslně souditi měl. A my obilí nemáme za dobré, kteréž by se i třebaš na nejlepší roli zrodilo, leč samo takové jest, a ku požití těla lidského příhodné. Tak ani syn dobrého otce, jestli že jest nešlechtný a nezdárný, dobrým slouti nemůže. Jako proti tomu zlého otce syn, jestli že se odchýlí od nešlechtnosti otcovské, a následuje ctnosti (ačkoli se to zřídka stává, nebo s těžkostí strom zlý vynese ovoce dobré), nedědí zlého jména po otci svém.

Kdo tedy jest právě urozený? a na čem pravá urozenost záleží? Urozenost, chceme-li zdravě souditi, založena jest na vlastní jednoho každého šlechtnosti a ctnosti, aneb jakž Sokrates pověděl, na dobrém způsobu a zdraví předně duše, potom i těla. A tak urozený jest a má slouti ten, kterýž se ctnosti přidrží, kterýž vede život pobožný, počestný a spravedlivý, kterýž žádnému neškodí, ale mnohým dary vtipu, rozumu a statečnosti své užitečně sloužíti hledí, kterýž v skutcích hrdinských, udatných a rytířských, jak doma k svým přátelům a měšfanům, tak v poli proti nepřátelům, nad jiné předčítí usiluje, buďto že jest bohatý aneb chudý, z vysokého aneb nízkého rodu pošlý. A protož velmi dobře Diogenes tážícimu se, kdo by z lidí byli nejurozenější, odpověděl: Kterž, prý, mohou potupiti a za nic položiti bohatství, slávu, rozkoše tohoto světa i život, a proti tomu přemáhají chudobu, potupu, práce i smrt. A Evripides: Dobrého muže mám za urozeného. Kdož pak nespravedlivý jest, ten, by pošel z otce lepšího nežli jest Jupiter, vidí mi se býti neurozeným. Jiný napsal: Já kromě ctnosti nevím o žádné urozenosti; jiné všecky věci za štěstí pokládám. Nebo i z nízkého a nepatrného rodu zrozený, jak

dobrým, tak i nad krále urozenějším býti může. Zase mnohý, z dobrých a urozených rodičův pošlý, může zlým, a sebe samého i jiných třeba nejopovrženějších lidí neurozenějším učiněn býti. Jakou to medle platnost nese, že někteří nemohouce sami sebou slavní a slovůtní býti, berou sobě na pomoc předky své, a od několika set let umějí vyčítati a jmenovati dědy a pradědy, kteréž měli? Zdali jest člověk na zemi, kterýž by dědův a pradědův neměl? Kterak by se na svět narodil? aneb odkud by se vzal? Pakli jsou předkové jeho buďto prodloužením času, aneb proměněním místa, aneb pro chudobu, aneb pro nedostatek přátel, a pro jiné rozličné příčiny v zapomenutí přišli, že jich jmenovati a jimi se chlubit nemůže, zdaliž proto dobrý a šlechtný člověk horší bude, než ti, kteří své ze jména připomenouti mohou? Slyšme, co o tom nejmoudřejší a nejevýmluvnější z Římanův Ciceró smysлил. Ten když mu Salustius vytekl, žeby nový člověk byl, a žádných slavných předkův neměl, sám pak sebe urozeného býti pravil, těmito slovy mu odpověděl: Já jsem předkům svým vlastní ctností svou svíci rozsvítil, jestliže jsou prvé známi nebyli, aby ode mne vzali počátek paměti své. Ale ty své předky zastínil jsi a zatemnil hanebným a oplzlým životem, kterýž vedeš, že ačkoli prvé byli slavní měšťané, však pro tebe přišli v zapomenutí. A protož neukazuj mi mnoho na staré předky. Chvalitebněji jest, abych já se skulky svými stkvěl, než abych na chválu starších svých spoléhal, a tak živ byl, aby sobě ze mne potomci moji vzali netoliko začátek urozenosti, ale i příklad ctnosti. — Mohl Ciceró přednesti starožitnost urozenosti své, poněvadž jeden z předkův jeho Tullus Hostilius, římským králem byl, čehož na jiném místě nezamlčel, a mnozí hodnověrní historikové to o něm vysvědčují; ale za větší pochvalu soudil, kdyby urození jeho počátek vzalo od vlastní ctnosti, nežli od důstojenství královského. Aneb že snad starší jeho pro svou chudobu bydlěli v městečku chatrném Arpinu, a za tou příčinou nevelmi známi byli, nevidělo mu se jimi honositi se, protože uznával samu ctnost dostatečnu býti k dosažení pravé urozenosti. Čteme o mnohých poznamenané paměti v historiích, že jsou z nízkého rodu k velikému důstojenství přicházeli, a někteří i slavnými králi učiněni byli. Ale co potřebí mnoho cizích příkladův přivozovati? První Přemysl, kníže české a manžel Li-

buše, byl sedlákem a oráčem ve vsi Stadici, a však dosedv na knížecí stolicí, netoliko národ náš moudře, rozšafně, spravedlivě a pokojně spravoval, ale také práva a zřízení zemská vydal, jichž Čechové za mnoho set let až do Karla IV. užívali, jimi se řídili, a potomkům jeho až do zahynutí kmene poddáni byli.

Z těchto a mnohých jiných důvodův, kterýchž já tuto prokrátkost nepřivozuji, patrnó býti může, že pravá urozenost nezáleží na samé slávě a dobré paměti předkův, nepřistoupí-li k ní jednoho každého vlastní ctnost; ale že opravdově urozeni jsou, kteříž se svou a ne cizí ctností a šlechtností stkví. Však kteříž měvše rodiče a starší urozené, sami také ctně a chvalitebně živi jsou, a šlepečí slavných předkův svých následují, ti ovšem největší chvály hodni jsou, protože i slavnou paměť jejich na sobě obnovují, i svou vlastní ctností ji rozšířiti a rozmnožiti, a tudy sebe i předky své slavnější a slovútnější učiniti usilují. Nebo ty ctností bývají u nich tím patrnější, čím na ně jiní lidé, připomínající sobě slavné skutky otcův a dědův jejich, větší pozor mají. Rovně jako perla aneb drahý kámen krásněji se stkví v zlatě, než v jiném kovu: tak ctnost při člověku urozeném, šlechtném a spanilém zdá se mnohem uslechtilější, než při některém obecném, a předivně lidi k milování a chválení sebe vzbuzuje. A protož vždycky u všech národův ti, kdož z slavného rodu pošli, a hodné urození svého skutky činili, v největší poctivosti a vážnosti bývali.

XXII. JAN KOCÍN Z KOCINETU.

(Nar. 1543, umř. 1610.)

---

1. Naučení správcům obecním podlé Plutarcha.

Kteří mudrcové napomenutím svým někoho k tomu vedou, aby správu města a obce k sobě přijal, a však při tom ho nevyučují, ani mu neukazují, kterak by se v povolání svém chovali měl: podobni jsou těm lidem, jižto knot u lampy, aby jasněji svítila, opravují a oharek ostřihují, ale oleje k tomu nepřilévají. A protož za dobré se vidí, něco v tomto místě krátce předložiti k na-

vedení prostějších, kteříž časem k spravování a řízení věcí obecných povoláni a připuštěni bývají, o nichž před tím nevelikou vědomost a známost měli. Necht jest tedy toto, jako za základ jiných, první naučení.

Kdož se k správě města neb obce oddati chtějí, těm jest předně toho potřebí (nechtí-li i sebe i obce zavesti a k nenabyté škodě přivesti), aby k tomu s dobrým rozmyslem, zdravou radou a bedlivým uvážením přistoupali; ne z lehkomyšlné žádosti, marné chvály, aneb nenáležité pomsty; ani úmyslem vyhledávání vlastního užítku a zisku, jakoby na nějakou zlatou žeň jíti měli (tak někdy Stratokles a Dromoklides soudnou stolicí jmenovali, a nyní mnozí tímž úmyslem se na úřady obecné trou), aneb žeby někomu vyvýšenosti a poctivosti závistivě nepřáli; ani z všetečnosti a žeby se neměli čím jiným zaneprázdniti. Nebo jako zahálčiví a prázdni lidé po ryňku se třebas celý den, by jim toho žádná potřeba nebyla, procházejí: tak mnozí, nemajíce co užitečného dělati, plotou se v úřady obecné, a pokládajíce je sobě za hru a žert, netoliko za ně žádají, ale někdy i drahými dary se v ně vkupují. Takoví podobni jsou těm lidem, kteříž z kratochvíle vejdouce do lodí, aby se toliko pro ukřácení tesklivé chvíle provezli, když je potom mimo nadějí na hlubinu mořskou vítr zanese, teprva se zpálkem k břehu ohlédají, a kterak by zase k zemi přijíti mohli, o to se žádostivě starají; však nicméně se strachem a s velikou nechutí, chtěje nechtěje v nebezpečenství s jinými zůstatí a vytrvati musejí. Rovně též i onino dosáhnouce úřadův a za nedlouhý čas jich pokusíce, teprv potom předsevzejí svého pykají, a ustavičně bych bych volají, zvláště když místo chvály potupy, místo poctivosti pohanění, místo vážnosti a šetrnosti od lidí lehkosti, místo zisku škody docházejí; tak že nejednou těm poddání býti musejí, jimiž sami vládnouti chtěli, a kterýmž se myslili zalibiti, těm v nelibost a hněv upadají. Ale kteříž správu obce jako věc samu v sobě šlechetnou, ctnou, starostlivou, nesnadnou a pracnou, však svému řádu a stavu náležitou, bedlivě a zdravě uvažují a v úřady s radou a rozmyslem vstupují, ti se toho ničehož neobávají. Vůbec tak smýšlím, jako ti, již do hluboké studnice nenadále upadají, tak i ti, kteříž bez uvážení úřadův dostávají, lekati se a děsiti, anobrž i pozdě toho pykati musejí. Kdož pak tam znenáhla a s jistým

uvážením rozumně vstupují, k tomu se před časem strojí a hotoví: ti přihodí-li se jim a potká-li je co odporného, dobromyslně to snášejí, ani žádnou těžkou věcí ze stálosti své hnouti sebou nedadí.

Tím způsobem maje předsevzetí mysli své upevněné a jako na stálém a nepohnutelném základu vzdělané, musí i hned o to pečovati, aby přirození, povahy a mravy měšťanův svých jak společně tak obzvláštěně znal. A jest v tom jistě veliké rozšafnosti a opatrnosti potřebí. Nebo kteříž hned sami úprkem mravy a způsobu lidu obecného po své hlavě formovati, měniti a napravovati usilují, ti se pokoušejí o věc náramně nebezpečnou a nesešnou, k jejímužto vykonání musili by netoliko mnoho času míti, ale i velikou moc. Ale jako víno, když se z počátku mírně pije, dá sebou člověku vládnouti, a spravuje se přirozením a vůlí jeho, potom pak více a více pité, když svou horkostí člověka rozejde, po žíle a po žilách se roznese, proměňuje člověka ve své povahy a způsoby, a už samo jím vládne: tak i správce dostana se na úřad, dokavádž by sobě buďto pro svou hodnosť, aneb pro důvěřnosť, kterouž k němu lid obecný má, také moci, vážnosti a podstaty nezpůsobil, aby měšťany mohl vésti, kam by chtěl, a jimi vlásti, musí se zatím tak k jejich způsobům a mravům skloňovati a přirovnávati, až by je vždy důvtipně ku poslušenství přivedl, znaje čemu jsou rádi a co sobě libují. Dvorskí pochlebníci ovšem zachovávají obyčej číhařův a ptáčníkův, kteřížto chlíve ptáky zlapali, podobně jim pískají, aby je lahodným podobenstvím zpěvu a hlasu jejich oklamali a k sobě přivábili. Tak i onino připodobňují se k řečem a skutkům knížat, králův a velikomocných pánův, aby je tak podtrhli a podvedli. Ale kdož správu obce na sobě má, tomu nikoli nesluší následovati mravův a obyčejův lidu obecného, než toliko dobře je znáti, a k nim se připouštěti, až by všecky získati a napraviti mohl. Neboť neznámost mravův a povah obecného lidu nemění překážky činí v řízení věcí městských, jako v zachování přízně a lůsky při knížatech a králích.

Když pak způsobí sobě víru a vážnosť při lidu, teprva má k nápravě a proměně obyčejův a mravův jeho, však jsou-li zlí a nezpůsobilí, přikročiti, a lid se vši přívětivostí a vlídností pomalu z nich vyvozovati a k lepšímu přivozovati. Neboť v pravdě jest

věc velmi pracná a nesnadná všecku proměnití obec v způsobích, mravích a řádích bez rozbroje a různic. K tomu pak aby snáze přijítí mohl, musí sám od sebe začátek učiniti, a sebe za pravidlo a za příklad, jímž by se potom jiní všickni řídili, vystaviti, věda o tom, že takový život vésti a takovými mravy ozdoben býti má, jakoby na otevřeném obecném palácu ustavičně bydlel, do něhož by každý se všech stran volně a svobodně patřiti mohl. Ačkoli pak není možné člověku, všecky hříchy z mysli vyprázdniti a všech nedostatkův a poklískův prázdnu býti: však při nejmenším těch se správci varovati sluší, kteréž jsou na oko patrné a všechněm vůbec známé, chce-li co dobrého způsobiti v městě a v obci. Tak Themistokles vzav sobě v úmysl, aby se k správě města oddal, předně vzdálil se od hodování, kvasův a zbytečného pití, a oblíbil sobě střídmost a bedlivou snažnost, pověděl k přátelům, že mu vítězství a korouhve Milciadovy spáti nedadí. Tak Perikles v též příčině všecken předešlý život svůj, anobrž i krok proměnil; chodil nespěšně a vážně, mluvil s každým přívětivě, zachoval oblíbený stálý, ruce pod plášť sehovával, a v těch místech a ulicích toliko se procházel, kudy lidé nejvíce k soudům a v radní dům chodili. Ne každý s to může býti, aby obec města dobrými a užitečnými prostředky k sobě naklonil, a v náležitou povinnost jako v uzdu pojal. Dosti mnoho dovede ten a za šťastného počten býti má, kdož ji k tomu přivede, aby jako zvíře neskrocené a tmavým stínům zvyklé, světlu nezvyklé, a z toho na všecky strany pro podezření vřikavé, nezpouzela se a nehněvala na to, což vidí a slyší, a dala sebou dobrovolně vlásti. A protož potřebí jest správci veliký pozor míti na svůj život, a pokudž nejvíce může o to se starati, aby každého času a na každém místě bez patrné úhony nalezen byl; poněvadž netoliko to, což vůbec přede všemi mluví a činí, lidé přetřásají, ale i na kuchyni, lůžce, manželku, čeládku a slovem na všecko, což oni doma a v soukromí buď žertem aneb opravdu dělají, velmi bedlivě a pečlivě se vyptávají. Tak Athenští trestali na Alcibiadovi, že byl útratný a stkvostný, na Cimonovi, že víno pil, a Římané nenacházejíce nic jiného za zlé měli Scipionovi, že dlouho spával, a Pompejovi, že se jedním prstem v hlavě drbával. Nebo jako bradavice nebo piha na tváři mnohem jest ohyždnější a mrzutější, nežli třebaš veliká boule aneb

šrám na jiném místě těla ne tak patrném: tímž způsobem i nejmenší hříchové a poskvrnky, když se spatřují na životě knížete a správce, veliké a nesnesitelné se zdají; a to proto, že všickni lidé v tom domnění jsou, že vrchnost a správa nad jinými jest věc znamenitá a slavná, v kteréž kdož jsou postaveni, mají daleko býti ode všech nedostatkův a bez úhony. Ne bez příčiny tedy chváří se Livius Drusus, tribun obce římské, kterýžto že měl dům, do něhož s mnohých stran sousedé jeho hleděti mohli, a stavitel mu sliboval, že to na malý náklad spraviti chce, aby k němu žádný nehleděl, pověděl, že mu dvojnásob tolik dáti chce, jestliže způsobí, aby všickni měšťané svobodně a bez překážky do jeho domu hleděti, a jaký život vede, spatřiti mohli; neb byl člověk šlechtěného života a střídmy.

Potřebí jest panu radnímu aneb správci lidu, aby také byl výmluvný; proto že ne sám toliko život ctnostný a šlechetní mravové, ale i výmluvná řeč způsobuje správci víru a vážnost při lidu obecném. Leč bychom smyslití chtěli, že jako lodi ne veslo žene ale plavec, a koněm hýbe ne uzda ale jezdec, tak správce řídí město ctností a mravy svými, a ne výmluvností a řečí. Ale však onino velicí králové a synové Jupiterovi, jakž je Homer nazývá, jsouce vyvýšení a slavní bohatstvím, berlou, množstvím dvořanův a strážných, a majíce o sobě i bohův dobré svědectví a domnění lidu poddaného, jako by přirození nad jiné lidi byli důstojnějšího a vznešenějšího, nicméně v tom se cvičili, aby pěkně a ozdobně mluvití a tudý důstojenství své zdržeti, a u lidí větší poctivosti a vážnosti dojíti mohli. To poněvadž tak jest, jakým medle způsobem člověk obecný, dostana se na úřad městský, bude moci jiné úřady v právu a měšťanství sobě rovné zdržeti v poslušenství a správě své, nebude-li míti pomoci od výmluvnosti, kteráž by mu při lidu obecném víru způsobila, a všecko množství k jeho smyslu a hlavě přivedla? Mněť se jistě vidí, že velmi málo aneb raději zholá nic nedovede. Kteríž lodí na moři spravují, ti svůj úřad nad vesláři a plavci jinému poručiti mohou; ale kdož obec spravuje, ten netoliko rozumem a myslí obecných věcí povědomou a k správě hodnou obdařen býti má, ale musí také sám v sobě míti řeč výmluvnou a prostrannou, kterouž by lidem rozkazoval, věci k úřadu svému náležité sám řídil, a v tom pomoci cizí ani tlumoč-

nika nepotřeboval. Jest ovšem staré a všem známé přísloví, že vlka za uši držeti jest věc nemožná. Ale město a lid obecný nejvíce od správce svého za uši držán a veden býti má. Nebo nesluší správci následovati těch, kteříž nejsouce výmluvností obdařeni, a však chtějíce sobě obec nakloniti, utikají se k nenáležitým prostředkům, aby sobě lásku získali: jako někteří k strojní obecných kvasův a hodův, jiní k měšci a darům, k nákladům na kratochvíle a hry, mnozí ku pochlebenství a zastávání rozpuštělostí a t. d. Ale toť není vlastně lid vésti; nýbrž více násilí mu činiti a mocí jej za sebou táhnouti. Vésti lid obecný jest mocí rozumné výmluvnosti jej k sobě nakloniti; oněch pak prostředkův užívati pro dojití přízně a lásky od lidu obecného, jest lidi jak nerozumnou zvěř na léčky a nástrahy lapati. Poněvadž tedy výmluvnost jest obzvláštní a téměř přední nástroj, správce lidu věděti i to má, že řeči nemá požívatí při jednáních obecných příliš nádherné, příliš nastrojené a noční lampou pomazané, jakž mladí řečníkové ve školách činívají; ale jako dobří loutnistové křepce a lepě se dotýkají strun a netrhají jimi nesmyslně a prudce; tak řeč správce lidu v řízení věcí obecných, buď v radě aneb v soudu, nemá býti ani hrubá, hloupá a selská, ani také subtilná a řemeslná, alebrž plná opravdové velikomyslnosti, přirozené upřímnosti a sprostnosti, pravé svobody a stálosti, kteráž by pronášela jeho moudrost, opatrnost, bedlivost a péči otcovskou o dobré obecné a všech spoluměšťanův; kteráž by v předsevzetí dobrém ukazovala na sobě lihost, a lahodu s náležitou uctivostí a vážností spojenou, jak v podstatě a důvodích smyslu, tak v důstojnosti a vlastnosti slov, čistě, hlasitě, prostranně a jadrně vypověděných a vymluvných.

Dále pak nacházejí dvě cesty aneb dvojí přístup k správě obcí a měst. Jedna cesta jest kratší k dojití poctivosti a slávy v brzkém času velmi příhodná ale nebezpečná; druhá pak prodlejší a jako pěším příjemnější, však bezpečnější. Někteří zajisté zmužilou smělostí svou a udatností hrdinských skutkův velmi rychle sobě přístup k správě a úřadům obecným učinili, jichžto příkladův veliký se počet nachází v historiích řeckých a římských. Takoví lidu vděční a milí bývali, aniž jim co závist protivníkův a nepřá-

tel uškoditi mohla. Nebo, jakž pověděl Aristo, ani oheň dýmu nevydává, ani sláva závistí neplodí, když se to obě pojednou a brzo vyskytne a rozsvítí. Než kteříž poznenáhu rostou, pomalu a váhavě se vyvyšují, těm se jiné odjinud překážky namítají, tak že nejedni prvé než dobře rozkvětli, před soudnou stolicí uvádli. Když pak někdo pojednou a jako v skok, vyřídě platné poselství aneb obdrže slavné vítězství, nejvyššího úřadu v městě dosáhne, proti tomu ani závist ani potupa jiných nic nemůže. Tou cestou šel Aratus k slávě, když Nikokle tyrana zamordoval. Tak Pompejus nejsa ještě senatorem žádal triumfu z podmaněných nepřátel, a když mu toho Sylla zbraňoval, pověděl, že více lidí klaní se slunci vycházejícímu nežli zapadajícímu. Což slyše Sylla přestal mu býti na odpor. Za našich časův slavný začátek k úřadům dávají legací ke králům a knížatům, též obecní soudové v rozeprech těžkých a nesnadných, ke kterýmžto věcem potřebí jest muže vtipného, srdnatého, opatrného, upřímného a smělého. Nacházejí se také v městech mnohé věci poctivé a užitečné, skrže nedbanlivost zpuštěné a téměř dokonce zahynulé, kteréž kdož by zase napravil a v předešlý dobrý způsob uvedl, aneb což s hanbou a škodou obce zlého v zastaralou zvyklost přišlo, to zase rozšafně vyplnil, velikou by platnost městu učinil a sobě slavné jméno i lásku u dobrých lidí způsobil. Mnohým také spravedlivý rozsudek v rozepři těžké, spletené a nesnadné; zastoupení a ochránění člověka chudého proti bohatému, mdlého proti mocnému a sprostného proti chytrému; svobodné a smělé zastání a obhájení spravedlnosti a práva proti vysokému, ale nespravedlivému knížeti a pánu okázalo i dobře obmezilo cestu k předním úřadům městským. Někteří se zmohli, a jak sobě tak potomkům svým poctivé jméno způsobili skrže nepřátelství, kteráž měli s úředníky a vrchnostmi neřádnými a tyranskými; nebo svrhše je s důstojenství, sami s pochvalou a dopuštěním všeho lidu na místa jejich vstoupili. Ale ze závistí odpůrcem býti člověka poctivého a dobrého, kterýž svou ctností slávy a chvály došel, ani chvalitebné ani užitečné není. Když zajisté lid obecný ublíží něco muži dobrému, a potom rychle hněv jej pomine a on litovati toho počne, nejsnadnější tu cestu k výmluvě hříchu svého mívá, že se křivdy dobrému člověku učiněné nad původem a rádcem vymstívá. Takoví tedy a

mnozí jiní jsou přístupové slavnější k dojití předních úřadův obecných.

Kteríž pak druhého způsobu dojití cti a slávy požívali (jakož byli Aristides, Phocion, Lukullus, Kato, Agesilaus a jiní), ti v předsevzetí svém následovali břečtanu. Nebo jako ten, připna se k některému mocnému stromu spolu s ním a po něm nahoru se táhne a roste: tak oni jsouce mladí a neznámí v městě přidrželi se lidí starých, vznešených a moudrých, pod jejichžto mocí a opatrností pomalu se skloňující a spolu s nimi rostouce, v správu města a obce se vkořenili. Tak Aristida vzdělal Klisthenes, Phociona Chabrias, Lukulla Sylla, Katona Maximus, Agesilaje Lysander atd. Takoví pak, kteříž jako za ruku od jiných k slávě a správě vedeni bývají, netoliko jednomu, ale i všechněm měšťanům vděčnou službu činí, a přihodí-li se jim co potom nešťastného a protivného, v menší nenávisť upadají. Pročež i Filip král macedonský napomínával syna svého Alexandra, dokavádž jiný kraluje, aby sobě vládností, přívětivostí a prokazováním jiných náležitých povinností jak může nejvíce služebníkům a přátel třebaš ze všeho světa způsobil. K takové pak pomoci za přítele a patrona volen býti má ne sprostá slavný, vznešený a mocný, ale ten, kterýž pro svou šlechtnost a ctnost takový jest. Nebo jako nekaždý strom trpí při sobě vinného kmene, aby se okolo něho otočiti aneb nahoru při něm růsti mohl, ale některý jej hned udušuje a žádného zrostu mu nedopouští: tak v obcích, kteříž dobrých jonákův nemilují a nepodporují, než toliko jsou pyšní sňběhrdové a žádostiví vyhledavatelé své cti, moci a chvály, mladým měšťanům nepřejí žádných příležitostí a příčin, kudy by také zrůstí, a něco dobrého v městě učiniti mohli, nýbrž z neřádné závisti, aby se sami úřadův nasytili, a bojce se, žeby jim snad mladí tu vlastní živnost jejich odjali, všelijak je od toho odvozují a potlačiti usilují. Tak Marius těžce nesa štěstí Sylovo, odstrčil ho od sebe. Ale Sylla připojiv se k Mariovým nepřátelům, mužům dobrým a šlechtným, zkazil Maria a vyhnal ho, kterýž byl už téměř město římské vyvrátil. Proti tomu Sylla hned od mladosti Pompeje zvelebiti hleděl; nebo i povstával proti němu i klobouk před ním uctivě snímal, a jiným také mládencům příčiny dával ke skutkům rytířským a slavným, a lenivějších ponoukaje naplnil vojsko své žádostí cti a chvály,

chtěje ne sám toliko velikým a slavným, ale mezi mnohými velikými a slavnými nejprvnějším a největším býti. Takových tedy příznivých a nezávistivých lidí přidržeti se sluší. Na druhou stranu mladí měšťané nemají činiti jako onen Esopův králíček, kterýžto pod křídly orla vynešen jsa zhůru blízko až k slunci, rychle nad orla vyletěl, a tak království nad ptáky došel, to jest, nemají svým mistrům, patronům a otcům cti a slávy jejich uenáležitě a nevděčně uchvacovati, ale ji ráději od nich a s povolením jejich přijímati, dokazující tudy, že žádný neumí dobře panovati ani jiných spravovati, jakž pověděl dobře Plato, kdož se prvé sloužití a poddán býti nenaučil.

Dále správci obce potřebí jest veliké rozšafnosti při vyvolávání přátel, a v tom ani Themistokle ani Kleona nemá následovati. Nebo Kleon maje ujíti správu obce, svolav své všechny přátele, všem spolu a pojednou přátelství vypověděl, předloživ tu příčinu, že přátelství častokráte mysl správce od dobrého a spravedlivého předsevzetí odvrací a choulostivou činí. Lépe by ten byl udělal, kdyby lakomství a žádost svárův z mysli své vyvrhl, a srdce své od závisti a všeliké převrácenosti vyčistil. Obec zajisté a město ne těch mužův potřebuje, kteříž by žádných tovaryšův ani přátel neměli, ale kteříž jsou opatrní, dobří a střídmi. Tento ovšem přátele od sebe odehnal, zatím pak na sta úsilných pochlebníkův okolo sebe trpěl; a kterýž se k dobrým lidem měl tvrdě, nevhodně a přísně, týž před chasou obecní, aby od ní přízvěně dosáhl, se snižoval, a což nejhoršího bylo, s nejzavrženějšími a s nejzlotřilejšími ve všem městě, proti dobrým mužům, chtěl je přemoci, divnými obmysly se rotil. Proti tomu Themistokles maje sobě radu danou, aby v správě ke všechněm mírnost a rovnost zachoval, taktó odpověděl: Odstup to, prý, abych já na takové stolici seděti měl, odkaváždž by neměli přátelé moji většího úžitku nežli nepřátelé. Ani tento dobře neučil, kterýž správu města přátelství oddal, a věci obecní osobní libosti a přízni poddal. A však týž Simonidovi, žádajícímu něco neslušného od něho, dobře odpověděl: Jako není dobrý zpěvák, kterýž písňe vedlé noty její nezpívá, tak není dobrý a upřímný správce, kterýž někomu vděk činí mimo právo a spravedlnost. A poněvadž se dopouští správci loď, aby sobě vybral vesláře a plavce zkušené a zběhlé; a sta-

vitel aneb tesař nenajímá sobě čeledi, kteráž by mu dílo kazila, jistě nehodná by věc byla a velmi žalostivá, kdyby správce městského lidu, jsa nejlepšího umění neb řemesla mistr, a řemeslník spravedlnosti a práva, nemohl hned s počátku voliti sobě přátel a tovaryšův takových, kteříž by s ním jednomyslní byli a v témž umění vycvičení, a kteříž by rovně jako on milovníci byli šlechtnosti a ctnosti; ale musil by užívati těch lidí, kteříž by ho k tomu aneb k onomu, čemuž by on nechtěl, nespravedlivě ponoukali, a jako mocí táhli. Takový správce nic by se neděлил od zedníka aneb tesaře, kterýž z neumělosti své užívá těch šňůr, pravidel a závaží, podle nichž nemůže než všecko křivé, nerovné a zlé udělati. Přátelé zajisté jsou živí a rozumní nástrojové městských správcův. A však kdyby se ti chtěli uchýliti od pravé cesty, nemá jich v tom správce následovati, ale všelijak to opatrovati, aby ani v nevědomosti a nepřítomnosti jeho nehřešili. Má zajisté každý přítelem býti netoliko až k oltářům, jakž říkal Perikles, to jest, aby za příčinou přítele nebýval křivopřísežným ani bezbožným; ale také musí mysliti, aby chtěje snad příteli posloužiti, neučinil proti spravedlnosti, proti právu, proti obecnému dobrému. Čehož kdo neušetří, bývá příčinou velikého zlého a zkázy města, jakož by se mnohými příklady ukázati mohlo. Jinak se k tomu správce nenutí, aby všecka, a někdy dosti lehká provinění přátel svých přísně trestal; ano-brž dopouští se mu, pokudž není na ublížení obce, aby přátelům svým pomáhal, při nich stál, za ně se přimlouval, a o jejich dobré věrně pracoval. Může také i v tom bez závidosti dobře učiniti přátelům, když by jim k úřadům dopomáhal, poroučeje jim něco platného obci vyříditi, aneb v legaci a komissí někam je vysílaje ke knížatům aneb obcem, s nimiž by o pokoj a příměří jednati se mělo. Ale když něco těžkého, však velikého, znamenitého a slavného nastane, má to správce městský nejprv sám ochotně podniknouti, potom teprv tovaryše a přítele k tomu připustiti, jakož činívali v trojanské válce Diomedes a Ulysses. Nebo takové propůjčení a povolnost, kterouž přátelům nějakého dílu chvály naší propůjčujeme, a na ně přenášíme, tak dobře toho zvelebuje, kterýž chválí, jako toho, jenž chválen bývá, poněvadž samého sebe toliko chváliti a všecko sobě připisovati jest věc nechvalitebná a ohyzdná, a jakož napsal Plato, na poušť se nejlépe hodí, kdež žádných lidí není. Nad to

výše když správce města učiní někomu dobrodění, aneb v něčem se mu náležitě a vděčně propůjčí, může toho částku a díl nějaký přátelům svým přepustiti a udělit, a těch, jižto takové dobrodění přijali, napomenouti, aby přátelům jeho z toho děkovali, a je milovali jako ty, kteříž k takovému jim dobře učinění netoliko příčinu dali, ale radou i skutkem k tomu napomohli. Pakli by přátelé něco neslušného a nenáležitého na ublížení povinnosti jeho žádali, může jim toho dobře odepřít, ne důtklivě, hanlivě a prudce, ale pokojně a přátelsky, ukáže jim při tom pro potěšení, že taková žádost nenáleží na ně a nectí jejich osob. Jsou pak a nacházejí se i jiné poctivé příčiny, jimiž správce přátelům svým chudým k statku napomoci může. Jakož Themistokles po porážce u Marathonu učinil, že vida tělo mrtvé a na něm drahý zlatý řetěz, pominul ho, a obrátiv se k příteli řekl: Vezmi ty sobě to; nebo ty nejsi Themistokles. Takové příčiny i jiné, jimiž správce přátelům dobře činiti mohou, samy od sebe se namítají a dávají; jako že se může jednomu poručiti, aby od někoho vedl při spravedlivou, od níž by měl dobrou záplatu; jinému ukázati člověka bohatého, kterýž správného reditele svých věcí potřebuje; třetímu poručiti nějaké obecní dílo, aneb pronajíti důchod obecný, z něhož by mohl míti úžitek. Onen Epaminondas něco většího dovedl. Poslal chudého přítele svého k bohatému thebánskému měšťánin, aby přijda k němu požádal ho za šest set korun, a oznámil, že on mu to poručil. Ten bohatý podiviv se tomu, šel k Epaminondovi, ptaje se na příčinu. Odpověděl Epaminondas: Proto jsem ho, prý, k tobě poslal, že jest člověk dobrý a nouzi trpí; ty pak jsi bohatý, a mnohos z důchodův obecných nabral i k svému úžitku obrátil. A Xenofon píše, že se Agesilaus radovával, kdyžkoli přítele zbohatil, ačkoliv sám bohatství nebyl žádostiv.

2. O úžitku přicházejícím z učení se historií.

O úžitku čítání historie mnozí mnoho psali, ale žádný kratěji a podstatněji nad onoho Římana, kterýž ji mistrem života nazval. Nebo k ctnostem (dí Seneka) po naučeních jest daleká cesta, než po příkladech blízká a platná; poněvadž člověk z skutkův a mravův

života daleko větších úžitkův dochází, nežli z slov hojné řeči, a obšírného napomínání. Však ne každá historie jest mistrem života, jako ne každá ruda zlato nese. A byť pak i taková byla, ne každý ji tak dobře užívati umí. O tom vidělo mi se v místě něco tomtu předložiti, aby se mladší a neumělejší v té věci spraviti uměli.

Historie tedy, má-li býti mistrem života lidského, tyto tři povahy a vlastnosti do sebe míti musí, totiž jistou a neomylnou pravdu, zřetelnost a srozumitedlnost, a soud rozumný a vtipný. Pravda pak, ať mnoho řeči nešířím, na tom záleží, aby historie všechny věci a skutky, s jejich případnostmi, příběhy a zřízenými průchody věrně vypravovala beze všech marných přídavkův a řečí povětrných. Tato ctnost v historii přední jest a znamenitá; ale pohříchu u starých a nových historikův zřídka se nachází, protože se od ní mnozi netoliko tajně pro své náklonnosti a vášně, ale i zjevně a svévolně, pod ledajakous podobiznou pravdy, uchylují, jmenujíce to věrností k vrchnostem, když o věcech jejich jináč, nežli se v skutku zběhly, vypisují. Pravda pak jest grunt a základ historie, začátek moudrosti a opatrnosti; a protož na osoby nepatří, a v ničemž jich neušetřuje: jináč by lidem žádného úžitku nenesla. Rovně jako člověk zbavený zraku, málo těla svého užiti může, tak čtenář historie, kteréž se světla pravdy nedostává. Nebo kdež se lež, faleš a blud vynachází, kterak tu prosím člověk sklamán a v omyl uveden býti nemá, an i křivé pravidlo nic přímě a rovně vyměřiti nemůže?

Druhá ctnost historie jest srozumitedlnost a zřetelnost, aby historie všechny věci a skutky nejen věrně a pravě oznamovala, ale také místně je spořádala, a podlé vlastních okolností patrně vysvětlovala a vyjadřovala, dokládajíc vždycky, co se kde, kdy, jak a proč stalo. Nebo kdež se toho nenachází, tu jakž pověděl Polybius, čtoucímu všecken úžitek mizí. Kdož by z historie vyňal tyto otázky, kdy, jak a proč se to stalo, jiné všecko, což v ní pozůstává, více žert a hříčka, nežli jaké naučení bude.

Třetí ctnost historie jest soud aneb rozsuzování, kteréž čini rozdíl mezi věcmi, o nichž se píše, to jest, aby historie dobré věci chválila a velebila, zlé tupila a haněla, aby ctnosti mlčením se nepomíjely, nešlechtnosti pak hrůzu a strach přinášely. Výbornáť jest tato věc a velmi potřebná, proto že lidský život řídí a spravuje; však i při tom opatrnosti potřebí, aby ten soud z rozumu dobrého,

zdravého a rozšafného uvážení pocházel. Nebo neumělému a nerozumnému darmo se o to pokoušeli, leč by se s posměchem a hanbou potkati chtěl; nebo marnost a bláznovství, jako šídlo v pytli zatajiti se nemůže. Toť jest tedy trojí znamení, po němž se pravá historie poznávati má, kteréžto kdež se koli pospolu nachází, tu každý bezpečně čísti a moudrosti hledati může.

Kdož pak z čítání historie úžitkův nabyti chce, ten předně šetřiti má cíle a konce, k němuž ona směřuje, kterýž se v dvojím způsobu nachází. Neb historie nejprvé slouží lidem k umění a známosti, potom i k činění a skutkům. O prvním takové jest naučení, že historie jest podobna nejčistšímu křišťálovému zrcadlu, v němž lidé předivné skutky správy a opatrování božihó spatřují, aby znali a věřili, že všechny věci obecné pod nebem i zvláštní vůlí boží se řídí; že skutkové boží skrze prostředky lidským předsevzetím odporné se vykonávají; že bohu všechny věci hned od věkův známé jsou; že což se nám býti zdá někdy pokutou a trestáním, to častokrát užitečné lékařství přináší. Toho tedy všeho nacházejí se v historii zřejmí příkladové, vyučující nás, jak bychom se v povolání svém buďto šťastném neb nešťastném chovali měli. Při čemž sluší také na to tré bedlivý pozor míti, totiž na osoby, na skutky a na okolnosti, o nichž při druhé čtenosti historie dotknuto. Při osobách znáti máme jednékaždé povinnost a povolání, a jak se kdo v něm, buďto v libém aneb odporném způsobu choval, oč rady kde a s kým držival, co mluvil, co dělal, co na koho sluší aneb nesluší, co komu náleží neb nenáleží. V kterýchžto věcech aby člověk, zvláště postavený v takovém oslepení mysli, mezi tak rozličnými překážkami vnitřními i zevnitřními, domácími i cizími, aby, řku, někdy nezbloudil a neklesl, zhola jest nemožné, leč by při něm přirozené temnosti světlem božihó opatrování osvíceny a všechny překážky moudrostí a radou nebeskou odloženy byly; obzvláště když rozum lidský soudí, že se dobrým zlé, a zlým dobře vede. V štěstí pak, kdo jest medle, aby se mírně choval, nenadul se a nezpýchal? Toho všeho jedenkaždý sám v sobě a doma u sebe, nechodě po příklady k sousedům, hojně důvodův vyhledá, když se bedlivě rozsoudí.

Což se věci a skutkův pro paměť zaznamenaných dotýče, při těch šetřiti máme nejprvé rad a uvážení, potom působení

a konání, a naposledy průchodu a skončení. Kdož o svá předsevzetí s bohem radu bere, šťastný jest, a dobře mu se povede, byť pak někdy i vůle a mínění, anobrž i soudu rozumu lidského chytilo. Ale kdož se s světem o své věci radí, to jest, soudu množství lidu obecného následuje, slavným a mocným líbiti se usiluje, rozumu vlastního poslouchá, a sám v svých radách sobě se líbí; ten zlých a škodných rádcův požívá, a ne velmi šťastná skončení mívá: ač snad někdy zdá se lidem, že mu se vše dobře a šťastně vede. Rad následují činové, a ti nejednostejní: jiní zajisté jsou náležití a jako povinní: jiní pak zbyteční, kratochvilní a žertovní. Kteréhožto rozdílu pováživ Seneka, pověděl: že veliký díl života lidem pomíjí v činění zlého, větší v prázdnotě a zahálce, a největší pak v činění věcí cizích, kteréž jim nenáleží. Z té příčiny částí se nacházejí v historii příkladové těch lidí, kteříž o věci potřebné a povinné tak málo pečují, jakoby nepotřebné a neúžitečné byly; na druhou pak stranu bezpotřebné a zbytečné s lakovou chutí a snažností vykonávají, jakoby potřebné, povinné a náležité byly.

O průchodu aneb skončení lidských předsevzetí toto naučení mějme: když se nám dobře a šťastně vede, samému bohu, jakožto dárci všeho dobrého to připisujeme, což i pohané zdravějšího smyslu o bohu činívali. Příklad na Pythonovi, kterýž Athenským, když ho po vítězství slavně vítali a za práci děkovali, taktó odpověděl: Bohu samému děkujeme, jehožto původem tak veliké věci jsem vyřídil. Nebo já ruky toliko a práce jsem mu propůjčil, průchod pak a skončení s samé jeho moci pozůstávalo. O nezdárném a nešťastném skončení výborně Cicero napsal: My častokrát o radách lidských z skončení předsevzetí jejich soud činíme; a komuž se dobře zvedlo, říkáme o něm, že mnoho moudře předzvěděl a dobře se uradil: komuž pak zle, pravíme, že zlou radu měl a ničehož neznal. Ale však když dobré rady nedobře se zvedou, neštěstí toho příčina dobrým a upřímným radám nemá se přičítati a slušně nemůže, poněvadž moudří dobře poraditi umějí a mohou, než aby se všecko tak, jakž oni naměřili, vedlé dobré rady jejich zvedlo, toho dověsti nemohou, proto že to v moci jejich není. Takž tedy průchodové a skončení rad lidských na jednu i na druhou stranu samému řízení božímu a jeho spravedlivým soudům

připsati se mají, kterýmž my zanechajíce přesuzování a vyměrování, bohu diviti se a klaněti povinni jsme. Dobří tedy muží v radách svých ne z skončení, kteréž potom následovalo, ale z upřímného úmyslu souzeni býti mají.

K skončení přísluší udělování mzdy a pokut zasloužilých, v kterémž se veliká nerovnost mezi lidmi vždycky zachovávala. Příkladové nesčíslní to okazují, a zkušení každodenně nasvědčují. A v té příčině paměti hodné jest, což Krates Thebanský v svých spisech poznamenal v tento rozum: Polož na kuchaře deset hriven, na lékaře kventik; na pochlebníka deset talentův, na rádce dým; na kurtisany talent, na filosofa tři haléře. Ukázati bezpochyby chtěl, jak veliká jest nerovnost a nespravedlnost v rozdělování mzdy a pokuty, jakž kdo mnoho neb málo zasluhuje.

A poněvadž historie bez chronologie, totiž vypsání časův, jest toliko pouhá rozprávka, bez geografie a chorografie, to jest vyměření země, vypsání krajin, zhola slepá: z té příčiny v čítání historie bedlivý pozor míti musíme, na čas, kdy, a na místo, kde se co zběhlo. A to až potud o cíli a konci historie, kterýž k umění a známosti směřuje, z něhož počestná mysl člověka velikých rozkoší a obveselení svého dochází, dosti nyní buď napovédáno.

O druhém cíli, kterýž se k činění aneb skulkům vztahuje, a jest k navedení života nejúčitečnější, toto obecné propovědění v pamětech svých bedlivě složme: že historie předloženými příklady lidí jak dobrých tak zlých tomu nás vyučuje, čím jsme bohu, sami sobě, a všechněm bližním i lidem v tomto životě povinni, a jak to vše snažně, podlé nejvyšší možnosti vykonávati máme. Nebo ačkoli křesťan k navedení pobožného života potřebuje správce a vůdce nebeského, totiž ducha Páně: však i historie jest k tomu velmi nápomocná, poněvadž příkladův všelijakých povolání, ctností, nešlechtností, činův náležitých a povinných, nenáležitých i zbytečných hojně dodává. Neb dokavadž jednostejné přirození lidské zůstává, vždycky jednostejné a podobné věci se zbíhají, jakž Thucydides pověděl. Při čemž i toho doložiti neškodí, žeby všickni láměť k bohu přijíti chtěli, ale kteří by po bohu a za bohem chodili (di sv. Bernard), velmi řídcí se nacházejí. Všecka zajisté historie tohoto světa jiného nevyznává, nežli že větší díl pokolení lidského zde i potom budoucně dobrého sobě žádá, ale tak aby boha následovati nebyli po-

vinni, než toliko své libosti a žádosti svobodně a zvolně bez studu aby vykonávali: na druhou stranu skrovný počet jest těch, kteříž by za bohem šli a život svůj k jeho libosti a vůli nastrojovali. Mluvíme pak tuto ne podle theologie, ale po lidsku, politicky a historicky. Ku příkladu Demosthenes, řečník Athenský, jsa otázan, čím by se člověk bohu nejbližše připodobniti mohl, odpověděl: Dobré čině jiným, a mluvě pravdu. A Plátó: Poněvadž okolo nás chodí a jako ležením kladou se všecky zlé věci, náleží nám podobným býti bohu, to jest, přílišně se nebouřiti a nekormoutiti, ani se dopouštěti, aby-
chom od věci odporých přemoženi byli.

K ctnostem a šlechetnému životu mnoho také napomáhá pravá známost samého sebe, kterážto, jak Thales vysvědčil a zkušené potvrzuje, jest mezi všemi věcmi nejtěžší a nejnepřístupnější. Odkudž pohané moudře říkali, že to přísloví *znej sebe samého* spadlo od boha s nebe. Pročež i Amfiktyonové táž slova na dveřích chrámu Apollinova v Delfách zlatými literami napsati poručili, chtěvše ukázati, že k navedení ctného života nic není platnějšího jako poznání sebe samého. Tomu tedy, jakby se každý poznávati a rozsuzovati, to jest, k dobrému ponoukati, od zlého odvoditi, na svou mdlobu, původ i skončení rozpomínati měl, historie velmi pěkně vyučuje. Takž onano pobožná a moudrá kněžna Placilla císaře Theodosia manželka svého napomínati se neostýchala, aby se na to ustavičně rozpomínal, čím prvé byl, čím nyní jest, a čím potom bude. — Potřebí jest v tomto životě i na ty lidi pozor míti, s nimiž bydlíme aneb nějaké obecenství máme. Neboť veliký díl moudrosti a opatrnosti světské na tom záleží, uměti obcovati s lidmi vyššího, nižšího a sobě rovného povolání a stavu v obojím pohlaví, buďte oni známi neb neznámi, přátelé neb nepřátelé. O přátelích velmi pěkně Epiktet a užitečně naučení položil: Nižší k vyšším poslušnosti a uctivost upřímně pronkazujte, v ní mezi sebou pěkně se snásejte a náležitě sobě povinnosti i přátelské služby vykonávejte. Vyšší zase k nižším přívětivě se mějte, a poklésky jejich jako lidí trpělivě snásejte. To kdož rozsáfně zachovati umí, ten se všemi třetí a v dobrém srozumění zůstane. Takové pak rozsáfnosti, a ať tak díme zdvořilosti, historie mnoho příkladův přednáší. Jako o Pomponiovi Attikovi mezi jinými věcmi toto paměti hodné jest zaznamenáno, že se s mateří svou nikdy nemřil, a s sestrou nikdy nesvadil, ačkoli s nimi po domácku mnoho

let bydlel. A poněvadž řídký jest člověk ve světě, aby nepřítele od-porníka, závistníka a pomluvače neměl, nad takovými není lepší pomsty, jako aby se na každém místě uctivě a šlechetně choval, povolání svého pilen byl, a o každé křivé a nepravé nářky se nedomlouval, nýbrž jeden shrnul, druhý svinul, na paměti maje zlaté naučení sv. Jana Zlatouštěho, kterýž pravil: Chceš-li se křivdy své náležitě pomstít, mlč a snášej, a tím jsi nepřítele svého smrtečně ranil. A jeden z císařův římských, když mu žalobníci mnohé donášeli, žeby o něm zle mluvili, toliko to říkával: Já pak, když nic hanebného nečiním, na ty křivé a lživé pomluvy zholá nic nedbám. Až potud o druhém oří historie: z kteréhožto ne tak předložení, jako navržení pravá historie poznána i prospěšně k úžitku obrácena býti může.

XXIII. BARTOL. PAPROCKÝ Z GLOGOL A PAPROCKÉ VŮLE.

(Nar. 1540, umř. 1617.)

Dobyti Sigetu.

Léta 1566 císař Maximilian toho jména druhý, zvědév, že turecký císař uherské království s okolními krajinami s velikou silou vojenskou opanovati se strojí, radil se o to s knížaty říšskými v Augustě, jakým by způsobem tomu úhlavnímu křesťanského jména nepříteli odpíráno býti mohlo. Protož shromážděno vojsko nemalé, jízdných i pěších, kteréž k ochraně království uherského mělo býti vysláno. Zatím Soliman vtrhl do království uherského s lidem svým a přiblížiti se mnil k Sigetu, kterýž na pomězi Slovanském leží, na místě od přirození dobře opatřeném a pevném, se všech stran bahništi otočeném, kteréhožto města s zámekem jak pohané dostali, nyní oznamovati se bude.

Mikuláš hrabě Zrinský, pro hrdinské správy a věrnost králi svému zachovanou věčné památky a slávy hoden, zvědév o přijetí tureckém dne 15. měsíce června, strojí se k odporování. Ležel

zajisté Turek nedaleko od Sargana s vojskem, kteréž dvě mlse na dél obsahovalo, a vzděláv most u Yaradína k Sigetu pospíchal. Tu opět špehář oznámil z města Pětikostelův, že sám Soliman při vojsku jest, že se hnulo k řece Drávě, času pak nočního že pod zámkem Siklošem odpočívá. I vypravil hrabě Mikuláš Kašpara Alapiána, Mikuláše Kobáka a jiné hejtmany s tisícem lidu pěšho a s pěti sty jízdného, poroučeje, aby štěstí pokusili a na pohany srdnatě udeřili; jestliže by pak jich vyhledati nemohli, aby k městu Sikloši přistoupili a je vyloupivše spálili. Ti vyjeli z Sigetu vesele a přibližující se k Sikloši, vyslali sto jízdných a dvě stě pěších, aby zhlédnouce, když Turci na lukách a rovinách s koni sseďati budou, většímu houfu na pospěch dali znáti. Turci pak s Mechmetem begem leželi u Sikloše, kterýžto nejvyšší hejtman polní poručení měl od císaře tureckého, aby jakožto předchůdce vojska následujícího přes řeku Drávu se přeplavil a v kraji pětikostelském aby dotud očekával, dokavadž by o jiném poručení císařském nezvěděl, a vojsko hlavní dokavadž by s jeho lidem se nespolečilo. O tom zvěděv lid hraběte Zrinského skrze ty vyslané špeháře, přitáhl k Sikloši, obořivše se s křikem na houfy pohanské, je porazili, z kterýchž mnozí vechnáni do bahnišť i s koňmi v nich uvázli, a mnozí téměř nazí zutíkali. Hejtman vojska toho, kteréhož begem jmenují, raněný v témž hlubokém bahnu zabynul, syn jeho s třemi znamenitějšími Turky zajat jsa do křesťanských rukou přišel. Kořist znamenitou dostali křesťané od zlata, stříbra, koní, velbloudův a mezkův množství, a šest vozův našpibovaných věcmi drahými, při kterýchž byli dva praporce červené barvy, na kterýchž ocas barevný visel s stříbrným jablkem a s mnohými potřebami vojenskými do Sigetu se dovezly.

Druhého dne měsíce července přeplavil se přes Dunaj k Otovu Mustafa baše Bosenský se všim lidem krajiny Bosenské, a baše Sokolovický a baše Karambeg, kteří se položili u Sikloše pod Hardan-agou. Sedmého dne zvěstoval špehář od Bělehradu dolejšího z vojska tureckého, že přitáhl jiný lid pohanský k Sikloši, a lodi že se táhnou proti řece Drávě, aby přes ní most udělán býti mohl, a most přes Dunaj učiněný že zase jest obořen. Hassan-beg že skrze posla oznámil císaři, že žádným způsobem pro prudkost řeky Drávy mostu dokonati nemohou. Na to s od-

povědí zase vyslán Čauš, že přikazuje císař, aby začatý most spravili; pakli by přijeda jináče býti spatřil, že Hassan-bega hned poručí oběsiti. I pospíšil Hassan-beg s bázni a strachem velikým k Drávě, kdež dříví a lodí dostatek navoziti rozkázal, a nájemníky i vojáky své kteréhožkoli stavu k tomu přinucoval, aby k udělení mostu dopomáhali. Protož skrze pilnost a starost Hassan-bega, jenž ve dne i v noci k dílu přihlédal, spraven jest most na míli vzdělí přes hlubiny a bahniště řeky Drávy v desíti dnech a v desíti nocech. Dvadcátého dne července baše Bosenský a Karam-beg hnuli se s lidem válečným od Sikloše k městům Pětikostelským, a davše bašeti Budínskému pomoc, pustili se k Bělehradu hořejšímu. Za nimi pospíšil s lidem vybraným a nejřednějším z kraje Pětikostelského Hassan-beg, a obyvatele odjezdem svým náramně zarmoutil. Téhož dne přes most dokonany nejprve se přepravil z Natolie Beglerbeg, a za ním Akajbaše a Vrumlibeglerbeg, to jest nejvyšší správce polní a krajin těch, jež za mořem Aegejským na východ slunce blíže k křesťanům leží. Ti vyvedše lid vojenský na roviny, u Moháče stany rozbili a císaře očekávali, jenž v krátkém čase s množstvím velikým vojska tureckého přitáhl, kdež maje radu o předsevzetí válečném, očekával, dokavadž se všecka vojska pohanův se všech stran nesjela. Prvního dne měsíce srpna odtrhlo od Moháče vojsko s císařem svým, jenž příjev k Sikloši, Orslana Budínského pro nějaké provinění stiti rozkázal. Pátého pak dne přiblížilo se vojsko k Sigetu a u sv. Vavřince stany své široce rozkladlo.

Zatím Mikuláš hrabě Zrinský lid svůj jízdný i pěší náležitě zřídil k snášení všeho protivenství tureckého, poněvadž už krom konečné zprávy o příjezdu císaře pohanského, vojsko jeho očima svýma mohl spatřiti. Povolal tedy k sobě na zámek rytířův a měšťanův, anobrž i všech jízdných i pěších žoldnérův, a rozkázav brány uzavíratí, stoje uprostřed nich řeč k nim učinil, vypravuje moc pohanskou a moc božskou, v kterouž doufající, sílu tureckou že by snadno potřiti mohli, zvláště když k tomu a k srdci nelekavému modlitba srdečná, žádající pomoci nebeské, přistoupí. Při tom napomínal všech k svornosti a věrnosti, aby tak pohanským houfům udátně odpírati byli hotovi, jak by koli dlouhý čas pán bůh ráčil je zavřeně a obklíčeně míti; a nejvíce svornost schvaluje srdce

všem přidával udatného. Protož k lepšímu vyrozumění svornosti a věrnosti své k vrchnosti žádal všech, aby učiníce závazek a přísahu pánu bohu, vrchnosti a krajině té stálost a věrnost dokonale slibili, kteroužto přísahu svou začal v tato slova: „Já Mikuláš, hrabě Zrinský, slibuji předně pánu bohu všemohoucímu víru a stálost neporušitelnou, a Jeho Milosti císařské, jakožto své vrchnosti, i této mé vlasti věrnost a hájení, pokavadž života mého stávali bude, tolikéž i vám hrdinským vojákům nyní vespolek shromážděným, že vás nijakž neopouštíje, s vámi živ jsa i mrtev zlé i dobré trpěti chci, podlé štěstí i neštěstí na mne i na vás připadlého.“

Po vykonání takového závazku napomínal všech k témuž, řka: Nyní i vy v přísaze mne následujte, a zdvihnouce dva prsty a boha za svědka vezmouce, po písari závazek v tato slova hlasitě říkejte: „My rytíři, měšťané, jízdní i pěší, a vojáci žold mající od Jeho Milosti císařské, přísaháme a slibujeme napřed pánu bohu všemohoucímu, potomně naší křesťanské vrchnosti a této zemi slovanské, a pánu našemu Mikulášovi hraběti Zrinskému věrnost, poddanost a poslušensví, v kterémž ustavičně stojíce, s pánem naším v štěstí i v neštěstí, v životě i v smrti, v svobodě i v zajetí trvati a při něm zmužile státi připovídáme.“ Potom oznamoval všem, jestliže by na něho smř pán bůh jakým koliv způsobem dopustiti ráčil, že ustanovil za nejvyššího správce Kašpara Alapiana, přítele svého zkušeného a v rytířských činech dospělého, kteréhožto vůli a přikázání aby vyplňovali s pilností. Dále těch neživiti přísně poroučel, již by proti rozkazu správcův svých povstávali, a jimi spravovati se nechtěli. Kdož by list turecký přijal, aby za zrádce vyhlášen byl, a kdož by vystřelený aneb v jisté místo položený nalezl, ten aby hejtmanovi svému jej odevzdal, a hejtman jej hned aby do ohně uvrhl. A poněvadž od hejtmanův jednomu každému místo ke stráží a obraně vyměřeno bude; kdo by koli z něho bez opovědi a odpuštění správce svého ušel, beze všeho vyslyšení soudného a beze vši milosti oběšen buď. Neb od manželek a matek pokrm a nápoj bude moci býti dodáván. Jestliže by pak který manželky neměl, ani koho jiného známého, tomu v kuchyni jídlo strojeno bude, kterýmž času příhodného a hodiny jisté opatřen bude a na každý den vína žejdlík Vídeňský s chlebem, octem a solí. Dva postlížení v tejně radě a v šeptání, obadva nechť jsou k smrti od-

souzení; o takovém tovarištvu kdož by věděl a vrchnosti neoznámil, tímže způsobem pokutován bude. Naposledy kdo by ukradl třebaš jeden halíř, k témuž právu odsouzen bude. A pro větší strach šibenici na vrchu Sigetském dal vystavěti. Poručeno potom obyvatelům města většího, aby věci své vynesli a předměstí zapálili. Tolikéž učinili bydlící v městě novém, kteří, aby předměstí dřívím toliko a ploty ohrazené tím spíšeji shořelo, slámu s krovův snímali a do domův snášeli. Shromáždil se tehdy lid na zámek Sigetský a bašty, kteréhož něco více bylo přes 2300, krom žen s dítkami, a tak tureckých útokův očekávali.

V tom přibližovali se k Sigetu blíže a blíže houfy pohanské. Přitáhl nejprvé Vrumlibeglerbeg s bašetem Akanským, již při sobě měli Turkův devadesát tisíc, a za nimi sto tisíc vojska císařského, a hned s našimi od východu slunce až do poledne mezi zahradami měli šarvátky, neb už Vrumlibeglerbeg s bašetem Akanským u Symlechova byli nedaleko vinic Sigetských.

Pátého dne měsíce srpna lid Vrumlibeglerbega a bašete Akanského místo své císaři následujícímu postoupili a jeho stany rozbili. Dne šestého císař opanovav s lidem svým vrch při vinicích Sigetských silně se ze všech stran okopal. Vojsko pak, jež ho předcházelo, valem se k Sigetu pouštělo a jej tak zhusta oblehlo, že stan stanu se dotýkal a žádný do zámku vcházeti pro veliké množství nepřátel, ani ven vycházeti nemohl. Téhož dne při baštách bitva byla ukrutná až do noci, a když slunce zapadlo, císař turecký ze všech kusův a ručnic střelbu vypustiti rozkázal, neb i janičari, kteréž císař pro stráž života svého chová, z svých ručnic stříleli, od čehož pošel hřmot a hluk hrózný a strašlivý, kterýž několik mil od Sigetu mohl býti slyšán. Zkřiklo potom hlasem velikým všecko vojsko turecké po třikráte alláh! což se vykládá *bože*. Volali tolikéž křesťané v Sigetu třikráte: *Jesus*, smiluj se nad námi.

Sedmého dne srpna Turci koše naplněné prstí k Novému městu předeslali a zašancovavše se za nimi, k baštám při nové bráně z děl a ručnic ustavičně stříleli; ale že střelba na ně z Sigetu zhusta šla, nic takového nedovedli. Protož přiskočili na pomoc janičari k příkopům a zmužile se potýkali; neb jich mnoho zahynulo a z našich toliko jeden. Téhož dne hrabě Zrinský roz-

kázal štěpy a ploty zahradní všecky podlínati, a brány měst prstí a dřívím zametané lépeji opatřiti a uzamykatí. Turci pak naplnivše valy, násyp činili, kdež janičaři bojujíce drnem hlavy sobě přikrývali, aby před střelbou křesťanskou byli bezpečnější. Osmého dne hned na úsvitě Turci ke zdem města nového z děl střeliti začali, což i janičaři vykonávali ze tří stran. Času pak nočního Aliportuk přikop veliký poručil zametati a baštu pevnou pod novým zámkem blízko od zahrady hraběte Zrinského právě nad močidlem a bahništi vystavěti a na ní děla rozstavili. Což když uzřel hrabě Zrinský, an mnoho svých od střelby z té bašty hyne, kázal nové město do gruntu spáliti a starého hájiti. Devátého dne ze tří stran Turci na staré město střelbu pouštěli, a janičaři hráz spravivše prstí a valy ohrazenou, děla k městu spálenému přitáhli, z kterých zdi města starého silně otloukali. Téhož dne z poručení Aliportuka pohané bahniště rumem zasypávali, čínice přes ně most přikrytý trámy, kteréž na hlavách nesli, aby se blížeji k zámku přišancovati mohli. Protož všickni v zdělání mostu rychle a skutečně pospíchali, neb žádného bez práce nezanechali; někteří dříví a chrastí snášeli, někteří lesy podlínali, kteréž při jedné straně Sigetu ležely. Po dokonání takového mostu, jenž se téměř ke zdem vztahoval, spravili divné pavězy z kůže nevydělaných, kteréž drobnou zemí vycpali; kterýmiž zakryti jsouco přikopy vzdělali, a střelbu ke zdem ustavičně pouštěli, tak že našim na nich nebylo možné setrvatí. Devatenáctého dne, to jest v pondělí před sv. Bartolomějem, dobyto město staré, a křesťanův mnoho pomordováno, poněvadž se zmužile bránili moci pohanské. Mezi zabitými títo byli nejřednější: Martin Bosnák, Petr Bolus, Blažej Djak, Jiřík Mathias a Matěj Šelišudy, jenž byl prostřelen, a jiných mnoho hejtmanův, kteří pohanům odepřiti nemohli. Hrabě pak Zrinský u velikém hoři a zármutku jsa postaven s pozostalými vojáky na zámku se zavřel.

Dvacátého dne srpna střeleno k zámku Sigetskému ze čtyř stran, a k témuž dvě cesty z rumu učiněny; neb tehdež přikopy a bahniště skoro vyschly pro nečasté pršky. Dvacátého čtvrtého dne, ten pondělí po sv. Bartoloměji, pohané po mostu a cestách dotčených z násypu Aliportuka učinili první útok k zámku a ten ztratili, kdež jich mnoho pobito od křesťanův a dva praporec do

zámku vzaty. Leželo zbitých pode zdmi plno, mezi kterýmiž baše Amiserský, jsa prostřelen. I dobývali potom zámku dolejšího mooně ze tří stran, z Hafferdeja a z dvou bašt, z kterýchž jedna u brány a druhá vedlé hory byla vystavěna. Druhého dne září, ač mñili zámek janičari zlězi, však změnice úmysl času nočního veliký val při hoře podkopávali, pracujice okolo něho tři dni s snažnou pilností a prací tak, že janičari mohli dosáhnouti ohrady vnitřní a k jiným přijíti, do toho potom nanesli dříví suchého, prken, slámy a prachu množství. Pátého dne na úsvitě zapálena bašta zámku hořejšího, kteráž od větru poledního více a více se zapalovala, tak že oheň i do zámku pronikl, popáliv trámy, dříví narovnaného, kteréž k opravení bašt bylo přichystané, ano už i marštale pana hraběte s jiným stavením zámku hořejšího zachvátil. V čas takového ohně zasazena byla děla pohanská v čtyřech místech, z kterýchž bez přestání střeleno k zámku, a janičari baště u samé brány velikou škodu činili; jiní pak hnali k baště řečené Dukov, a k zámku úprkem se valili. Při hájení té bašty sám hrabě Zrinský byl, a Turkům zmužile s vojáky svými odpíraje je po dvakráte z zámku vypudil, při čemž Jana z Novákovic ztratil. Ale vida, že se oheň nad míru rozmáhá, a k prachu, kteréhož veliké množství na zámku bylo, přibližuje, a už houfův tureckých několik v zámku bylo, nemoha se déle brániti, ustoupil do zámku dolejšího s vojáky pozůstalými a brány poručil uzavírat, neb už byli v úzkosti veliké postaveni, poněvadž nepřítel v zámku byl a křesťanův mnoho zbil, ačkoliv i pohanův nemalý počet zahynul. O ženy zajaté a dítky sváda vznikla mezi Turky. Poručil potom hrabě hejtmanům, aby všem místa k stání a opatrování ukázali, neb zdi dolejšího zámku se zdmi hořejšího jako spojeny byly tak, že se snadno z hořejšího do dolejšího sběhnouti mohlo, kterýž jsa postaven jako v úhle hořejšího zámku, žádných sklepův neměl, krom některého pokoje pana hraběte a domův několika, v kterýchž prach chován byl, střelba a špíže, jako mouka, oves, ječmen, maso, vína padesáte sudův, octa tři sta sudův atd., což všecko pro prudkost ohně shořelo, tak že ani křesťanům ani pohanům k požitku nepřišlo. Dostali Turci všech děl, kteráž na vyšším zámku byla, a jich užívali, dokavadž i dolejšího neopanovali, na němž toliko dva moždíře s čtrnácti ručnicemi byly. Špíže tolikéž jenom tisíc korcův mouky pozůstalo, kterouž pan hrabě z dvorův svých Čarkovanských přivezli

byl dal. Pročež nastal nedostatek ohleba a nápoje veliký, mnozí hladem a žízni mřeli, zvláště ženy s dětmi. Oheň na zámku hořejším od Turkův skoro shašen býti nemohl, z kteréhož Turci praporence vyvěsili, odpočívající dva dni, jako ve čtvrtek a v pátek. Křesťané jsouce v zámku menším raditi sobě nemohli, neb ani kohanům, ani pohané k nim přístupu míti dobrého nemohli. Však sedmého dne září ráno pohané vrhli oheň do pokoje pana hraběte při dolejší zámku, a udeřivše v bubny a trouby, lid pěší všecek k útoku hnali, kteréhož takové bylo množství při zámku obleženém, že křesťané luk, vod ani stromův spařiti nemohli. A v tom zámek dolejší hořel se všech stran, poněvadž křesťané v malém počtu jsouce, nevěděli, čeho se dříve ujíti, zdaliž oheň hasiti, čili nepřítel ode zdi odháněti. —

Vida Mikuláš hrabě Zrinský, že v tom zámku zůstati nelze, rozkázal Frankovi Serenkovi, komorníku svému, sukni aksamitovou a jiné roucho hedbávné přiněsti, takto k přistojícím vojákům promluvil: Nepotřebuji nyní oděvu těžkého, ale lehkého, abych v něm bez překážky a tíže rytířsky se brániti mohl. A opět poručil sobě dáti klobouk černý hedbávný s záponou zlatou a peřím čapátkovým, kteréhož při svalbě obyčejně užíval, a roztrhav sukni dotčenou, stoudukatův, mezi kterými žádný nebyl rázu tureckého, v ni vložiti kázal, řka: Aby snad pohané neřekli, svláčejíce mne, že žádné kořisti při mně nenalezli; a vzav klíče od komorníka, kterých každé noci při sobě míval, přiložil je k zlatým, a řekl: Jistě tomu věřte, dokavadž ruce mé tímto mečem (okazuje na ten, kterýž komorník držel) budou moci vládnouti, žádný toho ode mne neodejme; ale po smrti mé kterému koliv z nepřátel se dostane, ten nechť toho užive; neb jsem se zavázal bohu, že se nedopustím pohanům jíti a na divadla po vojsku voditi. V tom ohledávaje ruku svou, popadl meč jeden ze čtyř otce svého, řka: Tatoť jest zbraň má, kterouž jsem cti a chvály dosáhl, a nyní s touž, cožkoli pán bůh na mne dopustiti ráčí, statečně snesu. — To mluvě bral se z pokoje svého, maje za sebou pavězu a v ruce meč; neb žádnou jinou zbraň se zaneprázdniti nechtl, ale poroučeje se pánu bohu z Sigetu ujíti nemínil, než s stálou myslí všeliké protivensví strpěti. I vešed na plac zámku, našel jízdné i pěší pohotově, již s dobytými meči nepřítel očekávali. Zatím zámek dohořival a žádným způsobem oheň

nemohl býti shašen, od čehož povstal dým hustý náramně, tak že křesťanům déle v zámku zůstati možné nebylo. Protož hrabě Zrinský zšíkovav lid k bráně takto k vojákům svým mluvil: Nejmilejší bratří a bojovníci hrdinští, sami to očitě spatřujete, že nepřítel náš více ohněm nežli branným mečem nad námi svítězuje; ale poněvadž to boží dopuštění jest pro nepravosti naše, nelze než takovou pokutu snésti trpělivě a udatně. Poněvadž pak zavázání jsme vespolek, abychom pospolu živi aneb mrtvi zůstali (což až do toho času splněno), nebyla by věc chvalitebná, přisaze své zadosti neučiniti. — Protož, když nás oheň ze všech stran obkličuje, když nás už malý počet jest, když pro nedostatek potravy bližní naši mrou, kterakž na to, neslavýma očima patřiti můžeme? a mimo to všecko zdaliž zde shořeti ohceme? Ne ovšem, ale vyrazme se z zámku ven doufanlivě, a potkajíce se s nepřitelem, s ním branně se potkáme; neb jestliže statečně zemřeme, v nebi na věky věkův nepochybně živi budeme. Pakli při životě zůstaneme, v pravdě slávy a chvály nemalé dosáhneme. Ajhle v čele stoje předchůdcem vašim budu, abyste věděli, koho následovati máte, a poznali, že srdce mé do smrti vás opustiti nechce. — Tu poručil před sebou rozvinouti a nésti praporec císařský Vavřincovi Juraničovi, a brány zámku otevřítí. Stál pak u brány moždíř broky železnými nabitý, kterýž vystřelen jest s dýmem velikým. V tom hrabě Zrinský zvolav třikráte Jesus, z brány úprkem s dobytou šavlí vyskočil, a lid jeho za ním, jenž se potkal s Turky na mostě a zmužilou s nimi bitvu svedl. Ale po dlouhém bojování padl s koně Mikuláš hrabě, jsa od janičarův na třech místech postřelen. Z čehož Turci veselí jsouce křičeli: Halaj, halaj, halaj, a křesťané do zámku ustoupali; kteréž Turci s zuřivostí stíhali, a hrnouce se valem za nimi do zámku, všecky mečem zbili, krom těch zajatých, již klobouky turecké s pintami na hlavách postavené měli. Janičari, o kterého se vězně, buďto muže aneb ženu, srovnati nemohli, hned ho na drobné kusy šavlemi rozsekali. V placu zámku ležely křesťanův velké hromady, že vcházejíce tam po zabítych šlapati musili. Mezi valy zámku dolejšího krve se mohlo nabrati jako vody.

Když Turci zámky obadva opanovali, oheň, kterýmž ještě zámek dolejší hořel, dostal se do prachu v věži nějaké při zemi, klerouž z gruntu vyvrátil, od čehož zahynulo Turkův tři tisíce,

kteří od kamení a dříví sem i tam litajícího byli pobiti. Pročež křik byl ve všem vojstě plačících otcův, synův, bratří atd.

Janičarský hejtman panu hraběti Zrinskému hlavu stal a ji tureckému císaři odeslal, nevěda, žeby už byl smrtí sešel; neb Mehmet baše chytře tajil smrt Solimana, že ani jiní bašata ani begové ani janičaři o smrti pána svého nevěděli, kterýž byl 4. dne září první hodinu po obědích u Sikloše, míli od Sigetu skonal, což aby v skrytější tejnosti bylo, dotčený Mehmet doktora císařského zamordoval, a nicméně jakoby císař živ byl, rozkázal každého dne hubnovati, troubiti a na jiné nástroje hráti, nébrž i jídlo přistrojené na jeho stůl nositi.

Osmého dne září hlava pana hraběte s jinými hlavami vojákův Sigetských na kůl vysoký vstrčena a postavena od stanu císařského, co by mohl kamenem dohoditi. Při nich byly praporce Sigetské špicemi dolův obráceny a do země vstrčeny.

Tak skončil dotčený Mikuláš hrabě Zrinský, hoden slávy a pověsti věčné, 7. dne měsíce září (jakž výše psáno) léta Páně 1566, života svého let 48.

XXIV. VÁCLAV PLÁCEL Z ELBINGU.

(Nar. 1556, umř. 1604.)

Duchovní u Židův úřadové.

Duchovní úřadové poručeni byli kněžím a levitům. Povinnost kněžní byla oběti v chrámě ostarávati a opatrovati, poněvadž mimo ně žádnému obětovati nenáleželo. Kněžství pak na trojí stupeň bylo rozděleno. Přední místo držel nejvyšší biskup, jiným všechněm představený. Toho úřad byl bdíti při službě boží a náboženství, aby to obě jsouc v čistotě zachováno, průchod svůj mělo a bludové nějací škodliví nepodrostali. A ačkoli přidán byl k němu druhý také biskup, kterýž mu té práce vésti a k těm věcem s pilností dohlidati pomáhal, však největší moc předního byla, a ne oba dva, ale jeden toliko nejvyšší měl právo časem svým, to jest

jednou v roce do svatyně vcházeti. Musil také tento nejvyšší biskup s jinými kněžími, pomocníky svými, ustavičně při chrámě býti, proto že bůh k tomu místu pravou svou počtu a čisté náboženství přikázal a jako přivázał, a všecka země, města i školy k tomuto místu a nejvyššímu biskupu svůj pozor a zřetel míti musily. Tak byl toliko jeden biskup a jeden chrám, což k jednotě a svornosti učení i kněžstva užitečně sloužilo; nebo kdyby více bylo chrámův a mnoho biskupův, snadně by učení víry a pravá počta na roztrhání a zmatky přijíti mohla. Snáze zajisté jednota v učení a svornost mezi učiteli zachována býti může, když se na jednom místě vždycky jednotejné učení vede a káže, a má také své jisté svědectví, kde a od koho počátek svůj vzalo, když totiž na jednom místě vždy zůstávají ti, již jsou v přednosti postaveni, šetříce toho všeho, což se děje, a zvláště to opatrujíce, co se lidu za vůli boží má předkládati. Po těchto vrchních biskupech šli jiní kněží, kteří knížata kněžská slovou. Povinnosti těchto kněží rozdílny byly od biskupových, jimž poddání byli, a však vyšší byli nad jiné kněžstvo, proto že jsouce nejstarší v tom úřadě, jiným mladším byli představeni, a nad nimi pozor měli, aby dobře a náležitě s oběťmi a jinými řády chrámovými zacházeli. Kněží na třetím stupni byli na čtyřmécitna tříd rozdělení, proto aby práce chrámová s jednéh na druhé přecházela, aby totiž ne jeden aneb dva všecko břemeno služeb těch na sobě nesli, ale aby každá třída svým časem práci v chrámě vedla, a odbudouc ji, jako sobě svobodna a volna, hospodářství domácího hleděti mohla, dokavadž by zase na ni pořádek nepřišel. Třídy pak tyto všechny měly svá jména po otcích, z nichž počátečně pošly, a těch nižších kněží povinnost byla hovada býti a obětovati v chrámě, kdyžkoli na ně pořádek přišel. Kněžím ku pomocenství při službách chrámových přidání byli levitové ze všeho pokolení Lévi. Ti nesměli nic obětovati, neb to svým kněžím vlastně náleželo, ale pomáhali jim hotoviti a strojiti, čehož k obětem bylo potřebí. Přihlíželi také k tomu, aby chrám i nádoby všelijaké v čistotě se udržovaly, řídili zpěv lidu, jiní byli za vrátné chrámu, mnozí také za správce nad almužnami a poklady chrámovými, jež ve svém opatrování měli. A poněvadž pro množství jejich nebylo všech potřebí v chrámě, protož rozdávali se sem i tam po městech a po

školách, aby tam zákon a proroky lidu obecnému četli a vykládali. Nejvyšší nad levity, jemuž nad jinými přednost, správa a dohled k tomu, jak se lid učí a věde, poručen byl, a kterýž jiným vyměřoval, co kdy lidu čísti a předkládati mají, sloužil knížetem neb vrchním školy. Bývali pak k tomu úřadu vybírání nejpřednější a nejstarší levitové, zběhlí v zákoně a převyšující jiné dary velikými. Ve svých školách měli též kázeň a pokutu, ne světskou, ale duchovní; nebo kteříž obcováním zevnitřním zjevně a pohoršitedlně zhrěšili, a výstrah ani napomenutí uposlechnouti, aneb bludův svých zhostiti se nechtěli: ti ze školy ven bývali vylučováni a vyobcováni, tak že nesměli do shromáždění k modlení a k rozdělování almužen, kteréž se ve školách dávalo, přicházeti a jim obcovati, ale museli toho všeho, jako mrtví a odřezaní údové, zbaveni a prázdni býti. A kteříž tímto způsobem vyloučení jsouce ze školy pokání nečinili, a vyznajíce se ve svých hříších nežádali zase přijati býti, ti také od vrchnosti světské vedlé svého zavinění trestáni i na hrdle bývali. Netoliko však levitové ve školách učivali a kázávali, ale i světských věcí vedlé zřízené vrchnosti se dotýkali, při ní pracovali, rozepře koncovali, výpovědi a nálezy činili, a potřebujícím toho, naučení právního podlé zákona udělovali, a to vše do kněh městských památných zapisovali, vedouce téměř tuze práci, kterouž nyní u nás písařové městští konají. Vůbec byla v lidu židovském tato trojí levitův povinnost: Nejprv v chrámě pomáhali kněžím jako jahnové, a nejtěžší díla za ně zastávali, chrám otvírali i zavírali, písně lidu začínali a kůr spravovali, až i zádušní peníze a chudých almužny opatrovali. Druhé, četli a vykládali zákon a písma prorocká po školách v městech. A naposledy podlé vrchnosti světské byli jako písařové při soudech, vyslýchali pře, a výpovědi stranám z práva a zákona dělali.

XXV. ŠIMON LOMNICKÝ Z BUDČE.

(Nar. 1560, umř. po r. 1620.)

1. O moudrosti.

Lidem v domnění to vešlo,
 Že jest moudrost co řemeslo,
 Toliko kdo bude chtít,
 Že se jí můž naučiti;
 Ježto v tom veliká chyba,
 Nebo moudrost, vzácná, libá,
 Ona skrz žádné učení
 V světě nabývána není.
 Kdyby se tak nabývala,
 A v školách dosahovala,
 Sami toliko učení
 Byli by moudří, zkušení.
 Ale přichází mnoho zpět,
 (Zkušená věc od dávných let),
 Že pod vtípem vyučeným
 A v umění vycvičeným
 Divně bludové bývají,
 Mnohá bláznovství vznikají.
 Jakož jsme toho zkusili,
 Kteří sekty rozmnožili,
 Že dost ostrovtipní byli,
 Bludův podstatně hájili,
 A přes přliší mudrovali,
 Več by se hloupí nedali.
 I tedy to pravda není,
 Že jsou moudří jen učení;
 Neb by tak musilo jíti,
 Moudrost v samých knihách býti.
 To se domnění poráží,

Neb ne z knih moudrost pochází;
 Raději knihy z moudrosti
 Pocházejí nám k platnosti,
 A kdož moudrost špisovali,
 Ti z žádných knih jí nebrali,
 Nebo knih tehdáž nebylo.
 I tedy je ozdobilo
 Přirození tou moudrostí,
 A oni s mnohou vděčností
 Od boha jí nabývali,
 Potom teprv v knihy psali.
 Protož má člověk věřiti,
 V tom se stále upevniti,
 Že moudrost jestiť dar boží,
 Dražší nade všecka zboží.
 Kdo jí v jakých knihách hledá,
 Tam se mu najíti nedá.
 Pročež se tedy učíme,
 Když jí tam nenacházíme?
 Proto abychom množili
 Sobě vtípy, a ostřili
 Rozumy písmy dávnými
 Od mudrcův vydanými.
 Nádoxy moudrosti lepší
 Není, než rozum člověčí,
 Tu ten poklad máš chovati,
 Bedlivě opatrovati.
 Moudrost jest poklad velebný
 Všechněm lidem chvalitebný,

Řídko přichází bez práce
 A jest jí sám pán bůh dárcem.
 Moudrost ač jest všechněm vděčná,
 Však nechce býti bezděčná,
 A žádný moudrý nebude,
 Leč kdo ji milovat bude.
 A jest jí poznati snadně
 Na tom, kdo sám sebou vládne;
 Neb kdo jest v moci jiného,
 Ten vše činí k vůli jeho,
 Jak on chce aneb libuje,
 Někdy blázní, zas mudruje.
 Moudrého činí zkušeni,
 Víc nežli jaké umění.
 Ještě tomu odpírají
 Mnozí, místa nedávají,
 Aby skrz zkušeni a věk
 Mohl nabyt moudrosti člověk,
 Žeby tudy staří sami
 Byli moudří mezi námi.
 Ale že mnohé vídáme
 Mládence, a moudré známe,
 Proti tomu starce blázny,
 Teda jest ten důvod prázdný.
 Ač pak moudrých všudy málo,
 Však by v světě lépe stálo,
 By aspoň víc v lidech starých
 Bylo moudrosti, než v mladých.
 Než že mnohé příčiny jsou,
 Že i staří moudří nejsou,
 Protože z mládí nebyli
 Moudří, ale jen třeštili.

Snad jim v koupeli přihřeli,
 Na uzdě jejich nedrželi
 A k moudrosti je nevedli,
 Čím se sami škodně zvedli.
 Neb štěp když z jara nekvětno,
 Všeliké stromoví letně
 Na podzim jablek nemívá,
 Tak též tím způsobem bývá:
 Kdo z mládí neměl moudrosti,
 Nenabude jí v starosti,
 Leč něco faleš, chytrosti,
 Ale té jest všudy dosti,
 By jí kdo měl velké množství,
 Není moudrost, než bláznovství.
 A tak bývá po něm veta,
 Kdo svá mladá první léta
 V rozkošech a smilstvu ztrávil,
 Vzácné moudrosti se zbavil,
 Přijde naň starost tesklivá,
 Div v něm bude duše živa.
 Protož příteli můj mladý,
 Užij také této rady:
 Nech chytrosti, hled moudrosti,
 Pros za ni boží milosti,
 (Jako onen Šalomoun král,
 Aby jí tobě pán bůh dal.
 K tomu v času své mladosti
 Obvykej všeliké ctnosti,
 Potom když přijdeš k starosti,
 Pozbudeš mnohé tesknosti;
 Moudrost neopustí tebe,
 Až tě přivede do nebe.

2. Žádání důstojenství.

Staré jest přísloví — heslo,
 Že všelijaké řemeslo
 Nese svou bídu a psotu
 Ve všelikém svém životu.
 Ale můž se to změnití,
 A takto zas obrátití,
 Že stav zde v světě všeliký
 Má bídy, psoty veliky,
 A že lidé stavu svého
 A povolání řádného
 Zapomněvše, jinam hledí,
 Nebo o tom snad nevědí,
 Že posvícení makové
 Rovně u jiných takové.
 Tato věc neznáma není,
 Kterak lidé povýšení,
 Kteříž první místa měli,
 A jaké správy drželi,
 Že jich chtěli rádi zbyti,
 A nižší stav podstoupiti,
 Stýskajíc sobě s úřady,
 A zvlášť s lidskými neřády,
 S nimiž bývá v každou chvíli
 Dosti práce a úsilí,
 Žádajíce, když to shlédli,
 By pokojný život vedli,
 Svých úřadův prázdní byli,
 Toho důstojenství zbyli.
 Protož lepší rady není,
 Kterou komu přirození
 Živnost, hodnost uložilo,
 A k čemu ho učinilo
 Způsobného a hodného,
 Nechaje všeho jiného,

Na tom má vděčně přestati,
 Výš se všetečně nedrati,
 Neb to jest mé prosté zdání,
 Nemohou být všechno páni,
 A prvního místa míti,
 Musí někdo nižším býti.
 Ale těchto let už mnozí,
 Jsouc nesmyslní, neboží,
 Vždy se k vyšším věcem táhnou;
 Když pak i toho dosáhnou,
 Oč prv stáli, pracovali,
 Ještě na tom nepřestali:
 Než opět hleděli výše,
 Snad se jim to přičte k pýše,
 Neb se ona každého dne
 Nadýmá a vždy vzhůru pne.
 Sedlák jestli dnes měšťanem,
 Zejtra chce býti zemanem,
 Pozejtří chtěl by být pánem,
 Nějakým zemským hejtmanem;
 A snad i králem Hřebskem,
 Neb v důstojenství velikém.
 Ale ty se pak tímto zprav,
 Že zde v světě všeliký stav,
 Vysoký, prostřední, nižší,
 I ten pak ze všech nejvyšší
 Má dosti co žalovati,
 Má sobě co stěžovati
 Na své práce, nedostatky,
 Všelijaké jiné zmatky,
 Kterýchžto jest všudy dosti,
 I v té největší hojnosti.
 Neb v jiném a jiném stavu
 V každém najdeš dosti davu,

Všudy práce, a všude křfž,
 Neb nějaká rozdílná tíž.
 Nemá-li onenno toho
 Nodostatku, zlého mnoho,
 Ale má něco jiného
 Odporného a těžkého,
 Čeho by ty snad nesnesl,
 Alebrž pod tím by klesl.
 Toto jest pravda na krátce,
 Vyšší-li stav, vyšší práce,
 A vyšší nedostatkové,
 A jiné věci takové.
 Ba ani berla biskupská,
 Aneb koruna královská,
 Věř tomu, lehká nebývá,
 Dostiž pod ní tíže bývá,
 Kdo by tomu rozuměl snad,

Na zemi by jí nezvedl rád.
 Protož mladý hospodáři,
 Chceš-li, ať se dobře daří,
 Stůj v svém stavu, povolání,
 Dát pán bůh syé požehnání.
 Neťri se, nedeř k vyššímu
 Důstojenství vzácnějšímu,
 Ale přestaň na svém štěstí,
 Ono tě nedá zavésti;
 Neb kdož vysoko sedají,
 Tíže také upadají.
 Ty jsa fortuny prostřední,
 Ne první ani poslední,
 Jsi sebou nejbezpečnější,
 Máš život nejpokojnější:
 Na tom jestliže přestaneš,
 Hojného štěstí dostaneš. *)

XXVI. KRISTOF HARANT Z POLŽIC A BEDRUŽIC.

(Nar. 1560, usmr. 1621.)

Cesta z Damiaty do Kaira.

Prvního dne měsíce října (1598) ráno, když se počínalo rozednívatí, byli jsme hotovi odjeti, ale že vítr teprva dvě hodiny na den se zružil, dříve jsme nodtrhli. Patron lodí naší byl z Egypta se dvěma pacholky, kteříž slovou snědí neb bílí mouřenínové, tak jako by žlutou barvu v komíně očadil, pro rozdíl Nigritův a právě černých mouřenínův.

*) Pro vzatost na slovo nadepsaného spisovatele dvěma těmito kusům z hojných prací jeho místo se zde dává. Vidíme aspoň z toho, jak s nevysoka patřil na čarovný svět básnický věk šestnáctý, a jak málem se spokojil, když takovéto pletení veršův básnickým věncem a povýšením do stavu odměněno býti mohlo.

Dzerma byla u prostřed rohožemi pro slunečnou horkost přistřena, kteráž tam přes celý den trvá, a svítí v letě i v zimě, a protož tam nikdy neprší, a když drobet sprchne, za zlé znamení a budoucí neštěstí vši zemi té pokládají. V Alexandrii a Damiatě, že blízko moře a zemi studenějších leží, často pršívá; ale toliko samý déšť, nebo sněh a kroupy nikdy tam neprší.

S těmi Egyptčany nic jsme mluvili neuměli, toliko co ukazováním rukama jim jsme návěští dávali. Nebo řeč mají od Turkův rozdílnou, totiž arabskou, aneb jak jiní jmenují mouřenínskou; však ne tak vlastní, jako před lety, kteráž skrz přestěhování se do té země pro úrodu její Mouřenínův a Arabův v času válek dokonce v zapomenutí přišla.

Když potom dzermu odvázal, táhl ji vesly na druhou stranu břehu, aby mohl větru nadjeti, a po té když rozpustil plachtu, počali jsme ve jmenu božím jeti proti vodě Nilu dosti prudce, že jsme brzo město Damiatu z očí ztratili. I jeli jsme mezi krajinami velmi úrodnými a rovnými, na nichž jsme množství dobytka rozličného pasoucího se viděli, rákosí cukrového, stromoví rozdílného, zvláště palmového, fíkového, hned lesy, obilí dozralého, už tehdyž podruhé toho roku zrostlého, rýže, pšenice turecké atd. velikou hojnost, jakéž jsem nikdy prvé neviděl. A jsou tu také dobří zahrádníci, a druhá příčina mimo zavlažování z Nilu takového zrůstu jest povětrí mírné, zemi i úrodám příjemné.

Tuto něco krátce o palmě doložím. Jest strom spanilý a obyčejně do dvaceti loket vysoký, roste nahoru v jednom toliko pařežů, kůru má šupinatou a tvrdou, a teprv nejvýše nahoře ratolesti dlouhé z sebe pouští, kteréž na podzim co rákosí dolů padají, jež také u nás suché vídáváme. Ovoce nese v hromadě solva čtyři neb šest chomáčův na jednom stromě, a jakoby hrozny veliké visely, sladké, chutí i barvou fíkům nápodobné, však vnitř s peckou obdloužnou, kteréž fík nemá, a zespod visí pod listím ovoce velikosti prostředních uherských švestek a dvojí barvy, žluté a hřebíčkové, jako u nás špendlíky a švestky od sebe se dělicí. Slove to ovoce česky daktilé, a egyptsky, když jest čerstvé, bellan a suché tamar; strom palmový slove dachel, jináč machla neb nachal.

Jest pak strom tento dvojího přirození neb pohlaví, totiž samec a samice. Samice nikdy ovoce nenese, leč podlé samce všlípena

bývá; a všudy vesměs obojí strom státi musí; sice není-li samce, tedy nikdy nenese ovoce samice; neb jináč jako lékařstvím se jí pomáhati musí. Pročež Egyptčané berou květ od samce, sypí na samici, a tak ji rodnou činí.

Také tuto vlastnost divnou má, že se nedá žádné tíži tak snadně snížit a sklonit, tak že čím víc jej dolů táhneš a naň nakladeš, tím více se pozdvihuje a nahoru pne; pročež od starodávna byla palma za příklad ctnosti a trpělivosti nepřemožené, a za znamení vítězství se jí užívalo.

Palma v těchto zemích našich neroste, ale v Syrii, Egyptě a v Africe a zemích východních u velikém množství se nachází. Ač místem ve Vlaších a Hispanii se štěpuje, však ovoce nenese a snadno vyhyne. Není užitečnějšího stromu nad palmu. Nebo předně dlouhý kmen hodí se na stavení a všelijaké potřeby, ratolesti na rozličné nádoby, z listů lůže, rohože, koše, a místem, jako v království Kongo a jiných východní Indie zemích, znamenité drahé látky, totiž zlatohlavy, aksamity, damašky atd. dělají, a to tímto způsobem, že z nich nitky vytahují, je suší a spravují, a těch místo hedbávných nitek při tkání jmenovaných látek užívají. Z kůry od kořene provazy lýčené dělají; ovoce pak každému vědomý užitek dává, a i v našich zemích u kupcův dostati se ho může.

Obyvatelé egyptští, když to ovoce na podzim dozralé česati chtějí, bez řebříku na stromy lezou, proto že tak vysokých žádných nemají. Užívají pak místo řebříku provazu dosti tlustého, kterýž okolo štěpu kolem co obruč obváží; však prostranně, aby mohli mezi ten provaz a štěp prolezt. Když pak kdo nahoru lézti chce, přitiskne se k stromu a toho provazu díl pod páždí sobě dá, tak že životem mezi provazem a stromem bude. Po té maje košík na hřbetě přivázaný nahoru rukama a nohama lehce co opice leze, vždy toho provazu jako obruče, povyleza trochu nahoru, za sebou potahuje; a jestliže by ustal aneb rukama se zdržeti nemohl, na ten provaz hřbetem spolehne se a ztuhne, že může poodpočinouti, až vyleze; neboť kůra štěpu jak nahoru hladká tak dolů pro špičaté šupiny jako sukovatá jest, a proto tím lépe se zdržeti a zase hladčeji nahoru podávati se může. A tak dotčeným způsobem na týž provaz se spoléhaje oběma rukama ovoce do koše trhati, a dolů po provázku v koši spouštěti musí.

Když bylo po západu slunce, přistali jsme s naší lodí k břehu jedné veliké vsi, a tu přes noc v lodi zůstali dosti s velikým strachem, aby nás Arabi a Egyptčané v noci nepřepadli a neobloupili. Nebo nebezpečné jest pro jejich loupeže netoliko v noci na místě státi, ale i předce jeti. Umějíte dobře plovati lehce se k lodím příkradou, že často lodi, zvláště když všickni spí, zlezou, a co nejvíce mohou, s sebou poberou, a s tím do vody se spustíce uplynou. A někdy, když se jim jednou podaří, podruhé přijdou, lodí se dohoní a ji zloupí. Když někdy vidí, žeby se plavících zmocniti mohli, tedy je pomordují a po vůli své s věcmi jejich nakládají. Pročež, kteří s svou lodí bezpečni býti chtějí, nakoupí knotův ručníčkův a těch v noci roznicených vůkol lodí nastrkají, aby se zdaleka zdálo, jakoby tolik ručnic při sobě měli, a mají-li jednu ručnici, tou velmi dobře a často umějí střileti a strašiti, a tak nejspíše projedou. Však předce někdy ti loupežníci tejně se k lodi pouštějí, a zvláště když tmavá noc bývá, a kdyby byli prozrazení, pod vodou se pohřizují. Ale my díka pánu bohu před nimi jsme pokoj měli, a druhého dne téhož měsíce ráno, dobrým větrem jsme se plavili, a to přes celý den, a potom i celou noc velmi prudce a rozkošně při pěkných březích, všelijakými úrodami osazených a okrášlených.

Třetího dne téhož měsíce tentýž vítr dobře nám k naší cestě sloužil, a toho dne mimo jiné veliké na těle nevole žízně i horka mnoho jsme pocívovali. I ačkoli voda velmi kalná i hlinovatá přes celý rok jest, však velmi dobrá a chutná k pití bývá, a co jsme jí až přes příliš do sebe lili, nic nám neuškodila, toliko že nás obměkčovala. Obyvatelé egyptští vodu z Nilu pěknou, čistou a zdravou takto činí: mají velké hliněné neb kamenné nádoby, dole široké a nahoře co žbány úzké v jedno neb dvě vědra; ty plné vody kalné nalejí, a po té vezmouce pět neb šest hořkých mandlových jader, ty v hrsti zlačice do vody vrhnu, a rukama přes loket ve vodě semotam chvíli míchají a točí, a tu vodu co nejvíce zkalí a státi nechají, až se co sklo pěkně učistí, a to ve třech neb čtyřech hodinách, kteroužto potom do jiných menších žbánův ulívají, a ku potřebě z nich užívají.

Ta voda v pravdě nemůže se vychváliťi pro svou dobrotu a zdraví. Okušením jest chutná a sladká, barvy pěkné a čisté, a

dosti také vonná, a to z té příčiny, že z dalekých a nejhorčejších krajin světa teče, kdežto od slunce dobře jako zdistilovaná a vyvařená v neporůšitelnosti své, nepřiměšující k sobě jiných řek a nezdravých vod, do Egypta přichází. A jakkoli kalná bývá, však se to z prudkosti toku jejího a vysokých spádův mezi velikými horami stává, tak že v těsných údolích, lehkou a černou zemí pohnouc, s sebou ji zanáší a dobře usaditi se nemůže.

Okolo nešporu plavice se viděli jsme pyramidy u Kaira, a zdály se jakoby nějaké vrchové byly. Naši plavci, jak je spatřili, hned tváří a těly svými na podlahu padli a modlitby neb pozdravení své s radostí konali, že se tak blízko Kaira, ač ho ještě nebylo viděti, býti poznali.

Po hodině na to spatřili naši plavci nový měsíc na nebi: tu opět obrátivše tváře k měsíci s divným natahováním těla modlitby své konali. Až když bylo v soumrak, přistavili jsme k jedné vsi okolo pěti mil od Kaira ležící. Na té vsi cestě mnoho vesnic a měst nehrazených, dosti velikých, jsme minuli a některé nám i jmenovali. Když jsme k jedné vsi přistavili, dával nám náš patron návěští, abychom vystoupili a do vsi šli, jmenuje ji Bulako, jako by smlouvě zadost učinil a nás už tu, kdež náleželo, dovezl. I majíce my zprávu a vědomost netoliko z čítání, ale i zprávy od mnohých lidí, že Bulako při samém Kairu, v jiném položení i s jiným stavením a přístavem leží, a toho jsme tu nic neviděli: nechtěli jsme mu věřiti, ale bojíce se oklamání, tu noc jsme z lodí vyjítí nechtěli, ale v ní odpočívali. On pak lotr v noci vystoupil, a nám oslíky malé jednal, kteříž, jak se rozednívalo, k břehu přivedeni byli. Tu teprva od obojích plavcův i oslářův s křikem jsme byli k tomu přinuceni, že jsme musili věřiti, že se ta ves Bulako jmenuje. Tak dobře sobě nápomáhali, až nás z lodí vyloudili, a hned z toho místa opodál od břehu odtrhli, abychom k nim nemohli, a my teprva poznali, že nás oklamali. Jakož jsme se potom příčiny toho doptali, že ti plavci byli z těch, jižto nesmějí do Bulaku počestné a kupectví bez jistého dovození od vrchnosti své plaviti; sice kdyby byli postřiženi, v pokutu uloženou byli by upadli; pročez po záplatě odtud tím raněji odjeli, a my s těmi osláři do Kaira znovu smlouvatí a jim platiti jsme musili.

Po té vyjíždějíce ze vsi, přijeli jsme k vodě z Nilu vychá-

zející a dlouhý kout čínící, u kterých jsme mnoho fikův velikých a pod nimi Židův a Turkův několik viděli, kteříž pod stínem na sedadlech k tomu připravených seděli. K těm jak jsme se dolů dostali, byli jsme zastaveni, a abychom clo dali, napomináni. Pročež museli jsme ssednouti a jim zprávu nejprvé dávati, kdo, co a odkud jsme, a mluvil k nám od nich jeden Žid španielskou řečí. Když jsme oznámili, že z Jerusaléma do Kaira a odtud dále na horu Sinai jeti chceme, velel nám, abychom naše věci, kteréž s sebou neseme, vykládali a z nich clo dali.

My pak velice jsme prosili, aby nás k tomu vykládání neměli, že mimo obyčej jiných poutníkův nic s sebou neneseme, než toliko hliněné, kamenné a dřevěné věci, kteréž by nám dlouho rozvazovati, vykládati a těžce skládati přišly. Ač poněkud jsme Turky k naší žádosti naklonili, ale ti zrádní Židé nikterakž tomu povoliti nechtěli; ale po dlouhém s Turky se o to hádání nás k tomu přivedli, že jsme všecko do nejmenšího jim ukazovati a od osoby po širokém piastru, totiž tolaru, dáti museli. Při čemž věděti sluší, že proto Židům Turci v té příčině odporovati nemohli, že to clo s nimi spolu od vrchnosti pronajaté měli, a jak oni Turkům, tak Turci jim u vybírání překážeti nesměli.

Spravivše sobě zase naše věci, jeli jsme dále okolo tří honův, a tu jsme k velikým vodám z Nilu rozvodněného přijeli. Skrze ty nebylo nám lze na těch oslících malých projeti, leč bychom byli chtěli po samé krky ve vodě seděti a naše všecky věci Jerusalémské zmačeti. Viděli jsme tu množství lidu, do několika set Arabův, Turkův a Egyptčanův, kteříž po té silnice do Kaira a z Kaira jdouce, skrze tu vodu, co slepí, toliko košili neb suknicí v rukou nad hlavou nesli a ven z vody bředli; kteří krátkého těla byli, ti zplývati musili, a pro mnohé louže v těch místech ani se zase neoblékali, ale tak jeden před druhým nazí chodili, nic se neostýchajíce.

Mezi tím nadívavše se do vůle tomu brodu, nevěděli jsme sobě jaké rady dáti, nejvíce se o věci ve svých tlumocích starajíce; až jsme viděli, že někteří vysoké arabské koně osedlané tu blízko drželi, a na nich lidi za peníze přenášeli. Pročež nemeškali jsme s nimi co možná jednati, a po čtyřech mejdyních od koně, toliko aby nám přes tu louži na nich přejeti dali, smluvili. Tak

jsme s filci na zádech, však sedě svrchu každý v sedle zhůru nohama jako opice, když místem s námi plovati museli, na druhou stranu přešli, kdež také naši osláři s osly svými vespolek přeplouli a způsobem jiných tehdejších na té silnici obchodníkův nám na službu hleděli. Jakž jsme málo dále poodjeli, hned jsme na jiné louže z Nilu před námi přišli, skrze něž jsme ani pěšky, leč po egyptsku, ani na oslích pro bahna nemohli, a tu koní žádných jako u první nebylo. Z té příčiny zjednali jsme sobě jinou jízdu, a to naše osláře, na jejichž hřbety vsedše od nich přenášeni jsme byli, netoliko přes tu ale i přes jiných několik louží, kterýchž na té cestě více bylo, a jak která veliká byla, po mejdynu, dvou neb třech od osoby platiti jsme musili. Poslední louže ta nám zaneprázdnění učinila; nebo ten, kterýž pana Černína nesl, klesl s ním v té louži, že se dosti hluboce do vody pohřžil a jeho šaty pokálel.

Jedouce dále dostali jsme se do pěkného a velmi lidnatého kraje, kdež jsme palmových a jiných stromův lesy vškol sebe viděli, v nichž lidu česajících daktilé a projíždějících se na pěkných koních velmi mnoho bylo, po čemž jsme znáti mohli, že nedaleko Kairo město býti musí. Kteréžto hned jak jsme z těch lesův vyjeli, před sebou jsme uhlídali a k němu s radostí chvátili, i do něho a skrze ně, nessedajíce s oslův jako jinde, pro velikost jeho a veliké množství prachu v ulicích, pěším nezvyklým nenesitelného, okolo poledního času přijeli, a měvše listy z Damiaty, kde a jak bychom se po konsulovi krále franckého ptáti měli, téměř půl míle naší skrze město jsme jeli, nežli jsme k jeho obydlí přijeli a tu zastavili.

Když jsme se před dům konsula dostali, šli jsme do něho a potkali jsme se s samým konsulem, kterýž zvěděv, že tu jsou poutníci, nám vstříc vyšel a tu nás přívětivě řečí vlaskou vítal, a do svého pokoje nahoru vedl. Až něco málo spolu porozprávěvše, jak jsme z Jerusaléma a potom z Damiaty od vícekonsula, od něhož jsme jemu ledacos oznámili měli, vypraveni byli, byl jemu čas obědu od služebníka oznámen, ke kterémužto nás přátelsky zval a mlíti chtěl, a my toho také potřebovali. Byl pak velice zdvořilý, učený a několika řečí povědomý pán; vedl sobě panský, mnoho měl služebníkův, a ve všech věcech stkvostně a

pořádně sobě počínal, a jako jiný turecký pán v hedbávných šatech chodil. Při jídle pěkná rozmlouvání a myslí obveselení s námi měl. Od krmí pak nákladných a mnohých s dobrým vínem Cyprským velmi dobře nás choval.

Po obědě důvěřice se témuž konsulovi, oznámili jsme, odkud jsme. Čemuž on se velmi podivil, že v tak nebezpečné časy pro válku J. M. C. Pána našeho s Turky mezi úhlavní nepřátely naše jsme se pustiti směli; pročež radil nám, jak bychom se v tom městě chovati měli, abychom vyšpehováni nebyli a do věčného vězení se nedostali; zvláště pak Židův se vystříhali a s nimi mnoho nemluvili, žeby nás po řeči snadno poznati mohli. Nebo ten národ, jestli u nás chytrý a obmyslný, jest mezi Turky mnohem více; a to tím, že jsou Turky od přirození dosti sprostné a však lakomé svým šejdům vycvičili, tak že všeho lötrovství a oklamání jako Židé beze všeho svědomí hledí. Nemají tam, jako i u nás, žádného dědictví ani gruntův; ale podvodem a obchody se živí, a tam tak bohatí jsou, že nejpřednější cla a jiné důchody, budto sami neb spolu s Turky sobě k ruce najaté drží, za kteréž tureckému císaři, vedlé velikosti a malosti, v jisté termíny jistou summu hotových peněz, beze vší starosti Turkův, dávají. I ačkoli jim uloženo jest, jak mnoho od čeho vybíratí mají; však dobře umějí lidi přetahovati, že z toho veliký zisk a užitek berou a dobře se mají. Obyčejně několik řečí umějí, by se v těch zemích nezrodili. Jako ku příkladu, když léta 1492 Ferdinand a Isabella, a po nich Emanuel a Karel V., králové hispanští do 144.000, a císařové římské léta 1340 ze svých zemí mnoho tisíc Židův vypořádali, kteříž táhli do Turek, a tam řečem navyklým své děti učili, že posavád mnozí dobře španielsky, vlasky a slovansky mluvíti umějí. Od kteréhož času Turci řemesel mnohých a nástrojův válečných od děl, ručnic a t. d. strojení, k nenabyté škodě všeho křesťanstva dostali; tak že sám turecký císař tehdejší tato slova pověděl: že se diví veliké zpozdilosti králův křesťanských, jestliže jsou nechtěli takového množství lidu židovského pobiti, že jich aspoň za chlapy k službám a pracem potřebným nezachovali, ale je raději k svému horšímu vyhnali, nežli k dobrému zdržeti chtěli. Kupecké obchody od drahého kamení, zlata, stříbra a drahých látek nejvíce vedou a převyšují v tom Turky a téměř i všecky

kupce východní. Obírají se také lékařstvím a hojením lidí, a není žádný křesťanský apotikář aneb materialista, kterýž by tolik lékův a všelijakých bylin v jednom krámě aneb ve své moci jako oni měl, a to proto, že mají mnohé staré arabské, psané i tištěné, lékařské knihy a herbáře, kterýchž my v našich zemích nemáme; mají přes to jiných nám známých autorův knihy, v řeči arabské a turecké, z nichž mohou umění dobrého nabývatí. A nacházejí se někteří mezi nimi, zvláště v Egyptě, kteříž dosti učení jsou a vedle regulí lékařských v hojení se zachovávají a o tom disputovati dostatečně mohou. Spravili sobě také dotčení Židé v Konstantinopoli tiskárnu, již sami Turci nemají. V té tisknou ve všelijakých jazycích knihy; jako vlasky, španielsky, řecky, latině a židovsky, a mohou je i v jiných řečech vydávati, krom v turecké a arabské, pro záповěd tureckou, jakoby ty dvě řeči svaté byly, a oni jich hodni nebyli, neb žeby je poskvrnili.

Vyrozuměvše pak všelijakému dobrému zdání pana konsula, také jsme ho žádali o průvodní pomoc k hoře Sinai, abychom se tam co nejdříve vypraviti a odtud zase navrátiti mohli, dříve nežli bychom křesťanské lodi, toho roku z Alexandrie odjeti mající, zmeškali.

XXVII. PAVEL SKÁLA ZE ZHOŘE.

(Žil v první polovici 17. století.)

---

1. Charakteristika královny Alžběty.

Alžběta, královna Anglická, byla v myslí pravá mužatka. Po ten všecken čas, jak od léta věku svého 25. ujala se království, hleděla se spravovati ve všelikém svém předsevzetí ne něčím cizím, ale svým vlastním rozumem, zachovávajíc při též správě své mírnou prozřetelnost a prozřetelnou mírnost. Na vyšší stavy bujná a nepoddaná byla velmi příkra, ale k jiným svým poddaným milostiva; a to proto, aby onino báli se jí a ostýchali, tito pak milovali ji upřímně. Čímž dovedla sobě při obojích toho, že ustavičně až do smrti zakoušela štěstí ve svém panování jednoštetě-

ného. Kdykoli měla komu učiniti jakou milost, vždycky měla pilný pozor na právo. Dary rozdávala skrbněji proto, aby komory své přílišně nevyprazdňovala, a nemusela potom poddaných novými a těžkými berněmi a daněmi obtěžovati. V slávě a v důstojenství svém tak sobě moudře a středně počínala, že více šelřila péče a prací na osobu knížecí příslušejících, ano i k budoucím časům, nežli přítomných věcí a rozkoši světa. Pokoje hleděla stíhati tak, že mezi tím vždycky dávala dosti hry okolním národům válečným a hrdým; tak že poddaní její pod správou její ženskou nenesli žádné úhony ani skrácení na své udatnosti rytířské a válečné, jakž se tomu všemu z jejích válek, které buď sama pro obhájení království svého, buď pro zpomožení jiným okolním sousedům a přátelům důvěrným vedla, zřetelněji vyrozuměti může. V zemi však své, vymíně jedinou domácí potřku v letu desátém panování jejího, hned zase upokojenou, téměř po ten celý čas kralovala pokojně beze všech rozbrojův. A jakkoli pro tu v náboženství proměnu měla velmi mnoho tuhých a mocných protivníkův; s tím však se vším hleděla se k nim na větším díle mírně a dobrotivě chovati, bez mnohé přsnosti a krve lidské prolévání; kteráž potom v poslednějších létech správy, vol neb nevol, užívati musila, když dobrotivosti její mnozí užívali ke zlému. A jakož neměla toho obyčeje, aby lidskému svědomí v takových věcech činila nějaké násilí a chtěla panovati nad nimi: tak zase nevolkovala v tom žádnému, aby pod zámyslem svobody v svědomí a v náboženství pokoj obecný v zemi její rušen býti měl.

Vtip měla nad míru jemný a k dobrému umění schopný; protož mluvila latině tak výborně a volně, jako i francouzsky, vlašky a německy, že začasť mezi učenými muži mívala obšírné a ozdobné řeči o rozmanitých a vysokých věcech. Španielsky pak a řecky rozuměla dosti prostředně. Pročež kdy jací poslové přespolní přijížděli k ní, vždycky dávala jim sama odpovědi na přednesení jich jazykem tím, jakýmž oni promlouvali k ní. Na muziku pak a skládání veršův, též na historie, knihy politické a mathematické byla náramně laskava, ano i na lidi v týchž uměních nad jiné zběhlé. Užívala ráda v mluvení zdvořilých, vcselých a moudrých šprýmův a přípovědek. Tělo své, nad míru a bez nedostatku sličné a zdárné, cvičila v častých projíždkách, v procházkách, až i v umělém tan-

cování. Řeč měla ohromnou a hrubou. Po domácku sama chovala se skrbně a středně; ale vůbec milovala velikou nádhernost, a zvláště v šatstvu rozmanitém a drahém. Ráda to viděla i slyšela, kdo krásu její chválil, ovšem pak kdo ji pro ni miloval; nebo i sama od milování počestného se nevzdalovala, zvláště ve věku svém už dospělejším. Jestliže jest pak proto přišla některým lidem, a zvláště protivníkům svým, v nějakou pomluvu, důstojnosti však své královské tím naprosto nic sobě neztenčila; nebo vždycky měla na to ohled bedlivý, aby v správě království svého od přímosti spravedlivé nikam na stranu se neušinovala. Při tom však byla příliš hněviva; pročež často i pěstnicemi dvořanům svým neposledním plativala. Čehož dostalo se od ní naposledy i samému hraběti z Essexu, ač ne bez slušné příčiny.

Že pak neměla žádné hrubé myslí ke vdavkám, nalézá se toho dvoje příčina: první, že lékaři odstrašili ji od toho, z nabádání však některých předních pánův, kteříž majíce při ní veliké místo, byli by neradi ustoupili přednosti a správy své manželu jejímu. Druhá, že vdá-li se za někoho z knížat neb pánův svých domácích, zdála se jí věc špatná a nerovná; někoho pak z cizích mocnářův vzíti sobě na hrdlo do země, vidělo se jí býti příliš nebezpečné, neúčelné a stavům nepřijemné. A jakož za mladých let kladla sobě to za zvláštní pochvalu, když aneb sama, anebo i jiní pannou ji jmenovali: tak potom v sešlosti věku nestyděla sebe babičí starou a svraskalou pod šprýmem nazývati. Na žádného mezi všemi mocnáři křesťanskými hůře nevražila, jako na Hispanu; ne pro svou vlastní osobu, nebo sice znala se k tomu, že za sestry její a manželky své, královny Marie, vším dobrým jí sloužil: ale za příčinami obecnými, jakožto na nepřitele úhlavního království jejího. Proti tomu pak žádnému více ani dobrého nepřála, ani živěji napomáhala, jako Henrichovi Franskému králi, jemuž začasť sama vlastní rukou listy psávala, živě ho napomínajíc, aby se tak všeetečně v nebezpečnosti života nevydával a do bojův hluboce nepouštěl. Císaře Maximiliana II. vážila sobě také draze nad jiné panovníky v křesťanstvu; s ostatními pak zůstávala v dobrém sousedství a srozumění, činite se jim vhod, kde jen a jak nejprůhodnější býti mohlo.

Léta 1603, jsouci už právě v sedmdesátém roku věku svého

postavena, počala už jak stářím tak neduhem scházeti. K. tomu pomohla sobě více nečasnou projíždkou, když posledního dne ledna, jenž byl nad míru větrný a od velikého deště vlhký, hnula se s dvorem svým z Westminsteru na zámek Říšemundský, sedm mil od Londu ležící, aby na něm pro veselé a zdravé povětří sebe poočerstvila a pánu bohu sloužila v pokoji. Kteréhož dne také, dávši se do dlouhého promlouvání s ammirálem Howardem, na něhož byla hrubě laskava, buď maní buď naschválně, přemýšlejíc na smrt a věci budoucí, propověděla k němu mezi jinou řečí slova ta: „trůn můj byl trůn královský; pročež ani po mně nemá na něj žádný jiný dosednouti, leč dědic a nápadník můj nejbližší!“

Tehdáž také spatřili to při ní domácí její dvořané, že nad předešlý obyčej svůj velmi skroušeně se i pánu bohu modlívala, i kázání slova božího pilně poslouchala; ano i to dokládajíc, že v ty dni rozkázala sobě přepilovati na prstě drahý prsten s diamantem, kterýž nosila na něm ode dne svého korunování, až jí skoro do masa zarostl; což ujali za smutné znamení, jako by tou měrou dávala návěští, že se už bude se svým milým ženichem anebo manželem, totiž s královstvím Anglickým, od něhož týž prsten přijala, pomalu loučiti. Při začátku nemoci své stýskala sobě, že jí mandle v hrdle hrubě otekly; však ten otok potom brzo zase oplaskl a zmizel. Ale hned zatím následovalo cosi nebezpečnějšího; nebo potratila všecku chuť k jídlu, a vydala se cele do jakési přílišné tesknosti, jako by vždycky na něco bolestné a žalostivě myslila; buď že jí táž tesknost pocházela z nemoci, anebo nemoc z tesknosti. Potom měsíce března přišla na královnu jakási zdřevěnělost a údův těžké strnutí, s znamenitou při tom nevrlostí myslí, tak že vždycky mlčíc seděla, nechtějíc nic jísti ani s kým mluvití, kromě se samotným arcibiskupem Kanterburským, kterýž ji začasťe slovem božím potěšoval, a vroucně se s ní modlil, dokud jen volně mluvití mohla. A když řeč pomalu se jí tratila, vždy aspoň s horlivou myslí poslouchala modlení jeho. V tom nejvyšší úředníci a soudcové zemští, vyrozuměvše z ammirála, v čem jest se jemu s strany dědice svého nedávno pomínutých dnův svěřila, dožádali se ho, aby vezma k sobě úředníka pečeti královské a sekretáře, došel ku královně a přivedl jí k milostivé

paměti pronešení její předešlé, při tom jí pokorně žádaje, aby jim svou poslední a konečnou vůli oznámila, koho by chtěla míti po sobě za dědice a nápadníka koruny anglické? Což když jí rozšafně předložil, ona, pooddechši sobě volně, řekla na to s srdečným povzdechnutím: „I však jsem ti už prvé oznámila, poněvadž trůn můj byl trůn královský, že nechci, aby někdo z lidí špatných po mně dědil.“ Sekretář pak zeptal se jí ještě poznovu, co by těmi slovy mínila, aby ráčila se trochu zřejměji vysvětliti; i oznámila: „to prý chci, aby král byl dědicem a nápadníkem po mně, a to ne někdo jiný, než král Skotský, protože jest můj nejbližší krevní přítel.“ Začez poděkovavše se jí šetrně, odešli a uvedli touž vůli její nejvyšším úředníkům a soudcům zemským v známost. Poté arcibiskup napomenul ji, aby poručie pánu bohu všočky časné věci, s ním toliko samým vroucně se obírala a k smrti se strojila. Což ona přijavši od něho vděčně, pravila, že ráda, kdykoli milý bůh ji povolati ráčí, chce ho následovati, poněvadž už od dávňho času k tomu se obystala. A tak naposledy, dne 4. dubna 1603 ráno na úsvitě, na téož zámku Říšemundském, v otevřeném dokořán pokoji, aby všickni dvořané smrti její povědomi byli, život svůj tiše a pokojně v pánu dokonala. Tělo její osmého dne máje pochováno nejdříve v kostele Westminsterském, v hrobě krále Jindřicha VII. a Eduarda VI. bratra jejího; potom pak v létu 1606 přenešeno do nejbližší kapličky, a přiloženo ke kostem Marie královny sestry její.

2. Jindřich IV. král Francouzský.

Henrich IV., Franský a Navarský král, byl postavy prostřední, a jak Francouzové říkají, *de riche taille*, t. j. bohaté neb výborné, a však věkem i mnohými pracemi a starostmi už hrubě ošedivělý. Obličej měl lahodný a přívětivý, a na něm nos klikatý, neb právě orličí, oči veliké a čelo vysoké. A jakkoli byl už pán dosti letitý, nieméně však měl ještě barvu a živost tváře dobrou, silnou a čerstvou. Ale ctnosti jeho, zvláště udatnost a zkušenost věcí vojenských, mnohem více jej slechtily; v čemž měl málo sobě pánův a knížat podobných, protože hned od 17. léta věku svého až do

45. ustavičně se cvičil a zaměstnával vojny, v nichž byl člověk naprosto neustálý, nelení a velice šťastný. Nebo v tom čase tři hlavní bitvy nad nepřátely svými obdržel, šermíci tuhých 175 svedl, a tři sta měst a hradův oblehl i větší díl jich z dobýval. Ne zle tedy Alexander Farnesius, kníže z Parmy, bojovník též zkušený, dal mu chválu tu, že jiní válečníci udatní užívají ve válkách svých zvířat pozemských, on ale že lítá na orlu, jsa jedné chvíle tu, a druhé hned jinde. A poněvadž téměř celé dni s koně nessedal, pravil také o něm, že musí více bot než střevícův strhati.

Milostivost a přívětivá mysl i k těm, kteříž mu nejvíce ublížili, byla jeho milá a přirozená ctnost, již v těch posledních domácích válkách, více než náleželo, k nejpřednějším sokům a protivníkům svým nejjizlivějším dokazoval, pověděv pěkně, kdyby měl dáti všecky ty zvěšeti aneb jinak ztrestati na hrdle, kteříkoli buď co proti němu důtklivě psali, anebo v těch válkách z pouhé nešlechtnosti zavinili, žeby nebylo nad něj člověka pod nebem mizernějšího, aniž by mu k tomu nepostačilo všecko štěpoví a stromoví, co ho po celé Francii se nachází. A jak ve mladosti své, dokud přiznával se k víře evangelické, byv tomu naučen od matky, byl pán pobožný, a modlitby své vykonával kleče; tak i po svém odstoupení k římské církvi miloval vždy pobožnost pravou, pokryství pak a pověr všelikých byl úhlavní nepřítel. Jednoho času, brzo po proměně náboženství svého, když jedá po myslivosti zbloudil s cesty, přijev do hospody, v níž ho žádný nepoznán, sedl za stůl s jinými hostmi, a rozprávěl s nimi mnoho o dvoru i o své vlastní osobě, chtěje z nich vytáhnouti, co by o té jeho proměně lidé vůbec smýšleli. I doptal se vskok; nebo mezi jinými vydal se jeden svinář, an řekl: Co máme mnoho o tom rozprávěti; zdaž nevíte, že pytlík, v němž jednou toliko herynk byl schován, vždy herynkem smrdí? aneb, jakž my Čechové máme obyčej říkati: čím hrneček jednou navře, lím vždy potom zapáchá, až se rozrazí. Král zhryzev to čekal, až někteří dvořané přijeli za ním. Ti když činili mu počtu náležitou, teprv hosté ostatní porozuměli, koho mezi sebou měli, a svinář ulekl se přenáramně. Ale král, maje odjeti, nic více mu neřekl, nežli popleskav ho po ramenou: „Což, prý, tvůj pytlík, předce-li smrdí herynkem? Rozumím, žeš něco vyzralého.“ Po té odjel cestou svou.

Hospodář byl dobrý, zanechav po sobě velikou summu peněz, a mezi jinými poklady (jakž sám nedávno před smrtí pochlubil se knížeti Mantuanskému) vojsku svému měsíčního platu na šest let, a zbraní i jiné střelby dostatečné k výpravě padesáti tisícův jonákův branných. Město také Paříž onde i onde znamenitě nákladnými staveními ozdobil a zlepšil, jako i kostelec sv. Germana a hrad Fonteneblov. Spravedlnost miloval snažně, nedav žádného jak živ utratiti, o své vlastní ujmě, bez rozsudku právního, říkávaje začasťe, že ačkoli nikdá z boje bez meče a rukou ukrvavených mezi své se nevracel, a však v čas pokoje že nemíní žádnou krvi nevinnou jich zmazati; a kteří se koli toho dopouštěli, ty měl u veliké ošklivosti.

Každého roku míval obyčej ten, že do tří millionův zlatých rozdarovával rozličným lidem, kteříž toho na něm dobře zasluhovali, nepomíjev v tom akademie pařížské a mnohých mužův vysoce učených, a zvláště kteří jeho veleslavné činy spisovali, znaje ono staré přísloví, že zlaté péro psává rádo zlaté a chvalitebné věci.

V promlouvání byl nad míru jemný a moudře šprýmovný, jakž z některých příkladův tuto připomenutých porozumí se lépe. Když stavové náboženství obnoveného žádali ho za to snažně, aby pro jejich větší bezpečnost zanechal jim v základu některých měst, jako nebožtík předek jeho to dobrodění jim proukázal: on dal jim na to odpověď: „Páni, slušná věc jest, aby poddaní moji toliko ve mně samém svou důvěrnost a bezpečnost skládali. A ač tomu tak jest, že nebožtík král Jindřich, jakž tehdáž byli časové, vás se trochu obával, a proto nebyl na vás laskav: o mně však vězte to konečně, poněvadž já vás upřímně miluji, že se vás dokonce nic nebojím.“ O svých protivnících říkával, že dělá je všecky naskrze zlaté proto, aby od zlata jeho milostivosti všecko olovo zlostí jejich bylo sežráno. Mnozí, na které buď zuřivě pohleděl, aneb nějak nelibě k nim promluvil, velikým strachem a teskností srdce mřeli; jako jeden rektor akademie pařížské a biskup lionský. A však kdo mu pravdu kdy pověděl, na toho se pro ni nehněval; a bylo rozuměti, kdyby tento král, místo rozličných pochlebníkův, byl míval okolo sebe častěji muže upřímné a bohabojné, žeby ho byli mohli z mnohých nezpůsobův sraziti a svěsti. Rád také tak dobře s lid-

mi prostými, jako s velikými pány, rozprávěl a žertoval. Jedné chvíle, třesiv na cestě na koliksi sedlákův, spatřil jednoho mezi nimi s hlavou šedivou a brádou černou; i otázal se ho na ten rozdíl vlasův, čím to jde? Sedlák pozdrávav se nejprvé, jakoby tomu nerozuměl, posléze, když král dotíral naň, předce řekl: „Milostivý králi, ráčíte o tom dobře věděti, že vlasy na hlavě bývají obyčejně starší o dvadoet let, nežli na bradě fousy, a tak musejí také šedivěti dřívě.“ Což líbilo se králi do toho sedláka tak velice, že potom často mívával s ním kratochvil svou v rozmlouvání.

Při začátku Julichské války, když knížata spolčená utekla se k němu o pomoc, někteří jeho přední rádcové radili mu k tomu, aby podlé té žádané příležitosti stál o království Římské, že jak evangelická tak i katolická knížata v Říši budou ho míti velmi rádi za pána. Odpověděl jim na to v smysl ten: „Já mám na svém království hojně dosti, k císařství pak Římskému nemám ani práva, aniž mním ho sobě na něm dobývati; anobřž ani synu mému nedovolím k tomu, budu-li tak dlouho živ a zdrav, aby měl se oě takového kdy pokoušeti, nýbrž nechť přestává na svém dědictví, kterého mu svrchovaný bůh uděliti ráčil.“

Nicméně, pamatovav na svou zakázku, knížatům spolčeným pro zdržení zemi Julichských učiněnou, strožil se r. 1610 sám osobně s 60.000 lidu výborného jim přitáhnouti na pomoc, jak by jen nejdříve království své sobě v náležitě bezpečnosti ustanovil. Nebo mēv na pilném pozoru jak Delfina, syna svého nejstaršího, tak ovšem i královnu s ostatní rodinou svou, aby v nějakém nebezpečenství nebyli postaveni, kdyby bůh jeho v tom tažení nějaké nešťastné příhody uchovali neráčil: z té příčiny dal touž královnu svou 18. dne měsíce máje v kostelei sv. Diviše velmi slavně korunovati, tím úmyslem, aby ji v nepřítomnosti své za vladářku království a mocnou otcovskou poručnici syna svého, přidada jí k radě jisté osoby z knížat a z nejvyšších úředníkův i soudcův zemských, pořádně vyhlásil i vystavil. K čemuž když se chystal velmi nákladně, aby ji, jakožto už královnu korunovanou, z kostelce sv. Diviše do Paříže s pompou královskou uvedl, v tom trefilo se dne 14. máje, to jest den po korunování, že král, chtěje pohlednouti do střílnice své, jakby tam střelba byla přihotovena, i k jiným přípravám a obloukům vítězným, kteříž byli sem i tam po městě

královně ku poctivosti postavení, vydal se na komorním voze na procházku mezi 4. a 5. hodinou po poledni, maje při sobě na něm knížata dvě z Espernonu a z Monbassonu, a ještě jiné tři osoby panské. Když tedy přijeli až ku hřbitovu nemluvnátek, do ulice vůbec Ferronerie, t. j. železné neb kovářské řečené, kdežto jest průjezd s vozy velmi úzký pro mnohé krámy kuckecké, ke zdi téhož hřbitova přistavené (tak jako někdy bývalo v Praze na Malé straně u kostela sv. Mikuláše), a lokajové královští, nemohouce běžeti při samém voze, pustili se od vozu přes hřbitov: v tom právě na to veliké neštěstí královo potkal se s vozem jeho jiný vůz senem a kára vínem naložený, tak že kočí musel zastaviti, až by ho tito minuli. Pročež spatřiv takovou příležitost ten prokletý vrah, Ravailak — který už před tím číhal byl na krále v zámku mezi dvěma branama, kde obyčejně lokajové dvorští své stanoviště mají; ale vida, že se ho tu dočkatí nelze, následoval vůz královský až do toho místa, když král rozprávěl pilně s knížetem z Espernonu, jsa k němu tváří i celým tělem nakloněn, nepomeškovav vyskočil sobě na levé kolo zadní, a vrazil králi po dvakráte nůž na obě strany zbroušený do těla s takovou rychlostí, že král dříve ucítil ránu nežli toho vraha uhlédal. První ránu udělal mu mezi druhým a třetím žebrem pod prsní myškou; druhou pak právě u prostřed boku mezi pátým a šestým žebrem na dva prsty širokou, a tou zranil mu palečky u jater a velikou pulsovní žílu při levé straně srdce. Pročež králi i hned tratila se řeč, a krev lila se mu silně z úst, tak že ani slova více promluvit nemohl, kromě že po první ráně zkríkl: „Raněn jsem!“ Čehož ulekv se kníže z Espernonu, uchýtil krále, aby se dokonce nepřevrhl, a napomínal ho, aby na pána boha pamatoval. Kterýžto sepiav ruce a oči k nebi pozdvihv dával znáti na sobě, že v srdci svém bohu dobrotivému sebe k ochraně a k milosrdenství poroučí. Jiní z přítomných pánův jali vraha, a poručili jej vězením opatřiti, zapověděvše přísně lokajům, aby ani sami ani žádný jiný z lidu zděšeného jemu na zdraví neubližovali; druzí běželi rychle k radnici, k zámku i jinám do míst výsadních, aby je silnou stráží osadili časně, pro zastavení nějaké těžší v městě Paříži potržky, a aby pod nějakou tajnou zradou i Delfinovi na hrdle ublíženo nebylo. Mezi

tím, když lid obecný jako zmámený běžel k vozu, knížata spustivše všechny opony dolů a vůz zavřevše, pustili hlas, že král není raněn, ale že přišla naň nenadálá mdloba, a pospíšili s ním tím dříve na zámek Luver; kamž jak přijeli, a nesli jej do pokoje, tak hned jim tu v rukou skončil na lůžku. Královna zvěděvši o té nešťastné příhodě, vyběhla z pokoje svého s náramným pláčem, a potkavši se právě s nejvyšším kancléřem, ptala se, tak-li by bylo? Ale on nedav na sobě znáti zármutku, potěšoval ji řka: Milostivá paní, neračte nařikati, však králové Franští nikdá neumírají; nýbrž račte se obrátiti do pokoje svého a těšiti se ochranou boží, neb hychom snad nezřízeným pláčem, jehož sobě do jiného času odložme, věci své pohoršili. Jsou jiní, kteříž i VKM. i sebe a bídy obecné hojně oplakávají: VKM. pak přísluší to, abyste je v tom náležitě přichrániti ráčili, k čemuž ne slz, ale jiných lékův a prostředkův potřebí. Tím ji potěšiv, vzal od ní odpuštění a obrátil se k jiným věcem, které v tu dobu byly na pilném opatření. Nicméně královna ve dne i v noci za celých devět dnův ustavičně plakala i nařikala pro smrt pána svého ani oka nezavírajíc. Nápodobně i všickni jiní lidé, mužského i ženského pohlaví, vyšší i nižší, chodili co omámení, jen kvílíce a žalostíce nad ním způsobem skoro nevypravitelným.

XXVIII. VÁCLAV VRATISLAV Z MITROVIC.

(Nar. 1576, umř. 1635.)

1. Vypsání cesty do Konstantinopole skrze Srby a Bulhary. *)

Dne 27. října (r. 1591), když jsme sobě v městě Bělehradu všecko to, čehož na cestu po zemi potřebí, zhotovili, Vídenští vozkové naši s koňmi i vozy z korábův časně vyjeli, a my do

*) Spisovatel nalézal se tehdyž co panošek (komorní páže) v komonstvu pana Fridricha Krekvice, velikého posla od císaře Rudolfa II. vyslaného s ročními dary ke dvoru tureckému.

těch vozův se posádivše, od Bělehradu ke Konstantinopoli pořád po zemi jsme jeli. Téhož dne, nechavše po levé ruce na břehu Dunaje zámku Smedereva, někdy despota srbského sídla, přijeli jsme prvním noclehem do Iharlaku neb malé Palanky (špatné věsky), a tu jsme přes noc zůstali.

Dne 28. října potkal nás na cestě bašete Budínského nový dvořenín, jež Turci Desterdar jmenují, jehož úřad jest, ve své ochraně peníze pána svého míti, a je na potřebné věci z poručení jeho vydávati. Jelo při něm několik Turkův na koních, a za ním pět pacholat, kteří mu kopí a terč nesli, velbloudův a něco mezkův za ním šlo, a vůz, na němž jeho ženy se vezly. K večeru do veliké Palanky jsme přijeli, a tu jsme ponejprv v turecké hospodě vedlé našich koní noclehovali; nebo v prostějších hospodách žádných pokojův jiných nemají.

Zde vidí se mi zapotřebí, abych něco o těch hospodách neb karavanserajích, jichž jsme na té cestě užívali, a mezi Turky nej-
obzvláštnější jsou, oznámil. Jest veliké stavení, širší něco než delší, v prostředku svém má široký rovný plac, na němž přespólní lidé všecka břemena svá skládají, a velbloudy i mezky postavují. Vůkol toho placu jest zeď okolo tří noh zvýší k stěnám těm, kteréž všecko stavení zdržují, jako nějaká lavice přidělaná. Ta pak zeď jest rovná a čtyř noh široká, na kteréž Turci mívají svá lože, své kuchyně i večeřadla; neb v stěnách, jakž povědino, všecko stavení se zdržuje. Tu jsou udělána ohništka s komíny, na nichž lidé pohostinní strojí sobě jídla, a od velbloudův, mezkův a koní ničímž jiným se neoddělují, nežli místem té zdi, ačkoli i koně své k té zdi přivazují tak blízko, že hlavu i krk ta hovada přes ni vystrčí, a před pány svými, když se hřejí neb večeřejí, jako služebníci státi neb na službu hleděti mohou, a nemajíce žádných žlabův, z tanystry na svých hlavách zavěšené obrok jedí; a ta hovada tak blízko u svých pánův stojí, že jim někdy chléb, jablko neb cos jiného z rukou jejich bráti mohou. Na té zdi pocestní lože sobě takto stělí: nejprvé prostrou koberec, kterýž k té potřebě na cestu s sebou berou, a na koně přivazují; na ten vloží svou dolamu neb sukni, a místo polštáře koňské sedlo pod hlavu položí, dlouhou pak sukni podšitou, v které jedou a chodí, v noci místo peřiny se přikrývají. Tím způsobem se položíce,

spí tak líbě, že žádných lahůdek nepotřebují. Nic tam není tejného, všecko se zjevně dělá, aniž kdo může krom očí jiných co činiti, leč v noci a po tmě.

Takových hospod jest mnoho v Turcích, a náš p. posel proto, že všickni Turci, kteří tu byli, na nás, když jsme jedli, oči vytrřístěli a našim obyčejům se divili, nerad v nich nocleh míval, ano také i proto, že jak od lidí tak i hověd nemalý smrad pocházel, a proto vždy jsme toho šetřili, abychom pánu v některé chalupe křesťanské nocleh zjednali: ale ty chatrče jsou tak těsné a úzké, že častokrát nebylo kde lůžka postaviti. Protož když jen pan posel opatřen byl, my jiní z tovaryšstva na vozích, pod vozy a kdekoli jsme mohli, nocleh na houních a kobercích sobě připravili. Někdy také v tureckých špitálech jsme noclehovali, kteří pěkně vystaveni, olověným plechem obiti a pocestným velice pohodlni jsou, protože v nich mnoho komůrek prázdných se nachází, které se před žádným nezavírají, nýbrž buď on křesťan neb žid, bohatý neb zobrák, všechněm zároveň ku pohodlí otevřeny jsou, jichž také bašové, sanžáci a jiní páni turečtí přes pole jedoucí užívají. A takové oni pro pohodlí pocestných stavěti dávají, v nichž jsme my také dobrý a pokojný nocleh mívali a se do vůle vyspávali. Tento pak obyčej v těch špitálech se zachovává, že každému, kdožkoli tam přijde, jísti Turci dávají; nebo když hodina večere přichází, jeden z opatrovníkův téhož špitálu nese okřín neb široký talíř (místy plechové mívají), kterýž má kraj okolo na dva prsty zvýší, co prostřední okrouhlý stolček; a na něm uprostřed stojí mísa plná vařených krup ječných, ač někdy i rýžových, na kaši rozvařených, a kus dosti hrubý skopového masa; okolo mísy několik pečníkův chleba pěkného; někdy k tomu i misku medu neb strelu přinesli, a nás, abychom pokrmem jejich nepohrdali, žádali. Pan posel sice se pozdráhal; ale my z tovaryšstva majíce žaludky zdravé, od nich jsme to vděčně přijali, a oni nám druhou i třetí mísu přinesli. Dobře nám chutnalo, to jsme snědli, a poděkovavše také jsme jim některý asper neb krejcar na spropitnou dali; takového pokrmu udělili i všem našim Turkům, kteří s námi jeli. Člověk přespolní toho pohodlí za tři dni darmo užiti může, potom ale hned hospodu proměnití musí. Ti špitálové mají veliká nadání i důchody; nebo přední a pobožnější bašové a velicí páni turečtí je stavěti

dávají, důchody nařizují, a za živobytí svého vesnice kupující, k nim po smrti nemalou summu hotových odkazují peněz.

Dne 29. října přijeli jsme do Budešína; jest sprostá ves a v ní hospoda nevelmi dobrá, kdež jsme našli šest křesťanův, kteří u Vesprýmu (Bezpřem) v Uhřích od Turkův zajati byvše do města Sofie na trh k prodeji vedeni byli. K večeru poslal sobě pan posel pro ty čtyři janičary, před nimiž sobě, kterak ničemně a nenáležitě potravou opatřen jest, stěžoval, an od bašete Budínskeho nemalá summa peněz dána byla na útratu tomu Kapidžibašovi, a proto že toho nikterakž, aby čeládka jeho hladem mřiti měla, trpěti nechce. Na to jeden soudek, ve kterémž hotové peníze císařovi tureckému vezeny byly, dal přinesti a jej v přítomnosti jich otevřítí, a z něho vzal pytlík peněz, v němž okolo dvou set kop míšenských bylo, za kteréž peníze že on pan posel potravu a jiné potřeby kupovati, poznamenávali a na toho Kapidži při dvoře tureckém sobě stěžovati chce, a več mu to obráceno bude, žádnému jinému nežli sám sobě aby vinu dával. Ti čaušové nic jiného tomu neřekli, toliko že má Kapidži poručeno, aby nás opatřil náležitou stravou. Na té cestě, ač podál, ukazovali nám Turci s míst vyšších hory Sedmihradské, ve kterémž téměř místě stáli sloupové mostu římského císaře Trajana.

Dne 30. října přijeli jsme do vsi Jagodna; jest dosti veliká a pěkná. Hned jak se do ní vjíždí, stojí pěkná turecká mešita neb chrám, olovem přikrytý; jest tu i prostranný karavanseraj, kde jsme své koně měli, a sami raději u sedlákův vně, nežli v něm leželi. Proti naší hospodě byl druhý turecký chrám, a před ním kašna z bílého mramoru nákladně udělaná, z které se Turci vedlé svého obyčeje, prvé než do chrámu jdou, myjí a očišťují; nebo kdyby se modlili a neumyli, že žádné platnosti modlitba jejich nemá, to oni jistí a za to mají. Také obuvi vně před chrámem nechávají a bosí do nich chodí. K víře věc nepodobná jest, jak se oni čistotně v těch chrámech chovají; nečistot, pavučin a smetí tam netrpí, aniž tomu, aby křesťan, leč by toho dosáhl skrze dary, tam vešel, povolují; psa také žádného, ani hovada tam nepustí. S takovou pokorou a ponižeností, když obuv s noh zují, do chrámu jdou, na zem se tiše rozprostírají, ji líbají, a tak skroušeně se modlí, jako by tu očitě boha spatřovali. Žádný se po kostele ne-

toulá a neprochází, jeden s druhým nellachá, a nic jiného krom skroušené modlitby se neslyší. Všichni jejich chrámové jsou koberci po zemi aneb ve vsích rohožemi přikryti, na kterýchž vedlé obyčeje bosýma nohama stojí, klečí, neb křížem nohy majíce sedí.

Dne 31. října nedaleko od Jagodny přeplavili jsme se přes vodu Moravu, ježto nedaleko dělí Srbsko a Bulhary. Jest to velmi pěkná krajina, ale spustlá; nebo Turci nemnoho polí dělají a roli se neradi obírají, ale sami téměř křesťanští sedláci tu práci konají. Přes tu řeku koně i vozy na korábu převezše, přišli jsme na noc do vsi Rašen řečené, kteráž špatná a otrhaná jest; a poněvadž v ní žádné hospody nebylo, musili někteří v chalupách, jiní pod nebem a pod vozy přijíti za vděk.

Dne 1. listopadu přijeli jsme k potůčku Nyssus, kterýž nám téměř vždycky po pravé ruce tekl, až jsme do města přijeli. Tu počítají půl cesty z Vídně do Konstantinopole. Když jsme pak do hospody přijeli, a vozkové koně vypráhše s nimi do vody, kteráž skrze město teče a padesát i víc kročejův široká jest, aby je vybrodili, bezpečně vjeli, služebník pana Hofmana do hlubiny nena-dále vpadna, koní pozbyl a na pomoc volal; jeden vozka chtěje mu pomoci oprat mu hodil, kterouž ten služebník tak tuze chytil, že vozku také s koně strhl; koňové sice vyplouli, těmto ale nemohlo se pomoci, a tak oba se utopili. Pan posel potom jich hledati, z vody vytáhnouti a pochovati poručil. Na břehu toho potoka viděli jsme v lom městě, kdež se ještě znamená římské cesty nachází, vyzdvižený mramorový sloup s nápisem liter latinských, ale už otlučených a sešlých, že se čísti nemohly. Jest pak Nyssa neposlední město, dosti lidné; tu jsme odpočívali.

Dne 3. listopadu přijeli jsme do městečka Kuryčešme. Po levé ruce potok teče, jemůž Zukava říkají. Den na to vyjeli jsme ráno, a o nešpořích viděli jsme městečko Pirot, a nikde se neza-stavivše, na vozích, kdo co měl, jsme obědvali. Při témž městečku na vrchu leží zbořený zámek, jehož toliko zdi ještě stojí. Na večer jsme do Čambrodu, špatné vsi, přijeli.

Dne 5. listopadu noclehovali jsme ve vsi Bobica řečené, a druhý den dostali jsme se do města Sofie. Jest dosti veliké a lidné, v němž své obydlí má Beglerbeg země řecké; před časy despotům neb knížatům srbským náleželo, dokavadž jich rod trval

a skrze války turecké nezahynul. Beglerbeg poručil nás skrze svého čauše přivítati. Ranním pak jítrem poslal několik pěkných koní do naší hospody, na něž přední osoby naše vsedli, a pan posel posadil se na velmi pěkný Beglerbegův životní kůň, jehož sedlo, řemeny a všecky potřeby drahým kamením vysázené jistě mnoho tisíc stály. Na ty koně turecké vsedavše k Beglerbegovi jsme jeli, a přijevše k obydlí po jedné straně do sta janičarův a po druhé tolikéž spahův dlouhou řadou až k pokoji jeho státi jsme viděli. Když jsme pak do paláce přišli, byl vůkol všecek pěknými perskými čalouny obestřen, v němž Beglerbeg na stoliici seděl, a proti němu pan posel též na stoliici se posadil. Za Beglerbegem stálo dvě pacholat, jako nejpěknější panny v zlatohlavových sukních, pásy široké a drahým kamením vysázené majíce. Sám Beglerbeg měl na hlavě čepici velikou a za ní pěkná kyta se spatřovala z čapátkového peří; byl znamenitě čistý muž dosti veliké postavy, pěkného a veselého pohledu, a ještě jsme hladšího Turka na té cestě neviděli. Právili nám Turci, že má sobě vzítí za ženu dceru císaře tureckého. Když mu pan posel psaní dodal, velmi je uctivě přijal, s panem poslem vesele rozmlouval, ledakdys zašprýmoval, a hned na něm viděti bylo, že jest dvořák. Na to mu pan posel od jeho M. C. odevzdal dary, totiž dvě stříbrné pozlacené láhvice, potom stříbrné pozlacené na způsob tureckého turbanu bicí hodiny veliké, na nichž kamzík stál, oči sem i tam obracel, a když bily, nohou kopal a hubu otvíral, pod nímž hadi a štíři pozlacení se hýbali.

Když jsme se pak do hospody navrátili, poslal k nám Beglerbeg, a pana posla žádal, aby mu vedlé předešlého obyčeje také dva tisíce širokých tolarův odvedl, tázaje se, zdaliž by on horší nežli jeho předkové byl? Ale pan posel se omluviti dal, že na ten čas žádných peněz pro něho, toliko pro sultána, nemá, však že se mu to vynahradí. Ten Beglerbeg byl proto tak lakomec a peněz žádostiv, že nedávno ten úrad dostal, a jej dobře uplatiti musil; nebo Turci pro dary všecko učiní. V tom městě jsme měli velmi pěknou hospodu, vysoce stavenou, pavlače vnitř a čisté obzvláštní pokojíčky. Na té cestě ještě jsme takového pohodlí jako tu v hospodách neměli.

Dne 8. listopadu vyjeli jsme z Sofie, a nechali jsme městečka

Bošna na pravé ruce na vršku. K večeru bylo nám jiné městečko Falup po pravé ruce, a u jedné studnice našli jsme Turka starého, z Vidně rodilého, kterýž v obležení Vidně zajat a zaveden byl, a nemoha tureckého tyranství přetrpěti, poturčiti se dal, a už téměř němčinu zapomněl. Na té cestě, co jsme jeli, neviděli jsme tak čistých vesnic a městeček, jichž do sedmi bylo. Měli jsme také ten den jízdu veselou, pole okolo nás pěkná i úrodná, též údolí Bulharská. V těch místech jsme za několik dní pořád chleby podpopelní jedli, kteréž zde pogača jmenují. Ty chleby ženy a děvečky pekou a prodávají, protože v těch krajinách žádných pekařův není. Jakž tedy ženy zvědí, že hosté přijeli, od nichž by některý peníz utržili mohly, zadělajíce rychle mouku vodou bez kvasu, do horkého popele těsto vloží, a hned horký ještě, jak říkáme chleb od peci, za laciné peníze prodávají. Jsou tam i jiní pokrmové, jako od skopcův, kuřat, slepic, vajec dosti laciní, a v mírnosti tehdáž, neb ještě těchto válek nebylo, koupiti se mohli. Tu noc jsme ve vsi Ješiman noclehovali.

Nesluší tuto pomínouti o obyčejích a kráse žen sedlských v této krajině, kteréž v košilích neb čechlicích bílých chodí, a ty mají z plátna česaného nevelmi tenkého, však ozdobené hourou neb prostým hedbávím všech barev po švech, okolo podolku, pásu a téměř naskrz vyšívané. V těch samy sobě velmi dobře se líbí, a naše prosté ač tenké košile potupují. Hlava jejich jest ku podobnosti věže přistrojena, velmi směšná, kloboukem přikrytá, který ze slámy spleten a plátnem podšit jest, na způsob jako u nás sedlské děti z síti zeleného klobouky dělají, toliko co u nás širokým na hlavu, to ony širokým na horu. Mají také okolo hrdla i na uších skleněné záponky a hříčky od uší až na ramena visící, jako páteře rozličných barev, a v tom sobě nejinač libují, než jako by byly královny bulharské, a tak svátečně mezi lidí přespolní chodí. O tom národu bulharském rozprávějí, že se od řeky Scythické Volhy, když někteří národové buď dobrovolně aneb od jiných moci vytištěni sídla svá měnili, na ta místa přestěhoval. Osadili se po horách, jimž Haemus říkají, a mezi městy Sofia a Filipopolis, v místech od přirození pevných a dobře opatřených, kdežto bydlíce moci císařův řeckých dosti dlouho nic se nebáli. Baldvina staršího, hrabě z Flandrův, kterýž císařství Konstantino-

polské opanoval, v jedné bitvě jávše zámordovali; však síly turecké sněsti a jí odolati nemohše, přemoženi byli, a přebídné a těžké jeho služebnosti podniknouti musili, kteréž až posavád snášejí. Jazyka užívají slovanského, tak že se my Čeňové s nimi smluviti můžeme.

Dne 9. listopadu jeli jsme pořád přes hory; o polednách dohonil nás od Beglerbega čauš, a přinesl za námi ty hodiny darované; neb je Turci přetáhli a strunu přetrhli, neumějíce s nimi zacházeti, kteréž na noclehu náš hodinář zase spraviti musil. Prvé než jsme přijeli na rovinu, kteráž jest okolo města Filipopolis, musili jsme úzkou cestou přes příkrý vrch jeti, kdež jest v prostřed ještě stará brána, Dervent-kapi, brána úzké cesty nazvaná. V těch místech bydlel poslední despot neb kníže bulharské; ale už všecko stavení tak zbořeno a pusto stojí, že k žádné pevnosti podobno není. Noclehovali jsme ve vsi Janika bez hospody.

Dne 10. listopadu jedouce uhlédali jsme řeku Hebrus, nedaleko z hory Rhodope původ beroucí, a pěkný kamenný most přes túž řeku, jíž zde Marica říkají. K večeru jsme do města Filipopolis přijeli. Leží to město na jednom z tří vrškův od jiných hor oddělených a jako odtržených, kterýmžto pahrbkům tím vystavením města a jako krásné koruny postavením naschvale cti a slávy hledáno bylo. Na předměstí jest druhý dřevěný most přes řeku Marici, kteráž podlé města teče. Tu jsme blízko svou hospodu měli, a též v tom městě druhý den zůstali.

2. Příčina zajetí pana posla a žalařování komonstva jeho.

Pan posel maje několikráte domluvu, že se tak dlouho roční daň neposylá, odpověděl, že jsou Turci sami tím vinni, poněvadž příměří a pokoj přetrhli. Vyhyšť peynost v Charvátské zemi vzali a mnoho set lidí zajali; při kteréž odpovědi chtěje rozhněvané Turky ukrotiti, žádal, aby mu dovoleno bylo některého ze svých dvořanův do Vídně poslati. To když obdržel, hned Jan Perlinger, Jan Malovec a Gabriel Haan sekretář na pošťě odesláni byli, aby co při tureckém dvoře se obmyšlí, císaři oznámili. Tito dva zase se navrátili, a na místě Haana nějaký Buon-uomo za sekretáře poslán byl. Po čtvrt letě nikterakž se tajiti nemohlo, nýbrž že ote-

vřena vojna v Uhřích bude, vůbec se mluvilo. Také povolán byl k císaři tureckému Synan-baša, nejhlavnější křesťanský nepřítel, a učiněn byl vezírem neb nejvyšším vůdcem polním, kterýž jeda v noci od císařského dvoru s velikým počtem rozsvícených pochodní slavně do svého paláce provázen jest, i také všude křik, štěstí žádání a se světly z domu vybihání po městě slyšáno.

Toho času přijel po moři k nám pan Karel Zahradecký z Moravy, kterýž z Benátek do Jerusaléma putoval; že pak na svém zdraví nemalý nedostatek cítil a na tak dalekou cestu po moři vydati se nesměl, v našem domě zůstávaje, všech sobě potřeb nakoupil, a skrze Benátky do křesťanstva se navrátiti zamýšlel. K tomu také dříve, nežli Synan-baša vezírem učiněn byl, dovolujících listův, aby se bezpečně k Benátkám plaviti mohl, dostal, a maje už složené všechny věci druhého dne odjeti mínil. Toť k nám Synan-baša právě poslal, a aby hned p. posel k němu přijel, že toho nějaká potřeba ukazuje, vzkázal. Pan posel nemeškaje dal sobě vraného koně přivesti, na kteréhož když vsedati chtěl, žádným způsobem na sebe vsednouti nedal, protož jiného plesnivého koně osedlati poručil. Když jsme pak k tomu bašovi jeli, p. Zahradecký ještě pána posledně vyprovoditi a na službu hleděti chtěl. Náš pán k Synan-bašovi přijev, když mu štěstí k novému úřadu žádal, a že se nad tím nemálo těší, oznamoval, zasmál se on hlasem táže se: Ale medle hrubě-li si tomu rád? Nemáš se jistě nad čím těšiti, nebo tobě i jiným gaurům (nevěřícím) více ke škodě, nežli k úžitku budu. Na to se tuze domlouval a tázal, proč by se daň neodvozovala? že on náš pán i s čeládkou to hrdly platiti musí. Ale pán směle mu dokazoval, že Turci sami příčina toho jsou, poněvadž pokoj přetrhli. Protož aby to, co našim vzali, navrátili a příměří stále drželi, že také daň poslati se neobmešká. Na to Synan zuřivě zase pověděl: Navratiž také ty zase jonáky a statečné muže, kteříž v Uhřích od vašich jsou pobiti, ježto z nich jeden lepší byl, nežli všickni gaurové. Při tom také veliké pohrůžky činil, a hněvivě svůj zlý úmysl, jak se chce nad našimi pomstiti, vyjevoval, rozsápav se, až zbledl. Pan posel vida jej rozhněvaného, nechtěl se s ním vaditi, toliko mu mírně řekl: Dokud se pokoj neobnoví, stále a upřímně nezdrží, a pevnosti vzaté zase se nenavrátil, že žádná daň odeslána nebude.

Když jsme domů navrátiti se chtěli, patrné znamení budoucího neštěstí našeho bylo; neb ten plesnivý kůň, na němž pán jel, žádným způsobem nedal na se vsednouti, nýbrž hryzl, házel, zpínal se, ježto toho jindy nikdy nečinil. Pročež p. posel na kůň svého hofmistra vsednouti a domů jeti musil. Jak jsme pak k domu přijeli, hned železnými závorami z poručení Synana vrata byla zatarasována, a tak nebohý Zahradecký pobyv několik týchdnův u nás, aby město shlédnouti mohl, s námi v domě zůstati i těžkého vězení zakusiti musel, neb už Turci žádným způsobem z domu jej pustiti nechtěli.

Tu se nám hned stravy i všeho ujalo, a tak málo se nám dávalo, že p. posel čauše k bašovi poslati musil, a aby se mu aspoň dovolilo za vlastní peníze na trhu potřebné věci kupovati, žádal. I bylo k tomu svoleno, aby každý den kuchyňský písař s janičarem na trh a ne jinam choditi a potřeby skupovati mohl; janičarovi pak přísně poručeno bylo, aby tomu písaři s žádným křesťanem mluvit, ani listův jim dodávati nedovoľoval. Tak v tom domě my zavření jako u vězení jsme zůstávali, a žádný nikam z domu vycházeti nemohl.

Toho času byl tak veliký mor v Konstantinopoli, že jak nám Turci pravili, 80.000 lidu na morní bolesti pomřelo. I viděli jsme sami z domu našeho po mnoho osobách ustavičně ke hrobu nositi, i také u některého domu dva, tři i čtyři mrtvé mýti, horkými vodami pářiti a čistiti. Jistě že nám velice teskno bylo, když jiného nic viděti nebylo, kromě mrtvých těl hojnost. Z našeho domu zemřelo také okolo šesti osob na morní nákazu, ačkoli jsme každodenně všelijakých lékův užívali. Ty naše mrtvé dali jsme pochovati v Galatě městě, jakž nám dovoleno bylo, s nimiž toliko tři neb čtyři osoby šly, a ostatně mniši Františkáni, kteří tam šest klášterův mají, obřady pohřební vykonali. Toho času smradem a strachem přes polovic nás se rozstonalo. Já také předně na zimnici, potom na úplavici tak těžce mnoho týchdnův jsem stonal, že lékaři o zdraví mém pochybující věc nemožnou býti pravili, abych se více pozdravil.

V čas toho moru asi za tři neb čtyři měsíce o vojně pokoj byl; ale jak se přetrhl, zjevně po ulicích se provolávalo, aby se proti gaurům a králi Vídeňskému na vojnu strojili, že znamenitých

nabudou křistí. Po nedlouhém čase ze všech zemí do města mnoho vojska se přihnalo, v městě po rotách se procházeli, i na koních jezdili, a když nás kterého v okně viděli, že nás stínati budou, okazovali. Slovem všecko se k vojně veliké hotovilo. Pán náš chtěje všecko pravdivě vyzvěděti, kteří toho vojska vůdci budou a jak silně vyláhnou, peněz nelitoval, na špehy nakládal, mnoho tejných rad a předsevzetí tureckého dvora přezvěděl, sám to vlastní rukou spisoval, a potom sekretáři do cifer překládati poručil, chtěje to co nejdříve císaři našemu uvésti v známost. Ti pak jeho spisové v pokoji pod zemí v bezpečném místě chováni byli tak tajně, že o nich, co a jací jsou, z nás žádný nevěděl. A ačkoli hofmistr někdy donášející ty osoby vídal, však ničehož domakati se nemohl.

V tom přihodí se, že ten náš hofmistr, jménem Mörthen, těžkého a hanebného provinění se dopustil. Což když panu poslovi v jistotě oznámeno bylo, týž člověk na závazek cti a víry, že z pokoje svého do jistého času vycházeti nebude, vzat jest. Poněvadž pak Turci zevnitř vrata našeho domu závorami uzamykali, my také jsme je vnitř zatarasovali, aby Turci i k nám, kdy chťi, přijíti nemohli. Klíč od vrat pán písaři kuchynskému odevzdav poručil, aby žádného nepouštěl bez povolení jeho do domu ani z domu.

V tom ten hofmistr, když se naň pozoru nedalo, a písař raním jitem na skupování potřeb dvířkami vycházel, přiloudiv se pozadu nenadále jím strčil, ven z domu vyskočil, a že muselmannem býti chce, hlasitě vykřikoval. Čauš, kterýž při domě našem stráž měl, s velikou radostí ten křik uslyšav, hofmistra hned k bašovi vedl, a úmysl toho bezbožníka přednášel. Baša nejen schvaloval to velice, nýbrž také, že tak vzácného člověka, hofmistra poselství křesfanského dostal, se těšil, a hned mu také pěkné šaty turecké červené, turban i pěkný kůň turecký daroval, a jej s velkým komonstvem do mešity doprovoditi poručil ku přijetí nové víry.

Když ten bídník tam veden byl, šlo mnoho set jízdných i pěších vojákův mimo náš dům před ním i za ním, všickni hrozně křičíce a štěstí mu žádajíce, kterýžto veselou tváří na sobě okazoval, a sedě na koni a do oken hledě pyšně sobě počíнал. Po obřízece žold neb plat každý den 40 asper, jak nám pravili, jemu nařizen

byl, kterýž u nich jistě veliký jest. Ten padouch, ačkoli v Praze od dvora mladou paní z Pernštýna svou manželku, kteráž při témž dvoře za hofmistryni sloužila, i syna čistého mládence měl; však to všecko opustil, nad duši; synem i manželkou se zapomněl, Turkyni hned sobě za ženu pojal, a často mimo náš dům chodíval i jezdíval. Náš pán velmi se nad tím rmoutil, obávaje se, aby on, jakožto všech našich obyčejův povědomý, příčinou neštěstí a všeho zlého našeho nebyl: což se také stalo.

Jednou přijda ten hofmistr k Synan-bašovi, pravil: Poněvadž já byv křesťanem králi mému víru jsem zachoval, i nyní, když muselmanem jsem, tu věrnost sultánovi i všem baším prokázati, a pro rozmnožení panstva jejich něčehož, ani hrdla, litovati nechci. Abych tedy té věrnosti k císaři mému i celému národu tureckému dokázal, žádám, aby mně velkomocný baša dovolil s některými Turky kancelář posla císaře křesťanského prohledati, v kteréž věci takové najíti a před bašu předestříti, že se tomu každý podíví, kudy a kterak k nim posel křesťanský přišel; neboť i přední osoby a úředníci císařští nestydí se proti svědomí svému činiti, a jemu tejně rady zjevovati, o kterýchž zvěsti král Vídeňský, není pochybnost, že se vedlé předsevzetí tureckého časně k tomu přihotová, a pomoci od říše, kteráž mocna jest, žádati bude.

To když baša sám u sebe uvážil, jeho z takové věrnosti pochválil, a aby mohl posla křesťanského kancelář prohledati, nejen povolil, ale také jemu přední čauše, mezi nimiž Španiel a několik Vlachův poturčených bylo, přidal s tím poručením, aby všecko bedlivě se prohledalo, a na to pozor měl, aby té šelmě hofmistrovi, jemuž Turci při poturčení Alibeg jméno dali, v ničemž žádná nestala se překážka.

Den před tím poručil sobě pan posel ty v cifrách přeložené listy od sekretáře, kterýž s jinými rytířského stavu služebníky panskými o dukáty hrál, přinesti, a při nahlédnutí do nich vidělo mu se, že něco vypuštěno jest; protož poručil přípisy z těch tejných skryšít přinesti, a shledav, že v ničemž chybeno není, hned je zase v táž tajná místa schovati rozkázal. Ale sekretáři hra milejší byla, kterýž nepamatuje na svou povinnost a přísahu, kterouž pánu bohu a císaři učinil, jako do kanceláře vešel, do nejbližší almárky je schoval a zase ke hře odešel. A protož, jak

se zdá, žádná rada a opatrnost lidská nemůže překaziti osudu a uložení božímu.

Druhý den velmi ráno přijel ten nešťastný Alibeg s padesáti přednějšími Turky k domu našemu, a když zatlučeno na vrata (jak prvé od nich písař kuchynský klíče měl, tak tehdaž jich na špalku v kuchyni ležeti nechal), kuchtík neptaje se žádného, má-li otevřítí, na zatlučení klíče vezma jim otevřel. Načež oni velmi tiše do domu všedše, do pokoje panského nenadále se přihnali, jichž se i pán i my všickni ulekli. Tu hned přední čauš pánu vlasky oznamoval, kterak by vysláni byli s Alibegem od velikého Synan-baši s tím poručěním: poněvadž Synana zpráva došla, žeby všelijaká předsevzetí jejich vyzvázovati, a co při dvoře jejich nejmočnějšího císaře se děje, králi svému v známost uvozovati měl; protož aby hned kancelář otevřítí dal, a témuž Alibegovi, aby všecko přehledati mohl, v tom nezbraňoval, to že jistě přísné poručení bašovo jest.

Vyslyšav tu řeč pan posel, kázal sladký nápoj a lahůdky přinesti, a aby se posadili, žádal. Přitom pak na poručení bašovo takto odpověděl: kterak by to věc nenáležitá byla, aby kancelář posla císaře římského prohlédávati se měla, a to na pouhé osočování té šelmy zpronevěřilé, jeho hofmistra předešlého. Jakož také tu hned v oči mu domlouval, kterak se nad duší, nad manželkou a dítkami zapomenouti mohl, a že jistě od boha pomsty neujde. Ale přítomní Turci, aby mu nedomlouval a jeho s pokojem nechal, poněvadž on ne více služebníkem jeho, nýbrž muselmanem jest, pánu radili, a aby kancelář se otevřela a oni aby vůli bašovu naplniti mohli, napomínali. Pán nemoha jináč učiniti, k sekretáři poslal, tajně se ho tázav: schoval-li ty věci (rozuměje připsy), o kterýchž on dobře ví? A on zase pánu vzkázal, aby se nestaral, a sám také ku pánu přišed návštěji dal, že jest to schováno; a jistě od něho pán bůh všecku paměť pro hříchy naše odníti ráčil.

Když tedy čaušové, aby se kancelář otevřela, napomenuli, pán tak učiniti sekretáři rozkázal, do kteréž pán s nimi vstoupiv a vždy tomu šelmovi domlouvaje jej týral, že znamenité tajnosti najde, a z toho veliké milosti u bašete anebo u sultána nabude. Načež ten bídný padouch nic jiného neřekl, toliko to: Nech mne jen hledati. Když se pak ta kancelář otevřela, on s velikým strachem, až se třásl, povrchně hledal, a některé prosté listy, co nám tovaryši naši a

známí z Vídně psávali, našel. Tolikéž v truhlách, když se mu otevřely, nenalezl jedině poznamenání příjmův a vydání i ledacos jiného, což za nic nestálo. Maje pak ten bezbožník už z kanceláře jíti, uhledal u dveří almárku, i tu sobě otevřítí kázal. Tu teprv sekretář se upamatoval, a že v ní všech nejplatnějších věcí ležeti nechal, zpomena, na pána pohleděl. Pán domnívaje se, že ty věci v náležitém místě schovány jsou, aniž na srdce jeho vstoupilo, aby sekretář tak neopatrný býti měl, smíchem a týráním: tu budou, tu se naleznou! toho zrádce zahanboval, a směje se, aby almárka se otevřela, rozkázal. Do kteréž jakž jen Alibeg ruku vložil, právě na ty přípisy, okolo šesti archův silně sáhl a je z almárky vzal. Kteréž pán poznáv jako roucha zbledl, a nemoha se zdržeti na zeď se podepřel; a nešťastný hofmistr pohledna naň zkríkl: To já chci mítí a nic jiného více! A vyjda z kanceláře všecek vesel, s tím se před Turky vychloubal. My pak ačkoli jsme mnozí přítomni byli, však nevěděli jsme, co ten nešťastník vzal, a čím se vychloubá, sice kdybychom byli věděli, byli bychom mu to jistě mocí vydřeli a do ohně vložili, neboť nás tak mnoho jako jich bylo. Ale pán hned s těmi čauši do rokování se dal, svého strýce do truhly poslav, a v uherských kloboucích tolary i dukáty nosití poručiv čaušům rozdával, a aby mu jen něco vytrhnouti dovolili, prosil. Což by se za peníze i jistě bylo stalo; ale ten bezbožník, když toho přední čauš od něho požádal, z ruky své nic vydati nechtěl, předkládaje, že jeho štěstí i hrdlo na tom záleží. A tak pán darmo peníze těm čaušům rozdal.

Když ti turečtí komissari odešli, teprv pán sobě velice hořkovati počal, sekretáři s pláčem domlouval, a kterak on za to bohu i císaři našemu odpovídati bude, nařikal řka: „Nic mně o mé hrdlo není, rád sám chci umřítí, kdyby toliko vás mladých lidí nebylo; neboť vy se pro zachování hrdel poturčiti musíte, a tak na věčné zahynutí příčinou hry mého nedbanlivého sekretáře přijdete. Neboť když se to Synan-bašovi donese, co ten nešťastný padouch z almárky vzal, možné není, abyste ohavné smrti ujítí mohli.“ Od té chvíle nic nejedl, nepil, na loži nespal, s pláčem vždy se modlil, a každé hodiny, kdy pro nás posláno bude, očekával.

Po nedlouhé chvíli ten nešťastný poturčený hofmistr poslal

ku pánu, chce-li mu tisíc širokých tolarův poslati, že mu z těch listův něco vytrhnouti dovolí. Pán ovšem několik set tolarův mu poslal; ale on vzav peníze, s nimi k Synan-bašovi šel, a jak dobře a upřímně s ním smýšlí, se vychloubal, okázav ty peníze, kteréž mu pan posel proto poslal, aby mu něco vymazati neb vytrhnouti dopustil; ale on že toho pro žádné dary učiniti nechtěl; nýbrž co v kanceláři vyhledal, že to jemu odevzdává, a aby se k císaři za něho přimluvil a nějakou milost jemu objednal, pokorně žádal.

Baša nemeškaje pro poturčené Němce poslati, ty listy do jazyka tureckého sobě přeložiti dal; poznav ale, že se tu mnohých předních úředníkův i samé císařovny dotýče, jakožto stará liška nechtěje ženinám císařským v nemilost padnouti, neb císařova matka a žena jeho vším vládly, a co chtěly, dělaly: toho při sobě zanechal, o tom nemnoho hlásal a toliko sultánovi oznámil, že se v kanceláři posla Vídeňského tajná psaní našla, z nichž tak mnoho poznatí se může, že ten posel, co se kde v městě děje, všecko králi Vídeňskému prozrazuje; protož co by měl dále s tou věcí činiti, císaře se dotazoval. Sultán bašovi pana posla i všecky jeho lidi a služebníky hned v moc dal, aby s nimi, což se mu líbí, činil. Od toho času nic více od stravy; toliko chléb a vodu nám dodávali, kuchyňskému písaři na trh pro potřebné věci vycházeti nedopouštěli, a dům náš, aby žádný z něho nevycházel, dobře strážil opatřili. Pan posel očekávaje každé hodiny na sebe i na nás velikého nebezpečství, hořem se tuze roznemohl a z lůžka nějaký čas nevstával. Také i nás více nežli polovice se rozstonalo, a zůstalo nás velmi málo, kteří by dokonalého zdraví požívali. Tu naše nejlepší lékařství bylo dobré řecké víno, kteréhož jsme měli do šedesáti beček; tím mnozí smutnou chvíli krotili a se obveselovali, jiní pak nemocní, kdy hodinka šťastná přijde, očekávali.

Když zhotoveny byly všecky věci, k polnímu tažení do Uher potřebné, Synan-baša dne 15. srpna, políbiv ruku sultánovi a dostav praporce hlavního i šavle, velmi slavně jel z města mimo náš dům, vyprovázen ode všech bašův a téměř ode všeho obyvatelstva. Před ním jeho dervislarové, hodžalarové, též přátelé Mahometovi v zelených puntíci jeli; potom nazí mniši, držíce jeden druhého za ruku tak dlouho kolem, allah hu! křičíce, chodili, až velikou mdlobou na zemi padali a ležeti musili; jiní hlasitě štěstí

mu žádali, a jejich kněží před ním jdouce zpívali a knihy otevřené nesli. Za ním také jelo 24 pázat sultánových na přepěkných koních, jsouce všickni v zlatohlav oblečení, na trméních, sedlech, terčích a na koních blyštělo se všecko zlatem a drahým kamením, zvláště kopí a šavle drahým kamením vysazované. K tomu byl nač míru pěkný, teplý a veselý den, tak že když slunce na ta pacholata svítilo, veliký lesk pocházel od toho zlata a drahého kamení. Jistě bylo nač se podívat, když krom té veliké slávy také nesčíslný počet obyvatelův až za město, kdež Synan stany rozbítí dal a své ležení měl, jej vyprovodilo. Nebo Turci, kdykoli z domu vyjedou, prvního dne daleko se nevydají, aby, jestliže co zapomněli a toho se nedostává, tím blížeji jsouce sobě to spraviti a přivezti dáti mohli.

My všickni z toho jsme se radovali, že ten náš nejhlavnější nepřítel z města vyjel, domnívajíce se, že tak v zavřeném domě zůstaneme, a nic horšího nás nepotká. Ale zmýlila nás naděje. Nebo třetího dne Synan-baša několik předních Turkův k p. poslu, kterýž velmi nemocen ležel, jménem Ferhata baši lstivě a lživě poslal, aby hned vezma toliko dva neb tři služebníky k němu přijel, že se nějáci latinští listové našli, aby mu je přečetl. Pán jsa víc mrtev nežli živ prosil, aby ho při bašeti omluvena učinili, že mu nikterakž na ten čas na koni jeti možná není; jak bude ale zdravější, že se rád najíti dá. Ale oni stáli na svém, aby se přistrojil, a nechce-li dobrovolně, že jej přinutí, poněvadž také s sebou pro něho vůz mají. Pán posel vída, že jináče býti nemůže, černé aksamitové šaty uherské na se vzal, a poněvadž mu Turci pravili, že asi po hodině zase přijde, do vozu, kterýž, červený soukenný byl, jakž za starodávna v městech užívali a po řebříku do nich lezli, se posadil, a rozžehnav se s námi, od nás ne k Ferhatovi, ale ven z města k Synan-bašovi dvěma koňmi vezen byl, nemaje než patero čeládky s sebou. Když přijel do ležení, hned ho jakožto nemocného do stanu a služebníky jeho do želez Turci položili, janičarskou stráží všecky opatřivše; my pak, kteří jsme doma zůstali, nic, kde se pán poděl, nevěděli.

Až asi po dvou hodinách viděli jsme, an lidu ze všech stran na tisíce k našemu domu běží, řadou se staví, na střechy ležou, a posledně tak se jich mnoho shromáždilo, že jsme jich přehléd-

nouli nemohli. My pak nevědouce, co by to znamenali a jaké divadlo býti mělo, nejprvé jsme se domnívali, že někde v našem domě hoří; až po malé chvíli vidíme stráž, kteráž při popravách obyčejně se užívá, blížiti se přímo k naší hospodě. Za tou stráží jel Subbaša, soudci, mistři popravní, biřici a kati, nesouce v ruce řetězy. Tu oči všeho lidu na nás obráceny byly. K domu když přijeli, Subbaša s koně i jiní Turci ssedali, a janičáři s hřmotem a křikem dům náš otevřeli (čehož jsme se nenadáli, nýbrž že Pán náš zase k nám přijede, se domnívali), a všecky, kde koho dostati mohli, z domu po pavlačích vedli i vlékli, a kruh železný každému na krk vhodivše řetěz skrze něj prostrčili. Tu každý z nás co střeštěný sem i tam, kde mohl, utíkal. Já ačkoli několik neděl na červenku stonaje na žádné noze státi jsem nemohl, však vida, co se s mými tovaryši děje, i já v lůžku jsem nezůstal; nýbrž nejvýš pod hambalky jsem vlezl, s jednoho na druhý tak nebezpečně jsem skákal, že kdybych byl upadl, na sto kusův rozraziti byl bych se musil. Naposledy všecek bez paměti zase do svého lůžka jsem vlezl, a když už Turci všecky mé tovaryše na řetězích svázané měli, i také všecko, kde co najíti mohli, pobrali a mezi sebou rozdělili, týž Subbaša ke mně přišel, k němuž jeden řekl: Tento mladík mdlý jest a nemocný; může se vyhovíti a musulmanem býti; nechme ho tu, až se vrátíme, dáme jej do serailu Ferhata-baši.

Já to uslyšav, neb jsem už něco řeči turecké se naučil, vstal jsem z lůžka řka k nim: že já s tovaryši svými zlé i dobré trpěti chci, a tu že nezůstanu, prose jich pro odplatu boží, aby mne tu nenechávali. A tak jen v košili bez spodkův, hodiv na se toliko sukni dlouhou uherskou, dolů šel jsem s nimi, kdež druzí už za hrdlo ukováni byli. Dolů přijda i hned padnu a vstáti nemohu. V tom přikročil jeden z katanův, dal mi okolo hrdla kruh železný, chtě také i řetěz prostrčiti; ale čauš zakřikl ho, aby tak nechal, že pro nemoc choditi nemohu.

Na to vrata otevřevše jednoho po druhém vyčítali, neb nás všecky zaznamenané měli. Každého pak za železný kruh držel kat jeden, a tak Subbaša zase na kůň vsedl, a strážní jdouce okolo nás lid na různu rozháněti počali. Že pak jsem já na žádné noze státi nemohl, přivedli mi nějakého Turka, ježž hamola neb krosnáře jmenují, kterýž všelijaké věci z peněz od moře po městě nosí,

na jehožto ze tří vycpané sedýlko mě jako křástele posadili, a já na něm co pes na hrázi seděl. V tom pohlédnu na mne neveliký mužik Turek s ryšavou bradou k okolostojícím hlasitě zvolá: Jestliž to věc spravedlivá, aby tento právě věřící toho psa nésti měl? A přiskoče ke mně praští mě přenáramně, že jsem hned nevěděl, kterak jsem s toho koně sletěl; nad to v bok nohou nevázně mě udeřil, a byl by dále kopal, kdyby náš předešlý janičar Mustafa, spatřiv to nade mnou byl se neslitoval. Ten nemoha toho vytrpěti a žalostí na mne se dívati, neb mně všeho dobrého přál, dobyv své hole a odtrhnuv mě od něho, lál mu turecky, proč mě nebohého vězně nemocného bije, a zmužilost svou nade mnou prokázati chce? Jestli tak hrdinského srdce, aby toho dovedl nyní v Uhřích proti čerstvým gaurům, že jich najde dosti, kteří se mu postaví; a umrlého gaura, ukazuje na mne, že jest snadno tepati a naň se potřásati. A když mu druhý zase zpurně odpovídal, tu můj milý janičar holí přes hlavu ho mlátil, až ho i krev polila. Turek pak zase po janičaru nožem hnal. V tom téměř okamžení zasedlo se podle janičara do sta osob, a tolikéž podle druhého, tak že i kamení bráti a házetí počínali, a byť strážní a císařský sudí neb Subbaša spěšně se obrátiv k nám skokem na koni byl nepřijel a pod hrdla ztracením, aby pokoj zachovali, neporučil, veliká byla by se pro mne stala různice, a my bychom všickni za to nevině byli trpěti musili.

Po ulišení toho rozbroje Mustafa zdvihnuv mě od země dvěma mne vésti dal; však že mi pro mdlobu možné jíti nebylo, vždy pozdaleka za jinými jsem poklesával. V tom potkají nás soumaři, nesouce ke dvoru na mezcích dříví provazy utážené, kteréž provazy přefav čauš jeden kázal mě na mezka posaditi, a kat jeden držel mě za jednu nohu, abych nespádl, a druhý za druhou. Mé pak tovaryše na těch řetězích řadou vedli, a já poctivě jen v košili, a to velmi zvolna, v tom bodlavém dřevěném sedle za nimi jsem jel. I vedli nás k větší hanbě a posměchu skrze nejlidnější náměstí a ulice, a bylo velmi horko, tak že zemřítí jsme mohli velikou žízni. Někteří sice nás litovali, jiní pak zuby skřípěli, a že nejlépe s námi na šiběnici pravili. Když nás se pak do vůle po městě navodili, přímo k písecké bráně, kdež rybní trh jest, nás vedli, a s obojí strany okolo nás, z předu a zadu, šlo

nesčíslné množství lidu, neb prvé jich nikdy tak mnoho na popravu vésti neviděli.

Dav lidu ven branou se tlačící zarazil průvodce naše, že před branou s námi zastavili. Já pak nemocný, velikou mdlobou, žízni a horkem strápený, k tomu od sedla do krve odřený nemohl jsem se, kde bychom byli, upamatovati. A ohlédaje se spatřím kněze Jana z Vinoře, kteréhož se, kde jsme, táži. On na to, že nedaleko od šibenice, odpoví; pročez abychom se do vůle boží odevzdali a duši svou jemu poroučeli. Mezi tím vždy dále nám pokračujícím janičafi cestu kyji dělali. Jak jsem já háky na šibenici a na ní dva katy skřipce držící spatřil, tu hned bez sebe jsem zůstal, v mdlobách byl a o sobě nic nevěděl. Aníž jsme se čeho jiného nadáli, nežli že nás všecky zvěšejí, poněvadž tam s jinými při popravě rovně ten průvod zachovávají.

Tovaryši moji vypravovali mi po čase, neboť mne, jak řečeno, mysl i paměť i s životem pomínula, že když je pod šibenici přivedli, ještě dva kati nahoru vylezli, a mezi tím soudce takto k nám promluvil: Kterak smrt ohavnou před očima vidíme; protož z veliké lítosti, kterouž nad námi má, že při hlavě Sultána pána svého nám slibuje, chceme-li se poturčiti, že nám hrdlo darováno bude. Ale z milosti boží žádný toho neučinil, všickni raději hrdlo ztratiti hotovi jsouce; ačkoli z druhé strany strachem smrti tak omámeni byli, že žádný nevěděl, živ-li čili mrtev.

Asi za čtvrt hodiny Subbaša poručil, aby vedli nás k moři, ano tu blízko bylo. Tedy lid obecní, poněvadž nás na háky nezvěšeli, jináč se nedomníval, nežli že nás stopí v moři. Protož, co kde živo, k moři běželo, a pro pohodlnější divadlo na loď a koráby sedalo. Když pak nás k běhu přivedli do jedné loď, na niž z Evropy do Asie velbloudy a mezky se všelikými kupeckými náklady převozují, téměř po hlavě nás vstřčili, velmi na nás při tom klnouce, tak že nebozí jeden druhého na těch řetězích strhnouti mohli. Já pak zase k sobě přišed a bohu svému, že mě od té ohavné smrti vysvoboditi ráčil, poděkovav, poněvadž mi s toho mezka slezti nemožné bylo, a strach maje, aby mě s něho nestrhli a jako tovaryše mé do loď nevhodili, na všecky strany se ohlédaje štěstím jednoho Turka známého spatřím, i zvolám prose ho: Má duše, pro bůh tě prosím, pomoz mi! Kterýžto, ač

naň jiní škaredě hleděli lajce mu, nic nedbal; nýbrž přiskočiv ochotně dolů mi pomohl, a „Bůh tě vysvobod“ smutně ke mně promluviv odešel.

Odstrčivše nás od břehu, přední soudce a tovaryši jeho s námi na lodí se plavili; my pak jsme se jítáč nedomnívali, nežli že nás stopí, aneb na černé moře do té přehrozně černé věže povevou, neb se s námi tam zatáčeli. Tu zastavivše opět nás napomínali, chceme-li se poturčiti, že už poslední naše hodina jest, poněvadž nás všechny z poručení Synan-baši stopiti mají; abychom tedy své mladosti politovali, že z nás chtí dvořanův císařských, spahův a janičarův nadělati, a pěkné šaty a koně darovati. Ale my ustavičně bohu se modlíce a jemu se poroučejíce, jak se jeho milosti dobře líbí, tak aby se nám stalo, na tom jsme zůstávali, uznávajíce, že jsme toho všeho pro hříchy naše zasloužili. Divákův měli jsme okolo sebe na tisíce, kteříž se na náš mokrý pohřeb dívati chtěli; neboť také kaři i popravci s tím sudím byli na naší lodí.

Když pak stálost naši, že se žádný poturčiti nechce, viděli, pohružky nám činíce, že nás do takového vězení dají, kdež bychom sobě raději mrtvu než živu býti žádali, s hněvem dotírali, a do vůle se s námi najezdíce obrátili posledně k arsenálu neb zbrojnici císařské, kdež mnoho set lodí všelijakých bývá, a v sklepích galer i jiných lodí válečných množství se schovává. Z lodí tedy vysadivše nás, do velikého čtverhranného stavení vedli, kteréž velikými a několik sáhův vysokými zdmi obehnané bylo. *)

XXIX. KAREL ZE ŽEROTÍNA.

(Nar. 1564, umř. 1636.)

A. Povolání do soudu zemského v Moravě.

(Z Paměti Žerotínových.)

Léta 1594, 22. měsíce máje přinešeno jest mi do ležení před Ostřehom psaní JMC., skrze něž mne do soudu zemského v mark-

*) Ztrávil dvě strastná léta p. Vratislav z Mitrovic s jinými v tomto zajetí a vězení, konečně za výplatou své rodiny odtud propuštěn opět do vlasti se navrátil.

rabství Moravském voliti, a abych se, když soud držán bude, najíti a od pana hejtmána téhož markrabství dosaditi dal, poroučeti ráčí. V témž ležení mne nejedno psaní téhož pana hejtmána za touž příčinou došlo; tak že naposledy jsem se odtud vypraviti, a do Holomouce k svatojanskému soudu postaviti musel. A hned ten den, jak jsem přišel, kterýž byl 6. Julii, abych se nahoru mezi Jich Milosti dostavil, skrze dva stavu rytířského, p. Jindřicha Blektu a p. Přepického mi oznámeno jest; než vylučil jsem se za slušnými příčinami.

Nazejtří pak tíž páni soudcové mezi osmou a devátou hodinou p. Šlibice, jinak Kravařského, a p. Blektu pro mne poslali, s nimiž do kláštera jsem došel; a ve světnici soudní malou chvíli pobyv, od pana Fridricha z Žerotína hejtmána jsem zavolán, kterýž ke mně těmito slovy promluvil: „Pane strýče, Jich Milosti znajíce hodnost osoby vaší, též i na poručení JMC. Vás do soudu bráti ráčí: vstupte do šraňkův, a povinnost obyčejnou vykonejte.“ Na kteréž promluvení tuto jsem dal odpověď:

VM. pane hejtmáne, VM. milostiví páni! Před některou nedělí došlo jest mne v ležení Ostřehomském psaní JMC. pána našeho nejmilostivějšího, v němž mi JM. oznamovati a milostivě věděti dávatí ráčí, že jest o tom panu hejtmánovi, abych do soudu zemského v tomto markrabství dosazen byl, milostivé nařízení učiniti ráčil; vedlé kteréhož dostal jsem také psaní od pana hejtmána, v němž mi, abych se neprodlévaje k tomuto přítomnému soudu do tohoto města najíti dal, ráčí poroučeti. Na kteréžto JMC. milostivé poručení a povolání páně hejtmánovo, ačkoli jsem se uznával povinna býti i hned poslušně a povolně se zachovati: a však předkládaje sobě své mnohé nepřiležitosti, nedostatky, neumělosti a jiné nezpůsoby, a znaje výborně dobře, že k ničemu méně jako k takovému povolání se hoditi nemohu: umínil jsem sobě, odtud, kde jsem toho času byl, se nehýbati, až bych prvé JMC. o všem tom, co by mi při této věci ku překážce bylo, poníženou zprávu dáti a učiniti byl mohl, byv té jisté naděje, kdy bych to tak vykonal, že i JMC. takové mé v ležení zůstání milostivě by vážiti, i pan hejtmán tolikéž se mnou dobře spokojen býti by ráčil. Než když potom i druhé i třetí poručení od pana hejtmána mne došlo, abych snad od někoho vykládán nebyl, že

sobě buď úřadu, buď osoby panské lehce vážím, nechtěl jsem déle na svém úmysle státi, než jak jsem nejprv mohl, k Moravě jsem se obrátil, tím celým úmyslem, pokudž by mne co takového, jakož nyní vidím, od Vašich Milostí potkalo, abych týchž, jakožto svých laskavých pánův se vši uctivostí služebně prosil, abyste mne v to, k čemu já se nehodím, čemu nerozumím a k čemu nikoliv způsoben nejsem, potahovati a uvozovati neráčili; nýbrž abyste radši ve své laskavé uvážení to ráčili povzítí, že já, poněvadž větší díl věku svého v cizích krajinách jsem ztrávil, zdejších pořádkův, práv, zřízení, obyčejův, zvyklostí, a ničehož, což tomu, který mezi VM. dostati se má, zapotřebí jest, žádné povědomosti jsem dosáhnouti ještě nemohl. Mezi VM. pak býti a nic nevěděti, ničemu nerozuměti, spravedlností lidských neuměti rozsuzovati, a toliko na cizí šlepěje nastupovati, cizíma očima viděti, cizíma ušima slyšetí, ke všemu amen říkati, jinde myslí a zde osobou býti, a ať krátce všecko povím, toliko jméno soudce zemského míti, a ne podstatu, sami uznati moci ráčíte, žebych VM. toliko ku překážce, sám pak sobě ku posměchu, a což více jest, k ublížení svědomí a dobrému jménu svému býti, a tak někomu jinému toto místo zasednouti musel, které by on s větším úžitkem vlasti této a s větší svou poctivostí držeti a zastoupiti mohl.

Také před VM. netajím, že i přirozená má náchylnost mne k tomu vede, i úmysl můj od některého léta už vzatý mne v tom ustáváje, abych při válečných věcech něco zhlídl, zkusil, se přivcičil, tak abych potomně, nabuda jich nějaké povědomosti a zkušenosti, pánu svému, V. Milostem a celé vlasti své v čas potřeby užitečně sloužiti mohl. K čemuž když jsem doma žádné příležitosti neměl, hledal jsem jí v cizích krajinách; a když potom pán bůh na naše sousedy a tudy i na nás válku dopustiti ráčil, nechtěl jsem jí zanedbati; než jak mi nejprv možné bylo, hned jsem se do ležení vypravil, odkudž bych se byl nikoli tak brzo nepustil, kdyby mne, jak jsem nahore dotkl, toliké poručení i JMC., i VM. pane hejtmane, bylo nedošlo. Vidím pak, že v takovém mém předsevzetí skrze to přítomné povolání veliká mi se překážka děje; nebo touto povinností zavázán býti, a válečných věcí chtíti následovati a hleděti, jednomu člověku není nikoli k učinění možné. Soudím také, že opustili to, čehož vždy jakéž takéž známosti jsem

došel, a ještě větší s pomocí pána boha nabyti se naději, a přistoupiti k tomu, k čemuž ani náchylen ani způsoben nejsem, s větší škodou nežli prospěchem by mi býti muselo. Za kterouž příčinou VM., že prohlédnouce na tuto mou slušnou a spravedlivou omluvu (poněvadž bez pochyby proti JMC. nic tu učiniti neráčíte), jí místo dáti, mne ušetřiti, a abych radši svého začatého povolání hleděl, nežli v něco jiného se dával, laskavě dovoliti ráčíte, služebně a velice prosím, a VM. takového dobrodiní, takové milosti a lásky svými povolnými a hotovými službami nikdy se odsluhovati nepřestanu a nepominu.

Když jsem přestal mluvití, pan hejtman kázal pánům se sstoupiti, a po malé chvíli, jak se zas rozstoupili, dal mi odpověď: že poněvadž až posavad takové omluvy žádnému nepostačovaly, Jich Milosti neráčí moci na mně počátku činiti, nad to více, že jest v tom vůle a poručení JMC., a protož abych do šraňkův stoupil. Mluvil jsem z novu, a aspoň za to prosil, poněvadž toliko dva neb tři dni dříve vzdání soudu pozůstávají, aby mne na ten krátký čas toho závazku prázdna učiniti ráčili; a snad mezi tím, když by JMC. mnohým mým překážkám, kteréž bych předložiti chtěl, porozuměti ráčil, mohl bych od Jeho Milosti dokonce této práce a povinnosti zbaven býti. Ale sklamala mne naděje; nebo jsem jednak musel do šraňkův vstoupiti a přísahu obyčejnou učiniti; kterouž těmi všemi slovy, jakž mi od pana Ctibora Sirakovského z Pěrkova, nejv. písaře markrabství Moravského, uapřed čtena byla, hlasitě jsem vykonal.

Po učiněné povinnosti vyšel ke mně ze svého místa pan Smil Osovský z Doubravice a na Třebíči, toho času místodržící pana Hynka Brtnického z Valdšteina a na Brtačci, nejv. komorníka markrabství Moravského (kterýž těch dnův z Teplice Vídeňské domu se navracoval), a mne na místo mi uložené po pravé ruce panu hejtmanovi usadil, podlé pana Arkleba z Kunovic.

Pán bůh, který mne v to místo uvedl, račiž svou svatou přítomností mne k těm pracem způsobovati, a v nich šťastného prospěchu a svého božského požehnutí, jakž potřeba ukazovati bude, a milosti své udělovati.

B. Z Obrany psané k panu Jiříkovi z Hodic r. 1606.

Nezle ani nerozumně, podlé soudu mého, smyslil onen, VMsti paně z Hodic! který svým pověděním to pronesl, že není dosti na tom, aby kdo dobrým byl, než také aby o něm to smyšleno bylo, že dobrý jest. Kterýmižto slovy, jakž se rozuměti může, nic jiného vyznamenávati nechtěl, než že býti bez prokázání toho, čím co jest, jest ničím býti. A jistě jakož vino, byť nejvýbornější bylo, k malé jest platnosti, pokud dobrota jeho pitím aneb jiným jeho užíváním okušena nebývá; a jakož krmě i nejlibější a nejlépe připravená špatně můž býti ceněna, dokud nebývá rozeznána chutí: tak i člověku, jakkoli dobrý by byl, ano byť ctnostmi svými i všecky jiné lidi převyšoval, málo to prospívá, jestli ta dobrota jeho a ctnost v něčem zevnitřně se nepronáší a známa lidem učiněna nebývá. Tudyť zajisté pravíme i o slunci, že světlé jest, poněvadž nebe i zemi osvěcuje; tudy i oheň horký býti vyznáváme, že teplotí svou všecko zahřívá; tudyť o zemi vysvědčujeme, že hojností svou oplývající naplňuje všecka stvoření: tak podobně i o člověku, že dobrý jest, smýšlíme, když všem prospívá a žádnému neškodě, dobrotu svou skutky dobrými na jevo vynáší! A tent jest vlastně a nejiny smysl a rozum slov nahoře položených, jimž se toho při každém člověku vyhledává, aby čímž jest, toho také patrný důvod při sobě měl, kterýmž by odporující přemáhal, povolující libě vázal, aby chtějte oni neb nechtějte musili smysl svůj pravdě poddati, a na odpor se jí stavěti bez zahanbení svého nikoliv nemohli. Zajisté povrchně je vykládati chtíti a ku postrannímu nějakému smyslu natahovati, jako by mínění jich k jinému cíli nesměřovalo, než k dosažení marné chvály a jalového u lidí svědectví, tak aby člověk pro to samé dobrý byl, aby za toho od jiných byl držán a vidín: bylo by otvírati bránu ku pokrytství, k falši a podvodu cestu okazovati, čemuž žádný rozumný, ovšem pak vznešený filosof neb mudřec neučil nikdy. Máť sice všeliká ctnost sama dosti na sobě, a sama krásna ze sebe dosti jest, byť i od žádného chválena nebyla; ale že pak bez skutečného činění nic jiného sama v sobě není, než daremná idea bez formy, a jako stavení marné v povětrí; protož aby tím byla v pravdě,

čímž jest, nicméně musí po skutcích poznána, po ovoci okoušína a po znameních jistých znamenána býti, aby snad nebyla podobna larvám a příšerám nočním, které majíce tvárnost a způsob podstatných věcí, jsou však mámením toliko pouhým, ne tak spěšně se ukazujícím, jako rychle mijejícím i pomíjejícím. Odkudž znáti, že jednoho každého největší starost o to býti má, aby vidíno to na něm bylo, že takový jest, za jakého chce jmín a uznán býti, bez čehož k čemuž by koli sáhl člověk, na prázdno by byl vítr lapal a slín honil, poněvadž sama vůle bez práce k žádnému dílu a jakémukoli předsevzetí nepostačovala nikdy. A jest tento smysl tak přirozený všechněm, tak myslí projatý, tak do srdce vkořeněný a jako vpitý, že žádnou tvárností, žádným připodobňováním, žádnou barvou nedá se vyprázdniti. Nebo poněvadž lidé jsou tvor rozumný, a rozumu nej přednější vlastnost jest známost všeho, známosti pak základ pravda, t. j. na tomto místě vystižení příčin a důvodův jedné každé věci: nic nemůže člověk viděti, nic slyšeti, nic makati, ničeho smyslem chápati, aby se hned v mysli neplodilo: proč? aneb podlé čeho? A protož byt se dlouho blázen stavěl moudrým, šibal upřímným, ožralý střízlivým, předce vystižen bývá v činech svých a při konci i vysmán. Jako onen skucec, kterýž mnoho o své štědrosti vypravuje, naposledy nemohl se tak přemoci, aby mu přirození nevytisklo to slovíčko „Deerit“ t. j. nedostane, jimž samým všecko zbořil, což prvé postavil, a vyjevil přirození své i všech lakomcův, jimž se i o největší hojnosti zdá, že nedostatek trpěti budou. Jakož zajisté nejpatrnější částka jest v postavě jeho, tak i nejobecnější jeho dílo jest sahati k tomu, co se vidí zevnitř, a ne k tomu, co složeno jest uvnitř; poněvadž zvah všech věcí jest tento, aby podobné chýlilo se ke svému podobnému.

A že tomu tak jest, i při Vti, pane z Hodic! se to onedějšního dne ukázalo, když při sjezdu Brněnském po té plané radě, která v domě pana kardinála z Ditrichšteina od některých osob z obyvatelův země této obeslaných horlivěji nežli potřebněji od pana Ladislava mladšího z Lobkovic, místopodřícího pana Karla z Lichtenšteina hejtmana našeho, držána byla, ve kteréž jsem nevěselijak k tomu, což by se s Vti i některých jiných zdáním, snad k dobrému země této povrchně směřujícím, srovnávalo, se přimlouval, při shledání se se mnou v mém novém stavení na rynku

Brněnském ráčila jste těch slov u přítomnosti přistojících, za příčinou oznámenou, ke mně užiti, že „zle dělám, že dary boží v sobě udušuji“. Kterýmižto ačkoliv krátkými a brzo propověděnými, a však mnoho v sobě obsahujícími slovy ráčili jste mne hluboce zajíti a dosti tuze přes hřbet přemrštiti. Nebo co jest dary boží v sobě udušovati, než nechtíti v tom státi, v čemž jsem od boha postaven? a zase, co jest nechtíti ve svém povolání státi, než nebýti tím, což bych býti měl? Odkudž jaká jiná závěrka vyvedena býti může než, poněvadž nejsem tím, co bych býti měl, že jakkoli se k tomu hlásím, že jsem milovník své vlasti, syn její přirozený, vlastní úd těla jejího, čítený bíd jejích, ran jejích účastný, a summou jako nějaký bližencec, který se spolu i narodil i spolu umřel: však poněvadž toho na sobě skutkem a pravdou neprokazují, že má chlouba daremní jest, a má slova ničímž. A darmoť jest jináč, kdy bych toho na sobě nijakž nepronášel a žádným způsobem toho nedojošoval, kdy bych žádným znamením toho ukázati na sobě nemohl, že tím jsem, kým se býti pravím, než žeby důvod Vti mocný, a slova podlé pravidla jistoty vynesena býti musila, k nimž bych i já snadno smyslem svým se přichýlil, poněvadž i u mne stálé jest to a pevné, že žádný dobrý není než ten, kdo skutkem toho dovodí, že dobrý jest.

Ale já (raďte mi odpustiti) takovému Vti smýšlení o mně místa nedávám. Nebo že poněkud rozdílnější způsob při mně se nachází, než před některým časem býval, a že tak úsilnou práci o své vlasti dobré jako prvě nevedu, není důvodem, žebych k ní všecku lásku a náklonnost přirozenou ztratil neb vypustil. Jakož zajisté ať od svrchu uvedených podobeství neodstupuji, nepojednou slunce sluncem býti přestává, že na chvíli za mračno zachází, ano i hned oheň tratí svou palčivost, že v skok studených kachlív neproráží, též ani země proto planou se usouditi může, že na čas úlehle leží a jako odpočívá; tak podobně i já nemám a nemohu tak nakvap odsouzen býti lásky té, kterou k vlasti své nésti, a péče, kterou o ni míti povinen jsem, že se všim jako na harc nevyjždím. Nýbrž jako umělí marynáři, kteří pokud utišení na moři jest, pomalu sem i tam se znášojíce, vítr do plachet svých lapají, a když bouřka se zdvihá, i od přímé cesty na čas se s větrem nazpět obracejíce, vždy však předce na moři zůstávají a

pravidlem kompasu se spravují, až by větru příhodného a ku přístavu, k němuž měří, je vedoucího dočekati se mohli: týmž způsobem já nynějšímu času zlému a nesnadnostem jeho ustupuji a jako před povětrím nějakým pod střechou se skrývám, až by příhodnější léta nastala, a to, co ve mně zavřeno a do času schováno jest, jako z pokladu nějakého vynesti a k dobrému vlasti této vynaložiti dopustila. Jáť jinak v pravdě zemi tuto, ač poněkud ke mně za dobrodění, nechci říci ode mne, ale od předkův mých přijatá nevděčnou, hrubě miluji a srdečnou bolest nad zkázou a pádem jejím sám v sobě cítě, žalostivě neštěstí její a poplenní bohu toužím, i modlitbami svými jemu ji často připomínaje, uléčení, napravení a vysvobození jejího věrně žádám. Nad to což více učiniti mohu? od koho platnější jí pomoci hledati, než od toho, který plení i štěpuje, boří i vzdělává, ponižuje i povyšuje. Neboť zdaliž patrné není, že bůh ku pádu zemi tuto nastrojuje? sloupy její podrazil, ohrady potřískal, aby ji dokonce obnažiti a jako vyvrátiti mohl. Zdaliž se na oko nevidí, že chtěje ji zbaviti všeho ovoce spravedlnosti, řádu a opatrnosti stromy její zpodtínal, štěpy vytrhal, rouby polámá, aby nic jiného než pláň nerodila, a tak dokonce trnám a bodlácím porostlá jsouc, na zpuštění přišla? Zdaliž i to zjevné není, že chtěje ji na největší soužení přivesti, zohavil všecky ty, kteří ji vzdělávali, zvelebil všecky, kteří ji obloupili, osadil ji těmi, kteří ji nenáviděli, vykořenil ty, kteří milovali; a tak spravedlivou pomstu svou na ni vylévaje, zřetelnými také znameními hněvu svého při ní dokazoval. K tomu tehdy jsem se obrátil, který se odvrátil od ní, tomu ji poručil, který ji na čas opustil, tak aby ji uléčil zase, kdo ji zranil, a zvýšil, kdo ji pohřbil. Obyčejně což nejmilejšího máme, bohu k ochraně poroučíme, v nejnebezpečnějších příčinách k němu se utíkáme, v největších těžkostech a spletech rady a sprostění od něho vyhledáváme. Pročež i já nevěda odnikud podstatnějšího vysvobození, na boha jsem se ohlídl, od něhož také svým časem otcovského na nás vzezření a naplnění modliteb svých očekávám.

C. Listy.

1. *Jaroslavu 'Odkolkovi' povoluje zakoupiti se na jeho statcích v Moravě, ale radí sečkatí.*

Službu urozený pane a příteli můj zvláště milý. Zdraví etc.

Kdež mi psaním svým oznamujete, že byste toho úmysla byli, poněvadž J. Milost Císařská patentem svým všecky osoby stavu panského a rytířského, kteří by nechtěli od náboženství svého odstoupiti a k římskému přistoupiti, z království českého v jistém vyměřeném času vypověditi ráčil, do Moravy se obrátiti, a tu nějakého přichránění užiti, žádajíce při tom, abych vám někde na gruntech svých bytu, neb abyste sobě i zakoupení učiniti mohli, popřál. K takové žádosti vaší povoluji, a kdekoli byste sobě na týchž gruntech mých byt zvolili neb zakoupení učiniti chtěli, vám toho rád přeji, však aby se to s mým vědomím dalo. Toliko žádám, abyste s tou věcí nespíchali, poněvadž ještě nevím, budu-li moci sám spokojen zde zůstávati, nerci-li abych komu jinému hospodu dávatí mohl. S tím etc.

Na Náměšti 7. Února 1628.

2. *Jětrichu z Žerotína omlouvá, se, že pro dnu v rukou neodpověděl posud a děkuje za zvěř pernatou.*

Urozený pane strýče a synu můj nejmilejší. Zdraví etc.

Můj nejmilejší pane strýče, těchto dnův pan Mikuláš Čechořovský dvoje psaní od Vašnosti mně odeslal, jedno rukou Vašnostíinou psané, a druhé písarovou. Z kterýchž, že se s Vašnostíi zas na zdraví pohoršilo, hrubě nerad jsem porozuměl, a Vašnostíi toho věrně nepřeji, pána boha žádaje, aby on sám Vašnostíi zase k dobrému způsobu brzy přivéstí a při něm stále za dlouhé časy zachovati ráčil. Co se pak věci Vašnostíiných dotýče, byl bych rád už dávno Vašnostíi na ně rukou svou odpověď dal, ale pro dna, kterých jsem předešle do pravé ruky byl dostal, od čehož ji velmi mdlou ještě mám, nemohl jsem až posavad ani jednoho celého psaní napsati, však jak bych jen na ni trochu zdravější byl, ne-

pominu na všecko místně a dokonale odpovědi dáti, a svého nashvalního posla k Vašnosti s ní vypraviti, žádaje Vašnosti, že mezi tím strpení malé se mnou míti ráčíte. Přitom že ráčíte na mne tak pamatovati a zvěřinou pernatou i jinou mne zakládati, velice Vašnosti z toho děkuji, a toho se Vašnosti zase všelijak příjemně odměniti a odsloužiti připovídám. S tím etc.

Na Náměšti 28. Února 1628.

3. *Janovi staršímu z Bubna píše žádost, aby bratru Tom. Chmelíku k spravedlnosti jakés dopomohl.*

Nepochybuji, že v dobré paměti snášíte, jaké jsem vám pominulého roku 1627, 18. dne Pros. psaní učinil, a skrze ně podle bratra Tomáše Chmelíka, abyste mu nějakou spravedlnost, manželce jeho spolu s mateří její po nějakém Blažinovi v městě Žamberce, ježto v summě 155 zl. býti má, náležející, vydati nařídili, k vám se přimlouval. I poněvadž pak až dosavad jeho takové peníze nedocházejí, a můžete sami posouditi, jací nyní časové jsou, tak že každý hledí, kde by co svého spravedlivého dostatí mohl, a aby se s holými rukami jinam do cizí krajiny vypraviti nemusel; z té příčiny jak předešle, tak i nyní vás za to všelijak snažně a s pilností žádám, že se k němu tak laskavě a přátelsky nakloníte, a při této chůzi neb poselství aby mu výš jmenovaná spravedlnost položena a vydána byla, o tom skutečně poručíte. A cožkoli pro něho na tuto žádost a přimluvu mou učiníte, budu sobě tak vážiti, jako by se mně samému stalo. A neopominu se toho vám, i všechněm vašim všelijakým dobrým přátelstvím volně odměniti a odsloužiti. Na Náměšti 2. Března 1628.

4. *Paní hrabince z Hodic. Zprávy dává o Vratislavi, kamš byl poslal jednat sobě obydlí; též jině zprávy ze vlasti.*

Jak jsem se z Náměště VM. omluvil, že jsem příčinou zaměstnání svých nemohl VM. na psaní, které jste mi učiniti ráčili, místně odpovědi dáti: tak se nyní omlouvám, že ani z Třebíče

jsem toho vykonati nemohl. Račte moci sama souditi, kdo má hosti v domě, a zvláště takové, že není sám svůj. Nyní pak, ačkoli i zde tuto chvíli jsem sobě ukrásti musel, a však jsem se předce ku psaní uprázdnil, jen abych VM. déle nezdržoval. Oznamuji VM. předně, že se můj vyslaný z Vratislavi navrátil, a mně o všech věcech, které tam spatřil a shledal, dosti dobrou zprávu přinesl, i o mnohých příležitostech oznámil, které bych v tom městě míti mohl; a však při tom mi, o čemž i jiní píší, věděti dal, že se mi toho nedopustí, abych své obzvláštní kazatele míti mohl, protože tam jiného náboženství trpěti nechtějí než luterianské, a lid obecný že jest tak proti kalvinistům, jak je jmenují, zjitřený, že pro něj ani po ulicích svobodně ukazovati se nemohou a nesmějí, čímž všecek můj prvnější úmysl zrušen jest. Neb měl-li bych v tom, pročez vlast svou, přátely a statky své opouštím, ve Vratislavi svízel míti, nevím, z jaké příčiny jiné bych se tam obrátiti měl. Pročež jinam se myslí svou nakloňuji, a však jsem se ještě na ničem neustanovil; nýbrž na tom jsem, znovu do Slezska poslati, a místněji se na to, mohl-li bych kde pánu bohu svobodně sloužiti, vyptati, a jak se nejprvé čeho dovím, VM. o tom oznámiti chci. Za druhé i to se mi vidí před VM. netajiti, že jsem od pana purkrabiho srozuměl, že předce se k tomu schyluje, že chtějí sirotky bráti, a mezi ně že i šlechtičny dorostlé počítají. A však mám za to, že jsou to jen strachy, neb nesmyslím, aby proti vši spravedlnosti a řádu měli to učiniti; a poněvadž ještě příkladu není, aby se to už komu stalo, cele doufám v pána boha, že toho nedopustí. Pročež také VM. prosím, abyste neráčili sobě toho k srdci se škodou svou a nebezpečenstvím zdraví svého připouštěti, než poručiti se v tom a v jiném opatrování božím, který bude věděti, jak provazy bezbožných, jimiž nás váží, roztrhnouti. Příležitostě VM. připsal patentu, kterým nás z Moravy vypovídají, posílám, poněvadž jsem srozuměl, že ho jinde dostati moci neráčíte. Panu Zdenkovi i panu Bořitovi, paní i pannám tetám služby své vzkazují, a na všem se dobře míti, a zvláště aby brzy k zdraví dobrému přijíti mohli, přěji. V Polné 9. Máje 1628.

5. *Jaroslavu Odolkovi, paní Kunce a paní Hedvice Sudličkovnám z Borovice. Lituje smrti tchyně jejich, dovoluje pohřbiti ji k otci jich etc.*

Službu svou vzkazuji U. Pane a Příteli, a U. Paní a Přátelé moji zvláště milí.

Zármutku, kterým vás pán bůh vytrhnutím skrze smrt časnou z tohoto bídného světa a plačtivého údolí paní tchyně a matere vaší navštíviti ráčil, vám věrně nepřěji, a nerad jsem tomu, co vás potkalo, z psaní vašeho porozuměl. Však rozvažuje jak věk její, tak časté nemoci, a k tomu také časy nynější zlé, a termin, ve kterém by se byla musela spolu s jinými poctivými lidmi ven ze země odebrati; soudím, že se nemůžete a já spolu s vámi hrubě proč rmoutiti; zvláště když víme, že pán bůh lepším bytem ji opatřiti ráčil, nežli by ona byla, zůstávající na světě, sobě jej kdekoli objednatí a vyhledatí mohla. Srovnávám pak se s vámi, abyste s pohřbem mrtvého těla jejího neprodlévali, a rád k tomu dovoluji, aby tam, kdež mrtvé tělo nebožtíka pana tchána a otce vašeho leží, pochováno býti mohlo; ač nevím jak dlouho a při jakém pokoji to i jiná těla mrtvá při tom kostele odpočívající zůstati moci budou. Ale to se musí pánu bohu poručiti. Chci také rád z strany učinění vám nějaké pomoci k témuž pohřbu naříditi, a úředníku o tom při této příležitosti poručiti. K tomu však, abyste měli s vykonáním dotčeného pohřbu až do mého bohdá na Brandejs se dostání, tak abych ho také přítomen býti a to mrtvé tělo k hrobu doprovoditi mohl, odkládati, raditi vám nemohu: jedno proto, že ještě nic nevím, jak brzy, neb kdy a v který čas na cestu se vydati a odsud odebrati moci budu, a druhé, že nejsem tím jist, jestliže k tomu nepřijde, abych od též jízdy na ten čas upustiti a jinudy cesty vzíti musel, zvláště poněvadž s manželkou mou velmi slabě se posavad polepšuje; i musím se řídití tím a toho šetřiti, jak dále pán bůh s zdravím jejím naložiti a jí v něm postaviti ráčí. Jestli však budu moci i tam dostačiti, dříve než by po pohřbu bylo, jsem hotov žádost vaši rád naplniti a témuž mrtvému tělu tu poslední službu vykonati.

V Vařích 13. Června 1628.

6. *Bratru Jiříku Erastovi o smutném položení a nejisté budoucnosti vypovězenců.*

Že jsem dříve této chvíle nic Vám nepsal, za žádnou jinou příčinou se nestalo, než že jsem bez pochybnosti o tom smýšlel a smýšlím ještě, že nic toho, co jiným ode mne psáno bylo, Vás tajno nebude; jakož pak, že co B. Vavřincovi, B. Pavlovi, i úředníku Náměstskému jsem psal, Vás také se doneslo, z psaní Vašich jednoho i druhého tomu porozumívám; v čemž nicméně, že mne otcovsky přijmete, za to Vás důvěrně žádám. K tomuto pak psaní dává se mi příčina dotčenými psaními Vašimi, za kteráž, jakožto plná pobožných napomenutí, výstrah, naučení i potěšení, velice Vám děkuji, a seznáváje to sám, jak ta cesta, kterou před sebou mám, jest drsnatá, tvrdá, pracemi, úzkostmi a nebezpečnostvými mnohými naplněna, prosím vedlé Vás pána boha s Davidem, aby duch jeho dobrý vedl nás po ní, jako po rovné zemi. Není pak mé mínění toliko na to nastávající stěhování naše, dopustí-li je pán bůh na nás, ač i ono všechno nejen nesnadnostmi, ale nemožnostmi mnohými i rozličnými se všech stran obtočeno: než ohlídam se na cestu přítomného našeho života, tak mnohými pokušeními, trápením a bídami osypaného, že jich téměř vyčisti nelze. A sice já sám, kdy bych Vám chtěl toliko svá vypsati, která snáším v mysli, v srdci, v duchu, v těle i na těle, a všech téměř jeho případnostech, jistě mám za to, že byste netoliko pomohli mi se rmoutiti, ale i plakati. A protož nenadarmo pána boha prosím, aby ji ráčil trochu vyrovnati a vyhladiti, aby snáze a povlovněji mohlo se po ní jíti bez urážky, což nepochybují; že ráčí učiniti, by pak nebylo všelijak tak, jak by chtěla naše vůle, ale jakž on ráčí sám potřebu toho u nás uznávati. Co se pak toho stěhování našeho dotýče, to jistě přezalostná věc, že víme, od čeho odcházíme, a nevíme, k čemu půjdeme; víme, čeho pozbudeme, a nevíme, čeho dostaneme; víme, jací byli dnové naši pominulí, a nevíme, jací dále nastanou, abych k tomuto způsobu našemu přítomnému užil slov krále Štefana polského, která pronesl při své smrti, ač v jiném rozumu a smyslu, podlé své slepoty. Ale povedeť nás sám bůh, pro jehož jméno a pravdu to všechno podnikáme. A to až posud. S strany jiných věcí oznamuji Vám, že s ženou mou počíná se něco málo polepšovatí;

však ne při tom jejím nedostatku, kterýž nás sem přivedl, než při jiných případných, kterých na cestě a zde dostala. Ten však prvý předce ve své předešlé váze zůstává, jakž ona praví, bez proměny, od něhož rač jí pán bůh milostivě pomáhati. Chce doktor, abychom zde zůstali až do konce tohoto měsíce, na čemž také snešeno jest; po vyjití toho času strojíme domů, bude-li vůle boží. On rač sám naším průvodčím a milostivým strážcem býti. Prodej mých statkův ještě není utvrzen, očekává se poslední resolucie knížete; musím i to trpěti, že tak po mně šlapají. Psaní mi propůjčené k přečtení Vám zase odesílám. Nevím, slyšeli-li jste, že Brosius a jiní, kteří s ním se poně do Rus vypravili, jsou na cestě polučeni a obráni. Nepřeji jim toho věrně, pokudž tomu tak jest. — V Čechách, co lidu ještě zůstává, do zemí kurfirstských všecko se stěhuje; pán bůh rač jich i nás potěšovati, jehož mocné obraně Vás spolu i se všemi našimi poroučím.

D. ve Vařích 19. Června 1628.

7. *Pani Veronice Valdšteinské. Těší ji zarmoucenou nad smrtí syna jejího.*

Urozená paní, paní teta má zvláště milá!

Abý pán bůh, který potěšuje všech smutných srdcí a nedopouští více, než co by člověk snést mohl, ráčil sám Vašnostiným potěšením a silou býti v přítomné žalosti, toho VMti věrně a upřímně žádám. Nepíši však Vašnosti proto, abych Vašnosti zármutek obnovil, než abych okázáním bolesti a citedlnosti, kterou nad ním mám, Vašnosti nějak, ač bych mohl, od něho pomohl; aniž nechci následovati obyčeje a způsobu obecních potěšitelův, kteří důvody chtějí přirození přemáhali, což nemožné jest; a časem více škody přináší než úžitku: ale prositi chci a prosím, abyste ráčili toho rozumu a soudu užívati v přítomné příčině, který Vašnosti sice v jiných činech a skutcích Vašnostiných přítomen jest, skrze nějž snadno poznáte, že daremná jest věc trápiti mysl o to, čeho se nemůže napravit, a nebezpečná, tím sobě škoditi, čímž nemohu jinému pomoci, marná pak, místo jednoho zlého dvoje sobě působiti. Dostí jest zajisté na té

ztrátě, kterou jste už vzali; proč chcete k sobě nemoc ještě nad to nad všecko přitáhnouti? Neračte už mysliti na toho, kterého není, není totiž v tomto životě: ale račte se raději ohlídati na ty, které okolo sebe máte, kteří Vašnostiného života, Vašeho zdraví, Vašnostině pomoci, rady a ochrany potřebují. O toho se neračte starati, který už opatřen jest, a má se nepochybně lépe, než umíte na to mysliti, ovšem tomu rozuměti; ale na ty, kteří k Vašnosti jakožto k utíkadlu nějakému zření své míti musejí, abyste jich nepřivedli k sirobě. Tyto věci všecky sám rozum dává, neračte mu toliko sama odíratí, nezavede Vašnosti; což pak když k tomu přistoupí modlitby k bohu, úpění k němu v této tak zarmoucené a těžké příhodě! Zdaliž on není ten, který dává a neodmlouvá? zdaliž není ten, který dává dobrého ducha těm, kteří ho hledají? Tenť jest nejsvrchovanější utěšitel, srdci našich správce, rozumu našeho vůdce, vůle naší, myslí a paměti ředitel; a toho prositi boha, po tom dychtiti, k tomu volati, tomu povolovati, a toho se nikoli nespouštěti a nezbavovati, předně potřebí jest. K tomu tedy a na toho Vašnosti ukazují, toho jestli ráčíte se držeti, jakož cele o Vašnosti smýšlím, nechybíte cesty. A poněvadž na tom všecko záleží, nepotřebí více slov; ale zavírám a Vašnost jemů k správě a milosti poroučím.

D. na Třebíči 25. Nov. 1628.

8. *Vilémovi Dobříkovskému o svém příští do Vratislavi, o smrti Adama z Budova v Lešně.*

Na druhý den po mém příjezdu do Vratislavi přišel posel z Brandejsa s některými psaními, a mezi jinými s Vaším, jehož datum právě se trefilo na ten den, když jsem z Přerova vyjel k Slezsku. Byl sice můj úmysl vzíti cestu do Brandejsa a odtud dále do Čech, k rozžehnutí se s pány přátely mými některými: ale ráčil mě pán bůh navštívití nemocí, tak že jsem celých deset dní v lůži ležel; čímž mi mnoho času ušlo. Já pak obáváje se, kdy bych předce k Čechám se obrátiti chtěl, že bych se mohl nějakých nečasův, plíští a povodní dočekati, a na zlé cesty v horách trefiti (což by se bylo, jak se v skutku vidí, v pravdě stalo),

změnil jsem mysl svou, a pustil jsem se upřímnou cestou do této krajiny, na niž mne pán bůh ode všech nešťastných příhod ráčil zachovati, a sem do toho města v dosti mírném způsobu přivesti. A tak už nyní zde zůstávám, a pomalu se do svého bytu vpravuji, kteréhož aby mi pán bůh ráčil dáti pokojně užití, jeho milosti prosím. Vaše pak psaní hrubě jsem rád uhlídal, zvláště když jsem z něho porozuměl, že zdraví zůstáváte, čehož Vám netoliko přeji, ale také na dlouhá léta vinšuji. A žádal bych Vás samého viděti, jakož pak byl jsem poněkud té vůle, i do Lešna k nastávajícím svátkům se odtrhnouti; ale činí mi v tom překážku cesta, kterou budu míti bohdá do Moravy, museje se zase do Olomouce k soudu svatotříkrálskému vypraviti. Pročež Polska tak nechati na ten čas míním, až do jara neb léta, jestli pán bůh života a zdraví dopřeje. O pokoji s králem Švédským rád slyším, a přeji těm nebohým Prušanům, že trochu okřejí! proti tomu nerad o vpádu tatarském do menšího Polska; pán bůh rač ty dobré lidi tam před tím pohanským národem milostivě opatrovati. Smrt pana Adama Budovce, o níž mně ještě v Moravě novina došla, nemalou žalost mi způsobila, jak s strany jeho samého, pro jeho mladost, a těch, kterých po sobě zanechal, tak s strany té prvé zarmoucené paní, paní matere jeho, kteréž toho přídavku k jejím jiným bídám věrně něpřeji, a žádám, aby ji pán bůh sám v nich potěšovali a posilovali ráčil. Kdy bych věděl, že paní tam ještě zůstává, a že s ní sami jste, prosil bych, abyste vedlé mých povolných služeb oznámení velice ji pozdravili, a ji tím ujistili, že s ní opravdové utrpení mám.

D. ve Vratislavi, 10. Nov. 1629.

9. *Panu Pavlovi Skretovi. Zprávy rozličné, zvláště pak o shledání se s knížetem z Fridlandu v Čechách.*

Jak jsem se psaní Vašeho, které jste mi z Vratislavi dne 8. Sept. učinili, ulekl, proto že se mi ruka Vaše v něm velmi a mimo obyčej proměnněna býti viděla, tak jsem se zradoval nad druhým, 12. měsíce tohoto v Břehu daným a mně 17. dodaným, znamená, že písmo se zase k předešlému způsobu navrátilo, a tudy

bez pochyby ruka síly své přirozené zase nabyla. Ač pak dokládáte, že ještě jste mdlý, a zvláště na nohy, však toho se nelekám; nebo po nemocech těžkých tak bývá, aniž možné jest tak brzy z nich okřítí, zvláště nám starým, kterým přirození už málo pomáhá, nýbrž více je dolů tlačí, než zhůru zdvihá. Mám naději, když se Vám zase chuť navrátí, že síly také i čerstvosti přibývati bude, čehož Vám věrně na pánu bohu žádám.

Já po Vašem odsud odjezdu téhož také dne (2. Sept.) do Chrudimě, než hrubě pozdě, jsem se dostal; nazejtří k svému strýci bídnému (panu Kašparovi z Žerotína) na Nové Dvory jsem přijel, a jeho velmi churavého nalezl. Pravou rukou nic nevládne a nohou málo; jazyk pak dokonce jest poražený, a však vždy některé slovo vypoví, a to dosti dobře a srozumitelně; paměť má dobrou a soud výborný, na všecko má pozor, tak že ku podivu jest; jezdí předce časem i po hospodářství, tak že se i do Malešova dostává; na jídle mu tehdáž také nic nescházelo, ani na spaní; ale od mého se odtud navracení slyším, že i méně jí i hůře spí, a že hrubě zarmoucený jest; čemuž se není co diviti; pán bůh rač ho potěšiti a pozdraviti, jestli jest vůle jeho svatá v tom. Odtud na žádost pana purkrabího nejvyššího jel jsem na Hrádek nad Sázavou, a nazejtří přijel tam kníže z Fridlandu *), jakž praveno bylo, pro shledání se se mnou, a v pravdě ne nadarmo; nebo ten den po jeho příjezdu byli jsme sami spolu od rána až do večera, tak že přišel k nám i k tabuli, což sice není jemu hrubě obyčejné. Mnoho jsme spolu mluvili, a v pravdě jest moc při něm rozumu; více nepravím, než skutek ukazuje. Na Brandejs jsem se navrátil s velkou a těžkou rýmou, a s tou jsem odtud odejel 7. Sept. do Brna, kdež, abych pravdu pověděl, v soudných věcech jsem nic nespravil, než v jiných takž jakž, že předce může za práci státi. Dnes týden navrátil jsem se odtud, a už nyní zde zůstávám, stroje se po sv. Martině, dá-li pán bůh, k Vratislavi v naději, že s Vámi i jinými pány a přátely Vašimi touž měrou se shledati moci budu. Paní manželce Vaší já i žena

*) Kníže z Fridlandu, pověstný Waldštejn, byl svakr. pana Karla z Žerotína; třetí manželka jeho, r. 1605 zemřelá, byla vlastní sestra knížete toho.

má naše služby vzkazujeme; já pak od osoby své panu Dr. Ekhar-tovi za pilnost při Vás prokázanou velice děkuji, a Vám toho hrubě přeji. Na Brandejse 20. Octob. 1631.

XXX. JAN AMOS KOMENSKÝ.

(Nar. ok. 1592, umř. 1672.)

A. O stavu učených. (Z Labyrintu světa.)

Řekl ke mně vůdce můj: Už já myslí tvé rozumím, kam tě táhne: mezi učené s tebou, mezi učené; to pro tebe vnada, to lehčejší, to pokojnější, to myslí užitečnější život. Ba tomuť jest tak, dí Tlumočník. Nebo co rozkošnějšího býti může, jako aby člověk nechaje a nedbaje hmotného toho těla namáhání s samým všelijakých ušlechtilých věcí zpytováním zacházel? Toť v pravdě jest, což smrtedlné lidi nesmrtedlnému bohu podobné a téměř rovné činí, aby jakož vševědoucí byli, co na nebi, na zemi, v propastech jest, neb bylo, neb bude, všecko stíhajíce, všecko znajíce; ač ne všechněm v jednostejné dokonalosti, pravdat jest, toho se dostává. Vedtež mne tam, proč meškáte, řekl jsem.

I přijdeme k bráně, kterouž mi *kázeň* (disciplinam) jmenovali: a ta byla dlouhá, úzká a tmavá, plná zbrojných strážných, kterýmž se každý, kdo do ulice učených chtěl, opověditi a průvodu žádati musel. I viděl jsem, že hlukové lidu, zvláště mladého, přicházeli, a byli hned na rozličné trpké zkoušky bráni. Nejprvnější zkouška při každém byla, jaký měšec, jaký zadek, jakou hlavu, jaký mozek a jakou kůži přináší. Byla-li hlava ocelivá a mozek v ní ze rtuti, zadek olověný, kůže železná a měšec zlatý, chválili, a hned ochotně dále vedli: neměl-li kdo toho paterého, aneb mu kázali zpět, aneb špatně tušíce, tak na zdařbůh přijímali. I řekl jsem divě se: co pak jim tu na tom paterém kovu záleží, že se tak pilně na to vše dobývají? Ba mnoho, dí Tlumočník. Nemá-li kdo ocelivé hlavy, rozpukne se mu; nemá-li v ní tekutého mozku, nebude z něho míti zrcadla; nemá-li plechové kůže, nevytrpí formací; nemá-li olověného sedadla, nevysedí nic, roz-

trousí všecko; a bez zlatého měšce, kde by nabral času, kde mistrův, živých i mrtvých? Či myš, že tak veliké věci darmo přicházejí mohou? I porozuměl jsem, kam se to směřuje, že se k tomu stavu zdraví, vtip, ustavičnost, trpnost a náklad přináší musejí, a řekl jsem: Takť se tedý opravdu říci může: Ne každému se dřevu dostane býti fládrem.

I vejdemo dále do brány, a vidím, an každý ten strážný jednoho neb více jich na práci vezma a s ním se veda, do uší mu cos dmýchá, oči protírá, nos a chřípě vyparuje, jazyk vytahuje a obkrajuje, ruce a prsty skládá a rozkládá, a nevím co víc nedělá. Někteří se i hlav provrtovati a cos nalévati pokoušeli. Nad čímž Tlumočník zděšeného mne vida: Nediv se, řekl; učení ruce, jazyk, oči, uši, mozek a všecky vnitřní i zevnitřní smysly jinakší než hloupý lidu obor míti musejí: protož se tu přetvořují, a to bez práce a odpornosti býti nemůž. V tom pohledím a spatřím, jak nebozí mnoho od toho přetvořování dávati museli. Ne o měšci, než o kůži, již museli nastavovati, pravím. Tuť zajisté pěst, rafije, ferule, metla, na lci, na lebu, na hřbetě, pod sedadly se octla, až krvavou cedili, a téměř napořád prouhův, šrákův, modřin, mazolův plni byli. Což někteří vidouce, dřív než se jim dali, jen do brány nahlédše, couvali; jiní způsobovatelům těm z rukou se vydrouce, zutíkali tolikéž. Menší jich počet dotrval, až na prostranno puštění: až i já také, do toho stavu chuť maje, formací tu jsem, ač ne bez nesnadnosti a trpkosti, přestál.

Z brány když vycházíme, vidím, že každému tomu ponabroušenému cejch dávají, po němž by, že mezi učence přináleží, poznán býti mohl, kalamář za pús, za ucho péro a do ruky prázdnou knihu k shledávání umění: i dostal jsem toho také. Tu pak dí mi Všeživ: Nu už tu máme čtvero rozcestí, do mudrcství, lékařství, právnictví a bohosloví: kam nejdřív chceme? Jak soudíš, řekl jsem. On zase: dojděme nejprv na náměstí, kdež se všickni scházejí, aby se na ně zespolka podíval: potom auditoria po různu procházejí budeme.

I uvede mne na nějaké okrouhlé místo, a aj tu oblakové studentův, mistrův, doktorův, kněžů, mládencův i šedivecův! Z nichž někteří po hromadách se drželi, spolu rozmlouvajíce a rokujíce: jiní se do koutův tiskli jiným s oči. Někteří (což jsem dobře vy-

šeltil, ale jsem jim toho tam mluvití nesměl) měli oči, a neměli jazyka; jiní měli jazyk, a neměli oči, někteří toliko uši bez očí a jazyka a t. d.: takž jsem porozuměl, že i tu nedostatkové přebývají. Vida pak já, že všickní tito odkuds vycházejí, a zase tam vcházejíce, jako včely z úle a do úle se motají, pobídnou, abychom tam také vešli.

Takž vejdemo: a aj tu síň veliká, již jsem ani konce neznamenal, a v ní po všech stranách plno polic, přihrad, škatulí a krabic, žeby jich na sta tisících vozův neodvozil, a každá měla svůj nápis a název. I řekl jsem: Do jakéž jsme toto lékárný vešli? Do lékárný, řekl Tlumočník, kdež se lékové proti neduhům myslí chovají, a ta vlastním jménem knihovna slove. Pohled, jací tu neskonali skladové moudrosti! Hledě tedy já vidím učencův páteře přicházejících rozličně se okolo toho zatáčeti. Někteří nej-pěknější a nejsubtilnější vybírajíce, po kusu z nich vytahovali, a do sebe přijímali, povlovně sobě žvýkajíce a zažívajíce. Já přistoupiv k jednomu, táži se, co dělá? Odpověděl mi: Prospívám. A jaká v tom chuť? dím já. On zase: Dokud se to v ústech žvýká, náhořkosť neb nákyseľosť číti, potom se obrací v sladkosť. A nač pak to? řekl jsem. Odpověděl: Lehčeji mi to přichází vnitř nositi, a jsem tím jistší; a což úžitku nevidíš? I hledím na něj pilněji, a vidím jej tlustého a tučného, barvy krásné, oči se mu jako svíce stkvěly, řeč byla pozorná, a všecko při něm cílé. I dí mi Tlumočník: Ovšem pak tito.

I pohledím, a hle někteří tu velmi lakotně s tím zacházejí, pořád, co jim k rukám přišlo, do sebe cpajíce. Na něž pilněji hledě, nevidím nic, aby jim barvy, neb těla, neb tuku co přibývalo, kromě samého břicha oduří a rozecpání: a vidím, že co do sebe nacpali, zase to nezažitě z nich lezlo. Někteří z těch takových i v závrať upadli a s smyslem se pomýjeli; někteří od toho bledli, schli i mřeli. Což jiní vidouce na ně sobě ukazovali, a jak nebezpečno s knihami (nebo tak krabicím těm říkali) zacházeti, sobě vypravovali, někteří prechali pryč; jiní aby jen opatrně s nimi zacházeli, napomínali se. Protož toho do vnitř nepřijímali, než z předu i zadu pytlíkův a mošen sobě navěsíce, do těch ty krabice cpali, a když co promluvíti neb napsati bylo, z kapsy vytahovali, a odtud do úst a péra brali. Já znamenaje to, řekl jsem: Tito tuším v kapsách umění nosí? Odpověděl Tlumočník: Paměť;

to napomáhání; čis neslýchal? Slyšel jsem pak od některých ten způsob chváliti, že ti prý jen usezené věci vynášejí. A můžeť býti: než já jsem jiné tu nepohodlí znamenal. Příhodilo se při mé přítomnosti, že někteří své krabice roztrousili, a některým, když jich poodložili, oheň zejma se popálil. Ach, jakého tu běhání, rukamu lomení, nařikání, o pomoc volání! nechtěl žádný po tu chvíli víc hádati se, psáti, kázati; než svěsiv hlavu chodil, choullil se, rděl, u koho věděl, prosbou i penězi zase nádobíčko shledáváje: ježto kteří vnitř zachystáníčko měli, takové příhody ne tak se báli.

Já mezi tím opět jiné spatřím, kteříž ani ne do kapsy, sobě ty krabice dávali, než nosili do pokojíkův kamsi: za nimiž vejda, vidím, ani pěkná na ně pouzdra strojí, rozličnými barvami líčí, někteří i stříbrem i zlatem obkládají, do polic pořádají, a zase vytahující na ně hledí: pak zase skládají a rozkládají, přistupující a odstupující, sobě i jiným, jak to pěkně stojí, ukazují, vše povrchu; někteří také časem na titule, aby jmenovati uměli, nazarali. I dím: co pak tito laškují? Odpoví Tlumočník: Milý brachu, pěkná věc jest pěknou míti bibliothéku. I když se jí neuzívá? dím já. A on: I ti kdož bibliothéky milují, mezi učené se počítají. Já sobě na mysli: jako někdo kladiv a kleští hromady maje, a k čemu jich užívati nevěda, mezi kováře. Říci však toho, abych sobě něco neutržil, nesměl jsem.

Než vyjdouce my zase na síň, uzřím já, že těch lékárnických nádob vždy víc a víc po všech stranách přibývá, a hledím, odkud je pak nosí? I vidím, že z jakéhos zastření, za kteréž já také vejda, spatřím mnoho soustružníkův, ani teď jeden nad druhého pilněji a způsobileji z dřeva, kostí, kamení a rozličných hmotův krabice ty tvořují, a mastí či dryákem naplaviše k obecnému užívání dávají. A Tlumočník mi dí: Tito jsou ti chvály a vše-likého zvelebování hodní lidé, kteříž nejúčitečnějšími věcmi pokolení svému slouží, že pro rozmnožení moudrosti a umění žádné práce, žádného úsilí nelitující slavými dary svými s jinými se sdělují. I udělá mi se chuť podívati se, z čeho a jak se to (co dary a moudrostí nazval) dělá a strojí. A spatřím jednoho tuším či dva, kteříž vonná koření a byliny shledávající, krájeli, třeli, varili, přepouštěli, rozkošné dryáky, lektvaře, syrápy a jiná ži-

votu lidskému užitečná lékařství strojíce. Naproti tomu jiné spatřím, že jen z jiných nádob vybírali a do svých překládali; a těch bylo na sta. I řekl jsem: titot vodu přelévají. Odpověděl mi Tlumočník: I tak se umění množí. Nebo zdaž se jedno a též jinak a jinak přístrojiti nemůž? A k prvnějším věcem vždy se něco přidati a přiopraviti můž. A zkaziti také, — řekl jsem já s hněvem, vida patrně, že se bezpravi provodí. Některý zajisté cizí nádobky dopadna, aby svých několik naplnil, rozředit jak mohl, leda pomýjí přiléváním; jiný zase přidáváním lečjakés matlaniny, třeba prachu a smetí, zahustil, jen aby se také nové zadělání zdálo. Mezi tím a nápisy nádherněji než onino přivěšovali, a nestydatě jako jiní ^{travěničtí} dryáčníci každý své velebil. Kdež mi i divno i hněvno bylo, že (jakž jsem prv navrhl) řídký kdo vnitřní podstatu skoumal, než všecko napořád aneb aspoň bez rozdlu brali; a pakli kteří vybírali, jen zevnitřní podoby a nápisy hleděli. A tu jsem porozuměl, čím to jest, že jich tak málo k vnitřní čerstvosti myslí přichází; nýbrž čím kdo těch lékův více do sebe hltal, tím že se více dávil, bledl, vadl a chřadl. Spatřil jsem pak převeliký díl milých těch dryáktův, jimž se nikdy k žádnému lidskému užívání přijíti nedostalo, než jen molům a červům, pavoukům a mouchám, prachu a plesnivosti, naposledy smutným skřínkám a zadním koutům za podší byly. Čehož bojíce se někteří, jak brzy dryák svůj dostrojili (ba někteří dřív než strojiti dobře začali) hned po sousedech předmluv, veršův, nápisyv prosíce běhali; hned patrony, kteříž by novým strojům jména a měšce půjčili, shledávali; hned titule a nadpisy jak nejozdobněji líčili; hned rozličných figur a obrázkův květováním jak nejkadeřavěji lemovali: sami to také lidem vsťfíc nosili, podávali, a takořka bezděk cpali. Ale viděl jsem, že naposledy ani to už nepomáhalo, proto že to příliš přemnoženo bylo. I litoval jsem nejedněch, že mohou čistý míti pokoj, beze vší potřeby a úžitku, nýbrž v posměch vydáváním jména svého a se škodou bližních v to dryáčnictví se dávají. O čemž když jsem návěští dával, nenávisť jsem získal, jako bych obecnému dobrému překážel. Mlčím už, jak někteří z věcí naprosto jedovatých ty své pamlsky strojili, tak že tak mnoho se travenin jako lékařství prodávalo, a nelibě jsem ten neřád nesl; ale nebyl kdo toho napravili.

Takž zase na náměsti učených vyjdeme: a aj svády, různice, rvačky, shon mezi nimi. Řídký tu byl, kdož by s někým tahanice neměl: nejen mladí (což by se nedospělého věka drzosti přičísti mohlo), než i ti starci vespolek se drancujíce. Nýbrž čím kdo za učenějšího aneb sám sebe držel, aneb od jiných jmín byl, tím více různic začínal, a na jiné vůkol šermoval, sekal, házel a střílel, až hleděti brozno bylo, pochvalu a slovutnosť v tom sobě zakládaje. I řekl jsem: Ale což to pro milý bůh? však jsem já myslil, a takt mi od vás slibováno, že toto nejpokojnější stav jest: já pak tu mnoho různic nacházím. Odpověděl Tlumočník: Synu, nerozumíš ty tomu; však se to oni brousí. Co, brousí? řekl jsem. An já rány vidím, a krev, a hněv, a vražednou jedněch k druhým nenávisť? Však jsem podobného nic v žádném stavu řemeslníkův nespatriil. Bez pochyby, řekl on, oněch umění jsou řemeslná otrocká, těchto svobodná. Protož čeho se oněm nedovoluje, aniž by se při nich trpělo, toho těmto plná svoboda. Ale jak to řádem slouti má, řekl jsem, já nevím. Zbroj sic jejich na pohledění strašného se nezdálo nic. Nebo kopí, kordy a tulichy, jimiž na sebe sekali a bodli, kožené byly, jichž nedrželi v rukou, než v ústech. Střelba pak jejich byla ze třtin a písku, kteréž prachem vodou rozpuštěným nabíjejíce papírovými kusy na sebe házeli. Nic pravím to, po vrchu hledě, hrozného se nezdálo: já však vida, jak když někdo mírně trefen byl, sebou trhal, křičel, vinul, utíkal, snadně mi porozuměti bylo, že to ne žert, než opravdový boj jest. Na někoho jich mnoho dotíralo, až všecko od mečův okolo uší břinkalo, a kulí papírových jako krupobití naň padalo: někdo statečně se bráně obrátil se, a všecky odbýjce své rozehnal: jiný ranami jsa přemožen padl. A viděl jsem tu neobyčejnou jinde ukrutnosť, že ani poraženým už a mrtvým neodpouštěli; nýbrž tím víc a nelítostivěji na ně sekali a je rubali, každý na tom, který se mu už nebránil, nejraději rekovství dokazuje. Někteří s sebou mírněji zacházeli, však hádky a nedorozumění prázdni nebyli. Nebo sotva kdo co promluvil, aby mu hned jiný někde na odpor nevstoupil, i o sněh, bílý-li jest či černý; i oheň, horký-li jest či studený, hádky byly.

I dí mi Tlumočník: Nu už tě ale uvedu mezi samy filosofy, jejichž práce jest k napravení nedostatkův lidských prostředkův vyhledávati, a v čem pravá moudrost záleží, ukazo-

vati. A já řekl: Tuť se snad bohda jistému něčemu naučím. On řekl: Ovšem, nebo to jsou lidé, kteříž pravdu každé věci znají, mimo jejichž vědomí ani nebe nic nedělá, ani propať ničeho ne-skrývá; kteříž život lidský k ctnostem ušlechtilé způsobují, kteříž obec a krajiny osvěćují, kteříž boha přítele mají, moudrostí svou k jeho tajnostem dosahující. I pojďmež, řekl jsem, pojďme mezi ně, prosím, tím spíše. Ale jakž mne tam uvedl, a já množství starcův a divné jejich třeť spatřil, strnul jsem. Tu zajisté Bion tiše seděl, Anacharsis se procházel, Thales létal, Hesiodus oral, Plato v pověťří ideje honil, Aristoteles disputoval, Pythagoras mlčel, Epimenides spal, Archimedes zemi odstrkoval, Solon práva a Galenus recepty spisoval, Euklides měřil síň, Kleobulus budoucí věci zpytoval, Periander povinnosti rozměřoval, Pittakus válčil, Bias žebřal, Epiktetus sloužil, Seneka mezi tunami zlata sedě chudobu vychvaloval, Sokrates o sobě každému, že nic neumí, povídal, Xenofon naproti tomu každého všemu naučiti sľiboval, Diogenes z sudu vykukaje všecky mimo jdoucí haněl, Timon všechněm zlo-řečil, Demokritos všemu tomu se smál, Heraklitus naproti tomu plakal, Zeno se postil, Epikurus hodoval, Anaxarchus pravil, že to všecko nic není, jen že se to tak zdá. Jiných drobnějšich filo-sůfkův mnoho bylo, a každý obzvláštňho něco provodil, čehož jsem ani nezpamatoval všeho, aniž mi se připomňnati chce. Dívaje se pak na to řekl jsem: Ale to-liž jsou ti mudrcové, světlo světa? Ach, ach, jáť jsem se jinakšich věcí nadál. Však tu jako šedľáci v krémě každý vyje, a každý jináč. Řekl mi Tľumočňnik: Tys bloud, ty těm tajemstvím nerozumíš. Já sľyše že tajemství jsou, počnu o nich bedľivě přemysľovati, a Tľumočňnik počne mi je vykládati. V tom aj přistoupí jakýsi, také v filosofském habitu (jme-noval se Pavlem Tarsenským), a pošeptal mi do ucha: Zdá-li se tobě kdo moudřým býti v tomto světě, budiž blázněm, aby moudřým učiněn byl. Moudrost zajisté světa tohoto bláznovstvím jest u boha. Nebo psáno jest: Zná Pán přemysľování moudřých, že jsou marná. S kterouž řečí, poněvadž jsem viděl, že co mé oči a uši vidí a sľyší, se sřovňává, ochotně jsem na tom přestal, a pojďme někam jinam, řekl. Tľumočňnik pak můj bláznův mi nadal, že maje já se od moudřých něčemu naučiti, od nich utikám. Ale já šel mlče předce.

I vešli jsme do auditorium jakéhosi (*mezi gramatiky*), kdež aj plno s rafičkami, mladých i starých, malujících litery, čárky a puntíky: a když jeden jinak než druhý napsal aneb vyslovil, jednak se sobě vysmívali, jednak vadili. Zatím rozvěšovali po stěnách slova, a hádali se o ně, co které kterému přijde atd., a tu je skládali, rozkládali, představovali rozličně. Načež já nadívaje se a nic mimo to nevida, řekl jsem: Tot jsou dětinské věci, pojďme jinam.

Vešli jsme tedy do jiné síně (*mezi rhetoriky*), kdež aj mnoho jich stálo s penžlíky, smlouvajících se, jak by slova buď napsaná, aneb z úst do povětrí puštěná na zeleno, červeno, černo, bílo, a jakby kdo chtěl, harvena býti mohla. I ptal jsem se, nač by to bylo? Odpovědino mi: Aby se poslouchajícimu tak i jinak mozek zbarviti mohl. A já zase: K líčení-li pak pravdy, či lži těch líčidel se užívá? On, co přijde, řekl. Tak mnoho tedy tu falše a marnosti, jak pravdy a užitku, díím já a jdu odtud.

Takž vstoupíme jinam (*mezi poetry*); a aj tu houf křepkých jakýchsi jonáčkův na vázkách odvažujících a na pídi odměřujících syllaby, a plesajících okolo toho a skákajících. I divím se, co to jest? a Tlumočník mi dí: Ze všech umění, která z liter povstávají, není řemeslnějšího a veselejšího nad toto. A co pak jest? díím já. Odpověděl: Co se prostým slov uličením spravili nemůž, to se tímto jich sfaldováním spravi. Vida pak já, že ti kteří se tomu slov faldování učí, do jakýchsi knih nahlédají, nahlédnu i já a vidím tam frašky, básně, freje a všelikou bujnost. Což mi všecku tu věc jaksi zošklivilo. Zvláště vida já, že kdo těm syllaboměrečům pochleboval, všecko umění na zvelebování jeho vynakládali; kdo se jim vhod neučinil, všelijakými naň odevšad ústípkami házeli; tak že se toho umění jen aneb k pochlebování aneb k štipání užívalo. Znamenav tedy já, jak to vášnivi lidé, pospíšil jsem od nich chutně.

I šli jsme a uvedli mne na nějaký plac (*mezi fysiky*), u prostřed něhož uzřím veliký rozložitý strom, na němž všelijaké listí a všelijaké ovoce (v skořepinách všecko) rostlo; pravili mu *příroda*. Filosofův vůkol něho vzhledajících a ukazujících sobě, jak které ratolesti, listu a ovoce říkají. I řekl jsem: Tito slyším, že se jmenuvati těch věcí učí, ale aby přirození stihati měli, ještě nevidím. Odpověděl mi Tlumočník: S to ne každý býti můž, než hled na tyto. I vidím některé větvovi ulamovati, a listí i ovoce rozvínati, a kde

na ořech přišlo, zubami hrýzti, až jimi třeskotali: ale oni pravili, že to skořepiny praští, a přebírajíce se v nich chlubil se, že jádro mají, tajně jedni druhým, ale řídkým, ukazující. Já pak, nahlédaje také mezi ně pilně, patrně jsem viděl, že zevnitřní sic šupinu a kůru zhmožděnou a rozmačkanou měli, nejtvrďší však skořepina, v níž jádro zavinité leželo, ještě byla celá. Vida já tu tedy i marnou honosnost i daremné namáhání (viděl jsem zajisté, jak někteří i oči sobě vyhleděli i zuby vylámali), pobídl jsem, abychom jinam šli.

Takž vstoupíme do nějaké síně (*mezi metafysiky*), a aj tu páni filosofové krávy, osly, vlky, hady a všelijakou zvěř, ptactvo, zeměplazy, též dříví, kamení, vodu, oheň, oblaky, hvězdy a planety, až i anděly před sebou majíce, disputovali, jak by se každému tomu tvorů to, co od jiných rozdílného má, odjiti mohlo, tak aby všickni sobě podobni učiněni byli. I svlékali s nich nejprvé formu, pak materii, naposled všecky případnosti, až holé *ens* zůstalo. A tu se hádali, jsou-li všecky ty věci jedno a též? jsou-li všecky dobré a jsou-li všecky v pravdě tím, čím jsou? a podobných na sebe víc otázek dávali. Kterýchž pozorující někteří, začali se diviti a vypravovali, jak lidský vtíp vysoko vyšel, že hle všecku bytost přesáhnouti a tělesných věcí tělesnost odlouštiti může a umí, až jsem se i já v těch subtilnostech kochati počal. Ale v tom jeden vystoupiv volal, že to jen jsou fantasie, aby toho nechali. I potáhl některé po sobě, a jiní byli vzhůru, za kacíře je odsuzující, že od filosofie nejvyšší umění a jako hlavu umění odtíti chtějí. Kterýchž hádek já naposlouchaje se šel jsem odtud.

V tom jdouce trefíme mezi jakési, kteříž plnou síň cifer majíce, přebírali se v nich (*mezi arithmetiky*). Někteří berouce s hromady rozsazovali je; jiní zase přehršlím shrňující, na hromádky kladli; jiní opět z těch hromádek díl ubírali, a obzvlášť sypali; jiní opět ty díly v jedno snášeli; a jiní zase to dělili a roznášeli, až jsem se tomu jejich dílu podivil. Oni mezi tím vypravovali, jak v celé filosofii jistšího umění nad toto jejich není, tu že nic chybiti, nic ujíti, nic nadbyti nemůž. Nač pak to umění jest? řekl jsem. Oni, mé hlouposti se podívíce, hned jeden přes druhého divy mi vypravovati začnou. Jeden, že mi poví, kolik husť

v stádě letí, nepočítaje jich; druhý, že mi poví, v kolika hodinách čisterna pěti rourkami vyteče; třetí, že mi poví, kolik v měsíci grošův mám, nenahlédaje tam, atd., až se jeden našel, kterýž se písek mořský v počet uvésti podvoloval a o tom hned knihu sepsal. Jiný příkladem jeho, ale větší subtilnosti dokázati chtěje, dal se v počítání v slunci létajícího prášku. I užasl jsem se, a oni mi k srozumění posloužití chtěje, ukazovali své regule, kterýmž jsem jakž takž vyrozuměl. Než když mne do nejzadnější, jež algebra slove, uvésti chtěli, takových jsem tam divokých jakýchsi klik a hákův hromady ohlédal, že mne o málo závrat nepopadl, a zavra já oči prosil jsem, aby mne odtud vedli.

I přijdeme k jinému auditorium (*mezi geometry*), nad nímž: *Οὐδέ τις ἀνευμετρῆτος ἔιστρο*, napsáno bylo, a já zastavě se, budem-liž tam moci, pravil jsem, poněvadž tam geometry toliko pouštějí? Pojď předce, řekl Všudybud. I vejdem, a aj tu jich množství, kteříž čáry, háky, kříže, kola, kvadráty, puňky psali, každý sobě sám tiše. Pak jeden k druhému přicházel a ukazovali sobě; některý pravil, že jinak býti má, a tento, že dobře; tož se vadili. Vynalezl-li kdo novou nějakou čáru neb kliku, výskal radostí a svolav jiné ukazoval, kteříž ckali, prsty a hlavami točili, a v svůj kout každý běže, také sobě takovou dělal: jeden trefil, jiný ne, tak že všacka ta síň, po zemi, po stěnách, po stropě plna byla čar, a nedali sobě na ně šlapati, ani se jich dotýkati. — Kteří mezi nimi byli učenější, sstupovali se do prostřed, a pokoušeli se oči velmi úsilně; načež viděl jsem, že jiní všickni s otevřenými ústy očekávají, a bylo o tom řeči mnoho, jak by to nade všeho světa subtilnosti divnější bylo, a kdy by se vynalezlo, žeby už nic nebylo nemožného. Já tedy, co to jest, věděti žádostiv jsa, přistoupil jsem a spatřil, že kolo mezi sebou mají, o něž otázka jest, jak by z něho kvadrát udělán býti mohl. A když se toho s nevypravitelnou prací vyhledávalo, rozstoupili se zase, aby každý o tom přemýšleval, sobě poručíce. Tož po malé chvíli nenadále jeden vyskočí volaje: Mám, mám tajemství odkryté, mám! I shlukli se k němu všickni viděti a diviti se chvátajíce. A on vynesla velikou knihu ve folio, ukazoval jim. I stali se hlasové a pokřikování, jakéž po vítězství bývá. Ale tomu plesání jiný hned přítrž učinil, co hlasu měl křiče, aby se mámili nedali, že kvadrát není, a postaviv ještě

větší knihu, všechny onoho domnělé kvadráty zase v kola obrátil, mocně to provodě, že oč se onen pokusil, toho dovedší člověku možné není. I sklopili všickni hlavy, a navrátili se k čárám a klikám svým.

I vejdemě opět na jiný plac (*mezi historiky*), kdež aj novou věc spatřím. Nebo tu nemálo jich stálo s jakýmis křivými, ohnutými trubami, jejichž jeden konec k očím sobě cpali, a druhý přes rameno za hřbet sobě stavěli. Což co by bylo, když jsem se ptal, odpověděl mi Tlumočník, že jsou okuláry, kterýmiž se za hřbet hledí. Nebo kdo prý člověkem býti chce, musí nejen co před nohama leží viděti, ale i na to, co už přešlo a za hřbetem jest, se ohlédati, aby z minulého přítomnému a budoucímu se učil. Takž já za novou to věc maje (nevěděl jsem zajisté před tím, aby takové oklikovaté okuláry býti mohly) prosil jsem jednoho, aby mi trošku na prohlednutí zapůjčil. I podali mi jich několik, a aj potvorná věc; skrze každé jináč a jináč viděti bylo. Skrze jedno věc některá daleko se zdála, skrze druhé tatáž blíž, skrz jedno tč, skrz jiné jiné barvy, skrz třetí toho třeba ani nebylo, tak že jsem toho vypruboval, že se tu nač ubezpečiti není, žeby tak, jakž se ukazuje, bylo, než jak které okuláry přistrojeny, tak že věc očím barví. Z nich pak viděl jsem, že každý svému perspektivu věří, protož se o lecos dosti trpce hádali. Což mi se nelíbilo.

Když mne jinam (*mezi ethiky a politiky*) vésti počnou, ptám se, brzy-li pak těm učným konec bude? však už až teskno mezi nimi se motati. Nejlepší pozůstává, řekl Všudybud. I vkročíme na nějakou síň, kteráž plná byla obrazův, po jedné straně pěkných a libých velice, po druhé straně mrzutých a přepotvořných, okolo nichž chodili filosofo, nejen na ně vzhlédajíce, ale i což oněm ke kráse, těmto k mrzutosti barvami přidati mohli, přidávajíce. I ptal jsem se, co to jest? a Tlumočník mi dí: Co nevidíš nápisův na čelích? a vodě mne ukazuje mi ty nápisy: udatnost, strídmost, spravedlnost, svornost, mocnářství atd., a s druhé strany: hrdost, obžerství, chlipnost, nesvornost, tyranství atd. Filosofo pak prosili a napomínali všech přicházejících, ty pěkné aby milovali, škaredé v nenávisť brali, onyno jak nejmocně mohli schvalujíce, tyto jak nejvíce mohli hanějíce a hyzdíce. Což mi se dobře líbilo, a řekl jsem: No totož už aspoň lidí nacházím, kteříž hodnou věc pokolení svého

činí. Mezi tím uhlédám já, že ti milí napominatelé nic více sami k pěkným těm obrazům než k druhým nelnu, ani se těchto co víc než oněch ostýchali, nýbrž nejedni velmi chutně okolo nich se ometali, a jiní to vidouce také se tam obraceli, a s těmi potvorami laškování a kratochvíle sobě strojili. I řekl jsem s hněvem: Tutot já vidím, že lidé (jakž Esopův vlk řekl) jiné mluví a jiné činí, co ústy chválí, od toho jim mysl letí, a co sobě jazykem oškliví, k tomu jim srdce lne. A ty tuším andělův mezi lidmi hledáš? řekl ofukna se Tlumočník. Také-li pak se tobě kdy co líbiti bude? všudy ty úhony najdeš. Takž jsem umkl a hlavu sklopil, zvlášt vida, že i jiní všickni, kteří, že jich pozorují, rozuměli, nelibě na mne vzhledali. I šel jsem nechaje jich tu ven.

B. Z Didaktiky.

1. O přirozeném pořádku v učení.

Začínajíce dobývati základův, na nichž by všeliké učení jako na skále založeno býti mohlo, poněvadž přirození napravovati chceme, ne jinde, než v samém přirození hledati musíme. Nebo pravé jest všelijak, že umění jde za přirozením, aneb příklad bere od přirození. Čehož pro důvod některý příklad připomeňme. Vidíme rybu u vodě plouti; přirozené to jí. Kdo ji v tom následovati chce, od ní příklad vzíti musí, a také se na vodu polože, místo perutí rukou, místo ocasu nohou užívati, a co ona perutmi a ocasem, to on rukama a nohama dělati. Tak dovede, jinak nic. Nýbrž i lodí podobu odtud vzal člověk.

Vidíme ptáka létati; přirozené to jemu. Chtěl-li by kdo následovati, křídla by sobě také k udržení jeho dostatečná přistrojiti, připnouti, a potom se, až by uměl, cvičiti jako Daedalus musil.

Vystiženo, že nástroj, kterýmž se z živočicha hlas dává, jest chrťán s rozdílnými vyššími a nižšími kroužky, a na vrchu čípek, ze spod pak dmýchající do něho plice. I vynalezeny jsou na ten způsob píšťaly, kejdy, varhany, do nichž se dmýchá, a všelijaký zvuk, tlustý, tenký, i souhlasí jaké nejlibější býti můž, se vydává.

Vyhlídl Barthold Schwarz zlatoděj, že to, což v oblacích bouchá, ohněm a kamením hází, jest zapálená síra s nitrem. I hledal

téhož dělati, a dovedl, tak že nynější naše střelba, totéž dělající, (chřímající, blýskající, ohněm, kamením, železem prskající) vynalezena.

Spatřino, že voda v nádobě o dvou hrdlech v jednom hrdle tak vysoko stojí jak v druhém, rovnosti po všech stranách šetřící; i naučili se s vrchu na vrch, skrze jakoukoli nížinu neb údolí, po trubách ji vésti, a ona tak vysoko na druhé straně vzhůru sama jde, s jak vysoka prvé byla sešla. To se uměním děje, však ze základu přirození.

Hledíno na oblohu, že se vůkol světa točí ustavičně, a na rozličné okrsky rozdělena jsouc, rozdílné hvězdy a planety vodi, tak že odtud libá světu dnův a časův proměna povstává. I vynalezen v týž způsob touž oblohu vytvářející hodinný nástroj, také za den a za noc obcházející, a tím obcházením časy a chvíle rozměřující. Musil pak také z kol býti složen (jinak nebylo lze), nejen aby se jedno druhým táhlo, ale také, aby běh bez konce býti mohl. A muselo tu něco býti nepohnutého t. sloupkové a šroubkové rozliční, potom něco napřed se hýbajícího a jiné s sebou pojímajícího. Poněvadž pak tuto v hodinách nebylo lze poručiti něčemu hýbati se a jiné za sebou točiti, tak jako stvořitel světlům nebeským poručil, a pro vůli jeho děje se; tou příčinou se přirození na pomoc vzíti muselo, totiž váhy a závaží. Neb poněvadž všecko těžké dolů se táhne, přivěšuje se k hodinám olověná (neb kamenná) váha, a to na šňůru, kteráž okolo válce hlavního kola otočena jest, kterýmž váhy dolů se tlačení kolo to hlavní se obrací, a jiná s ním spiata jsouce, musejí za ním. Aby pak to vše prudce neběželo, než pomalu, přidává se kývadlo (minuta), sem tam se vracující a běh zdržující. Což aby se náležitě svými časy dalo, rozměření kol, zoubkův, kolíkův a t. d. to působí. V těch, kde závaží není, jsou péra ocelivá, násilně stočená, a přirozenou svou mocí k rozmrštění se zase a zpřímění směřující. Ale to násilné rozmrštění, poněvadž se státi nemůž, musí se po maličku rozcházeti a kola za sebou táhnouti. A tak tuhle i základ všeho hnutí přirozený jest, i způsob spořádání kol a běhův jejich z podoby samého světa vzat.

A tak též způsob učení (má-li lidská mysl všecko, co se jí podává, snadně, mocně, hbitě bráti) z přirození vzat býti musí, a

bude na jistě aniž zmýlí. Poněvadž pak mysl naše náramnou má k zrcadlu aneb oku podobnost, nébrž jako oko nic není než zrcadlo živé, tak mysl nic než oko vnitřní; jisté jest, že se jedno druhým, a druhé třetím milostně vysvětliti můž. Pohleďtež tedy, jak se tu co děje a dítí musí.

K spatřování věci potřebí jest nevyhnutelně čtverého tohoto :

1. Oka dobrého. 2. Předmětu patrného (t. něčeho viditedlného).
3. Světla. 4. Mírného věci proti oku postavení.

Nedostává-li se třeba jedné z těch čtyř věcí, spatřování žádného býti nemůž. Nebo není-li oka, oč se věc oprtí a kde vyobraziti má? Jestli pak oko tmavé neb zaprášené neb zašpiněné, mdle se vyobrazí. Nepředstavi-li se oku věci té, kterouž chytiti má, jak ji chytí? A však nebude-li světla, byť i věc do samého oka cpal, neuhlídá jí a nechytí. Naposledy však, nech oko, věc, světlo pospolu jsou, ještě nebude dosti, protože ještě míry a způsobu jistého potřebí, jak věc proti zrcadlu postaviti máš. Nebo dáš-li věc oku za hřbet, neuhlídá jí; pakli pobočně, slabě; necháš jí státi opodál, tratiti se bude patrnost její; pakli příliš blízko přistrčíš, sama sebou oko zastíní, že se vyobraziti moci nebude. Též musí se oku nemnoho věci po jednon cpáti, než jedna za druhou předstírati; tak stačí všechněm.

A takť jest rovně s vnitřním našim zrakem: Zrcadlo jest mysl neb vtip učícího se. Předmět jest bůh a svět, to jest věci všelijaké, viditedlné i neviditedlné. Světlo jest rozum, vnitřní to pravě světlo, mezi věci a věci rozdílu šetřící. Míra a způsob přednášení vtipu věci jest pořádek a způsob slušný.

To čtvero kdekoli se sbíhá, tak přirozené, snadné, libé jest učiti se, jako tělesně po věcech libých oči pásti: chybiti to nemůž, jestliže jen učedník dobré zrcadlo, t. vtip dobrý přinese, učitel pak věci užitečných mu dodávati, a světlo rozumnosti rozsvěcovati, a všeho míry jisté šetřiti umí.

Zrcadlo aneb oko vnitřní, vtip, přistrojil jednomu každému bůh, jakž ráčil; opravití tu nemá co člověk, kromě šetřiti toho trého: aby drahé to zrcadlo před zašpiněním hájil; zaprašovatí nedal; trásti a viklati jemu se nedopouštěl.

Špína zrcadla našeho vnitřního, myslí naši, jsou žádosti nezřízené a vášně zlé, hned v dětinství v nás se zjevující: hněv, své-

volnost, zarytosť a t. d. Nebo to jest vnitřní srdce našeho zahnojování, kteréž tak zraku vnitřnímu překáží, jak zevnitřnímu hnojení a krlání očí. O čemž Šalomoun mluví dí, že v nešlechtnou duši nevchází moudrosť, a nepřebývá v těle podmaněném hřichu; proto že duch svatý, duch kázně, od myšlení nerozumných odstupuje. Musí tedy, kdo pravé moudrosti právě vyučen býti má, nejprv srdce své k čistotě a svatosti nastrojené míti.

Prach, vnitřního našeho zrcadla se přichytající a je zastěňující, jsou postranní, zbytečná, neúčitečná, marná myslí zaneprazdňování, jakýchž každého člověka mysl vždycky plna jest. Jest zajisté mysl naše jako kolo ustavičně se točící, nébrž jako mlýn ustavičně melící; jejíž nosiči, smyslové zevnitřní (zrak, sluch, chuť, čich, hmat), vždycky jí, co by mlela, donášejí. Donášejí pak (nepřihlídá-li k tomu vrchní správce, rozum) marného leccos, co kde uchytí, řídko věci užitečných zrno, vždycky téměř marnosti plévy, ohrabky, písek, prst, drtiny a ledacos. To pak se děje, jakž ve mlýně bývá, že se všickni koutové zaprášejí a zanášejí. Protož tento vnitřní mlýn, mysl (jež také zrcadlem a okem slove) před zaprášením hájíti, jest mládeži daremnými věcmi se zanášeti nedopouštěti, ale hned časně tím, což k moudrosti pravé přináleží, je naplňovati.

Třetí tohoto vnitřního zrcadla výprava jest obránění mu třaslavosti a mektavosti. Nebo na tekuté a mektavé vodě nesnadně se podobizna věci vyobrazí, na stojaté snadně: a komu se oči třesou, aneb sem tam házejí, málo zraku užive. Protož musí mládež učena býti v řádu mysl držeti, aby netěkala sem tam, ale toho, co se kdy dělá, hleděti zvykala. Tak navedené pacholátko, aby hříchův, marnosti, vrtkavosti prázdné bylo, bude právě ušlechtilá moudrosti nádobka.

Potud o zrcadlu a oku. Předmět, má-li býti patrný, musí býti celistvý a dobře barvený. Nebo mha, pára a podobná hamrad, špatnou v sobě majíc podstatu, špatně se v zrcadle mohou opíratí. Věci tedy, kteréž se mládeži přednášejí, ať jsou dobré, pravé, užitečné, libé, a budou se mocně myslí jímatí.

Svělla rozumu také potřebí. Nebo jakož po tmě člověk nic nevidí, aby mu co u očí se dělo, tak nerozsoudí-li čeho rozumně, aby mu o tom mluvil, neb ukazoval, nic věděti nebude, jakž při

člověku spícím, aneb mysl jinde majícím, patrné, že všechno přehlídne a přeslechne; a tolikéž kdo někomu něco zamateně a zatemněle povídá, že se rozum rozvinouti, ano toho přijíti nemůž. Jakož tedy, kdo v noci zraku lidskému něco ukázati chce, světlo rozkřesati, rozsvítiti, a potom tytýž utíratí a vyjasňovati musí: tak chce-li učitel neumělému, a jako ve tmách sedícímu učení poklady moudrosti ukazovati, musí jej sobě i ku pozorlivosti nejprv nastrojiti, aby s chutí a žádostí velikou přistupoval i potom všechno rozumně předkládati, aby vida viděl.

Naposledy způsobu jistého potřebi v přednášení věci, jenž záleží v těchto částkách: 1. Nestavěti nic za zrcadlo, všechno před ně, to jest, neukrývati před žákem nic ze všech věcí, kteréž věděti má, ani naschvál, ani z zapomenutí. Protož i činnosti i bedlivosti veliké učitelovi potřebi. 2. Nestavěti pobočně, než přímo proti oku, to jest, ukazovati nejen kraj aneb svršek věcí, ale věci samy, jak nejlépeji možné. 3. Neobraceti hřbetem k zrcadlu, než licem, to jest, věc každou ukazovati z pravého jejího základu. 4. Nejen z daleka věc ukazovati, ale také blíže k opatření podati, to jest, čemukoliv učitel učí, tak učiti, aby žák viděl, že to jsou života jeho se dotýkající a jako každodenní věci, jichž k tomu a k tomu, tu a tu bude potřebi. Nebo to se jímá, když k čemu co jest, učenec se učí. Mluvi-li se mu o věcech jako o něčem cizím, v třicáté tam někde zemi, on z daleka cosi znamenati bude, že se hmyzí; co pak jest a k čemu, vlastně rozeznati moci nebude, a zapomene to zase hned. 5. Nemnoho pojednou na oči dávati, než povlovně jedno po druhém, to jest, nezasýpati mysl množstvím učení pojednou, než jedno po druhém přednáseti. Zrak zajisté jinak nemůž. 6. Pomeškati se však s každou věcí před očima tak dlouho, až by se zrak s ní seznámil a jí po všech částkách dobře ohledal, jest s žákem nejen přeběhnouti umění, leda se odbylo, než cvičiti ho na každé věci tak, až by se jí zmocnil ve všech částkách. Tak sobě v prodleném času všechno vypořádati můž, a bude bez obtížnosti, libě, snadně, mocně a platně.

Aj hle v přirození samém základ všeho toho, čehož se při vyučování šetřiti má! A kdy by se šetřilo, jistě by chybiti nemohlo, že jak snadně člověk do nějakého krásného paláce puštěn jsa a chvíli sobě vezma všechno, co tam jest, malování, řezby, čalouny

a jiné rozličné ozdoby, prohlédati můž bez tesknosti, až by prohlídli všecko; tak snadně týž člověk do paláce světa puštěn jsa, všechny v něm rozstavené divné přípravy a činy prohlédati, a jim až do vypořádání sobě všeho vrozumívati můž.

Však poněvadž, cò tak veřejně navrženo, ještě častěji, svět-leji a jemněji ukázáno býti můž; pohledme, jací z téhož základu přirození způsobové vzati býti mohou, aby učení na jisto bylo, a to mocně, hbitě.

2. *Jak dělati, aby života k studiím dosti bylo.*

Libují sobě moudří Hippokrata, starého lékaře, výměšek (aforism) první, kterýž (lékařské umění v summu uvéstí začínaje) tak položil: Život krátký, umění dlouhé, příležitost rychle míjející, zkoušování nejisté, dovtipování nesnadné. Čímž pět překážek, pro něž řídci k vrchům umění lidských vycházejí, jadrně vyslovil.

První jest krátkost života. Nebo začnouce živi býti a něčemu vrozuměti mřeme, a to, co se při nás ukazovati začalo, s námi.

Druhá věcí, kterýchž uměti potřebí, náramná rozšířenost, jichž k vypořádání více by času, než ho na světě míti můžeme, potřebí bylo.

Třetí nedostatek příčin a příležitostí dobrých, aneb jsou-li kdy, rychlé jich mjení. Nebo nejlepší jest příležitost v mladosti, an věk ten obyčejně v hříčkách strávíme; jiná příležitost, dá-li se kdy, než zvíme, usmekne se zase.

Čtvrtá zatemnělost vtipu a soudu našeho, že nesnadně k jádrům věcí pronikati můžeme.

Pátá, chtěl-li by kdo dlouhým vyšetřováním, jak toto neb onono jest, porozumívati, to že pracné jest a k tomu nejisté. Nebo přehlídne-li se co jednou třeba (což jak snadně se státi můž), všecko skoumání v nejistotu přichází, aniž se kdy ubezpečiti lze.

Toto vše poněvadž všelijak pravé jest, mysliti potřebí, zda by jak napraveno býti mohlo. Napraveno pak býti nemůže, leč 1. života prodlužováním; 2. umění ukřacováním; 3. příležitosti uchvacováním; 4. vtipu k snadnému chápání otvíráním; 5. místo nejistého vyšetřování jistého základu, kterýž by chybiti nemohl, užíváním.

A o tomž už mluvíti a toho vyhledávati budeme tímto pořádkem: 1. Jak dělati, aby nám nebyl život krátký? 2. Jak dělati, aby učení na jisto bylo? 3. Jak dělati, aby snadné bylo? 4. Jak dělati, aby mocné bylo? 5. Jak dělati, aby krátké a hbité bylo, abychom ho mnoho vypořádati mohli?

Co se života lidského tkne, nejen tuto Hippokrates na krátkost jeho nařiká, ale to i sám Aristoteles činil, vytýkaje přirození, že jelenům, havranům a jiným zvířatům tak dlouhých věkův propůjčilo, člověka pak, k velikým věcem narozeného, že tak úzkými života mezemi obmezilo. Ale moudře odpovídá Seneka: Není nám krátký život dán, než my jej krátký děláme, protože jej nepotřebnými věcmi mrháme; sic kdy bychom užívali života uměli, štědře se ho nám, i k největších věcí vykonání dává. Naše tedy jest vina, jestliže se nám k vykonání velikých věcí života nedostává, protože jej sobě mrháme sami, a to způsobem dvojím: jedno mařením v sobě života, aby nám dříve času shasl; druhé mařením toho ostatku ve věcech neúčitečných. Píší zajisté skoumatelé a dovodí, že každý člověk zdravý se na svět narodě, tak mnoho kořenův života v sobě má, aby kdo nejtělejšího jest přirození, šedesát, kdo nejsilnějšího, sto dvacet let živ býti mohl. Mře-li kdo před tím časem (jakož arci mře větší díl lidí v dětinství, pachtetství, mládenectví, mužství), že to nejde přirozením, než nešetřeností lidskou, pokažením totiž a porušením v sobě nástrojův života, z čehož násilná smrt následuje.

Žeby pak i to málo (třeba dvacet, třicet, čtyřicet let) kdy by se dobře vynakládalo, k velikým věcem stačovalo, na důvod jsou někteří v pokolení lidském, kteříž v nemnohém věku velikých věcí dovodili. Alexander Veliký ve třicátém třetím létě věku svého umřel; a však čeho v těch krátkých létech nedovedl? Války mnohé vykonal, vítězství veliká obdržel, všeho téměř světa pánem učiněn, jména sobě nesmrtelného dobyl, jakž by snad jiný tisíc let živ jsa nedovedl.

A protož na toto dvě mysliti jest, má-li se v životě mnoho spraviti: 1. Aby tělo před nemocmi a smrtí hájeno bylo. 2. Aby mysl rozumně v práce byla zavozována.

Tělo pilně šetřiti, před nemocmi a úrazy hájiti povinni jsme proto: předně, že jest přibýtek a stánek duše, a to jediný, kterýž

rozboří-li se, ona jiného nemajíc hned se ze světa ven stěhovati musí; pakli se pomalu trhá, láme, boří, aneb třeba zamoká, hnije, nepohodlné v něm bydlení má. Abychom tedy na paláců světa, kamž milostí boží uvedeni jsme, co nejdéle a nepohodlněji pobytí mohli, stánek ten svůj pilně opatrovati musíme. Druhé i proto, že tělo nejen stánkem, ale i nástrojem jest duše rozumné. Duše zajiště, v těle jsouc, bez těla nic nemůž: ani slyšeti, ani viděti, ani mluvit, ani s místa na místo přecházeti a t. d., nébrž ani přemýšlovati; netoliko proto, že mysl všecku látku od smyslův béře; ale také, že též látky kde chovati nemá než v mozku, ani se s ní jak jinak obíráti, kromě podobizny věci v mozku jako v zrcadle spatřujíc. Protož poruší-li se mozek jakýmkoli způsobem, rozum se hned také ruší, aneb mate, aneb zastěňuje; ruší-li se jiní v těle údové a bolest působí, mysl hned také překážku má. Načež hleděl, kdo onen veršiček složil:

Zdravá mysl v zdravém těle nejlepší klénou, věř cele.

Zachovává se pak tělo naše v životě a zdraví dobrou dietou, jež jest míra jistá všeho toho, což tělu ku pohodlí jeho přináleží. Tuto navrhnu toliko něco, a to z základu přirození, příkladem stromu. Strom, má-li v živosti, čerstvosti své zachován býti na dlouhé časy, musí vláhu míti stále, provívání časté, odpočinutí tytýž. Vláhu míti musí; nebo kdy by neměl, usvadl by; a však ne na zbytek, nebo přílišná mokrost kořen hnojí a zkázu přivodí. Tak i tělu potřebí pokrmu a nápoje; bez toho ono státi nemůž, protože hladem a žízní život vadne, schne, mře; však tak aby nebylo přecpávání a přelívání, než jen ku potřebě. Čím mírněji a skrovněji bude, tím jistší a lepší zažívání. Čehož kdo vůbec nešetří, kazí v sobě život a zdraví, a umoří se dříve času. Kdy by všechny lidi, co jich před časem se světa schází, přehlídl; jeden v tisíci sotva se najde, kterýž od hladu umřel, všichni téměř od přepřívání. Nebo smrt jest od nemoci, nemoc od zlých vlhkostí, vlhkosti zlé od nezažívání, nezažívání od zbytečnosti, že se tak mnoho do žaludku cpá a leje, že převarovati stačiti nemůž. Obzvláště pak studentům, kteříž se nevypracují, střednosti potřebí, chtějí-li zdraví býti. A však nejen skrovná, ale i sprostá potrava býti má, protože přirození na malíčku přestává, podlé pak přirození živu býti nejlépe jest. Stromu, necht jest jakkoli vzácný, nezalévá za-

hradník vínem neb mlékem, než čím bůh nařídil, vodou. Šetřiti tedy i rodičové mají, aby dítě mlsům neučili a zdraví jim nekažili. Není zajisté nadarmo zapsáno, že Daniel s tovaryši svými, mládenečkové zpanilí z královské krve, byvše oddáni k učení, při vodě a vaření prostém zdravější, tlustší, a (což více jest) rozumnější byli, nežli všickni, kteříž z královského stolu opatření své měli.

Provívání také musí míti strom a občerstvování větrem, deštěm, mrazem, sic bez toho mdlí a chřadne; nébrž postavil-li by strůmek a bylinu někam, kde by ho vítr docházeti nemohl, neb v teple ustavičném, zadchne se a uvadne. Týmž způsobem lidskému tělu občerstvování potřebí, a to procházením, probíháním, pracemi, hrami a jakýmkoli těla pohybováním a cvičením.

Naposledy odpočinutí stromu potřebí, aby ne vždycky zevnitř květl, rostl, ovoce nesl, než také někdy zevnitř odpočína sám v sobě zažívat a se sílil. Protož nařídil bůh, aby za každým létem následovala zima, v kteréž by dříví, byliny i země sama odpočívala. Tak podobně lidem dal noc k odpočívání po pracech; a však i mimo čas odpočívání nočního obmysleti se má a musí, aby tělo, jako i mysl, při pracech svých tak též odpocinutí a vydchnutí mělo; což se děje zábykami nějakými. Nebo poněvadž mysl lidská i tehdáž, když se jí od prací popustí, zaháleli nemůž, musí předce něco býti, by zanešena byla, aby se čas nemařil, a mysl spolu s tělem občerstvení měla; a to už něco veselého býti musí, jakož rozprávky, žertové, hry, hudba, malování, a cokoli smyslům těla libé a pohodlné jest, však bez hříchu.

Toho trého kdo šetří, jí a pije středně, tělo pracemi cvičí pilně, pohodlí a občerstvení jemu dodává rozšafně, jak přirození káže, není možné, aby živ, zdrav, čerstev nebyl na dlouhé časy, samu příhodu a moc boží vymíníc. Protož naučiti se tomu, jak v míru jísti i nejísti, spáti i bdíti, pracovati i odpočívati, velikou jest pomocí dlouhého života a zdraví, i bez lékův.

Málo se cosi zdá třidceti let; vyřkne se to pojednou, a však mnoho jest v nich dnův, ovšem hodin; i pomalíčku jda, může se v tom času daleko přijíti. Stromu jak zrostem přibývá, dívaje se naň, neuhlédáš, protože pomalíčku a nepatrně roste; a však (když jen roste) každý měsíc ho něco přibude, ovšem každý rok, že ve

třicetiletých veliký bude. Týmž způsobem jde zrůst těla našeho; nevidíme, když roste, vidíme, když zroste.

A nejináč jest i s pracemi myslí. Málo k málu přidáváje, toliko přidáváje, nashromáždí se jistě v krátkém čase víc, než by věřiti mohl. Nebo když na stromě každý rok z každého pupence jedna toliko ratolestka aneb proutek vyroste, dřív třicetiletý let bude mít na sta, ba na tisíce větších a menších ratolestí, listův pak, květů, ovoce bez počtu. A neměl by člověk ve dvaceti neb třicetiletých také vyrůstí? Porozvržme sobě to malíčko. Den má 24 hodin; ty pro potřebu života a zdraví na tři rozděle, budeš mít osm hodin k spaní, osm k jídlu, procházkám, rozprávkám, hrám a radostem jakýmkoli; osm zůstane ku práci, kterouž bez nesnadnosti a tesknosti konati můžeš, každou hodinu platného něco spravě. Počítej pak do téhodne šest dnův (sedmého celého k odpočinutí zanechaje), bude v témdni ku práci hodin čtyřicet osm; v roce pak budeš jich mít dva tisíce, pět set a sedmdesát šest. Co pak v desíti, dvaceti, třicetiletých? Kam to hle vyjde, když se pomalíčku jen předce vždycky kráčí? Protož práv jest Seneka, že život tomu, kdo ho užívati umí, dlouhý jest, a k jakýmkoli velikým věcem stačuje. Na tom jen záležeti už bude, uměti života užívati, a to, což se v něm spraviti má, uměti pořádati.

XXXI. JAN BECKOVSKÝ.

(Nar. 1658, umř. 1725.)

Dobytí Prahy od Švedův I. 1648.

Císař Ferdinand III. při počátku r. 1648 do měst Pražských opět přijel, a svatební smlouvu s Marií Leopoldinou, arciknížete rakouského Leopolda V. hraběte Tyrolského, strýce svého, patnáctiletou dcerou (máti její byla Klaudia, Florentského knížete dcera), dne 12. července zavřel; potom pak po vyřízení mnohých potřebných věcí z Prahy do Lince odejel, kam také ta císařská nevěsta z města Insbruku s svou paní matkou, s Ferdinandem Karlem bratrem svým, také s velkým doprovázením přijela, a tam v stavu svatého manželstva od papežského legáta s císařem Fer-

dinandem III. dne 25. července potvrzena byla, při kterémžto potvrzení a při svatbě, pro smrt krále polského, žádné kratochvíle se nedály.

Svatební veselost císařská ještě ani dokonale skončena nebyla, i přineseny jsou truchlivé noviny Ferdinandovi, že generál švedský Königsmark menší město i hrad pražský zrádně opanoval; což se stalo původem a zradou nějakého Arnošta Ottovalského, rytíře Frankovského, který někdy v službě císařské na vojně za nejvyššího lejteňanta neb zástupníka potřebován byl, a potom syt jsa nepřiležitosti vojenské, ztrativ také v jedné bitvě pravou ruku, vojnu opustil, a ke Chbu na svůj stateček odejel, kdež o všecko jmění tehdaž přišel, když se Švedové města Chbu zmocnili. I nevěda on sobě jináče pomoci, do Prahy jel a službu vojenskou zase pohledával, zvláště aby kommandantem v zámku Loketském byl, aneb aby se mu nějaká roční peněžitá pomoc k vyživení dávala, od císaře tehdaž v Praze bydlicího žádal. To když mu nejprvé odloženo, posledně i odepřeno bylo, z Prahy s největší netrpělivostí odejel, k generálovi Königsmarkovi, který nedaleko města Chbu s dílem švedského vojska ležel, přímo pospíchal, a u něho službu vojenskou přijal, dostáváje zatím plat jako jeden vojenský nejvyšší; i také jemu jeden regiment připověděn byl. Že pak on před tím, dokávád se v Praze zdržoval, chodě ven z Prahy na procházku, dobře zdí městské i valy okolo Hradčan za klášterem Strahovským i za klášterem kapucinským, kteréž se tehdaž v těch místech stavěly, vyhlídl, a v jednom místě za kapucinským klášterem po lešení, po kterém dělníci potřebné věci k stavení těch zdí vozili i nosili, snadný přístup do města spátril: všechno to generálovi Königsmarkovi vyjevil, i také ho ubezpečil — jak se potom sám před mnohými po vzeší menšího města pražského přiznal — že on sám Ottovalský chce lid vojenský do Prahy vésti, a bez ztráty jednoho muže menší město pražské i s hradem do rukou generálovi Königsmarkovi že chce dáti. Königsmark nemoha tomu tak snadně i hned všechno věřiti, některé své věrnější do Prahy tajně vyslal, jim poroučeje, aby to všechno, co Ottovalský o Praze mluví, tajně vyšetřili a očitě zhlídli.

Ti vyslaní navrátivše se z Prahy, když toho všeho dokonalou zprávu Königsmarkovi učinili, hned se on z svého ložení hnul,

s nejlepšími houfy pěšího i jízdného lidu, daje od sebe řeč, že chce město i hrad Loket oblehnouti, a po dvě noci (času denního v lesích odpočívaje), tiše skrze kraj Plzeňský ku Praze pospíchal. Přišla k městu Rakovníku, dvě stě jízdných Ottovalskému dal, poroučuje mu, aby všechny cesty ku Praze pilně projížděl, a nic do Prahy ani jdoucího ani jedoucího nepouštěl; sám pak Königsmark s vojskem svým, zanechav u Rakovníka všechna děla i těžké vozy, a přešla řeku Berounku u večer, tři míle od Prahy v jednom lese na den sv. Jakuba apoštola celý den odpočíval, z něho u večer se hnul a přímo ku Praze táhl. Když pak o půlnoci ke klášteru sv. Markéty blíž Prahy se přiblížil, a kapucíni na jitřní zvoniti počali, ulekl se Königsmark, domnívaje se, že v Praze šturmovali začínají a o jeho příjezdu že už Pražané vědí: ale Ottovalský zrádce jemu to z mysli i hned vymluvil, dokládaje, že duchovní o půlnoci své modlení konají i také své jisté zvonění mají. To Königsmark uslyšev, hned tisíc dragounův pod správou nejvyššího Kopy, také sto mušketýrův tomu Ottovalskému svěřil: s kterýmižto vojáky on hned tím úzlabím od kláštera sv. Markéty až pod šanc kláštera kapucinského (kde při samém náspu ještě nevyvezený díl země po tom příkopu ležel, po němž snadno na šanc vylezti se mohlo), tiše v tu noc přišli; kdež sto svých mušketýrův Ottovalský s sebou vzal, kteří za ním k samým šancům pospíchali, a uchytiv tajně jednoho strážního, od něhož parolu neb vojenského heslo vyzvěděl, tiše ho zamordoval, stráž v tom šanci přepadl, ji zmordoval, k bráně Strahovské jsa už v městě pospíchal, vojenského úředníka od Waldšteinského regimentu, který tehdež v Praze ležel, přijímám Ammona, v té bráně jal, stráž všechnu pobil, zámky při bráně visící srazil, a bránu tu mocně otevřítí poručil, před níž už stojícího nejvyššího Kopy s tisícem dragounův do města Hradčan pustil, a že už bránu otevřenou má, generálovi Königsmarkovi věděti dal.

—| Königsmark příjev neprodleně s lidem svým jízdným i pěším skrze tu bránu do města vojsko své rozdělil, některé do bran, na šance, na Hradčany, do menšího města pražského na trhoviště i do nejlhavnějších ulic postavil, a s ostatními pořád k městu pospíchal; kteří kde koho buď z oken vyhlídajícího aneb po ulicích jdoucího uhlídali, hned beze všeho osob rozdilu každého mordovali, tak že mnozí, nevědouce o nepříteli, z okna když vyhlídli, hned

od Švedův při okně stojících zastřeleni byli; což proto Švedové činili, aby Pražané té chvíle střileli na ně nesměli. To se dalo mezi 3 a 4 hodinou ráno dne 26. července, den sv. Anny, když ještě lidé nejlépe spali, a o nepříteli ani zdání neměli. Přišedše pak Švedové k bráně na mostě při menším městě pražském stojící, hned ji opanovali, svými vojáky osadili, aby ze starého a nového města pražského po mostě žádný do menšího města k pomoci obyvatelům přijíti nemohl.

Dověděv se toho nejvyšší zástupník od Waldšteinského regimentu, přijímám Šmid, rychle na koně vsedl, tu nešťastnou novinu staro- i novoměstským Pražanům pověděli chtěje: ale dvěma kulkama při domě Saském vedlé mostu nenadále zastřelen byl. Praporečník pak od téhož regimentu přijímám Přichovský, ačkoliv také od Švedův smrtelně raněn byl, předce však novinu tu staroměstským přinesl. Mikuláš František Turek z Rosentálu, starého města pražského primas a nejvyšší strážník nad kompaniemi toho města, uslyšav to, hned na hubny ve všech ulicích tlouci, měšťany k bráni svolávatí a hejtmanům městským, aby se s kompaniemi svými na rynek postavili a dalšího nařízení očekávali, poručil. Pražané novoměstští také o nepříteli zvěděvše, své kompanie městské, nad nimiž nejvyšším strážníkem tehdaž byl Václav Kavka, pod praporece neb pod korouhve postavili. Toho také času všickni studenti, kteří mohli zbraní vládnouti, do Karlové kolleje v starém městě houfně se sešli, a vyslavše některé z prostředku svého k panu primasovi, žádali ho, aby je vojenskými potřebami co nejspíše opatřil. On poznávaje udatnou jich mysl, poručil zástupníku městského strážného, aby do domu k červenému orlu v železné ulici, kde Normberský kupec Waltmann pět set nových mušketův měl, také do domu u zeleného kříže v tarmarce, kde židé muškety a rozličnou pokoutně schovanou zbraň měli, pospíšil, zbraň všechnu vzal a do Karlové kolleje studentům dodal: jestli by pak se kdo proti tomu nařízení stavěl a zbraně vydati nechtěl, toho aby beze všeho ohledu vězením opatřil. Zástupník dle toho nařízení z těch dvou míst šest set a padesáte, z domu pak Debojsovského sto mušketův vyzdvihl a všechny studentům v té kolleji shromážděným odvedl. Nenadále tehdaž hospodář od černého jelena, svého řemesla provazník, dva centnéře luntův neb rozsvěcujících knotův

ze skleptív od zlaté hvězdy mimo tu Karlovu kolejí nésti dal, kteréžto však na tom místě složití a studentům zanechatí musel.

Okolo sedmé hodiny ráno, aby se nepřátelé starého města pražského také nezmocnili, staroměstský nejvyšší strážník s jednou kompanií k bráně mostské proti Křížovníkům s červenou hvězdou Vojtěcha mladšího Hada z Proseče vyslal; při kteréžto bráně už tehdaž šraňk, ano i železem okovaný v té bráně visící hřeben neb mříže spuštěn, a brána také podstatnými sruby zastavena byla, aby Švedové přes most do starého města jíti nemohli. Po malé chvíli v menším městě po všech ulicích střelení, domův vytloukání, po střechách a žlabích lezení, rukou spínání, k starému městu kývání a veliké kvílení od malostranských vidino i slyšáno bylo. Také tehdaž Švedové z újezdské brány velmi hustě vyjížděli, nejináče než jako by to menší město už obloupiše, odtud skořísti, s loupeží a s zajatými Pražany ku polednímu — neboť naděje byla, že hradu Pražského nedostanou — pryč pospíchali. Ale mimo všecku naději opanovavše oni okolo hodiny deváté most před branou hradu pražského, také té brány i tohoto královského hradu se zmocnili, a s bašty pod domem knížete z Lobkovic do starého města pražského z polovičného kartounu první ránu do staroměstské celnice, druhou do domu Kašpara staršího Švenkfelda apatekáře, třetí do domu Saského proti kostelu tovaryšstva Ježíšova učinili. Po těch třech nenadálých ranách cožkoliv před kostelem Křížovníkův zevlujícího lidu stálo, všickni se rychle rozběhli. Z toho trojího vystřelení poznávalo se, že se nepřítel hradu pražského i královské zbrojnice zmocnil, a všechny potřeby vojenské opanoval. Tehdaž arcibiskupa pražského, svatě římské církve kardinála Arnošta hrabě z Harrachu, také královské místodržící, i jiné pány v menším městě pražském Švedové javše, je podle libosti šacovali, kostely a kláštery loupili, z císařské komory drahé věci, také z knihárny všechny knihy pobrali, zlost nepřátelskou provozující, a všechny kořisti do Šved poslali. Generál Kollaredo, kommandant pražský, jemuž ta nešťastná a zemi české i císaři velmi škodná příhoda byla přičtena, byv ještě tehdaž velkým snem obtížen, sotva v lehkém oděvu ze svého domu skrze vinici a zahradu svou ušed, k břehu řeky Vltavy přišel a odtud do nového města na lodičce přeplaven byl. On Rudolf Kollaredo hrabě z Walse, nad jedním ti-

sícem vojska generál, v Čechách válečných věcí ředitel, města pražská proti nepřátelům všemožně hájil. Václav hrabě Michna z Vacinova ve svém domě na Újezdě poněkud nepřátelům odporoval a brániti se počal: vida však, že nepřátelské moci odolati nemůže, do starého města také přes řeku své útočiště vzal.

Tak hle pražské město, ačkoli menší, však v jádru nejlepší, spolu s hradem pražským do rukou Švedských přišlo; při jehožto opanování Königsmark toliko jednoho vojáka ztratil, a dva raněni byli. Tři dni to menší město bylo loupěno, a vojáci drahé věci za malé peníze prodávali; jako jeden voják prsten, který za šest tisíc tolarův říšských byl šacován, prodal za pět tolarův jednomu rejtaru, kterémuž zaň generál Königsmark tisíc zlatých a dobrého koně dal. — Švedové z hradu i z menšího města pražského do sedmi milionův vyvezli bohatství.

XXXII. VÁCLAV STACH.

(Nar. 1768, umř. 1836.)

---

1. Básník k své knize.

Už tedy máš, co knížko jsi žádala sobě, veřejnost.
 Vděk-li zavítáš vlasti milé? to mi věstiti nelze;
 Já tebe neskládal s lahodící tak tuze čakou.
 Neb ne všecko se, co kdo sadí, hned a rádo ujímá
 U krajanův. Okusíš tuto pravdu a pak sama pomníš:
 Můj to pravil pěstoun, když jsem chtěla do světa jíti.
 Lkáti budeš uslyšíc: „Nač u nás tyto z Hellady verše?“
 Tam tě hrubá pomluví sprostnost, zde se vysměje tobě
 Pýcha hrdá. K cizotámť lichotí se mládež a nedbá
 Ctíti jazyk vlastní. Šlechtic už dávno zapomněl,
 Kým jeho děd jazykem slavného jména vyzískal;
 I měšťák českou skoro ze zvyku matku zapírá;
 Aj komu pak se hodíš? Chudině? věru ta starodávná
 Ještě posud hude u hladové Daliborky si píseň.
 Lhostejnost ledová jako mráz jazyk otčiny pálí.

Snadno také tebe zachvátí vír všecko hubící;
 Neb proti proudu ploveš, proploveš-li k cíli, pochybno.
 Než ten lístek ukaž krajanům, aby poznali, jak jsem
 Já smýšlel, když jsem tebe od sebe do světa pouštěl.
 Všem vážným ho doruč soudcům a vyříditi pomni:
 Jestli budou tebe souditi, víc ať o tobě nemyslí,
 Než že neseš toliko krásného skutku počátek,
 Jenž se vylepšiti má, dokonávat a šířit a pevnit.
 Nic lepšího činit snaha má té chvíle nemůže,
 An můj živější pominul věk, v němžto se básně
 Pěkně daří, neb duch zkvítá jen za květu mládí.
 Já však už v dobu tu přečkal padesáte prosincův,
 An toto průvodčí písemce na cestu ti dávám.

2. Má čest.

Ó český, mně milý národe, chválo má!
 Silných původové a zpanilých země
 Bojemské dědicův, kde jste zaháněli
 Zbraň Němcův zmužilých, v Markománův stanu
 Zakládavše synům trůn do věkův stkvělý.
 Jsouť jedni hledajíc pochvaly ve zbrani,
 Svých bratrův a dědin hájitelé čilí;
 Největší po polích díl v kraji obcuje,
 Pilnou práce rukou chléb vydělávaje;
 Shání částka jiná z nich se po kupčení,
 Vlastenským i cizím oslazujíc život
 Zbožím, jež vede zisk buď k ruce, neb z ruky.
 Jsou, jimiž řemesel rozmanité plody
 I sličné k pohodlí ozdobě se stkvějí:
 Ze všech musa lepá jádro si vybrala;
 Část pravdu v dějinách, v přírodě část jiná
 Skoumá, etnosti jiné věstitelé boží.
 Jsou lvi všickni, i jsou své zemi záštita,
 Jsou sjednocení vám Tevtoni výstraha,
 Když náhlou zapudit potřeba násilu.

Jak jsou zvelčeni! jak v jednotě hrozliví
 Zbojníkům doby té v západu bouřivým! —
 Ze slavného mi být jak blaho jest rodu!
 Rád z pěvcův jediný vychvaluji bratry
 Tou písní zdařilou Musy pokyvnutím.
 S láskou lásky mojí důkazy přijměte,
 Láskou po vše věky spolčení držíme se!
 Štěstí po vše budeť nám věky bez měny!

3. K Muse.

Slyš milostivá tyto prosby Muso,
 Nepřipust' nízkých v moje srdce vášní,
 Vlasti jenž jazyk proti odrozcenci
 Hájíti dychtím.

Nechci s ním srovnat se a býti mrzkým
 Matky hyzdičem, jako on cizotným
 Zpotvořen mravem pohrdal dědičnou
 Národu slávou.

Plémě své zapřel, na jazyk dědův svých
 Útržnou vyplil hanu, od cizích by
 Chválu lechtavou, ale rovně lestnou
 Úplatu získal.

Ty spravedlivou ho potresci kázní!
 Zámezni až on bude ústa lháti,
 Náhle vazbu slov zamotej mu, ať tam
 Posměchu dojde.

Hejsek pochlebný, kde se pyšně chvystal,
 A s hanbou, pávím netopýr jsa poznán
 Vycpaný peřím, ztrhaný odlítne
 V berlohu noční.

Ty však laskavá učitelko krásy,
 Svou mocí doved, vrozenou by hudbu
 Vlastenských rytmův naše důvtipná už
 Cítíla mládež.

4. České veršovství.

Základ a míru pravou českého vyličili verše
 Obmýšlím : komu jsou verše milé, pozoruj !
 Verše vidíš tady v lehkonožím se zatáčeti tanci :
 Tak si je slož ; tuto Řek vazbu si oblíboval.
 Řek vyučil Latiníka : jak on slova čítal a vázal,
 Stroj jazyka tvého stejně to míti velí.
 Dávno to už Čechové sami cítili, jěn že dokonce
 Nestihli vrozených své řeči libohlasův.
 Neb lahoda mluvy jim posaváde se málla ve verších :
 Než, chce-li, sám u sebe Čech tomu najde pomoc.
 Jen nález cizozemstva líchý, za pravdu byv uznán,
 Státlě v cestě Čechům, pravdy že nehleděli.
 Poznávej Čechu sám, jazyka všelikého že bytnost
 Zvláště se vážiti má ; z tvého si vezmi, co dá.
 Jdi kroky svými, a jíti musíš : Řek jen tě prováže ;
 Bezpečnějšíhoť vůdce pro verše není.
 Řek jediný veršův zpytatěl byl, a uměle sám je
 Slíčil a dal hojně příklady ke cvičení.
 S ním básník volným citu svého i verše je pánem ;
 Básníkům toliko skládati verše sluší.
 Sám to velí jazyk osvobozen, jenž dlouho jak otrok
 Spoután byl jalovou grammatikův regulí.
 Onť ode tance držet se nedá řeckého dle taktu ;
 Tancuje, jak pouhým sám naučil se citem.
 Myslití Němce nechá, co svou by počínali mírou,
 Svou ale poskakuje, kam jemu líbo nohou.
 Vězlo, jinam se nedá obrátit, tak jeho žádá
 Národní povaha : ta zjinačít se nedá.
 Má českou — tu neustupnou hlavu, má nohy pevné,
 Bystrého vtipu jest, i zmužilosti živé.
 Jen se neboj obtížností, jichž tobě namítá
 Zvuk řeči rozličný : dobře se vazba složí.
 Průtažná línau se vláčí syllaba chůzí,
 Kam slovo rychlonohé ve mžiku doskakuje.

Vážnou délku čiješ, křepká hbitě hláska ubíhá;
 Sluch pouhý všelikou míru ti ustanoví.
 Této dle míry složíš zponenáhla si *šestinohý* verš.
 Chceš-li, i zasnoubíš mu *pětinožku* milou.
 Jen pozoruj, kde se zastaviti, kde ti kráčetí volno,
 Jak ti pravidlo velí verše, po vůli budiž.
 Dřív ale hled' hojný si vyzískati češtiny poklad;
 V něm, co se tobě hodí, dá se naleztí slovo.
 Zvučné verše ty jsou, kdež jasné tvé ucho slýchá
 Zvučky, a ve hláskách proměnu rozmanitou.
 Všecko-li tak položíš, by se vyřklo i jemně i jasně,
 Máš, co ucho slýchá rádo, a čím se kochá.
 Drsnatu často zovou naši řeč samy sestry slovanské,
 Zvučky že prý hromadí. Jak vady té zbudeme?
 Bystrým šetříž uchem je, by nikde se nepřely tobě;
 Neb takovým sejitím krok nohy zastavují.
 Snadno a jasně jazyk vynese dvě zvučky po sobě,
 Přes tři hrubé pachtí už strojové se jeho.
 Ač by i víc jemných se s družkami sloučilo hlásek
 Příbuznými, dovol spolku si zaštěbetat.
 Kdež se ale protiví hromada zpurných spoluhlásek,
 Rychle vyhoď syrové *křtaltu* divého slovo:
 Byť i zlatých za časův je Adam nebo Amos užíval,
 Nestvůrou takovou hyzditi řeč si nedej.
 Chuť jemná a tvých medová družek ústa slovanských
 Věrně poví ti, co jest líbo a milo uším.
 Neb kde tvá lopotí se drží zvuky vyslati ústa,
 Tamť onyno zvučnou už samohlásku kladou.
 A však i dívka naše vplítá do věnce si *charpu*,
 An se *chrpou* honosí chraptivi klassikové.
 Styď se, a už pomni zpanilejší své řeči dáti
 Líce, pokud jazyka stroj toho jen dovolí.
 Zpurné vlož mezi jemnější, by splývala řeč tvá,
 Nikde nezastavená: cit do uší ti to dá.
 V tom jsi ty volnější, že si tónem k délce pomůžeš,
 Ve kratší slabice, zde hlasu pozdvihuje.

Však takové svobody, v čas nouze a mírně užívej,
Neb plnitel přísný zákona lépe činí.

Řek má svou, Latiník má svou, jako Čech pravidelnost,
Rovněž i má vlastní k verši pravidla Němec.

Svou od nich se dělíš povahou, se snášeje vůbec,
A co Řekům to i nám káže rozum, cit a chuť.

Jedno nebuď ke činu studeným: podaří se to dílo;
A vždy s citem se porad: verše plynouti budou.

Neb český v tuto vazbu jazyk samovolně se dává,
Ač to dlouho slabým neznameno zrakem.

Verš tu vidíš a slyšíš, jak se rtův lehce vybíhá,
Bez nucení, v každém způsobu, jež si volím.

Kdož takové jazyku vzchopy dal? Sama příroda, cit náš.
Útlý cit naučil skládati verše Řeka.

Snaž se dosíci Řeka v líbezném půvabu tónův;
Na zvuky rozmanité čeština dost bohata.

Ačkoli vyznávám zvučnější bývala ondy,
Než jí ozdoby té odňala grammatika.

Tón jasný, zvonový, jenž líbeznosti dodával
Ondy děvám českým, ztemnila grammatika.

A chtěla chuť by nová své zpět si požádati právo,
Vím, že zdvihne povyk poznovu grammatika.

Kdož jsi koliv, vyjevíš-li se někdy, smělče budoucí,
Pakli duchem velikým jímati srdce budeš:

Nedbej nic povykův takových, i neboj se, neváhej;
Věť, pomine hluk ten, zač ta ti báje ručí:

Ondy labuť česká slavnou započínala píseň,
An krkavec opodál krmě se zahledl ji.

Ledva zočil peruti sněhobilé, ledva že zaslechl
Po stišeném se její proudu ozývati hlas:

Zdvihna se rozřepený povolával ptactvo nečisté,
Jež by tu důstojnou ve zpěvu překřičelo.

Káně, luňák, jestřáb, straka, vrána a kavka a čejka
Slitli se ke hlučné akademii jeho.

Aj tu se krákání vůkol rozléhalo v rýmech
Kostrbatých, až pak chraptivi ustanuli.

Než co labuť činila? — Hlučivé nevšimla si chatry:
 Libezným slavné skončila písně hlasem.
 Tam ti zlobou soptice neřád svůj snesli, a hejnem
 Pokřikujíce po ní mrštili nestydatě.
 Kal ten jí nechytil se: po čistém nesla se proudu,
 Zlehka se pak potopíc, vyšla a zapěla zas.
 Hejno tupé s hanbou odtáhlo na krěmy necudné,
 An se labuť slavila svým zpěvem obnoveným. —
 Spadlo-li už vám bělmo s očí? čili ještě ta krása
 Zakryta vám? — Bohužel, slunce slepý nevidí!
 Krtkovi ondy křeček vykládal, jak velekrásný
 Svět náš jest, kdy se naň zasměje slunce milé.
 Chtěl to vidět ten podzemšťan: za pravého poledne
 Z díry vylezší zřel vůkol, a tak se divil:
 „Já věru nic nevidím, co jsi říčil: zdálo se tobě,
 Co však opravdu není; tvé oko tě klamalo.“
 Jestliže je mnoho těch krtkův mezi námi, zajisté
 Já tady vykládal barvy nadarmo slepým. —

5. Žákům.

Po svrchu nic se neuč, aby jen měl ze všeho kousky;
 V celku jenom vše vidět snaž se, budeš učeným.
 Musu v mládí miluj, neopustí v stáří tě nikdá;
 V úřadu nejtěžším oslazení ti podá.
 Vlídností ona jen zdůstojňuje člověka, jenžto
 Věrným zůstává jí co jinoch, muž i děd.
 Ještě v umírání okusíš veselosti lahodnost,
 Když jsi život trávil k prospěchu moudře lidí.

6. Rozdíl dvou klasův.

Klas jalový nadutými slovy k tučnému se ozval:
 Jak se celý snížen až k zemi nahybujes!
 Bratře, pravil mu druhý, jsem jen proto velmi ponížen,
 Že hlavu tak prázdnou mozku nemám jako ty.
 Náš pán rozsoudí, co platíme, na humně budoucím:
 Chlub se a pyšni plevou bez zrna, jímž se těším.

7. Smýšlení mé.

Já mnoho vím, ale předce nevím, v mé jak mnoho myslí
 Mrákoty ještě vězí; jak mnoho tu tmy, nevím.
 Já ničehož proto nechci hrdým rozsouditi soudem:
 Vše skoumám, seč jen být mohu; tak se učím.
 Svým se podívat okem, sám zkoušet a myslit a vážit,
 Tak se chová zpytatel: děcko vodídka nosí.

XXXIII. ANT. JÁROSLAV PUCHMAJER.

(Nar. 1769, umř. 1820.)

1. O velebnosti božské.

Písň svatě nyní pějí,
 Aníž o ně k Musám vzejí;
 Může-liž kdo, vejda v chrám,
 Kde se slavná, božská děla
 Od zběhlých všech věkův stkvěla,
 Všecko szřít a sčísti sám?
 Pán se světlem přiodívá,
 Pod nohama hvězdy mfvá;
 Kdy ho lidský postílí duch?
 Nad blesk slunce stkví se bůh.

Pod ním svōtla jasná běží;
 Jako zlaté roucho leží
 Před ním krásné nebe v kruh.
 Svět dycháním obživuje,
 Sluncem stín svůj vyjevuje,
 Po oblacích chodí bůh.
 Na větrův se křídlech nosí,
 Co jen kapkou lásky zrosí,
 Dech co přejde z jeho úst,
 V tom je život, vznik i zrůst

3 Před ním jest jen krůpě všeho
 Hloubka moře velikého,
 Celý svět jen drobný mák.
 Tisíce věkův utečení
 Před ním jest co okamžení;
 Má vše zákon, červ i pták.
 Kdož moc páně změnil v myslí?
 Bůh řek' prachu: Chod a myslí!
 V tom se prach hned vzhůru mčel
 K vykonání velkých děl.

4 Jako na tenčké strunce
 Zavěsiv bůh v mraku slunce,
 Prohnal tmy, zem zosnoval;
 Vznik dal prsti, stromu ducha,
 Mokra oddal ode sucha,
 Kvítí krásu daroval.
 Zářil vyslal v jasném voze,
 Hvězdy rozsel po obloze,
 K nimž i měsíc přivtělil,
 Tmy i světlo rozdělil.

Světluům zdělav kruhy čisté,

Prstem změřil běhy jisté,

Bujné živly v uzdu vzal.

Rodící se z jiskry plamen
Zamk' bůh mocný v tvrdý kámen;

Bleskům sirným zákon dal.

Darmoť sobou moře hází,

Trhať nesmí pevných hrází,

Když duch páně nevelí;

Písček jen se rozdělí.

Bůh dal dubu mocné tělo;

K nebi tam své hrdé čelo

Převysoké hory pnou.

V křoví ptáci poskakují,

Chválu bohu prozpěvují,

Řeky valem dolů jdou.

Větry moudrost páně slaví,

Před oči ho bouře staví;

Jeví pána blesk i hrom,

Nizký keř i velký strom.

Vlahou bůh zem kojí v letě,

Zefír z jara s nebe sletě,

Milé chladi květiny;

Po polích bůh pící seje,

Možným jí i chudým přeje,

Chutné stadí maliny.

Velí pán, všem stroje kvasy,

Aby vzešly z země klasy,

Vonné kvítí, plodný kmen,

Noc se tměla, svítil den.

Správce moudrý plodné země,

Kde se lidské množí plémě,

Vše, co chtějí, vylívá:

Trávou širá pole stlává,

Ryb a ptactva hejna dává,

Všudy hojnost vysívá.

Na nás v sadech, mile voníc,

Větve husté k zemi kloníc,

Kyne vždy, rok po roce,

Zlaté, chutné ovoce.

Což se po vši zdejší době

Štědrých darův pramen tobě

Néprýští a noteče?

Proč se moudrost páně znáti,

Jemu čest a díky vzdáti

Zpěčuješ, ó člověče?

Bůh nás střeže, s námi chodí,

Nás i v sladký pokoj vodí;

Tratí člověk život svůj

Bez tvé moci, bože můj!

Na vše patří páně oko,

V nás i hledí přehluboko,

Srdce naše zpytuje;

Sčítá péče, co je trudí,

V okamžení pryč je pudí,

Když se k němu vracuje.

Má svět v hrsti, čte a vidí,

Co se děje v mysli lidí;

Jak je slunce zřejmé nám,

Tak vše vidí tvůrce sám.

Jak jen sejde s božských očí,

V prach a popol svět zas vkročí,

Věk náš svadne jako květ:

Bůh však jedním okamžením

Pouhým lásky působením

Pustý vzkřísí znovu svět.

Smrť, ač všecko umófuje,

Předce síly potracuje;

Vše se v malý rodí čas,

Život má i ducha zas.

Kdož ti, světa panovníku!

Hodnou vzdáti může díku?

Stín jen hlásám slávy tvé.

Však ne harfou ohlašuji,

Tebe bože oslavuji,

Otvíraje srdce své.

Tvůj mi zákon rozkoš plodí,

Z světa tmy mě k světlu vodí;

Tys, ó bože! štěstím mým,

Bez tebeť vše stín a dým.

Vězily mě líté zlosti,

Duše škůdce, dlouho dosti;

Jakž jsem pro ně moh' tě cít'?

Nyní ale, zhlídna tebe,

Zahrozím se, zničím sebe,

Netuším víc v světě býti.

Ty, jsa pokoj duší právě,

Zjevils mým se očím v slávě,

V prachu můj tě slaví duch:

Velikýs a svatý bůh!

2. Žalm CIII.

Tys velký, bože! tobě sláva zvláště!

Ty světlem odíváš se místo pláště;

Tys nebe, nad nímž vody visíc stojš,

V stan stkvostný mocnou rozbil rukou svojí.

Tvůj mračna vůz, a vichry koně vozné,

Tvým poslem bouře, sluhou hromy hrozné.

Tvou země silnou ztvrzena jest mocí,

Tvým kynutím den za šerou jde nocí;

A které stín a světlo věrně slúží,

Propasti mhlou jí daly za okruží.

Jen slovos řek', i hned se změny dály:

Šla pole v důl a vzhůru pošly skály.

Ty vykázav mez moří po vše věky,

Z skal hojně zřídly rozvodňuješ řeky:

Tu zvěť se chladí, na polích co žije,

Tu los a žižnivý tam jelen pije;

Tam po větvičkách ptáci poskakují,

A střídajíc se vděčně prozpěvují.

Ty s nebe, pane nad nebesy všemi!
 Déšť rosiš na vyprahlou sluncem zemi!
 A ona z lůna propůjčuje svého
 Všem živočichům, kdo co žádá, všeho.
 Tuť trávu skot a lidé berou zelí,
 Chléb pro posilu, víno pro veselí.

Táž vláha živí sosny, bezy, břeky,
 I vysoký dub, žijící tři věky;
 Kde rozličný pták se svým plodem žije,
 Kde jelen bujný, kde se zajíc kryje.
 Svě časy bledá tvář měsíce znává,
 Je slunce zná, když zapadá a vstává.

Tam lačná jdou ven lvíčata i lyce,
 A říčí, o pokrm tě žádajíce.
 Jak slunce vzejde, hned se porozkradou,
 A pokojně se v brlohách svých kladou.
 Tu od ranní až do večerní záře
 Jde člověk po své práci v potu tváře.

Kdož sečte to, co moře v sobě chová?
 Tvé všecko jest, co lítá, chodí, plavá.
 Otevřeš hrst? aj, všickni nasyceni.
 Odvrátíš tváří? všickni zasmuceni.
 Jim ducha vezmeš? v nic se obracují.
 Jim ducha nadchneš? hned zas obživují.

Nechť z toho tobě, mocný světa králi!
 Hlas můj i harfa zní a vzdává chvály!
 Nechť na zemi zlých nepostane noha. —
 Ty duše má chval velikého boha!
 Když hlídne, zem se zatřese a zbouří,
 A hory, jen se dotkne, valem kouří.

3. Můj ráj.

Nechť tě, kdo chce, Praho!

Cť a schvaluje;

Nechť si, jak chce, draho

V tobě libuje.

Mnohý, jehož z kraje

Blesk tvůj vyvodí,

Vše co sluchu hraje,

Chuti lahodí;

Co se bleskem lstivým

Oka dotýká,

Vše to srdcem chtivým

Valem polyká.

Ale tvých kdo sídel

Zlých se nevzdálí,

Ten si často kříděl

Smutně popálí.

Jakž tvůj mnohé dítě,

V kruté bouře čas,

Zvábí v zrádné sítě

Ochechulí lilas.

Ach tak v květné době

Pěkní jinoši

Utonuli v tobě

V moři rozkoší.

Ej, že nejsem v Praze!

Konec rozbroji!

V kraji žiji blaže,

Žiji v pokoji.

Mám teď za balatky

Drahé kamení,

Slávu, zlato, statky,

Pyšná stavení.

Vzdálen pýchy blesku,

V milé prostotě,

Beze všeho vřesku

Žiji v samotě.

Na pahorku žiji,

Kde svůj domek mám,

Tu se hluku kryji,

Tu můj byt i chrám.

Dole ověňuje

Tmavý horu háj,

Hora tato slove

Jaroslavův ráj.

Domeček můj vroubí

Napůl v okolí

Chladné stinné loubí

Z lip a topolů.

Z loubí v sad se chodí,

Co rok po roce

Z jara kvítí plodí,

V podzim ovoce.

Vším, co v letní době,

V máje rozvítí

Srdce žádá sobě,

Tu se nasytí.

Tu se, dokud voní,

Leda na chvíli,

S růže k růži honí

Zrádní motýli.

V sadě mém až mňlo,

Jakby zvonky zněl,

Vše a vůči dlo

Pracovitých včel.

Ta se v květu kryje,
 Ta lpí v melise,
 Dokud z ní, co pije,
 Medu nevysse.

Z sadu pak se s skalí
 Mnohou bublinou
 Potok jasný valí
 Temnou dolinou ;

V němž, když slunce svítí,
 Jako perličky
 Hemží se a třeptá
 Zlaté rybičky.

Zde se každou chvílí
 Ptactvo ozývá,
 Slavík líbě kvílí,
 Čížka vyzývá.

Tu se jasně směje
 Nebe pohodné,
 Pověří i věje
 Libé, lahodné.

Tu když můj se koří
 Rozum pod věrou,
 Ctnou mé srdce hoří
 Bohu ofěrou.

Bohu, co se v hlíně,
 V růži, v člověku,
 Stkví jak v Serafině,
 Z věku do věku.

Den se mně vždy vrací
 Chvilí milostnou,
 Pohodlí tu s prací
 Loučím radostnou.

Ráno klestím révy,
 Kvítí zalívám,
 Nebo šlěpím slívy;
 Takť se zabývám !

Večír, po vši práci,
 Vezma harfíčku,
 Zavzním po Horáci
 Libou písničku.

Čerstvé mám vždy tělo,
 Čistou v žilách krev,
 Neoře mé čelo
 Péče ani hněv.

Lichých nepravostí,
 Žravé vědomí
 Nemučí svou zlostí
 Mého svědomí.

V tichém loži milý
 Lahodí mi sen,
 Až mne pěkný bílý
 Zbudí ráno den.

4. Rada zvířat.

Zlé, co všady rozprostírá strach a hrůzu,

Zlé, co nebe vynalezlo v zlosti,

Aby z nepravosti

Země potrestalo luzu:

Mor,

(Takt mu jméno) mocen všecken tvor

Vypleniti za den do paty,

Válčit počal kdysi s zvířaty.

Všechněch, pravda, neuomořil, ale

Seslabil je všechny neslychale.

Není vídati, by které veselé

Hledalo si jídla, pití;

Každé smutné, zmrtnělé

Čeká konce hynoucího živobyčí.

Vlk se nepřikrádá na jehňata,

Ani liška na kuřata;

Z hájův mizí vrkot hrdliček,

Říje jelenův a písňě pěniček.

Zatím lev, co sultán v Carohradu,

Z poddaných povolav valnou radu:

„O vy moji, vece, milí přátelé!

Kde je živost naše? kde je veselé?

Zlé obecné čijem: tuším, že tak těžce

Nás pro hříchy naše přísné nebe tresce.

Kdo z nás nejvinnější, nechť se obětí

Hněvu bohův mocných posvěti.

Možná dost (kdožť bude od toho?)

Spasení že všech se stane zhoubou jednoho;

Dějinyť nás učí, v takovéto míře

Za nevinné že šlo jedno nejvinnější zvíře.

Nelahodme sobě; věrně, podlé vědomí

Uvažujme stavu svého svědomí.

Co se týče mne, i vyznávám, že dosti

Natropil jsem zlého v prechlivosti.

Častěji jsem vpádl mezi hovada;

Jakýž byl to jehňat, ovec dav!

Pošlo koz i krav

Hromada —

Nejednoho udávil jsem vola.

Což mi medle zavedly? nic zhola.

Ba i časem byl v mých rukou bez ducha

Pastucha.

Jest-li třeba, oddám tedy sebe;

Oddámť sám se za vás, jak chce míti nebe.

Soudím však, by zřetelně, jak já jsem učinil,

Každický z vás stejným způsobem se obvinil;

Neboť slušno, aby zhynul nejvinnější.“ —

Králi nejjasnější!

Vyskočila liška: skrupul ten tvé milosti

Z veliké jde, praví, srdce tvého útlosti.

Jakýž hřích to, uvažte jen prosím, zvířata,

Jisti ničemná a hloupá jehňata?

Ano česť se, pane, největší jim stává,

Když se které tobě za pokrm dostává.

Co se týče pastuch: ó ten každý hoden,

Z kůže dřen by byl a ostrým trním boden;

Jsouť to tyrani, co nad zvěří se dují,

Bláznivou si nad ní vládu osobují.

Tak se liška prohlásí; a pochlebníci milí

K tvrzení té řeči velmi byli čilí.

Nechtělo se potom přetřásati jiných

Mocných hlav, ač nejvíceji vinných.

O zločinstvích tygra, vlka, medvěda,

Každý pokorně se stavěl jako nevěda.

Zhola panstvo vše, ač v hříších zerzavělo,

Za' miň vinné, skoro za svaté se mělo.

Na konec se osel zpovídá:

Připomínám sobě, povídá,

Že jsem jedenkrát, tou právě chvílí,

Když už slunce k západu se chýlí,

Pe posvátném Benediktinův šel palouce,

Místo, hlad a chuť, a lístky páchl mouce,

Či i tuším, jakýs čert mne pokusil,
 Že jsem hrstku trávy uškub zakusil;
 Bylať pěkná, zelenoučká, sviží tráva.
 Zle jsem učinil, to jisto; neb jsem neměl práva.

Lotr! zločinec! vše křikne hlasitě.

Vlk řeč na tré rozdělí, a očitě

Dokazuje sboru všemu,

Na smrt že jest jíti oslu bezbožnému.

Veškeren mu národ zlořečí,

Smrt jen jeho všech prý zhoubu ulečí.

Trávu jísti! jakážiž to vina!

—Poutá na zlosyna!

Na osla pak vyjde nález smrti:

Za živa jej roztrhati v čtvrti.

5. Pes a vlk.

Schudlý vlk psa vyžralého zrána

Potkal lesem kdys, chlap milostpána.

Pěkný, tlustý břich mu dělal laskominy;

Neb už dávno žádné neměl skopoviny.

Čímž ty, praví, na tom světlě žiješ?

Co pak jídáš, že tak valně tyješ?

Já, jenž více nežli ty mám moči,

Ve dne lovím, vybíjím i v noci,

Zbíhaje vše pole, lesy, houště,

Vsi i pouště,

Za jedno jsem, jak mne vidíš tady,

Hubený a hrozné trpím hlady.

Chce-li se ti, odpoví pes, se mnou jíti,

Můžeš jako já se dobře míti,

Bys jen uměl rovně sloužit mému

Pánu laskavému.

Jakž to, prosím? — Abys u vrat leže,

Pilně dnem i nocí bdě a střeže,

Strašil zloděje, a z chodcův nikomu

Nedal do domu.

Já jsem hotov! nyní snáším sněhy, deště,
 Vece vlk, a k tomu ostrý život ještě,
 V lesích zimy, znoje,
 S pastuchy a se psy hrozná boje.
 Toť i já dovedu lenošiti,
 Leckoho i časem přestrašiti.
 Pojdmež! v posteli i u stolu
 V veselí žít budem pospolu.
 Tuť vrah jehňat už si vzhůru skáče,
 Radostí div hroznou nezapláče.

Když jdou spolu, šiji přeholenou trochu

Zhlídne u psa vlk: I což to, milý kmochu?

Nic to odpoví, co se tu přeholí,
 Nic to není, nic to aspoň neholí;
 Znamení to stavu, v kterém žiji,
 Tohoť ani za mák nezačiji,
 Ale věrněji tím samým sloužím svému
 Pánu laskavému.

Vlkovi to hrubě leze v hlavu.

Jakouž máš, dí, sladkost v tom svém stavu?

Že rád kouši, přikovavše k pařezu,
 Ve dne v boudě u vrat ležeti mi káží,
 Abych v noci, propuštěn jsa s řetězu,
 Běhal po dvoře a bedlivou byl stráží.

Tuť mám hody! — čehož mně tu třeba?

Přináší mi chleba

Čeled, samy Jejich milosti

Házejí mi kosti v hojnosti.

Tak já každodenním panský žije časem,

Nasytím se k tomu polívkou i masem —

Vše to bez starosti; do hotové misky

Strčím jen své pysky.

Dobře! — Dřív mi ale musíš pověditi,

Svobodno-li tobě, kdy chceš, odejiti?

To ne! — utekl jsem leckdys, však se za mnou dali,

Zas mne hnali zpět a k špalku přikovali.

Hoho! dí vlk, přeji už tvé tobě tloušťky,
 Poběhnul já radši v lesy zas a poušťky.
 Nemám-liť své vůle mítí,
 Nechci králem býti.

6. Žáby o krále prosící.

Žáby pokojných let drahně
 Volně se toulaly v bahně,
 Čím víc koho dobré bydlo píchá,
 Tím se více popíná a pýchá.
 Svobodou zhrdše o panovníka ve dne v noci
 Vřeštěly žáby ku Královoci.
 Smál se Perun: ale kdo chce kam,
 Řikává se, pomozme mu tam.
 Spustil jim drouh. I strašným do vody bouchnutím
 Rozžene plaché stádo mžiknutím.
 Všecky v rokytí a v síti s malou duší
 Do děr kluší:
 Každá napoly mrtvá, užaslá a tichá
 Sotva dychá.
 Ale v mále
 Chtěci předce viděti krále,
 Jedna blíže capichu
 Vystrčí hlavu potichu;
 Nevidouci ale nic strašného, vysoco
 Na milé sestry křehoce.
 Na to, co se strachem ukrývají,
 Směleji jedna po druhé připlývají;
 Tak že brzy skáčí po velebnost-drouhu,
 Majíce pána za špatného slouhu.
 Nač ten klacek? zavřeští: i prosme dále
 O vonačejšího krále.
 Vřeští znovu: i sešle jim Perun v čápu pána,
 Hodného na ně Čingis-chána.
 Ten kde kterou shlédne v rokytí,
 Hned ji dlouhým zobem pochytí.

Tak se krutý pan Dlouhonos mnohou slabou

Pase žabou.

Obyvatelkyně smutně na to hleděly,

Bídně mřely a ceknouti nesměly;

Až se s Merkurem snesše podtají,

K Perunovi prosbu zadají,

Aby dobrotivý pán nebe a země

Zachovati ráčil ubohé žabi plémě.

Perun na to: Nechtěly laskavého,

Nechť teď snášejí ukrutného.

7. Lakomý a závistný.

Opustivše domov, manželky a děti,

S závistným šel skoupý, Perun s nimi třetí.

Když svou cestu skončili:

Já jsem Zevs, dí bůh, abyste toho zkusili,

Oč mne prosit budete,

Toho dojdete:

Dostane, co bude koli první chtíti,

Druhý má to dvojnásobně míti.

Nechce závistný být prvním, lakomce pobouzí,

Než lakomý také prvním být se zpouzí.

Závistný, jsa rád, že skoupý toho pykne:

Vylup mně, ó bože, jedno oko! křikne.

Stalo se. I tak, an v také získat měli době,

Ztratil oko závistný, a skoupý ztratil obě.

8. Hora k porodu pracující.

Za Libuše, když byl plný divův svět,

Praví se, že Chlum tak zježil hřbet,

Tak i prý se rozdul v bříše,

Až se lekly Netolice.

Což to dim? I Cheb i Pardubice.

Lidé strachy mrouce, utíkali z Chtíše.

Nastojte ! kdož jaktěživ
 Takovýto viděl hrozný div ?
 Chlum — a to je pravda jistá —
 K porodu se chystá.

V tom, když skály ječí, když se lesy ježí,
 Zděšená zvěř z peleší pryč běží ;
 Když je hrozný všudy hluk,
 Hřmot a zvuk :

Pukne Chlum. I vyskočí — Což ? slyš !
 Maličičká myš.

Tak se leckdys básnířův až hrůza
 Nadme Musa.

Ten tu křičí : Já chci hlásat předústojně
 O Titanův s bohy vojně.

Což však bývá často z jeho rýmu ?
 Trochu dýmu.

XXXIV. JOSEF JUNGSMANN.

(Nar. 1773, umř. 1847.)

I. Spokojenosť.

Život můj jest jaro tkvoucí,

Volný, tichý, blažený ;

Ani citem velmi vroucí,

Ani tupě studený ;

Ne to bývá, které chřestí,

Ale mírné, pravé štěstí.

Mramory a pyšné kovy

Buďte panské libostky ;

Prostočistě moje krovy

Osednuly milostky.

Zlatostropé pánům kryty

Dají rovně — krátké byty.

S Pomonou mi vůkol domu

Libá Flora ohecuje ;

Plodného mi žádný stromu

Chytřec nepostřihuje.

Chromky dřev mé jako lidi

S utrpením oko vidí.

Hustolistá obrubuje

Jihna potok hadový,

Její chládek pokymuje

V borku na sen makový.

Nedbá zdutých větrem loží,

Koho sníček v chladu boží.

Háj, kde Amor mile bloudí,
Trudy větší zahojí;
Ten mně k zvěři v ústup loudí,
Zvěř se krotká nebojí:
Nemilujit myslivosti,
Nejsa schopen ukrutnosti.

Neznám nouze ani zbytu,
S přirozením hoduji;
Střídmě, prostě býti sytu,
Ale zvolně libuji.
Dobrá vůle v jídle, pití
Zachovává živobytí.

Mělnické, to trudolonné,
Někdy strast' mi zahání,
K tomu sladké strojí pro mne
Česká ženka libání.
Sousedovo jasné čelo
Štěstí moje dělá celo.

Smrti čekám bez toužení,
Ale také bez leku;
Dá-li plynne, sladké pění
Nebe mi až do věku,
Sytému chci světa hosti
Říci sobě: Žil jsem dosti.

Jako nebe ráno v letě
Klidný v duchu zjasněném,
Rád vše vidím na tom světě
V pěkném světle růženém.
Člověk vše dle svého zraku
Vidí v světle nebo v mraku.

Lidí kochám jako sebe,
Moudré, bloudy — sněť i květ;
Ani peklo ani nebe
V světě vidím — ale svět.
Blázen, komu hlava hoří,
Peklo, nebe z světa tvoří.

Okolo mne pléše dítek
Ryčná, zdravá rodina,
Zkvětající jako kvítek,
Ježto kojí lučina.
Jedním stromkem, jednou duší
Zvěčniti se moudru sluší.

2. Ke dni čtyřicetiletého panování JM. Císaře a Krále Františka I.

Či-to jméno slaví v rozložitém poli,
Kdež bystrý se Dunaj, Pád i Labe pění?
Proč dvakrát paterý národový jazyk
Hymny prozpěvuje k nebi?

Ne k Jordanu to vedl let čtyřikrát deset
 Pouští lidstvo prorok: král veliký to vládí
 V nivách mlékotokých let čtyřikrát deset,
 Sloupem lásky boží krytý.

On před vítězovým neplakal obrazem
 Žizní slávy, jinoch: mírolibec stojí
 Hradba svým dědinám, nestrašivý vrahův,
 Říše přispořitel svatě.

Čist dlouhým osudem, co plamenem zlato,
 Láskou prostomilou k svým plane národům,
 Vlastní srdce hotov, káže-li potřeba,
 K štěstí obětovat lidu.

Právám posvěcených On zemivládařův
 Svítí ke spasení, nábrehová věže,
 Pevná neskroceným odporovat vlnám
 Bouřícího se domnění.

Proměnným spravujeť žezlem i zákonem
 Každou svým, svěcenou sobě bohem, čeled',
 Otcovský velitel, jenž koruny mnohé
 Láskou víže pronárodův.

Nábožnost blaženou, ctnost nebesům milou,
 Sám ctnosti zpanilá hvězda, konat' velí;
 Palmou rájeplodou míru ušlechtilé
 Okrýváť libuje vědy.

Pod křídlem chovaný, ó Čechu! orlovým,
 Plésej v den veliký! Darma sočí vrazi,
 Darma zrádce brojí, odrodilec: tvoje
 Zvážil srdce i víru král.

Mišencem pohrdá, národovost cení,
 Líbí, jímžto mluví Václav i Jan, jazyk
 Český; jím povinen tys velebit' Jeho,
 Jej ti zkvítati On přeje.

3. Rybařská píseň.

Osuda rybákům lahodí,
Voda pole jim, pluh je lodi;
Semene na záhon nehodí,
Ve keseru žeň však nachodí.

Kudy zemi vln tok protéká,
Role zasahá jich daleká;
V moři bohatý lov je čeká,
Hlubina i žádna neleká.

Nebesa se mračnem zatají,
Vlny vody mučnė se vlají;
Ale oni bouřem nelají,
V moku ryby kalněm lapají.

Rybaři ti švarní a pleši
Vždy u vody ladně se těší!
Lichota nemá v nich peleši,
Proti bohu řídko kdy lžeši.

Kdy se tuto pak dost naloví,
V životě si věčném pohoví;
Kudy v nebe, Petrem se doví,
Bohu je rybák rád opoví.

4. Jeseň.

Ajta jeseň! Krásy mizne ráj,
Utajen zápach louky ambrové;
Zasmucuje plesavý se háj,
A¹ lesem chřestí pršky listové.

Do zrcadla stříbrných tokův
Se nenahlídá kvitnatá pažíř,
Hlas pěvných lásky výrokův
Přestal utěšené pastviny blažít.

Povzbuzený předcitem časův
Dalekou se na pouť vystrojil jeřáb,
Do blažených pod nebem pasův,
Kamž jej stálý tlhne léta váb.

Aj nastala má jeseň také;
Líce spadují, smysly se tmějí;
Pěče kolem smutnooblaké;
Vše druhdy jaré síly hyběji.

O duše má! stroj se z údolí,
Jež zima severem náhle zamrazí;
Pospíchej v ty blahé roli,
Kde života žádna smrt neobrazí.

5. Píseň o zvonu.

(Z Schillera.)

Vivos voco. Mortuos plango. Fulgura frango.

Pevně zděnou země kryje
Formu z hlíny pálené.
Dnes se ještě zvon ulije!
Chutně, chaso! k ruce mé.

Jen kdy horký pot
S čela teče vřod,
Jméno mistra dílem slyne;
Požehnaní z nebe plyne.

Když dílo vážné počínáme,
Tu vážné slovo v čas bývá,
A práce, an my rozmlouváme,
Nám veseleji uplyvá.
Tak nyní běhme v rozjímání,
Co zde slabá moc působí:
Ten matný muž jest k pohrdání,
Kdo nesmyslil, co vyrobí.
Toť muže krásí neomylně,
A protož rozum také má,
By u vnitř rozvažoval pilně,
Co rukou tvoře vykoná.

Sneste hornou smrkovinu,
Ale dobře sušenou,
Ať se hustí v oddušinu
Plamenové naženou.

Vařte y peci měď,
Cínem pak se řeď,
Má-li tubá tekutina
Býti pravá zvonovina.

Co v této jámy hlubokosti
Mocí ohně se vystaví,
To na zvonici u výsosti
Své dělatele oslaví;

Potrvá věky budoucími,
Povabě sluchy k pozoru,
A bude kvílit s truchlivými
A zbožné volat ke zboru.
Co v hloubi dole zemšťanovi
Proměnné losy přinesou,
To vrází tamto v zvučné kovy,
An naučně to roznesou.

Ajta! spousta plyne k volí,
Znám to z hublin náskoku.
Hoďte tam popelné soli,
Ta pomáhá roztoku.
Pěny prosta též
Dlužna býti směš,
By kov, švarně vyjda z ruky,
Dával čisté, plné zvuky.

Neb slavným zvukem radování
Vítá nemluvně milené
V prvním života putování,
Jež koná, od sna vedené.
Ještě mu v lůně budoucnosti
Nehody spí i blaženosti.
Vzor něžný mateřské milosti
Je v zlatém jitrú ostříhá —
Čas jako střela ubíhá.
Od dívky hrdě opuštěné
V svět pacholisko harcuje,
A prořed země oddálené
Domů se hostem vracuje.
A zpanilou a květoslavnou,
Co s výše nebo podobu,
Zří lícem kázanou a mravnou.

Výtečné panny způsobu.
 Tu touha bezejmenná kloní
 Jinocha ku samotině,
 Slz toky mu se z očí roní,
 Vyhýbá ryčné družině;
 Jde za milenkou stoudně v sledy,
 Jejimi oblažený hledy,
 Co nejkrasšího v lučině,
 Snáší v ozdobu dívčině.
 O, touhu něžnou! sladké city,
 Zlatý věk první milosti!
 Oko vidí nebeské byty,
 A srdce plýtvá v blahosti,
 O, kéž by měly květy věčné
 Té mladé lásky doby vděčné.

Příšfaly žlutěš vidíme!

Omočím nyní tu třeš,
 Jestli osklenou spatříme,
 Že zralý tok, známka jest.
 Chutně, chaso! běž,
 A ohledej směš,
 Zdalize se látky dvojí,
 Nehebné a měkké pojí.

Neb kde se přesné s jemným víže,
 A s mírným silně poutá blíže,
 Tu slyšán bývá dobrý zvuk.
 I hledíž ten, kdo k slibu chodí,
 Zda k srdci srdce též se hodí;
 Jeť krátko bludu, dlouho muk.
 Líbezně panenský hraje
 Výnek v kadeřích nevěst,
 Když veselí jich hlásaje,
 Zvoní z věže blahověst.
 Ach, nejkrasší věku svátek
 Končí květen života,

S rouškou, s pasem běře zmatek
 Bludův milných pěknota.
 Zápal hasne,
 Láska ostává,
 Na květy jasné
 Plod nastává.
 Tělem, duší
 Muž se kruší,
 Klopotě, baže,
 Píle, se snaže,
 Měně a boře,
 Štěpě a tvoře,
 Mocí a lestí
 Sháněje štěstí.
 Nesmírné proudem hrne se zboží,
 Na sýpkách zlatá špiže se množí,
 Přibývá prostoru, zrůst běře dům,
 A v domu vládne
 Hospodyň správná,
 Dítek máti;
 Řídí v ctnosti
 Domácnosti,
 Cvičí dívky,
 Zdržuje hochy,
 Spoříf, stírádá
 A pořádá,
 Pracuje, pílí
 Každou chvílí.
 Zásobou truhly špihuje drahné,
 Frčím niti vřetenem táhne,
 Chrání je skříní za mnohý den
 Vlnu bělostnou i sněžný len,
 Vždy pilná k prospěchu krásy dání,
 A nemá stání.
 Otec pak okem utěšeným
 Od svislí domu dalekohledných
 Plésá nad požeňnáním svým,

Zhlídá štěpnice zlatoplodné,
 Pátra stodoly prohnuté,
 Prostory sýpky nasuté,
 Na poli vlny zrnorodné.
 V hrlosti chlubí se jeho ústa:
 Pevně co-světa samého spústa
 Zlým proti úpadům
 Stojí mi stkostný dům! —
 Ale osud mocně vládne,
 S nímžto není smlouvy žádné,
 Klopotem přijde neštěstí.

Boh pomozí! počnem líti,
 Lom má zubovatý hled.
 Když uzříte na čep bíti,
 Rcete svatou průpověď.
 Nuže, tak se staň!
 Bože domu chraň.
 Už se ryhou, ženouce čmoudy,
 Valí ohňorudé proudy.

Jeť dobročinná ohně moc,
 An krotí se a opatruje,
 Co člověk tvoří, způsobuje,
 V tom jemu platen na pomoc;
 Však strašná jeho božská moc,
 Když z pout se vymkne, vyřinuje
 A kráčí stopou svobody
 Ten divoký syn přírody.
 Nastojte, když v náplň bídy
 Vzrostouc bez ubránění,
 Skrže lidné města třídy
 Hrozně těká znicení;
 Neboť živly nenávidí
 Rukostvůry zemských lidí.
 Z oblaku
 Zdárnost chodí,
 Déšť se rodí;

Z oblaku i v čase tom
 Bučí hrom!
 Jak to kňučí s výše věže,
 Bouře jde!
 Krvavé jest nebe,
 O, to není vedro denní!
 Bijí v zvon!
 Jaký shon!
 Vznikna oheň s plápoláním
 Zbíhá třídy zažeháním
 Větrového spěchem křídla;
 Vroucí jako z peci hřídla
 Žíří vítr, jiskry deští,
 Okna hřinčí, trámy třeští,
 Děti kvílí, matky bloudí,
 A pod krní
 Bravy mrní.
 Běh a útěk, kam pohledne,
 V noci světlo jako ve dne;
 Dlouhou řadou, z ruky v ruku
 Vědro lítá; vzvýší v luku
 Sopeč proudy, valy vody.
 Chomol vyje přižene se,
 Hlukem hledá plamene;
 Plamen v suché rolné plody
 S praskotem se v sýpku nese;
 Bouří v křokví suchém lese,
 Jak by v vání náramnosti
 Mínil všecku z spodu zem
 Vyrvať prudkým klopotem,
 Vzroste nebes do výsosti
 Velikán!
 Losu dán
 Ustoupá, kde větší síla;
 Člověk, vida svého díla
 Zhynutí,
 V trnutí.

Stojí prázdne spáleníště,
 Chomolů vzteklých stanoviště:
 V pustých oken vydulí
 Hříza sedí,
 Do nich oblak s nebe hledí
 Vysoký.
 Naposled
 Ještě k zvratku
 Svého statku
 Člověk jednou hledí zpět —
 Pak vesel půjde v šíry svět.
 Ač krutá jeho nechvíle,
 Vždy útěchy mu přeje nebe:
 Sčítá milé své vůkol sebe,
 A ble! vidí vše své milé.

Do země to šťastně přišlo,
 Forma už se nalila:
 Kéž i zdárně na den vyšlo,
 By se práce zplátila.
 Což ať nevrhlá? —
 Forma roztrhlá? —
 Ach, snad sladkou za nadějí
 Trpké pohromy se dějí.

Tmavému lůnu země svaté
 Větime ruk svých tvoření,
 Věří své rolník osení,
 A doufá, že mu v klasy zlaté
 Dá zrůsti nebes souzení.
 Stkvostnější símě zarmouceně
 Do lůna země skrýváme,
 A k krásším losům utěšeně
 Že z rakvi zkvěte, doufáme.
 Temně s výše chrámové
 Zvoní zvuky brobové;
 Vážně y průvod znějí smutné kovy
 Na poslední cestě poulníkovi.

Achl to! manželka jest drahá,
 Ach! to! milá, dobrá máti,
 Od knížete stínův černých
 Jata choti z rukou věrných,
 Útlým dítkám milným,
 V jejím květu zrozeným,
 Ježto mile kojila,
 Jich se růstem blažila. —
 Svazek něžný domu všeho
 Jest rozvázn na věky:
 Ach! už věrné matky jeho
 Není mezi človenky!
 Není té, již blahou dobou
 Byl on péče, potěcha,
 Bude vlásti nad sirobou
 Nelaskavá macecha.

Dokud zvon nám nevystydne,
 Hmotnou práci ostavte,
 Jako ptactvo v houšti klidné
 Svobodně se zabavte.

Hvězdy zasnví,
 Péče necítí

Slyše chasník na klekání;
 Mistr se trápí v noustání.

Chutně chodě
 Bystrým krokem
 Pozdní poulník v pustém lese
 K milému se domu nese.
 Bežte hlínu k stáji ovoc;
 Jdou i skotu čelátého
 Hladká stáda bučice,
 Zvyklé chlěvy plnce.
 S mandely do stodoly vůz se klátí,
 Mnohokvětý na snopech věnec leží,
 Rybný mladý ženčův lid k tanci běží.

Ticho, pusto na náměstí.
 K tovaryšské světla záři
 Sedá čeleď jasné tváři.
 Brána skřípíc zavírá se,
 Země mrakem obstírá se;
 Měšťana však nezatrudí
 Černá noc,
 Ježto zlocha strašně budí:
 Ddějíť práva na pomoc.
 Řáde svatý, synu nebe
 Požehnaný, skrze tebe
 Zvolně, lehce, chutně pojí
 Svě se k svému, města stojí,
 Z lesův vyšli spolku chtiví
 Nespoleční lidé diví.
 Ty i mezi lidské stavy
 Uvodil jsi tiché mravy.
 Tebou dražší svazek spiatý,
 K vlasti milé podnět svatý!
 Tisíc ruk se hýbe v pílí
 U veselém spojení,
 Zjevují se tajně síly
 Skrze vroucí snažení.
 Pod svobody drahou stráží
 Mistr i chasník pracuje,
 Každý svým se místem blaží,
 Posměvači zdoruje.
 Prácel krása obecenství,
 Požehnání občana,
 Cť-li krále důstojenství,
 Cť svá pilnost měšťana.
 Mře milý,
 Shodo sladká,
 Panuj, panuj
 Míle městu tomuto!
 Kéž dne toho nezasvítá,
 Anť by vojny láje litá

Vztekle v tyto tiché doly
 Vrhla sebe,
 An by nebe,
 Na hvězdném se stkvějíc polu
 Milostně,
 Ohnivělo od plápolu
 Měst a dědin žalostně!

Výchladu jsme dočekali;
 Zrušte nyní stavení,
 By se smysly radovaly
 V podobizny zdaření.
 Tlucte každý zvlášť,
 Rozhrušice plášť:
 Má-li zvon kdy zhůru vstáti,
 Třeba formu v kusy dáti.

Neb mistr formu rozhrušiti
 Můž moudrou rukou, a kdy vhod,
 Však běda! když se vyprostíti
 Kvapí sám žhoucí rudý plod.
 Tu bouří hřmoty hromovými,
 Dům puklý vztekle oboře,
 A jako vraty pekelnými
 Ven sopí strast a pohoře.
 Kde mocí hmotných tupost vládne,
 Nevznikne zobrazení žádné;
 Když luza zvolnost uchvátí,
 Tehdáž blahost se rozvrátí.

Žel, když se troudny bouře zárod
 V měst lůnu tajně shromáždí,
 Sám ztrhav sobě pouta národ
 Se strašně sebou zavraždí.
 Tu litý rozbroj za řemení
 Rve zvon, an vyje zahučí,
 A posvěcen jsa k míru znění,
 Ukrutné heslo zazvučí.

Svobodu, rovnost pokřikují,
 Pokojný měšťan břeže braň,
 A ulice se naplňují,
 A těžká vraždy lítá saň.
 Tu ženy hyénové šprýmy
 Z nepřitele si třápají,
 A srdce zuby pardovými
 Z živého těla škubají.
 Utuclme zbožná všecka bázeň,
 Není nic více svatého,
 An zlobě v cestu nejde kázeň,
 Zlý zapuzuje dobrého.
 Jsou tygři v hněvu ukrutnější,
 Jsou krutší lvové dráždění,
 Však ze vši hrůzy nejbroznější
 Jest člověk ve svém šlení.
 Ó, běda těm, kdo božskou svíci
 Dadí slepému, běda těm!
 Nemůž mu svítit, ale žíci,
 Vsi, města kláští popclem.

Tento den mi radost nese!
 Jako hvězda, bohu děk,
 Sličný, hladký zjevuje se
 Kovový mně výlupek;

Ličí se cele

Leskem vesele:

Nánaěť štítu způsobného
 Také chválí mistra svého.

Sem, rychle sem!

Kolem, chasníci, obstoupíme,

(Okřtíme zvon a posvětlíme,

Concordia ho nazřívem,

By stal se smírce, obec vodě
 Ke srdečné a klidné shodě.

Vždy bývej k tomu povolán,
 Nač byl od mistra udělán!
 Vis v oblohové blankytnosti
 Nad stánky země nízkými:
 Buď hromu soused na výsosti,
 A mezuj s světy hvězdnými;
 Mluv s hůry jako ony svíce,
 Ta jasná hejna hvězdných ok,
 Jež tvůrce chválí kolující,
 A věncovaný vodí rok.
 Jen k věčným věcem opravdovým
 Vzni hlas úst jeho kovových,
 A rozměrem se hodinovým
 Dotýkej křídel časových.
 Zapřijěj losům mluvu svého,
 A maje srdce bez citu
 Svým aspoň hlasem proměnného
 Provázej živobyť hru;
 A vyučuj, že jako mizí
 Nám v sluchu plný jeho zvuk,
 Tak stálost na zemi jest cizí,
 Tak toho světa miji hluk.

Nuže, teď provazu silou
 Z jámy vytáhněte zvon,
 Aby v říši zvukův čilou
 Vstoupil na větrný tron.

Zhůru, zhůru, výš!

Zdvih' se, visne již.

Radost zjevuj městu denní,

Mír buď první jeho znění.

6. Messiáš.

(Z Popa.)

Uměny Sálemské! vzácnější počňte píseň :
 Vyšší jsou ke věcem příhodné tony nebeským.
 Obmešené studénky a stínův prochlady lesních,
 Snářství Parnasské, i obecné Pindovy Musy
 Děť nemohou mě těšit. — O přijď a nadchni ty hlas můj,
 Jímž rety posvátné rozpalény Isaiáše!
 Takto prorok božský zpíval, vytržen ve budoucnost :
 Počneť Panna divem, porodí syna v čistotě panna.
 Aj vyniká proutek z kořenův odrostaje Isai,
 Květ jeho posvátný vznešenou v nebi vůni vysylá.
 Odpočinouc duch nadvětrný na jeho stane větví,
 A vrcholek jeho pak holubička osedne tajemná.
 Sem rosu nektarovou vy nebeské hůry vydejte,
 A v tichu příjemném povlovným sprchněte deštěm.
 Zrostlina tať silný bude lík churavým a nemocným,
 Záštitá před bouří, a v úpalu ochlada horkém.
 Pojďte bezprávnošť všeliká, dávný zhyne úklad :
 Spravedlnost vrátí se a svou zase vyzdvíže váhu ;
 Nad světy opět mír ratolístku vztáhne olivnou,
 A s nebe sestoupí v bílém k zemi rouše nevinnost.
 Plyňte na kvap, časové, žádoucí vzejdi to jitro !
 Přijď na svět, spasitelné přijď nemluvně ! narod se.
 Tobě libá nejrannější nese příroda kvítí,
 Tobě ty příjemné vonné jaro zápachy dýmá.
 Viz, hlavu jak sklání vysokou k tobě sláva Libanská.
 Viz, plesají na horách shybujíc lesy výšiny valné,
 Vyvstává vonný z nízkého i Sáronu oblak,
 A květný v obět Karmel v nebe vůně vydává.
 Slyš v truchlé veselý hlas pustině : Cesty hotovte !
 Bůh, bůh se blíží : bůh, bůh ty pahorky hudebné
 Opětuji a hučí to skály, že blízko je božstvo.
 Ejhle ! přijímá zem jej od nebe nakloněného !
 Sniž horo se všeliká, doly zhůru povýšeny buďte,
 Sehněte své hlavy cedry a kloňte se ; měkněte skály,

Ustupte prudké řeky, aj Spasitel se blíží,
 Zvěstovaný Spasitel zpěvy dávných po věky věštcův.
 Slyšte hluší, a slepí prohlédněte! On s oka sejme
 Husté tmy a vydá na slepou zřítelnici světlo.
 Onť jest, on jenž zatvořené hlasu průduchy zjasní,
 A povelí, by nová nabytý sluch kouznila hudba.
 Zazpívá si němý, a chromý svou odvrha berlu
 Počne si poskakovať jelenem: bude reptu a lkání
 Neslýcháno potom, s všeliké slza šetřena tváří,
 A spiata v pouto železné smrť, i rány pocití
 Věčné vrah pekel ukrutný. Jak v péči je dobrý
 O svůj brav pastýř, veda jej, kde jasno povětří,
 A sviží kde pastva, hledá ztracených a na dráhu
 Navracuje bludné, dnem jich střeže a v noci chrání.
 Útlíčká ve svou náruč jehňátka pojímá,
 Svou i krmí je rukou a na svém pěstuje klíně:
 Veškeru tak pili strážnou člověčenstvo pozajme
 Otce věkův příštích; tuť víc proti národu národ
 Nevstane ukrutný, nezdvihne se k bitvě bojovník,
 Niž pole okrýváť bude blyštícími se meči,
 Ni k vztěku trouba budit kovová: skuje v nakřivený srp
 Sudlice neplatná, široký meč v rádlu se skončí.
 Vzrostou hustě paláce: synem dokoná se radostným,
 Krátkověký započal co otec. Bude réva potomkům
 Dávati chlad; ruka, jež obilí sela, táž bude žlti.
 V poušti neúrodné uvidí růst lilie pastýř.
 S obdivením uvidí zelenost povstávati náhlou:
 V pustině vyprahlé hlučných vody uslyše spádův
 Ustrne se podivem. Tam kde v rozpuklině skulní
 Lítá bydlela saň, chvěje teď se v rozdechu větrův
 Trest zelená, vysoký plyne tam jako výlevy rákos.
 Písečně, pusté doly, smutné jindy trníště
 Sosna nyní ztepilá a sličný zkrašluje pušpan.
 Ustupuji květným bezlisté chrastiny palmám,
 Myrtě i vonné hloh škodný. Bude ovce a vlk se
 Na zeleném spolu pásati úpoře; tygra i parda
 Na řetězích z kvítí povedou pacholátka maličká.

S býkem u jedněch pak bude lev se scházeti jeslí,
 Neškodný poutníkovi had paty lízati prašné;
 Dítě neostavené bazilišky i ještěřry pestré
 Uchvátí, ano se zeleným se zabývati leskem,
 A s jazykem jich rozdvojeným bude bez škody hráti.
 Povstaň věncovaný světlem, ó Sáleme mocný,
 Povstaň, a zpanilé hlavy už pozdvihni a vzhlédni.
 Valná ajhle! potomstva dvorův tvých prostoru kráslí,
 Ajhle! hrnou se davem od všech stran u věku příštím
 Nezrození dosavád synové, dcery žítí mající,
 S žádostí čekajice nebes! Viz národy státi
 U bran tvých, v tvém světle chodíť, v tvém poklonu chrámě
 Skládati. Ajhle popatř, tvoje jak obětnice jasné
 Od nice pokloněných jsoucí obkličeny kráľův
 Kouří se zbytkem Sabejské úrody jarní.
 Tobě se rozkvětají Idumejské hájiny vonné,
 A na horách Ofír žeravé zlata simě se leskne.
 Otvírá nebe jiskřící široké svoje brány,
 Výlevy dnův lije nad hlavu tvou; už slunce zanedbá
 Pozlacovat rána, splňovat těž Cynthia roh svůj
 Ustane stříbrný, brž ve tvé svrchovanějši
 Pojde paprsky: jeden výlev bude slávy, jeden lesk
 Nemračný dvory okryje tvé. Samo svítiti světlo
 Pozjevené bude, a věčný boha den bude dnem tvým!
 Vyschnou vláhy jezer, vymizí nebe v způsobě dýmu,
 Skály se v prach sesují, hory pak rozpuštěny pojdou.
 Zůstane však slovo Páně nepohnuto i s požeňnáním;
 Věčnět tvé panství, *Messiáš* tvůj král bude věčnět.

Plívnik. *)

U Myslibora jest plívnik, milá kmotřičko, svěřila polohlasně
 Soběna své souseďe Neděľce, když z kostela jdouce nový pěkný

*) *Plívnik* nebo *plevník*, jinde plevel, slove ohnivý drak v pověťi letící, o němž pověra hájí, že ku komu v stavení vpadne, bohatství přinese. Pochází to slovece od jména *plívnyj*, jináč plíný nebo plenný, slovensky plenný, t. j. hojný, bohatý. Pravíme plívne neb plíné žito, t. hojná na semeno.

dům Mysliborův mijely. Onehdy teta Zorka na své oči viděla, kterak ohnivý drak letěv povětrím rychle jako blesk na jeho dvůr se snesl.

To je plívnik, pravila Nedělka, poznamenajíc se křížem na čele. Snadno stavěti domy a zakládati zahrady; ale, odpusť pánbůh, nechtěla bych spáti pod tím krovem, nebo jisti jablek z toho sadu.

Jde tu o spasení, řekla opět kmotra Soběna. Všecko u něho jako z vody a jako po luhách. Jen se podívejte na jeho dobytek, koně, krávy, ovce, vše to bujné, tučné; a s obilím letos neví kam; stodola plnička i přistodolek, a ještě vysoký stoh! Povídají, že leží pořád v knihách, a ví napřed, co se státi má. Milá kmoťričko, on vám řekne: bude déšť, a déšť jistý jako hodina; bude jasno, a jasno co rybí oko.

To nejde dobrou cestou, doložila Nedělka, on má jistě plívnik.

Myslibor má plívnik! šlo jako po trubách v celém sousedstvu. Tam je pokladův, pro pána krále! — přidávali mnozí ne bez tajné závisi. Jiní hrozili se tak blízkého s duchem nečistým sousedství, a kteří pověsti o plívniku prvé nevěřili, nyní s podivením v pochybnosti se viklali. Kdo prvních osm dní okolo domu Mysliborova šel, do půl kola na deset krokův obcházel, dívaje se plachým okem na zeleně barvená vrata, na čistá veliká okna a na krytou taškami střechu; mráz ale pocházel toho, kdo s samým Mysliborem se polkával; toliko tomu divili se, že se tvář jeho nezměnila, i svou obyčejnou barvu, hodrost a přívětivou veselost na jevo dávala. Zdálo se jim, že by ten, kdo se zlými duchy obcuje, něco strašlivého, peklem páchnoucího už v samém obličejí míti měl. — Čiliž dobrý to duch, ten plívnik? — tušil první soused Naděj, že neškodě nikomu, vyvolence své poklady obsypá. I osmělil se k samičkému domu, a po krátkém rozmyšlení i v dům vešel. Líbilo se sobě sám ve své srdnatosti, i pudila jej všetečnost, jestliť ne samého ducha, aspoň poklady, o kterých slyšel, očima svýma spatřiti; ano jakási naděje co blesk mysl jeho projela, kdy by snad i on také —. Ale nic nikdež; což vídal jindy, viděl dnes; prostranný dvůr do čtyř úhlův, vůkol hospodářské stavení, chlévy, stodolu, kůlnu s senikem, a obydlí důkladně stavené, pohodlné a pro sedláka i pěkné; všecko v pořádku.

A domácí? Tif, myslil on, davše výhost všem pracem, budou seděti s založenýma rukama a míti jedinou starost — hlídání pokladův. Ano pak všickni, jako jindy, hospodyně, čeládka, děti v své obyčejné práci a činnosti. Nad čímž, když kýváním hlavy podivení své němě vyjevoval, náhle ujat jsa za ruku a jako ze spaní probuzen, vidí před sebou státi — Myslibora. Vítám vás, sousede Naději! Co tak ostýchavě, jako cizí? Mezi sousedy důvěrně! Musímeť spolu dobré i zlé nésti. Soused sousedem, říkávají, plané hrušky jísti povinen. Soused za přítele stojí, ba lepší blízký soused než daleký přítel. Co byste rádi? —

Já — koktal pomatený Naděj, já jsem — já bych — nehněvejte se — já slyšel —

Něco o plívnicku a pokladech, není-li pravda? navrhl Myslibor. Pravda, odpověděl Naděj.

Pozorný na všecko Myslibor už byl zvěděl, co se mluvilo ve vsi, a vzav o to radu s výborným duchovním správcem té osady, ku kterémuž, jakožto moudrý k moudrému, neobmezenou měl důvěrnost, radoval se, že mu naskytla se tak dobrá příležitost ospravedlniti se u svých pověrečných sousedův, a snad i některého z nich poučiti. Milý sousede Naději, pravil s přívětivým usmíváním, žádost vaše bude také žádost některých jiných sousedův našich; pročež, aby to rázem všecko se odbylo, sřekněte se s těmi, kterým v hod a v chuť, a navštívte mě zítra, jest boží neděle, odpoledne na sklenici čerstvého piva. Já se před svými sousedy a přátely ničímž tajiti nechci, a svého plívnicka rád všem ukáži. Zlé se neutají, a s dobrým můžeme před boha i před lidi.

S dobrým? — Tehdy jsem uhoďl, a není se tu čeho báti! — Tak sobě opakoval Naděj, odcházeje, a vrtě hlavou nad Mysliborem, jehož sdílnosti a otevřenosti dosti nadiviti se nemohl.

Druhého dne u Myslibora seděli za stolem sousedé Radislav, Podiva, Svatoch, Honěk a jiní, které přemluvíti událo se Nadějovi, aby, padni co padni, na ten div se podívali. Každému čísti bylo něco jiného na čele. Jedni pochybujíce o dobrotě ducha Nadějem tvrzené, se strachem přemáhaným pohledu jeho očekávali; jiní s nedověrou hleděli na Myslibora, s pravdou-li se vytasí, čili s klamem obejde; část záviděla jemu tak náhlého štěstí a lehkého zbohatnutí; část — a v té byl soused Naděj, tajně sobě lichotila, že

by snad podobné štěstí i na ně dojíti někdy mohlo. Darmo chválil Myslibor své pivo: nebylo žízně. Konečně vida všechněch nekrocenou žádost a nestrpení odtahu, počal mluvit takto:

Milí přátelé a sousedé! Není mne tajno, co se o mém domě v obci od některého času rozpráví, že — ať dím bez okolku — duch jakýs, jehož plívnikem jmenují, zde obýváti má. Že jsem padl na lidské jazyky, nemnoho vážím. Říkávají: Chceš-li moudrým slouti, dej řečem mimo se plouti; aby pak všem ústa zavázal a zašil, musil by mnoho nití a plátna mítí. Nezapíráť toho, jest u mne, bohu chvála, jakýsi dobrý duch; ale duch ten u každého rád obývá, kdo mu přístupu k sobě nebrání. On nehledí k osobám, jako nespravedlivý soudce, netáhne se po bohatých, jako zisku hledatelé, ano rád činí z chudých bohaté; přináší potravu, šatstvo, pomáhá stavěti domy, vzdělávati role, štěpovati sady a činí z pustin ráje. Jest to *duch hospodářský*, milí přátelé, vám všechněm známý, ač ne ode všech rovnou počtu beroucí. Pravý jest on plívnik, bohaté a plívne obilí s pomocí boží plodící. Tomu duchu může každý z vás zapsati se bez ublížení svědomí, ano to i bohu samému líbezno bude. Slyšte ale výminky a zákony, kteréž on tomu klade, u koho bydleti má.

První zákon jest *bázeň boží*, z čehož vidíte, že sám z boha jest a duch dobrý. Bázeň ta nesmí býti pouhá bázeň, anobřž plná víra, nádeje a láska k tvůrci nebes a země, odhodlanost na vše a spokojenost se vším, co by koli člověka potkalo, buď to dobré nebo zlé, při všem stejná, veselá, bohu oddaná mysl. Což i platno protiviti se bohu; moře nevypiješ, boha nepřeválíš. Děj se tedy vůle boží. Varuj se hříchu, za hříchem pokuta v patách běží. Odtud prý až potud; žbán vodu nosí, až se rozbije. — Nezvede se něco v hospodářství? pomysli sobě, že není vždycky úroda, ale také někdy škoda, a jak praví přísloví: Ne vždycky rak, také někdy žába. Jest co tebe hněte? pomni na to, co tebe kdy těšilo; kdo vypil víno, vypij také droždí, a kdo užívati chce sladkého, musí také okusiti kyselého. Trpěls ztrátu? mysl: Co tam, to tam, o to hlavy nelam; pán bůh dal, pán bůh vzal, buď jméno jeho pochváleno. Neraduj se příliš ze štěstí, aniž zarmucuj se z neštěstí. Moudrý blázen smával se jda k vrchu: plakával jda s vrchu. Říkávají: Štěstí když chřestí, boj se neštěstí. Neštěstí

ujde jako mrak, a bude i před tvými vraty slunce. Všeliké řemeslo svou poctu nese, a v každém stavu mnoho davu: má-li jen tvůj bez psoty býti? — Druhý zákon jest *důvěrnost k vrchnosti*, duchovní i světské. Dej, co jest císařovo, císaři, co božího, bohu. Čiň dobře a právě, neboj se císaře a krále. Nestýskej si na daně a povinnosti; bez nich obec veliká, v které živeš, státi nemůže. Ona tebe ochraňuje, aby bezpečně orali a kliditi mohli; ty k zachování a vedení jejímu napomáhati povinen jsi. Nereptej na poplatky a pomysli sobě, že jsou to výminky, pod kterými tobě statek svěřen byl, a náleží ke koupí. — Máme, milí přátelé, my jiné poplatky a desátky, které nám více ujímají, než panské a kněžské. Poplácíme zahálce, poplácíme hrám a rozkošem, robotujeme novým krojům a nádhernému šatstvu, robotujeme starým škodlivým zvykům, neumělostí a hloupostí.

A protož třetí, čehož žádá plívnik, jest *umění hospodářské*. Myslí ovšem mnohý, poněvadž hospodaří, že také hospodařiti umí. Ale není každý mistr, kdo se řemeslem obírá; ne každý orač, kdo se pluhu drží. Nikdo se nedoučil. V každém řemesle a umění lidé postupují: má-li naše umění hospodářské jedině do skonání světa na jednom místě státi? Nestojí, milí přátelé! Tisícové výborných hospodářův přemýšlejí o tom stále, kterak by to neb ono lépe činiti a vésti mohli; co den dějí se nálezové ve všech třídách umění, kteréž promyslný hospodář k svému úžitku obraceti se vynasnažuje. Vycházejí knihy k zlepšení hospodářství polního vedoucí. Nelze ovšem sedláku, aby každou četl; ale jiné jest čísti všecko, jiné s potřebu. Kdo čte, dočte se. Dobrá kniha jest dobrá rada v potřebě, a kdo drží se moudré rady, nedojde brzo vady. O čem se nedočteš, ptej se u lidí, neboť přísloví jest: Kdo chce věděti a znáti, musí se na to pilně ptáti. Čemus pak se naučil, zkušuj sám. Cvičení a zkušení dává umění. Nerci, že jen bohatý zkušovali může: může i chudý, toliko ve své míře. Kdo má krátké nohy, drobné kroky dělej, a jakou duchnu má, tak lehni, tak se pod ní obrať a stěhni. Kdo na zkoušení mnoho nakládá, ten na zlatou udici ryby chytá, hledá jehly a páli svíčku; kdož pak spravuje se cizí zkušeností, ten hraje jistého, a koupaje se neutone, neboť drží se břehu.

Dále předpisuje můj duch hospodářský *pilnost*. Pilný hospodář

hledí k času, a nejen co, ale kdy a jak konati má. Říkáme, kdo má k čemu příhodný čas, nechť na jiný nečeká zas. Kovati železo, dokud horké, a když se lyka drou, jíti na ně i s dětmi. Sřez se *zahálky*: zahálka jest všeho hříchu počátek. Stojatá voda zemsradí se. Pročež boha vzývej a ruku přikládej. Žádný bez práce nejí koláče, a pečený holub nikomu do úst neleti. Kdo chce jádro jísti, musí prvé skořepinu rozlouštiti. Kdo neseje, ten nevěje. Přejde čas, že se zeptá zima, co jsi dělal v létě. Pravi moje stará knížka: Kdo Martínka často světi, husy, koury mu zaletí; dům, dvůr, louku i dědinu přivede vše na mizinu.

Bud *opatrný*: opatrnosti nikdy nezbyvá. Dobře z předu i z zadu oči míti. Kdo neprohlédá očima, prohlédne měšcem. Dobře v čas jiskru uhasiti, ale pozdě zavřítí klec, když ptáci vyletěli, a dělati závory, když koně vyvedli. Porad se s rozumem, než co učiníš; po účinku zlá rada.

Nechat děti tvé zvykají práci. Zvyk jest druhé přirození; čím hrneček za nova navře, tím, až se rozbije, páchne.

Čeládce dohlídej. Říkávají: Jaký hospodář, taková čeládka; jaký pastýř, takové stádo; jak veliké hodiny ukazují, tak malé se po nich spravují. Oko páně nejlépe koně vyobročí, a kde pán sám do koulův nahlédá, tu hospodářství dobře stojí; kdo však chce ve psí býti, spust se na čeled.

Nebud marnotratný, ale šetrný. Kdo šetrí, ten má. Říká se: Neutrácej víc, než získáš, sic se na hlavu potřískáš. Jedním zubem chléb jísti, když jest potřeba.

Dluhův varuj se. Dluh s tebou z mísy jídá a bývá čím dál vždy mladší. Dluh, říká moje stará knížka, má nohy, vede tě do Nuzovic, a odtud na koráb, a koho koráb zachvátí, nebrzo se z něho vrátí.

Věc půjčenou opatruj. Za ztracené cizí lýčko řemenem zaplatíš.

Nehraj! První vyhrání z kapsy vyhání, a poslední prohrání z kabátu.

Nestůj o *cizí*. Kdo o cizí stojí, přichází o vlastní. Cokoli bývá zle nashromážděno, toho neužije třetí koleno. Jak přijde, tak odejde.

Nebud *lakomý*, ale *dobročinný*. Lakomec žádnému dobře ne-

činí, leč když umře, statek poberou jiní. Práví opět moje stará knížka, že lakomec moudrosti a bázně boží nemá, pravdy mu se nedostává, upřímnost před lidmi zakopal a spravedlnosti oči vy-
loupal; víru do pytle zašil, naději udusil, a lásku v komíně usušil; kostel mu daleko, pán bůh příliš vysoko; modlitba ho mrzí, chudými pohrzi: pakli by kdy před lidmi komu pro hanbu peněz dal, hledí, aby ho prvé ustrouhal. Říkávají: kdo se bojí nouze, nerad pro bůh dává; a kdo rád z svého udělí, toho pán bůh nadělí. Neodkládej s dobrým skutkem. Za zdravého života dobře činiti, po smrti času nebude. Pomáhej sousedům, pomohou tobě. Když ruka ruku myje, obě bílé budou.

Měj *dobrou vůli* v domě i se všemi. Dobrá vůle koláče jí, zlá hlavu tepe, a řídké pivo pít. Nechoď mimo dům svůj po vyrazení. Kdo nemá radosti doma, jinde jí darmo hledá, a blázen, kdo jinam pro to jde, což doma na zbyt má. Každý jest svého štěstí strážce. Jak kdo činí, tak odplatu bere. Jak sobě ustele, praví přísloví, tak lehne.

Toto jsou tedy ty výminky a zákony, milí přátelé, které vyplníte-li ochotně, duch hospodářský, jehož třeba plívnikem nazovte, u vás se uhostí, a poklady, rozumějte požehnání boží, zdařilost obilí i dobytka, a jestli toho není, aspoň spokojenost a veselost myslí, chléb s solí s dobrou vůlí, vám přinese hojně a bez nedostatku. Z těchto pokladův — jiných u mne, prostého jako vy sedláka, nehledejte, — já bohu neustále děkuji, a vám jich z toho srdce přeji a žádám. A nuže, sousedé! ještě sklenici za zdraví naše společně!

Poslouchači jeho, kteří se byli při této řeči mnohokrát v tváři změnili, nemohouce jinak, nežli zdvořilost a srdečnou přívětivost Mysliborovu zdvořile přijmouti, vlídně děkovali, prosíce, aby ničeho jim ve zlé pokládáno nebylo, a odešli v tichosti, ačkoli s nestejnou myslí; někteří smáli se své vlastní lehkověrnosti, že k tak hloupým klevetám víru přiložili; jiní mrzeli se, že je Myslibor zahanbil, a jakož pravili, rozumy z nich vláčel; soused Naděj téměř litoval, že ta celá věc pouhá bájka byla, a tudy jeho pěkná naděje v nic se obrátila; nejmoudřejší z nich Radislav, rozcházeje se s nimi; oslovil je s usmáním: „Myslibor ukázal nám svého plívnik: teď jest starati se, abychom i my jemu svého co nejdříve ukázati mohli.“

Druhou neděli správce duchovní měl v kostele kázání o pověrách, kdež zvláště úkaz létajících ohnivých drakův přirozeným a patrným způsobem vysvětlil a příhodně poučil své posluchače, kterak lepší jest pravé osvícení rozumu, jemuž věk náš radovati se počíná, nežli pověřivá neumělost předešlých časův, kdež častokráté nevinní, bohabojní lidé z pouhé pověry a nařčení kouzel stíháni, mučení a pálení bývali; při čemž rodičům, aby děti do školy pilně posílali, pohnutelně domlouval. Od té doby jméno plívnicka v osadě naší v žert pošlo, a když se na úrodu a zdaření čeho jedni druhých ptali, říkávali: Co dělá plívnick? — Máte-li letos u vás plívnicka?

I my, moji drazí! jsme-li mezi nouzí a nadbytkem uprostřed, máme-li čisté svědomí, dobrou, spokojenou, ani štěstím ani neštěstím nezviklanou mysl, říci můžeme, že v domě našem plívnick obývá.

O klassičnosti v literatuře vůbec a zvláště české.

Literatura každého národu v čase prodlouženém nestejně, to jest, více méně dobré plody vynáší, z kterých ony, ježto nejlepši býti se vidí, obyčejně jmenem klassických spisův se nazývají. I naše tisíciletá česká literatura, prošedši rozmanité doby a zakusivši moci nejedné, jak od náboženství tak od správy obecné, zajisté v počátku, prostředku a konci svém rozdílná jest materií a formou. Jak dalece ona klassičnou slouží, a kterak té chlvály, jest-li jaká, dovršiti může, jest otázka, na kterou ne všickni jedním hlasem odpovídají. Jedni už dokonalé mezi námi klassiky vidí, a dle domněni jejich Ciceronův, Liviův, Horaciův a j. máme bez nedostatku; druzí na některém ze starších věkův Ipějice, vším, což nového jest, bez rozdílu pohrdají; jiní konečně, podle svého srdce žádosti, sebe a své přátely, a kdo jich kdy pochválil, za klassiky pokládají, ostatní všecky pod klassu, to jest, pode vši cenu stavíce.

Hodno tedy bude o klassičnosti vůbec i obzvláště české, a o důležitosti její luto několik slov pronesti. Poznání sebe jest všeliké dokonalosti počátkem.

Klassický neb *klassičný*, jakoby *tridný* (pocházející od slova

classis, třída), Latinákům tré znamenalo: 1) potahmo na třídy lidu Serviem Tulliem ustanovené tolik co měšťan z první třídy, nejbohatší, nejobzvláštnější; 2) potahmo na vojsko tolik co vojenský, bojovný: classicum canere, znamení ke shromáždění se, k tahu, k boji dáti; 3) potahmo na loďstvo neb koráby tolik co lodní, korábní, u př. classicum bellum, classici milites. My béřeme slovece classicus, jak je bral Gellius (Noct. attic. XIX, 8.): e cohorte illa duntaxat antiquiore, veloratorum aliquis, vel poetarum, id est classicus assiduusque aliquis scriptor, non proletarius. Rozumíme je tedy na spisovatele, kterýchžto hlas v literatuře tak rozsuzuje a rozhoduje, jako v Římě mohovitější měšťané ve věcech obecních rozsuzovali a rozhodovali. *Klassičnost* nám znamená uměleckého díla v svém způsobu dokonalost, kdež se materie s formou pronikají a v jeden celek svrchovaný splývají. Mluvnická správnost a řečnická ozdoba nejsou k tomu dostatečny; v klassičném spisu pohledává se netoliko jasnost mluvy a spojená s ní čistota, vlastnost a určitost výrazův, ale také ukončená krása a jednota, nebo souhlasná míra a sličnost všech částek.

Tato klassičnost jest jako květ neb raději ovoce dlouho zrostajícího štěpu národní literatury. Pravý genius ovšem činí i zde výmínku; on předbíhá věk svůj a jímaje své souvěké moci neobyčejnou, dává spolu budoucímu věku zákony: ale *doba klassická* literatury a jazyka nepovstává jedním nebo druhým spisovatelem vynikajícím, ani vzděláváním prospěšným jednoho neb druhého pole literatury u př. básnictví, anobrž znamenitým množstvím spoluvěkých, výtečných, původních hlav a zdařilým vzděláváním všech, anebo skoro všech hlavních forem spisovatelských — básnictví, prostomluvy a řečnictví. Takováto doba klassická teprvé posvěcuje národní literaturu, a spolu na budoucnost klade pevný základ veškerému duchovnímu i mravnému vzdělání a mluvě bohaté. Nebo jen tenkrát, když spisové nepochybných klassikův národních netoliko ve vyšších okresech společenstva se čítají, ale také prostředním ano i nízkým stavům k obzvláštnímu vzdělání a ke správě i řízení duchovnímu základem jsou; jen tenkrát, když to, co právě klassičného jest v národním básnictví, v ústech zástupu obecného žije, u vyučování mládeže přichází, a v rovné míře živoucí a zkvětající pokolení pozdvihá, nadechuje, proniká; jen ten-

kráte plodí se všestranná literatura národní; veliká k ní vážnost, a objevování se též literatury ve veškeré činnosti národu. To pronášeli za starodávna Řekové a Římané, to v novějších časech pronášejí Italové, Španělé, Frankové, Brittové, to Němci, Polané a Rusové. Cervantes, Tasso, Petrarca, Ariosto, Racine, Corneille, Shakespeare, Thomson, Pope, Schiller, Göthe, Kochanovský, Krasický, Mickievič, Lomonosov, Deržavin, Karamzin, Puškin a jiná slavná jména, živa jsou v ústech každé vzdělanější osoby těchto národův, a nepřehledná jest moc i působení takovýchto klassikův v rozvíjení a vzdělávání dorostlých i dorostajících pokolení.

V klassičnost a v literaturu vůbec nejvíce působí správa obecná, náboženství, duchovní vzdělání a mravy. Čím volnomyslnější jest vláda, čím více, nepodporujíc vládařství luzy, obecnou svobodu vštěpuje a utvrzuje, čím lehčeji duch lidský pod přiměřenou časům správou, vynakládáním všech duchovních i tělesných mocí národu se pohybuje a mnohostranně vzdělává: tím rychleji rozvíjí se jazyk, tím dřívěji národní klassikové zlatý věk literatury přivodí.

Čisté, ušlechtilé náboženství mluvu lidskou mocně povyšuje, a k vyznamenání pravd, nadmyslnému a netělesnému světu náležejících, hojnost ponětí odtažených v řeči rozvíjí, nedostávajících se jazyku, kdež národ na stupni cele smyslného náboženství a obřadu stojí.

Duchovní vzdělanost národu, visící od plození um a věd,*) má-li k dokonalení jazyka patrně přispívati, žádá, aby mezi umami obzvláště básnictví a řečnictví, a mezi vědami libomudretví a dějepisectví květko. Obecná, sebe uhlazenější mluva nestačí dosaditi vyšší síly jazykové u vystavení básnických, libomudreckých a dějepisných předmětův. Žádný jazyk v celém okrese svém klassickým nazván býti nemůže, který toliko básníky a řečníky, ne pak i libomudrce a dějepisce v řadu svých klassikův počítá. Při čemž pozorovati slušno, že vlastnost a klassičnost jazyka tím výše stoupá, čím více lyričtí, dramatičtí a epičtí básníci předměty zpěvu z prostředku života, z dějův a z ducha národního čerpají.

*) Věda (vědění) jest učená vědomost, scientia; uma (umění) jest umění, zvláště krásné, ara.

čím více oheň politických řečníkův z nadšení a lásky k vlastenské správě vychází, a čím mnohostrannější a zajímavější jsou strany dějův národních, na kteréž dějepisci zřetel vlastencův obracejí. Tudy a jen tudy patrně, proč Homér výše stojí nežli epik Virgil, proč libomudrci Římsíi daleko za Řeckými zůstali; proč ale političtí řečníkové obou národův na rovném stupni klassické dokonalosti se zjevují, a i dějepisci jejich klassičností v celosti sobě rovni se nalézají. To samé ukazuje se i v nových časech.

Naposledy mravy v klassičnost mluvy národu znamenitě působí. Jsou-li mravy prosté a čisté, jest i mluva šlechetná a čistá; klesají-li mravy v rozličných stavích společnosti obecné, trápí mluva svou vnitřní důstojnost, byť i na vtíповé hříčky a obojetnosti, ukrývající pod zevnitřní slušností nemravnost, přebohata byla.

V určení klassičnosti mimo to zřetel míti náleží na vzdělanost jazyka, a na rozdíl, živ-li on či mrtev. Vzdělaný jazyk sluje ten, který v ohledu na materii a formu dokonalý jest. Co do materie takový jazyk postačuje k vystavení všelikého předmětu, k vyznamenání všelikého stavu a vztahu vzdělanosti národní, jak ve fysickém, tak rozumovém, krasocitném a mravném ohledu. Každý stav domácího i obecného života, každé ponětí, každý cit a každé snažení vůle nalézá dostatečné i úplné vyjadřující slovo, které buď původně jazyku tomu náleží, buď z jiného přijato, ale dlouhým užíváním zdomácněno jest. Co do formy vzdělaný slove jazyk, když cele rozvitý jest a postačitedlný ke všem formám prosaicným, básnickým i řečníckým. Naproti tomu známka nevzdělaného jazyka jest ta, když v některém, když ve více, nebo v každém vztahu na materii nebo na formu nedostatečným a nedokonalým býti se nalézá. Příčina toho bývá, buď že národ jazykem tím mluvící po všechnu dobu svého politického bytu neměl příležitosti a potřeby moci své duchovní svobodněji rozvinouti, anebo že se jazyku jeho nedostalo onoho postupu u vzdělání, jakovýž v každém vzdělaném jazyku znamenáme. Postup onen záleží v tom, že nejprvé básníci z prostředku národu povstávají, a jazyku bohatství, novoty v slovech a spojování, blahozvučnosti a národnosti udílejí; že k básníkům připojují se libomudrci, jimiž jazyk správnosti, určitosti a rázu vědného ve všem okrese, i bohatství nabývá; že po těch následují řečníci, kteří nalezenou a filosoficky spořádanou hoj-

nou zásobu mluvy k okresům nábožného a politického života vztahují, až na konec dějepisci jazyk už co vycvičený a cele vzdělaný nástroj naleznou, by jeho pomocí všechny vztahy a úkazy vnitřního i zevnitřního národního a obecního života v živém obraze vystavili.

Z vyhaslých jazykův nám toliko ti důležití jsou, v kterých písemné památky, a sice z věku duchovní i politické dospělosti národu se zachovaly. Mezi těmi vždy ještě řečtina a latina prvním místo mají. V spisovatelích Řeckých a Římských spatřujeme postupující vzdělání jazyka v rozličných dobách, a veliké už ve starožitném světě bývalé bohatství rozmanitých forem básnických, prosaických i řečnických, a spolu obraz vzdělání jich i výše politické. Zde jsou básníci, filosofové, řečníci a dějepisci, kteří všem věkům za klassiky platí, a kteří svou důstojnou prostotou a krásou, velikým, mnohoobsláhlým smyslem a plastickou dokonalostí ke vzdělání a dobytí podobné klassičnosti napotomným národům nesmírně posloužili. A však vzdělání klassické novějších národův není bez obzvláštnosti, aniž pouhý oblešk starosvětské klassičnosti. Rozdílność země, náboženství a správy obecné dala také obzvláštní ráz novějšímu vzdělání, a utvrdila samostatnosť jeho na věky. Pročež klassikové novější v jazycích k zlatému věku dospělých nestojí ani pod klassiky starožitnými, ani nad nimi, ale vedlé nich v rovnosti; jelikož rozdíl věkův a národův, ku kterýmž tyto vzorní spisovatelé náležejí, šetřím býti musí.

Živý jazyk jmenujeme ten, kterým národ vůbec mluví a píše, a který nese osud národu toho vzhledem na celé vzdělání a správu. V živém jazyku tedy vystupují klassikové, jak brzo jazyk ke všem předmětům domácího, společného a obecného života, a ke všelikému účelu vědy a umy rovně zdokonalen, a ve všelikých formách prostomluvy, básnictví i řečnictví vzdělán jest. Zlatý věk jazyka padá v tu dobu, když národ ve svém fysickém, rozumovém, krásotném a mravném vzdělání nejvyššího stupně dokročil, a vzdělání toho obraz v dokonalých (klassických) formách vystavuje. Neboť jakož ku prospěchu jazyka potřeben jest prospěch národního vzdělání: tak zase rychlý pokrok jazyka nápomocen k rychlejšímu pokroku ve vzdělání.

Na to však pamatovati sluší, že klassičnosť v živém jazyku

z jiného ohledu považována býti musí, nežli ve vyhlášení; že vůbec klassičnost ona toliko v jisté míře platí, potažita jest. Neboť v živém jazyku to možno, že nastoupí doba, ve které literatura vyššího vzdělání a dospělosti nabude, tak aby klassikové její nad klassiky dřevních věkův daleko předčili. A protož o klassičnosti literatury, o rozdílných dobách a zlatém jejím věku, toliko po vyhasnutí národu konečný úsudek vyneseno býti může. Ve vyhlášeném jazyku klassictví ukazuje se jakožto celek ukončený, ve své stupně neboli věky oddělený, stálý, pevný, neproměnitelný: v živém jazyku to samé klassictví vyjevuje se jakožto celek živou posavád působící silou utvořený, vždy ještě ku větší dokonalosti zrající a dospívající.

Český jazyk ten zvláštní a nešťastný osud měl, že po celý svého se rozvíjení čas o samostatnost a jako o život zápasiti musil se dvěma jinými, latinským, svou ukončenou vzdělaností a přijatou od náboženstva důstojností jemu v světle stojícím, a s německým, pro politickou převahu blízkých, podnikavých Tevtonův jemu nebezpečným. Protož jen na krátké doby, a to ne bez násilí a necele v samovládě se udržoval. Úplná historie literatury v Čechách zavírá také literaturu latinskou a německou. Česká, vlastně jen částka celku toho, sama sebou rozpadává se na tři epochy, z nichž první vztahuje se od počátku literatury až do 15 století; druhá odtud až do 17ho, a poslední odtavád až na naše časy.

První epocha, obsahující nikdy dosti neoceněné zůstatky nejstaršího básnictví, ve svém způsobu klassické, ale na několik (druhův soužené, nemůže pro nedostatek ostatních jak básnických tak prosaických a řečnických druhův vlastně epochou klassickou slouti. Jazyk sám té epochy, ačkoli slovenštější než kdy nápotom, už nyní zastaralý a od nové češtiny znamenitě rozdílný jest. Jest to peníz z čistého, drahého kovu, ale se starým rázem, toho věku neberrým, a příliš v malém množství, by běžnou minci zastati neb zapuditi mohl.

Druhá epocha literatury ráz jazyka až dosud trvající ustanovila, a zvláště poslední její polovice, obyčejně zlatým věkem zvaná, znamenitá jest plody rozličnými v poli historickém, lékařském, právnickém a zvláště bohomluveckém; ale básnictví její co do

krásky za starším věkem zůstalo. Mimo to tma pověrečnosti, hadactví, astrologie, alchemie, celou tehdejší Evropu kryjící, na plochách literatury naší tehdejší rovně leží. Jiný k dokonalosti klassické nedostatek literatury z té epochy nese ten, že pouze prostonárodní jest. Není jí to na snížení; neboť toho času téměř nikde v Evropě jiné literatury v národním jazyku nestávalo, kromě prostonárodní, proto že všudy tehdejší vyšší nauky a vědy v latině se přednášely a vzdělávaly. Aniž v sobě vada jest, že prostonárodní byla, ano každá klassická literatury také prostonárodní stranu má povinna, má-li do života národního vcházet; ale to vada, že vědné strany rovně potřebné neměla. Odtud pošlo, že jazyk český, ačkoli ostatně bohatý, ohebný, předce ani pro vyšší básnictví, ani pro filosofii a soustavné vědy uzpůsobiti a vzdělati se nemohl, bez čehož pravá klassická doba jazyka i literatury nikoli povstati nemůže. Tu vadu, jakož dotčeno, všechny literatury Evropejské na onen čas více méně nesly. Teprve v 17. století národní jazykové nad zletilým právem vzdělané latiny vítězili počali, a zvláště Italové záhy, pak i Francouzi, Angličané a posléz Němci svůj domácí jazyk za hlavní vzdělanosti nástroj slušně vzdvihli; kteréhož štěstí Čechům pro dosti známé okolnosti nedostalo se. Má-li tedy česká literatury s jinými Evropejskými na spravedlivou váhu položena býti, nejinak to státi se může, než do oněch dob, to jest do 17. století; a tu směle říci můžeme, že tehdejší naše literatury, ačkoli v celku svém pravé klassičnosti nedosáhla, předce chvalitebné místo mezi sokyněmi svými zaslouhovala, a co do čistoty jazyka, mnohé jiné přesahovala. Jméno tedy zlatého věku, které zvláště literatury za Rudolfových časův podnes se uděluje, neznamená nic jiného, než že ten věk mezi ostatními věky nejvíce plodův vlastenské literatury vynesl, a co do jazyka, posud zákonem zůstává, jelikož hápotom vzdělání jeho více nepostupovalo, ale ovšem kleslo. A potud mi dobře srovnáváme se s těmi, kteří na tom ustrnuli, abychom jinak nepsali, než jak psali Veleslavínové, Komenští, Kocínové naši, ano jistě při všem snažení svém jich čistotou a vlastností jazyka převýšiti, ba ani dostihnouti mocni nejsme. Však s těmi, kteří domnívají se, že zlatý onen věk byl také věk svrchované klassičnosti veškeré literatury, kteří mnějí, že ani nesluší o věcech česky psáti, o kte-

rých se za krále Rudolfa nepsalo, kteří chyby a vady onoho věku podobně jako jeho ctnosti sobě v zákon vystavili; kteří myslí, že nižádné jakkoli jmenované opravy buď ve způsobu mluvení, buď ve způsobu psaní nesluší přijmouli nad to, co oni staří zavedli a užívali, kteří v ničem ani o vlas od oněch starých uchýliti se nechťí, ačkoli nás dvě stě let od nich dosti uchýlily, — s těmi srovnati se nemůžeme, a tvrdíme, že buď jest nám úsilně za příkladem jiných národův postupovati ku předu, buď všeho tak nechati a podati se všepřeplavujícímu cizích literatur návalu.

Nová literatura Česká jest plod některých milovníkův, kteří, nepřátelům na urážku, svým nevděk, sobě často na škodu, přinášejíce drahé oběti vlasti a přirozenému svému jazyku, ji až posud zachovali, ač jen mezi životem a smrtí, od kteréž poslední jí toliko spojená mnohých snažnost uchrániti může. Učinili v pravdě tito podnikatelé ku podivu mnoho, a v nejednom ohledu nad předešlé věky vynikli; zásluhy jejich, jimžto mnozí nevděčníci toho času rozuměli nechtějí, budoucí časové zajisté uznají: a však, má-li k vyššímu životu a vzniku literatura přijíti, daleko více zbývá, než činěno jest. Potřebí starati se o to, aby dobrý, bohu i vládě libezný duch a pravý národní smysl, který velice utuchl, opět se zkršil a zmáhal; potřebí nezištné, bezzávistné účinnosti více zkušených, moudrých spisovatelův, a vůbec mravného vyššího vzdělání, a dobyté tudy důvěrnosti a podpory veřejné; potřebí snahy o pravou jak jednotných spisův tak celé literatury klassičnost, o dokonalé všeliké vědy a umy vzdělání, odkudž by nápotom jako krev ze srdce do žil tělesných, tak vědomost všeliká a vzdělanost do prostonárodní literatury vplývala, a tak literatura naše, co možné, ze života vycházela a do života národního vcházela; slovem potřebí nám ve všech formách poetických, prosaických i řečnických jak obsahem tak slohem dokonalých původních spisův bez nedostatku, klassikův klassikům jinonárodním podobných, které, přičinili se o to národ, svoje doba i u nás vynese.

Tento buď našich prací veliký účel; účel, který všecku práci, pilnost a snažení zasluhuje. Neboť od něho visí zachování toho, kterým se zůveme, národu. Národ, který vyvedl klassiky, může pojití, ale řeč jeho zůstane; naproti tomu národ nemající klassikův, neslavně pochází a rychleji mizí v proudu věkův, než národ, který

ve vzdělání a v řeči své více chová, nežli zemi, na které bydlí. Nechť země ta změnou časův jiným obcem vlastní bude: klasikové, kteréž nesla, až do skonání světa jmenování budou -po tom národu, který je zplodil.

Obohacování jazyka českého.

Má jazyk náš, v bohatosti se kterému koliv nám známému vyrovnávaje, nad to zdroje bohaté, z kterých vždy ještě čerpati a svůj obsah veličiti a siliti může. Nejlepší pramen k obohacování jeho jsou drahé památky literatury staré, nám v bouři časové a v návalu mnohého neštěstí zachované, netoliko z nejstarší epochy jazyk v jeho pouhoslovanské přesnosti ukazující, ale i z potůmních časův, kdež jazyk zponenáhla novou, nynější dobu na sebe přijímal.

Těchto památek pilné čtení jest nejjistější prostředek k nabytí známosti českého jazyka. Kdo je zná, nesnadno v mysl pojme tvořiti teprva nyní nový písemní jazyk všem ku pohoršení, nikomu ku prospěchu.

Druhý pramen ku poznání češtiny jest mluva národní, nedosti posud oceněná, nedosti spisovatelům našim známá, nejvíce v poloněmeckých městech bydlícím. A však nemá-li se všecko z líc na rub obrátiti, a písemní jazyk zohyzditi, dlužno s povahou užívati mluvy obecné; jestiž na mnoze pokažena, rozlična podnářečmi, kteréž se v jednu formu přivésti nikdy nedají, aniž pak ve spisovní jazyk uvedena býti mohou, leda odstraněním nářečí už všeobecně přijatého a dávnými věky na písemní jazyk posvěceného.

Vede také k naučení se jazyku českému čtení spisovatelův novějších; jediná to cesta (bohužel, že jediná!) mnohých našich literátorův. Cesta pohodlná, krátká i příjemná, jen tu chybu majíci, že na ní čtenář všechny vady a poklesky nového spisovatelstva za vonné kvěly a za drahé kameny sbírá, zvláště jestli je v některém slovůtnějším spisu nalézá. Tak se zajisté rozplemenily mnohé omyly a hříchy mluvnické ve spisech novověkých, a myslím že bude potřeba několika budoucích Dobrovských, aby je opět vycidili. V té svaté věci neměli bychom ani sebe ani přitele šelřiti, a jeden druhého poučovati, napomínati, kárati.

Jiné bohaté zdroje, z kterých nabíratí lze, jsou nářečí jino-slovanská, hned ta hned ona češtině přibuznější. Hluboké to studnice, v kterých ale neopatrný snadno utone. Sluší dobře znáti povahu a přirozenost jejich, aby váže odtud věděl, co materie, co forma, kterak slova užití možno, aby duchu českého jazyka neodpíralo, ale svědčilo. V tom ohledu nikdo nepochybuje, že český spisovní jazyk povinen jest nejbliže z moravského a slovenského, jakožto nářečí nejpřibuznějších a od dávna literárně s ním spojených slova čerpati, ale i taková slova, jestli se formou poněkud liší, způsobu jeho přijíti musejí. Míchati oboje formy jest jako do vysoké němčiny švabštinu a bavorštinu vloukati.

Kde z těchto pramenův ničeho dobytí nelze, tu dlužno obrátiti se k přirozenosti a vnitřní obrazovatelnosti jazyka českého, a tvořiti slova k danému poněktí buď skládáním dvou jiných, buď, což jemu více svědčí, odváděním jich pomocí před- a zásuvek (affixa et suffixa). Oním způsobem dějeme se Němcům, tímto Latinskům podobnějšími.

Naposledy i doslovné překládání z cizích jazykův, jestli že není na odpor duchu češtiny, může rozmnožiti bohatost jejich obrátův a výrazův. Činili to Římané z řeckého, Němci z francouzského, anglického a j., činí Rusové a Poláci ze západoevropských řečí; a však činíme i my zvláště z německého, a snad příliš, tak že někdy z čista německy českými slovy píšeme. Ne třeba vzbuzovali, abychom cizí formy do češtiny uváděli, nébrž výstrahu dávati, abychom to mírněji činili. Aby se dokonce nepřekládalo, toho žádati nelze, jelikož, jak nyní literatury evropské stojí, bez překladův žádná z nich obejít se nemůže, neťku-li aby naše ve svých úzkých mezích samorostle vznikati a vzkvítati mohla.

O překladech.

Ze stejně dobrých spisův vždy milejší ten, který jest původní. Mluvíce o literatuře některého národu vždy lážeme se, co má původního? Řekové už tím nad Římany se kladou, že jsou původnější. Sama původnost má vnađu do sebe. Čtenář dříve sáhne po původní knize nežli po přeložené, a spisovatel původní

knihy větší rozkoš pocítuje, protože duševné jeho moci, smyslivost, rozum, cit u větší jsou činnosti, když sám věci vynalézá a svobodně tvoří, an překladateli toliko druhá část spisování právě hmotnější a obtížnější t. slov ku pomyslům hledání, a to při mnohem menší libovůli zůstavena. Co portrétník proti geniálnímu malíři, to překladatel proti originálnímu spisovateli: tento praoobrazy, onen podoby tvoří, onen následovník, tento umělec jest. Nad to původní literatura národního rázu nezatírá, a co strom samorostlý ke své zemi nejlépe se hodí. Literatura samých překladův jest zahrada cizokrajnými stromy osazená. Jako národní kraj tak původní literatura národu nejpěkněji sluší.

A však, skoumáme-li pozorněji původnost tu ve skutečnosti, soud náš na vahách stane. Původnost, dí Voltaire, nic jiného není než soudné následování. Člověk od přírody ke společnosti ustanoven. Národové i zdmi se ohrazující působení cizimu odolati nemohli. Přátelství, nepřátelství, obchod, trhy je známy, mísily. Slabí od silných jako potoky od řek pohlceni. Co o národech, to o vědách. Řekové Asiatův a Egyptčanův, Římané Řekův, Evropané obou jich jsou učedníci. Nejedem Pythagoras do Indie, nejedem Anacharsis do Athen putoval. Národ vždy učil se od národu. Nemáš nikde samočisté, samorostlé literatury a vzdělanosti: Duch lidský ne všudy a vždy stejně se vyvíjí: hned ten, hned onen národ v jistém čase jest na množství a výtečnost hlav tvorčích plodnější. Moudří dobra, kdekoli nalezeno, užijí. Nyní vzrostla na nejvyšší vzájemnost. Co v jedné zemi se pracně dobude, hned všech národův jměním se stává. Nyní jsou lidé jedna rodina. A jaký jest prostředek, kterým sobě ty drahé poklady zkušené, nálezův, umění a vědomostí vespolek sdělují? jaký jiný, než z jednoho jazyka do druhého jich přenášení — překládání? Nejpłodnější a nejvýtečnější spisovatelé nestyděli se překládati, co jim výborné se vidělo. Cicero Arata veršem přeložil, Voltaire Newtona, Wieland Cicerona, a jiní jiné do svých jazykův přenášeli. Co činili oni na literaturu bohatí, to-li my chudí činí se zpěčujeme? Máme přitom tu výhodu, že z nesmírného množství, co nejlepšího, nejpěknějšího, nejúčtějšího jest, jen zdravou mízu a trest všech věd a umění vybrati a sobě osvojiti můžeme. Ještě nám přlíš brzo hleděti k oslavě a chloubě, hledme zatím více ku po-

třebě a užitku; buďme jako moudří zahradníci, kteří netoliko domácí stromy a byliny z kořen a semene pěstují, ale i cizí rostliny do své zahrady sázejí, jestli se k půdě hodí a svými plody a krásou pěstování zaslouhují.

A národnost? — Nezapomene, milí přátelé! Zůstaneme českým národem, dokavád jazyk český v přesnosti a čistotě zachováme. Věc, látku neboli materii vzdělanosti nám čas podává, ta v naší moci nestojí, a vynaleznem-li či odjinud ji přijmeme, jedno jest: ale kterak ji sobě osvojíme, kterakou formou nadáme, na tom záleží. V jazyku naše národnost. Bez čistoty jazyka není pravé výmluvnosti, není slovesnosti. Porušení jazyka jest porušení národnosti, a počátek jejího pádu. Není tedy na ujmu národnosti snaha těch, kteří nejdražší klenoty jinonárodní literatury do skladu našeho obecného přenášejí a cizí moudrost ryzým českým slovem odívají, ale těch, kteří nevčasným mudrováním aneb neumělostí jej porušují. Mluv sobě každý doma jak umí, ale písemního jazyka, kterýž jest právo a jmění celého národu, jednotník dotýkati varuj se.

Překládání tak málo jako spisování vůbec dá se pravidly naučiti. A předce bez pravidel nic ve světě dobře se neděje, třeba ona nikde psána nebyla. Spravuje a spravovati se musí i překladatel nějakými pravidly, byť i jich sobě jen temně vědom byl, a zná-li některé dobře překladův vzory, cítí-li živě pravdu, krásu a mravní dobrotu v originálu svém vystavenou, má-li přirozené vlohy k tomu potřebné a důkladnou známost jazykův obojích: sám si pravidla nejlépe utvoří, a není-li s to, by je utvořil, ze žádné učebné knihy jim se nenaučí. Než sama práce jest pracujícímu učitelkyně. Tím cvičením zajisté poznáváme lépe vlastnost a krásu slov, osvojujeme sobě hojnost obrátův a způsobův mluvení, silu jakousi u vykládání a vysvětlování myšlének, a tím, že to, což nejlépšho jest, vypodobňujeme, nabýváme schopnosti sami něco podobného vymýšleti. Um a soudnost naše se ostří.

Chutí lidské jsou rozdílné, a protož nelze vůbec ustanoviti, kterým překladům by přednost náležela, oněm-li, kteříž svobodně podávají smysl originálu, na slova, na rozměr syllab a veršův nic se neohlédajíce, a jen o to stojíce, aby ve svých čtenářích podobný cit způsobili, jakýž původní spis u svých posluchačův

vzbuditi musil, krátce — jako překládali Pope Homera, Wieland Horácia; čili oněm přeložením, jichžto původce snaží se netoliko smyslem, alebrž i slovy vlastními i přenešenými, obraty řeči, měrou a zvukem, ladem i skladem dílo své dílu, původnímu podobné učiniti. Takové přeložení zajisté pracnější a nesnadnější, a zdaří-li se, zasloužílejší a chvalnější.

Zde ovšem jazykův rozdílnost meze klade, jichž překročiti nelze. Znamenité jest, co u Aula Gellia o překládání z řečtiny čteme: Když, dí on mezi jiným, z řeckých básní překládají a vypořádávají se výtečné průpovědi, nevždycky po tom bažiti jest, abychom každícké slovo týmže způsobem, jak ono pronešeno, vyrazili; neboť slova trati krásu a příjemnost, když se jako nevolná a zpurná násilně přenášejí. Pročež uměle a rozvážlivě Virgil z Homera, Hesioda a jiných některá místa vytvořuje něco vynechal, něco přiložil. Překladatel věrný od svobodného rozdíl jen jest, jako tanečník s volným od druhá se spoutaným nohama.

Každý jazyk má své zvláštnosti a svého genia, v tom záležejícího, že jazyk schopen jest vyraziti šťastně jistá ponětí, nezpůsoben vyjádřiti jiná s prospěchem. Ta schopnost a nezpůsobnost má základ v materii a formě jeho. Co do materie neb látky jazykové může nahoditi se hojnost nebo nedostatek slov, k vyjádření jistých myšlének, rozdílnost výrazův přenešených, větší menší svoboda ve skládání a tvoření slov; co do formy čili doby jazyčné rozdíl činí mezi jazyky skloňování a časování, artikul a jiné částečky řeči, přičestí, časoslova pomocná, přesaditelnost slov, délka a krátkost, mnohost a snadnost rýmův, skracování čili elisí. Čím podobnější sobě dva jazykové, tím snazší překládání z jednoho ve druhý. My snáze z latiny nežli z němčiny bychom překládali, kdyby cvičení to samé bylo; ale zvyk i potřeba nás ku poslednímu táhne. Tím více nám střící se dlužno, abychom čistotu svého jazyka zachovali.

XXXV. JAN HOLÝ.
(Nar. 1785, umř. 1849.)

Z hrdinské básně: „Svatopluk.“

Už sedmý proměnil se měsíc, nastával i osmý,
 Co Svatopluk ve tmách a nevolné vazbě se trápil,
 Kam ho nepřátelští vrlinout rozkázali Němci,
 Na svých oklamání myslech, žeby jim v slibu nestál,
 A vždy bažil jen po svobodě, a na bídu si toužil.
 Než kdy se žel a tuhé nejvíc rozmohly bolesti,
 Tak těžký nářek truchlivého ze srdce vynášel:
 Ach já nešťasný! ach já jen vždycky utrápen!
 Zdaž v úzkosti jenom a samých želech uplyne věk můj?
 Jak zase náramná se na mou hlavu sřítla bída!
 Sotva že jsem jedné mohl ondyno strasti ujítí,
 Když mne lapit a zabít hněvný Rastislav umínil:
 Už mne jiná, skoro pak horší, zachvátila zkáza.
 Ó bídní, kdo ku královské se drápete berle,
 Těch za blahoslavené, co dosáhnuh trůnu, majíce!
 Ach, kéž bych raději sprostým tam někde na Tatrách,
 Já narodil se byl ovčákem! tam velmi pokojný,
 Tam veselý, tam rozkošný, všech i pozbaven otrap,
 Byl by plynul věk můj a samé radovánky požíval.
 Však že královský mě povýšila náhoda na trůn,
 Péče jaká, jaková hned mozku mi lámala práce,
 A všelikou truchlé se užíralo srdce bolestí!
 I věru všecko to mám děkovat hodnosti a berle,
 V tomto že bez vlastní se nacházím viny žaláři,
 Kdežto neustálá a slepá mne mrákota klíčí.
 Víc ani slunka, anižto plné zpanilosti měsíce,
 Bezčasných ani víc nespátřuji v obloze ohňův,
 Ni kvítí, ni luhův, ani leskné od rosy trávy;
 Píšťaly ohlasné, hrčivých po lukách zde potůčkův
 Neslychám, ani hudby milé ani prozpěvu ptactva.
 Buďto je ráno, aneb den, aneb mrak hustne večerní,

Buďto že noc černá po zemích rozprostřela křídla:
 Všecko mi jedno; nevím, zdali ráno, aneb-li se snoubil
 Den s večerem, čili noc černá svá rozpiala křídla.
 Neb stejná mi jenom zastává temnota světla.

To štěstí, to-li královské, hle, je odplata berly!
 A proč ale, pro jakou zde mě příčinu Němci vězíte?
 Což jsem vám zavínil? co mi můžete zlého vytýkat?
 Snad že s vámi vešel jsem do přátelstva nemoudrý,
 A v nuzné sebe vám se pod ochranu bídě odevzdal,
 Když jste braní a krutým naše pálili končiny ohněm?
 Snad mnou že jste do své Rastislava dostali vlády,
 Když tajně o život mi jdoucí nástrahy lécel,
 Rozjiltřiv se, že jsem do spolku s vámi se pustil?
 Známoť zůstává, jak vás on často porážel,
 Jak by také posaváde porážel vojska bavorská,
 Kdyby nebyl se do těch, co mi smýšlel, sám vpletl záloh,
 A z nich vám do vašich ruk a pod vaši stráží odevzdán.
 A hle, nyní rovný mne osud za to, jak jeho potkal!
 On smutném ve žaláři i já ve žaláři se trápím.
 Ach krajané, a ty příbuzný Slavimíre, nižádných
 Už-li kopí, žádného u vás nenalezne se zbrojstva,
 Z této že vysvobodit hrozné nedbáte mě vazby?
 Snad tě i královská, Slavimíre, omámila sláva?
 Než — co naplat je nyní ku vaší se utíkaři vládě,
 An do uší hlas můj a tuhá se nedostane žádost,
 A k tomu snad že zhynul jsem a zlou vzal zkázu, myslíte?
 O kéž bych jednou byl už umřel a ten svět opustil,
 Tak by se má aspoň všeliká byla skončila bída!
 Než co mníš, ubohý? co na lidské vládě zakládáš?
 Ach, co raděj se neobrátiš a celého neoddáš
 Nejvyššímu nebes mocnářovi? Jestli že tento
 V nouzi ti sám nepomůže, jiný nepomůže ti žádný.
 V něm dobřesložená tě neoklame naděje nikdá.
 Tedy vevládný na nebeské obloze Otče!
 Co smutného těšíš, co pomoc bíděnému sesýláš,
 A truchlého vodíš ze slepých na světlo žglárův;
 An myslí obracím se a srdcem k tobě pokorným,

Shlédniž na mne nyní, jak ode všech v bídě opuštěn,
Hoře samé a samé snáším bez konce bolesti.

I z toho, jestli hoděn takové jsem lúsky, žaláře
Rač mě vyvést, a do mé se navrátiti vlasti mi dopřejž.
Takto abych, co jsem už započal, mohl ještě ke konci
Šťastně přivést, ze říše celé vypléti totižto

Bludné, co zbývá dosaváde ze části, pohanstvo;

A všady jen jedinou pozakládati víru a čistou
Nábožnost, věčnou aby tobě jen, Otče nebeský,
Poklonu, chválu i čest a slušnou vzdávali poctu,
A vroucnou myslí ti na každém sloužili místě.

Tak Svatopluk stěžoval si a na svou bídu nařikal,
Právě jako v kleci násilně kdy za mřížkami zavřen
Smutně slavík úpí a nevolnou vazbu zažívá.

Ten kdo ho tam zamknul, myslí, že radostně mu zpívá:
On však naň touží, a milou že zvlí mu odňal,
Lest mu vytýká, pak napořád na bidélku sedící
Pláč vede náramný, a žalobnou nářecky písní
Své hude, až zmořené usedá jemu od hoře srdce,
A truchlým se celé bédováním bydllo ozývá.

Než bůh vševládný na nebeské výši na jasném
Ze zlata a stkvoucích diamantův trůně sedící,
Odkud převznešený na točící hvězdy se dívá,
Těž i na zem i na lid i celou světa spoustu, a jedním
Všecko, co jest, bylo, těž co teprv bude, spatřuje rázem,
Prosbu slyšel jeho, a slitoval se milostivě nad ním.
Tehdáž pak zavolá zpanilého nebesťana, v krásném
Zbrojstvu a propletaném stkvoucím se hvězdami rouše;
Z těch co na práci mají s dobrým chodit Otci poselstvím,
Lidstvo těšit v bídách a konec zármutku donášet.
On strakatýma celý hned křídloma pohled a jasný
Zakrývá obličej; tak velké z tváře boží jdou
Blesky a tak hustými podál se prouhami září.
I blíž přistoupí a s ochotnou poklony úctou
A s pozorem bystrým všemohoucí vůli vyslýchá.
Vševládný tedy bůh taková slova zjevně mu řekne:
Jdi, mládenče milý, do Karolmana města, a řádně

Mu zvěstuj, by krutým nevinného Svatopluka krále
 Netrápil vězením; ale jej ze žaláře na světlo
 Pustil, a do vlastní jej odeslal země Moravské.

Ať se na nestálou ohlédá náhodu štěstí.

Co Svatopluk zakusil, zakusit sám může zajisté.

Spust se tudíž a ručí můj nes mu přes oblohu rozkaz.

Tak dí; i hned onen vykonáváje službu pospíchá.

V tom sem i tam se rozestoupí a s cesty povyhnou
 Zástupy andělské, i dadí mu na prostředu místo.

Jak se letem dostal k zlaté až bráně, co ze všech
 Největší v nebi jest, a obrácena k těm světa koncům

A k zemi nejbližší: ta hned sama od sebe nejdál

Bez všeho skřípání stěžejí i beze všeho třesku

Náhle se otvírá a vypouští jej z nebes úhlův.

Odtud shlédne i vůz i se svými slípky kuřátky,

Těž kosa i měňavé bez počtu na obloze hvězdy.

Uzří slunce podál i měsíce duté rohy uzří,

Pak posléze i zem; pohledem jemu ještě největší

Nežli kruh, silných co by šest uzdvihlo jonákův;

Tak na ni nesmírná lhanatého je od nebo dálka.

Tam tedy pověřnou náhlíci zrychluje plavbu.

Když se potom sníží a zrovna se nad ni donáší,

Veslovat ustává hned a sotva že křídloma hýbe.

Jak bludný když orel, na valaských někde vylehlý

Kopcích, s největší, kam jen jeho mohla dosici

Vláda a zrak bystrý, míní se spustiti výšky:

Jestli že v tom buď nad Dunajem, buď na břehu Dříný

Bílou shlédne labuť, nejprudší padna tuhostí,

Rozhání se po ní, ani více perutmi nepohne,

Jak by neměl žádných, ostré až vetne pazoury:

Tak se ručí on pověřím a přes oblohu říčí.

Než jak noc další polovic nastoupila cesty,

A zmožené v těžké spočívalo dřímotě lidstvo,

A zvěř i ve hluboké zpěvaví dleli ptáci tichosti:

Žádný zvuk, žádný po polích se nedal slyšet ohlas;

Šusticim dotklé se nepohnuli háje větérkem;

Jen šumotem ve mhlách a milým zněly proudy bubláním,

A mnoholíbezné sladkosti dodávali spánku:
 Tehdáž pak veliké zahlédne Karolmana město,
 Město i nádherné nebetýčným ohrady zámkem.
 Do něho vestoupí a do bydlá Karolmana vejde;
 A k němu, jenž hlubokou obklíčen spánku tuhostí
 Na vznešeném v měkké spočívá ložnici stlání,
 Blíže přistoupiv, slovy pak takovými se ozve:

Mnedle nyní na své ty neboj se, Karolmane, myslí;
 Nemni také, žeby jen marný sna tě oklamal obraz.
 Já boha vševládného posel věru tobě přináším
 Rozkaz, abys tenkrát vykonal, co jsi dávno ochotný
 Měl vykonal, bysi děl strastného Svatopluka krále
 Netrápil vězením, ale jej ze žaláře na světlo
 Pustil a do vlastní odeslal zas země Moravské,
 Sám i na nestálou se ohlédal náhodu štěstí;
 Co Svatopluk zakusil, zakusit sám rovně ty můžeš.
 Tehdy učiň, co ti nejvyšší v nebi káže Panovník;
 Neb kdo boží naplní rozkaz, boha lásky hoden jest.
 Tak řečník sešlý s nebes úhláv ústy milými,
 Větry krotit co by mohly a bouřky zaháněti sírné,
 Rozpráví. I hned veliká roztábna si křídla,
 Zpáteční k nebesům cestou se ochotně vynáší,
 Ve vzduchu pak lehkém lesknými za hvězdami mizne.
 Neznámá jen vůně po něm tady zůstala, jež se
 Po staveních a všech rozcházela vůkol obydlích.
 V tom zahřmí, až země celá se počíná lřásti.
 Tím probuzen se děsí veliké od hrůzy Karolman.
 Sen mu vypadne z očí, studený strach zatřese údy,
 Zhusta mu srdce klepá, zježený vlas povstane vzhůru,
 Tak nejináč jako se strápi nenadále pocestný,
 Kdyžto za bouřky šeré a hučících přívalem oblak
 Pod mostem neb ve klenuté slují skrýti se chystá,
 A před ním se zableskne, že div by zrak neoslepnul,
 A v tom náramným rachotem blízkého do jilmu
 Hrom udeří, a celý s kořenem překotiv ho vyvrátí.

Jaroslav. (Idylla.)

Solva se červenavou zardívala dennice září,
 A s nebe hustošerou noc i černé sháněla stíny:
 Už Jaroslav pastýř s bělayým byl stádem u háje.
 Stádo po pastviskách a širé se okrouhlině páslo;
 Páslo a obrošenou ze vši chuti hryzlo travičku.
 Sám ale pod trojaký dub na příspodku vypuklou
 A měkkým mechem obrostlou hrči naproti sednul.
 I všade jak jen krásu, čistou všade rozkoš uzíral,
 Nejsladší opojen v plésajícím srdci radostí,
 Tak zpívá, a takou zněť učí luh i rovinu písní:
 Jak zpanilé a ve své mistrovské všecko je kráse!
 Všecko plné veselosti, plné též všecko radostí!
 Jak zbuzené vstává za modrým už slunce pahorkem!
 Listy zlatíc vrcholův bukových, tmy do údola shání,
 A třesavým dalekou rozjasňuje oblohu bleskem;
 Přírodu zahřívá, a plodnost k úrodě dává.
 V každém kři, v každé pohnuté se mu houštině ptactvo
 Ohlašuje: z nízké ho slaví chrastinky slavíček
 Líbezný, skrývan odletlý k výsosti na křídlech
 Blíž nese pozdravení, a milými ho písněmi vítá.
 Jak hory dál táhnou se, i větší vzdýcky i větší
 Jedna sedá na druhou, a ve blízkém Váhu se zhlédá!
 Jak všade rozkošné od teploty háje, a sem tam
 Roztřesené po rolích javořím a habry zarostlé
 Už meze zas mladnou, a novými se rouchami pyšní!
 Po strakatých různé pažitech se s plánkami hrušky
 Rozvinuté lesknou: ani nejmenšího po jedněch
 Ještě není zřít lístka, čiré jsou mléko na vůkol,
 Od spodu jedny květou a jiná zase od vrchu se stkví,
 Jak by se nejvyšší opodál pobělávaly kopce,
 An sněhy už po rolích a po nižších sešly pahorcích.
 Kvítky lezou ven z otevřených na světlo pupencův,
 A přemilostně v očích měňavými se barvami blyští.
 Přes ně větéřky tiché ve svých stihající se hříčkách,
 Z místa na místo honí se, a vůkol mílo vějíce

Líbezný voňavýma nosí křídélkoma zápach.
 Odtud na stromoví sedají, i haluzmi třesouce
 Květ sfukují, a jarou vypodobnit houlavu*) plíí.
 Včelky na šíř se rojí, vučením šustíce lahodným
 Obletují, a ssou z kalichův ústičkoma sladkost,
 Pak k vlastním s dobytou vracejí se spěšně kořistí
 Příbytkům: pro druhou do lučin aby náhlily opět,
 A slaměné dokonat mohly čerstvěji plástvemi bydla.
 Jak líbozvučnou jeřabí se stružky vodičkou!
 Tu v běhu rovno jdou, na malé tu se záklíky kroutí,
 Tam zase roztěkají se na šířku a od sebe dále,
 Vlnky si poskakují a sladounké ze dna vyrostlým
 Rákosinám a mladé tisknou trestince hubičky.
 Tam hybké spodními kolem pod stráněmi réví
 Už puky rozvíjí a malinké hrozny vydouvá.
 Zvůr křepeličky fukem, zachříplým křástala vrzkem
 I přemilým na podál cvrkotem cvrčkův se ozývá,
 Tam rohatí bloudí po trávných volci močálech.
 Junci rejdy vedou, a sytým z jetelinky kravičkám
 Rozšiřují se veménka, div až pro mléko nepuknou.
 Hrozně mumlí býci do divé dráždice se půtky.
 Tam mlsají a bledém sahají po břečtanu kozky:
 Tam zase ovce bečí, u matek svých jehňata skáčí,
 A zdorní se kolí růžkem kozlenci pučícím.
 Jak se kolem švarní veselí pastýři, a ze všech
 Stran radovánky drží na hlasnou píšťalu jedna
 Část píská, část do chraplavé duje pyskoma trouby,
 Částka jiných dechu poslušné multánky nadýmá,
 A přemilé ven z nich zvuky loktem a prsty vyvádí;
 Žádná trest, žádná nezahálí hudba; i každý
 Odzpěvuje zvuku háj, každá mece doubrava ohlas.
 Než pastýřky čilé oddílným buďto za stádem,
 Buď ve kratochvilných se bavící pospolu hříčkách
 Písně si vyzpěvují, a pletou svým věnce pasákům.
 Jak je tu všecko plné, kam jen zrak pohne se kolvěk,

*) Obláček netrvalý.

Všecko plné veselosti, plné též všecko radosti.
 Ó, vítej nám slunce milé, vítejte pahorky,
 Rovniny prostranné, oděné vy trávami louky,
 Háje i rozlehlé, i políčka i kvítky milostné,
 Též vy, co s líbezným kroubíte se říčky hrkáním!
 Já vždy vaši budu obdivovat se kráse, a z této *
 Nejsladší rozkoš, nejsladší útěchu vážit:
 Vždycky i vám zpívat, vždy na vděčnou píšťalu pískat,
 Čistou vždycky radost veselého ze srdce vylévat.

XXXVI. ANTONÍN MAREK.

(Nar. 1785.)

---

1. K jméninám J. bisk. Milosti pana Josefa Hurdálka, biskupa Litoměřického, d. 19. března 1816.

Tohoto jitra vážně posvěcujem
 Milovanému Josefu;

V duši vroucí hluboko tane
 Jméno to co naděje vlasti.

Volaly dávno tužby rozčilené
 O tě ke trůnu dobroty

Boha velikého, nebyly jsou
 Oslyšeny prosby věřících.

Dennice vyšla záře nezkalené
 Z mraku nejisty čáky nám,

Kroky bludné a nevědomí
 Cest popravujíc blahočině.

Nebesa nám tě přála dobrotivá
 Ozdobeného okrasou

Všeliké ctnosti. Osíralé
 Stádo tě milou potěchou zve.

Léta požehnaná budou značiti
 Život i vládnutí tvoje;
 Veselost tváři se vyjeví
 V zástupu tě obkličujícím.

V krajině té, kterou mokem svlažuje
 Labe a vína keř šatí,
 Duševládná tvoje popanuj
 Berla nekonečně blahotná!

Ovoce ještě náš zkusí potomek
 Po věku vlády laskavé,
 Buda hlásat vesel o tobě:
 „Tak spravoval, aj, Čechy mudřec!“

Sbor.

Ó veleslavný kmete, srdcejemný,
 Tys Čechův vzorná cizozemci chloubá;
 Stádu ty pastýř, duchovenstvu vůdce
 V úradě božském.

Láska nás svazkem k tobě oddanosti
 Víže bez přísah, syny k otci, pevným:
 Tvá to píseň, tvá, naše od radosti
 Jsou čela jasná.

Ó bodejž jemným podařen byl stářím,
 Nejsa obtížen břemenem slabosti,
 Kráčeje stezkou v společenstvu síly
 Pohromy prázdnou.

Dlouho buď sloučen s životem pozemským,
 Smutku jejž oblak nekalí nižádný,
 Odměniž pozdním mezi námi bydlím
 Sídlo nebeské.

2. U hrobu Fortunata Durycha. *)

Tu, kdež stinné luhy ovlažuje

Rychlotoká z hory Jizera,

Tu tvůj popel v míru souseduje

S starobylým rumem kláštera.

Tu tě ctnostmi výtečného muže

Prudká střela smrti zkvapila;

Tady tebe v chladné zemi lůže

Před pohromou světa ukryla.

Bydla tvého ni to krátkověké

Nevytýká kříže znamení,

Aniž se tu citelnosti měkké

Dočíš jména v tvrdém kamení.

Jenom sedmikrásy byli nuzné

Obročně se v drnu zmladívá:

Jenom zápach flaly tu různě

Vlažný zefír v jaře zavívá.

O půl noci při úplné luně,

An vše mlkne v trudu hrobovém,

Úpěnlivě doupnák v hnízdě stíně

Pod zeleným jívý okrovem.

Často tvého porostlého rovu

Míjí rakev k pohřbu nesouhá:

Málo kdy však pro smrt Durychovu

Jedna slza padne roněná!

Milá cholí srdce polovíci

Pláčem nepostřhá za tebou;

Ani sirotci jsou kvlejšťoť

Hnání k hrobu otce potřebou.

Ač by nezaplakal k vůli tobě

Nikdo spoluvěckých měšťanů,

Nechť já politostiv na tvém hrobě

Věčný ctitel tebe zůstanu.

Navštěvuje toto místo svaté

Pojmu z cesty kdesi mládence,

Aby znal, kde zbytky s světa sňaté

Leží Turnovana vlastence.

Pak mu svrchu nenapsanou řeknu

Pověst zásluh tvých a hodností,

Těmi slovy v čilé srdce vteknu

Trn mu zármutku a žalosti.

Z oně poodlehlé Stebně stráně,

Kde se svíjí stezka k úpadu,

Chudou sroubil šedý sluha Páně

Musám svým i sobě ohradu.

Na úsvitě zasvěcoval chůzi

Bohu ku líbezné oběti;

Ostatkem dne zdílely se Musy,

Zvyklé ducha jeho kájetí.

Pro vlast síly stále namáhaje

Prožil mladý věk i starobu,

V chatřech nesl z cizotiny kraje

Práce půlstoletou zásobu.

Posléz zmrákaly se v strastí hejně

Jeho pouti zdejší končiny,

Kteréž obkličují jednostejně

Sídlo knížat, jako chudiny.

Už ho není! — už ho k zemským dětem

Podlý život více nevíje:

Ontě získal, rozloučiv se s světem;

Pro ztrátu jen truchlí Slavie.

*) Muž o slovanskou literaturu vysoce zasloužilý, rodilý Turnovan.

3. Poslání Josefovi Jungmannovi.

Často sobě vzpomínám, druhu velecenný,
 Když jsem chodil v Polabí k Tobě připojený.
 Žití mého dennice tehdá ještě plála,
 Kvítím různým naděje dráhy moje stlala.
 Ucho rádo hovoru tvého poslouchalo,
 Lásku k tobě dvižením srdce zjevovalo.
 Požáry se v západě do červena rděly,
 Kteréž září na líce naše odrážely;
 Hladinou nás mýjelo Labe v tichém běhu,
 Rybář člunek poháněl k bezpečnému břehu.
 Tamto k nebi strměly Klepy*) pahoraté,
 Onde seděl vážný Říp**) v době kruhové;
 Tamto zrožilý se skot pásl v bujném luhu,
 Onde rolník hlabolil u svého si pluhu.
 Divem jati zřeli jsme polohy té země,
 Kde to Čechův usedlo prvotinné plémě;
 Tu kde první upadl strom od jich pracné ruky,
 Kde se mísil lesní šum s vlastenskými zvuky.
 Řekni: smíme-li ten kraj, ježž jsem počal znáti,
 Plným srdcem vroucností otčinou teď zváti?
 Kde jste časy prvních let v mládenecké síle,
 Národní když horlivost vřela v každé žíle,
 Dokud mluvou matky Čech mohl se obejítí,
 Nedav mravu cizoty do země se třítí;
 Dokud s otcem knížete jméno poloučeno
 Klatbou vzdechův nebylo tajných obtíženo.
 Všecko čas, ten ukrutník, nelitostně plení,
 Pod jeho se šlepějí kraj i národ mění;
 Proudům nová řečiště jinam vykazuje,
 Doly rovná pahorům, Elny vyhašuje;
 Národního ducha tvrz v rozvaliny kotí,
 V zemi proti krajanům vlastní syny rotí.

*) Starý hrad blíže Libochovic, něm. *Hasenburg*.

**) Vrch u Roudnice, na nějž Čech přišel do té země vstoupil, osadu novou prohlížel a ustanovil.

Ó, jak možno nečítí truchlivosti v sobě,
 Kdó ví předkův výbor svých pochovaný v hrobě?
 Hlasem chtěl bych volati hromu ohromného,
 Až bych stíny probudil z Orka mráкотného:
 Vstaňte vzhůru, zjevte se, patřte na své vnuky,
 Požehnání nevzali od otcovské ruky:
 Svého hešla dejte jim, by se opět znali,
 Aby o své závině déle nestrádali.
 Kam se dělo dědictví od nich dochované?
 Jedva slabá podoba v paměti nám tane;
 Jedva přáno věděti, co se našim zvalo,
 V kterých místech srdce se vlasti rozedralo.
 Hubený se vkrádá duch v pozůstalé syny,
 Libující mrzce si otcův říceniny.
 Takto v zemi Helenův nepamětně žije
 Hrubý Osman s libými bohy Arkadie.
 Místo chrámův Efeských minarety staví,
 V Propylejích renegát porobou se baví.
 Mnohý Torso leží tam, kde on hyzdu páše,
 Za podnožec slouží mu dílo Fidiáše.
 Všecky vůkol národy duchem vzhůru vstaly,
 Ješitní co Gallové ondy za své vzali;
 Co ten Titan z Korsiky, vazbou světu hroze,
 Rukou obra Nevského padl na lomoze;
 Směle opět German se hlavou k nebi týčí,
 Símě krví zvlažené všudy zrůstně klíčí;
 Rus se statně vynáší nad zperné své soky,
 Spěše k chrámu slávy své upřímnými kroky:
 Ale naše Čechie, hrómem obžehnutá,
 Dřímá, trpí, liknuje, v duchu nepohnutá.
 Ani štěstí pokoje ani trýzeň války
 K pěkným činům nevábí ducha od zahálky.
 Hannou pověst nebo česť stejnou měří vahou,
 K jménu svému nižádnou netrudí se snahou.
 Není křivé toužení z pravdy odujaté,
 Mrzkoun jest, kdo zlehčuje povinnosti svaté,
 Vlastenectví není snem mozku šileného,

Aniž plodem snětivým věku některého:
 Srdce plápolala jim moudrých Sokratesů,
 Všudy člověk stkví se jim z Temže do Gangesu.
 Protož buďme trvale k vlasti roztoužení,
 Za porok si kladouce od ní uchýlení.
 Hájme, kdy lze hájiti, v úzké Thermopyle
 Proti krutým útokům Slávie své milé.
 Neodstupme od svého, dokud síly stane,
 Dokud světlo života v oku nedoplane.
 Jestli hrstka malá nás na té přední stráži,
 Ó, to cena statnosti mnohem více váží.
 Padše v poli zásluhy, od svých neželení,
 Památkou tam na vzchodu budem odměnění.

4. Na Trosky.

„Sem se uchyl v sirou skrýši,
 Zde svých žalob rozpomeň;
 Jsi-li pohrom ctiivější,
 Jimiž předkův hynul peň!“
 Tyto hrad mi šedoměchý
 Pustých Trosek vane vzdechy.

Stojíš sama osiřalá
 Paměť věku vetchého;
 Žitele jen chatř malá
 V dolu chová lidského.
 Chyše ondy mnoholidné
 Pusté jsou a ovšem klidné.

Jedno z děsného se rumu
 Pronáší duch hrdinný,
 Antě vzletěl vzhůru k chlumu
 Zhrdnuv nízkem roviny,
 Skalínu si nejpříkřejší
 Obrav za byt nejmilejší.

Výše oko unavuje,
 Zrak nestihá vrcholu;
 Kolmá střeže přístup sluje
 K neschůdnému okolu:
 A předc obromně ty skály
 Ohromněji druhdy stály.

Druhdy z jejich stkvělých bání
 Na okolaf polohy
 Milé bylo pohlédání —
 Na Veliz a Zbirohy.
 Vsi a týny podál znalé
 Strážnic těchto byly dbalé.

Řecete věže nebenosné,
 Kdo vás hrady věncoval?
 Nož vás stihly zloby losné,
 Kdo tu žil a domoval?
 Marný dotaz! ozev lení,
 Trvá v tichém odmlčení.

Pyramidy u Kaira

Při Nilovém prameně
Na odív tak všeho míra
Čnějí neohroženě,
I němým svědectvím chválu
Jevíc starožitných králů.

Rovné slovo, však i vinu,
Nese české rameno,
Anť uvrhlo v rozvalinu,
Co jím hrdě staveno.
Jím se vznesly tvrže brány,
Jím i lehly rozmetány.

S valnými ač vojův davy
Všude bromný Žizka rek
O ně obrážel své hlavy,
Marný ke zdi žena vztěk:
Nepodalš se čedič černý,
Tvrlosti své zůstav věrný.

Dlouho stál ten, Pannou zvaný,
Bez úrazu pyšný hrad,
Až ho dobyl bitce branný
Čechův krále z Poděbrad.
Sporu tu k výstraze hrůzné
Křepkost dána v rумы různě.

Takto s Krkonošské hory
V jaře rozvodněný proud
Husté zachvacuje bory,
Nesa spousty skalných hroud.
Výmol vytrávené řeky
Jeví moc a její vztěky.

Jizby krov a komnat zdobu
Stihla věčná přeměna,

Zdí jen vazba ušla hrobu,
Tloušťkou jsouci hájena,
Nad níž sochy v smutku rovném
Ostaveny v zbytku skrovném.

Němě čníte bez ohlasu
Těch, co u vás v pokoji
Smutně žili nebo v kvasu,
V kratochvilném rozbroji.
Plesův jich neb želův heslo
Potomstva se nedoneslo.

Hluchý poklid v skoule káně
Ruší teskným křehotem,
A jen věkovitá pláň
Rumnou zkořenivši zem
Zdědila ve zvolném tiše
Prázdnot nepříkryté chyše.

Snad že v onom světnic rohu,
Kde se stěny mezera
Otevřela, nuzně hlohu,
Slzela se nevěra;
Snad tu žalostného lkání
Slyšeť bylo rozléhání.

Snad z těch oken, kdežto hostí
Vztěklá nyní vichřice,
Zřela dívka s toužebností
Na poplužní silnice
Truchlým okem, z které strany
Chvátá jinoch milovaný.

Snad tu v tuhém hrotův kláně
Českorodí šlechtici
Cvičivali do ustání
K boji mužnou pravici;

Aneb tuhé samostřily
Šípy motaly jsou k cíli.

Snad tu čacký otec syna,
Jako někdy Hamilkar,
Vroucně k svému srdci vina
Na úhlavní vrahy slal:
„Vlasti k pomstě chop se zbraně,
Nechat nemře v bídné haně.“

Ach, jak kormoutlivá změna!
V sídle české čerstvoty

S stínem rekův vešla jména
V nepamětné temnoty.
Lupen chrastí, vítr vyje
Přes sesuté sklepův šije.

Zbytky dávné statečnosti
Leží s prstí smíšené:
Tak se věkem touhy prostí
Srdce láskou dvižené;
Thukot slabne, vroucnost hasno
Ubíháním doby časné.

5. Zevnitřní i vnitřní nepřítel.

Jednou v letě v dobu ranní,
Když už oči nemhouřilo spání,
Zřely v háji stromův vrcholy,
An se s paloučného údolí
Kára, skřípíc pod svou tíží,
Plná nových seker blíží.
Slunce žhavou tváří
Vškol rozsévalo září,
Až se v hladkém oceli
Jeho paprskové třpytělí.
K tomu úžasnému podívání
Vznikne všechněch kmenův hřdování;
Po celčíkém lese
Všecko chvěje se a třese.

„Jestli tyto ostré oštěpačky
Do našich se stonův dají,
Strach! že jenom z hračky
Rázem všecky nás zde porubají.“
Takto v žalostivém povyku
Děsí prostořeká jedle
Choulostivou kmotru osiku;
Ale stojí vedle
Starožitný dub,
Vida seker bez násady,
Pronesl slovo této rady:
Neškodný nám bude seker rub,
Jestli drva z svého boru
Neposkytnem ku toporu.

6. Prosba k bohu v nouzi obecné, r. 1816.

Sem pojď, kdo jsi sevřen tíží,
Vezma prosby korouhev,
Buď v radosti nebo v kříži,
Bohu zni tvůj vděčný zpěv!

On tvé bolné zhojí rány,
Lékem lásky, milosti;
Z nouze tebe vyproští,
Uděliv ti ze své schránky.

Nemá konce, nemá míry
 Jeho moc a zásoba!
 Světa toho obor šířý
 Slabá jest jí podoba!
 Od paty tvé k orionu
 Sahá jedna jeho píd,
 Rozsvej anebo klid:
 Od jeho máš pomoc trónu.

Nepřebrané má on špiže,
 Štědroty v něm leží sklad!
 Jako slon, tak malé čtže
 Jeho darem sytí hlad!
 V zemi nám se zrno klíčí
 K jeho vůli, rozkazu:
 V milostném nám obrazu
 Dobrotu svět jeho líčí.

Vznášejte se naše hlasy
 Na nebeskou oblohu,
 Vyproste nám dobré časy
 Hojných úrod na bohu;
 Mocný světa stvořiteli!
 Život, zdraví je tvůj dar;
 Nedej, aby na rozmar
 Dary tvoje přijít měly.

Prosbě stálé jen a vroucí
 Slibils dar své štědroty;
 Bez přestání velíš tlouci
 U brány své dobroty.
 Nevzniká v nás od zásluhy
 K tobě naše naděje!
 Kam se lid tvůj poděje
 S hříchem svým a svými dluhy!

Víme, že nás rozděljuje
 Mezi tebou nepravostí;
 Protož srdce oželuje
 Nešťastného hříchů zlost:
 Nechatť kojí tvého trestu
 Ninivítův pokání!
 Uslyš naše volání,
 Zvolujeme ctnoty cestu.

Jako láskou o zlačnělé
 Na poušti jsi pečoval,
 Jak jsi život Daniele
 V jámě lvově zachoval:
 Tak své štědré obnov divy
 Nouzí bídňě sevřeným!
 Buď i nyní synům svým
 Bůh a otec milostivý!

Ukrotil jsi kruté boje
 K prosbě v naší krajině,
 Zlomiv meč a války zbroje
 Hluk jsi přivedl k tišině:
 Chraniž vojny uchované
 Od nouze a od hladu!
 Žehnej svého pokladu
 V zemi strastí navštívené.

Nechatť s nebe déšť a rosa
 Na tvou padá Českou zemi
 Dej ať zvučí srp a kosa
 V zboží tebou žehnaném.
 Mestem vinným dštěte hory,
 Zrnem zplývej údolí!
 Vděčné zněte hlaholy,
 Že své žehná láskou tvory.

Řeč duchovní o novém létu.

Vydej počet z vládařství svého, neb už nebudeš moci vládnouti. Luk. 16.

Opět stojíme na rozcestí celého roku, velikou částku svého života nechavše za sebou. Krokem hodin a dnův dospěli jsme k tomu chlumu, s něhož se nám i k cestě uražené i k cestě nastávající, k té neznámé krajině, průhled otvírá. I to, co vidíme za sebou, i to, co stojí před námi, jest důstojno přemýšlování našeho. Rok celý, částka veliká života našeho z nesčíslných dob a hodin záležející, se vším tím, co jsme zkusili, ztrpěli, získali neb obmeškali, uplynulo tím věky chvátícím proudem v moře věčné pominulosti. Jako stěla běžela s námi toho rychlého času loď, i za našeho bdění i za našeho snu, buď o práci a skutečích chvalitebných, buď o zabálce a zábavách duši hyzdících; ničím ji obmeškati, ničím zastaviti lze nebylo. Čas jednoho roku opět jako plák z ruky naší se vyrval, byl naším jměním a už není. Mnohý z nás nezamřelé jizvité rány, kterýmiž ho strastný osud ubíjel, přes meze starého přenesl roku, mnohý jsa ukonejšěn potěchami života, jedva věří, že opět o jeden rok starší jest. Nestejně-li jsme byli podělení tím, co smrtedlnici štěstím neb neštěstím nazývají, aspoň stejně příhodnost se udávala k dobrému. Měra, kterouž jsme svůj osud snášeli a příležitosti k dobrému užívali, měří zisk neb ztrátu minulého léta. Člověk jako kupec z Ofíra připutovavší domů, zasedá k účtům, aby zvěděl, o jakém prospěchu po světě pracoval, váží nábytek a poklady, které nevetšeji a mozem a rzí nehynou; a to jest ten účet, kterým se zaměstnati nám zvláště v dnešní chvíli sluší. Však při tom jedno nezůstáváme; tím by jen od poly práce naše dospěla; nébrž tím pohledem, kterýmž jsme obezřeli minulé své dny, obzírajme i budoucí. Mezi tím, což bylo, a mezi tím, co bude, mezi tím, co jsme zkusili, a tím co nápotom nám zkusiti, jest uprostraněno krátké mžiknutí, kteréž přítomnosti zůveme, jakési uzičké pomezi pojednou překročitedlné. Přítomnosti nelze pojmeiti tak dlouho, co ji vyrkneme; jedva jí užívati hodláme, už jsme jí pozbyli, ach! na věky pozbyli. Budoucnost jest zásoba, z kteréž přítomné hodiny a doby nám plynou; příští čas musíme znáti, chceme-li přítomného dobře užiti. A odkud přijde nám tato známost? kdo nám poví o dnův budou-

cích podobě, kdo nám o ně poradí? — Minulé dny ať jsou naším pravidlem a rádcem, zkušenost buď naším průvodčím. Ona nám zjeví, co od budoucích dnův k očekávání; ona nám na ruku dá, jakého třeba s časem nakládání. Účet tedy položený z minulého roku dá nám výstrahu k nastávajícímu. K oběma těmto stranám mějme dnešního dne zření své.

Přemítáme-li minulé dny na mysl, dvou věcí tíž nebo lehkost na váhu nám přijde, totiž: což nám od nevidomého dárce za údel poskytnuto, a co námi šlechetně čili mrzce konáno bylo. Ač lehkomyšlný, zneváživ si darův božích, těch zástav prozřetelné lásky, k pokutě své zloupený, a blaha zbavený o chudobě a nuznosti stojí, čím se honositi nemaje; ač nespokojenec ze skouposti boha štědrého viní a zpurný světahromce drzím čelem proti nebi reptá, že neobmezené žádosti sytosť darův, moci a zboží nepřišla: tedy aspoň nám, jsme-li povážliví, vděční a dobromyslní, z paměti nevyšlo, kterak nescíslné množství dobrodiní, darův a radostí tímto minulým rokem na nás milostivě bylo vylito, a nad zásluhu a hodnost bohem otcovsky jsme byli obmyšleni. Den i noc, jev i sen jsou svědkové hlasní jeho prozřetelnosti nad námi: jeho vzduchem jsem dychal, jeho paprskem se hřál, jeho mocí žil, jeho dobrotou se radoval. Byloť snad mnoho dob, kdež jsem darův jeho hoden nebýval, ale doby nebylo, kdež bych darův nepřijímal. Když jsem lačněl, jeho mne sytila krmě, když jsem žižnil, jeho mne občerstvoval pramen. Nohy mne nesly k pahorům, dolům na rozkaz jeho, ruce mně posluhovaly od něho najaty k službě mé. Rádost vstoupila na srdce mé, an práce se mé dařila, an rozum můj se bohatil a zkušenost má šířila. Přítel stál k boku mému, a naděje v nesnázích zachucovala k vytrvání. Ó jak mnohé jsem zakoušel zvláště ve dnech květoícího jara, plodného léta, štědrého podzimu, zimního času, když bílým roúchem sněhu luh i les se odíval! Tys, ó bože, tuto' půjčku poskytoval, náhrady ode mne nechtě; tys zdravím i životem, potravou i oděvem, pohodlím i potřebou dařil, nevida při mně vděčnosti; tys mne štítem své ochrany hájil od pohromy a nebezpečství, věda, že vůli tvé jsem často odbojoval. Tys, ó bože, slovy syna svého k srdci mému mluvil k svatě mne nabízeje ctnosti; tys radou mého svědomí mne v dobrou cestu uváděl; tys v novozákonných úmluvách svou milostí

se zavdával, želnav útlěchou modlitbu mou a každý dobrý skutek můj. O, jak nevděčný, necitedlný bych byl, kdy bych na všem tom laskavého svého otce nepoznal a si ho nevyšimal.

Bůh byl v minulém roku dobrý dárce, byl-li pak jsem toho přijimatel dobrý? Zdaliž bera z ruky jsem dobrodince svého po-
mněl a cítil, vesele se, komu poddán jsem? Bylo-li dobrodiní pro-
kázané mně v nadou k poslušenství, k tichým mravům, čili k roz-
maru a zpurnosti; k pilnějšímu-li hledění povinností mých, čili
k jejich obmeškání. Běda mně! pakli jsem se boha tím více cizil,
čím více on mne láskou k sobě nakloňoval, snad strastí hodnější
hyl, nežli důkazův jeho milosti!

Ano strastem snad jsem zcela neušel; neboť člověku v nádobě
křehké bydlícímu nelze vyvarovati všem nehodám; a měj on jak-
koli život blažený, předce někdy trnem žalosti se ubodne. — Aby
smích mohl míti, slzy jsou mu dány, a každá světlá jasnost má
svůj stín. Časem dlouho slunce stálého štěstí nad námi svítí ne-
ukryté mrakem, tak že o lopotách nevíme; ale druhdy rána za
ranou nás ubíjí, nehoda za nehodou se valí tak, že se zlým se
potkavše bojíme se horšího. Protož nahlédnouti sluší do minulého
roku na dny navštívení našeho, a tázati se: Byly-li strasti, které
nás kormoutily, uhoněné výstupky a proviněním našim, neboli to-
liko zkoušení trpká kromě viny od boha seslaná; byly-li pokutou
a trestem, jimiž otec zpronevěřilost syndův svých kárá, čili proti-
venství, kterým bůh před úpadem vystřáhá spravedlivých; byly-li
neduby těla, nebo trápení ducha; zdali záležely v ztrátě jmění, ne-
boli v ztrátě síly tělesné, v porušení našeho zdraví, čili v poskvrně
našeho jména a dobré pověsti? Odkud prýstila se bolest má, zdali
z tejných věděv zlého svědomí, čili z usilování zmařeného o věci
důstojné; z odchodu-li mých příbuzných a k hrobu doprovozených,
čili z klopotných vášní, jimiž povoliti lze nebylo?

Muže! kterak jsme snášeli to, co nás trápilo, bolelo, neb co
jsme ztratili? S podrobením-li se vůli boží, čili reptavě a odbojně?
S odvahou-li muže, kterýž, vědom jsa svého důstojenství sebou
vládne, a břemeno vedra i duo nese, čili s choulostivostí dítěte,
kteréž omráčeno slabou ranou pod břemenem klesá? S trpělivos-
tí-li křesťana, jenž kárající ruku svého boha celuje, věda, že jest
milován jím, protože ho strastmi navštěvuje; čili urputnou hrdosť

nevěřícího bezbožníka, jenž kázni nejvyššího se zpínaje, bezprávím a křivdou osudnou správu moudrou boží nařiká! S nadějí-li Pavlovou, kteráž ochotně sebe nasazuje, vědouc, že budoucí oslava daleko zdejší trápení předčí; čili s bázní nemoudrého, jenž tuto zem za svou jedinou vlast pokládá? Snášel-li jsem své starosti se ziskem čili o své ujmě, s ozdobením-li svého ducha, čili s pohoršením jeho? Byl-li jsem strastmi oblomován čili zatvrzován? Byl-li jsem k milování boha a bližního roznícen, čili k nim jsem chladl v lásce své? Zdaliž rozmáhaly mou chuť k rozjímání věci věčnosti se týkajících; zdali jimi rostlo mé zalíbení v počtě a službě boží, v modlitbě, a v tom, což bohem mi uděleno na světě? Zdaliž v té škole mého utrpení jsem se stal moudřejším, lepším a světějším? Mohu-li s potěchou a poklidností ducha vzpomínati sobě minulá soužení, čili toliko se studem a ošklivostí nad svým počínáním?

Prohlédaje však k činům minulého roku, naleznu některé, kteří mi náleželi, a to dá příčinu skoumati mé ctnosti, a některé, kteří proti povolání mému čelili, a to dá příčinu tázati se na mé vady. Křesťane! tím jménem tě zvu, aby ti jedním krátem na paměť vzešlo, co jsi minulého roku bohu, bližním a sobě povinen byl. Veliký byl to úkol nejednoho díla, nejednoho úsilí! bylo to namáhání ducha i těla, snažné vynaložení a zapírání sebe; byl to boj se žádostmi přes meze zákona se šinoucími po věcech hany a trestu hodných; bylo to také skrocování prochlého hněvu, mstivé náhlosti, když tě uraženo, hryzoucí závisti, když cizí štěstí tebe převahovalo. Zasvěcens byl ctnosti: kde jsou plodové její, kde jest neúhonnost tvých mravův, čistota tvého srdce? Jak velice jsi prospěl na cestě její; oč k cíli dokonalosti své jsi se přiblížil? Zdaliž si libuješ jho Ježíšovo, čili je těžce neseš ramenem nezvyklým? Snadněji-li konati povinnosti čili teskněji? Zdaliž příkázav se bohu obcovals v jeho poslušenství a svého rozumu, čili mrzec vězíš ve službě tělesnosti? Kocháš-li se v tom, v čem bůh zalíbení má i andělů své veselí, čili tě posedla rozkoš úhonná, neostojná před soudem tvého svědomí a boha vševědoucího? Bojoval-li jsi věrně proti nepřátelům své duše až do dobytí svého vítězství? Byla-li která chvíle znamenána skutkem šlechetným, tebe důstojným, při němž osvědčeno, že člověkem a křesťanem jsi, při

němž sebe nepamatovav jinému jsi sloužil, duši svou pokládaje, abys duši našel; kterýž by i nyní tě ještě léšil a sladkým ovocem spokojenosti oblažoval? Čili příčinu máš splakati nad počtem svého provinění, nad svou neustavičností, nad častým pádem, sedmero za den klesnutí převyšujícím? nad opuštěním cesty k životu věčnému vedoucí? Snad co neútrpný Levita spatřiv rány bližního jsi ho pominul; snad šтира nešlechtné rady jsi hodil za hádra jeho tehdá, když vězel na rozpaku mezi zlým a dobrým? Snad jsi zlým příkladem s cesty dobré odluzoval; snad všetečnou řečí koukol záhubných pravidel v mysl jeho trousil! Snad bohaprázdným úsměchem ze studu a pobožnosti ho loupil?

Byl jsi schopen pravdy a moudrosti: kdež jest osvícenost tvá? kterého umění nábytek jest náhradou za tvůj ztracený čas? ty drahé nenavratitelné doby života? Synem byl jsi vlasti; odchován v jejím láně, kojena a hájena od ní: kde jest tvá oběť, která na jejím olláři velikomyslně kladena býti měla? Co jsi podnikl pro stav svůj, pro ty, již tvému srdci jsou nejpřibuznější? — Pracuje pracoval-lis pro zisk časných věcí, čili z poslušenství bohu a pro zásluhu neporušitelnou? bezděky-li, čili z dobré vůle své; chtěl neb nechtěl, bedlivě-li čili o nedbě? S křesťanskou-li svědomitostí, čili s lichevnou a prodajnou duší? — Snad řekne svědomí tvé, že na ctnosti tvé veliký schodek byl a nedostatkové; že jednak hluchý ke vnuknutí dobrému prostopášně jsi jednal, jak náklonnostem tvým se vidělo a libilo, jednak v unáhlení bez dotazu a rady svého dobrého zákona, své dobré strany, jež tělu na odpor stojí, jednak s rozmyslem chvátal jsi v nebezpečnosti, aby v něm zahynul, jednak pokušením jsa lán a váben, jednak kromě nástrah a útoku hřechu za loupež a za kořist se dával. Snad neposvátná tě posedávala žádost, a při tobě nejmenší snahy nebylo, aby z poroby tak mrzkého otroctví vyvázl? Snad neúžitečně jsi promafil své chvíle, a ještě posud tě nepojala žalost a pykáni? Styděl se lidí přestal jsi se stydět boha, a hleděl obělit a ospravedlnit chyby své, přestal jsi uši nastrahovati k hlasu svědomí svého, kteréž tě odsuzovalo a bálo se soudce věčného?

Tak tedy vypadá účet náš z roku minulého. Byl jakkoli byl kdo šťastný, šťastní jsme nebyli všickni: jedni ve zdraví a síle

se dochovali, druzí i smrtí sešli hrobem od nás se odloučili. Z toho jest patrná nejistota dnův našich, a pohleděvše na své konání, kteréž buď šlechetné a nám ke cti bylo, buď hanné, žel a lítost budící: nemůžeme zapřítí, že dnové naši byli důležití a drazí. Pročež tímto dvojím poroučením naměříme zření své k kroku nastávajícímu, ano nejistota našich budoucích dnův jest zřejmá, a ubrániti se jí nikoli nelze.

Blazí-li dnové, čili dnové zlí, o kterých řekneme, že se nám nelíbí, případnou nám za podíl, skryto jest před námi: kdy a kterou chvíli z toho pozemského údolí vykročíme, nepovědomo nám. Zdráv jsem nyní, a síla má neustává násilím a prací všelikou, však ocelová není; malý neduh může se rozjítiti a na lože mě poraziti. Nepatrný úraz může rozbiti sílu kostí mých, na které jsem se důvěrně podpíral. Mé tělo jest křehká nádoba, ježto délkou sama od sebe se poláme a potře, byť jakkoli chráněna a tužena bývala; nikdo mne ujistiti nemůže, že snad v krátce bolesti nezakusím a sklíčen jimi úpěti nebudu. A což díme o jmění našem a nábytku, o té půjčce krátkého trvání, na kteréž jenom ten přílišně spoléhá, kdo neví, že není lodí ani tak pevné, ani tak nákladné, která by ve vlnobití mořském utonouti nemohla. Což díme o své cti a vážnosti, té sladké krmi, kteráž cizí rukou po částce k okušení dávaná od úst se nám trhá, když jsme se toho snad nejméně nadáli, a po ní snad nejvíce lačněli. Což o přátelích a dobrodějích, těch podporách nejistých, na kteréž hrady své stavíme, nevědouce, že jsme omylně den jejich smrti v počet dnův života přimísili, a náklonnost jejich k nám tak stálou jako naději svou k nim položili. Ach prehavé, neustavičné jest vše to, což svým zde na světlé jmenovali jsme uvykli, vše nejisto v budoucnosti. Možná, že los od boha se nám dle žádosti vykáže; možná, že ho protivivstvím nazveme. Snad úmyslové naši a předsevzetí se šťastným prospěchem se zasnoubí; možná, že nepřestupitelné hradby a překážky marnost úsilí našeho dají nám zkusiti; možná, že v lůně svého štěstí o dobrém zdraví, přízni lidské, hojnosti, v společnosti drahých srdcí budeme sobě hověti; možná, že v bídu uvržení jsouce, psotně s chudobou a nedostatkem budeme zápasiti, snad churavým tělem se vlekouce, náhodou nebo smrtí od přátel jsouce opuštění; možná, že tichý pokoj v zemi oráče při pluhu,

řemeslníka v dílně, žáka ve škole nechá; možná, že válka vypukne, a zhoubnou zbraní krajiny naše pohroma poplení. Tato nejistota našeho osudu dává nám tuto výstrahu, a přimlouvá nám: Šetři svého zdraví, síly těla a mocnosti ducha, k dobrému ji vynakládaj; neboť nevíš, dlouho-li zdravé údy podržíš, brzo-li síla tvá klesne. Měj hřivnu svého nábytku k vytěžení dobrého zisku obrácenou, světu, vlasti prospívaj, nevěda kdy vladařství bude odjato od tebe. Nepýchej nad hojností svého zboží, své síly, své krásy. Slunce, které tobě svítí, náhle se ukryje, a nejjasnější den může se zasmušiti. Věz, že štěstí k vymknutí jest kluzké, a nezoufej v nouzi; onať obložena jest duhou naděje: jedno i druhé se končí jistou smrtí, ač chvilu její nejista jest.

Kdy a kde smrti v náručí padneme, jest tajno před námi. Že jsme v minulém létě přimšeni nebyli k těm, již pomezí časného života překročili, nechránila nás ani statnost naše, ani věk; neboť statnější nad nás v síle a moci tmavou smrti nastoupili cestu, a mladíkové narození pozdnějšího skončili už dráhu svou. Tak, jakož není obrany proti smrti, tak také není jistoty před ní. Kdo nám jistiti může rukojemstvím neb zápisem, že budoucí přechkáme rok, že mnohých dožijeme dnův, že v náhle, v brze, za měsíc, za den, neb za hodinu neudeří chvíle vykročení našeho. Snad slunce života už k západu se chýlí, an mníme, že teprv na východu neb na poledni stojí; snad více takových částek jako byl minulý rok, k svému stáří přidáme, snad toliko jediný, snad několiko týchdnův. — Bůh ví, my nevíme. Kolikráte ulehne a vstaneme, až ulehne ku vzkříšení věčnému. Protož hled okamžení toho, které máš, bude-li budoucí jaké přáno, jisto není. Počni, kde stojíš, pakli jsi nepočal; a ničím, což tobě konati povinno, neodkládej na den zejtřejší, na den budoucí; nebo ani jedna hodina není v moci tvé.

Drahé jsou tvé doby a veliká jest jich cena, an každá z nich má své určení, svou práci, svůj úkol, kteréhož nelze poodložit, jestliže nedokonaného nic po nás zůstati nemá. Veliká jest jich cena: každý den dobře ztrávený jest přívaha na tvé ctnosti, jest přídavek ku tvé zásluze, jest neutratným ziskem na čas celé věčnosti. Ano, drahé jsou to doby, které tobě jinochu, nastávajícím rokem se podávaj; doby tvé přípravy, doby hotovení, doby vzdě-

lání, doby základův k dokonalosti budoucí. Jsou to doby potřebné tobě, aby shromáždil užitečná umění pro stav dospělosti své, aby rozšířil pro žně svého mužství, aby opásal bedra svá, maje býti údem společnosti lidské, maje býti rozumu a vtipu prospěšného, srdcem a ctností výtečný. Vlast, člověčenstvo na tě vzhledá jako na svou naději, jako na toho, jenž bude učitelem, soudcem, umělcem, hajitelem neb představeným, zaměstná místo účinnosti největší, zastoupaje věkem sešlé a trudem umdlené. Ó, važ si těchto přítomných dnův mladosti, nerod' mařiti chvíle odpočíváním před prací, konáním toho, což tělesnost jeho baví a žádostem lahodí, ducha však ani v mravu ani v poznání neupravuje. Rychlí jsou dnové tvoji jako v letu orlice: nešálíž sebe dáváním jich v oběť kratochvilím, rozkošem, hluku radovánek a tovaryšům zhýralým. Lichvi časem svým, hodinami ranními života svého, na úrok svého ducha a srdce je vynakládaje. Uchyl se stranou v, samotu a tichost od výtržného světa po svém díle a povolání; den jest úsvit tvého věku k práci příhodný, přijde noc, kde žádný pracovati nemůže, kdež všeliké úsilí by bylo tak marné, jako símě v nečas polí svěreno. Ztráta tvých dnův byla by nenabytná a žel pozdní hořčil by šediny tvé.

Drahé jsou tvé doby, všímání tvého hodny ty, jenž věkem a silou k mužnosti jsi dospěl. Léta, která v mladosti tvé uběhla, rozmnožila schopnost tvou, a tudy i úkol tvůj. Na převahu jsou tvoji dnové, nezpůsobni k průtahům. Mnohonásobný užitek vysazen jest na tvou pilnost, jestli k němu ji přičiníš. Veliký okršlek všelikého díla zaujímá mocnost tvá, mnoho může podstoupiti, mnoha dosíci. Nyní u prostřed závodného jsi běhu, všeliká liknavost a zpozdilost tvého cíle by tě zbavila. Pročež nijakého se nepodjíměj stání a choulostivého prázdňení na určité cestě své. Což pospolitost lidská tobě půjčila, toho věrnou náhradu od tvého stavu a povolání nyní žádá. Odsluhuj se jí, čině dobrodiní, věda, že i tobě činěno, staraje se pečlivě o své domácí, pracuje pro své spoluobčany a zakládaje požitky pro potomky své. Služ hřivnou svého rozumu a osvícenosti, hřivnou laskavého se propůjčování, hřivnou křesťanské příkladnosti, aby s pochvalou a se mzdou před soudem k účtu jsa pohnán ostáti mohl.

Drahé jsou tvé doby ty, jenž pod šedinami svého věku

k hrobu jsi dozrál. Jsou to doby náhrady, doby lepšení, doby připravování se k cestě věčnosti. Byl-li dříve čas tvůj rychlý, nyní jest klopotný. Ó, uchvacuj z něho, což ještě uchvátiti lze. Buď pilen rozmyslu a moudrého spořádání domu svého, nebo po chvíli řekne se tobě: dnes ještě musíš umřít. Což obmeškáno, hled nahraditi; což zaškoudlo v tobě, hled zvelebiti; na čem scházelo, hled dosaditi. Buď nyní ještě aneb nikdy víc nebude ti ta příležitost, aby odcizenou věc navrátil, s nepřitelem v smíření vstoupil, příkladem, přímluvou, odvoláním druhu vzdělal, svou zkušeností poučil, svou moudrou radou k ctnosti přivedl, aby vzhledem šetrným do svého svědomí nahlédl, a spatře zlobu svou, ji vyrval a očistil vnitřnosti své od kvasu starého, aby k bohu se utekl, k němuž připraveného neb zašlého ve zlém smrt jednou dostaví.

Nuže, vzdejme díky bohu, všemohoucímu pánu života a smrti, před nímž celé století jest jako jedno okamžení, za dary buď v lahodách anebo v trpkém lékařství podané.

Vykupujme dny života, seznávše jejich cenu drahou, jejich neustavičnost a nejistotu v trvalosti. Usrozumějme sobě, nedopouštějce, aby jedna doba, jedno okamžení přišlo k ztracení. Každý den buď skutkem dobrým zaznamenán v knize života, připsán k naší zásluze, a co vonná oběť hospodinu přednesen. Stůjme věrně v službě jeho, až se vyprázdní, což pomfjejícího jest, a my žítí počneme nepřestávajce.

Jenisejská gubernie.

Pan Stepanov, jenž této gubernii u prostřed Sibirska ležící skrze deset let správcem byl, popisuje nynější stav její. Sluší, abychom my vzdálenější Slované čas od času známost přijímali o krajinách, kdež kmenové naši se osazují, šíří a rozprostraňují. Řeka Jenisej korytem 400 mil dlouhým se táhnoucí nosí v ústech rozličných národův tamnějších rozličná jména. Mongolští Tataři ji nazývají Kjem nebo Uluj-kjem, Tunguzové Jechannes, Ostjáci Huk. Hlavní ráz krajiny Jenisejské jest pošmournost nob mhlavost; anof časem tak hustá nastane mhla, že na deset sáhův nelze rozeznati člověka.

Přespolnímu vítáno bývá léto po dlouhochvilné zimě, ačkoli zima, jakožto hlavní panovnice, větší důstojnost na sobě jeví. Tehdáž obyčejněji jsou dnové jasní, a hustý sníh přikrývá jako zahřívajícím pokrovem útlé plody říše rostlinné. Mokřinaté roviny, nazvané *tundrami*, prostírají se leckdes v nedohledné rozlehlosti a vichrové na nich po vůli metou sněhem, jednak kopčice ho u vysoké návěje, jednak je roznášejíce opět. Každé bouřlivé váni větru nazývá se v Sibíři *buranem*, a mohl by se nazvati bratrem buranův Afrických, již pískem žhavým zametávajíce krajiny ubohé karavany jím zasypávají, toliko s tím rozdílem, že sníh nepálí, nohrž hřeje, a zaváv některé pocestníky na saňkách se psi zápřeží neudušuje jich do smrti. Zlednatělý mech na tundrách činí, že se zdá jakoby se viděl zčeřený povrch vody. Tyto lednaté vlny nazývají se *zástrahami*. Deště padává o třetinu méně nežli sněhu. Krupobití a bouřky bývají obyčejně v létě, a často černým mrakem obestřená obloha kráší se třemi i čtyřmi duhami; v zimě severní záře velikolepé působí divadlo.

Roku 1814 byla překrásná. V pět hodin po poledni nad 64° šířky ukázala se v hluboké tmě na severě bílá prouha, jakoby předvěstnice záře. Znenáhla se rozprostranivši po celém obzoru spojila východ i západ. Z prostředku prouhy vyskytl se bledý chomáč a rozlil se málo po málu na obě strany rozhořuje se žhavěji; potom přijav ohnivou zardělost počal se rozdrobovati v kužele, a konečně v pravidlné sloupy. Sloupy hořely růžovým plamenem a na každém se lišilo světlo bledomodré. Sloupení se sráželo a konci zohýbalo tak, že posléz věnec se způsobil. Celý ten výjev zanámal prostranství až do polou oblohy.

Sibír obsahuje v sobě ještě nesmírná bohatství přírody, důstojná, aby od zpytatelův se vší snažností vyskoumána byla. V kolosálních rozměrech předestírá se veškerá soustava její — a otázka jest, čím se ozvala duše lidská k hlasu velikánské přírody? —

Mohly a nadbřežných skalín nápisy a hieroglifické výkresy vynášejí celou památku po národech sibiřských, již před věky v jenisejských krajinách bydleli. Nápisy zde od Sibiřanův „písánky“ jmenované nalézají se na skalách při řece Jeniseji. Běží buď v řádkách až do dvadceťi vodorovných neb kolmo sestupujících a jsou buď barvami napsány aneb vydlabovány, Totéž platí

o figurách zvířat a lidí pěších i konných, ozbrojených i neozbrojených. Barva už semo tamo tak se ztratila, že není ničeho téměř spatřiti, a jen po dešti jsou písmena a znaky patrnější.

V krajinách Jenisejských viděti člověka na všech stupních obecného rozvití. Samojed, Jurák a Tunguz jsou zvěřelovci. Skotovodní Tatarové stojí o stupeň výše ve svém promyslu. — Ke dvěma těmito způsobům života přičiňují ruští osadníci i třetí, totiž orbu. Nad ně se povynesli kupci, trhující s přespolním towarem; dále druzí pérem vládnoucí, od listovního v kanceláři až do skladatele utěšených pověstí. — Mezi psi spřeží Samojeda a Jochymovskou karetou místního gubernatora zavírá se téměř všeobecná historie.

V severních končinách Sibirska jsou k velikému prospěchu lani a psi. Lani zastávají místo koní, sloužíce kromě toho ku potravě i oděvu, psi pak potřebují se toliko k jízdě. Znamenito jest při psích sibiřských to, že tak jako psi v Kongo nelají neb neštěkají, noprž cítíce a slyšíce v daleké odlehlosti přibližování lidí cizích dávají se do vytí.

Dvanáct psův zapřažených v nartu (saně) uveze náklad od třidce pudův (pud po 40 librách) a dvě osoby. Obyčejně ale se jedno šestero psův v nartu zapřáhá, a psi narta jest mnohem lehčí nežli jest narta lani.

Zaprahující psy hledí všeho toho, co by jízdu ulehčilo a usnadnilo. Obyčejně dávají jednoho napřed, kterýž se nazývá předový, po něm se připravají jiní dva, nazvaní svorní, po nich opět dva neb tři. Někdy předový pes stojí v řadě mezi dvěma svornými a běží prostředkem. Předový pes jest vůdcem a ředitelem ostatních. On zná, co jest levo, pravo, stůj, poslušen jsa každého zavolání naň. Věc ta jest podivní hodna, kterak předový ve svém běhu ustavičně se po svém pánu ohlížeje vyplňuje každý rozkaz jeho, a když se stane, žeby ho viděl ze saní nějakou nehodou vyvaliti se, tedy nemoha o své síle ostatních soupřehův udržeti a zastaviti, uhne se z přímého naměření a objíždí do kola, až konečně k vyvalenému dospěje tím kolováním. — Za den a za noc uběhnou psi do 150 verst neb přes 20 mil, jsouce do vůle nakrmení. Při tom nepotřebují leč jediného oddechu.

Orba v krajinách Jenisejska, ačkoli se ledajako odbývá, nese

hojný úžitek. Výborná půda a letní pohody činí ten kraj pravou žitnicí sibiřskou, toliko nedostatek odbytu jest zdejšími rolníkům pramen stížností, kteří ostatně všemi potřebnostmi života oplývají. Oděv, obuv, potravu, dobytek, obydlí, teplo a světlo poskytují jim hospodářství v dostatečné hojnosti, a nikde jinde se práce a vynasazení lépe nevynahrazuje. Neboť i chudší mají vždy svůj režný chléb, na nedělní dni i pšeničný. Byť nebylo při nich masitého pokrmu na každý den, jednak rybného pokrmu do téhodne třikrát se dostane; kromě toho má každý záprež koní, krávu, své topivo, svou dobrou střechu a prkennou podlahu ve světnici, nebydlí s dobytkem, aniž se mučí dýmem a kouřem, jakož se semotamo ještě mnozí mučí na straně evropejské.

Před nedávnem panoval tuto surový obyčej, novým řízením ale zamezený, tak nazvaná *kabala* neb zaprodání své svobody. Zamožný sedlák najal si dělníka na celý rok za 50 rublův. Nežli minul rok, uplatil mu umluvenou mzdu a na to asi 10 rublův jemu uvěřil. V druhém roce vypůjčil si dělník nových, 15 a v třetím třeba 25 rublův. Konečně bylo mu pracovati zdarma, a hospodář si jej zakabalil tím způsobem, a nejen jeho, ale i ženu i děti. Tím se stalo, že mnohý hospodář několik rodin zakabalených k své ruce drží, a je před tím podle vůle své i odprodával.

V Turuchansku bývá letní dobou držán hlučný trh, ku kterémuž myslivci nazváni *promyšleníky* ze svých zimních čižeb, a potulní národové, aby zapravili daň (jasák), se ode všech stran scházívali v podivných strojích a oděvích. Zboží, kteréž tito na prodej přinesli, záleží hlavně ve vzácných kožešinách; prodej pak se velmi zticha a jako úkradně děje; neboť pro své předešlé zadlužení jak u císařské kasy tak i u kupecův štítí se s towarem svým se na veřejnost vytasiti, a jenom pod rukou tejně odprodávají.

Jenisejsko jest také pokutním obydlím všelikých zaslancův, v počtu asi 24.000, mezi nimiž 3.800 ženských se nalézá. Příjda do vesnice, do kteréž zaslán byl, nalezne už uchystanou pro sebe práci takový psanec, neboť rukama svýma má vydobývati sobě živnost svou. Mnohdykráte se stalo, že tito vyhnancové zabíhajíce do lesův loupežně se živiti hodlají, anebo na útěk do vlasti se

dávají. Ale úsilí takové bývá marné; neboť Sibiř jest jako nesmírný *ostroh* (tvrz), nesčíslným ohrazen zákolím, před kterýmž všeliký běhlec konečně se zarúží. V novějších časech zakládá pro ně pravitelstvo nové osady.

Mezi divokými národy toho kraje jsou Tunguzové nejvýtečnejší jak svou bojovností, tak i hospodárností. Když je byla po dvou létech zpráva došla, že Francouzové dobyli Moskvu, chtěli na *lyžkách* (bruslích) se vydati Moskvě na pomoc.

Selský lid v Sibiři jeví mnoho duchovních způsobilostí, ač se přití nedá, že jest trochu zhorka nakvašen. Ačkoli se zdá, že vyhnanci k nim zasílání svou nákazou je porušují, předce zůstávají čisti od jich porokův, ano i tito na sebe v Sibiři lepší povahy berou. Nejvíce do očí padá Sibiřanův zdvořilost. Ženské pohlaví drží se v uctivosti a i ve schůzkách přednost se mu dává od mužských.

XXXVII. MILOTA ZDIRAD POLÁK.

(Nar. 1788.)

1. Vznešenost přírody.

Mhoklenutý strope, odvážným ve blankytu rozpiat
 Jsoucí obloukem! tobě pozdravení a radostné
 Vzdávám usmání. Žízním: jen rozkošeplovní
 Zohnivělému mohou zdrojové prsu pochlad a sílu
 Dáti, by ze hlubokých jezeřin, kdež nektaru slasti
 Číše plní duchové, prahnoucím krůpi jen ústům
 Čerpáti jednu bylo, krásný by se lehce vyvíjel
 Cit, žádost tejná, ve vnitřní ukryta hloubi,
 Úsměchy příjemné a radost by vynášela vábnou.
 Přírodo, tvá na prsa mne přiviň, kde motýlec a velryb,
 Lidstvo a červ srdceblažným veselím se opijí;
 Každý tvor ty mateřsky zovouc, mole jak slona pilíš.
 Tehdy v tvém jistý bude poklid a útěcha lůně.

Kde, kteraký vyvolím tvé, ó královno, ve říši
 Stan? trudné, co zrak mi kalí, kdež pozbudu péče?

Tam-li mi jíti,

Kdež barevný stkví koberce se vesny,
 O ploty břechtan zpanilý se víjí,
 Vířejí v jasném klokoty kde modru;
 Či, kde ve střemchách se honí větrky,
 Kde v tichu slavném štěhotá slaviček?
 Pod skalím či snad při živé studánce
 Útěchy najdu?

Tam, kde lichotný dech přes zpěvné hájiny mlází
 Ve březových usedá větvích, královno, poved mne!
 Zvláště kdy světu omlazené z lože jitro vysýláš,
 Vráskočelé by hory stříbrným krásilo vínkem
 A mhošedý závoj lehkým sňalo doubravě váním.
 Z východu blesk a drahé kamení se s perlami jiskří,
 Vousinatý drnová kdež koncuje obruba ječmen;
 Přebлаze tam na hrázi pobyt rybného jezérka!
 Přebлаze počty obět v tvém přírodo pálení chrámě!
 Přebлаze ukrytu být tvým dmoucím širo se pláštěm,
 A v plnu obdivení patřit, jak tu v zemi červík,
 Tam v květu útlínky živnou ssaje mízu motýlek!

Slavnější ale jsou divadlo Alpy,

Ohromní velikáni! an smrtící

S jich pustín překotem hrozí svalit se

Strašná záhuba! závějí kde věčných

Sněžný lesk, mrazivých ledův kde pousty,

Temné spády, tisícletí skalobří,

Hněvné přírody výtvar ohněpalný

Vážné ustrnutí budí v diváku.

Na zkamělých kobkách stoje mlh podobiznami vůkol
 Ohskočený dýchám do prsou city nejvelebnější.

Zrak bystrým preludem vzbuzený ze dřimoty mrtvé
 Lepne nevýslovnou ukován k všemu předmětu silou.
 Pozdravenaž tedy buď výtvarné přírody mocností!

Ať se žeber zemských hlučná tuto ozve se píseň,
 Mech kde rodí se chudý, a nuhost jen nuzně šatící.

Kdož mi den ustanoví, v němž druhdy sypáno ty kopce?
 Kdož vyjeví, co rodí a živí se na úhlu poledním,
 Neb kterací duchové za strašnou chválu ti Zemlou
 Ohlašují? kdož ve krajinách tmy a hrůzy plných se
 Odvází zpytovat ty tisícery skály železné,
 Led na vždycky kteréž přikrývá vrstvami mrazný?
 Člověk-liž vyměří na vodách kdy vztekle ječících
 Ty svaliny ledové, ohromné spousty, co města,
 Jichžto proti hlučení sto hromův po obloze bouřných
 Zní přeslabounce, co šusty tiché větříčku ve jívách?
 Jak valné mnohokráte hatíš, ó přírodo, hráze,
 Kam lidský se zrak nikdy protířiti nemůže!
 Kdož ve měsíci kdy příbuzné nám duchy líbal?
 Kdož jediný kvítek z tamních poukáže paloukův?
 Děl hluboký znamenáš, v kuli jenžto slunce se černá:
 Mnedle, jací tvorové tam k slávě tvorce rodí se?
 Kde dno Charybdy, jaké, moře jež ve hrůze ječící
 Stále točí a vaří, vše i do tlamy hltně požívá?
 Jak vyhlíží chřtán záhubné kol sebe Etny?
 Netrestej ach! smělce, plná mocnosti tajemství,
 Jenžto se do hvězdných tře z důlu vynéstí chomáčův;
 Síríova skoumat jde pasu, divokým se letem pak
 Navracuje k černému dnu své nížiny zemské;
 V nadvětrné síni, škaredých i propasti ve hloubích
 Jde zpytovat dychtiv, nezná ba malého mravence!
 Slavná, nesmírná tobě ó mocnosti! kořím se
 Ve prachu; čest, již má, vstavu jsou dát ústa, podávám,
 V srdci ryté vroucném skládám tobě díky radosti.
 Jak veliké ruka tvá divy rozsela! nezpytatelný
 Um jak moudře chová a živí i syčí tvory všecky!
 Sám v skořepu vplývá hladové brouk želvici chutný,
 Přehrozného také bývá táž velryba píce:
 Ten vod proudy loká, pak lopší odděle částku
 Zpět hlaholem stříká zbytnou luku ve dvoje mokrosť.
 Chroupaje tamto kosí hedvábník listu lahůdku;
 Lepne ve bodláčí stehlík, břede stádo ve trávě;
 Střed vtípně z bylinek ssaje tu včela, hejno medákův:

Vinnice, sad člověkům a roli nese potravu umným;
 Před nahotou a zimou jich zvěř nebo rostlina hájí;
 Lom kamení, dříví poskytlá les pro obydlí.

Zem se mění hmotná v údné tělo nezpytatelných
 Dle pravidel; vinný ukrádá kmen zemi mízu.

Vonné přes fioly slavná moje dále vyvíň se
 Z úst píseň! K hájům duch můj zalétá Edenským,
 Rozlívá líbě mráz v mém těle přírody sláva.

Výš, přelude věrný! až nad modrojasno vynes mne,
 Z prýštěnin ať čistých naplním svou naděje číši,
 Ať ducha jí opojím, a zpěv nesu výše do bezdny,
 V okrase nejvyšší kdež slavná příroda trůní.

Ó kdyby Wieland mou dle předmětu písně velebně,
 Neb kdyby nesmrtný upravit' chtěl ke zpěvu harfu
 Thomson, a Kleist své v útrobu mou city byl vstavu líti,

Ó, což hlásal bych! lijáveo jako krůpěmi deští,
 Tak zvuky by plyntuly z výdutí mé harfy zučících;

Ustrojují však jen potichu svou nesměle hudbu;
 Přírodo, ty vznešená! přijmi slovo prostosrdečné,

Jímž vděčnosti plný ti tvor z duše slávu vynáší,
 Ctí tebe a chválí, moc cítí nezpytatelnou,

Jížto ve modřeninách ty za koulemi koule poháníš,
 Hemzání života blažené, ty i náplň a rozkoš

Rozptyluješ, ke prsům vše co matka přelaskavě vábíš.

Červe raduj se, a pod kamenem ty žízalo plésej!

Všecko vesel se a pěj, čemu dal hlas tvůrce milostný,

Na křídlech mrštných co honí v oblouku se modrém!

Vějte z koulův všech jen k oslavě přírody větry!

A v lese dub hlubokém korunou ať nízko se klání.

Z útroby vroucné viňte se pochvaly!

Harf Bolských zefyram stranky

Pěstěny jemným šepcete písně!

Duchové čistí vůkol trůnu

Přírody božské chvály vydejte!

Ať vaše hymny proletí oblouk

Nebe nesmírný! Ať v plesu lidstvo

Veseli se blahém,

Přírodo, ježto darův tvých v hojnoplnosti požívá!
 Národové hluční se radostí bavte nevinnou;
 Zrádná necht' vymizí jako pára v jitru nenávisť,
 A strašný Orkus zavře svoje na věky síně!
 Smutno-li vám, ku prsům božské proč nejdete matky?
 Tam vodní tvorové, větrné létadla u výši,
 Tam brav rounobělý, a na pastvině stádo bučící
 Tam se těší; vznešený, ježž matka miláčka nazývá,
 Proč by tvor veselím se jejím poukájeti nesměl?
 K útěše vám ona vezdy ruku přemilostně podává,
 A kdy bolest vám v srdci tkví, poulehčuje božsky.
 Snášelivost věrná se u ní jako záře večerní
 Usmívá, kormoučící ale útrobu nesnáž
 Jak na horách sněhové jarním se rozplyne sluncem.
 Jeť zvoleno tvorcem požilí tvých, matko, radostí.

Proto buď pochvala Moci té vzdána

Tam v nadvětrné zářné síni,

Kdež čelo krásí jí světověnce,

Jí k slovu se valí kule nesmírné.

Zavzněte lesové, hájiny vířte,

Klokotem zpěvové z mlázin ráje

Do jezer modrých vzhůru plyňte!

A kdy se pak den hlučný utiší,

Na lukách vonných šero nastoupí,

Slavičí po lesích plesové pějte!

2. Slavičí zpěv pod večer.

Zveselení kalné nebe v rouchu modrém pozdravilo,
 V hebkých ramenou zas bouři utišení oslavilo.
 Mládenče, jehožto hladké čelo růžověnce nese,
 Jenžto trudné tvory těšíš, ptactvo k zpěvu zůveš v lese,
 Píseň má tě také vítá v provázení harfy zvučné,
 Z dolin zpěvy sprosté ohlas tobě nese z louky tučné,
 Řady sekáčův kdež křivé kosy ostří v tmavém znění,
 K seku tys je vyzval vlídně po lijavce utišení.

Koberce, jež jaro dalo, chrustem vrhnouc kosa ruší,
 Dívek plnoramných hejna v protřásání vlny suší.
 Roztomilý, přelibého utěšení plný čas!
 Zděšeného smrti jako anděl plavce těšíš zase;
 V milostivém pohlednutí, v tichaplném usmívání
 Lidstvo zapomínat učíš na povzteklé bouře vání.
 Blažícím ti vysvětlením oka všecko oběť pálí,
 Tebe ústa, srdce, tělo chládkem občerstvené chválí.
 Z středu běhu svého zatím pod oponou tmavou moků
 K snížení se žene slavná kule slunce v bystrém kroku;
 V zlata dokonaném šperku slepícího vyjasnění,
 V plné vznešenosti hory ještě slaví jeho dlení.
 Pohled jaký na oblohu, modrost kterou obaluje;
 Před soumrakem posléz ještě oko jasnem zveseluje.
 V dálce dechem větru plují klasné role v veselosti,
 Mrakověnc oko jímá barev krásnou mnohotností.
 V stínu modrotmavých lesův vrcholiny kamenité
 Růžovými prouhami jsou přetažené, v zlatu svitě.
 Proudů hladina prv modrá, v řeřavosti nyní plyne,
 Sloup se z ohně slepícího do hlubiny proudu vine.
 Ajhle! císařovna spěchá k skalám v vážném postoupení,
 Ptactvo s ní se loučí, v hájích hlučné provází ji znění.
 Už se letem k horám blíží, už se v dálce topí, trať,
 Nebe růžemi plamení, hory ryzím ohněm zlatí.
 Soumrak libý od východu v oblacích se ukazuje,
 Zvonek příchod jeho s věže vrchu dolům oznamuje.
 Netopýřík, vyprch z skouly, v okolí si lapá brouky;
 Sekáčové k tiché vsi se ženou v řadě domů s louky.
 Z vlně tmavých bezin poslyš, jaká nyní kouzla v pění
 Prchem vplynoují! v jakém mile ohlazeném znění
 Hudebních teď zvukův hony z roštin libě dřímajících
 Vea se vinou! — V ohybáních jemných, ucho jímajících
 Dechu skrovnického tahy, v nevyváženém nalezení
 Z skladu písní nových, zpěvák ducha nutí k podivení.
 Bez vši okojímající krásy těla čarováním,
 Prsa rozkoší nám plní, okolí svým radováním
 K veselosti záve tiché, oboru i porostliny

Proniká, i píseň zvučná jeho lře se v údolíny.
 Lidstvy šerem okřálemu laskavý cit v srdce leje.
 V mnohotném teď proměnění hlasu v hloubce temně pje;
 V chvílce, v středu vahavě se slabým dechem s písni plazí,
 Brzy během do výsosti z hluboka ji doprovází,
 V volání kdež přerozkošném sem tam kolik chvílek pluje,
 Na početi změny další tejně zatím přemýšluje.
 Potom z hrdla útlinkého množství hrne v okamžení
 Zadržných krasohlasův v pronikavém hlaholení,
 Kteréž v proměnném se zvuku z houště do veškera derou,
 Až pak v nezpozorovaném tichu šeptem konec berou.
 V chvílce v měkké padá lehce z ticha zase náfkání;
 Ohlas pronikavé pěni rozptyluje v křovné strání.
 Ve všech zvucích hlasovodův měkkých kluzem lehkým bloudí,
 V okamžení k přechodu se tvrdému zas z ticha loudí:
 Nejkrásněji odměřeným obratem teď hlasy třese,
 Brzy s dosažené výšky ohlazené k hloubce nose,
 Brzy tahem sílcím se, brzy trzně výraz dává,
 Až pak v klokotání zvučném píseň slavnou dokonává.
 Doly rosou ochlazené ticho milé sladce blaží,
 Větříček se více ani blízkou vrznout neodvází;
 Ani v trávě s zavitými modrozvonky zašustění,
 Ani lítiny na rybníce pohýbnutí slyšet není.

3. Popis bouřky.

Rolníkův teď hlučná píseň v polích rozléhá se všady,
 Zvláště když je k obědu zve vlídně selka za zahrady;
 V jabloňový slín se kladou, nebo mezi vrby vlastní,
 Kde je z košův listných chládek sející se v tichu šťastní.
 Vinař bloudí mezi révím otočeným po vinnici,
 A v lřešnici červenavé veselí se zahradníci.
 Jakých pracovností darův z rohu hojnost vysypala,
 Tisícero nám odměnu příroda za snahu dala!

Z šířících se mokův v dolu traviny se zelenají,
 Po rovinách ječné klasy valem už se ven metají.
 Klasův tisíc ohybá se proti kose na žitništi,
 Oves jako brčál žene někdejší na kameništi.
 Nouze vyschlá hojnost našla, poživení roste v louce,
 Veselení utěšené běře sídlo ve chaloupce.
 Zatím když si žencův hlouček pod jabloní odpočívá,
 V modru na dalece krásném skvrna škaredá se slívá.
 Chmúry od poledne černí zastíněním nebes báni,
 Které víc a víc se šíří, větru budí lité vání.
 V kouli slunce oheň zňatý k nesnešení prudce hřeje,
 Horkem vřelý potu tok se s tváří k prsoum po mně leje.
 V koši javorovém, v milování kde se ptactvo brodí,
 Z hebkých listův větřík frašně úlisný kde chládek rodí,
 Tam si uřícený parnem k háji s harfou milou zajdu,
 Pověším ji na suk, v stínu ochlazení libé najdu.
 Jak to slunce páří, jak to v modrém nebi hoří!
 Potok vysech, žížeň okotěšné nezabudky moří.
 V ječmeništi svou korunku pouvadlý koutol níží,
 K hájům chladu libé dmoucí vše se rádo z parna blíží.
 Vznesené se okamžení blíží! — Dolů harfo s suku!
 Dolů stroji! ať mi zvučíš! ať se struny třesou v hluku!
 Ať se sypou hlasy, z temných oblakův ve hvozdu hustém
 Lijavce jak zsršení. Zvuč ve skalách, v dolu pustém,
 V dalekosti krajův, hlásej v stráni, zakruž se i v lese,
 Až pak slavné hlaholení větřík do oblaku vznese!
 Dál a dál se nyní blíží strašných mračen chumelení,
 V půlnebí už rozmilého modra více patřit není.
 Žencův hlouček k dědince tam valem klusá z pšeničnické,
 Bravův hejna, skotův stáda utíkají ze strniště,
 Vichřice teď vytrhnutá ze sna od daleka fučí;
 Z háje tiché větříčky pryč žene, v chvojně jedli hučí.
 K oblakům až po silnicích sloupové se točí prachu,
 Hruza jasné kalí nebe, chumle mračen lejí k strachu.
 K zemi samé střelně kolem třeští švižná lastovice,
 Husí hejna s kachnami se plaše pólápi v rybníce.

V bouři a kouři,
 Jekem a vztěkem
 Sinavé nebe se kalí,
 V oblacích strachy se valí,
 Rachot se po nebi koulí,
 V chomáče mraky se choulí.

Už se blíží,
 S hůry níží,
 Žene, valí, šíří,
 Hlučí, bouří, víří —
 V lomozu třeští strom
 Hrom!

Stvoření klekni!

Mrakové v černění trou se slitém,
 V sinavu hrůza se shání litém;
 Strach se ve skalených oblacích vztěká,
 Ze tmy husté blesk si chod seká.
 Bouře se budí víc v ukrutné síle,
 A hromy rodí nám každinká chvilě.

Už se to valí
 Přes hory, skalí!
 Dále a dále
 Hrom bije stále!

Mihaví ohňové z černých rozpuklin zrak slepí,
 Krupobitné mraky zuřící plamenové třepí;
 Se studeným mrazem
 Sype se ledovec na zem.
 Jak to ve větnatých dubinách srší,
 Vítr jak křučí a lijavec prší!

Bože, bože, co se děje!
 Protrhlé nebe proudy leje;
 Bouře nové mraky snáší,
 Prší, až se o zem práší.

Hrom se blíží!
 Blesk se kříží,
 Vicher křučí,
 Sutky hučí!

Sto tisíc potokův divých
 Žene se v stružinách křivých,
 V blativém zkalení, v sičném jeku,
 S čeřenův se valí v proudném vztěku.
 Hromové z dále víc a víc z úhlův dvou
 Hlukotem hrozným rozdírajíce jícny řvou.

Hrůza s tmou se prostřela v nebesku,

Prosvěcujet jen křížením se blesku.

Vždy se leje, dmou se řeky,

K moři valíc pěnné leky;

Tam své bouře krupobitné prašeniny

Nese přes hory a chvojně jedloviny.

Hrůza jaká z hlubin kyne!

Strach se v oděv černý vine;

Smrt z své ohněplné huby

Plavcům vyšklebuje zuby.

Vatící se vlny jako hory brzy plijí v jeku

K oblakům až proudy husté, brzy v sičení a vztěku

Do propasti chřtánu jako míček rázem koráb nesou:

Plavci blednou strachem, jako list se třesou.

Nenadále z hlaholení

Mrtvé plyne utišení,

Vítr zvolna počal váti,

Hrom přestává v nebi řvati.

To však mrtvou žlutost v tváři

Nečervení marynáři;

Vít on dobře, silu krutou živlové že utišili,

V chvílce aby v nejvyšší zas stupeň vzteklost vyvýšili.

V brzkém okamžení zase

Hrůzu nebe běže na se:

Valy šedých mrakův přes hory se blíží,

Z rozpuklin jejich se blyskavice kříží;

Hromové chraptíci otvírají chřtány,

Hory řev a skály odrážejí rány.

• Povětrí divoké znova se strhlo,

Bezedné jezero nebe se zvrhlo.

V moři se kloktem voda vaří a sičí,
 Z vln průtrže strašná vichřice fičí,
 Vlny zhlcující sebe jak hory se věží,
 Brzy zas ve hrozné propasti sražené leží.

Mocnost kyne !

Brzy tisíc mrakův černých pryč se s očí vine ;
 Chumle rachotících hromův k horám skalným táhnou dále,
 Bručení jen temné v nebi slyšeti jest z dálky v mále ;
 Bleskot hasne, déšť se tiší, rozsteklený jekot temný,
 Mrakověncem osvěcují jasně paprskové jemní.

4. Na Petrarku.

Musa tvoje tolik zpanilosti měla,
 Jak kdy Laura v ráji s Cherubíny dlela,
 Zanícení svatého kdy záře
 V chrámu její lépe ruměnila tváře.
 Slova tvá jsou stříbrozvonkův znění :
 Z dutin lyry se chvěje zalíbení.
 Barvy v tvých se stkvějí zpěvích ladných,
 Jako ony v ráje dolích neuvadných.
 Každý výlet smělý ducha tvého,
 Obraz každý péra lahodného
 Blaženým mi prsy citem plní,
 Nevypsané utěšení činí.
 V básních tvých, když bavně člověk bloudí,
 Sladká z něho slova vzdechy loudí ;
 Po stoletích ještě čarodějná píseň
 V srdci našem tvoří přerozkošnou tíseň.
 Tvornost v mysli tvé a milá čílost
 Šedivou zas omladila starobylost,
 Rouchem šerým skryté doby budoucnosti
 Mocně podmanila rozmilosti.
 Schopnost duchu tvému na nebesku
 Udělená zjevila ti stezku
 Nevzdělaným světem k tejně skrýši,
 Kde leželi obrazové nejmilejší.

Vlip tvůj vztahoval se časy na vezdejší;
 Nebude tvých písní mladost šedivěti;
 Potomstvo -ty zpěvy vábné bude pěti,
 Jména tvého sláva věčně musí vzněti.

Chrám sv. Petra v Římě.

(Z Cesty do Italie.)

Nejvznešenější nového Říma předmět a nejslavnější svята chrám jest *basilika svatého Petra*, převyšující daleko všecko představení, jakékoliv sobě kdo buď z knih anebo dle vypravování učiní s to jest o slávě tohoto stavení. Jakéž to podivení zmocňuje se oka, když vystoupiv z nepatrné ulice prostrannou tu rovínu zříš před sebou! Daleké síně, v pravo a v levo ji v půlměsících otáčejíce, počítají tři sta osmdesát čtyři sloupy rozdílného řádu, nad nimiž na zábradlí sto devadesát dvě sochy všelikých svatých se vznášejí. U prostřed pne se vysoko k nebi v překrásné souměrnosti ztepilý Kaligulův obelisk, nesen jsa ode čtyř velikých bronzových lvův, na nějž byl dal Sixtus papežský znak vsaditi. Po obou stranách metají vodu vodostroje v tak tenkých paprscích, že rozprašující se krůpěje často mnohobarevnou duhu tvoří. V průčelí chrámu nalézá se osm sloupův, čtvero korintských pilířův, patero bran, sedmero pavlačí, šest výklenkův, a vše to horem korunuje zábradlí okrášlené sochami. Do chrámové předsíně vychází se po mnohých stupních, která tak prostorna jest a v pyšném slohu vzdělána, že sotva pozorují se na obou úblech stojící sochy císařův Konstantina a Karla velikého, i pospíchá nedočkavě každý bez dalšího skoumání pravidelnosti a ceny jejich hlavní branou do chrámu. Tu najednou cizince zmocňuje se podiv, an neví, k čemu na světě by měl přirovnati tento dojem, jež na něho činí ta velebnost, krása, umělost a bohatství. Nevídaná stavby šířkost, nepodobná víře výška, nejsmělejším mistrovstvím provedení obloukové a klenutí, nesmírnost hrdé bane, stkvostné oltářův ozdoby, barvy mramoru, výtečnost soch a mozaikové.obrazy — vše to nedovoluje oku a myslí ani odpočinouti.

Pod nesmírnou bání stojí hlavní oltář, kterýžto tak jako všickni ostatní předmětové vznešeného jest slohu. *) Nejsa na žádnou stěnu podepřen, žádnými mřížemi ohrazen, aniž jakými anděly svatými, květováním a jinými nepravidelnými ozdobami obložen, stojí zde prostě, a kříž se šesti svícemi jest jeho vší okrasou. Točení však sloupové, na nichž nebesa spočívají, nejsou dokonce příjemni oku. Aby se kov získal k ulití jich, zrušeny byly bronzové sochy z Pantheonu. Snad příjemněji by sloupy tyto působily na diváka, kdyby sňaly se ratolesti pozlacené, ježto je a nebesa veskrze otáčejí. I k vytvoření sochy svatého Petra, sedícího v pravo na mramorové bílé stolici a vyzdvíženým dvěma prsty lid žehnajícího Pantheon kovem svým přispěti musel. Křesťané prokazují této soše velikou úctu, což z toho poznati, ano samým líbáním palčec jedné nohy do půle ulibán jest.

Při velikém oltáři toliko papeži, anebo s dovolením jeho kardinálovi-celebrantovi mši čísti volno, což vždy děje se tváří k lidu obrácenou, následovně opak toho, jak naši kněží činívají. Pod oltářem tím odpočívají těla svatého Petra a Pavla, k nimž po mramorových schází se stupních. Chodba jest krásným zábradlím opatřena, stěny mnohobarevným mramorem přiozdobeny a osvětleny dnem nocí sto a desíti stříbrnými a zlatými lampami.

Cokoliv stavitelské umění posud vyvedlo, nic nemůže se rovnati nádhernosti, kráse a velikosti bání té Petrova chrámu, jejížto vnitřní průměr 190 palm **) obnáší. Celou pyšnou okrouhlinu chrámu, který podnes vážnou svou krásou architektky baví, povznesl k oblakům Michal Angelo Buonarotti. Mnozí stavitelé by si přáli, by bez lucerní bání byla zůstala. Čtyři nesmírné pilíře, na kterých bání spoléhá, okružuje zábradlí, při němž pohodlně kolem jíti se může. V těchto pilířích jsou dvojnásobné výklenky, jež za velikou chybu kladou staviteli onomu, který po smrti Michala Angela

---

*) Zhotovitelem jeho byl Bernini r. 1633 z nařízení Urbana VIII. — Výška nebes, která na sto střevícův se udává, jest o něco málo menší než Farneský palác; čemuž nepadno uvěřit, kdo samou tou ohromností bání nad oltářem osleptit se dá. K tomuto dílu vzalo se z Pantheonu 1864 centnéřův kova, a pozlacení stálo čtyřicet tisíc skudův římských.

**) Palma, vláská míra o něco méně našeho střevíce.

byl je zamyslel. Buonarotti ještě na smrtelné posteli přísně zakazoval, aby pilířové nijak se neoslabovali, jsa přesvědčen, kterou nesou, o nesmírné tíži. Na vzdor tomu ale předce mistr po něm následující buď ze svémyslnosti, aneb aby ztenčil slávu předchůdce svého, proklenul pilíře a na způsob loží zřídil.

V takové vrchní komnatě nad sochou sv. Veroniky chová se množství svatých ostatkův, jež při velikých slavnostech národu ukazují. Za nejvzácnější prohlašují třísku z kříže, otisk obličeje Kristova a kopí Longinovo. Ostatní pilířové chrámu jsou ozdobeni hrobními kameny rozličných papežův; všechny pak tyto památníky jsou krásného slohu a zhotoveny od nejznamenitějších řezbářův. Kromě dvou královen, totiž britanské Marie Klementiny a Kristiny švedské, a pak Mathildy, přítelkyně papeže Hildebranda, nikomu se ještě nedostalo cti složití své kosti podlé hrobův papežských. Obrazy k ozdobě chrámu od nejvýtečnějších malířův zhotovené, aby k dalším věkům snáze se dochovaly, byly později se stěn sňaty, uchovány a kopíemi mozaikovými pilného vypracování nahrazeny.

K nynějšímu Petrovu chrámu položiv základní kámen r. 1506 papež Julius II. odevzdal vyvedení jeho stavitelovi Bramantovi. Po smrti Juliově a Bramantově uvázali se z rozkazu papeže Lva X. v započaté dílo tři nejslavnější architektové, totiž Sangallo, Veronne a Rafael d' Urbino, a však byvše v brzkém času smrtí zachváceni nemnoho v tom ohledu vykonali jsou. Po nich Antonin Sangallo a Peruzzi ve stavení dále pokračovali, přidržejíce se věrně návrhu Bramantova. Za čas nevědomého a nečinného Adriana VI., jenž ale na štěstí dlouho tíaru nenesl, budova, jak byla, tak ostala. Na to nešťastní následkové válek, nepořádek římské pokladnice a jiné mnohé příčiny překazily jsou v pokračování díla toho vymáhajícího ohromných pokladův. Po smrti Sangallově obeslal r. 1546 Pavel III. rozhlášeného Michala Angela Buonarotti z Florencie do Říma a odevzdal mu dokonání chrámu. Tento nevyrovnaný Angelo při dalším vedení stavby toliko to zjinačil, že bání do obláček vyzdvihl na základě řeckého kříže a nikoliv latinského, jak z počátku bylo ustanoveno.

Průčelí chrámu zamýšlel zcela dle krásného Pantheonu provésti, v čemž ale k veliké žalosti všech znatelův nenadálá smrt zrádně

mu překazila. Po něm když v umělecké budově té za dlouhý čas i od jiných pokračováno, dočkal se posléz Pavel V., o zkrášlení celého Říma velice pečlivý, té radostí, že basilika sv. Petra na ten stupeň slávy a dokonalosti přivedena, jak za našich dnův ji spatřujeme.

Chrám má zdělí 600 stěvicův, v největší šířce 440, a od země až k nejvyšší špici 487; převyšuje tedy velikou pyramidu egyptskou málem o 40 stěvicův. Hledícimu od zábradlí okolo hlavních pilířův zdá se, jakoby s příkré díval se skály do hluboké propasti. Výše-li odtud až k lucernici vystoupíš, tu místo skrovné výšky, jak se zdola býti zdála, novou velikou, silnými sloupy a pevnými římsami okrouženou bání nalezeš. Makovice, která oddola jak míč vyhlíží, jest z pozlaceného bronzu o desíti stěvicích v průměru, a v ní pohodlně šest osob může se směstnati. Nicméně velikost, kterou si podle těchto měř v mysli tvoříme, zdá se býti při prvním pohledu na tento chrám vnitř i zevnitř mnohem skrovnější, čehož příčina v tom se hledati musí, že každý, i ten nejmenší předmět zachovává svrchovanou k celku přiměřenost, tak sice, že i každá sebe menší okrasa s výsostí, na níž se nalézá, co nej-přísněji souhlasí. Tak u př. andělé držící kropenicí jeví se oku při prvním vstoupení co malá pacholata, a teprv když k nim se přibližujeme, vzrůstají v obry, naplňující nás podivením. Převelebné stavení to, než bylo dokonáno, stálo přes čtyřicet pět milionův skudův (neboli tolarův); ovšem že z veškerého křesťanstva takovýto sháněl se náklad.

Na den sv. Petra a Pavla konají se zde největší slavnosti a toho času zástupové cizincův sem přicházejí. Papež, jenž toho dne služby boží vykonává, vchází u veliké pompě s celým svým dvorem z vatikánského hradu do chrámu. Na konci hlavní lodí postaven jest nádherný trůn jeho, a kolem v polokruhu sedí kardinálové, biskupové, preláti, dvořané, všickni vyslanci cizích panovníkův, a množství i domácích i přespolních vznešenějších osob. Vše dokola se leskne šarlatem, zlatem a drahým kamením. Dlouhochvilné bylo by popisovati obřady, ježto dějí se, dříve než papež mši čísti počne, ano přemožen stkvostností všech příprav, vznešeností chrámu a davem lidstva nebyl jsem s to vše v roztržité podržeti paměti: jedině to mě překvapilo, když po přečtení

latinského evangelium tudíž řecký jáhen ve svém jazyka je četl, a po skončení knihu svému biskupu, sedícímu v levo mezi preláty pod korunou na způsob královské, k políbení přinesl. Byltě biskup ten vážný stařec s bílou až po pás spuštěnou bradou. Takovýto způsob zachovává se od časův sjednocení řecké církve s římskou. Se svého trůnu sešel papež jen dvakrát k oltáři, totiž k obětování a pozdvihování. K přijímání přinesl mu kardinál jeden k stolici posvátný chléb a víno, jež sedě přijal. Tentýž kardinál hned při obětování díl hostie, kterou sám papež mu do úst vložil, snísti, a z kalicha zlatým stébem víno píti musel; což prý proto se děje, kdyby papeži do jednoho neb druhého byl jedu přimíchal, by sám dříve se otrávil. Po celou mši kardinálové, preláci a kněží, jeden po druhém s největší ponížeností přibližující se k trůnu a otcí svatému buď ruku, buď koleno, buď pantofel libajíce, brali od něho požehnání. — Hudba, o které jsem si mnoho připovídal, se nekonala, aniž kdy při takových slavnostech slýchána bývá. Jen choralisti, počtem dvadceť čtyři, starých skladeb zpěvy tak nepřijemně vřeštěli, že jednostejností a odporným křikem hudebné ucho nanejvýš se uráželo. Po skončené mši papež drahým kamenním pošelou tiáru zas na hlavu si staví, do levice berlu zlatou béře, na draze tkaný trůn vstupuje, a po chrámě, žehnaje národ užaslý nad pompou takovou, od dvanácti v damaškové pláště oděných komorníkův nésti se dává. Odtud se všim svým komonstvem ubírá se opět do vatikánského hradu, kamž ho hřmot bubnův a hlučné troubení provází.

V den této slavnosti u večer připadá též osvětlení celého Petrova chrámu. Zvláště z ohledu bání a lampami posetých sloupův ve dvojím polooblouce jest to původní, čarovné divadlo a nic tomu podobného najíti nelze. Podivu hodna jest i rychlost, s jakovou po trojím udeření na zvon celá basilika až do nejvyššího kříže v ohni stojí. O desáté hodině po skončeném osvětlení chrámu počíná se strojený oheň na tvrzi andělské, jemuž příhodnost místa výborně hověí. Jest to obzvláštní podívání na ty tisícové dohromady snešené a najednou zapálené prskavky, když na způsob pávího ocasu po vzduchu se rozloživše do vln Tiberu srší a v divné záři most lidem a vozy naplněný, jakož i řady palácův staví před oči.

Vedle jiných svátkův v roce slaví se zvláště veliká noc, a té doby i větší ještě počet cizincův bývá v Římě než o sv. Petru. Kdo však z vysokého rodu není, kříže a hvězdy nenosí, ve vojenském oděvu se neukáže, hedbávných punčoch a černých šatův nemá, ten mnoho neuhlídá; poněvadž slavnosti tyto spíše dvorním hodům nežli pobožnostem se rovnají. Mnohý sprostáček na sto mil sem pěšky putuje, aby sv. Petru vzdal úctu a došel odpuštění hříčlivý papežovým požehnáním. Zatím kamkoliv se obrátí, bývá odstrčen aneb hrubě pozadu státi musí. Chrám tichému rybáři zasvěcený podobnější jest Marsovu poli; neboť vousatí žoldnéři obstupují všechny pilíře, a táhnou se v dlouhém řadě až k velikému oltáři, kde v pravo a v levo trůn jimi jest ohrazen.

Pomatený chraptivý vřesk sporých choralistův rozléhá se v okrouhlé prostrannosti vysoké báně; tu slyšeti břinkot zbraně a cvakání ostruh, šeptem dušené rozprávky shromážděného panstva a šust sem tam po mramorové podlaze procházejícího se množství, kterýžto šum nesoucí se klenutými oblouky jakémusi hučení hlubokého hvozdu se podobá a divný cit v nás plodí, a však daleký vši pobožnosti. I musím vyznati, že ani živé duše modlití se tu jsem nespátřil, aniž vypsati možná roztržitost panující při vši té slavnosti. Největší hrubství poznává se ale při zdojší švejcarské dvorní stráži; neboť tito ramenatí chlapi, odění jako harlekýni, radují se z výsady, aby vždy podržeti směli hrubé své mravy. Při žádné příležitosti, tím méně v křesťanském chrámě při službách božích nepozoroval jsem zlotřilejšího s lidem nakládání jako tuto. Ten dostal pohlavek, onen políček; jednoho pak mladého duchovního, který až z Modeny sem přišel, aby se podíváním na svatého otce oblažil, a z té příčiny, co jen mohl, ku předu se tlačil, jeden z těch strážníkův se uchopiv nejméně deset krokův jím stranou metnul se zlostným vykřiknutím: Wasch willschit do hier, du Teufelschkerl! — Na ten způsob ze slavnosti takovéto obecný lid málo spatřiti a ještě méně vzdělati se může.

Po velké mši na zelený čtvrtek vynáší se papež na zlatém trůnu na velikou stkvostně okrášlenou pavlač, aby veškerý zde shromážděný národ žehnal. Mohu říci, že barevnějšího obrazu jsem neviděl. Na prostranné rovině čeká pohromadě jedenkrát sto tisíc lidu; mezi tím část vojska stojí ve čtverhranu okolo štíh-

lého obelisku, podlé sloupové chodby stkvostné vozy kardinálův a římského panstva, a na vatikánském hradě pro vznešené ženstvo, ministry, vyslance a znamenité cizince postavená tribuna a náležitě ochráněna před sluncem. V určitou dobu jak mile papež se okáže, nastane v lidu utišení, děla hřmí na tvrzi andělské, všemi zvony se zvoní a bubnové víří. Tu papež povstana staví na hlavu drahou tiáru, stkvějící se proti slunci bleskem diamantův; zvony tichnou, děla a bubny mlčí, a na celé lidstvem poseté rovině panuje tichost nejslavnější, rušená jediné pleskotem proudův vyskakujících z obou výtryskův. Po uděleném požehnání sletují s pavlače papírové tůčky, na kterých odpustkové tomu, kdo je dostane, se udělují.

Odpoledne konají se obřady buď v Sixtově anebo v Pavlově kapli, kamž žádný sprostý člověk nemá přístupu. Sem jen dostati se mohou vyslancové a jich rodiny, dvořané, důstojníci papežští, panstvo a vzácní cizozemci, kteří však zvláštním lístkem opatřili se musejí. Mužští přicházejí v hedbávných punčochách a v černém oděvu, ženšliny černou rouškou přioděny.

Pod večer u veliký pátek po dlouhých lamentacích nelibohlasých choralistův, vypodobňujících v samé pravdě nárek Jeremiášův, počne se posléz vyhlášené miserere, skládání Allegriho, ježto na nejvyš pravidelně se přednáší: náhrada to sluchu za předcházející dlouhé muky. Proč ale neděje se to veřejně v hlavním chrámě, by větší počet věřících tohoto mistrovského díla stal se účastným? Po skončeném miserere, když zalím tma noční nastoupila, shášejí se všechny lampy v Petrově chrámu a s báně spouští se kříž ohnivý, což zvláštní cit plodí v té rozlehlé svatyni. Kříž ten jest pobit pozlaceným plechem a na vše strany lampami posázen, a to ve tmách chrámu cosi čarovného má do sebe.

Na bílou sobotu konají se hlavní obřady v kostele sv. Jana Lateránského. Zde se toho dne mnoho kněží světí, a Žid s Turkem křtí se u veliké okázalosti. Při těch všech pobožnostech ale na modlení není ani pomýšlení.

XXXVIII. VÁCLAV KLICPERA.

(Nar. 1792.)

Z Činohry historické: Tataři u Holomouce.

Jednání II. Výjev čtvrtý.

*Bludo, Jaroslav, Titian malíř.**Bludo*, purkmistr Holomoucký.

Vůdce! dvojí tobě zprávu nesu,
Dobrá jedna, nemilá snad druhá bude.

Jaroslav, český vůdce.

Víc jest zlého nežli dobra v stavu našem.

Blaho jesti s zlotou zápasiti,

A po strasti přetrpěné v lůně dobra

Oddechnouti. — Dříve zprávu nemilou!

Bludo. Nepřítel se blíží k městu.

Jarosl. Nebyli jsme, Bludo, včera na to
Připraveni?

Bludo. Nepřítele čekali jsme; ale
Měl jsem za to, že jsou prsy zoceleny
Našich měšťanův. —

Jarosl. A teď vidíš, dobrý Bludo! ocel
Že se rozlil hrůzou jízlivou, a
Nesmělosti červ že dává nám se do duší?

Bludo. Oko jejich ostrozraké Tatary
Co dosáhlo rychlojízdné, padl na ně
Oblak užasnutí, semo tamo
S bledou tváří chodí jako nemocní.

Jarosl. Jsoutě tito lidé jako beze správce
Lodí na moři. Toť kam chce vítr, tam
Se kolébá. — Nuž, teď dobrou pověz zprávu!

Bludo. Moravští sem přitrhli tři vládykové,
Každý s sebou mužův osmdesát má.
Žádají tě, bys je přijal pod svůj

Prapor, přál jim, buďto slavně s tebou
Svítěziti, aneb slavně umříti.

Jarosl. Doprovod je na náměstí. Ať je vidí
Měšťané, a stojím tobě, Bludo, za to,
Že jim rychle, jako včera mým příchodem,
Bledé tváře zjasní se a zčervenají! (Odejdou.)

Výjev pátý.

Duce. Zadů hradba, ná ní Holomoučtí: Dobył, Fábeš, Haček, Tetřeva,
a mnoho lidu obojího pohlaví, všickni do pole obrázení.

Tetřeva, žena mužná, silná, veliká.

To jest to, nač jsem tak žádostivě čekala!
Viděti jsem chtěla vaše Tatary,
Divochy ty, draky, tygry, medvědy!
Tu je máte! Jsoutě lidé jako my!

Fábeš. Hlehle! tamto letí jeden na koni!
Jak to víří šour a šourem! — Hledte,
Hledte! bez otěže! ať mne kanci
Roztrhají, jezdí muž ten bez otěže!

Dobył. Musí býti s koněm srostlý, sic by
Stokrát srazil pohanský ten vaz.

Haček. Tam se jich zas vyvalilo! Běda!
Běda! to jest hlavní voj!

Tetřeva. Strachem se ti, Hačku! oko zakalilo.
Vidíš-li pak! jest to stádo volův!

Fábeš. Voli jsou to!

Haček. Nejsou-li to slonové! Hle, dívejte se!
Na hřbety se podívejte! ať se skulím,
Každému-li věž na zádech nesedí!

Dobył. Voli jsou to, nesou stany na hřbetě!
Zastavují! v hromadu se srážejí.

Fábeš. Tam si tedy tábor rozbíjejí!

Haček. Tedy běda Holomouci! oblehnou nás,
Na hlavy nám domy, chrámy, věže,
Hradby zboří!

Tetřeva. Co to vidím? Tam jich pět zas
Na kopytech rychlých mete k nám! Hle! muží!

Nese jeden lidskou hlavu na kopí,
Kříž a křížem čelo rozříznuté,
Z vlasův, z fousův černá chlípí krev.

Haček. Jest to hlava nábožného Jindřicha,
Lehnického vévody!

Tetřeva. Aj! což tebe bázeň ostrovtipna dělá!

Haček. Řekl-tě to harfeník, ten rytíř Vojzvuk;
Stál on při tom, když tu hlavu věhlasnou,
Tento malý svět, mu ode týla odráželi!

Tetřeva. Hle, hle! přijíždí jich sedm v trysku —
To jsou z lesa divochové! — a co
Vidím? lidské hlavy v pravo v levo
Na hřívý jsou přivázali. — Hačku!
Hačku! To jsou samí vévodové!

Haček. Ženo! zoufalství ti v prsou burácí!
Směješ ty se této hrůze, jako ten, kdo
Stůně na hlavnici, slabosti svých
Údův smrtiplných!

Fábeš. Bože velký! bože, budiž s námi!
Noví tam zas vystávají dýmu
Mrakové! na devíti, na desíti
Místech — tamto — tamto! —

Dobyl. To jest vulkán! ze břehu on zlostně
Vyhazuje skály plamenné!

Fábeš. Lidé! v tuto stranu leží Kroměříž!

Haček. Kroměříž to, Kroměříž to hoří!

Tetřeva. Pozor! pozor! vidíte ho, kterak
Luk tam prudkomrštý napřáhá!

Fábeš. Střelí! střelí!

Lid. Ohy! ohy! (Všecko padá k zemi.)

Tetřeva (sama stojí. Šíp letí přes hradbu a na ulici padne.)

Frr! — Ha! první to jest šíp tatarský!

Můj on musí, můj on musí býti!

(Běží s hradby dolů, všecko se hrne za ní.)

Hleďte, hleďte, muži! šíp to tatarský!

Jalová jest první střela! Prázdným

Šumělatě oblakem, v povětří se

Vysílala, a tak všecky marně

Budou lítati.

Dobyl. Šíp ten v chrámě božím pověsíme!

Haček. Spálíme ho na hřbitově!

Fábeš. V radním domě ať se chová, dětem
Našim na památku!

Tetřeva. Dívejte se, jak tu ostré z ocele
Ohyby má potměšilé!

Haček. Ve střeva-li komu se pohříží
Tento šíp, beze smrti ho nevytáhne!

Fábeš. Hledte! tamto kráčí vůdce Jaroslav,
Rytířstvo ho davem doprovází.

Tetřeva. Kde jest Šternberk? jemu šíp ten odevzdám,
Dát on mi ho dětem, vnukům na památku!
(Běží do druhé ulice, všichni za ní.)

Výjev šestý.

Veliká podzemní síň ve Hradištském klášteře. V pravo i v levo na sloupcích zatknuté pochodně. V zadu leží na hromadě všelijaká zbraň. Chvilkami na veliký zvon slyší se bíti.

Rytíř Rázim, rytíř Beroňský (přijdou).

Rázim. Nemluv mi jen o osudu! Bůh to
Zatrat! dokud hlava, dokud prsa
Celá, vůle ještě mluví ve člověku.
Pět osudův rozepřáší vůle
Mužova! — Hu! ode jitra stál jsem
Na hradbě, kol kolem šuměl mimo
Špův lijavec, za třicet Tatarův
Do pekla jsem srazil, a kdo jeden klesl,
Patnáct se jich vyrojilo. Chránila mě
Ruka hoží, bez ran jsem a
Bez úrazu; ale tělo síly prázdné
Bez ducha jest v prsou mých!

Beroň. Můj lid padl do posledního!

Rázim. Postoupil jsem místo opatovi,
Jenžto lvího ducha pode rouchem

Nosí labutím. Velebný to, muž
 To rekovný! Moudrost, chrabrost má on
 Velemistra templářského, jeho
 Mnichové se jako vlci brání;
 Ale můj lid, obávám se, aby
 Nezpitoměl! Neslyší-li mého
 Hlasu hrom, a nevidí-li můj meč blýskati,
 Na rozpacích v každém kroku, v každé
 Ráně bývají! ach! — bůh to zatrať!
 Úzko jest mi v tomto sklepe — rány cítím
 Nepřátelské, tisíc šípův vidím
 Lítati — pryč pojďte na hradby!

Beroň. Nechoď, nechoď, Rázíme! jeleni
 Jsme skrze šestnáct hodin uštvaní a umdlení.
 Tatarův jest jako hmyzu! každá
 Kdyby střela naše pět jich, šest jich
 Poklátila, mezery ty nevyplní,
 A kdyby se potýkalo noc a den,
 A zase noc! Jaré jsou tam nyní
 Prsy, čerstvá jsou tam ramena; dej se
 Údům seslíti, ať když opat,
 Mniši umdlejí, nastoupíme zotavení!

Rázim (se vrhne na kámen).

Bůh to zatrať! kolikráte jsem už
 Těla proklel maso dušehubné!
 Pásti, pásti, pást se musí! Svě-li
 Mísy nedostane, má duch muka
 V vězení tom úzkoklenutém! — Ach! —
 Slina tuhne na jazyku, a žádného tu,
 Kdo by k čiši vína, k čiši vody
 Doprovodil!

Beroň. Jsem pod klásterem tu povědom,
 Já ji tobě přinesu. (Odejde.)

Rázim. Metlo boží! rány tvé jsou boľné,
 Strastiplodné! Blaze jesti těm, již
 V rakvi tichochladné bez úhony
 Spí a odpočívají, nedosáhnou

Na ně Tatarové! — bůh to zatraf!
 Litovat nás bude potomstvo, že jsme
 Dříve, že jsme pozděj o věk na svět
 Tento bídný, mrzký, malicherný
 Nepřišli! — Hu! oněměj ty zvone! trouba's
 Ze hřbitova, nevhod ty teď bojovníkům.
 Umřít! umřít! hučíš do ucha! Či snad
 Okolní chceš vesnice a města,
 Lid křesťanský v pomoc volati? Marné
 Jest tvé namáhání. Jako tygr
 Kdyby zařval, kdyby křičel jako
 Lesní národové, Tatary ty
 Nepřekřičíš!

Výjev sedmý.

Beroňský. Předěšlý.

Beroňský (se vrátí s koflíkem vína).

Vína v sklepe, žebysi jím na tři
 Míle kol a kolem Hradiště mohl
 Zavlniti, a tak vytopiti
 Voj Tatarský, s koňstvem, s velbloudy! —
 Posilni se, Rázime!

Rázim. Dostal-li pak lid, jenž s námi odstoupil,
 Pokrmu a nápoje?

Beroň. Stály koše naplněny, plné konve
 Jako kádi, na klášterním dvoře
 Čekaly. —

Rázim. Poslední to jesti jejich svačina.
 Smrt se do košův jim dívá, dívá se jim
 Do koflíkův. — Bůh to zatraf! škoda
 Mužův těchto kmenovitých! (Vyskočí.) Kdyby
 Dáno bylo nám i jim vojem státi
 Hustořadým, a tu luzu asiatskou
 Do srdce až, do ledvin až poraniti,
 Vyvěziti z hnátův jejich na památku
 Horu k nebesům, i zpívaje si v čele
 Jejich padnu, přikryji je všecky,

Všecky svatou korouhví! — Než tak tu
Kanci stohlavému štětín hrst jen
Z hřbetu vytrháme, a jak kavky
Popadáme!

Beroň. Slyš pak! odkud tento blízký hřmot?
(Slyšeti kroky a hlazol lidský.)

Rázim. To jsou naši! — Bůh to zatrať! Tatarové
Jsou už v klášteře! (Chce pryč.)

Výjev osmý.

Převor. Předešlí.

Převor (s kópím v ruce).

Dokonáno jesti, statní rytíři!
Bůh nás siliž, než hude i dokvíleno.

Rázim. Mluv, velebný převore! Ha! Tatarové
Jsou už v klášteře!?

Převor. Nejsou ani nebudou! Se vzteklým jekem
Zpívají nám píseň pohřební!

Beroňský. Padl opat?

Převor. Nepadl. Živ jest, ještě neraněn —

Beroňský. Ha! a hradby opustil, a nechal lid
Beze vůdce!

Převor. Všechn lid on do podzemní této
Síně vede, rokovati s vámi chce
O polední hodinu.

Rázim (divě). Bůh to zatrať! stojíme tu živí,
Nerozbourán jest mých prsou koš, zbraň tu
Leží hromopádná, a my pod zemi
Zalézáme, ha! a hradby nectně čumějí
Bojácně a beze stráže na nepřítel!
Za vlasy sem lid svůj povleku — (Chce odběhnouti.)

Převor. Kdyby plamen z oka tobě sršel,
Šípy jako od skály od tvých prsou
Odkakovaly, na hradbách našich ty
Státí nebudeš. Dokud se bráníš
Bylo zbrání proti zbrání, muž pak
Proti muži, stáli jsme tam na zdi zed,

Mrtvolami zasuli jsme nohy
 Tatar bojujících. Ale odolati
 Živlu, vírem, vztěkem zuřícím,
 Nemožno jest muži smrtedlnému.

Rázim. Ha! mluv, mnichu vážný! přípravy že
 Naše přemoh' oheň tatarský?

Převor. Přes hlavy naše kůl za kolem
 Lítal ohnivý. Upadli naši na to
 Rolníci, a dusili to, ve vzniku to
 Ulívali; my, na ně se bezpečíce,
 Smrt jsme rychlou, stonásobnou mezi
 Vrahy posýlali. Než — najednou
 V oblacích stojíme dýmu, praskot trámův
 Vnitř i zevnitř vytrhne nás z práce
 Smrti požehnané, se zvonem se
 Skálopádným skácí velká věž, a
 Byty, kostel — všecko kámen! — stěny zděné
 Kol a kolem stojí nám tu v plamenu,
 Jak by roštiny to byly suché,
 Zprahlé, porošené olejem!

Beroňský. Ha!

Rázim. Nuž, tedy jest po všem veta! Bůh to
 Zatrat! veta jest teď po všem! po všem!

Převor. Spikli se tak na nás vlastních bytův
 Sloupové! I pral-tě plamen do žeber
 Nám, do týla! ze zápony trhaly se
 Trámy jízlivé, a s hrůzou, řváním
 Umírajících tu devět, deset bojovníkův
 Našich ve hrob s sebou strhly plamenný.
 Vida opat strašnějšího v týle
 Nepřítele, zkázu vida před sebou
 I za sebou v baštu hořící
 Skočil, a my za ním, sem jsme ušli
 S životem.

Rázim. Kde jest muž ten věhlasný? i s touto
 Silou v duši, v žilách, ještě v rakve se
 Nesložimo! (Chce ven.)

Výjev devátý.

Opat (v kyrysu a s přilbicí na hlavě), *mniši* (ozbrojeni), *mnoho žoldnéřův, předešli.*

Rázim. Opaté! vy muži ctihodný! buď nám
Převor zprávu v roucho pohřební
Zahalil o vítězství, anebo duch váš
Vesilný jesti v stavu s tichou
Tvářív dívati se do hrobu! Tatarové
Jsou odbytí?

Opat. Tatarové jsou přibiti! do rukou jim
Velikánských dány nůžky osudiv.
Poslední jsem opat Hradištského
Klášteřa, kdo z vás živ tu ještě
Za hodinu bude, řekne, že jsem byl.

Beroňský. Běda, muži převelebný! že jste
Nedbav rady naší tuto zůstal
Až v tu hrůzy plnou hodinu. Mohl jste —

Opat. Mohl jsem umřít na posteli? — Kdy bych
Opět — dvakrát, třikrát na svět přišel,
Ještě tak chci vždycky umřítí.

Beroňský. A jak hodláte umřítí?

Opat. Jako opat!

Beroňský. A my, Rázime?

Rázim. Umřem jako rytířové! — umřít! umřít! —
Bůh to zatrať! Smrti ruku podám
Přívělivě jako sestře, vracuje
S večerem se z lovu. Ale umřít, a tím
Tělem sáhodlouhým žádně díry
Nezacpati, a viděti, jak se
Na vlast, na domácnost přival hrne
Všemi stranami, to hrozná jesti,
Strastiplná smrt! Ha! — že jsem nestál
Zdesetěný tam, kde ještě úzký
Pramen byla tato povodeň, aneb
Tam kde ryhou byla, struhou, dvě, tři
Přídí širokou! — teď jest už veta, teď jest

Pozdě; moře jest to, válející se
 S Krkonošův hrůzy plným úvalem! —
 Tak tu jiskra u cesty se pýří,
 Chlapec mohl by ji zašlápnouti,
 Žádný si jí nevšímne. Až pak dechem se
 Jejím krátkodušným snopy, střechy,
 Věže, města v plamen zejmou nebesáhlý:
 Tu se s konví, s košem, s háky, v jeku,
 V křiku vyhrnují tisícové,
 A co dítě nohou lehoučkou
 Snadno mohlo udusiti, neudusí
 Tisícové, neudusí národové!

Beroňský. Řekni, že to lité zvíře —

Rázim. Ach! — hu! lité zvíře! — jaké zvíře stojí
 Proti nám? Z lesa, z pousty zabloudil!
 Sám s ním v poli zápasím! ať vlku se
 Z chřtánu jiskří, tygr ať hryz ostrozubý
 Vyšklebí, a přešklebím ho, divost jeho
 Předivočím, byť i v dásni jedovaté
 Pekla nosil ošklivost! Než ale to jest
 Zvíře štváno osudem! i stvořily je,
 Poštvaly je rozhněvané mocnosti
 Zpožírati role, sady, lid i stáda;
 Poslaly je tak jak uražená Diana
 Pro strach řecký vepře kalydonského!

Opat. Bůh jest přísný! jako kalydonského
 Vepře. Byltě veliký jako bůvol! štětiny měl
 Jako šípy, ve tlamě hrůzy plné
 Tesáky, jak vězenosný slon. A však
 Nebyl neúsmrtný! Ranila ho
 Atalanta, dívka rekovná,
 Usmrtil ho Meleager, kněžic
 Etolský. I najdeť se i Meleager
 Na tatarské divé tělo, z něhož
 Ducha záhubného hrotnou střelou
 Vyboří! Však — jako šelmou onou
 Kalydonskou mnoho padlo rekův

Chrabroduchých, tak i tímto Tatařem
Mnoho mužův kleslo, klesne evropejských,
A my s nimi, boží sluhové!

Převor (jenž byl podešel, rychle přijde).
Strašná strhla se nad námi zřícenina!
Klesli k zemi chrámu sloupové.
S nimi kleslo, na hlavách jež měli,
Svaté břemeno. Dým ve víru dere se
Nepřehledným schodem klikatým, a
Poslední nám zprávu nese o sídle
Tomto bohumilém!

Opat. Nuže statní rytíři! — nuž, bratři!
A vy, muži, Moravané! pracujem
Tu k poslední hodině. Ležíme tu
Na smrtedlném loži, už umírajíce,
Každému ať volno mluvit, každému buď
Dáno, poslední svou vůli pronesti.
Jakou máme smrti skonati?

Beroň. Kolikerá v tomto stavu, v tomto
Sklepe hrozí ještě smrt? Co se dá tu
Ještě vybírati?

Převor. Do chrámu se rychle beřme, tam ať
Stropu ostávkové sesují se
Na tly nám přelomené, a všichni
Lehnem v posvěcený tento hrob!

Rázim. Vám, převore! slušná jesti, vážná,
Chvalitebná tato smrt. Lež
Já a rytíř Beroňský, lid náš boji
Zasvěcený, jinou máme cestou
Ze života kráčetí.

Opat. Mluv, rytíři Rázime! a jakou ty to
Cestu obmýšlíš?

Rázim. Lesem mečův, šípův lijavcem!
Bůh mě zatrať! Tatara-li jediného
Od sboru jen ještě jejich odklestitím,
Směleji pak, jasněji k nebesům
Odletí má duše!

Převor. Neníť odtud v pole východu!
 Buď tu v dýmu, neb na hoře v plameni
 Smrt z nás mrtvol nadělá.

Opat. Ani v dýmu ani ve plameni,
 Všickni-li jak rytíř Rázim smýšlíte?
 Mluvte, moji milí bratři! mluvte,
 Statní bojovníci! máme umřít
 Jak velebný převor radil, aneb
 Jak váš chrabrý vůdce rytíř Rázim
 Navrhuje?

Mniší. Tak, jak rytíř Rázim navrhuje!

Bojovníci. Padněm v boji! padněm v boji!

Opat. Nuže touto branou i já volím
 Vykročiti ze světa! Povedu vás chodem
 Tajným, mně jen pode božím tímto
 Sídlem povědomým. Klíčem tímto
 Otevru vám východ v světlo slunce
 Poledního, vyvedu vás na den
 Jasný, utěšený. Ale vezte!
 Tam, kde ze tmy této vystoupíme,
 Nejhušší Tatarův stojí hlukové.

Rázim. Tím to úrodnější poslední žeň
 Bude naše, tím to bude naše smrt
 Větší, bude tím výnosnější!
 Veď nás, ctíhodný opate!

Beroňský. Veď nás, dřív než dým nás zajme
 Vlnou neranitelnou!

Opat. Tu jsou meče! tu i letné oštěpy!

(Vezme z hromady meč, tak i Rázim a Beroňský, vlastní meče odloživše. Za nimi všickni budto mečův aneb oštěpův se chopí.)

Rázime a Beroňský! a převore!
 My jdeme čtyři sosny, v čele háje
 Jedlového bouři samostatně vstříc!
 S větrem-li se nám toliko bude
 Potýkati, dechy jeho zadržíme!
 Blesku-li však střely hrotné sjedou
 Na nás z chmúry strašlivé — a ty sjedou,

Plnať jest jich zamračená obloha! —
 Pak nám čela rozdrlí, životy nám
 V kořen až rozorají, a tak
 Hradbu rozkotavše, háj sněžitý
 Budou hubiti!

Rázim. Hřbitovem ať roztráštěný háj ten
 Slove našim potomkům, a kdo mimo
 Půjde, křížem ať se znamená!

Opat. A však, má se — možno-liby bylo —
 Strom jediný ranám blesku vyhýbatí,
 Zachovati se, by hlásal o svých
 Bratří zhoubě strašlivé?

Rázim. Žádný! žádný! buď polovic, nebo
 Žádný! ten ať hnusné hanby dojde;
 Ve koleně sedmnáctém ať ho
 Svět má v ošklivosti!

Opat. Smýšlíte tak, moji bratří! i vy
 Chrabří bojovníci?

Mniší. Svitězíme, aneb umřem všickni! všickni!

Bojovníci. Lépe umřít, nežli v hanbě živu býti!

Opat. Nuže, vezměte pochodně. Či hříchem
 Duch jest stížen, ten buď čistý, bez poskvrný!
 Jeho litost budiž chrabrost, důvěra pak
 V skutek svatý jeho silné předsevzetí;
 Dítky boží, jdeme smrti do rukou!
 Pro bohat my, pro víru a pro vlast
 Umíráme.

Rázim. Bůh a víra a má vlast! Ha! jedna krůpěj
 Naší krve tisíc Tatar zatracuje! —

Večer sobě za stůl sednem ve věčnosti!

Všickni. Ve věčnosti! ve věčnosti!

(Odejdou.)

XXXIX. JAN KOLÁR.

(Nar. 1793, umř. 1852.)

Sonetty.

Maluj obraz, jenž se září hravou
 Na anděla strojí změnití,
 Duši jeho téměř spatřiti
 Přes jasnotu těla pronikavou;
 Oko musí k nobi víru zdravou,
 K zemi lásku čistou svítiti,
 A však nesmí čelo zuřiti
 Na hubinku sladce usmívavou.
 Dva se věnce viňtež vůkol vlasův,
 V nichž se, jako barvy duhové,
 Kvítky chvějí věkův všech a pásův;
 Ale všemu tomu vdechni ženství
 Slovanského tahy kouzlové,
 Máš Ji, aspoň v chudém podobenství.

Příroda se ze všech živlův všudy
 Kvítek jala stvořit nesvadlý,
 V němž se v sličné změně zrcadlí
 Nebe, země, hvězd a slunce proudy;
 Než um Pallas, Lada sladké pudy
 Místo vůně po něm rozkladly;
 Kupid s Milkem lístky pokradli
 Točíce z nich tři dny každé údy.
 A vše tyto bohův větších dary
 Okouzly Vděky nevinně
 Stříbrem hlasu, hnutí lehkých čary.
 Kdo ji uzří, stane, sám se ptaje:
 Jakž pak předce tato bohyně
 Z řeckých hájův přišla v naše kraje?

Není to zem ani nebe zcela,
 Co se z tváři její vyskýtá,
 Svatost jest to v kráse zavítá,
 Duše božská v útlé cloně těla;
 Hned mře láskou, hned zas jak by chtěla
 Vzhůru letnout, city zamítá;
 Do ruk běží, aj v blesk rozlitá —
 Světy hvězd jí plynou vůkol čela.

Ba si tuším všudypřítomnosti
 Ode bohův samých půjčila,
 Ať mi vezdy v očích, v obraznosti.
 Ó rci přede, družko rozmilá,
 Jsi-li trupel, ať si trudu spořím,
 Čili anděl, ať se tobě kořím.

Ó ty, v kterém každodenně klekám,
 Chráme přirození důstojný!
 Tebe ještě mám, i odbojný,
 I když osud ukrocený čekám;
 Tu sám vůkol, vzhůru, dolů tčkám,
 Strom mne v náruč břeře pokojný,
 Léky chystá kvítek opojný,
 Větrům lkání, slzy dělím řekám.
 Ukojiv žel v sladkých snách se žičím,
 Volnou, na jediné návěští,
 Světy tvořím myslí, světy ničím;
 Až mne, tváři vyjasnivše bledou,
 Slehlí těšitelé nebeslí
 Z ráje opět do života vedou.

Slávie! ó Slávie! ty jméno
 Sladkých zvukův, hořkých památek,
 Stokrát rozervané na zmatek,
 Aby vždycky více bylo ctěno;
 Od Uralu Tatrám na temeno,
 V pouštích, kde má vedro počátek,
 Až kde slunka mizí dostatek —
 Království jest tvoje rozloženo.

Mnohos nesla, a však křivdy činův
 Nepřátelských všecky přežila,
 Ba i špatný nevděk vlastních synův;
 Tak, když jiní snadno v půdě měkké,
 Ty jsi trůny sobě tvrdila
 Na století rumích dlouhověké.

Nepřipisuj svaté jméno vlasti
 Kraji tomu, v kterém bydlíme,
 Pravou vlast jen v srdci nosíme,
 Tuto nelze bít ani krásti;
 Dnes neb zítra vraha země másti,
 A lid v jarmě jeho vidíme;
 Předce když se duchem spojíme,
 Vlast je celá v každé svazku části.
 Vzácný ovšem citů nevinnému
 Jest i háj ten, řeka, chalupa,
 Kterou praděd nechal vnuku svému;
 Ale meze vlasti nerozborné,
 Jichž se bojí tknouti potupa,
 Jsou jen mravy, řeč a myslí svorné.

Nač by srdce k vlasti proto chladlo,
 Nač by hřížilo se v truchlotu,
 Že jsme našli čirou pustotu,
 Kterou netklo žádné ještě rádo?
 Vítězství to nechci, jež by padlo
 S nebe dolů na zem bez potu,
 Volím chudou směs a mrákotu,
 Aby svět byl, kde nic před tím vládlo.
 Arci že jdou jiní cestou hladší,
 Těžce my a pozdě za nimi:
 Tím jsme ale a náš národ mladší.
 My, co jiní dokázali, známe:
 Leč to skryto přede jinými,
 Co my v knize lidstva býtí máme.

Krajem břehův u Pomohí chodě
 V rumích Slávie a rozmetu,
 Nad Vinetou hledám Vinetu
 V různobarvé moře toho vodě.
 Město! jehož někdy česť a lodě
 Kryly celou zemskou planetu,
 Vyviň třízubému klepetu
 Neptuna se ještě ke svobodě!
 Století jsi vzdorovala Dánům,
 A jen bohové tě stačili
 Přemoci, ty mořské Herkulanum!
 Nešťastné jsi dvakrát město Slávy,
 Předně, že tě vlny zničily,
 Pak že i vlip chce to křivohlavý.

Ku barbarům rodu Avarského
 Přišli jedenkrát tři poslové,
 Cytary se k hudbě hotové
 Chvěly s jejich plece vysokého.
 „Kdo jste? Chán jim pyšně s trůnu svého;
 Kde jsou vaše vojska, mečové?“
 Pane, praví, my jsme Slávové
 Ode krajin moře baltického:
 Vojnu sotvy podlé jména známe,
 Darmo žádáš od nás pomoci;
 My jen hru a zpěvy doma máme.
 Hráli před ním, hráli přelíbezně;
 Tyran za odměnu: „Otroci!
 Vleďte do zajetí tyto vězně.“

Pozdravení neste poslův čtvero
 Pánům vřkol po všech vesnicích,
 Řkouce: že je zítra v Lužicích
 K slavným hodům čeká hrabě Gero;
 Slovanův mi zovte třidcatero,
 Kteří se mnou žijí v různicích,
 Bychom při smířlivých sklenicích
 Hráli, nežli přijde noci šero.

Jitro svitne — hrad se celý hostmi,
 Hned i turnaj oří namnožil,
 Ztrávil se den rytířskými ctnostmi.
 Večer, když se dokonaly kvasy,
 Zrádce hostům svým předložil
 Hlavy našich knížat na pospasy.

Nuže, pokud srdce mladé bije,
 Hledme štěstí vlasti laskavé!
 Bdící probuzujte dřímavé,
 Teplí chladné, živí vše co hnije;
 Věrní zrádné pošlapejte zmije,
 Stědří haňte oči šilhavé,
 Pilní sběř tu, která krvavé
 Mozoly jí a pot bratrův pije.
 Krásněji se nikdo nehonosí
 Smělým čelem jako vlastenec;
 Jenž v svém srdci celý národ nosí;
 A to právem, nebo i on složí,
 Ať se směje tomu třestěnc,
 Za své ovce počet v ruce boží.

Tožť jest ona veleslavná Praha,
 Ty zdi, hrady, věže obrovské,
 Ono město Čechův královské,
 Krásné jako Slávy dcera drahá;
 Tam ten jest hrob Otakara, Braha,
 Vojtěcha a Vlasty rekovské,
 Tu most, dílo Karla mistrovské,
 Na němž pěla Musa z Budče nahá!
 Už tvé berly zlatolesklé shasly,
 A meč tupne při své šterbině,
 Před nímž Tatry, Balt i Řím se třásly;
 Předce věčným Slávy budeš chrámem,
 Pěknobřehá Němcův sokyně,
 Svítěživší v přemožení samém.

Všecko máme, věrte moji drazi
 Spoluvlastenci a přátelé!
 To co mezi velké, dospělé
 V člověčenství národy nás sází;
 Zem i moře pod námi se plazí,
 Zlato, stříbro, ruky umělé,
 Řeč i zpěvy máme veselé:
 Svornost jen a osvěta nám schází!
 Dejte nám tu s duchem slovanskosti,
 A aj národ máte viděti,
 Jaký nebyl ještě v minulosti.
 V prostředku se mezi Řekem, Britem
 Naše jméno bude blyštěti
 Na sklepení světa hvězdokrytém.

Třebas teplé slzy z očí leji
 Po těch hájích tu a rovinách,
 Předce plesám v duše hlubinách
 Víc a více každém při kročeji;
 Všude dobře, doma nejlépeji,
 Parom po všech všudy cizinách!
 Ach, mně ve slovanských krajinách
 Sama zem už voní příjemněji:
 Pro mne nejsou cesty světoběžné,
 Příchod, kde nás nikdo nečeká,
 Odchod, při němž nelká srdce něžné;
 Bidé, s nimiž řeč nás nespojuje,
 Budoucnost ni dávnost daleká,
 Taková pouť vyhnanství mi sluje.

Jako plavec radostivě tleská
 K břehům vůni odtud nesoucím,
 Kde se Indus rouchem květoucím
 Stkvostně šatí co choť kmentem hezká:

Tak mým sladce rozkoš mnohobleská
 Srdcem proletěla třesoucím,
 Když jsem hlas tvůj uchem žádoucím
 Slyšel opět, milá řeči česká!
 Třikrát šťastných, již tě mají, vnukův,
 Dědictví všech jiných dávnější,
 Plná síly, krás i libozvukův!
 Ó, že jedno předce smutně hrozí,
 To, že v této zemi krásnější
 Jazyk mají nežli srdce mnozí.

Pracuj každý s chutí usilovnou
 Na národu roli dědičné,
 Cesty mohou býti rozličné,
 Jenom vůli všickni mějme rovnou!
 Bláznovství jest chtítí nemistrovnu
 Rukou měřit běhy měsíčné,
 Jako k plesu nohy necvičné
 Pokoušeti pro pochvalu skrovnou.
 Lépe činí ten, kdo těží s málem,
 Stojí věrně na své postati;
 Velkýť jest, buď sluhou nebo králem.
 Často tichá pastuchova chyžka
 Více pro vlast může dělati,
 Nežli tábor, z něhož válčil Žižka.

Nechtěj zoufat, když se proti tobě,
 Bratře! šklebí závisť trkavá,
 Kdo se pravdu háje obává,
 Ten jí škodí nejsa věren sobě:
 Pravda nezná ustoupiti zlobě,
 Kdo jí laje, ten jí zastává,
 Ke cti jsou jí slova rouhavá,
 Blud a šalba hlupcův ku ozdobě.
 Pravda jest co cedry na Libanu,
 Ti, již na ni dují větrové,
 Víc jen šíří vonnou její mannu;

Jazyk její meč jest, nádra hory,
Srdce mramor, ruky sloupové,
Paty rokle k pošlapání vzdory.

Těžko zřítí, věřím, když se v krásy
Zlaté na Tatrách den obléká,
Um se tu v cit, tělo člověka
V peruť mění, na ach! jeho hlasy;
Truchlo srdci, když mrak slunce hasí,
A brou láme dřeva slověká;
Strašno, kdy rty Etna rozsměká,
Lká zem, bledne měsíc hvězdovlasý:
Předce toto všecko snadno snesu,
Ale pohled její nevinný,
Toho nelze leč se celý třesu;
Pohled její! ó mlč nyní vtípe,
Srdce mluv, jak jeden jediný
Střely, světy, bohy do mne sype.

Znáš-li kraj ten, ony ráje věčné,
Vlast tu krás a duchův palouky,
Kde se ctnost a láska za ruky
Vedou chodíc v záři ve slunečné?
Tam kde větry vějí tichořečné,
Palmy klenou stíně oblouky,
Tam, kde z vonných myrtův souzvuky
V trudnou duši slavík lije vděčné?
Znáš-li kraj ten, kde tma s horkem zajde,
Bez trnův se ráže červená,
A svou jilmu každý břečtan najde?
Tam kde mutné vyschnou časův řeky,
Kde choť, sestra jedno znamená:
Tam jsem tvá, a ty mňj po vše věky.

Zříceniny severního Slovanstva.

Elegie.

Aj zde leží zem ta před okem mým smutně slzičím,
 Někdy kolébka, nyní národu mého rakev.
 Stůj noho! posvátná místa jsou, kamkoli kráčíš,
 K obloze, Tatry synu, vznes se vyvýše pohled.
 Neb raději k velikému přiviň tomu tam se dubisku,
 Jež vzdoruje zhoubným až dosaváde časům.
 Však časů ten horší člověk, jenž berlu železnou
 V těchto krajích na tvou, Slávie, šíji chopil.
 Horší nežli divé války, hromu, ohně divější,
 Zaslepenec na své když zlobu plémě kydá.
 O věkové dávní, jako noc vůkol mne ležící,
 O krajino všeliké slávy i hanby plná!
 Od Labe zrádného k rovinám až Visly nevěrné,
 Od Dunaje k hltavým Baltu celého pěnám:
 Krásnohlasý zmužilých Slovanův kde se někdy ozýval,
²Aj oněmělť už, byv k úrazu pýše, jazyk.
 A kdo se loupeže té volající vzhůru dopustil?
 Kdo zhanobil v jednom národu lidstvo celé?
 Zardi se, závistná Tevtonie, sousedo Slávy,
 Tvé vin těchto počet spáchaly někdy ruky.
 Sám svobody kdo hoden, svobodu zná vážit každou;
 Ten kdo do pout jímá otroky, sámť otrok.
 Nechť ruky, nech by jazyk v okovy své vázal otrocké,
 Jedno to, neb nezná šetřiti práva jiných.
 Ten kdo trůny bořil, lidskou krev darmo vyléval,
 Po světě nešťastnou války pochodni nosil:
 Ten porobu slušnou, buď Goth, buď Skyta zasloužil;
 Ne kdo divé chválil příkladem ordě pokoj.
 Kde jste se octly mlé zde bydlivších národy Slávův,
 Národy, již Pomoří tam, tuto Sálu pili?
 Sorbův větve tiché, Obodritské říše potomci,
 Kde kmenové Vilcův, kde vnukové jste Ukrův?
 Na pravo šře hledím, na levo zrak bystře otáčím,
 Než mé darmo oko v Slávii Slávu hledá.

Rci strome, chráme jejich rostlý, pode nímž se obětné
 Dávnověkým tehdaž pálily žertvy bohům:
 Kdež jsou národové ti, jejich kde knížata, města?
 Již první v severu vzkřísili tomto život.
 Jedni učíce chudou Evropu plachty a vesla
 Chystati a k bohatým přes moře vésti břehům.
 Kov tu jiní ze hlubin stkvoucí vykopávali rudných,
 Více ku počtě bohům, nežli ke zisku lidem.
 Tam ti neúrodné rolníku ukázali rádlém,
 By klas neslo zlatý, brázditi lúno země.
 Lípy oni, svěcený Slovanům strom, vedle pokojných
 Cest sadili, chládek by stlaly vůkol i čich.
 Stavěti města učil syny muž, v nich vésti kupectví,
 A mládř svou učily tkávatí plátno ženy.
 Národe mistrovský, jakové pak máš za to díky?
 Rozskubaný hnusné zpotvořenosti věnec.
 Jak včely med zavonic kradné se do úle cizího
 Stádně hrnou, a v něm matku i dítky bijí:
 Tak tu domu vlastní podroben pán, chytře mu vlezlý
 Soused ovil těžký smutně o hrdlo řetěz.
 Kde zpanilá v zelených hájích pěla písně Slovanka,
 Už hlaholem zpěvná ústa umkla němým.
 Kde z mramoru stály hromného paláce Perúna,
 Z troskotaných sloupův teď psota ohlévy dělá.
 Kde k nebi své věžila staroslavna Arkona týmě,
 Zlomky mrví teď tam hostě cizího noha.
 Rozbořené želejí zdi chrámův Retry pověstné;
 Kde čněly, už ryje tam hnízdo si ještěř a had.
 Slávy syna k bratrům příslého v ty kraje nezná
 Brat vlastní, aniže vděčně mu tiskne ruky.
 Řeč ho cizí zarazí ze rtův a tváři slovanské,
 Zrak mu lže Slovana, sluch klamy bolně kazí.
 Neb tak přehluboko vlačila znaky Sláva synům svým,
 Místo že jich vymazať nikde nemůže ni čas.
 Odrodilí synové sami však své matce začasťo,
 Bič macechy hříšné oblizující, lají.

Nejsou ni Slované životem, nejsou ani Němci,
 Půl toho, půl toho jen jak netopýři mají.
 Tak peleší v krajinách osmanské plémě helenských,
 Konský vetknuvši hle na Olympu ocas!
 Tak porušil zništný Evropan dva světy Indův,
 Za vzdělanost vzav jim ctnost, zemi, barvu i řeč.
 Národ i česť zmizely, s jazykem bohové zde zanikli,
 Jen sama zůstává příroda nezměněna.
 Leš, řeky, města a ves změnití své jméno slovanské
 Nechtěly, než tělo jen v nich, ducha Slávy není.
 O kdo přijde tyto probudit hroby ze sna živého,
 Kým přiveden slušný k své bude vlasti dědic?
 Kdo rce to nám místo, kde cedil svou někdy za národ
 Krév Miliduch, kdo na něm sloup mu památky složí?
 Kde hněvivý novotám, otcovskou prostotu bráně,
 Válčícím Slovanům Kruk po slovansku velel?
 Neb kudy vítězný máchal meč v púte Bojislav,
 A v pokoji šťastnou zákony řídil obec?
 Už jich více není! hřkotem surového hrdinské
 Články jejich zhoubný láme oráče Iemeš.
 Stíny jejich na dvou se časův hměvajíce ničemnost,
 Ve mhle sivé těchto zřícenin úpně vyjí.
 Úpně vyjí, že osud dosavád se smířiti váhá,
 A vnuka krev lecjak tam hnije, tam se mění.
 Jak muselo v tom by studené být k' národu srdce,
 Jenž by tu slz jako nad kostmi milenky nělil.
 A však umlkni tichá, na budoucnost patři, žalosti,
 Osluněným rozptyl mráčky myšlének okem.
 Největší je neřest v neštěstí láti neřestem;
 Ten, kdo kojí skutkem hněv nebe, lépe činí.
 Ne z mutného oka, z ruky pilné nádeje kvitne,
 Tak jen i zlé může státi se ještě dobrým.
 Cesta křivá lidi jen, člověčenstvo svesti nemůže,
 A zmatenost jedněch často celosti hová.
 Čas vše mění i časy, k vítězství on vede pravdu;
 Co sto věkův bludných hodlalo, zvrtné doba,

Slovanka k bratřím a sestrám.

(Trioleť.)

Nechte cizích, mluďte vlastní řeči,
 Sláva Čechům slouží Slované;
 Ujměte se o ni snažnou péčí,
 Nechte cizích, mluďte vlastní řeči;
 Ona libým zvukem mnohé předčí,
 V ní jsou duše otcův schovány;
 Nechte cizích, mluďte vlastní řeči,
 Sláva Čechům slouží Slované.

Nechte cizích, hájíte vlastních zvykův,
 Pěkná byla předkův prostota:
 Nedbejte nic novotických křikův,
 Nechte cizích, hájíte vlastních zvykův,
 Bez nich nemá národ slavný vzniku,
 Jak jen zmiznou z jeho života.
 Nechte cizích, hájíte vlastních zvykův,
 Pěkná byla předkův prostota.

Nechte cizích, hledte vlastních zboží,
 I nám dal bůh um i ramena,
 Ať je tedy každý vynaloží:
 Nechte cizích, hledte vlastních zboží,
 Když se čerpá zřídlo, vodu množí,
 Strom se mizou z vnitřku zelená:
 Nechte cizích, hledte vlastních zboží,
 I nám dal bůh um i ramena.

N á p í s y.

Ukřepačník.

„Řeč vaša jen leda; řeč, nevidím v ní krásy nijádné.“
 Tať, brachu, zřítí na svou leckomu krásu nedá.

Národní písně.

Že vzdělanosti nemá náš lid cizozemci mluvíte?
Jakž? Vy musíte lidu zpívati, nám pěje lid.

Přípodobnění.

Epos, park veliký, *beseda*, *drama*, chrám citu, *oda*,
Jeskyně, *balláda*, straň je *selanka* milá;
Stinné, hájky *sonet*; truchlý *elegia* potůček;
Písně pahorky, *román*, květnice, *rýmy* echo.

Okolek literatury.

Ráno Slovan, den Němci mají, Anglicko poledne,
Francouz, svačky, večer Vlach, už, a, Hispani noc.

Mišeň.

Nikde není jak, zde krásnější, němčiny, slyšno:
Dar za, své zničení, Němcovi, dal to Slovan.

Lužice.

Jak ve vlnách kdy tonou mořských dvě loďičky samotné,
Už tak, dcerky! na, vás, teskně Slovanstvo hledí.

Čtenář.

Bych rozuměl smyslu knih, českých, dobře nynějších,
Češtinu, překládat, v češtinu, dřív si musím.

Řeč slovenská.

Těžko tu, řeč milovat se, zdá? Milovat ji započni,
Hned sobě, už dvě, k ní, žádati srdce budeš.

Vtip'se sám.

Nemluv, „proč Čechové vysokou tak píšete, řeč nám?“
Křič raději „proč, já, tak, v řeči, nízko stojím?“

Přítomnost.

Buď Slovanem dobrým, to k žádné, chvále neslouží;
Buď zlým, též k žádné, hanbě nyní to není.

Nesnášlivost.

Přestala už nesnášlivost, než, nastala, horší:
Tam kdo jináče věřil, tu kdo jináče mluvil.

Štěstí.

Štěstí, ty jsi měsíci podobné, jenžlo lidem hned
Tvář pěknou a celou, hned zas ukáže rohy.

Z cestopisu do horní Italie.

Kdo Benátky netoliko viděti, ale i cítiti a pochopiti chce, ten se v zrcadle dějin a starožitnosti na ně dívati musí; musí město jistým povelným pořádkem ohlédati, aby zmaten a zhmožděn nebyl, nebo zásoba mnohých století svaluje se tu úprkem na duši.

Náš první chod byl na náměstí sv. Marka, tento ráj Benátčanův. A opravdu, on převyšuje všecko očekávání, on zahanbuje i nejnapunutější novochtivost. Už Petrarca psal v jednom listě o něm: *Platea, cui non scio an orbis terrarum parem habeat*. Co v jiných velikých městech porůznu v rozličných ulicích a předměstích krásného a památného rozptýleno jest, to se zde vše v úzké prostora sestředěno nalézá: kavárny, arény, tržiště, procházky, radnice, knihovny a jiné nádherné stavby. V jeho budovách, obzvláště ve zdech chrámu Sv. Marka a palácu Dožecího, charakterují se celé Benátky nejvěrněji a nejživěji. Muži v černohedbávných pláštích, ženy v černých závojech tráví zde čas až do půlnoci sladkým nic nečiněním (*dolce far niente*). Uválení kejklíři, šedivé kostřbaté ženštiny jako i pávopyšná šlechta benátská míchá se tu v jedno *colibo* (*quodlibet*) s podivuhodnou snášlivostí a s občanskonárodním soucitem. Nejzanimavější pro oko znatele jest zde pohled na rozdílnost postav a obyčejův jak šlechty tak lidu v tomto nahrnutí obyvatelstva. Tři původní pravzorové panují ve všech benátských hlavách a tvářích: jeden jest římský dlouhohrdelný, vysokomyslný, zasmušilý, pánovitý, mlčelivý; druhý jest slovanský, okrouhlotvárný, přívělivý, veselý, štěbetný, zpěvavý; třetí jest jakási směsina germanské a arabské krve. Jest Markoviště toto čtverohran asi jako pešťanské nové náměstí, něco však užší; obdán nejnádhernějšími budovami a stkvostným, ku procházce

sloužícím přístřeším. Sama půda placu jest čistá, uměle dlažená a bílým mramorem mozaikovaná, anť ji žádná kola vozův nevyhlobují a žádné podkovy koňův nerozrážejí. Co zde cizinci v oči bije, jest to nesčíslné množství holubův létajících vůkol aneb před nohama se pletoucích tak pitomě a směle, že se jim člověk, ne oni člověkovi, vyhýbatí musí. Na střechách a oknech palácův, na pavlačích, na chrámech a věžích všude lejna těchto ptákův. I zde prozrazují Benátky svůj slovanský původ a charakter, svou pokrevnost s naším holubičím národem, jehož všickni kmenové od starodávných časův tyto ptáky obzvláště milovali, ve dvořích drželi a pilně chovali. Škoda jen, že Benátčané při tom čistoty nešetří, anť trusem a peřím těchto ptákův všechny domy, okna a pavlače zanešvařeny jsou, což obzvláště v Dožecím palácu omrzlost i ošklivost působí. Odpoledne s udeřením dvou hodin na věži shrknou se všickni tito, jináče rozptýlení, holubové a holubice na náměstí Sv. Marka, kde potrawy své dostávají. Kdo zde takového holuba zabije, trestán bývá od vrchnosti, podle zvláštního o tom vydaného zákona; každý se jim tedy vyhýbá, čímž oni smělosti nabyli. Všickni tito holubové jsou jednobarevní, totiž tmavomodří, a malé nízké postavy, a proto pohled na ně není příjemný. Chovají se nákladem obce, a obyčej tento prý tak starodávný jest jako město Benátky.

Dle mého zvyku pospíchal jsem s vůdcem a se druhy svými i hned na nejvyšší, totiž Marečkou věži, abych se v zmatku tomto rozhledl a těkavým okem předběžný obraz o celosti města v mysli sobě utvořil. Vstupuje se na tuto 284 benátské střevice vysokou zvonici ne jak obyčejně schody, ale povlovnou procházkou vedlé zdi a stěn tak, že i na koni, jako polský král August, aneb na oslici, jak Napoleon udělal, možno vzhůru jeti. S výsosti této jest čarodějná vyhlídka na celé město, na laguny a ostrovy, na vršiny pevné země a na zaderské moře. Žeby však základové této věže tak hluboko v zemi leželi, jak vysoko její zdi do povětří se vznášejí, to jest nepochybně jen benátská gaskonáda. Pravdě podobnější jest to, že se r. 1830 jistý hrabě pro lásku, a nedávno dva lodníci pro dluhy s věže této svrhli.

Celé Benátky dělí se na šest okresův (sestieri), totiž: Svatomarecký, Kastelský, Kraloprůlivský (di Canal Regio), Svatokříž-

ský, Svato-Pavelský, Tvrdohřbetský (Dorso duro). První tři leží na východoseverní, druhé tři na západoseverní straně velikého průlivu čili kanálu, jenž se v podobě velikého S městem vine, na dvě polovice je děle.

Před chrámem sv. Marka stojí přímo tři vysoké stožáry čili břevna, červeně obarvená, na bronzových podstavcích; oni, prý, představují tři Benátčanům někdy patřivší ostrovy: Cyper, Kandii a Moreji. V letních nedělích, když jasné počasí, bývají na jejich vrcholcích dlouhé červené korouhve zavěšeny, co znaky bývalého panství. Tak i Maďari posavad při korunování a na parolodích ukazují praporce s erby Srbska, Bosenska, Bulharska a jiných krajin. Totě veselá smutnohra. Tak čteme, že i světoborci Mongolové, potomci Džingischana a Timura, v panovnickém znaku svém nosí posud jména a erby všech těch evropských krajin, jmenovitě i Uher, které někdy byli vybojovali, považující je jako své neodcizitelné dědictví!

Průčelí a celá zevnitřnost chrámu sv. Marka ukazuje skoumateli, že se zde východ se západem potkává a objímá. Sedm dutin olovem krytých a pět nádherných bran čili vchodův ozdobují tento chrám. I zevnitřek i vnitřek vyšperkován utěšenými mozaickými obrazy a řezbami: nad hlavní branou vzpínají se čtyři antičtí, bronzoví, někdy pozlacení koni, kteří se vůbec Lysippovi, za času Alexandra Velikého žijícímu, připisují. Že dílo řeckého mistra jsou, to první pohled na ně ukazuje. Jejich neskrocená bujnost, oheň, který je ve všech částkách oživuje, hrdost vše před sebou slapající, projevují jejich původní určenost, že táhli buď vůz velikého vítězitele, buď samého boha slunce. Kolikrát jsem se procházel aneb i jen běžně prošel náměstím sv. Marka, oko mé bezděky se vlepilo a ztratilo v obdivování se těmtó tisíciletým pozůstatkům: ano brž až k nim samým dvakrát jsem šel, abych je netotiko očima viděti, ale i rukama makati, měřiti a jim obdivovati se mohl. Když však první rozčilenost se utiší, neodolátně namane se ta myšlénka: cože ale tato pohanská zvířata na chrámě křesťanském chtějí? či v Benátkách není příhodnějšího místa pro tyto krásné modly? — Ostatně sotva kteří živí koňové se více po světě naběhali a další cestu konali jako tito; z Athen aneb z Řecka vůbec přišli pod Neronem a Trojanem do Říma, z Říma skrze

Konstantina do Carhradu, kde v Hyppodromě stáli; odtudto skrze Dože Dandolu r. 1205 do Benátek, z Benátek r. 1797 skrze Napoleona do Paříže, a odtud opět r. 1815 skrze Františka císaře do Benátek.

* * *

Příjemné počasí zářijového podvečera vyzvalo nás ještě na procházku na *Břeh* čili *Nábřeží Slovanské* a do prstonárodní *zahrady*. Na Piazzettě, co počátku Slovanského Nábřeží, čneji dva sloupové z východní žuly, na jednom z nich stojí okřídlený lev, na druhém socha sv. Theodora; onen co znak, tento co bývalý patron benátské obce. Když jsem opodál těchto sloupův, téměř už v soumraku, dívaje se na ně krácel: uzmím na podstavcích onoho prvního sloupu seděti muže, středního věku, ošumělým a zuživým pláštěm ovinutého, jenž na mne, co cizozemce, obzvláště pilně pozorovati se zdál. Když jsem oči na něho obrátil, on rukou kyná mne k sobě volal. Poněvadž to opětovaně, s přísnou tváří, s neskloněnou, přímou téměř pyšnou hlavou činil, domníval jsem se, že bůh ví jaké důležité tajemství mi zjeviti má. Když jsem se k němu přiblížil, on povystřev ruky: „Povero nobile!“ řekl, žádaje ode mne, ne almužnu, nebo toť zde něco nízkého a urážlivého jest, ale podporu, a to tak hrdým hlasem a takovou neostýchavostí, která však vždy s obyčejnou benátskou zdvořilostí spojená byla; že já jsem na rozpacích byl, nevěda čili to almužny od žebráka prošení, čili dluhu od věřitele žádání, aneb daně od nějakého baše a dože vybírání. Byť to jeden z oněch benátských, někdy bohatých, aspoň mocných a slavných Nobilův, jejichž rodiny nyní upadše schudly, ovšem některé až na žebráckou hůl přišly, tak že pracovati nechtějice aneb i neumějice z darův a z milosti jiných žijí. Tito upadlíci ale pýchu svého starého rodu a nádhernou povědomost předešlého vysokého stavu posavad neztratili; oni ji ukazují i při samém žebrání tím, že ne oni k dobrodincům jdou a se ponižují, ale žádají, aby tito k nim přišli, zvláště pozorují-li, že počestní a cizinci jsou. K tomu cíli je buď ústně, buď listovně do svých domův zovou, zde jim svou potřebu a žádost přednášejice, aneb i na cestě a jiných veřejných místech, nejvíce večerním časem, lidi mimojdoucí hlavy kyvnutím, prstem, posunky aneb jiným návštěvám k sobě volají, a teprv když tito k nim přistoupili, podporu od nich ne tak prosí,

jako raději žádají, nehnuce se při tom s místa svého. Tohoto panskošlechtického způsobu žebření nikde jinde jsem nepozoroval: musím však vyznati, že mne téměř více proniknul a k dobročinnosti naklonil, nežli nezbedné čtvrt hodiny za vozem běhání a skřechení, anebo ošklivé hadrův, vředův a jiných částek těla vystrkování, zoufanliné kvílení a těmto podobná smyslův trápení a dobrodinův pronásledování.

Zahradu na konci Nábřeží Slovanského dal Napoleon udělati nesmírným nákladem, neboť kamení a země k tomu cíli na lodích z Istrie sem dovážena býti musela. My však, mimo několik psův a koček, nikoho zde nenašli. Vyhliídka odtud na moře krásná; stromové vysoké ještě v úplné zelenosti; ale Benátčané nezdají se býti milovníci přírody, aneb vlastně milovníci původce těchto zahrad, jenž jejich obci nohy podrazil. Tato zahrada jest malá náhrada za tak velikou ztrátu: ona jest Benátčanům bolestný nercili ošklivý památník, postavený zde od nenáviděného cicince. — Mezi památkami, které se zde nalézají, jsou: palác žalární od Sansovina, vně jasného a usmívavého slohu, jakž jej někdy řecká svoboda milovala; veliký hostinec královský; palác Craglietto, kde znamenitá sbírka obrazův, pod číslem 3838; chrám a špitál Della Pieta, se slavným hudebním ústavem pro panny; několikrát v týdnu, zvláště v neděli, provozují zde panny zpěv a hudbu chrámovní. Před tím zde první vláští zvukoskladači a hudebníci usazení bývali. Panny zde bydlící jsou jen jako polomnišky; ukazují se veřejně v rouchu světském a při vdávání se dostává každá věno dvě stě dukátův; zde také stojí dům prostřední velikosti, v němž přebýval někdy slavný básník František Petrarca, co vyslanec knížat milanských k benátské republice. — Dlouho jsme se dobývali v tomto domě do těch pokojův, v nichž básník tento bydlel. Příčinu toho nemohli jsme vystihnouti, až nám u pozemí tamž bydlící kupec řekl: „Mojí páni! tam nenajdete, čeho snad hledáte; příbytek Petrarchův jest nyní poustka a hospoda vědných lidí.“ Nám nezáleží nic na lidech nyní tam bydlících, ale na místnosti, ve které někdy muž ten bydlel, odpověděl já. Jest to dům už arci dávný, všecko v něm zprachnivělé, stupně, schody, stěny, a samy chyže malé, nepleché: ale výhled na loď mořské a život benátský přeutěšený.

Reč o čtvrté jubilejní slavnosti vynalezeného knihtiskařského umění r. 1840.

Slavtež národové, co na zemské kouli bydlíte,
Vděčně jméno muže, knihy jenž tisknouti učil vás.
Ctíme-li dobrotivých nálezkyň olivy a orby,
Ctíme-li sázeče rév, nálezce slavíme-li lókkv:

Kterakou takovému

Stavěti dáš, mládež smyslná, umělci památku!
Slavte ho, národové; že však ani kraj světa vešken
Důstojnou s to není jemu odměnu dáti: alespoň
Úmysl povděčný chvalnou projevujte mu písní.

(Bohusl. z Lobkovic.)

Památku velikých událostí světa a člověčenstva od století do století zachovávati a slaviti; známost uslechtilých skutkův, zásluh a dobrodění od předkův učiněných u potomkův obnovovati a rozšiřovati; jména znamenitých mužův ze tmy minulosti na světlo přítomnosti vyvoditi a jim dlužnou úctu i vděčnost prokazovati: toto jest pro tvory rozumem obdařené, jako jsou lidé, jedna z nejsvětějších povinností. Nebo tím nejen že člověčenstvo samo sebe ctí, cítíc a jevíc povědomost důstojnosti svého vlastního přirození, ale i slavením a zvelebováním ctnosti jednotlivých lidí, tisíce jiných k milování jí probuzeno a rozhorleno bývá. Proto čím vděčnější a uznalejší jsou národové k velikým svým a člověčenstva dobrodincům, čím častěji sobě jich skutky a případnosti připomínají a za příklad k následování představují; tím obyčejně šťastněji kráčejí na cestě vzdělanosti: naproti tomu, čím nedbalejší a netečnější k památným úkazům a proměnám života; tím bývají i surovější a v osvěcenosti zpозdilejší. A kde moc i moudrost boží v jasnějším světle spatřovati, kde jeho řízení světa a vedení lidského pokolení více obdivovati se můžeme, jako v památce takových příběhův, jejichž následky na tělesné i duchovní, časné i věčné štěstí celých národův se vztahují?

K takovýmto událostem přináleží i ta, jejížto čtvrtou stoletou památkou celá osvěcená Evropa, anobřž celý vzdělaný svět, právě tohoto léta, jmenovitě v přítomném témdni, jakožto na den Jana křtitele slaví, totiž vynalezení umění knihtiskařského, které se stalo

r. 1440 skrze Jana Guttenberga a některé jeho pomocníky. Všecky noviny a časopisy jsou nyní naplněny všelikými zprávami a rozpravami, životopisy, pojednáními a pochvalami o této věci; nejen jednotlivé spolky a tovarystva, ale celá města; krajiny a národové činili od dávného času přípravy k hodnému slavení této památky a ku prokázání cti i vděčnosti nésmrtdelnému tomu, o celé člověčenstvo výborně zasloužilému muži, který tak šťastný byl, toto ušlechtilé a blahodějně umění první vynajíti. Řezbáři zhotovili sochy a podobizny, litcové litiny, malíři obrazy, básníři básně, hudebníci zpěvy a hudby, spisovatelé a knihkupci stkvostné památné knihy k této řídké a slavné příležitosti, jimiž zvelebují hned původce; hned samo umění. Této pak všeobecné pozornosti ono i ovšem hodno jest, nebo mezi všemi nálezky a objevy, které v novějších časech učiněny, aneb zdokonaleny a povšechně rozšířeny byly, a na nynější přetvoření člověčenstva nejvíce působily, jako ku příkladu vynálezek kompasu při plavectví, ručníčného prachu při vojenství a těmto podobné, jest knihtiskařství nejznamenitější, ano svým mnohomohoucím působením všecky převyšuje a proto i největší úcty a nejvděčnějšího svěcení památky jubilejní zasluhuje.

My v našich okolnostech, pravda, to a tak k tomu cíli činiti nemůžeme, co a jak obyvatelé jiných krajin: a předce slušná věc jest, abychom při tak památné věci i my němi a nepohnuti nezůstali, ale k této všeobecné slavnosti a radosti křesťanského světa se připojili, poněvadž nejen v jejich následcích a dobroděních účastnost máme, ale ona i sama v sobě, jako jedna z nejpamátnějších událostí světa příležitost nám zavdává ke mnohým nábožným myšlénkám a pronikavým citům. Tu zajisté jako v zrcadle vidíme, kterak bůh o duchovní dokonalost lidskou neustále laskavě pečuje, kterak ze století na století širší a snadnější k tomu všem lidem otvírá cestu, kterak nám k tomu veždy hojnějších prostředkův a způsobnějších propůjčuje nástrojův. Církev pak a nábožnost mají býti matky, přítelkyně a pěstounky všeho, co velikého, znamenitého a krásného jest. Jsouť to požehnání a dobrodění celých čtyř století, jejichž rozmanitost a velikost stěsňují a představují se nám v povědomosti této jubilejní hodiny. Světíváme-li v chrámech našich památku Nového roku a času, památku žně a polních obrod, památku vítězství a pokoje a jiných tělesných darův božích:

tím více slaviti sluší památku takových dobrodění, která se na nesmrtedlnou duši vztahují, spojena jsouce s náboženstvím nejtuzším svazkem. Ale to jest právě, o čem obšírněji mluvili míním, totiž že i my příčiny máme slaviti stoletou památku vynalezení knihtiskařského umění.

Kdežto 1. samy tyto příčiny, potom pak

2. způsob hodného jí slavení sobě ukážeme.

Ne nám, Hospodine! ne nám, ale jménu tvému sluší čest: i tudy když spatřujeme, že se skrze um a vtip lidský něco velkého stává a jeho díla tvým se podobají, i tudy veď nás naše llibost a podivení nad tím jen ku radosti v tobě, ty jenž působíš všecko ve všech nás. Amen.

Vynálezce knihtisků oslavovali a oslavují až posavad, obzvláště při tomto čtvrtém jeho jubileum, všechny krajiny začínajíc od Renu až k Volze, Visle a Dunaji, od Temže až k Tiberu, Nilu a Gangesu. K těmto slavitelům knihtiskařství chceme se i my, v prostotě a skrovnosti přivtělit; důvod k tomu nás zavazující a pobízející jest už ten, poněvadž

1. *Ono jest potěšitelným důkazem vynalezavosti člověka.*

Rozmanité jsou moci a schopnosti duše lidské, jimiž ona jako slunce paprsky ozdobena jest, ale žádná není výbornější, žádné člověka tak bohu podobným nečiní, jako nalezavost a tvořivost ducha, kterou člověk buď neznámé věci odkrývá a objevuje, buď ze známých nové skládá a tvoří. Tato vynalezavost může místo míti ve vědách a v umělostech, v řemeslech a jiných obchodech. Co jest v náboženství zjevení boží skrze proroky a pobožné muže, to jest vynalezení v uměních a v životě. Každý veliký a užitečný vynálezek jest jako dar z vyššího světa. Čím vzdělanější jest národ, tím účinnější jest při něm vynalezavost, tím více se rozličných nálezkův v něm zjevuje: čím nevzdělanější a tělesnější, tím tupější a nedbalejší bývá v této věci. Nebo k vynalezení něčeho potřebno jest skoumání, přemýšlování, zkoušení a srovnávání, slovem namáhání duševních sil. Nejen všechny naše školské nauky, známosti, soustavy, nejen všechny občanské zákony, práva, pořádky, přípravy, nejen všechny léky a prostředky k zachování zdraví a života, ale i všechny naše stroje a nástroje, všechny nádoby a nářadí, příbytky a oděvy, všecka umělecká, promyslná a řemeslnická

díla, k pohodlí aneb k okrase života přináležející, začínajíc od vznešených palácův, chrámův, věží a zahrad až k mistrovským hodinám, varhanám, lodím, mlýnům a těmto podobným věcem, jsou plodové vynalezavosti. Ale žádný z těchto vynálezkův duchu lidskému k větší cti a slávě neslouží, žádný o jeho vznešenosti takového svědectví nedává, žádný životu většího požehnání nepřináší, jako vynálezek knihtiskařství. Ono teprv dalo vážnost, zřetelnost, sílu, bohatství a stálost řeči lidské, ono slovům propůjčilo křídla, na nichž létati mohou od východu k západu, od století ke stoletím, od nejvyššího člověka k nejnižšímu. Ústní řeč jest obmezena jen na malý okres, její sdělování a rozšiřování skrze posluchače může zfalšováno anebo skrze zapomenutelnost a nedorozumění znepodobeno býti. Písmo a přepisování knih jest dílem obtížné a zpozdilé, dílem drahé, a právě proto jen některým lidem přístupné a možné; jednotlivá písmena, listiny a rukopisy mohou snadno zničeny býti skrze oheň a vodu, skrze vojny a zeměřesení, aneb i skrze lidské zlo-myslníky: ale skrze tisk mohou se knihy v tak nescísný počet rozmnožiti, že by i na jednom místě zahynuly, na jiných místech se zachovají. Myšlénka se slovem zjevuje, písmem rozšiřuje, tiskem zvětčuje. Knihotisk zničením toho, co v rukopisu osobního a jednotlivého jest, vkročuje do širého světa a požaduje všeobecnou platnost: odtud jeho mravná, téměř čarodějná moc, kterou i sám spisovatel při prvním spatření tištěného díla svého cítí. Ostrovtipnost lidská už předtím byla vynašla písmo, znaky a obrazy všeliké ku vyražení myšlének a k odevzdání jich potomkům, ano i litery v dřevo anebo v kov vřezané, ale nepohyblivé: teprv Jan Guttenberg po mnohých průbách a zkouškách vynalezl litery pohyblivé, které se skládati a rozbíratí, a netoliko jednou, ale mnohokráté a pro všelijaké knihy potřebovati mohou. Nad tímto ale šťastným nálezem a vítězstvím ducha lidského nade všemi překážkami i my přičinu máme radovati se, nebo i my lidé jsme, a cokoli některý člověk svým nalezavým důvtipem dobrého a znamenitého zplodí, to se i nás týká, to slouží k ozdobě celého člověčenstva. Ale nejen jako lidé, než i jako křesťané máme my přičinu díl bráti na slavnosti památky vynalezení tisku, poněvadž

2. v něm spatřujeme šlepije zvláštní boží prozřetelnosti. Knihliškařské umění zjevilo se v patnáctém století, a tak tedy právě v tu

dobu, kde bylo k službě člověčenstva nejpotřebnější a nejpříhodnější. Ono vystoupilo na divadlo světa v ten čas, když se národové ze sna a mrákoty tak řečeného středověku probuzovati počali k novému životu; když po tureckém dobytí Cařihradu poklady řecko-římské vzdělanosti před barbary do Evropy se utekly a zde vlast a rozšiřování si hledaly. Všem těmto prvotinám a potřebám zavítalo knihtiskařství právě vhod ku pomoci. Bez něho by novoevropské světlo v literním umění právě tak nebylo mohlo u nás vítězství obdržeti, jako ho posavád neobdrželo v těch krajinách, kde knihtiskařské pomoci a podpory nemá. Ducha zajisté z němých těchto znaků tiše mluvícího už ani hluk křížových výprav a plukův, ani třeskot zbroje, ani hlahol bubnův, ani hřímání děl, ani lomcování řetězův a skřipcův nepřezvučí. Nepatrný kov, z hlubin země dobytý, dal myslénce téměř všudypřítomnost, nekonečnost a neodolatelnost: jemu za tu blaženou naději děkovati máme, že nám a potomstvu duchovní poklady ve bouřech času tak zahynouti nemohou, jako národům v starověkosti. Co ale samo řízení boží s tak velikou moudrostí uspořádalo, co ono v tak pohodlném a příslušném času darovati hledělo; nač ono tak bedlivou pozornost mělo: my jako křesťané sobě toho už proto všimati a vážiti máme s tou vírou, že to něco znamenitého a dobročinného býti musí. A tak jest skutečně; i ty

3. *dobročinné následky, které z knihtiskařství vůbec vyplývají, ukládají nám povinnost vděčného při této příležitosti rozpomínání se na ně.* Jestliže blaženost jak celého člověčenstva tak i jednotlivých lidí v osvěcení rozumu a ve šlechtění srdce záleží, a jestliže oboje toto ničím jiným šťastněji působeno, vzdržováno a rozšiřováno nebývá jako náboženstvím a známostmi: tedy už od tudto patrná jest cena a výbornost knihtiskařského umění, které nejlepším jest prostředkem k tomuto cíli vedoucím, a které slušně v každém ohledu *spasitelným uměním* nazýváti můžeme. Knih-tiskařství způsobilo novou dobu v dějinách člověčenstva, dalo cele novou tvárnost životu a tovařistvu lidskému, spojilo všechny myslící lidi v jednu velikou duchovní obec, v níž národy k národům mluví-vají. Co je řeč pro lidskost, to je knihotisk pro vzdělanost: teprv skrze knihotiskařství vyšlo člověčenstvo z nezletilosti a stalo se dospělým. Jak smutný a obmezený byl stav vzdělanosti před knih-tiskařstvím i u těch národův, které vzdělanými nazýváme! Vzděla-

nost byla tam jen jméním některých vysokých a bohatých; ostatní lid neměl k tomu dostatečných prostředkův. Jedna odepsaná kniha stála někdy sta i tisíce! jak obtížné bylo školní vyučování, jak zpozdilé ohlašování, sdílení, rozšiřování známostí! Než hle jakovou proměnu učinil v tom tento nejbhlaohčinnější ze všech vynálezkův. Cena jeho dá se lépe cítiti než vypsati, prohledneme-li ty rozličné plody jeho od tištěné bibli až ku zpěvacím a modlicím knihám; od stkvostných vydání nejčelnějších spisovatelův všech národův a jazykův až k obyčejným denníkům, časopisům a novinám; od tlustých knih zákonův a práv, až ku každoročním kalendářům! Teď se ti nejlepší spisové ve krátkém čase pro miliony čtenářův za levný peníz dostati a skrze ně všudy známosti a ušlechtilé úmysly rozšiřovati mohou. Teď se každému snadno a skutečně vyplniti může ona žádost Jobova 19. 23: *Ó by řeči mé v knihu vepsány byly, anobř ó by rafiji železnou na olově pro věčnost vyryty byly.* Vědy a nauky učené opustivše kláštery a školy vstoupily do měst a vesnic, do palácův a domův; veřejné knihovny, národní školy, školské knihy, vychovávání a vzdělávání obecného lidu, jest téměř cele dílo a zásluha knihtiskařského umění. Ono rozprostírá osvětlu a vzdělanost na všecky strany a stupně života; ono vystavilo kazatelnic, z nížto jedním časem a hlasem k celým národům a k nejvzdálenějším krajínám mluvití možno. Jako světlo slunce žebrákovi i knížeti společno jest, jako déšť roli chudého i bohatého skřopuje: tak knihtiskařstvím stali se pokladové ducha všeobecným jméním. Ono pravdě propůjčuje tisíce kovových jazykův, lež pak obnaženou vede na pranýř; ono založilo soudnou stolic, před kterou se i sami soudcové, vrchnosti a králové zemští postavovati a rozsudky nad sebou slyšeti musejí. A jakové zásluhy má knihotisk o rozšiřování křesfanského náboženství mezi pohany! Indové, Peršané, Čiňané, Mongolové, Turci v Asii, Marokané, Abesiňané, Madagaskařané a jiní černochové v Africe, divochové nad Oronokem, Niagarou, Ohiem a Misisipim v Americe čítají nyní slovo boží ve svých řečech; více než do sta padesáti jazykův jest už písmo sv. přeloženo, tištěno a mezi pohany rozmnoženo, čím se vykořenění zasetého mezi nimi Evangelium při zniklých bouřích a pronásledováních téměř nemožným učinilo, s náboženstvím pak křesfanským i křesfanská osvěta a vzdělanost do všech dílův světa se rozšířila. A však netoliko všeobecné,

než i obzvláštní příčiny máme my k tomu, abychom se přiučastili ku přítomnému slavení jubilejního léta; nebo

4. *knihliškařství už i nám, našemu národu, naší řeči a vlasti znamenitou službu prokázalo.* Mezi všemi sousedními národy a krajinami přináleží náš národ a naše krajina k nejprvnějším, kteří po tomto dobročinném vynálezu sáhali a jeho užívati počali. Nebo už roku 1468 tištěna byla kniha „Kronika Trojanská“; roku pak 1473 nalézala se knihliškařna i v Budíně. Roku 1475 byl Nový zákon, a 1480 už celá biblí v naší řeči tištěna. Od toho pak času až podnes byla písma svatá Starého i Nového zákona v našem jazyku asi padesátkrát vydávána a tištěna. Kdo pak může spočítovati ta všelijaká kázání a řeči, kdo školské knihy, kdo hospodářské, lékařské, řemeslnické spisy, kdo básně a bájky, letopisy a životopisy, mluvnice a slovníky, a jiné těmto podobné knihy, které v přeběhu těch čtyř set let, od počátku knihliškařství až posavad ve všech kmenech a nářečích našeho slovanského národu na světlo vyšly, — tam glagolskými, tu cyrilskými, tam latinskými, tu německými literami tištěné? Komu není známo jméno Adama z Velešlavína, jehož krásně psané knihy i mezi námi se nalézají a čtou, který pro své veliké zásluhy o knihliškařství a vydávání knih *arciknihliškařem* nazván byl, a jehož smrt 35 tehdejších znamenitých básníkův opěvalo? A jakže bychom při dnešní příležitosti zamlčeti mohli slavnou Králickou knihliškařnu jednoty bratrské v Moravě, kde vyšla nevyrovnaná šestidílná biblí a jiné nábožné knihy, mnohé požeňání na náš lid vylévající, které žádný třešřivý Koniáš plamenem spáliti nestačil. I ve slovenských našich krajích pod Tatrami kvěily už v 16. století mnohé knihliškařny, jako jmenovitě ve Hlohovečích, v Trenčíně, v Žilině, v Trnavě, v Bystřici a jinde. A však nejen přijímal a užíval náš národ dary tisku sám pro sebe, nýbrž je i dával a vyléval na jiné národy prostředkem tisku; neboť — ať jiné mlčením pomínemo — jedna jediná školní knížka od syna našeho národu a v naší řeči sepsaná pod názvem „Brána jazykův“ takové chvály a přízně u všech učených i neučených získala, do tak mnohých cizích a nejen evropských ale i asiatských a jiných řečí překládána byla a bývá, že mimo biblí svatou neví se podnes o žádné na světě knize, která by tak mezi národy rozšřřena a tolikrát zнову tištěna byla, jako tato. Tak

hle mnoho dobrého už mezi námi knihtiskařství způsobilo, takové ovoce ono nám a člověčenstvu posavad přináší.

Z toho všeho vidíte, že bychom my vinu netečnosti, ovšem nevděčnosti na sebe uvalili, kdybychom se nepřitovarišili k těm zástupům a národům Evropy, anobř celého světa, kteří nyní čtvrtou stoletní památku vynalezení ušlechtilého umění knihtiskařského slavně a radostně obnovují. O zavázanosti naší k tomu už nikdo mezi námi pochybovati nebude: ale ještě otázka jest o způsobu, jak tuto památku nejlépe slaviti můžeme. Nám ani nelze, ani neslušno, tak jako jiným skrze sloupy a obrazy, skrze hody a radovánky, skrze hudbu a střelbu, skrze průvody a praporece tyto stoletiny ozdobiti: i jakže je tedy předce slaviti máme, aby i pro nás požehnané byly?

1. *Chraňme se závisti a omrzlosti nad tím, že vynálezce tisku ne našemu, ale jinému národu přináleží.* Jsou lidé, jsou města a národové, kteří by všecky znamenité vynálezkyně a slavné muže všech národův sobě rádi přivlastniti a jejich jmény před světem se chlubití chtěli; oni k tomu cíli skrucují a vyvozují všelijak jejich jména ze své řeči, vyhledávají a donášejí z daleka všemožně nucené důvody, podvržené listiny a rodopisy a těmto podobné prostředky, chtějíce tím slávu svého národu rozmnožiti. Někdy ovšem sama starodávnost anebo pochybnost a nejistota věci příležitost k takovýmto hádkám a rozepřím zavdává: tak se o vlast a místo narození nejslavnějšího řeckého básníka sedm měst vadilo, každé je sobě osvojující. Tak jest i s vynálezcem knihtiskařství: tři ba vlastně pět národův vedou spor o to, komu tato čest patří, totiž mimo Čiňany a Židy, u nichž už dávno tištění novin a modliteb pro lid stálými literami v užívání bylo, Holandci — jmenovitě město Harlem, Němci — jmenovitě města Strasburk a Mohuč, a Čechové — jmenovitě město *Kutná Hora*, německy *Kuttenberg* aneb *Guttenberg*. Mnoho o tom už psáno, mnoho mluveno, ne bez jakési národní předpojatosti a vášnivé rozhořčenosti. Jakkoli i já rád bych této slávy našemu národu přál, předce pravda vyšší jest mi než samoláska. Aspoň jak nyní věc stojí, nejmnožší a nejhodnověrnější důkazy mají posavad Němci na své straně, že ne sice vynálezce, nýbrž jen znamenitý zdokonalitel a opravce knihtiskařského umění byl Jan Gensfleisch přijímám Gut-

tenberg, rodilý z města Mohuče. I budme tedy spravedliví, sudme o jiných čistolidským srdcem a nezávistným okem, nechejme jim tuto zásluhu o člověčenstvo, neboť nemohou všickni všecko; jen ať i oni též naše zásluhy uznají. Neuvadlý věnec tomu, ze kteréhokoliv národu poslému muži, který myšlénku okřídлил a znesmrtelnil, který neshasitelné světlo do temného života vnesl, jehož větrům a bouřím, jakkoli dující, zfouknouti nelze; každý vnově tištěný list jest spolu i vnově zelenající se list na koruně jeho slávy. Těšme se z toho, co jiní národové dobrého a chvalitebného učinili, jenom to od nich žádejme, aby oni nám našich mužův nebrali, naše zásluhy sobě nepřivlastňovali, naši národní slávu neumenšovali a nečernili. Pole vynálezkův ještě není zavřeno a skončeno, ono jest nesmírné; proto nehledejme cizího peří k naší ozdobě, ale raději hledejme vždy ještě jiné nové nálezky ke šťastnějšímu napomáhání cílův života. Varujme se při tom i všelikého modlářství a přepjatého nadsazování, které někteří lidé s knihtiskařstvím a s jeho vynálezcem provozují, připisující jemu samému všecko novějších časův štěstí a osvícení jak v církvi tak v obci, jakoby všickni ostatní národové a lidé byli spali, a všickni ostatní skutkové a vynálezkové bez účinku a užitku byli zůstali. Bůh k dosažení jednoho cíle často tisíce osob, vynálezkův, událostí a prostředkův užívá, třeba i na rozličných místech rozptýlených, ale božím působením v jedno řečiště plynoucích. Anobř soudíme-li spravedlivě, sám Guttenberg nestal se velikým a zasloužilým skrze vymyšlení svého vynálezu, nebo tento už dávno před tím byl v pečeti a dřevorezbách, ale skrze tu zřetelnost, se kterou on jeho zdokonalení a v obecnost uvedení poznal, a skrze tu umělost a setrvalost, se kterou je i vyvedl. Památku tuto hodně slavíme,

2. ač toho daru, který nám ona dala, moudře a svědomitě užívati budeme. Milováním, čítáním a rozšiřováním užitečných knih nejděčnějšími se staneme bohu za tento prostředek vzdělanosti, nejzručnějšími k jeho vynálezům a nástrojům božím za jejich mnohé práce a obtížnosti, které při tom podstoupili. Knihy dobré jsou učitelkyně našeho rozumu a připravovatelkyně duši ku věčnosti, jsou poselkyně vyššího světa k nám, rozšiřovatelkyně slávy boží, hlasatelkyně pravdy, nádoby moudrosti a pobožnosti, stodoly

duchovního chleba, jsou studnice a řeky, z nichžto nejvýbornější známosti vážíti můžeme; proto sám duch boží radí: „Ptejte se na písma, nebo kterékoli věci napsány jsou, k našemu naučení napsány jsou.“ Proto jest čítání knih, obzvláště za našich časův, u všech národův obyčej velice oblíbený a rozšířený, nejen mezi učenými ale i neučenými, mezi měšťany i rolníky. A to i slušným právem, nebo starosvětská drahota a řídkost knih zmizela a proměnila se v lacinost a hojnost, a proto hloupým a nečítalým zůstati, jest nyní větší vina a hanba, nežli byla předtím. Pravda jest, že náš národ ještě z tohoto ohledu jiní šťastnější národové převyšují: a však i u nás se už chuť a náklonnost k čítání knih vždy více rozšiřuje. Pěstujme tento krásný květ mezi námi pilně, nebo on jest vůdcem a branou k národní vzdělanosti. I vy nižších stavův lidé, milujte knihy více než karty, kostky, hry a jiné ničemné kratochvíle; zaneprazdňujte se čítáním obzvláště v nedělních dnech a dlouhých zimních večerech. Pakli že pro chudobu vy sami knihy kupovati nemůžete, hleďte čtenářské spolky zříditi, společné knihovny s jinými založiti a tak sobě pomáhati. A však vystříhejme se při tom zlých, mravům škodných a náboženství podkopávajících, aneb i pověřčivých knih; vyvolme sobě jen lepší knihy, nečítejme příliš mnoho, ale jen tolik, kolik duch náš ztráviti může; co čteme, obraťme to k našemu vzdělání, k naší všestranné dokonalosti: tak se vynálezku knihtiskařského, božím řízením nám daného, hodnými staneme. Ještě bych jednu upřímnou radu měl pro vás: chcete-li hodně slaviti a užívati tohoto umění, tedy

3. *dávejte své syny na toto umění a řemeslo, aby se jemu vyučili a jím někdy národu i bližním prospěšni byli.* Chvála pracovitosti nemůže se lidem našeho národu odepríti, anť jí téměř všechny jiné národy daleko převyšují a i za jiné a pro jiné dělají; ale tato pracovitost jest vůbec předce jen jednostranná. Větší počet lidu našeho národu vykonává jen tělesné práce a hmotné roboty, pracuje jen tělem a pro tělo, pro chléb, pro oděv a jiné časné potřeby: velice malý naproti tomu jest počet takových, kteří by se duchovním pracími a uměleckým dílům obětovali. Odtud pochází u nás ta nerovnost národního života, podlé níž národ náš mnoho hospodářův, rolníkův, pastýřův, mnoho oráčův, žencův, kopáčův, mnoho dělníkův, nájemníkův, nádenníkův a jiných mozolných robot-

níkův má, ale skrovně ještě rozšafných řemeslníkův a kupcův, a ještě méně promyslníkův a umělcův, k jejichž pracím se netoliko síla těla a údův, ale i schopnost ducha, rozum a rozsudek, ostrovtipnost a vycvičenost vyhledává. A předce praví písmo svaté: že ne samým toliko chlebem živ bude člověk. Toto nesměruje k opovržení jiných řemesel a obchodův, nebo každé poctivé povolání jest dobré a potřebné v životě lidském; ale čelí toliko k oblažení a k oslavení našeho národu, k němuž promysl a umění, kamž i knihtiskařství patří, nejjistější cesta jsou. Jen tak zajistě duchovní a rozumný živel v životě našeho národu dostane převahu a panství nad posavadním, zvrácenému blízkým, tělesným: jen tak může i vyžilý a stárnoucí národ ještě sám sebou znovu oživnouti a omladnouti.

Tímto způsobem svěťme i my tuto slavnost knihtiskařskou. Nebudme necitelní k mistrovským dílům a vynálezům; to jest zle rozuměná pobožnost, nercili hříšná pošmournost, vše opovrhovati, cokoli jest plodem důvtipu lidského, a člověka věždy jen se smutné a nízké stránky považovati. Náboženství a umění obtulují se společně tak, že jedno bez druhého nic nestojí: v jednotě ale, nejen že vespolek utěšeně si napomáhají, nýbrž i spojenými silami člověčenstvo k jeho účelu spěšněji vedou. I v uměleckých dílech lidských duch boží věje, ona jsou svědectví o tom, že Stvořitel člověka k obrazu svému stvořil a jen málo menšího andělův jej učinil. Díka tedy a chvála všem o lidské pokolení dobře zasloužilým mužům, umělcům, vynálezům; oni jsou naši dobrodincové a boží poslové; díka tomu, co první psaní a litery vynalezl, díka tomu, co papír vynalezl, díka tomu, co knihtiskařství vynalezl: oni více pro štěstí člověčenstva učinili, nežli všickni mocnářové světa; oni ve skutek uvedli tu výpověď Páně, že *jestliby lidé mlčeli, kamení mluvíti bude*; nebo kde lidský hlas mlčí, tam mluví z kovu lité písmě, tisk, kniha. Díka ale a chvála největší tomu, který se i skrze lidskou umělost a vynalezavost oslavuje, který i skrze vynálezek knihtiskařský nás k poznání a obdivování se jeho moudrosti vede tak, že s nábožným Zachariášem i my zvolati musíme: *Požehnaný pán bůh, otec nebeský, že navštívil lid svůj a učinil jemu vykoupení, že prokázal milosrdenství otcům našim, aby dáno bylo umění spasitelné lidu jeho a světlo národům sedícím v temnostech. Amen.*

XXXX. PAVEL JOSEF ŠAFAŘÍK.

(Nar. 1795.)

Mé zpěvy.

Plésám hospodinu! vzhůru davem světův

Vroucně zplápolalá písně letí perut

K stánkům světlooděncův,

K světějším serafův sborům! —

Kdo jsem já zeměsyn? že vzletem ohnivým

Z pozemských se mezi hvězd vinu k obrubě?

Nízký je v prachu byt můj;

Nízké jsou v prachu mé zpěvy.

Však mocný v prachu pán! — Díka mu! díka mu; —

Do tmy pohlubená dřímala má duše;

Jarní sladce bolesti

Ještěť srdce nezalkalo:

Když aj bleskookem s výše nebes cherub

Na mdlý kmen duše mé lauč života sklonil!

Citím chřestělo poupě;

Stkvostnost růže se rozlila. —

Ach klidný zoře svit bouřku podál nese!

V kastalských dolínách snem diamantovým,

Ranní péče milostným.

Dárcem, věštec opásaný

S vábnou v lůně lepých krás amarantových

Pohrával kytarou; buď plesem omžený

Ploul harmonie proudem,

Buď smutkem vztetelil struny,

Bezpečný! neviděv, jak mu odumdlelá

V bedrách síla klesá; jak řeřavé dechy

Náhlý val vlnobitný

S rozkošným utrhá břehem!

Černý nad zeleným rájem oblak visel,

Až jasnou nade ním Pán duhu vystavil,

A své krásy paprskem

Vadnoucí porosil duši.

Jest mocný v prachu pán! Díka mu! díka mu!

Onť oblouk pokoje přes prsy rozklenuv

Bleskem dno zdroje hřívá,

V němž kalný třepetá život.

- Aj vroucí plamenem proudně Vezuv kypí

V blankytnou nebe tvář; aj řeřavá polem

Chřestí krev z jeho rány;

Bouř mu v hloubi prsou zraje:

Ant' lehkou pode ním lodku na břeh veda

V obraznou hladinu zvolně hledí plavec:

Hledí v krásy tajemství,

Svítilí na vodách plamen;

Tak nechť kouř z oběti v hloubi prsou zňatých

Zaclání struny mé; nechť genius volá:

Aj tvé krásy tajemství!

Věčné, Slávie, mé hoře!

Když jen odražený sladčeji přátelům

Zábřesk nádra kojí, ohlas uším vzeje:

Aj tvé krásy tajemství!

Věčné, Slávie, mé vděky!

Slza lásky.

Darmo toužebnou oka zář zapadlé

Víčko zastírá; duše jih se kradmo

Ve tmě rozvádívá plamenem polívá

Líce panenské.

Tak svatou tvář své zpanilosti zorní

V oblakův tajné zavítí slunéčko

S východem hříží; ale blesk se rouškou

Vnadněji prýští:

Až vřelou setřev slzu ve brunátném

Lůně červánkův vznešený paprskův

Tvorce zaplěsá a novou zanítí

Tvorstvo radostí. —

Vzezři, žádoucí! studu tvého krůpě
 Sladce prahnoucí duši mou napájí;
 Sladčeji vzešlá oka zář okrálé
 Srdce mi kouzlí!

Časové.

Brzkým kvapí nazpět časy letem
 Do bezedné věkův hlubiny;
 Mizí, lehkým zhrdajíce světem,
 V temnou říš a v šeré doliny:
 Náš pak život, když um s vyražením
 Divné jejich cesty sprovází,
 Sotva jedním porozkošiv zřením,
 S nimi v plném blesku zachází.

Jako řeka, tokem ježto skalným
 Pořád žene vlnky ječící,
 V moře, z něhož vznikla, s hlukem valným
 Řídí kroky spěšně běžící:
 Takť i časův původ mlhy husté
 Kryjí nevystíhlé věčnosti;
 Zátok doly tamto tají pusté
 Mdlému oku naší křehkosti.

Kam jsou, přátelé, kam jasní dnové
 Zaletěli prošlé radosti?
 Kam se, medle, s tváří liljové
 Poděly ty růže mladosti?
 Kde jest oheň, ježto malovala
 Živá čilost vzhledu libého?
 Kde jest síla, která vynikala
 Z krokův jinocha vždy bystrého?

Vše to polkla propašť nelitostné
 Doby, ježto světu panuje!

Ta, ta krásy utěšené, stkvostné
 Rozmanitých tvorův zničuje!
 Silný topol, k hvězdám vznášející
 Přelustá svá pyšně ramena,
 Hrdý rek a červík v zemi spící
 Rovně křiví před ní kolena.

Tak-liž všecko časův moci couvat
 Musí tvorstvo viditelné?
 Nemůže-liž sobě člověk troufat
 Sklíčit soky nesmrtelné?
 Zdaliž vždycky bude nářkami
 Nad osudem tímto zuřivým?
 Neustále hlasem teskným lkáti
 Pode jarmem příliš důtklivým?

Ha! už vidím stezku, již jda budu
 Ukladům se časův vysmívat!
 Vidím zvýšenější nad osudu
 Právo byt, kde mohu obývat!
 Ona stezkou moudrosti a ctnosti,
 Tento chrámem sluje zbožněných;
 Ty vně pomezí jsou smrtelnosti:—
 Kým se stanu jedním z blažených!

Na rozloučenou V. P—.

Z jara, když se nebe k zemi chýlí,
 V hluku světa, v chrámu vědy střízlivé,
 O tam teskno, teskno duši citlivé—
 Zefyreček u studánky kvílí.
 V létě, když ze slunce oheň střílí,
 Aneb oblohou se honí blesky bouřlivé,
 O tam vadne, vadne srdce ohnivě—
 Pod nebem jen zdar má květ a býlí.

Co ten lesk? a co jest z hluku v světě?
 Lesk ten zmizí, duté slovo odezní,
 Ve vlasti jen svítí dnové líbezní.
 Růže v puku, člověk v srdci květe —
 Bratře! tobě otcina stře lokty vsťříc,
 Blaze v ní! ó jdi, a cif, a nechtěj víc.

Aristofanes a komedie stará.

Aristofanes, vznešený básník řecký, živ byl okolo roku 420 před nar. Kr. v Athenách. Místo narození jeho nám známo není. S ním zkvětlo a následovalo jaro, nejstkvělejší věk komedie řecké, která potud pouhé všední a neslušné frašky a šašky na divadlo uvozovala; a on jest ten jediný komický básník, od něhož nám řecké komedie, všech spolu jedenáct, v celosti pozůstaly, jichž asi 54—82 psal. Všecky tyto až podnes pozůstalé jeho hry, jednu toliko vyjmouc *Plutus* řečenou, počítají se ke staré komedii. Tato stará komedie byla z počátku velmi nedokonalá; měla svůj chór a byla v svátky, Bakchovi ke cti, s divou rozpustilou radostí a nezbednou prostopášností svěcené, nejprv sice po vesnicích, potom i v městě provozována, v níž se pospolitý lid více nežli vzdělanější a vycvičenější národu díl s zalíbením kochal. Ta se ještě docela vztahovala na skutečné příběhy v obci, sahala do správy její, brala předměty ze všedního života, přivozovala známé osoby pod známým skutečným jmenem na divadlo, a tam z nich posměch měla. Lid toho, třeba sám v ní přetřásán byl, nejen nezakázal, ale i milerád trpěl; nebo se každý aspoň na divadle skrze tuto básnickou smělost za veřejného soudce a svobodného měštěna v obci povýšena býti mněl. Teprv později, když se stav obce proměnil, zakázáno bylo známé osoby pod vlastním jmenem na divadlo uvozovati. Tuto starou komedii Aristofanes k veliké dokonalosti přivedl; jeho všeobsáhlý, nevystihlý vtip, jeho pramenitá, nepřebíraná veselost myslí, přes to všecko jeho čistota a zpanilost v řeči, krása ve vyslovení, ten líbezný, harmonický, od nikoho nepřevyšný, zřídka dosažený sklad a zvuk

jeho veršův, mu věčné dobyly slávy. Nevyrovnaná jest jeho důmyslnost, jeho schopnost u vynalézání předmětův a jejich vypracování, šťastný jeho um u představování lidských charakterův a jejich směšné strany, hluboká a pravdivá známost lidí, lidských povah, mravův a obyčejův, bystrý, všecko pronikající jeho pohled do tajemství srdce i myslí, kterémuž zajisté nic, co by smíchu hodné bylo, neušlo. Žeť pak on vtípem svým často příliš všedním, neslušným, neřádným a bězstoudným, žeť v satyře své nad míru dojímavým a trpkým bývá, žeť se nejen vrchnosti, vůdcův vojska i lidu, básníkův a j., nýbrž i nejmoudřejších a nejzasloužilejších mužův, jako Sokratesa, i lidu a národu svého, ba bohův i pocty jejich chytá, a ze všeho toho smíchy strojí: toť arci jest u nás něco neobýčejného, nevidaného a neslýchaného, a nemůže jináč, než po dokonalé známosti o stavu a položení divadla řeckého, staré komedie, povahy lidské — náležitě rozsouzeno býti; kdežto potom všecko v jiném světle spatřívno bývá. Kdožkoli se s Aristofanem a spisy jeho úplněji seznámí, ten jej, ať nic nedím o jeho vtípu, jako muže znamenitého, šlechetně smýšlejícího pozná, jehožto smýšlení dozajista věku a století tomu ke cti slouží. Nebyl on tou tichou, nábožnou dobromyslností proniknut, která v spisech Herodotových, Sofoklových, Platonových zavívá; neměl žádné náklonnosti k onomu hlubokému zpytování, mudrování a hloubání o důkladných vědomostech na hlubině lidského umění, jimž všickni jeho krajané tenkrát jako posedlí byli. Jeho důmysl s to také býti mohl, ale stezka, po níž jednou kráčet počal, jej odtamtud jinam vedla. Jeho komedie nejsou pouhé šašky, díla okamžení, prostředkové laskomin a nezřízeného obveselení; onyť jsou díla důmyslného ducha, plodové dlouhého přemýšlení; netěší samou toliko jasnou, nekalenou, nepřebíranou žertovností svou: z nich zavívá čistý, svobodný duch lásky k vlasti, milování pravdy, jednoty a svornosti. Dopouštělo-li ale tehdejší divadlo Athenské větších ještě a jemnějších myšlének, nebo nic? a může-li Aristofanes z těchto pozůstalých veseloher dokonale souzen býti, čili nic? — to jsou opět jiné otázky. Komedie vůbec nejsou nikdy čisté, samostatné plodiny ducha, bez ohledu na obecenstvo, na čas a okoličnosti jeho vzniklé a vzrostlé. Z toho se tedy ohledu i posuzovati mají. Po čem Aristofanes baží, jest pokoj

a přestání od nešťastné a náruživé vojny Peloponesské; zablazení záhubné samovlády některých polměsíých vůdcův lidu; zmužilý, pořádný, měšťanský život, místo převráceného, trampotného, učeného přesilení ducha; statečné vojenské vychování, jaké bylo za starodávna; právo, dobré řízení obce, v tragickém umění bývalá vznešenost a vážnost. Nemírnou tu prostopášnost a rozpustilost, nezřízené světáctví svého času všudy pronásleduje a škaredými barvami líčí. Už staří vykladači poznamenali, že on první polbloudilou komedii k užitečnějším, vážnějším a jemnějším věcem přivedl, an prý Kratinos a Eýpolis, jeho předchůdci, ještě příliš trpké a nemravné smíchy tropili. Už za časté Aristofanes od mnohých obviňován jest, žeby nezdvořilým a hrubým vtipem svým jiné zlostně mrskal a bičoval, žeby se jen obecné luze smíchy dělati snažil, žeby nejzasloužilejším mužům na cti utrhoval, a kdekoli mohl, je ráněl; mnozí spisy jeho svým úsudkem ze vsí mílostnosti, kterou sám božský Plato v nich našel a ctil, vyzouti, jeho samého lehkomyšlným, marným, utrhavým, sobeckým nazvati, a i to, když své spoluměšťany moudřejšími a lepšími učiniti chce, jemu v podvod, úlisnost, lesť a mamidlo vykládati hleděli.

Tak to jest, když člověka s básníkem v jedné osobě spolu máme. Obecenstvo řeckého divadla má se považovati jako tovarišstvo důvěrných přátel a docela svobodných lidí, kteří se beze všeho ohledu do vůle jednou obveseliti a nasmáli miní, a k tomu číli často někoho z prostřed sebe za předmět vyražení svého, aby tím větší smích byl, vyvolí, nikoli pak jako smíšenina cizozemcův, vyššího i nižšího stavu osob, kteří všecko na vlas berou, a jediné s tajným, potupným, jiné odsuzujícím a sebe v mysli ospravedlňujícím chechtáním a udušeným, ukrytým záštími, nepřiznání a nevolí za vděk přijímají. Kde veselost panuje, tam všecka zevnitřní zdvořilost a slušnost, která se na zvyku zakládá, před přirozením na čas ustoupiti musí, tam ani jistý stupeň surovosti, bujnosti a tělesnosti nikoho neznecti. Aniž se pak povahy mravův východních národův s našimi másti, a našim loktem měřiti mají.

Mezi námi a mezi nimi jest mezera valná. To úpění a horekování nad škaredými špinami Aristofanovými nemohlo předce zlatouštího spisovatele zdržeti, aby sobě spisův jeho pod poduš-

kou byl nedržel, a z nich se řečnictví neučil. Ti, kteří Aristofana jako špinavého škaredníka, nebo, ať dím s Homérem, nestudem podušilého, zlostného ošemetníka považují, bez mála na to nepochybně, že i ten jich vážný Aeschylus a čistý panenský Sofokles v satyrách svých bez pochyby mnoho pověděli; co se do našich besed nehodí. Kratina prý a herce jeho lid jednou z divadla vyhodil, protože nic mrzkého nepřednesl. Atheny a divadlo řecké, nejvíce ale Aristofana samého dobře znáti, a čteme-li komedie jeho, že na ně z divadla hledíme, domníváti se třeba: pak se za jisté co nejnevinněji a nejsladčeji při nich obveselíme.

Myšlenky o nejdávnějším stavu Slovanského národu.

Podle historie nejstarší o Slovanech hodnými příčinami a důvody donucení jsme přijímati za pravé, že kmen slovanský v Evropě rovně tak starý jest, jako příbuzní jemu kmenové litevský, německý, celtický, latinský a thracký, že sídla jeho v nejstarší době rozprostírala se od moře adriatského až k baltickému, od nábřeží Odry až ku pramenům Dněpru a Donu, a že lidnatostí svou už tehdaž nejlidnatějším kmenům evropským se vyrovnal anebo je i převyšoval. Domněnka některých, žeby Slované teprva v čas velikého stěhování národův uralských aneb něco dříve do Evropy byli vtrhli, teď už v pravém světle, totiž v celé své ničemnosti a nesmyslnosti nám se před oči staví. Tak velicí kmenové, jakýž slovanský býti vidíme, nikdy po jednou odjinud nepřicházejí, nábřž na místě vzrůstají. Tisíciletí pokojného přebývání ve stálých sídlech potřebí k tomu, aby některý národ takové rozšířenosti a lidnatosti dosáhl, v jakéž kmen slovanský na náklonku tohoto věku před námi se projevuje. Velicí a lidnatí kmenové vysílají svou čeládku, nadbytek lidnatosti své, co nějaké roje do cizích vlastí; samo však otcovské plémě ze zděděné, potem svým oplodistvené země ani dobrovolně ani bezděky jinam se nestěhuje, v ní vzrůstá, v ní dozrává, v ní též i umírá. Jednotlivé větve buďto samy se odštěpují, buďto násilně odrývány a jinam posouvány bývají; hlavní kmen zůstává nepohnutý tam, kdež v běhu tisíciletí hluboko do země se vkořenil, uléhaje zde osudu svému. Celtové, Germanové

a potomně i Slované vysílali mnohočetné pluky, národy, rodiny, buďto ku podmanění, buďto k zalidnění cizích vlastí; sám kmen celtický, německý a slovanský z původní své vlasti, v níž byl vzrostl, ve známé historické době nikdy docela a takorůzka s kořeny svými jinam se nevystěhoval. I jsouť tedy Slované rovnouž měrou s příbuznými sobě kmeny, s Litvany, Němci, Cely, Latíny a Řeky, prabydlitelé Evropy, od nepamětných časův jmětelé těch vlastí, ve kterýchž je v pozdější historické době sídliti spatřujeme. Nalezení toto Slovanstva ve Slovanstvu, čili vyšetření pravého původu kmene našeho, spojené s bedlivým skoumáním původu a pradějin ostatních, s tímto naším sousedivších kmenův, zameziti napotom, jakž pevně doufáme, cestu všelikému slepému a všetečnému plichtění Staroslovanův se Skythy, Sarmaty, Huny, Avary a jinými cizoplemenníky, jímž posavadní dějepis náš od domácích i cizincův tak ohavně nakvašen a ve smrduté kaliště nerůdných žvalla-
nin obrácen byl.

Historie našo od historie a starožitností jiných evropských kmenův, jmenovitě Thrakův, Řekův, Latínův, Celtův a Germanův značitě se dělí, a jest mnohem, nežli tito, chudší, an v ní mnohem méně o slavných činech předkův našich, o jejich bojech s cizími kmeny, vpádech do blízkých i dalekých zemí, o loupení, vybíjení a drancování měst a národův a t. d. vypravuje se a hlásá. Jest to sice pravda, kteréž zapírali nemůžeme, a však jí co zástěry a důvodu k malování povahy našich předkův na černo, jak mnozí, zvláště zahraniční spisovatelé čini, užívají za neslušné a nespravedlivé soudíme. Skoupost zpráv o dějech starých Slovanův má své příčiny jednak ve mravní povaze, jednak v zeměpisním položení národův kmene slovanského, a obojím tím dostatečně bez ujmy cti a slávy předkův našich, vysvětliti se dá. Dřevní Slované, ač rozumíme-li dobře jejich dějinám, co lidé krotcí, pokoje, orby, řemesel a kupeckého obchodu milovní, provodivší vždy raději život obhajný, nežli podmanivý, u cizozemských historikův, jmenovitě řeckých a římských, táhnoucích se obvykle jen po hluku válek a tiché velikosti národův málo všímavých, ovšem mnohem méně prosluli, nežli jiné loupežnické, světoborné národy, nežli sousedé a drancéřové jejich Skythové, Sarmati a j. Jest to odvěčná vada historie, že obyčejem obecné chatry vždy raději obra-

cuje zřetel svůj k zevnitřním, hlučným, krvavým, na smysly tuze dorážejícím činům, nežli k bohumilým úkazům vnitřního života národův, že vždy hojněji vypravuje o krutých bojech, násilných podmanitelích a potlačitelích, plenitelích a zhoubcích, nežli o mírných zaměstknáních, domácích ctnostech, vzdělavatelích rolí a polí, milovněcích tichých umění a řemesel, obchodu a kupectví, učitelích lidu, rozšiřovatelích náuk, že nám vždy ochotněji maluje černou, lidskou krví hojně vypestřenou, a protož důraznější, nežli bílou, při tom však jednotvárnější národního života stranu. Dřevní Slované nebyvše národem výbojným a podmanivým, a s okolními, zvláště jižními národy mnohem méně válčivše, nežli sousedé jejich Celtové, Germani a Sarmati, nemohli ovšem v též míře, jako tito, státi se předmětem pozornosti a pilnosti řeckých a římských historikův, třebať i obojím nejen podlé jména, nébrž i podlé sídel a povah svých dobře známi byli. V pozdější době, když Slované čas po času, na díle příkladem Hunův, Avarův a Bulharův pobídnuti, na díle křivdami jim od nesnášlivých sousedův činěnými donuceni jsouce, krkavé boje s byzantskými Řeky na Dunaji a s Němci na Labi vésti počali, i dějepisci cizozemští mnohem více o nich vypravovati umějí. A však při své náklonnosti ku pokojnému životu a mírným zaměstknáním nebyli dřevní Slované k umění válečnému naprosto nezpůsobní; aniž se domnívati sluší, že ve vlasti jejich pořád bývalo bez bojův, a žeť oni každému drancěři krkův svých bez odporu ku porobě a jařmu nastavovali. Umělit Slované, kde toho potřeba vymáhala, tak dobře a udatně potýkati se zbrani, jako ledakteři nejcvičenější nepřátelé jejich: rozdíl mezi nimi a nepřátely jejich byl jedině ten, že u nich vojna nebyla řemeslem ke všední živnosti, jako u Sarmatův, Gothův, Vandalův a j., žeť oni zbraň nosili k obraně, nikoli k výboji. Jestliže loupeživí plukové Skythův, Sarmatův, Germanův, Hunův, Avarův a j. ač v počtu nehojní, však ve zbrani cvičení a po ničem jiném, leč boji a lupu, nebažící, našli prostředky podmaniti sobě tytých jedny nebo druhé národy slovanské, mírnými úkoly, orbou, řemesly, obchodem zaměstknané, na nesčíslné drobné obce rozkouskované, bez trvalých svazkův a jedínovlády, o hájení hranic nedosti pečlivé, k cizincům příliš lekověrné a nepodhlídavé; nemeškaliť zajisté i tito, spatřovavše se v nehodě své, sebrati ostatní své síly do hromady,

užití první příležitosti a vyhnati nezvané hosti, nasilující lupiče své, co darmožerné trubce, ven přes hranice plodonosné své vlasti. Jisto jest, že některá pokolení Sarmatův, Celtův, Germanův a později uralských Čudův (Huni, Avari, Kozari) do pravlasti Slovanův se vedrala a jednotlivé národy slovanské sobě v poddanost čili poplatnost uvedla; a však nicméně i to zjevné jest, že tam panování jejich na dlouze nebylo, že jeden po druhém zmizeli jako kobylinky, až na ty poslední sledy jména jejich. A jestliže kde hrstka cizincův i něco déle v neodvislosti od Slovanův mezi nimi podruhuje zůstala, jako u př. Jatvězi v Podlesí, nic to není divného; vlast byla prostranná, a Slované snášeliví, pokud se cizinci dobře a v míru k nim chovali. Kdo by, medle, povědom jsa běhu věcí lidských, tomu snadno uvěřiti mohl, že onino podmanitelé jednotlivých, pomeznicích čeledí slovanských, Sarmati i Celtové, Gothové, Vandalové, Avarové a j. dobrovolně krásné ty roviny Vislanské a Dněprové, žirnou zemi a výnosné panství byli opustili, kdež bez potu svého z cizích mozolův pohodlně živi býti mohli? Už Tacitus cosi o Vendech namítá, z čehož na tehdejší udatnost a bojovnost jejich zavíratí lze: pozdější hodnověrné zprávy o povaze Luticův čili Vlkův na pomorí baltickém a Antův na Pontu, odpověď vévody Lovrety avarským posílům daná, vévodění Slovanův v armádě byzantinských císařův, boje Slovanův s Řeky na Dunaji, v Moesii, Thracii a t. d. dostatečně vysvědčují, že takováto udatnost, cvičenost a vytrvalost ve zbrani nebyla účinkem pouhé náhody, dšlem slepého, okamžitého zahoření k lupu a plenu, nébrž žeť ona byla stálou a starobyloou ctností celého silného, neporušeného kmene, od praotcův na syny zděděnou a ve dlouhé-času koleji, ve mnohonásobných s cizojazyčníky půtkách zkušenou a ztvrzenou. Slynuli tedy i Slované slávou oruží ve vlasti své: nebyloť jistě už i v této době na Visle, Berezíně a Dněpru bez lítých, krvavých bojův; a jestliže nám souvěký dějepis o nich nevypravuje, toho příčiny v nedostatku domácího dějepisectví, ve vzdálí severu od historické dílny Řekův a Římanův, zkrátka v ukrytosti domácích dějův, jakkoli velikých a slavných, před očima Jihoevropanův, hledati se musejí. Starobyli Slované, ač majíce od starodávna své zvláštní písmo, užívali ho, zároveň Němcům, velmi pořidku a nejvíce k načertávání posvátných tajemství a zá-

konův na runských deskách; spisování knih, jakož u Řekův a Řimanův v tu dobu už vysoce květko, u nich naprosto nemělo místa. Z národních pak zpěvův a pověstí této doby, jimiž Slované jistotně oplývali, a kteréž, byť i v historickém ohledu k vystavení věrného obrazu dějin našich předkův, nepostačovaly, vždy předce aspoň vnitřní třibení života jejich v myticko - básnické roušce, jako skandinávské pověsti Němcův, před oči by nám stavěly, nic nám bohužel se nezachovalo.

Slované, podle svědectví nejstarších pramenův, ode dávna náleželi do řadu stále osedlých národův, rozdílných od kočovníkův čili pastýřskotoulavých lidí. Jakož Tacitus pravil o Vendech, že na rozdíl od kočovných Sarmatův domy stavějí a v nich přebývají, tak pozdější Prokop, Jornandes a jiní totéž potvrdili. Stavení domův víže lidi k určitým místům, obmezuje dějnost jejich na těsný obvod příležitější dědiny, kdež oni jedině vzděláváním země mohou sobě opatřiti a pojistiti potřebné živnosti. Nepřemožená Slovanův náklonnost k rolnictví jest dílo samé přírody, neúchylný následek dlouhého jejich přebývání v nejpříhodnějších v Evropě krajinách k orbě, v rovinách Vislanských a Dněprových. V této pravlasti Vindův už za času Herodota květko orba a obchod s obilím: ve krajině Budinův nalézalo se veliké dřevěné město, navštěvované a větším dílem obydlené i od samých kupcův řeckých. S takovouto náklonností a způsobilostí k rolnictví vystoupili na konci tohoto okresu národové slovanští z prvotních svých sídel; a jestliže někteří z nich po čas svého stěhování zanašeli se zbrojí, stalo se to jedině proto, aby opanovali polopustou zemi, a zaujavše ji obrátili zarostlé nivy její v úrodné pole. Všecko u nich směřovalo k tomuto zaneprázdnění, všecko jemu bylo přiměřené: přirozená lahodnost jejich povahy a mravův, náchylnost k životu svobodnému jedině v samém povolání rolnickém mohla najíti výhovy a ukojení. Rozdrobení jejich na malé i neodvislé obce a lidovládná správa domácí zastavovaly všeliké odtržení se od rolnictví. Sám naposledy rolnictví nad míru příznivý způsob stavení domův ve znamenitém od sebe vzdálí, tak že každá rodina ve středu svých rolí a statkův obývala, ježž podnes ještě u poledních Srbův a Chorvatův, tolikéž u příbuzných Staroslovanům Lotyšův, nalzáme, a jenž podle Prokopa někdy všem Slovanům byl obecný, jasné

o tom vydává svědectví, že prvotní a hlavní Staroslovanův živel, z něhož teprva všickni ostatní se vyvíjeli, bylo rolnictví a hospodářství. Lid zajisté tímto se obírající, skrotlý, lahodný, vzdělanějším cizincům nehrozný, anobř přístupný a pohostinský, dlouho bez jiných pohodlí života vynálezkův, řemesel, kupectví a t. d. zůstati nemohl. Jakož v pravdě stopy neposlední společenské vzdělanosti, promyslu čili řemesel a umění, a mravní zvedenosti už u nejstarších Slovanův spatřujeme. K vysvětlení toho dosti budiž zde na některé hlavní a rázné tahy jejich mravní povahy a domácího života poupomenouti. Přírozenou povahu jejich sami nepřátelé jejich schvalují. Prokop o nich praví, že zlobiví a lstiví nejsou, nébř upřímní a prostí, a Mauricius, že ku přesporním jsou dobrotiví, pilnou péči o jejich zachování vedouce, a z místa na místo, kamž za svou potřebou jdou, je sprovázejíce. Podlé toho prostota beze zloby a lsti, upřímnost, lahodnost a lidskost byly panující příznaky v mravní povaze národův slovanských. Jejich náboženství, práva, obyčejové i sám způsob živobyti všudy takovýmto duchem byly nadšeny. Jsou důkazové před rukama, že Slované ctili jednoho nejvyššího boha, stvořitele nebe i země, vedlé něho i jiným menším bůžkům, jako prostředníkům mezi nimi a oním nejvyšším, oběti přinašeli, záležející v dobytku, ovcích a jiných zvířatech i plodech země. Zabíjení lidí v oběť bohům u nich nemělo místa, a třebas později z ciziny k některým jejich větvím na baltickém pomorí a v Rusích, tento krvavý obřad uveden byl, však nicméně ani zde nikdy stále a obecně se neujal. Věřili oni v trvání duše po smrti a nastávající odplatu za dobré i zlé činy. Správa obecních věcí nalézala se v rukou národu samého: čelední otcové vládli neobmezeně rodinami svými, vybírání a zřízení od nich na národních sněmích čili sjezdech starší, vévodové, kněží, později rozličnými jinými jmény, jako lechův, pánův, vládyk, županův, bojarův, knížat vyznačení, spravovali věci domácí i obecné, náboženství, řád, právo, soudy, kupectví a obchod, válení a míření se s cizími. Není pochyby, že Slované už ve prastaré době, dávno před vystoupením svým z prvotních sídel měli své zvláštní zákony a práva, kteréž na díle ústně od pradědův na syny přecházely, na díle též, aspoň v jádru svém ode kněží v písmě zběhlých na deskách psány, čili raději na podobenství run načertávány byly.

Všickni Slované byli sice v prvotní době, co do svobodství a práv, jedni druhým rovni; a však zdá se, že rozdíl stavu a dědičnost nejvyššího důstojenství v zemi, bez ujmy lidovlády, u některých, zvláště s Němci sousedících a s nimi se míchajících pokolení už velmi časně se vkořenily. Že v nejdávnější době poroba a nevolnictví v tom smyslu, ve kterémž později slov těchto užíváno, u Slovanův, vůbec mluvě, naskrze místa nemělo, věc jistá jest. Poroba a nevolnictví přišlo k západním Slovanům teprva později od Němcův, ku poledním od Řekův i Vlachův. K nejdávnějším ustanovením národův slovanských přináleželo následující důležité vyměření, že Slověnin vězeň nebo zajatý, buď on v číkoli moci, jak mile dostoupil na zemi slovanskou, tudíž přestával býti nevolníkem, aniž kdo více měl právo k jeho osobě. Ohledem cizozemských nevolníkův rovně lidské právo připomíná císař Mauricius. Zajatých prý a vězňův nedrží u věčné porobě, jako jiní národové, nébrž jen do vyměřeného času, zůstavující jim potom na vůli, aby chtějí-li buď vyplativše sebe ke svým se navrátili, buď zůstali u nich jako svobodní a přátelé. Takovéto ustanovení ohledem cizincův, obmezující čas jejich nevolnictví a usnadňující jim navrácení se k utracenému svobodství, bylo by jistotně ke cti sloužilo tehdejšími osvíceným a pyšným Římanům i Řekům. Opatrování starcův, neduživých a chudých bylo přední povinností a obecní ctností Slovanův: v zemi jejich nevidáno ani žebrákův ani tulákův. Nadobyčejnou přívětivost jejich ku přichozím a hostům, z přirozené lidu slovanského dobrotivosti i šlechtnosti srdce vyplývající, a nad to ještě i zvláštními zákony za svatou povinnost uloženou, sami nepřítelci jejich, Mauricius, Helmold a j., na nejvyš zvelebují. Mnohoženství, obecným obyčejem tehdejšího věku, nebylo sice u Slovanův zabráněné; jest však věc nejen přirozená, nébrž i svědectvími pozdějších spisovatelův pojištěná, že pospolitost lidu přestávala na jediné ženě, a větší jich počet leda zámožným vládcům a pánům se povoloval. Ženy jejich nebyly ani střeženy, ani zamykány jak u východanův; anobrž volno jim bylo přestupovati dle libosti jako před domácí tak též před přichozí a hosti. Toto šetření přirozeného práva slabšího pohlaví jasné o mravní zvedenosti jejich vydává svědectví; jakož opak toho nejjistější jest divokosti, surovosti a zkaženosti národu znamená. Kromě pokojného obírání

se s orbou, včelařstvím, pastýřstvím a lovectvím, Slované všude jevíli náklonnost k obchodu a kupectví. Soudě podle položení jejich zemí a jiných okolností, zdá se, že už v nevystihlém šeru dávnověkosti veliká částka kupeckého obchodu mezi Asií a západní Evropou buďto v rukou jejich se nalézala aneb aspoň prostředkem jejich zemí šla. Za času Herodotova květl obchod na obydleném od Slovanův Borystenu (Dněpru i Berezíně). V prvním století před Kristem připomínají se vindičtí čili slovanští kupci, plavivší se po moři baltickém příčinou obchodu do cizích zemí. Odtud povstala u nich v hojném počtu kupecká města, jež od časův nepamětných zrostla ve znamenitou lidnatost, bohatství a promysl. Všecka čelnější města a městečka na Rusi, v Polště, v Pomořanech a t. d. květla už dávno před přijetím víry křesťanské, tak že jejich počátek a zrust nebezduvdně do nejstarších časův položití se může.

Rozdíl plemen a kmenův pokolení lidského.

Vědomá jest věc, že pokolení lidské čili lidstvo podle známek tělesných a povahy jazykův na rozličná plemena, čeledi, kmeny a národy se dělí. Z místa, které tento neb onen národ v pořadí kmenův a plemen lidských zaujímá, poznává se jeho větší nebo menší s ostatními národy příbuznost.

Jakož v určení počtu plemen a kmenův, tak ani v užívání jmen nepanuje posavad mezi učenými zpytатели dokonalá souhlasnost. My však cíle hrubě se nechybíme, přijmeme-li za pravé rozdělení celého lidského pokolení na čtvero plemen, totižto na *indoevropské, semitské, severské a čínské*. Poněvadž ale v slovanském dějepisu a jazykozpytu nejvíce jen o kmenech a národech prvního a třetího plemene, t. indoevropského a severského, řeč jest, z příčiny že národové ostatních dvou plemen ve známé době se Slovany bližších a trvalých svazkův neměli; proto také na místě tomto jedině o oněch, s pomnutím posledních, co nejkratčeji něco povědíno bud'.

Plémě *indoevropské*, na celém oboru zemském nyní nejen na počet nejhojnější, ale i duchovně a občansky předčící, rozkládá

se ve mnohé starší i novější čeledi, kmeny a národy. Titož jsou v Asii: Čeď *hinduská* s kmenem *indickým*, čeď *areitská* s kmenem *medským* a *sarmatským*, jehož odnože *Osetinci* v Kavkazu, *afganským*, *perským*, *kurdským* a *armenským*; v Evropě: čeď *thrácká* s kmenem *thráckým*, jehož větve *Arbanasi* čili *Arnauti* v Turecku, *řeckým* a *latinským*; čeď *celtoněmecká* s kmenem *německým*, *celtickým*, jehož ostatkové horáci *skotští*, čili *Kaledoni* a *Irové*, a *cimbrickým*, jehož potomci *Brejzarové* ve Francouzsku a *Valisané* v Anglii; čeď *vindická* s kmenem *litevským* a *slovanským*.

Kmenové plemene *severského* sídly svými zaujímají nejen severní polovici Asie, ale i drahnou částku nejpůlnočnější Evropy a Ameriky, jsouce asi v patero čeledí skupeni. Tyto jsou: čeď *uralská* s kmenem *loparským* a *čudským*, na tři hlavní štěpy rozvedeným, východní, t. *Voguly*, *Ostjaky*, *Permjaky*, *Zyrjany*, *Votjaky*, *Mordviny* a *Čeremisy*, západní, t. *Čuchonce* ve Finlandsku a *Čudy* v Estonech, a jižní, t. *Maďary* v Uhřích: *Kavkaská* s mnohými drobnými kmeny, zvláště *Čerkesy*, *Lesgy* čili *Avary* a *Grusy*; čeď *samojedská* se dvěma kmeny; čeď *turecká* s několika kmeny, k nimž i poturčenci *Baškyři*, *Meščeráci* a *Čuvaši* náležejí; čeď *mongolská* se čtyřmi hlavními kmeny, mezi nimiž *Kalmyci* nás nejbližší jsou.

Jako plemena po stupních v čeledi, čeledi ve kmeny, kmenové v národy, národové v jiné menší větve a ratolesi se rozkládají a rozrůstají, tak i s jazyky jejich jest. Než poněvadž se nám určitých a vůbec přijatých názvův nedostává, jimiž bychom mluvu lidskou podle stupňův jejich pokrevenství rovnoběžně s oněmi rozdily plemen, čeledí, kmenův a národův označovati mohli; proto zde pro lepší porozumění tomu, což následovati bude, jedině to připomeneme, že slova *jazyk* užíváme na stejném stupni s názvem *kmen*, a slova *řeč* s názvem *národ*. Jazyk pak dělíme na *mluvy* čili řady řečí více méně sobě příbuzných, mluvu na řeči, řeč na *nářečí*, *nářečí* na *podřečí*, *podřečí* na *různořečí*.

Za základ a střed tohoto potažného a tudy libovolného rozřazení běřeme vlastně *řeč*, kterouž tam nacházíme, kdež způsob mluvení jednoho národu, ačkoli snad někdy zeměpisně a občansky rozdrobeného a za tou příčinou i rozličných jmen užívajícího, tak

jest sobě látkou i formou příbuzný a snadno srozumitelný, že všickni jeho údové, ovšem při potřebné pomoci škol a národního vychování, pohodlně a bez ujmy svého vzdělání, anobrž k němalému prospěchu celku, jednoho písemného jazyka užívati, jednu literaturu vzdělávati mohou, byť to snad nyní zde onde jinak bylo. Neboť ve světě, t. v lidských věcech, mnoho jinak jest, nežli by rozumně mysle mohlo a mělo býti.

Tomuto rozdělení lidstva na plemena, čeledi, kmeny, národy a menší větve, a hovorů lidského na jazyky, mluvy, řeči, nářečí, podřečí a různorečí tak rozuměti dlužno, žeť ono jest pouhý obrazec, s obzvláštním ohledem na kmen slovanský ponavržený, jehož v jednotných případnostech, přiměřeně k věci samé, t. velikosti a rozlehlosti kmenův a jazykův, buď porozšířiti, buď sžiti potřebí.

Příroda zajisté miluje jak v jiných svých útvorech, tak i ve tvoření kmenův a jazykův lidských, nekonečnou rozmanitost. Tím to jest, že, ježto někteří kmenové a jazykové, jako u př. slovanský a německý, téměř v neobmezené moře národův a nářečí i jiných poddílův se rozlívají: jiní na odpor, jako u př. osetinský, ostatek od medského, už jen na vzor pohorské studánky, bez přítoku i odtoku, jednotvárně bytnost svou prodlužují. Jazyky těchto maličkých kmenův, týmž, co oněch velikánských, měřidlem měřiti bylo by nemístné.

Ačkoli pak dvojího způsobu jsou znakové, podle nichž obor lidstva na třídy se rozkládá, a příbuznost národův určuje, tělesní, na ústrojnosti těla člověčího založení, a duchovní, z řeči vážení; však nicméně v mravním čili výkonném ohledu převaha jest tak velice na straně poslední, jak velice duch nad hmotu vyniká. Jazyk zajisté jest oblesk ducha, jest duch sám, konavě živý. Bez jazyka byl by člověk na zemi této málem více než zvíře, nebo vždy týž a týž, zbaven jsa hlavního nástroje k založení občanské společnosti a ke všestrannému sebe v ní zdokonalování, což cíl jest člověčenstva. Jazyk jest, mluv co mluv, v prvotném tajemství plném zárodu svém dar boží, neprostředný, smyslný výprysk duše nadsmyslné, z boha poslé a k němu se vrátiti mající. Ze stupně vzdělanosti jazyka, vyobrazeného v národní literatuře, poznává se nejjistěji stupeň vzdělanosti národu, a ze stupně lásky

k němu i péče o jeho zachování a zdokonalení, bez vnučování jinorodcům, stupeň duchovní i mravní výšky jeho. Národ, jenž má povědomí důležitosti *přirozeného* jazyka pro vyšší, duchovní život svůj, sám jej zavrhuje a jeho se odřiká, páchá nad sebou samovraždu a přerušuje tím věčné zákony boží. Milovati a hájiti nad život svého, šetřiti a nepotlačovati cizího, jest zde svatá povinnost každého jak člověka tak národu, jenž k mravnímu povědomí sebe a svého určení dospěl.

- Rozřadění nářečí slovanských.

Jazyk slovanský, co jazyk kmene prastarého, velikého, od pradávna nesmírné prostranství země zaujímajícího, a na mnohé, obzvláštní správy užívající národy rozptýleného, dělí se na znamenitý počet nářečí, z nichž jiná povahou svou sebe bližší a příbuznější, jiná různější a povzdálenější jsou. Podlé rozličnosti stupňův této příbuznosti vidí se toto vedle sebe postavení všech slovanských nářečí býti k věci nejpřiměřenější.

V jazyku slovanském jest *mluva* dvoje: *jihovýchodní* a *západní*.

Mluva jihovýchodní dělí se na trojí řeč: *ruskou*, *bulharskou* a *illyrskou*; mluva západní na čtverou: *leskou*, *českou*, *lužicko-srbskou* a vymřelou *polabskou*.

V řeči ruské rozeznáváme nářečí troje: *velkoruské*, *malo-ruské* a *běloruské*; v bulharské, ač jen historicky, dvoje: *církevní* čili *cyrillské* a *novobulharské*; v leské jedno: *polské*; v české dvoje: *české* a *uherskoslovenské*; v srbskolužické tolikéž dvoje: *hornolužické* a *dolnolužické*; v polabské jen jedno: *drevanské*, téměř vyhaslé.

Mnohá z těchto nářečí rozbíhají se na rozličná *podřečí*, jichž počtu ještě určití nelze. Zdeť jen toto dvě, jakožto známější, uvedeno buď: *novohradské* a *kašubské*, ono velkoruského, toto polského podřečí poboční výstřelek.

Menší, jak v nářečích, tak i podřečích znamenáné rozdíly jmenujeme *různořečmi*. Jejich počet u kmene tak ohromného a rozšířeného, jakýž jest slovanský, jest jistě neobmezený a nepřehledný. Pročež k nim zde zření obrátiti nemožno.

Podlé toho najdeme v jazyku slovanském mluvu *dvoji*, řeči *sedmero*, nářečí *čtrnácte*, a k tomu ještě podřečí *dvě*.

Počítámeť pak lidnatosti celého kmene slovanského, těchto sedmera řečí a dvanáctera nářečí, s odloučením církevního a drevanského, užívajícího, roku 1850 okolo 80 milionův duší.

Stejnorodost jazyka českého jak v Čechách a na Moravě tak i na Slovensku.

Jest mé pevné přesvědčení, že v celém prostoru zemí lidem slovanským obydlených od českého Rudohoří až k městům Bardijovu a Humennému nad řekou Laborcí v Uhřích, a napříč od hor Krkonoší až k Dunaji nad městem Komárnem, t. v Čechách, Moravě a v uherském Slovensku, panuje jedna a táž řeč slovanská, původně a na úsvitu naší historie dokonale jediná; nyní však, působením rozmanitých okolností v dlouhém prodlení času na dvě hlavní nářečí, na *české* s této strany Tater čili v Čechách, v Moravě a rakouském Slezsku, a na *slovenské* s oné strany Tater čili v severních Uhřích, s mnohými téměř nepoznale do sebe přecházejícími podřečími, rozdělená. Nejjistějším důkazem toho jest vzájemná srozumitelnost obecné mluvy u lidu v těchto třech vlastech přebývajícího. Mezi všemi slovanskými národy a národky, co jich na světě jest, zajisté přirozený Čech a Moravan přirozenému Slovákovi, a naopak tento oněm, nejsnáze porozumí, tak že jedni s druhými, každý ve svém nářečí, bez veliké obtíže obcovati mohou, ovšem mnohem snáze, nežli buď Čech s Lužičanem, buď Slovák s Polákem, ačkoli i tyto jejich sousedé a dle jazyka blízcí příbuzní jsou. Z této nezaporné stejnosti řeči, co do podstaty a hlavních znakův, vším právem zavíráti lze na stejnost původu lidu slovanského v Čechách, Moravě a uherském Slovensku; z ní též se vysvětluje úzké ono politické spojení jmenovaných tří větví, v němž je na samém úsvitu naší historie nalézáme. Morava a uherské Slovensko náležely v celém běhu devátého století, a nepochybně už i dříve, k jedné veliké obci, mající společné panovníky; později, po násilném odtržení Slovenska od Moravy novými přistěhovalci, Maďary, přivinula se Morava k Čechům,

vstoupivši s nimi, co s nejbližšími bratry svými, v nejužší a trvanlivé politické svazky. Domácnost, mravy, náboženství, duševní vzdělanost stejným u všech tří větví, na vzdor všem politickým proměnám, postupovaly krokem, podle působících na ně mocí a živlův, buď zdárně a vesele napřed, buď smutně a nečestně nazpět. Nesmrtelní hlasatelé náboženství křesťanského a první učení vzdělavatelé jazyka slovanského rozšivali blahoplné sítě božských nauk stejným časem a rovnou péčí ve všech třech krajínách, ve Slovensku, Moravě a Čechách, za jedinou a nerozdílnou, sobě od boha a nejvyšší mocnosti zemské, jak světské tak duchovní, ke vzdělávání svěřenou vinici je majíce. Po jejich smrti, po úpadku bohoslužeb slovanských v těchto zemích, rozšířil se, zvláště působením sv. Vojtěcha, obřad církve latinské stejnočasně v Čechách, v Moravě a ve Slovensku, nikoli však v neprostředně ke Slovensku přiléhajícím Rusku v severovýchodních Uhřích; což důkazem jest, že Slováci v oné době z ohledu jazyka, mravův, obyčejův, citův a smýšlení, slovem, celého duševního života svého, mnohem užšími svazky spojeny byli s Čechy, ačkoli povzdálenějšími, neboť Moravou od nich oddělenými, nežli s Rusíny, ačkoli neprostředně s nimi sousedícími. Není pochyby, že svazkové tyto zůstali i v následujících stoletích nepřerušeni, ačkoli nám o stavu a běhu osvěty u Slovákův z té doby téměř žádných jistých svědectví nepozůstalo. Na snadě jest, že založení university Pražské k upevnění této jednoty znamenitě přispělo, a že světlo v tomto novém semeništi rozžžené září svou i krásné, veselé a živné krajiny na Slovensku v Uhřích osvěcovalo. Působení M. Jana Husi a stoupencův jeho, v Čechách začaté, zasahovalo v dalším rozvíti svém hluboko až do jádra Slovenska: učení jeho nalezlo mezi Slováky mnoho přívržencův, husitští Čechové, doma vichřicemi válek a jinými pohromami stíháni jsouce, osazovali se hromadně a zakládali své sbory mezi Slováky, jakožto mezi nejbližšími příbuznými a bratry svými. S věkem Husovým počínají se nejstarší písemné památky Slovákův v Uhřích, a od té doby až do nynějška vázal všecky tři větve jednoho kmene, Čechy, Moravany a Slováky, jeden a týž spisovní jazyk. Nepřimeť se, že podstatný ráz tohoto spisovního jazyka, co do grammatických forem, vzat jest z mluvy na půdě české, jmenovitě v staroslavné

královské, náukomilovné Praze a v okolí jejím běžně, ježto to z přirozených příčin, dle příkladu všech přes více zemí a krajin rozšířených jazykův jinak býti nemohlo: než to s pevným přesvědčením tvrditi můžeme, že onen uměle vybroušený, ohebný, přeuschlechtilý, zvučný, bohatý, milý a milostný spisovní jazyk, který ve spisech Bratří Českých a Moravských, jmenovitě v Bibli Kralické (v níž i Slovák Jesenský pracoval), ve formálním ohledu chlumu své dokonalosti došel, a jemuž ten, kdo jej blíže a úplněji poznal, nikdy dosti obdivovati se a v něm se nakochati nemůže, nebyl plod pracovitosti pouhých Čechův, nýbrž výkvět duševního úsilí nejvýtečnějších duchův všech tří ratolestí jednoho štěpu, Čechův, Moravanův i Slovákův. Kdokoli příběhův české literatury od časův Husa až do nynějška úplněji povědom jest, tohoť tajno býti nemůže, že na nedílném poli společné literatury v dotčené dlouhé době rovně horlivě a s rovným prospěchem pracovali Čechové, Moravané a Slováci, a že jak o vybroušení, uslechčení a zdokonalení spisovního jazyka, tak i o obohacení a zvelebení literatury všickni tři, v poměru svého postavení k celku co do počtu a síly stejné zásluhy mají. Bylať doba, jmenovitě v druhé polovici sedmnáctého a první osmnáctého století, kdežto spisovní jazyk český v Čechách a Moravě pohromami krvavých válek na čas přidušený, ve Slovensku, kdež méně překážek a tíhot na něj doráželo, tím zpanileji prokvítal a hojně ovoce nesl, jakž toho čistě a správně psaní nejedni spisové dosvědčují. Ještě na začátku nynějšího století objevila se v tak jmenovaném institutu literatury slovenské v Prešpurku zdvojená snaha osvícených, blaha celého svého národu milovných Slovákův v nejzpanilejším světle; péčí představených ústavu tomuto mužův, vydán jest nemalý počet knih, v čele jejich Písmo Svaté a Výklad nového Zákona, obyčejným spisovním jazykem našim tak vzorně a správně, že směle nejlepšími knihám téhož času od Čechův psaným po boku postaveny býti mohou. Zkrátka, od času prvního svělla, kteréž na historii českého národu padá, až do přítomné doby nacházíme všecy tři ratolesti jednoho a téhož štěpu v literárním ohledu co nejužěji spojené: jeden spisovní jazyk vázal je všecy tři dohromady nerozlučně, jedna pokladnice slovesného zboží, do níž každý podlé míry své mohutnosti a síly vklady své přinášel,

a z níž na vzájem každý duševní potravu vážil, byla všem obecná. Muselať jistě jednota tato založena býti na hlubokém a pevném základu, kteráž v běhu tisíce let odolala všem zevnitř na ni dorážejícím překážkám, i samému politickému oddělení Slovenska od Moravy a Čech; nikoli na choutce a z vůli jednotlivých osob, náčelníkův národní literatury, nýbrž na původní nejbližší pokrevnosti všech tří větví národu českého, na podstatné srovnalosti tělesné i duševní povahy jejich, na stejnosti jazyka, mravův a obyčejův, na souhlasnosti snah a potřeb, na vzájemné všech výhodě, sloven na nutnosti a nevyhnutelnosti věci samé. Jednota tato měla své pojištění v citu celého národu československého a v osvědčení všech ušlechtlejších, vzdělanějších a osvícenějších jeho duší: Čech v Moravě a Moravan v Čechách ani podlé zákonův zemských, ani podlé zvyku nebyl za cizince považován, a ačkoli Slováci od Moravanův a Čechův nejen občanskou správou, jako posavad, alebrž dosti dlouhý čas i vládou a panovníky oddělení byli, však proto předce v skutku a životu samém, úsudkem lidu, zdravým citem se řídícího, nikdy Slovák na Moravě a v Čechách, a naopak Čech a Moravan ve Slovensku, co do jazyka a národnosti za cizince držán nebyl. Byl-li na tomto poli vyššího národního života v poměru jedněch ke druhým jaký rozdíl, byl on z povahy věci přirozeně vplynulý, nevynucený, žádnému ujmu nečinící: byl to poměr, jakýž mezi staršími a mladšími, silnějšími a slabšími, bohatšími a chudšími bratry bývá; Slováci jmenovitě vinuli se, navzdor kladeným jim doma rozličnými okolnostmi, zvláště odrůzněním se obecné mluvy, vzdáleností sídel a rozdílností občanské správy, překážkám, vždy dověrně a přítulně k Čechům a Moravanům, dobře cítiíce, že duševní blaho jejich, že pokroky v národní osvětě a literatuře od setrvání jejich v posavadní jednotě závisí, a že kvapné, násilné vytržení se z lůna společné všech tří matky, jedné v běhu tisíce let odchované písemní řeči, jedné v běhu půlpáta století nashromážděné literatury, jim velikým nebezpečenstvím při malé naději hrozí, t. ztrátou jistého, přítomného a bohatého dědictví při odkázání k nejistému chudému výdělku v daleké, nevyzpytné budoucnosti. Že lid slovenský v Uhřích při tomto setrvání duchovních správcův a učitelův svých v literární jednotě s Čechy a Moravany ohledem na při-

měřené potřebám jeho rozumné, mravné a nábožné vzdělání nic neztratil, že za přinešení v oběť domácí své čili pokrajinské mluvy ku prospěchu obecného spisovního jazyka přiměřené odměny docházel, toho tuším žádný nepředpojatý znatel povahy a stavu jak jeho tak i jiných národův zapíratí nebude; neboť nelze právem tvrditi, žeby lid slovenský proto, poněvadž vzdělanci a osvěcovatelé jeho v jednotě spisovního jazyka a literatury s Čechy a Moravany setrvali, byl v rozumném, mravném a nábožném vzdělání svém patrnou ujmu trpěl, a-buď surovějším a výtržnějším, buď otrlejší a lenivějším se stal, nežli lid okolních národův slovanských i neslovanských, u nichž spisovní jazyk od domácí všední mluvy méně anebo dokonce nic se neruší.

Nelze ovšem zapíratí, aniž já toho zde zahalovati a zatajovati míním, že toto setrávání Slovákův s Čechy v jednotě spisovního jazyka a literatury stávalo se v běhu času vždy těžším a těžším, že jmenovitě spisovatelům na Slovensku žijícím bylo vždy krušnější a pracnější držeti se z ohledu grammatické správnosti a vytřelosti slohu na rovni se spisovateli v Moravě a Čechách žijícími, a že čtení novějších knih českých, zvláště z oboru vyšších nauk a umění, nebylo za našich dnův Slovákům už tak snadné a přístupné, jako za dnův našich otcův a praotcův. Příčiny tohoto nepohodlí byly a jsou posavad přerozličné: mezi těmi hlavní, dle mého zdání, tyto tři. Předně zmáhající se vždy větší a větší rozdíl mezi obecnou mluvou lidu českého a moravského s jedné a lidu slovenského v Uhřích s druhé strany. Mluva lidu českého a moravského postupovala téměř stejným krokem, s malými výjimkami, za proměnami jazyka spisovního, nikdy jeho příliš se nevzdalujíc: mluva naproti lidu slovenského v Uhřích, zachovavši na mnoze, zvláště co do samohlásek, starší formy jazyka, než při tom spolu rozpadši se v hornatých těch sídlech, beze střediště národního života, v převeliký počet pokrajinských, sobě dosti nepodobných podřečí, uchýlila se tím patrně od pravidelných forem jazyka spisovního. Toto však odchýlení nepostoupilo tak dalece, žeby tím, t. pro pouhou rozdílnost forem, jazyk spisovní byl se stal lidu slovenskému naprosto nesrozumitelný; nevěřím zajisté, žeby lidu slovenskému spisovní formy „*košile, lidé, duše*“ atd. pro rozdíl samohlásek byly temnější nežli obecně užívané „*košela,*

lude nebo *ludja*, *duša*." — Za druhé, povaha, kterou novější spisovní jazyk v Čechách po obnovení národní literatury na se vzal, byla od povahy staršího spisovního jazyka, jakýž nám zvláště Čeští a Moravští Bratři ve spisech svých byli pozůstavili, patrně rozdílná. Čechové, probudivše se z dlouhého spaní a vidouce sebe v národní literatuře daleko v zadu za jinými národy, zvláště Němci, chvátali klopotem nahraditi toho, co v dlouhém prodlení času bylo zameškáno. Spisováno tu a překládáno mnoho z pátra a bez příprav, slovy sice českými, než v duchu často nečeském, neslovanském. Potřeby našeho času, způsob a směr celé novější západoevropejské vzdělanosti donutily je vystoupiti bez rozpaku z těsného, příliš obmezeného oboru náuk a umění, v němž předkové naši žili a pracovali, sáhnouti k náukám a vědám potud u nás v národním jazyku nevzdělávaným, ku přírodopytu, chemii, mathematice čisté a upotřebené, siloskumu, hvězdoslóví, lékařství, anatomii, dušeslóví atd., slovem vzdělávati literaturu všestranně. Tvořeno tu mnoho nových slov a názvův, aniž to jináče, ač mělo-li co psáno býti (a psáno býti muselo), díti se mohlo. Poklady staré literatury nemohly najednou vyhledány, ocízeny, ke správě a obohacení jazyka vydány, brána ku poznání ostatních vzdělanějších slovanských nářečí, polského, ruského a ilyrského, a ku přibírání z nich potřebné k vyplňování mezer domácího jazyka látky nemohla naspěch otevřena býti. Slováci nebyvše ve svém položení připuzeni k tak náhlému vykročení z mezí prostonárodní literatury do oboru soustavných náuk a věd, zůstali přísněji na tak řečeném biblickém slohu lpiti, kterýž se jim na ten čas ke všem jejich potřebám postačovati zdál, a tím se odcizili vědecké čili náukové stránce novější české literatury. Než ani toto nepohodlí nevystoupilo na takový stupeň, aby neúchranně k rozdvojení literatury vésti muselo. V Čechách snaha o čistotu a správnost, o původní, přirozený, a ať tak dím slovanštější ráz spisovního jazyka pronikla brzo duše všech výtečnějších spisovatelův, a trvá s nezáporným prospěchem až podnes. Slováckům bylo jen dočekati času, jenž by je připudil vystoupiti samočinně do širšího oboru náuk, aby se přesvědčili, že biblický jazyk a sloh, ač nám co do forem neodstupným pravidlem a zákonem jest, nicméně co do látky ke vzdělávání světských náuk, jakého-

náš věk a stav evropejské osvěty žádá, naskrze nepostačuje. Pomoc s jejich strany, vystavením vzorův dobrého náučného slohu s jiného stanoviště, poskytnutá mohla by v tom ohledu Čechům jen ku prospěchu býti, chráníc jich před strannostmi a krajnostmi, a byla by jistě vždy vděčně a uznale přijata. — Za třetí přispěl k rozšíření mezery v pohodlném užívání jednoho a téhož spisovního jazyka mezi Čechy a Slováky nedostatek národních škol na Slovensku a potřebných k vyučování mládeže knih. V Čechách a na Moravě, ačkoli přirozený jazyk z vyšších škol a z úradův zemských pomalu vytlačen byl, však předce péče o řádné a správné vštěpování jeho vzrůstajícímu pokolení jak doma tak i ve školách nikdy tak hluboce neklesla, jako ve Slovensku. Nacházel se vždycky horliví a osvícení muži, kteříž ve známosti jeho vlastenskou mládež na nižších i vyšších, světských i duchovních školách, jestli ne veřejně aspoň soukromně, cvičivali; na několika vyšších ústavech, na universitě Pražské zřízeny dobročinnou vládou a přičiněním stavův stolice českého jazyka a literatury, spisovány a vydávány v přehojném počtu potřebné náučné knihy, návody k pravočtení a pravopsaní, grammatiky, slovníky, fraseologie, chrestomathie čili čítací knihy a jiné propravy ke slohu a slovesnosti, z nichž mnohé, zvláště v novějších časech na světlo vyšlé, výtečností jak obsahu tak i formy znamenitě vynikají. U Slovákův o rozšiřování spisovního českého jazyka jak ve školách tak i doma, pomocí dobrých náučných knih, od starodávna menší a místy i časy dokonce nižádná péče: činnost institutu a stolice řeči a literatury slovenské v Prešpurku nikdy se nerozvila stále, důsledně a bez přítrže, jiné podobné, nejvíce soukromné ústavy na gymnasiích a lyceích, sotvy povstavše, zanikaly napořád beze sledu a trvanlivého účinku, náučných knih o jazyku našem, s obzvláštním ohledem na Slováky sepsaných, malý počet, a nad to i těch, ježto pohotově byly, nedosti užito. Než tento nedostatek dobrou a pevnou vůlí, stálostí a vytrvalostí, sjednocením úmyslův a uchopením se přiměřených prostředkův, ze všech nejsnáze odstraněn býti mohl. Potřebí bylo zasaditi se přede vším o potřebné, methodicky vypracované náučné knížky a uvedení jich do škol, o úpevnění stolice literatury slovenské v Prešpurku, a jestli možné o založení jiné podobné někde hloub v láně Slovenska. Bez

důkladného, úsilného vyučování a přiučování se není možné zmocniti se dokonale kteréhokoli spisovního jazyka, zachovávatí ve psání jeho čistotu, správnost a nevyhnutelnou ke srozumitelnosti jednotu grammatických forem, budiž on posléze jakýkoli, starý nebo nový, z temene Tater nebo Krkonoší, z řečiště Váhu nebo Moravy neboli Vltavy vážený. Pročež ani tyto, ani jiné podobné na užívání posavadního spisovního jazyka ve Slovensku ležící tíhoty, jakožto náhodilé a snadno odstranitelné, nemohly mne nikdy přivéstí k tomu přesvědčení, žeby kvapné a násilné odtržení se Slovákův od Čechův ve spisovním jazyku a literatuře byl krok nutností věci požadovaný, prostředek k zachování a napomožení jejich duševního blaha nevyhnutelně potřebný.

XXXXI. FRANTIŠEK TURINSKÝ.

(Nar. 1796.)

Jedna toliko vlasť.

Ó slova pravdy svaté, pravdy nelíčené!
 Vás cítím bolně v duše hluboku,
 A dovidám se v každém pokroku,
 Že srdce mrtvo, vlasti odloučené;
 A volám touhou ve své trapné strasti:
 Jsi jenom jedna, jedna, milá vlasti!

Vlož ruku na srdce, a projdi cizí kraje,
 A projdi světa všeho končiny,
 I všady zůstaneš sám sirý, jediný,
 Třeba rozkoší všech světův požívaje;
 A řekneš u prostřed vší cizokrajné slasti:
 Jsi jenom jedna, jedna, milá vlasti!

I arcit — nade mnou se všudy klene nebe,
 I slunéčko mne všudy zahřívá,
 A v přírodě můž duch můj těšit sebe,
 An ráj se krásný všude usmívá;
 A jaké u vás stredné medu části,
 I takové zde u nás v cizí vlasti.

Přít se nechci s vámi, vaše kroky
 Nepřestoupily své vlasti hranice,
 Šlof by, tuším, srdce vaše jak mě v skoky,
 Jestli touží po své drahé matičce;
 A potom byste, znajíc touhy strasti,
 Se mnou zvolali: jednas jenom, vlasti.
 Jak mrtvo tu jest vůkol mého ducha!
 Mateřiny sladký neslyším tu hlas,
 Nedoráží mile mého ucha,
 Nepřipomíná mi mnohý blahý čas,
 Kde zpěvy tudy, hudby tklivé slasti,
 Co se rozlihájí po vši milé vlasti?

Nač oko hlédne, jest-li les to, řeka,
 Město ohrazené, nebo vesnice,
 Jaký obraz podá minulého věka
 Duši zsamotnělé, cizince?
 Les, řeka, města, rumy v milé vlasti,
 Mluví k vlastenci dědův slasti, strasti.

Ó vyjdi s Labem od hor, kde se rodí,
 Poplyň s velevážnou Vltavou,
 S Otavou mělkou, která perly vodí,
 S Oharkou úzkou, s klidnou Sázavou:
 Hlásat budou tobě činy synů vlasti,
 Jak za ni stáli, mřeli pro ni s slasti!
 A protože slova pravdy svatě, nelicně,
 Vás bolně cítím v duše hluboku,
 A dovidám se v každém pokroku,
 Žef srdce mrtvo, vlasti odloučené,
 A volám touhou ve své trapné strasti:
 Jsi jenom jedna, jedna, milá vlasti.

Obraz české vlasti.

Kde vlast je má?

Viš, kde dubův čelo oblak dosahuje?

Kde se orel vzhůru k slunci točívá?

Viš, kde hustolistá lípa ochlazuje,

Sosna se štíhlá šumně se skal zachvívá?

To vlast je má!

Tam mi bylo dobrým bohem přáno

Pozdraviti světlo růžové;

Tamtě ve radosti májové

Bylo dítě matkou odchováno:

Tam, vlasti má!

Kolo kolem mocně vrchy ověčena;

Stojí pevně jako hradby skalnaté;

Jediná k ní jenom brána otevřena,

Ježto vede v údolí tě bohaté:

Tak vlast je má!

Arci nemá háje citrýnové, vděčné,

Pomoraneč tu chladná nebydlí:

Za to najdeš v každém obydlí

Duše dobré, milé, přesrdečné!

Modrá do nebes se v prostřed věnci skalném

Jako perla — vrchol Krkonošské báně;

Z kořen věčných, z mechovité stráně

Čerpá mnohý potok vodu v zdroji valném;

Labe širovládné váží v jeho boku

Nevybraném křišťál k zámeznímu toku!

To vlast je má! —

Dithyramba.

Dřímá rozložený snem
 V pochladu révy potěšné
 Bůh zpanilý Dionysos!
 Krásnější nade máj, an
 V rosném jitru palouky,
 Orné půdy a háje
 Proзраčné, lesy mrtvé,
 Navštíviv obživuje: Aj!
 Aj! clání ratolestí
 Bujné révy povděčné,
 Aj schvívá se libostný
 Kol čela stín zelený mu,
 A chladivé lije větry.
 Vějte, větěrky tiché, jak
 Vonný dech fialinek!
 Bůh to Lyéus,
 Bůh blahodějných
 Dárce hroznův!
 Vějte tichounko!
 Bůh trudoplašné
 Révy tu dřímá;
 Révy, co kouzlem
 Péče vyhání,
 Srdce protivná
 Víže bratrsky,
 Srdce otvírá
 V odporu vraždném;
 Bůh zpanilý Dionysos
 V pochladu rév pozdřímnu!
 Což se to blíží
 Ve sboru ladném
 Nad sněhy padlé?
 Ozdoby věčné,
 Krásy olympské
 Říše milostky!

Věnce nesouce,
 Věnce nevadlé,
 Ozdobit oblé
 Jdou čelo božské
 V rytmu pohybném.
 Skráně oviňte
 Věnci jarými,
 Vložte olivy.
 List jarobujný,
 List do rukou mu.
 Zhusta osypte
 Kvítky Lyéa!
 Když kyne: roste,
 Hrozný nalívá
 Réva nebeská,
 Přehly by trudné
 Srdce bolesti,
 By z duše prohly
 Strasti a svízel.
 Zvolna sypejte
 Kvítky, Lyéa
 Ze sna nebuďte!
 Aj labutí tvé
 Prsty ho dotkly,
 Prsty, charitko!
 Ze sna procitnul
 Bůh zpanilý náš,
 Bůh Dionysos!
 Evoe! Evoe! Io!
 Ze sna procitl zpanilý bůh!
 Úsměch líce růměncem,
 Líce milostně polívá,
 Aj! v kadeřech chvěje se kvítí!
 Evoe, hlasněji zavzni!
 Povstává s ovitými

Skráně ruměnci nebešťan!	Srdce pozahřív
Zhlží kolkola! — Réva	Perlamí révy
Sklání před kynutím se!	Rozvine mocný!
Vykvétají milenejší	Věrněji tiskne
Ze stopy kvítky milostné!	Přítele přítel.
Evoe hlasněji zavzni!	Roh. dvíže nouze;
Žehnaje kráčí	V tváři povrasklé
Ve sboru sličném.	Jasno jeví se,
Aj vyniká keř,	A v kmetu sněžném
Aj zelená se	Kvitne jinošství.
Réva uvadlá!	Evoe! Evoe! Io!
Kamkoli hledne,	Dar tvůj má prsa zahřál!
Rozvíjí se poupě,	Dar trudoplašný,
Poupata růžná	Dar blahodějný!
V zákrovu listí	Evoe! Evoe! Io!
K světlu vinou se.	

XXXII. FRANTIŠEK PALACKÝ.

(Nar. 1798.)

Život sv. Vojtěcha, druhého biskupa Pražského.

Biskup Pražský Dětmar umřel 2. ledna 982. Sněm zemský, svolaný o volení nového biskupa do Levého Hradce (tam kde někdy Bořivoj I. první křesťanský v Čechách kostel založil), volil na jeho místo Vojtěcha, syna Slavníkova, prvního to Čecha, který na takové důstojenství povýšen byl. Důležitý muž tento nabyl ve mládí prvního naučení v sídle otcově, hradu Libicí nad Cidličnou a Labem, od pěstouna svého Radly a z částky též od ušlechtilé matky své Střezislavy. Potom (asi r. 972) poslán byv do slavné onoho věku školy Magdeburské, svěřen jest tam péči prvního arcibiskupa Adalberta, kterýž otcovsky se ho ujav, jinocha krásného, vědochtivého i skromného, brzy také naklonil se srdečnou k němu láskou. Za učitele měl tam Othericha, muže učenoští proslulého a v celých Němcích váženého. Když pak na kněž-

ství svěcen byl, udělal mu arcibiskup vlastní své jméno Adalbert, kterýmž napotom i až posavad u Němcův a západních Evropanův nazván jest, ačkoli Čechové nepřestali jeho, jako dříve Vojtěchem jmenovati. Po arcibiskupově smrti (20. června 981) vrátil se do Čech, kdežto zase ta bolest ho polkala, že mu otec Slavník téhož ještě léta umřel. Vstoupiv tudíž do služby při církvi Pražské pod biskupem Dětmarem, přítomen byl i jeho smrti, a slyšel poslední hořekování jeho proto, že se mu ještě bylo nepodařilo, odvrátiti Čechy ode všech pohanských pověr a nezpůsobův, i navesti je k životu čistě křesťanskému. Lítost i hoře umírajícího biskupa pronikly hluboce jemnou duší jeho, a staly se volenému náměstku památkou, kterou řídil se namože v potomním svém chování. Pro investituru a biskupské svěcení bylo mu jeti ke dvoru císařovu do Němec. Že však Ota II. zabaven byl v dolejší Itálii nešťastnou válkou Saracenskou celý rok 982, protáhlo se s tím až k měsíci Červnu následujícího léta 983, ku kteréžto době císař uložil byl všem knížatům říšským sněm do Verony. Tam tedy šlo také poselství české s Vojtěchem, jehožto císař velmi vlídně přijav, často k důvěrnému obcování zval, dne 3. června prstenem a berlou biskupskou obdaril a konečně na den S. S. Petra i Pavla (29. června 983) ve Veroně od Mohučského arcibiskupa Villigisa na biskupství posvětili dal. Když pak nový biskup do Čech se vrátil, přijat jest od veškerého lidu se srdečnou radostí a s plesáním; on pak, ku Praze se blíživ, ssedl s koně a modle se bos kráčel do města i do hlavního chrámu svého.

Brzy po dojednání na stoličce biskupskou zdá se že vydal se na cestu ku prohlédání celé rozsáhlé diecese své. Do Sloveňska zajisté už hned r. 984 přijev, v pravodu někdejšího pěstouna svého Radly, navštívil také v městě Ostřihomě Uherského vévodu Geyzu, už prvé pokřtěného, jenž božím sluhovi vstříc vyšel s velikou ctí u sebe ho přijal, i všecko důkladně a horlivě podporoval, cokoli Vojtěch k rozšíření a upevnění křesťanství mezi poddanými jeho ještě neokrocenými před se bral. Pomocí Radlovou podařilo se mu zde obrátiti k víře a pokřiti veliké množství lidu; a jmenovitě přijal křesť od něho také syn Geyzův nedávno před tím narozený, Štěpán onen, jenž co první král Uherský a horlivý křesťan později také mezi svaté počten jest. Potom též

o pobytí jeho v Krakově řeč jest ve starých písemnostech, a tu na tom místě, kde až podnes kaple sv. Vojtěcha stojí, mnohá k lidu kázání mívav, také prý zvláště o zrušení liturgie slovan-
ské a uvedení latinské na místo její usiloval.

U Vojtěcha jevíly se ušlechtilé povahy ducha i srdce, které velmi zřídka v jedné osobě pospolu vídati jest. Cit jemný i útlý spojil se u něho s vůlí důraznou a pevnou; rozmyslná vážnost držela na uzdě přirozenou čilost jeho, tak že celou horoucností tou jen potřebná pružnost mysli jemu zachována. Byl osobil sobě všecku vzdělanost a učenosť, které věk jeho poskytnouti mohl, a i přirozené výmluvnosti nenedostávalo se jemu. Ačkoliv urodil se byl bohat a krásen, ačkoli všickni velicí i malí, s kterýmiž obcoval, jej milovali a ctíli, předce nebažil po lahodách a rozkošech jiných, kromě které ze ctaosti, dobročinnosti a nábožnosti plynou. Čím výše postaven byl, čím více jiní se mu kořili, tím pokorněji počínal sobě sám, i podnikal dobrovolně všeliké nelahody a svízele, aby se uchránil bujnosti a hrdosti mysli. Z biskupských důchodův svých nepodržel nežli čtvrtou částku pro sebe; ostatní vše obracel budto k dobrému církve a duchovenstva, bud ku pomáhání chudým, jichžto také veliký počet krmil a šatil. Čas svůj na vykonávání všech povinností úřadu svého rozděliv, ohvíle ty, které mu k zábavě zbývaly, obětovával k vyučování mladšího žakovstva. Věda o každém v městě, kdokoli těžce nemocen byl, nosíval jemu sám i útěchu i pomoc. Přísný jsa na sebe, jidal, pítal a spával jen maličko; k jiným pak jsa přívětiv a srdečen, činil se účastným i menších důležitostí každého, kdo se mu svěřil, aby jej pak na to, čeho přede vším potřebí bylo, pozorna činiti mohl. Takto zdařilo se mu, spojovati všude jemnou vlídnost s opravdovou kázní. Citiv veškeru vážnost povolání svého, počínal si v něm s opravdivostí, horlivostí a přičinlivostí zřídka vídanou, nikdy nepřevýšenou. Nepravme o něm, žeby jen byl chtěl býti pravým následovníkem Krista i apoštolův jeho; byl jím opravdu. Proto ale také už za jeho živobytí roznášela se pověst široko daleko, že jest muž svatý.

A však jakkoli podstatný byl prospěch, který vyplýval z působení jeho na víru křesťanskou, i na mravní život Čechův, předce horlivost Vojtěchova s ním, jakožto příliš zdlouhavým, čím dále,

tím méně spokojena byla. Starodávne způsoby a navyklosti, neshodné s duchem čistého křesťanství, ale zakládající se poněkud i v samé právní ústavě zemské, nedaly se tak rychle a tak docela změnit, jak on žádal a žádati musel; a i zapeklitých nacházelo se vždy dosti hříšníkův v národu, zvláště mezi bohatci a vysokými, jimž opravdová jeho mravní kázeň brzy obtížnou se stala, tak že za péči, kterou o spasení duší jejich vedl, nevděkem, nenávistí a pohaněním se mu odplacovali. Nejvíce kormoutily ho divoká bujnost i zjevné mnohoženství některých pánův českých, pak manželské sňatky nižšího duchovenstva, proti kterýmžto nadarmo horlil, a konečně prodávání Židům do poroby lidí ve válkách zajatých, kterýchžto všech na svobodu zase vykoupiti jmění jeho nepostačovalo. Báł se, jako předchůdce jeho, aby někdy bohu odpovídati nemusel za všecko zlé, kterého národ za duchovní jeho správy veřejně se dopouštěl; a předce naděje, překaziti tomu, po několikaletém zkušeni více a více mizela. Po dlouhých o to rozpacích a nepokojech odhodlal se konečně r. 989, že půjde do Říma ku papeži, a bude-li mu dovoleno, že opustí docela biskupskou stolicí svou. Když pak té doby vévodův bratr *Strachkvas*, v době zavraždění sv. Václava zrozený (an co mnich ve klášteře sv. Emerama v Řezně jméno *Christian* byl dostal) do Prahy se nahodil, svěřil se mu Vojtěch úmyslem svým, a podával jemu biskupství svého a přímluvy u papeže, aby k němu svěcen býti mohl; představoval mu, že jakožto bratr panujícího knížete bude u lidu ve větší vřácnosti a získá také ochotnější ode všech poslušenství; také prý život a učenost jeho činily jej hodným důstojenství tak vysokého. *Christian* ale odpíral se, buď jen ze samé skromnosti, buďto že i chtěl svatého muže zachováti vlasti.

Zatím Vojtěch, jakž jednou byl umínil, vydal se předce na cestu, a papež Jan XVI. dovolil jemu bez rozpaku opustiti biskupství své a zabráti se, kam chtěl. Pročež poslav do Čech nazpět všecku družinu svou nepodržel při sobě než tři nejdůvěrnější přátely, nejmladšího bratra *Radima*, *Velicha*, probošta Pražského, i *Radlu*, někdejšího pěstouna svého, s kterýmiž zamýšlel předsevzítí pouť do Jerusálema. Když o tom císařovna Theofanie, Oty III. matka, tehdáž v Římě meškající zvěděla, povolavši ho k sobě darovala mu na cestu tolik peněz, kolik mladý Radim jen

unésti mohl. On však nechtěje ničeho pro sebe podržeti, rozdělil je hned mezi chudé, a nastoupil s průvodčími svými pěšky pouť dalekou. Než opat Montekasinský, u kteréhožto se pozdržel, radil mu nejíti dále, představuje, že se lépe srovnává se ctností a pobožností, vésti na jednom místě život tichý a bohulibý, nežli toulati se po širém světě. Ustanovil tedy zůstati na Montekasině a vstoupiti v řád mnichův Benediktinských; a však rozmrzev se nad tím, že ho tam vždy ještě jakožto biskupa ctíti chtěli, opustil i toto místo, a šel nejprv ku Basilianům ve Valliluce, potom do Říma do kláštera sv. Alexia na hoře Aventinské. Tam s dovolením papežovým přijat jsa, podnikal i konal všechny nízké služby a povinnosti klášterního noviciátu, až mu po řádném zkoušení dne 17. dubna 990 slib obyčejný složití dovoleno bylo. Z přátel jeho nezůstával tehdaž než jediný bratr Radim u něho; ostatní byli ho už opustili.

Ačkoli Míšenský biskup Volkold za nebyti Vojtěchova v Čechách místo jeho zastával, předce kníže Boleslav II. i celý národ český nesli velmi těžce dlouhou jeho nepřítomnost, až konečně obrátili se s žalobou o to k arcibiskupovi Mohuckému Villigisovi, a pak s tímto spolu ke stolici papežské. Roku 992 přišlo proto do Říma zvláštní poselství české, nesouc psaní od knížete i od arcibiskupa; mezi posly byl také Radla, v čele jejich pak stál Boleslava II. bratr Strachkvas. Synoda o to držaná, ve kteréžto papež sám předsedal, dala Vojtěchovi rozkaz vrátiti se do biskupství svého, ježto Čechové prý poslušenství jemu zachovávatí slibovali. Vzal tedy s sebou dvanácte řeholních bratří z Římských klášterův, kteréžto do Čech vstoupiv, na chvíli sice za sebou u hranic zemských (snad na Zelené hoře) zůstavil, později ale dále do Břevnova povolal. Bližícímu se ku Praze vyšel Boleslav II. s mnohým lidem vstříc; s radostí a plésáním přijali jeho, a slibovali plniti všechny jeho žádosti; všechny nesnáze zdály se už urovnány, všechny nevole a mrzutosti v moři zapomenutí utopeny býti.

Boleslav II. byl vystavený od svého děda Vratislava I. kollegiální chrám u svatého Jiří na hradě Pražském proměnil hned při zakládání biskupství Pražského ve klášter panenský, kteréžto také s povolením papežovým sestru svou *Mladu* za první abatyši představil. Nyní po Vojtěchově návratu založil dle žádo-

sti jeho také první mužský klášter český v Břevnově, k jehožto výživě roční důchod 1500 peněz ze knížecí komory vykázal. Vojtěch ustanovil tam za prvního opata svého někdy pěstouna Radlu, jenž co klášterník jméno Anastasius sobě vyvolil a uvedl tam bratří z Říma přivedené.

A však Vojtěchova spokojenost zase nedlouho trvala. Lid nedal se hned všude k čistě křesťanskému životu vésti, staré mravy a obyčeje nedaly se všechny náhle proměnit. A ještě horší nastala doba, když Boleslav Pobožný, mrtvicí raněn a sotva při životu zachován byv, vládu zemskou svému synovi Boleslavu Ryšavému a několika pánům českým svěřiti musel. Tím rod Vršovcův, rodu Slavníkovu od dávna odporný, nabyl ještě větší moci ve vlasti, an Boleslav Ryšavý jemu cele oddán byl. Manželka jednoho Vršovce, v cizoložství postižená, měla dle staročeského řádu pokutu smrti utrpěti rukou uraženého manžela. I utekla se k Vojtěchovi, jenž, když mu pokání činiti slibovala, život její zachovati chtěje, u jeptišek Svatojirských tajně útočiště jí povolil. Mezi tím ale přihnavše se Vršovci se zbrojným houfem, učinili útok na dům biskupský, chtějíce násilím zmocniti se hříšnice: a však nenašedše ji, láli biskupovi, an proti právu a spravedlnosti ujímá se cizoložnice. Tu Vojtěch rozhněván postavil se sám mezi ně a káral důtklivě krvožiznivost jejich, nic nedbaje, zdalíž by jemu také ublížiti nechtěli: než vůdce zástupu, hlava rodu Vršovcův, odpověděl mu ušklebačně, že neučiní sice jeho účastna cti mučednické, ale nad bratry jeho že bude uměti náležitě se pomstiti, nevydá-li ženy. Zatím podařilo se úplatkem dovědět se o místě, kde hříšnice ukryta byla; hrozbami a sliby dovedli toho, že jim vydána jest; a když manžel její sám ji usmrtiti nechtěl, dali Vršovci jí od obecného sluhu hlavu stíti.

Rozhořčen jsa, s pláčem a Vršovce proklínaje, opustil Vojtěch bez meškání Prahu a Čechy, a bral se opět do kláštera svého Římského (995). Nadarmo usiloval opat Anastasius prosbou i domlouvami udržeti ho ve vlasti; úmysl jeho byl peven, vůle neoblomna; biskupství stalo se mu bylo už břemenem nesnesitelným. Jeho někdejší bratří v klášteře přijali ho s velikou srdečností a volili ho za převora svého; i cítil se opět spokojeným a šťastným.

Kromě nejmladšího Radima, kterýž i tenkrát ho neopustil, měl Vojtěch ještě patero starších bratrů, Soběbora, Spytimíra, Po-braslava, Pořeje a Časlava; ti pak přebývali společně v otcovském hradě Libickém, nerozdělivše ještě, jak se zdá, velikého dědictví svého. Brzy mezi Vršovci a Slavnikovci veřejně povstala zášť, čili otevřená válka, ve kteréžto Vršovci přízní a pomocí mladého Boleslava převládali, až starý Boleslav, uměním Korbejského mnicha Thiddaga ozdravěv, obě strany k míru donutil a nepokojného syna svého s vojskem českým mladému císaři Otovi III. na pomoc proti severním Slovanům poslal. K tažení tomu připojiv se i Soběbor, stěžoval si jak u císaře tak i u Polského knížete Boleslava Chrabrého, též tam příslého, na křivdu, kterou rod jeho nejen od lidu, ale i od panujícího domu v Čechách snášeti musel; aniž pak se více vrátil domů, přijav od knížete pozvání do Polska, kdežto potom cí a bohatstvím hojně nadán byl. To však zhoršilo ještě více stav jeho bratrů doma zůstalých, protože tehdaž mezi dvorem Českým a Polským nepanovala dobrá vůle. Vinili je ze srozumění s nepřátely vlasti, počet jejich přátel menšil se, a když Vršovci opět zášťi proti nim začali, Slavnikovci po ztrátě všech statkův svých brzy na jediný hrad Libický obmezeni jsou; a i ten konečně 25. září 996 obležen a po několika dnech útokem dobyt. Když tehdaž už vše jejich udatenství neprospěšným býti se ukazovalo, Slavnikovci všickni, muži, ženy a děti dle rady přítomného tam opata Břevnovského Anastasia, někdy jejich domácího přítele, utekli se do kostela k oltáři: a však ani to neposloužilo jim k ochraně. Vztekli nepřátelé vyloudidše je z kostela slibnými řečmi, potom povraždili všechny zrádně i ukrutně; a komukoli ve prostranném hradě podařilo se zniknouti prvního krveprolití, uveden potom v porobu; nešetřeno, než jediných kněží, kterýmž pokojně odejiti dopřáno. Anastasius, jehožto klášter také do toho zášťi zapleten byl, opustil proto Čechy na vždy, a utekl se s několika svými bratřími do Uher, kdežto činnému duchu jeho brzy otevřela se nová dráha blahočinění a slávy.

Zatím byl arcibiskup Mohucký už horlivě o to se zasazoval, aby zjednal opět Vojtěcha opuštěné jeho diecesi, také mladý císař Ota III., jenž do Říma ku korunování svému (21. května) přišed, k Vojtěchovi zvláštní přízní se naklonil, namlouval ho k těmž; a nový

papež Řehoř V. konečně uložil mu za povinnost, aby se ke svým vrátil, dovoluje však spolu, kdyby ho Čechové naskrze poslouchati nechtěli, aby je zase opustiti a do zemí pohanských pro rozšíření viry křesťanské vydati se mohl, ku kterémužto cíli už napřed propůjčil jemu mocnost arcibiskupa krajinného (archiepiscopus regionalis) u národův těch, kteréž by jemu na křesťanství obrátiti se událo. Zajev tedy Vojtěch s komonstvem císařovým nejprv do Mohuče, meškal tam některý čas, a vybíhal odtud tytýž až do Francie. Mladý císař, jenž cele se mu byl důvěřil a i za zpovědníka ho volil, propustil ho konečně nerad a s velikým litováním. Když ale Vojtěch zvěděl, co se bratřím jeho v Libiči přihodilo, nebral se přímo do Čech, ale zašel do Polska k Boleslavovi Chrabrému, kdežto i s bratrem svým Soběborem se shledal a vypravil teprv odtud posly knížecí k Čechům s otázkou, zdali ho ještě míti chtějí. Odpověď, že nikdo po karateli nebaží, sloužila mu k útěše a k radosti; tu zajisté teprv pocítil se býti sprostěna všech povinností k diecesi své, a mohl tedy bez překážky oddati se na to, po čemž už dávno toužil, na zvěstování evangelium mezi pohany. Dlouho byv na vahách, má-li se nejprv zabráti k Luticům neboli ku Prusům, odhodlal se konečně do Prus; přes zimu však zůstal ve Hnězdně u Boleslava.

Když konečně v březnu r. 997 v průvodu bratra Radima jemu vždy věrného a kněze Benedikta cestu nastoupil, dal ho Boleslav Chrabrý po Visle v lodí s třiceti brannými pro ochranu zavesti až do Gdańska, kdežto několik dní pobyv, mnohé zástupy pokřtil. Potom zabrav se korábem po moři až k Sambii, vystoupil tam na břeh a poslal branné průvodčí své nazpět. Ale už první setkání se s Prusy neslibovalo útěchy; osupující se naň, vyháněli ho ze země, hrozili mu smrtí, až i bili ho; tak že často utíkati musev, už na tom se byl ustanovil, že obrátí se raději k Luticům, mezi nimiž i za příčinou příbuzného jazyka nadíti se bylo větší přívětivosti. Když pak konečně, bezpochyby mimo vůli svou, do posvátného pohanům pole Romove zabloudiv, tam si odpočívati počal (dne 23. dubna), obořil se naň a na průvodčí jeho rozzteklený zástup, svázal je všechny tři, a jeho, an ještě stoje se modlil, probodli oštěpem nejprv kněz jejich, potom jiní, až umrtvivše ho nesčíslnými ranami, utali mu hlavu a rozsekali údy jeho. Radimá však i Benedikta nechali na živě; kteřížto potom šťast-

ně ku králi Polskému vyvázše, vypravovali jemu, co s mučedníkem se stalo. Boleslav nemeškal vykoupiti od pohanův tělo mrtvé co vzácný poklad za cenu vysokou a pohřbil je s velikou ctí ve Hnězdně, hlavním sídle svém.

Získav sobě už za živa čest a lásku v tolikerých zemích, nabył Vojtěch mučednickou smrtí svou ještě větší u všech národův vážnosti; ano všeobecným úsudkem a přesvědčením tím spíše za svatého prohlášen jest, čím rychleji pověst o zázracích u hrobu jeho se stálých až do nejdalších zemí se roznesla. Sotva tři léta po smrti jeho minula, a už císař Ota III. sám vykonal pouť ku hrobu jeho do Hnězdna (1000); k žádosti pak téhož císaře Jan Canaparius, opat téhož kláštera sv. Alexia v Římě, ve kterémž i Vojtěch přijat byl, podal už roku 999 obšírné popsání života jeho, jež r. 1004 od sv. Bruna, Vojtěchova někdy spolužáka, předěláno i rozmnoženo jest. Z úcty k Vojtěchovi také ti, kteří jemu za živa nejmilejší byli, Radim a Radla, veliké všude požívali vážnosti, a první pode jménem Gaudentius arcibiskupem v Polště, druhý pod jménem Anastasius nebo Astricus opatem i později arcibiskupem v Uhřích se stavše, mnohé získali sobě zásluhy o pokřesťanění a vzdělání obou těchto sousedních národův.

Početi válek husitských.

Nejbližší události r. 1419 vyplývaly z nevyhnutelného ústrku mezi vládou a hromadami lidu čili tak řečenými *tábory*, počatými už za krále Václava, nyní pak opakujícími se čím dále tím nebezpečněji. Hromady takové drživaly se na hoře Tábor ode dne 22. července v určité dni pravidelně; mimo to ale také několikráte na hoře Beránek řečené u Vožice, pak u Plzně, u Zachřaštan a u Třebechovic na přívrší jmenovaném *Oreb*. Dne 17. září 1419 vydala „obec“ na Bzí hoře sebraná psané svolání ke všem věrným Čechům, ustanovivši nové shromáždění obecné zase ke dni 30. září na výšinu za Jesenicí „u Křížkův“ řečenou, od Prahy k jihu čtyři hodiny zdálí. Marné bylo snažení nejen úřadův královských, ale i husitských pánův některých, zameziti nový tento způsob poutí; touha po nich byla v zemi tak rozšířená i silná, že

mnohý sedlák, nemoha jí odolati, opustil s rodinou navždy dům a hospodářství a připojil se ke „bratřím“; byloť, jakoby duševní nákaza jakási opanovala byla myslí lidské, jejížto příčinu tehdejší hvězdáři také skutečně ve shvězdění zvláštním vyhledávali. Tím způsobem sebralo se zvláště ke shromáždění u Křížkův, a sice o den dříve nežli opovězeno bylo, neobyčejné množství lidu se všech stran; jmenovitě přihnuli se tam Pražané pěšky i po vozích u velikém počtu, a také kněz Václav Koranda přivedl s sebou silný zástup lidu obojího pohlaví od Plzně, jakkoli hojně jemu na cestě překážky strojeny byly. Věci, kteréž se dne toho konaly, byly jak obyčejně: kázání o svobodu slova božího a přijímání pod obojí způsobou. Řečníci napomínali lid, aby milovali se mezi sebou a pomáhali sobě vespolek, i aby zmužile stáli při poznané pravdě, nenávidějíce lsti a úskokův Antikristových, jimiž on prý za posledních dnův svět celý svedl a o spasení duše připravil. I zde ještě byly myslí celého shromáždění pokojné, a pošlapáno-li kde komu pole, neopominuli mu dáti hojnou náhradu, sbírku k tomu cíli zvláštní učinivše. Prvé pak než se rozešli, prohlásili opět nejprvé příští valné shromáždění ke dni 10. listopadu, a to do Prahy; Koranda však jal se napomínati lid, aby napotom i své vlastní obrany pilni byli; neb ovšem že počet věrných jest hojný, ale i nepřátelé že den co den se množí; „vinice páně krásně (prý) zakvěta, ale i kozlové že se blíží, chtějíce ji hlodati;“ protož že potřebí jest, aby už nechodili s poutnickou holí, ale s mečem v ruce.

Po skončené slavnosti umínili větší částka shromážděných doprovoditi Pražské „bratři a sestry“ domů. Tudiž pozdě na noc valili se zástupové poutníkův přes Vyšehrad, kdež jim od posádky královské nebráněno, do Nového i do Starého města Pražského, a přijati jsouce s pochodněmi nesčíslnými i slavným po celém městě zvoněním, zaplavili brzy všecka náměstí a ulice. Nazejtří ráno vykázano těm, kdo byli cizí, obydlí větším dílem v klášteře sv. Ambrože, a obec Pražská častovala je po několik dní. Oni pak odměnili se za takovou hostinnost tím, že pomohli opět teptati obrazy, svaté ostatky a nádoby v kostelích a klášteřích Pražských; tenkrát nad jiné zle toho zažil kostel sv. Michala ve Starém městě, ačkoli tam farářem byl M. Křišťan z Prachatic, starý

Husův přítel i příznivec. Nelibost tím v městě zbuzená dodala podnětu úřadu Pražskému, za purkmistra Jana Plzenského, že tím ochotněji vstoupil dne 6. října v ozbrojenou jednotu s královnou Sofií a s některými preláty, pány, rytíři, městy a obcemi království Českého, jakož se pravilo „pro zjednání svobody slovu božimu, pro hájení cti české, i pro odvrácení potupy kacířské na národ náš křivě uvalované.“ Tou jednotou zavázali se vespolek údové její, **napomáhati** sobě k účelu řečenému a pomstiti nad každým, kdo by se proti tomu provinil aneb komukoli z jednotlivcův škoditi chtěl. Ve skutku ale sám zdá se, že ona jen za prostředek sloužiti měla radě městské, aby dobrým způsobem zbavila se hostův nemilých, zemské pak vládě, aby zamezila zbourání se lidu.

Ale jako už ze zápisu jednoty této vysvitá, kterak vláda na licho postavila se byla mezi dvě strany, jimžto přede nemohla oběma nikterak vyhověti: tak naproti tomu o vůdcích lidů vědomo jest, že předzvídali hned od prvopočátku, co jim nastávalo a čeho přede vším měli potřebí. Když ještě pan Čeněk z Vartenberka i úřadové jemu podřízeni kojili se marnou nadějí, že se jim podaří opatrným shovíváním a umělým prostředkováním udržeti věci ve stavu strany všecky upokojujícím: to už Mikuláš z Husí a Jan Žižka z Trocnova chystali se dávno k boji nevyhnutelnému na smrt, obmýšlejíce prostředky, jimiž by straně své pojistiti mohli vítězství. K tomu cíli uznávali přede vším za potřebí, aby národ pokud možná veškeren pozdvihna se s nadšením, cvičil se napřed v umělém vedení zbraně. Horlivost novověrcův byla opětovanými tábory čili shromážděními dosti napnuta; nesčíslné zástupy, neznajíce žádné vůle nad sebou, kromě písma svatého, byly hotovy jíti, kamkoli, a učiniti, cokoli samozvaní vykladači vůle boží jim by přikázali. Nezbyvalo než vyučiti umění válečnému tyto špatně sice ozbrojené ale dosti schopné lidu spousty tak, aby i vojsku sebe lépe zřízenému s prospěchem odolávati mohly.

Souvěcí někteří spisovatelé svědčí, že Mikuláš z Husí byl ten muž, který řídil takofka svou rukou celé hnutí národu českého, zamýšleje chladně a bystře všecky dalekosáhlé plány a způsoby, jimižto straně jeho pojištěno mělo býti vítězství; byltž zajisté duch vyšší povahy a nevšedního důvtipu. A protož na

snadě jest domýšleti se, že on to byl, jenž také před jinými prohlédal ku potřebě, aby nastávající válka od Čechův ne tak silou, jako raději uměním vedena byla; nemohl zajisté tajiti se, že nepřátelé jejich předčítí je budou v síle neskončené. Co do provedení úmyslův takových ale nebylo nikdy muže, jenž by k němu výtečněji se hodil, nežli starý jeho přítel Žižka, válečník vynikající spolu i dokonalou známostí vojenstva vůbec, i dary vůdcovými, an jmenovitě cò do geniálního užívání všelikých náhod v boji a prostředkův prostých i snadných ku každé potřebě, sòtva kdy měl svého rovně. Snad oba tito mužové, bravše radu i s jinými znalci, smyslili spolu nový způsob umění válečného, v němžto starořímské zkušenosti a zásady pojily se podivně s nejnovějšími pokroky a prospěchy, ježto s sebou přinášelo užívání střelného prachu. Žižka proti nepřítelům svým, fevdálními to vojskům středověkým, těžké zbroji a vojně zvyklým, neměl koho postaviti leda průmyslné měšťáky a řemeslníky, též hromady sedlákův, při kterýchž nenalézal kromě technické zručnosti, kromě vozův a selských cepův, nic než horlivost a oddanost neobmezenou. Z té příčiny obmysliv nové způsoby bojování, učil pobíjeti cepy železem, chrániti vozy visutými s obou stran prkny a spojovati je mezi sebou řetězy i cvičiti se v umělých s nimi obrazech: a hle! tudíž zjevily se pohyblivé onyno *hradby vozové*; na jejichžto někdy samé spatření klesalo srdce obrněnému rytíři v těle a nejhrdější vojska v Evropě dávala se na útěk! Nemněme, že snad větší udatnost anebo tělesná síla, aneb dokonce nadšení samo způsobilo podivné tyto účinky: byliť to počátkové novověkého umění válečného, cvičením nabyté strojné postavy a manévry, bedlivě vyměřená i urychlená pohybování, určité obraty a útoky k pokynutí vůdčovu vždy v pravý čas vykonávané, — zkrátka, byl to důraz vojska pravidelně zřízeného i vedeného naproti zástupům čtenějším sice a lépe ozbrojeným, ale valem a jako bez ladu a skladu do boje se řítícím.

Množícími se znameními nastávající bouře poděšena i častými poselstvími od krále Sigmunda upomínána jsouc králová Sofie, co vladařka česká, musela konečně ohraditi se mocí válečnou, aby důrazně brániti mohla každému zmatku neb rozbroji v zemi. Zápisem jednoty zbrojné ode dne 6. října zavázali se

přední pánové čeští pomáhati jí proti každému, kdo by na ni mocí sahati aneb pokoj země rušiti chtěl; nad to však najala také v řádnou službu veliké množství oděncův, a zvláště německých, zřizujíc tím takořka první stálé vojsko v Čechách; dne 17. října dala rozložití posádky vojenské do král. hradu Pražského, do kláštera Strahovského, do kláštera u sv. Tomáše na Malé straně, do Saského domu i dvora arcibiskupova u mostu, vše pod správou a velením pánův Čenka z Vartenberka, Viléma z Hasenburka i Jana Chudoby z Rálska; kázala také upevniti malostranské předmostí novými sruby. Vně Prahy po krajích nájato nápodobně několikero šlechticův na žold do řádné služby, a purkrabi královští obdrželi přísný rozkaz, nedopouštěti nikdy více shromáždování se lidu, ovšem pak překaziti každému, kdo by koli ke dni 10. listopadu do Prahy bráti se chtěl. Nařízení tak přísná nemohla než rozmnožití jitření, ježto v Praze už vůbec panovalo. Jmenovitě pak Novoměstští, od kněze Jana z Želiva nad jiné rozkvašení, brali mezi sebou radu, kterak se uchrániti hrozícího jim nebezpečí. Majíce vůdce Žižku, ztekli dne 25. října Vyšehrad, a vytiskše odtud posádku královskou, osadili hrad svým lidem.

Když tedy lid český z krajův chtěl bráti se do Prahy ke shromáždění na den 10. listopadu rozepsanému, událi se první krvaví počátkové války. Ve mnohých stranách podařilo se vojsku královi zameziti násilím každé rocení se lidu; nikoli ale na jihu a jihozápadu, kdežto Plzeňští, Domažličtí a Sušičtí, umluvivše se prvé skrze tajné posly a listy, v den Všech svatých sešli se všickni v Žinkovech ozbrojení, a odtud táhnouce dále v síle nemalé, kterážto čím blíže ku Praze tím více rostla, dostali se druhého dne do Březnice a třetího do Knína. Ze šlechticův byli s nimi pan Břeněk Švihovský z Risenberka a rytíři Chval i Kuneš z Machovic, zástupy vedouce; a však městské korouhve počtem i silou předčily. Ve Kníně dovolal se jich prosbou o pomoc jiný zástup poutníkův, kteří v počtu asi 300 osob ubírali se z Ústí nad Lužnicí po pravém břehu Vltavy ku Praze. Táhlo zajisté na ně od východu asi 1300 jezdcův dobře ozbrojených (dílem žoldněři z Hor Kuten, dílem pak čeled panův Petra Konopištského ze Šternberka, Jana Ptáčka z Pirkšteina na Ratajích, Jana z Chotěmic na Vlašimi, Albrechta z Koldic, Václava z Donína i Jana z Michalovic), hrozíce

jim záhubou. Knínští tedy zastavivše se, poslali bez odkladu Ústským posilu na pěti vozích, ježto ale převážením se přes Vltavu obmeškali se poněkud. Když pak, odjevše asi půl mile od řeky, stihli už na blízko, vůdce královský pan Petr nechtě aby oba zastupové poutníkův se spojili, hned se oboril na Ústské, kteříž se byli postavili na nějakém přívrší, a rozrazil řady jejich celé, pobíj jich mnoho na místě. Jen něco více nežli stu osobám lidu Ústského podařilo se proskočiti ku přichozím ze Knína, kteřížto spatřivše, co se děje, rychle poslali nazpět pro veškeru moc ve Kníně zůstalou, a postavivše se na zjišné místo na vrchu jakémsi, počali sobě zedku dělati ze suchého kamene, aby k nim jízdní tak brzo nemohli. Petr ze Šternberka zajav 96 Ústských, počal potom i s Knínskými rokovati, aby se dali na milost, nechtějí-li, by se jim též stalo jako Ústským. A však ještě rokující uzřeli náhle, any už korouhve nové pospíchají od Knína jim ku pomoci; což vida pan Petr, nesčekav jich, rychle odtáhl s vězni svými k Hoře. Tito pak položili se všickni polem na bojišti napojeném krví „prvních mučenníkův“, a zůstavše tam přes noc, nazejtří slyšeli mši svatou a pochovali zbité přátely s žalostí a pohožností velikou. Potom teprvé hnuvše se dále, připravili se v noci pod Jilovým přes řeku Sázavu, i dostali se dne třetího, mimo Kunratice, bez dalšího boje do Prahy.

Zpráva o nebezpečí, ježto poutníkům u Knína hrozilo, dostala se byla hned téhož dne (4. listop.) do hlavního města. Zjednaním kněží, zvláště pak Ambrože někdy Hradeckého, zvonilo se v okamžení na Starém i Novém městě velikými zvonky na poplach; ve všech čtvrtích města, na všech náměstích sbírali se honem zastupové lozbrojení, ohtějíce „bratřím“ v hroznázi spěchati ku pomoci. Ale Mikuláš z Husi a Jan Žižka vedli lid bojechtivý k dílu bližšímu, na Malou stranu, aby sehnali aspoň z mostu posádku královskou, jež držela Staré město v péči ustavičné. Ta přivítala je sice střelbou z děl, jak s domu Saského tak i protějšího dvoru arcibiskupova; také se hradu královského dalo se zároveň slyšeti hřímání z děl, tehdáž lidu ještě nezvyklé; ale po tuhém boji, v němž na obou stranách padlo lidu množství, sklonilo se pod večer vítězství ku Pražanům, kteří zmocnivše se nejprve domu Saského a dvoru arcibiskupova, potom dům od domu postupovali před se,

až i klášter sv. Tomáše osadili. Pozdě do noci trval neustále boj krvavý po ulicích, střelba z hradu a zvonění na poplach se všech věží, mnoho domův hořelo, v jiných se potýkáno neb drancováno; „i byla jest to noc zarmoucení a úzkosti, lkání a truchlosti, jako k soudnému dni přirovnána;“ a když královští, všude poražení, konečně z celé Malé strany ustoupiti museli, a Pražané za nimi bez mála i do hradu královského vnikli, prchla odtud i králová Sofie náramným leknutím v noci v průvodu Oldřicha z Rosenberka, hledajíc ochrany na hradě Kunratickém. Teprvé když vítězové, nabravše množství kořistí, zbraní, koní a jiných věcí drahých, jali se převážeti a přenášeti je mostem do Starého města, vpadli žoldněři královští opět do Malé strany, a vybravše z radnice poklady a spisy, zápalili ji sami s domy okolními. Zdaření toho dne nad nadějí šťastné přičítalo se vůbec opatrnému velení Žižkovu; od té doby pevnila se a rostla sláva i působnost jeho válečnická.

Ale boji tak počatému nebyl té noci nikoli ještě konec; bojoval se po čtyři dni stejnou zuřivostí s obojí strany. Čeněk Vartenberský povolal na kvap do Prahy vojska nová z krajův, a žoldněři jeho zotavivše se nabyli opět srdce, když 6. listopadu 35 pánův Českých, okolo sta rytířův, též města královská Hory Kutny, Čáslav, Kouřim a Kolín, listy svými opověděli Pražanům válku. Nešťastná Malá strana zůstávala vždy hlavním divadlem boje i zpousty: s jedné strany vpadali tam opět a opět královští s hradu, a zapálivše školu u sv. Mikuláše i jiná stavení, zjímali i vlekli s sebou měšťany podobojí; s druhé pak strany Pražané upevnili se sice v domě Saském, co klíči k mostu, ale zbořili dvůr arcibiskupův i mnohá okolní stavení, a půtky krvavé opětovaly se po ulicích den co den, ku prospěchu brzy té brzy oné strany. A však i vně města bylo mnoho bojův rozličných, když ztekáno tvrze a dvory měšťanův v okolí Pražském, bráněno voziti potravu do města i páchány jiné škody. Teprvé dne 9. listopadu zjednáno jest přičiněním dobrých lidí s obou stran stání a počaly se dělati námluvy ku pokoji. Tyto vedly dne 13. listopadu k uzavření příměří, ježto až do sv. Jiří nejprv příštího (23. dubna 1420) trvati mělo, a v němž králová i páni zavázali se k hájení svobody v náboženství, zvláště co do přijímání pod obojí v celé zemi, Pražané

pak ušetření napotom všech kostelův, klášterův i obrazův svatých a k navracení Vyšehradu do rukou královských, obojí strana pod pokutou 50 tisíc kop grošův Pražských. Ale Žižka a jiní horlivci, kteří příměří takovému byli nechtěli, opustili proto Prahu; táhnouce spolu do Plzně.

Bohužel, že co po tomto příměří následovalo, bylo v nejedné příčině ještě horší nežli zjevná válka sama. Jak mile jednou mezi stranami prolita krev, hned domnívala se každá z nich, že právo má mstít se nad druhou, a král Sigmund, dotíraje skrze časté posly z Uher na ztrestání neposlušných kacířův, množil pohřichu ohavnosti páchané. Nejúhlavnější nepřátelé všech Husitův v Čechách byli tehdež Horníci, čili obyvatelé Kutnohorští, větším dílem Němci. Město jejich, rudnictvím květoucí a po Praze v Čechách největší i nejbohatší, stálo jako v přirozeném odporu proti hlavnímu městu, a protož tím více horlilo pro katolictví, čím více Praha klonila se k husitství. Křivdu kostelům a duchovním v Praze činěnou opláceli Horníci způsobem tím, že kdekoli jakého Husity dopadnouti mohli, nechtěli-li odpřisáhnouti se víry své, bez okolkův jej usmírti dali. Mnoho jich upáleno, více ještě štato aneb i za živa do nejhlubších šachet horních uvrženo. Ústíší, jež Petr ze Šternberka dne 4. listopadu byl zajal a do hory dovedl, potkali se mezi prvními s osudem takovým. A jelikož se praví, že Horníci platili za každého husitského Čecha po jedné, za kněze pak po pěti kopách gr. Pražských, není se čemu diviti, že počet přivedených obětí vzrostl brzy až hrůza; ano pro takový hříšný peníz na mnoha místech v zemi pravé honby na lid prý předsebrány, a Kutnohorským katům tolik práce zavalováno, že často z unavenosti odpírali se služby. Šachtě, která nejvíce obětí pohltila, u kostela sv. Martina před Kouřimskou branou, přezdělí Horníci „Tábor“, těšivajíce tím jménem úsměšně táboruchtivé Husity, jež tam metali. Za krátký čas připraveno prý na tento způsob neméně než 1600 osob o život. Ještě v témže měsíci listopadu zmocnili se Horníci také města Kouřimi, a javše tam některé konšely a starší obecní, též faráře M. Jana Chodka s kaplany jeho, vedli je spoutané do Hory, kdež do vězení uvrženi a po několika nedělích také za živa do šachet vmetáni jsou. A však i v jiných krajinách českých dály se podobné zádavy, jmenovitě v Plzensku vzat pan

Bohuslav ze Švamberka na slovo pro své horlivé pronásledování Husitův, a osud Jana Nákvasy, kněze strany podobojí, učinil zvláště hluboký dojem na city všech Čechův. Nebo rytíř Racek z Janovic, pán na Risenberce, zajav jeho ve válce, kterou tehdáž s Klatovskými vedl, dal ho jako v dar Němcům Bavorským, svým spojencům; tito pak, namučivše se s ním ukrutně, upálili ho konečně s velikou slavností.

Denně rostoucí důraz nejen českých ale i německých a polských záležitostí přinutil Sigmunda konečně, že pustiv od války Turecké, tenkrát s nevalným prospěchem vedené, obrátil zraky a kroky své opět do krajín severozápadních. Chvátaje, jak obyčejně na cestách svých, dojel Brna v Moravě dne 15. prosince, i svolával tam stavy české k vánocům na sněm, ustanoviv už dříve z Uher také knížatům Německým a králi Polskému zvláštní rok do Vratislavi. Potom pospíšil si zase do Uher, a přijav tam v městečku Skalici dne 24. prosince manželku svou Barboru, po víc než půlletém pro domnělou její nevěru zavržení, opět na milost, vrátil se s ní do Brna, kamž i králová Sofie, papežský legát Ferdinand biskup Lucký, mnozí knížata i biskupi, čeští a moravští páni i rytíři, též poslové z měst a purkrabí hradův, královských byli v hojném počtu se sešli. Králová Sofie složila zde úřad vládařský, jež za čtyři měsíce k veliké své neútěše byla vedla, do rukou krále Sigmunda, kterýž potom svěřil jej na ten čas, až by sám do země přijel, třem pánům společně, panu Čeňkovi z Vartenberka, nejv. purkrabímu, Jindřichovi z Elsterberka, nejv. hofmistru, a Václavovi z Dubé na Leštně, podkomořímu zemskému. I poněvadž Sigmund užíval vždy ještě opatrnosti té, že o rozdávání pod obojí, jakožto věci, která teprv společným všech stran uzavřením rozhodnouti se měla, nic sám napřed nerozsuzoval, proto všickni v Brně přítomní stavové čeští, i ti, kteří s Husity drželi, slibovali jemu věrnou oddanost bez rozpakův, a zdálo se, že v celé zemi české, kromě snad měst Plzně, Písku a Králové Hradce, nikde už odporu znamenitého proti němu nebude. Neboť i Pražané vypravili byli do Brna hojně a vzácné posly, kteříž tam dne 27. prosince vjevše s trubačí slavně, an se tomu král i dvořané jeho náramně divili, v hospodách sobě ukázaných bez ostýchání dali sobě od kněží pod obojí

přisluhovati jako doma, kdežto zatím celé město stálo právě pro jejich přítomnost v interdiktů. Když tedy poslové tito dne 29. prosince před krále puštění bývše, a na kolena před ním dle obyčeje poklekše, od obce Pražské jej pozdravili, a jej za krále a pána dědičného přijímající, o zapomenutí toho prosili, co se v Praze bylo stalo: Sigmund nechav je nad obyčej déle klečeti, osupil se na ně slovy tvrdými a hanlivými, a propustil je konečně s přísným rozkazem, aby na důkaz poslušnosti svého dali v Praze i hned odstraniti všecky po smrti krále Václava po ulicích postavené sloupky a řetězy, též zbořiti všecky proti hradu Pražskému nově udělané násypy a hradby, mnichům pak i jeptiškám v městě aby nedopustili až do jeho příští ovesem ani nejmenšího příkorie činiti, jen pod touto výminkou, že a jiná bude králem milostivým. Při tom také ssadil všecky k husitství náchylné úředníky a purkrabí hradův královských, dávaje na místa jejich muže starověrné. Nejznamenitější mezi ssazenými byl přední krále Václava v posledních jeho létech miláček, Jan Sádlo ze Smilkova, purkrabě Karlšteinský, jenž postoupiti musel důležitého hradu toho i se všemi na něm chovanými poklady statečnému rytíři Zdeslavovi Tluskovi z Buřenic. A za důtklivými těmito změnami v zápětí šly přísné rozkazy ke všem královským městům i úřadům, aby varovali se všeho „vikleství“, stavili všecky neřády a rozbroje proti svaté Římské církvi, Plzenským, Píseckým a Hradeckým aby nebyli rádni ani pomocni, a nedopouštějíce nikde scházeti se v tábory, aby trestali všecky neposlušné bez milosrdenství.

Páni Pražští netroufali sobě postaviti se ve zjevný odpor proti králi tak důrazně si počínajícímu. Protož dne 4. ledna 1420 uklizeny všecky sloupky a řetězy z ulic do radnice, zbořeny ohrady a sruby proti hradu Pražskému zdělané, a povoláno všude jménem královým i konšelským, aby všickni světští i duchovní, kteří před Husity z města byli utekli, svobodně se navrátili, a nikdo více aby se neopovážil, pod nejprísnější pokutou, jim křivdu činiti. I vrátili se tedy kanovníci, kněží a mnichové, též měšťané zaplacení, větším dílem Němci, do města zase, neukrývajíce radosti své nade změnou, slibující jim, jakož se domnívali, brzké osvobození a konečnou pomstu za tolikrát příkorie odzatracených těch kacířův drahně lét snášena.

Horliví Husité, kteří byli umínili, stůj co stůj, nespustiti se víry své, netajili se nikoli nebezpečím, které této doby na ně naléhalo. Reakce proti nim zmáhala i šířila se patrně co den více a více, Kutnohorské katanství netratilo ani síly ani hrůzy, boj krvavý, nesoucí zahlázení národu, byl takofka přede dveřmi, a když povážili, která česká šlechta na odpor ani nemyslí, měšťané pak Pražští pouhými hrozbami ustrašiti se dali, nenabývali ani více čáky ani smělosti. Že pak Sigmund po sněmu Brněnském nešel hned do Čech, ale dříve ještě ku knížatům říšským do Vraťislavi se zabral: proto síla jeho hrozící z daleka, co bohopusta nezměřená, děsila mysl české více, nežli kdyby ji přítomnou očima svýma byli opatřili. V této kritické době duch strany výstřední v Čechách dvojit se ve směru svém, jelikož mužové její buďto k činům se měli, anebo raději k rozjímání se chýlili. Jedni hledali spášení svého jen ve zbrani, druzí zamýšleli se do nastávajícího už prý dne soudného.

Přítom všem počítala však strana tato vždy muže, kteří neočekávali spášení nežli od jarosti a věhlasnosti činův. Mezi nimi vynikal den co den více chrabrý Jan Žižka z Trocnova, k němuž, co hrdinnému vůdci, obracely se před jinými zřetel i naděje všeho národu. Nepoživaje, co prostý panoše, ani jmění ani vzácnosti, ani úřadův aneb pokrevenství, jal se předce brzy, a to pouhou mocí ducha i vůle své, provozovati způsob opravdové vlády; jižto podrobovali se samoděk i vzácnější mužové strany jeho. Po příměří v Praze proti jeho vůli uzavřeném obrátil se byl, jak jsme už řekli, do Plzně. Není pochyby, že měl úmysl z města tohoto pevného i lidnatého, udělati střed i hlavní ohradu husitství vůbec; proto hledě spojití tam veškeru braunou moc svou, vyhnal odtud všecky katolíky a dáv opraviti i doplniti hradby městské, kázal obořiti nejen všecky kostely, domy a dvory v předměstí, ale i uvnitř města několikero klášterských stavení. Příměří ve jmenu králové Sofie jemu podávané zamítal stále, i cvičil v umění válečném své „bratři“, mezi nimiž pan Břeněk Švihovský a rytíři Jan Valkoun z Adlar i Chval Řepický z Machovic zejména se připomínají. Také Mikuláš z Husi snažil se stejným časem osaditi na blízkou Zelenou horu, kterouž po bibliku nazývati chtěl Horou Olivetskou. Válka, od obou těch mužův

hledaná, nedala na se dlouho čekati. Bujarý pan Bohuslav ze Švamberka postavil se v čelo vojska královského, které všechny pokusy okolo Zelené hory po mnohém krveprolití na zmar sice uvedlo, ale proti Plzni porádití ničeho přede nemohlo. Ano když jednu chvíli Žižka vytrhl byl k Někmeři, maje lidu ke třem stům pěšího a sedm vozův naložených hady, jimiž zdi bořili, a pan Bohuslav s jízdnými a pěšími více než 2000 mužův v širém poli naň se obořil, v naději, že ho valem potře: Žižka vozy svými uměle se ohradiv, odrazil i obrátil je na útěk s velikou jeho škodou. A však vojska královského přibývalo u Plzně vždy více, tak že brzy stalo se silným dosti k řádnému obležení města.

Mezi tím vydařilo se na jiném místě v Čechách nedobytné to útočiště, kterého Žižka k ochraně celé strany své hledal. Měli jsme několikrát příležitost, mluvit o někdejším městě Ústí nad Lužnicí čili Ústí Sezimově, a o rodu pánův z Ústí, kteří měli nad ním ochranné právo. Tento kmen mohutných někdy Vítkovcův dělil se za věku tohoto už na několikero větví a linií, tytéž i schudlých, tak že na rodinných jeho statech počítalo se sice nad obyčej mnoho hradův i tvrzí, a však i z těch ještě každý hrad i každá tvrz rozděleny byly dědičně mezi několikero nevelni svorných strýcův. Tak ku příkladu počítáno v půl míli okolo řečeného města Ústí, kromě několika vesnic, jeden hrad jménem Kozi, jednu tvrz řečenou Sedlec, a zpustlé někdy město i hrad Hradiště; kteréžto malé panství na počátku XV. století mělo tuším šestero bratří a strýcův od sebe dílných za pány dědičné. Jeden z nich, Jan z Ústí († 1414), byv spolu pánem na Kamenici, získal potom koupí aneb smlouvami všechny díly bratří a strýcův svých, jeden po druhém; byltě to tentýž pán z Ústí, u kteréhož r. 1413 M. Jan Hus byl nalezl útočiště. Roku 1420 ale nacházíme jeho mladšího bratra Oldřicha, snad co poručníka, býti pánem na Ústí a spolu příčinlivým ochrancem tamějšího asi před stoletím založeného kláštera; rozhořčenost mezi obyvateli za příčinou rozbroje o náboženství zhuzená zdá se, že této doby dosáhla nejvyššího stupně, pročež pan Oldřich konečně všechny po husitsku smýšlející obyvatele z města vypudil. Mladý jeho synovec Prokop, někdy Janův mladší syn; po otcí i po matce Husita horlivý, snažil se pomocí své strany zmocnití se opět panství

otcovského. Zvonař jeden, jménem Hromádka, i kněží Vaniček a Jan Bydlinký, sebravše k ruce jeho množství selského lidu, kryli se s ním v lesích několik dní a nocí o masopustě, až pak v noci s úterka na středu popelečnou po půlnoci přilnuvše k městu, po tanech a hodech masopustních ve spaní pohříženému, zmocnili se ho tím snáze, že od přátel svých v něm očekávání byli. Kdokoli z protivníkův uteci nemohl, octnul se v zajetí, mnichové vyhnání z města, pan Oldřich pak schoval se na blízké tvrzi Sedleci. Od té doby přibývalo do Ústí den ode dne obyvatelstva husitského se všech stran. Hromádkovi však brzy to město, jakožto nedostí pevné ani bezpečné, znelíbilo se; mnohem vhodnější v ohledu tom zdálo se mu býti blízké někdy město Hradiště, náležející nyní staršímu bratru Prokopovu, panu Janovi z Ústí, jenž byl nedávno staré jeho hradby poopraviti dal. Pročež zabrav se tam s lidem svým, po krátkém dobývání zmocnil se ho k rukoum páně Prokopovým z Ústí. Na vysokém výsadbku, obklíčeném hlubokými údolími a vodami na způsob polouostrovi, našlo se tam prostranství dosti pro město, které spojeno jsouc s pevnou zemí jedinou úžinou zšíří několika krokův, dalo se snadno učiniti nedobytným. I dal o tom zprávu do Plzně Žižkovi, jenž důležitost věci takové uváživ, kázal osaditi se tam a poslal bez meškání rytíře Chvala Řepického z Machovic s houfem statných bojovníkův k ochraně. Takto povstalo na místě starého Hradiště neboli Hradištka rychle město nové, kteréžto nevyhnutelným té doby a z té strany jménem „hory *Tábor*“ neboli „*Hradiště hory Tábor*“ brzy na slovo vzato jast, a podnes ještě co královské město se slaví. Pan Prokop z Ústí a z Kamenice nazýván sice některý čas pánem jeho: ale skrze vyznání své víry stav se „bratrem“ jako jiní, ztratil se brzy z řeči a paměti lidské docela.

Odesláním rytíře Chvala zemdlil se byl Žižka v Plzni znamenitě, ano vojsko královské obléhající jej nyní pod velením pana Václava z Dubé, co do počtu i síly denně se zmáhalo. I poněvadž stejnou dobou počala se také vyskytovatí znamení nepřívzně u měšťanstva, uznal i přesvědčil se vůdce Husitův brzy, že mu sotva lze bude udržeti se navždy v městě. Protož uvolil se konečně slyšeti některé pány Pražské, poslané k němu, aby umluvili příměří mezi ním a Václavem z Dubé. As dne 20. března

ustanovil opustiti Plzeň pod výminkou, aby pojištěna byla městu svoboda kalicha, jemu pak a všem, kdož by s ním jíti chtěli, volný a bezpečný odchod do nového Tábora. K obojí výmince svoliv Václav z Dubé, uvázal se v město Plzeň, ježto vráceno byvši katolickým obyvatelům svým, od té doby mezi nepřátely Husitův silou a horlivostí předčilo.

Také jiné hlavní sídlo husitství, královské město *Písek* upadlo v těchto dnech, ač nevíme kterým způsobem, v moc vojska králova. Vůdcové tohoto, páni Petr ze Šternberka, Mikeš Divůček z Jemniš, mincmistr na Horách, a Jindřich ze Hradce, Strakonický mistr, měli po dobytí Písku táhnouti k Plzni, aby tam obléhajícími byli ku posile. Uslyševše ale, že Žižka Plzeň opustiv už ke Štěkni ve Prachensku táhne, umínili doraziti naň bez meškání. Počítalif dohromady více než pět tisíc jezdcův, jižto pro své výborné odění ještě dlouho potom v národu jen jménem „železní páni“ sluli; Žižka naproti tomu všeho lidu měl na nejvýše čtyři sta „s sestrami i s pračaty,“ a vozův bojovných dvanáct a koňův jízdnych devět; převaha počtu královských byla tedy tak veliká i zřejmá, že nikdo nemohl pochybovati o vítězství jejich; ano tak jsou prý ve mnohé hlasy lidé mluvili, řkouce že, by jich ničímž nebili, jedno koňmi tlačili, tehdy je na koňská kopyta rozberou. Také Žižka v skutku ničeho méně si nezádal, nežli potkáni a boje s nimi; pročež přepraviv se u Sudoměře přes řeku Otavu, tak rychle pospíchal dále, že se podobalo útěku. Brzy ale seznal, že mu půtky ujíti nelze; i sezřev ostrým okem zistné k boji místo, u rybníka jednoho, ač tehdáž bez vody, otočil se vozy svými tak, že jezdcí královští, majíce k němu hnáti útokem, s koní slezti musili. Boj nad míru krutý a krvavý trval několik hodin až do soumraku, i zahynul tu mezi mnohými „bratřimi“ také pan Břeněk, želený a slavený od svých potom dlouho co svatý mučenník, a jiných asi 30 octlo se v zajetí: ale i na druhé straně poraněn jest také pan Jindřich z Hradce smrtelně, a bojiště celé pokryto bylo pobitými jezdcí. Královští tedy, když se jim nepodařilo dobytí malého Žižkova ležení, pod večer ustoupivše s bojiště, s zajatými svými pryč se ubírali; Žižka pak přebýv tu noc na bojišti, na úsvitě odevzdal své raněné blízkým vesnicem k opatrování, a šikovav se s vozy, kteříž celí

zůstaly, táhl toho dne až ke hradu Újezdci nad Vltavou. Tam poslali jemu „bratří“ z Ústí žádanou posilu, a uvedli potom hrdinu slavně s velikou ctí a radostí do nového Tábora.

Nedlouho po Žižkově přibytí na Tábor zřízená jest tam opravdivá vláda: čtyři zemané, Mikuláš z Husi, Žižka, Chval Řepický a Zbyněk z Buchova zvoleni jsou za starší, jichžto rozkazu měli poslušni býti všickni ti, kteří se přiznávali ke straně Táborův. Jedno z prvních nařízení jejich směřovalo ke zboření města Ústí a ku přivedení všech obyvatelův jeho do nového „Hradiště hory Tábor“; což i skutečně už dne 30. března vykonáno. Brzy potom blízká také tvrz Sedlec, na kteréž pan Oldřich z Ústí s udatnými bojovníky se byl zavřel, útokem dobytá, pan Oldřich cepy umlácen a do ohně uvržen, celá posádka šeredně povražděna, pokladové tam nalezení na hromadu snešeni a spáleni, a konečně sama tvrz až do dna obořena jest. Dále pak dne 5. dubna, u veliký pátek, ráno před úsvitem vpadl Žižka do Vožice, probořiv tiše plaňky, jimiž městečko bylo oplaňkováno, na ty železné pány, kteří po bitvě u Sudoměře, v počtu asi 2000 mužův, pod správou minemistra Divůčka tam se byli rozhostili. A tak učinivše pokřik zapálili jsou městečko, a ty železné pány, kterým rychle na hrad uteci se nepodařilo, všecky buďto pobili aneb zjímali, a kořisti mnoho nabrali. Zajaté zdejší vyměnil potom Žižka za své vězně z bitvy Sudoměřské, jižto byli už do Hor Kuten odvedeni: největší ale cenu měly pro něho koně a odění zde dobytá; neboť daly mu příležitost zříditi sobě jízdu, jakž jí potřeboval, a rozmnožiti i doplniti válečné prostředky své. Teprv od té doby měl už vlastní řádné vojsko, malé sice ale úplné, pravidelně zřízené a každodenním cvičením uměle vzdělané, kterýmž čeliti mohl bez ostýchání každé sebe větší moci nepřátelské.

Životopis Jana Amosa Komenského.

Jan Amos Komenský náleží mezi nej památnější muže všech věkův a národův. V ohatrném místě zrozen a po celý život svůj mnohonásobným neštěstím divně stíhán byv, tak vždy znamenitým sebe učinil, že nejen za dnův svých u všech národův vzdělaných

chvalně a zvučně na slovo vzat jest, ale i posavad mezi dobrodělci člověčenstva vděčně připomínán bývá; jakož pak i podnes jméno jeho ve školách k dětinskému věku tytýž zavítávatí nepřestalo. Vedlé tak rozšířené slovůtnosti menší váhu do sebe zdá se míti to, že byl posledním biskupem někdejší Jednoty bratří českých a moravských, a že v literatuře naší národní až posavad, co do jadrnosti a živosti slohu, spisovatele sobě rovného nemá; nám však už to samo, mimo jiné zásluhy jeho, památným ho činí.

Slove Komenský od Komny, vesnice na panství Světlovském v Moravě, která se obyčejně za místo narození jeho pokládá; pravdě však podobněji narodil se v městečku Nivnicích na panství Ostrovském, nedaleko Uherského Brodu l. 1592, dne 28. března, odkudž on sám sebe Hunnobrodensis Moravus jmenoval. Rodičové jeho přiznávali se k jednotě bratří českých, kteráž v okolí tomtu mnoho vyznavačův měvši, církvi své a literatuře národní nejednoho znamenitého muže, jako u př. Jana Blahoslava († 1574), byla podala. Otec Komenského, byv mlynářem, ještě za dětinství syna svého, jakož i manželka jeho, s světa sešli; učinili však sirotka svého dědicem jmění, jak se zdá, ovšem dostatečného k jeho dalšímu vychování. K tomu i příroda udělila jemu hojně darův svých nejušlechtlejších: mysl jemnou a jasnou, k učení chtivou, cit živý a hluboký, srdce vroucí důvěrou a láskou k bohu i k lidem, a vůli jak snažnou, tak i stálou a neohroženou. Ale jakoby osudu líto bylo té štědroty jemu prokázané, tak od dětinství svého všelikými nehodami stíhán a svírán byl, že celé životí jeho podobá se plavbě po moři bouřlivém, kteréžto stroskotajíc každý koráb, na který se mu bylo uteci, posléze teprv v západních světa končinách ve hrobě jemu pokoje doprálo.

Poručníci Komenského nižádné péče o vychování jeho nevedli. Sotva počátkům literního umění doma se vyučiv, zrůstal co pachole sám o sobě zůstavený, jistého povolání před sebou nemaje, ale maní chápaje se všelikého zaměstnání, od kteréhož vždy zase brzy opustil. Teprv v šestnáctém roce věku svého (l. 1608) procitši v něm žádost neodolatelná k náukám a vědomostem vyšším, pudila jej do škol latinských; ač nelze určití, kde a ve kterých školách tehdaž studovati počal. Opozdnění v náuce, zvláště v řeči latinské, která tehdaž, jako i podnes ještě, za nej-

přednější pokládána, a však způsobem dosti nerozumným, anobrž přírodě odporným, učívána byla, vydařilo se později k neočekávanému dobrému jejímu. Komenský podniknuv kázeň dětskou ve školách rozumem dospělejším a probroušenějším, nemohl nepocítiti živě zpozdilost a nemotornost veškerého způsobu, který tu panoval; což jej potom velikým obnovitelem celé didaktiky učinilo.

Odhodlav se k službě církevní v Jednotě bratrské, musel pro nabytí širokého umění a zkušení zvláště pak náuk theologických do cizin se zabráti. Studoval v městě Herborně ve knížetství Nassovském, až do r. 1612; odtud obrátil se do akademie Heidelberské, kdežto však nedlouho se bavil; nebo dokonav své studie, zabral se na cestu do západních zemí pomorských a snad i přes moře do Anglie; při čemž l. 1614 jinoch jsá dvamecítmaletý, ponejprv do Amsterodámu se dostal, nedomyšleje se bezpochyby, žeby to slavné a hlučné město jemu někdy, starci zevšad pronásledovanému, posledním útočištěm býti mělo.

S neobyčejnou zásobou známostí v cizině nabytých, ale i s tužbou tím horlivější doplniti a rozšířiti je doma, vrátil se téhož l. 1614 do vlasti své. Pro mladý věk ještě nezpůsoben jsa k vedení úřadu církevního v Jednotě bratrské, povolán byl od velikého mecenáta učených mužův a předního Jednoty bratrské zástupce, pana Karla staršího z Žerotína, tehdáž ještě nejvyššího hejtmana markrabství Moravského, do města jeho Přerova za správce školy bratrské, kteráž tam od dávných časův květa. Tu na paměti maje vlastní příhody své ve školách, a chtěje mládeži sobě svěřené k něčemu lepšímu posloužití, obmyšleti počal způsobu, kterak by žákům známosti širší a platnější s menší obtížností vštěpovány býti mohly; zarazil pak tu první jakýsi způsob školy reální. Mezi tím l. 1616, dosáh čtyřmécítma let věku svého, na kněžství v Jednotě bratrské posvěcen, k úřadu kazatelskému povolán a od prací školských odveden jest. Brzy ale vrátil se k ní zase, když l. 1618 do sboru Fulneckého, hlavního a nejstaršího sídla bratří českých v Moravě, za kazatele a za dozorce škol tam v nově zřízených požádán byl. Tu posléze v životě svém na krátký čas nezkaleného štěstí požíval, ve stavu manželském byv, a v oboru vážném i hodném účinnosti

lidem okolí toho všeliká dobrodění, radou i pomocí, zvláště co do zlepšení živnosti a hospodářství, prokazovav.

Znamé tehdáž přihody a okoličnosti štěstí jak domácí tak i veřejné nejen Komenského, ale i nesčíslného množství spolu-
bratří jeho, dokořán a na věky podvrátily. — Léta 1621 vojsko
španielské, císaři Ferdinandovi ku pomoci poslané, vpadši nena-
dále do Fulneka, zloupilo a vypálilo to město. Tou příhodou
ztratil Komenský všecken nábytek svůj, své knihy a rukopisy,
kteréž potud k opravě vychování mládeže a za jinými příčinami
byl zhotovil. To byl počátek jeho strastí a soužení. Brzy zajisté
potom, a sice l. 1622, přinucen byl opustiti církev svou; protože
kněžím bratrským svobody v náhoženství všudy ponejprv a vždy
přísněji se ujímalo. Jediný pan Karel z Žerotína, kterýž zůstal
byl věrný králi svému, požíval v tom ještě předešlé svobody po
všech rozlehlých a hojných panstvích svých, tak že kněží bratřští,
odjinud vypuzeni jsouce, všudy k němu se utíkali, kterýchž on
do čtyřmécítma cizích u sebe ochotně přijav, na svůj náklad po
statecích svých laskavě a velikomyslně choval. Komenský byl mezi
nimi, kterýžto ve strašných těch pohromách nad jiné neštěstí své
i manželku milou, i dvě dítek svých byl ztratil. Té doby sepsal
on *Labyrint světa*, knihu zbožnou mravností, jadrnou pěknou řečí
a vyšším básnictvím výtečnou, a ochranci svému dedikoval dne
13. prosince 1623. Budoucího roku na téhož ochrance jeho přísně
nastupováno, aby žádných kněží bratrských více na panstvích ne-
přechovával, tak že větší jich díl ustoupili a podtají ve vlasti po
lesích, skalách a slujích se ukrývajíce, v ustavičném nebezpečení,
aby postříženi, a jakož se mnohým přiházelo, krvavě ztre-
stáni nebyli, bídný život vedli. V takovém hrozném odevšad
zmitání a stíhání sepsal Komenský l. 1625 svůj druhý český spis,
Hlubina bezpečnosti nazvaný, jehožto obsah sám v následujících
pěkných verších vylíčil:

Svět se točí vůkol, vůkol v světě všecko se valí

Zhůru dolů, sem tam v něm všudy všecko chodí.

Ač nechodí, létá, káčí, převrací se kotrlcem:

Málo co svým řádem kráčeje, všecko máni.

Sám jediný světa Pán nade všim, pode všim, skrze všecko

Jdu, světu sám věčná podpora pevně stoj.

Ó blaze, kdož v centrum věčném usadí se! Na věčnost

V srdci božím svému srdci nalezně pokoj.

Mezi tím ač Komenský v ustavičném před nepřátely nebezpečenství byl, neopomíjel však tytýž ještě podtají navštěvovati církev svou opuštěnou a jí svátostmi přísluhovati. Léta pak následujícího (1626) i poselství do Polska v příčině Jednoty bratrské vykonal. Vrátil se odtud zdržoval se nejvíce u hor Krkonošských, na statcích P. Jiřího Sádovského ze Sloupna, kterýžto v Čechách rovně jako pán z Žerotína v Moravě, Bratří českých srdnatě hájil a opatroval. Tam didaktiku svou psal, uviděv náhodně didaktiku Eliáše Bodina z Němec přinešenou. Dne 31. července 1627 rozkazové oklášení byli, aby kdokoli by k náboženství pod jednou přistoupení nechtěli, ze země v jistém času se vyhostili; léta pak 1628 na konci měsíce ledna Komenský náš s ochráncem svým, p. Sádovským, se tchánem Janem Cyrilem někdy starším Jednoty bratrské, s pověstnou Kristinou Poňatovskou a s některými jinými kněžími v kruté zimě vlast svou konečně opustil. Přišedše na hranice, kteréž Čechy od Slezska dělí, poklekli všickni na kolena, s pláčem a s mnohými slzami ku pánu bohu se modlíce, aby milosrdenství svého neodvrátil konečně od milé vlasti, aniž simě slova svého v ní utlačití dal. Dne 8. února dostali se do Lešna Polského, kdež sobě místo vyhnanství svému byli vyhledali. Lešno, město v nynějším vévodství Poznaňském nedaleko hranic Slezských, náleželo tehdáž panu Rafaelovi hraběti Lešenskému, vévodovi Belského, kterýžto znamenitý polský pán vyhnance na rozlehlých panstvích svých vlídně přijav, jim mnohá dobrodění činil. Brzy potom shluklo se množství jiných vyhnancův z Čech a z Moravy do Lešna, po čemž tu celá hlučná osada česká povstala, tak že jsouce mezi svými, tytýž zapomínali, že ve vyhnanství jsou.

V tak velikém počtu kněží bratrských v Lešně, nemaje Komenský co činiti, správu Lešenského gymnasium na se přijal, sám také učitelem se učiniv. Tu už znovu a důvodněji nežli posavad studii didaktickými obrati se počal. — Sepsal k tomu olli a sice původně českým jazykem troje knihy, kteréžto teprv později do latiny a němčiny přeloženy a vydány jsou: 1) Velikou didaktiku; 2) Školu mateřskou; 3) Školu prstonárodní, na šestero tříd rozdělenou. V těchto knihách Komenský velice důkladně ukázal a

káral nedostatky škol tehdejších a pravidla výborná navrhoval. Pravidlo didaktické, že řeči bez věci učeny býti nemají, dalo Komenskému příčinu k dalšímu rozjímání o spolku přirozeném, kterýž mezi slovy, jakožto známkami ponětí lidských, a mezi věcmi čili předměty poznání lidského panuje. Smysliti, že jakož obor mluvy lidské jistým počtem slov ukončen jest, tak i ponětí lidská i tudíž celý obor poznání světa, skrze zákony jednoty myslí v jistý řád a spolek organický uvedeny a tudíž obmezeny jsou; a žeby tedy možná bylo, nejen celý sklad řeči, s ohledem na ponětí, ve přirozeném jakémsi soustavu ke snadnějšímu přehlednutí najednou předložiti, ale i veškeren obor poznání lidského tak v organickém původním spojení svém sestaviti, aby takové stavení bylo jako nějaké zrcadlo veškerenstva, aneb výraz a obraz všeho toho, což myslí lidskou věděti se může, ku kterémužto stavení by jazyk v celém obsahu svém jako za klíč posloužití mohl. První počátky takového díla, ku potřebě dítek ve škole, zvláště pak k snadnějšímu naučení řeči latinské, napsav už l. 1629, potom roku 1631 pod titulem Brána jazykův otevřená (*Janua linguarum reserata*) v Lešně vytisknouti dal. Kniha ta neslýchané pochvaly získala, do škol uvozoována, do cizích řečí nejen evropských ale i do asiatských některých, jako do arabské, turecké, perské a mongolské přeložena byla. Chvála ta jej pobádala, aby ji předělav, od nedostatkův očistil, prvním počátečníkům skrze zvláštní spisek *Vestibulum januae linguarum* přístupnou, dospělejším pak žákům skrze věcnatější toho způsobu knihu *Atrium* aneb *Palatium linguarum* dále nepotřebnou učinil. Pro učené a pro učitele samy obmyslel posléze něco vyššího a důležitějšího, pansofii, čili jakousi encyklopedii, ku kteréž předběžně pojednání Samuelovi Hartlibovi do Angličan posláno a od téhož Hartliba v Oxfordě l. 1637 pod titulem: *Conatuum Comenianorum Praeludia*, potom v Londýně l. 1639 pod titulem: *Pansophiae prodromus* tištěno bylo. Mezi tím l. 1632 za Staršího v Jednotě vyvolen byv náš Komenský činnost svou všestranně jevil, účasten byv spisův o těžkých protivenstvích církve české, o řádu a kázni církevní v Jednotě bratrské, ohlášení bratří proti M. Sam. Martinovi z Dražova, sepsav i vydav v Lešně knížku proti socinianskému Melch. Schefferovi, že Kristus pán svou mocí z mrtvých se vzkřísil (1638), a už dříve mimo *Labyrint* a *Hlubinu*

Cvičení se v pobožnosti od Ludv. Baylyho v angličtině sepsané, od něho pak předělané, posléz i fysiku (1632), v níž pokusil se, filosofskou nauku o přírodě na slovích bibli sv. založiti. — Největší oblib nalezlo snažení Komenského ve Švédích a v Anglii, kamž nejvíce přičiněním Ludvíka z Geer, šlechtice Nizozemského ode dvaceti let za příčinou velikého kupectví svého ve Švédsku se zdržujícího, a Samuele Hartliba v Londýně osobně vyzvaný náš Amos se zabral. V Anglii nemohla se věc ta ujíti za příčinou roztržek a nepokojův domácích, ve Švédích po ústním rozmlouvání s samým kancléřem Oxenstiernou a Janem Skytem, kancléřem akademie Upsalské (1642) navrženo Komenskému, aby se ve Švédích neb aspoň na blízku v Elbinku, pruské zemi, usadil. Zvoliv to poslední, ač proti vůli anglických přátel, a vydav ve Kdansku svou další Pansophiae diatyposis (1643), cele se oddal na spisování knih jazykozpytných, pro potřeby školní, čímž celých šest let až do r. 1648 ztrávil, v kterémž roce díla svá didaktická před dvěma lety ode tří komisařův Švédských schválená a opravená na světlo vydal. Léta 1648 přinucen byl Komenský navrátiti se do Lešna; neboť toho léta, po smrti předního biskupa Jednoty bratrské, Vavřince Justina, zvolen byl na jeho místo za hlavu duchovní celé té jednoty; čímž i byl a zůstal až do smrti své, osamělý posléz a bez nástupce. Tudíž vydávaje nahoře dotčené knihy, staral se i o dobro svěřeného sobě stádece. Toho času vyšlo tedy také několik spisův k dobrému církve jeho, mezi nimiž p. Lasitského kniha osmá z Historie Bratří latině a česky l. 1649, pak kšaft matky Jednoty bratrské l. 1650, nejznamenitější jsou.

Mezi tím nové didaktické knihy Komeniovi nové úžitky nésti počaly. Nejen že všady ve školách s ohledem na Komenského počalo se šetřiti způsobu přirozenějšího ve vyučování mládeže, ale i nové školy podle myslí jeho zřízeny byly. Tak v Polště znamenitý a učený pán, Kristof Opalinský ze Bnin, vévoda Poznaňský, v městě svém Širakově nové gymnasium založiv, rektora jeho ku Komenskému do Lešna poslal, ahy od něho celé methodě se vyučiv, ji do těch škol uvedl; což se stalo, a školy zkvétaly, až nenadálým vpádem Švédův do Polska l. 1655 rozptýleny jsou. V Uhřích pak Jan Tolnaj, rektor škol reformatkých v Šaryšském Potoku, a někdejší pěstoun knížat Rákocích, kteřížto tehdež zemi

Sedmíhradskou a příležiící částkou země Uherské vládli, tak důkladně u mladšího knížete Sigmunda i ovdovělé matere jeho Zuzany Lórándfi potrebu obnovení škol sobě svěřených podle navedení Komeniova líčil, že kněžna i syn její opětovanými listy do Lešna posílanými biskupa nového snažně žádali, aby k potřebnému rozmlouvání o tom do Uher přijíti si nestěžoval. — Dospěla věc ta tak dalece, že Komenský přestěhovav se na podzim r. 1650 do Šaryšského Potoku celou ideí svou o školách pansofických ve skutek uváděti počal. Rezdělil celý úkol neb kurs studií pansofických v sedmery třídy, každou na jeden rok připraviv. Založeny hned dvě třídy l. 1651, třetí na počátku r. 1652, mimo knihárnu a knihtiskárnu; ale rozličné příčiny, mezi nimiž hlavní smrt knížete Sigmunda, staly se vyvedení plnému té věci překážkou. Sepsal a vydal tu knížek několik, chtěje jimi Uhry k vyššímu snažení v náukách a literatuře, zvláště také v řeči jich národní povzbuditi, a žákům chuti k učení se dodati. Užil i zde s velikým prospěchem jako v Lešně (1638) nové hry divadelní encyklopedické, pod titulem Schola ludus, kdežto všechny počáteční nauky ve dramatických jednotlivých jednáních theoreticky i prakticky, u přítomnosti velikého množství divákův, představovány byly.

L. 1654 Komenský v červnu za příčinou důležitosti církve své přinucen byl i s svými do Lešna se navrátiti. Vypukla rok na to nešťastná mezi Poláky a Švedy válka, v níž Karel Gustav jedním tak říkáje tažením celé Polsko až po Krakov vybojoval. I Lešno, sídlo vyhnancův českých, dostalo se Švedům v moc, ušetřeno od nich pro příbuznost v náboženství a snad pro vážnost k známému jim Komenskému; ale právě to se stalo městu tomu záhubným, an l. 1656, 28. dubna od polského vojska opět vzato a v rum a popel obráceno jest. Obyvatelé na vždy se rozprchli, a Komenský znovu útočiště hledati přinucen, kterěž posléze u Vavřince z Geeru, syna páně Ludvíkova, v Amsterodamu nalezl. Zde na požádání senátu vydal všechny své knihy didaktické pod titulem: J. A. Comenii didactica opera omnia, ve třech dílech, k nimž i čtvrtý nový přičinil. Knížka pod jménem Lux in tenebris, prorocství Kristofa Kottera, vidění Kristiny Poňatovské a Mikuláše Drabíka, kněze bratrského, obsahující, k vydání kterěž se Komenský namluviti dal, způsobila jemu mrzutost a pomluvu u ne-

přátel a závistníkův, kteří se naň l. 1659 ve dvou spisech utrhavě obořili, jimž on mírně a pokorně odpověděl. Důrazněji ozval se v několikerych spisech (1661—2) proti Zvickerovi, sociniánu, kterýž jej mezi stupce své potahoval.

V těchto nesnázích literárních nepomíjel předce Komenský pečovati o církevní dobré rozptýlených ostatkův Jednoty bratrské. Vydal zde, jak se zdá, na náklad velikomyslného pana Vavřince z Geeru Jádru celé biblí sv. (1658) a kancionál český (1659) a jiné po znovu tištěné spisy. Pohnutelný jest jeho: Smutný hlas zaplašeného hněvem božím pastýře k rozplašenému stádu, kterýž na konci měsíce března r. 1660 v očekávání smrti své sepsal. Byl ještě potom jedenáct let živ, obíraje se nejvíce myšlenkami o navrácení pokoje mezi lidmi a o napravení všech věcí lidských na světě. K tomu cíli poslal l. 1667 na sjezd vyslancův anglických a hollandských do Bredy spis svůj: Anděl pokoje nazvaný, ač i to, jako též časté jeho tehdaž obcování s pověstnou spisovatelkyní, přepiatiě nábožnou Antonií Bourignonovou, jemu od posměváčkův velice křivě vykládáno bylo. Jeho poslední spis, a jako labuť zpěv, bylo l. 1668 tiskem latině vyšlé *Unum necessarium*, kteréž i českou řečí sepsané v rkp. po sobě zůstavil. Ctihodný úmysl této knihy, její důležitost pro dobré pokolení lidského, též důkladnost, jasnotu a srdečnost všeho, co starec 77letý tu lidem tak dojemně na srdce vzkládá, výborně vážití a objasnití uměl znamenitý J. G. Herder (*V. Briefe zur Beförderung der Humanität*).

V osmdesátém roce věku svého dokončil Komenský v Amsterodámě život svůj tiše a pokojně l. 1671, dne 15. listopadu. Tělo jeho mrtvé zavezeno ku pohřbu do města Naarden v Hollandsku. Pozůstavil po sobě (jak se zdá, z druhé manželky) syna Daniele a dceru Alžbětu vdanou za Petra Jablonského.

Byl muž postavy slušné a vážné, s bradou visutou, čelem vysokým, vzezření libého, a však zármutek tichý jevíciho; v obcování s lidmi byl nad míru vlídný, trpělivý a pokorný; vždy hotov posloužit bližním svým a obětovati sebe sám pro dobré jejich. Jeho hluboká citednost, dobrota, upřímnost a opravdová nábožnost jeví se ve všech jeho nejen spisech, ale i v skutcích a v celém živobytí. Nikdy neodplácel se stejnou měrou protivní-

kům svým; nikdy neodsuzoval žádného, jakékoli křivdy od něho snášeje. I jest to jistě k velikému politování nad křehkostmi přírody lidské, že i toho muže viděti musíme, ana závišť a nerozumná nenávišť nejen za živa ho stíhala, ale i po smrti proti památce jeho tytýž se ještě ozývá.

O původu komičnosti a tragičnosti.

Už Sokrates u Platona uvořil, že komedie a tragedie v základu svém jsou příbuzné; a domněni toto, prošedši všeliké školy věku našeho, nejnověji od kohos tak nadsazováno bylo, že nejvyšší tragičnost za komickou, a nejvyšší komičnost za tragickou, aneb raději komedii a tragedii na nejvyšším stupni za jedno vyhlásil. Což ačkoli samo komičným zdá se býti, však cele opomítáno nebud, dřívě než bychom uviděli, není-li v tom co pravého. Neboť i v obecném životě známo jest, že smích a pláč se úzce stýkají, ano, co onoho rozesmává, tomuto často slzy do očí lóudí.

Ze dvou živlův sporných složeno jest pokolení lidské, toto prostředniče mezi bohem a červy. Jako strom vkořeněný v zemi, jehožto rozsochy a ratolesti pnou se k nebesům, usiluje člověk vzhůru k oborům světa i zvolnosti, věžeň jsa však břemenem tělesnosti ve mrákotě i porobě hmotného světa. V zápasu těchto dvou živlův, zvolnosti a nutnosti, jeví se všecken život člověcký. Zvolnosti živel jest povahou ducha; jest snažný, činný, tvorný, všesóuhlasný, a usiluje ke svrchovanosti a neskončenosti; živel nutnosti jest povahou tělesnosti, jest líný, hařící, porobný, a lpí na neprostředných jednotlivostech, tratí se v neskončené malichernosti. Onen jest božského rodu, ten bílý křídlatý kůň ve dvouspreží duše lidské, o kterém Plato v bystré allegorii své mluví; tento pak má původ pozemský, a jest onen kůň těžký, vášnivý, nepovolný vůli ředitelově. Spojení těchto dvou živlův v bytnosti lidské zakládá možnost komičnosti a tragičnosti vůbec. Kdybychom zajisté svrchovanou vládli zvolností, duch náš, dosáh všeliké jistoty a uskutečniv všelikou vůli svou, podobně bohu v dokonalém požívání neměl by ani ke smíchu, ani k žalosti příčiny; a opět, podrobeni

jsouce ve všem slepé nutnosti, jako zvířata bez rozumu, bez citu a vůle, nečili bychom nic mimo smyslné dráždění a tělesnou bolest.

Ideálnosti poněkud naproti stojí komičnost a tragičnost. Onano zajisté něco kladného vynáší, tyto na záporu založeny jsou: v oné staví se člověčenství vyniklé ze zápasu s předmětenstvem, v těchto vidí se postavené do téhož zápasu; tam poddává se svět vnější povolně pode vládu ducha, zde tentýž nad duchem vítězí se zdá. Tamtě tedy sklad a souhlasí, zde nesklad a nesouhlasí; a jestliže ideálnost jest zrcadlo božného člověctví, vyvýšeného nad obecný běh života, komičnost a tragičnost zase jsou obrazy člověctví strádavého, podrobeného a pomateného tímto během; v oné dosahuje člověk, po čem vždy touží, v těchto pak tužba jeho vždy zmarněna bývá. Obě tedy, komičnost a tragičnost, jevívají se pokaždé jen v konání, a sice v konání člověckém, čili smyslnoduchovním: obě založeny jsou společně na strádavosti života, t. j. na té straně života našeho, kdežto svobodná vůle naše příkořím vnější přírody trpěti a strádati musí. Nicméně obě tato zrcadla strádavosti života lidského velmi také jsou od sebe rozdílna.

Kdekoliv a pokudkoli na světě tomto se pohybujeme, všudy a vždy otočení a opoutání býváme zákony a působením přírody, kteráž nezávisna jsouc od vůle naší rozumné, aniž se o nás starajíc, ve svém běhu stále jednak postupuje, a nás, co bytosti smyslné, do víru svého ustavičně zachvacuje. Jest nám tedy ustavičně brániti se nutnosti této, ježto do polovice bytu našeho zasahujíc, námi všudy kolotá; potřebí nám vůlí svou svobodnou, ne sice zničovatí předmětnost a přírodu, ale jen osobnosti naší podrobovatí. Jestliže ale někdo tak se v tom zachová, že chtěje svtězíti nad nutností přírody, aneb jen uchrániti se jí, z nedojípky svěří se k tomu cíli opět zákonům samé této nutnosti, a tudíž sobě samému protivopůsobě, ve svém úmyslu zmarněn bývá: názor toho budí v nás cit komičnosti a činí, že se této jeho příhodě smějeme.

Nutnost přírody ve člověku dává se spatřiti nejen v pouze zvířecí části jeho bytnosti, ale i v každém myšlení, chtění a konání, ve všech náklonnostech, obyčejích a zalíbeních, které ne čistě z rozumnosti a z opravdového snažení k božnosti vyplývají, alebrž úvodně ve smyslnosti a v sobectví, třebas ostatně jakkoli zbar-

vené, základ svůj mají. Jen tělesnost zajisté a vnější smyslnost nás sobeckými činí; duch sám o sobě připojuje se vždy ke všeobecné harmonii a k jednotě veškerenstva. I proto povahy a navyklosti směšné, ačkoli nejsou mravně ohavné, předce vždy na chybu jakousi ukazují buď ve mravnosti, buď i v rozumu. Chyba pak ta jmenovitě v tom záleží, že podnětové původně smyslní rozumem tak říkáje odívání, aneb raději pobarvení, a lichotivá mámení smyslův za předmětnou pravdu pokládána bývají.

Jako v tom, kdo komičně jedná, potřebí, aby co do účelu a do prostředku, proti domnění svému, v omámení vžezel: tak naproti tomu v názorci se veskrz vyhledává, aby sám toho prázden byl. Čím kdo bystřeji omámení své barvou rozumnosti zakrývá, tím déle směšnosti uchází; ale tím také více smíchu ztropí, jak mile omámení jeho názorci se odhalí. Nikdo nesměje se nad sebou samým, když proti vůli a vědomí svému směšným se stává; jen když na okamžení nad omámení své vynikl, a spolu také dostatečně té ušlechtilosti do sebe vědom jest, že tomu, co směšného na sobě okázal, ne tak osoblivý jeho charakter, jako raději překvapení křehkosti lidské vůbec příčinu dalo, může někdo sám sobě osměšněti; jináče zajisté zapřítí jest se jemu.

Pocit komičnosti dále jen za přirozeným účastenstvím člověka se vším, co se člověku přihází, možný jest. Potřebí nám dověrnost jakousi míti a příbuznost svou cítiti s tím, kdo co komického činí, má-li konání jeho smích v nás ploditi. Kdo se cizí a odtahuje ode všeho, co se bratřím jeho děje, necítivá také nikdy komičnosti; nébrž i vážný filosof, který z obzoru vyššího každý takový zápas člověka vztahuje na všeobecné idej, na osud a určení člověka vůbec, smíchu se vždy zbavuje.

Posléze vyhledává se ku pocitu komičnosti, aby, kdo ve sporu s nutností přírody z nedojípky sám se jí svěřil, konečně v úmyslu svém oklamán byl a strádal. A však toto strádání jest jen lehké a pomíjející, ježto nepřestupuje oboru smyslnosti, ani komu opravdovou záhubou hrozí, ani rozumu člověka nezničuje, aniž pak do svatých zákonův ctnosti hlouběji sáhá. Vůle zajisté a zvolnost lidská, v komičnosti jevená, jest jen nižší, jest takořka jen zvířecí ve člověku, pohybující se v oboru smyslnosti; zde rozumná částka naše vidí jen porážku odbojné sobě tělesnosti. Slovem, strádání

komičnosti nezastihuje samého čistého člověctví do víru svého; aniž tedy opravdového jmění člověka umenšiti může.

Kdež ale samostatný člověka duch už ne omámením, ale vědomě a zvolně, své chtění a své úmysly postaviv naproti tělesnosti neb zlobě a násilí cizímu, aneb vyrážejícímu ze mrákoty osudu pohromám, ve vážném tom zápasu klesá, tam u názorce toho zápasu citové tragičnosti vznikají. Tutě krutý spor dvou zásad: jedna usiluje snažně v oboru pozemstva k božnosti; druhá, ježto mocí tajemných osudův ozbrojena se býti zdá, staví se vítězně naproti usilování tomu. Obě zásady jsou bytné v tragičnosti; osoby konající jsou jen živí representanti těchto zásad. Zásada pak odporná usilování božnému jest vždy jen příroda vnější; neboť i lidé ti nešlechtní, kteří po její straně stojí, jen tím jsou nešlechtní, že se přírodě vnější a její nutnosti samichtíce podrobují.

Pohnutí však tragické není pohnutí pro strádání těch neb oněch dějinných osob, pro zmaření těch neb oněch určitých a osobních úmyslův: onotě čistě a všeobecně člověcké, pro strádání ušlechtilé stránky člověctví vůbec, a stává se za přirozeným účaststvem člověka s člověkem. Osoby na divadle tragickém představují nás samy, smýšlejíce jako my, činíce to, co i my bychom činili, a usilujíce tedy ne o vlastní a osobní dobro své, ale o dobro života člověckého. Hrdinové tragičtí jednají v důležitostech srdce lidského, nikoli pak v důležitostech sobectví a smyslnosti. Veškerá tedy vážná strana života našeho vyobrazuje se ve tragičnosti: myšlenky tu vznikající mají vztah na veškeren osud člověctva, na vyšší zákony světa, kteřížto nejen tělesnost samu, ale i ducha do oboru své všeobšíhlé působnosti zachvacují. I cokoli nejvyššího a svrchovaného člověku k božnosti usilujícímu zjevití se může, ve tragičnosti v úkaz uvedeno býti smí. Duch názorce šíří se v úkazu takovém, kterýžto, ačkoli se v pozemstvu pohybuje, však znamenavostí svou nad meze smyslnosti vyniká. Za účinností ducha zvýšenou množí se účastství naše s hrdinou, kterýžto představuje nám i důstojnost i křehkost bytu lidského.

Ale jedno jest, na čem se zde všecko staví. Poněvadž hrdinové tragičtí v pozemstvu snažili se k božnosti, tedy jest jim také jen v pozemstvu strádati. Měvše oni v duchu svém cit aneb tušení jakéhos vyššího souhlasu světa, jakéhos jasnějšího a božného

života, osmělili se zápasiti o to, aby jej ve svých okoličnostech umístili a se v něm udrželi. Usilování jejich sice ve vidomosti zmařeno bývá; proto ale naděje a důvěra naše k jistotě života nadzemské vyvrácena není, alebrž pod naléháním pozemských osudův tím silněji a jasněji vyniká. Nechať tu posléze sklesne vše, co světu poddáno: duch sám, důstojnější jsa světa vnějšího, nemůž od něho dostižen býti, alebrž i v samovolném odvolení svém, kdykoli chce, nad ním vítězoslaví. Ve tragičnosti jevívá se nám božská Psyche vězená nezpytatelnou vůlí osudův v pozemském těžkém obalu; kteráž ale v tom okamžení, když klesla pod tíží hmoty, vzlétá na zvolněných nesmrtných křídlech opět vzhůru k domácím polím slávy božské.

A protož nesluší říci, žeby strážně tragičnosti byla jen soustrastí obyčejné s nešťastníky. Arci že duše slabé a plačtivé, jichžto všecky city jen v neduživosti nervův základ svůj mají, svírají a vinou se při pohledu na velikého stradatele; an tento sám i v nejtěžších vlastních pohromách, ne k hořekování, ale jen k tichému pohnutí veden bývá. Jest zajisté v pocitu tragičnosti cosi vysokého a velebného, což ve zbuzené svědomosti svrchovaného důstojenství člověka nade všecky úkazy tohoto světa se vyskytá. Vlastně ne veškeren člověk tu strádá, alebrž jen člověk na tomto světě žijící; my ale svědomi jsme do sebe neprospědně, že svět tento celé bytnosti naší ještě nezasahuje. Tím pak se pochopiti dá výtečná libost, již nás cit tragičnosti kochává.

XXXXIII. FRANTIŠEK LADISLAV ČELAKOVSKÝ.

(Nar. 1799.)

Z Ohlasu písní ruských.

- Opuštěná.

Leti oblaka přes lesy pusté,
A luzní snové přes hlavy lidské,
Ach, sledu za sebou nenechávají! —

Jak pod javorem, požloulým stromem,
 Čistá se prýští na dol studánka;
 A dívčina sem mladá přichází,
 V kovaná vědra vody nabírá.
 Vody nabírala, pod javorem sedla,
 Bílé ruce klesly, hlavu přiklonila,
 Sama ona k svému srdéčku toužila:
 „Samotna neroste v poli kalina,
 A samotna bydlí v lidech dívčina;
 Není příbuzného, ni bratra, ni sestry,
 Otce a matičku země zasykala,
 A milého druha vojna odjala,
 Vojna odjala a krajina dálná.“

Nestaví děvče na údolíčku
 Z drahých kaménkův knížecí zámky;
 A ona staví na údolíčku
 Z drobných myšlének jen dvě chaloupky:
 V jedné matička s otcem přebývá,
 A v druhou ona s milým přibývá,
 Vedlé chaloupek pěkná zahrádka,
 Dost v ní kvítkův nejedné barvy,
 A ve chaloupce nejedné radosti.

Podzimní vítr po dolině táhne,
 On milé chaloupky i sad odvívá,
 V dívčinino srdce smutek zavívá.

Veliká panichida *).

Ne krupobitím, ani lijavcem
 Na širém poli obilí polehlo,
 To zatopeno, to rozdrčeno:—
 Ach! pode Moskvou, pode matičkou,
 Tam na rovinách, smutných dolinách
 Mnoho chrabrého vojska ruského,
 Mnoho vojinstva i francouzského

*.) Tak slove v řecké církvi památka zemřelým slavená.

Ku syré zemi hlavou přilehlo,
 To rozbodáno, to rozkotáno
 Ostrými meči, hrotem bodákův,
 I přívalem-to kalených koulí.*)

Vy velké matky věrní synové,
 Vy milé vlasti obhájcové,
 Dobrého Caře zástupcové!
 My za tu lásku, za ochotnost,
 Za drahou oběť vašich životův
 Vám slavili jsme panichidu,
 Jakou-to posud svět nevidal,
 A o jaké snad nikdy neslýchal.

Nebylo u nás světla hojného,
 Nebylo dosti vosku jarého
 Pro to-li množství duší vašich;
 A my postavili jedno světlo
 Do toho-liž chrámu božího,
 Jediné světlo — matičku Moškvu,
 Vám synům milým na usmívení,
 A vrahům našim na pokoření.

Smrt' Aleksandra.

Potuchly hvězdy na nočním nebi,
 Pochmuřila se i jasná luna —
 Ó noci, noci, černá noci!
 Tys nesypala, černá noci,
 Z perutí mraky po širých polích,
 Ani husté tmy do pustých lesův,

*) Bitvu tuto krvavou svedl s Francouzi Kutuzov d. 7. září 1812 na řece Moskvě. S obou stran více jak 120 tisíc ran z děl vypuštěných se počítalo, a málem 100 tisíc lidu dílem zabito, dílem poraněno bylo; s francouzské strany 43 polních vůdcův padlo. Rusové však ustoupili; načež brzo, jak vůbec známo, zapálení a sežhnutí Moskvy následovalo.

A tys sypala, černá noci,
Těžký zármutek po našich krajích,
Do ruských srdcí hoře veliké!

Ach, na jižní straně blízko moře,
Blízko toho moře Azovského,
A tož ve městě Tahanrohu,
Nepláče anděl nad zpustlým chrámem,
A máť-cařice Elisaveta
U tisového smutného lůžka
Slzy prolévá nad mrtvým tělem
Caře dobrého, bohumilého,
Aleksandra otce laskavého.
Ona pláče — pláčem tiché řeky,
A za ní ruský, pravoslavný národ
Zbouřených moří vlnobitím pláče;
Moře snad se utiší — řeka neustane.

Ilja Volžanin.

Po zemi mraky rozprostřely se,
Na nebi hvězdy pojevily se —
A všechny děti, všickni odrostkové
Domů k matičkám navrátili se;
Jediné dítě mladý Iljuška,
Syn bohaté vdovy, mnohorozumné,
Ke své matičce nevracoval se.
Zajala tesknost matčino srdce,
A zlé tušení do mysli padlo,
Marfa Andrejevna, bohatá vdova
V tesknosti takové a ve žalosti
Takto ke sluhám slovo mluvila:
Ach, vy sluhové, vy moji věrní,
Vy sejděte se do jediného,
Rozsvěťte pochodně vosku jarého,
A vy po okolí rozejděte se,
Synáčka milého hledejte — ptejte;

Jej kdo nalezne, přivede k matce,
 Bude za odměnu sto rublův jemu,
 Bude za náhradu kožich sobolový. —
 Všickni sluhové, čeledinstvo věrné
 Po městě na ta slova rozběhnuli se,
 Po širých polích rozskákali se,
 Mladého Iljušky nedovolali se.
 A ona sama bohatá vdova,
 Marfa Andrejevna mnohorozumná,
 S dvěma sluhama město přechází,
 Po městě vzdychá po slavičímú;
 Ze brány vyjdouc pole prochází,
 Po poli touží po žežhulčímú; —
 A pole projdouc k řece dochází,
 Na kolmé břehy bystré-to Volhy,
 Na břehu pláče po mateřskémú.
 Ne v bílém květu stojí trnina,
 A oděvem se bělí křovina,
 Ach mladého-to oděv Iljušky! —
 „Ty synu milý, ty dítě moje!
 Zdali já tobě neřikávala,
 Tebe synáčka neostříhala:
 Ty nechod, dítě, na Volhu řeku,
 Ty do jejích se nepouštěj proudův,
 Bude tobě zahubif bujnou hlavičku;
 Závistivá-tě matička Volha,
 Nepochodivši žádného syna,
 A zrodivši ona přemnohé dcery,
 Přemnohé dcery — bystré vlny,
 Lidské syny k nim vábí, přitahuje,
 A s dcerami svými je zasnubuje,
 Dobrým matičkám zámutek způsobuje.“

Neslyší více mladý Iljuška
 Kvílení, pláče drahé matičky,
 Marfy Andrejevny, nešťastné vdovy,
 A on Iljuška pode řeky proudem

V krásných palácích skáče, pobíhá,
 V zámku-to světlém matičky Volhy.
 On divu nemůže nadiviti se,
 On lesku nemůže nasytiti se,
 Jacto stropy, stěny křišťalové,
 A drahým jachontem *) vykládané;
 Jacto podlahy z ryzího zlata,
 A zlato stříbrem prokvětované,
 To prokvětované, to kostkované.
 A vyjde-li on mladý Iljuška
 Do sadův útěšných Volhy matičky,
 Ne veská jabloň, ne plané hrušky
 Ve sadu tom květou, ovoce nesou,
 A podivné stromy květou, ve plody zrají,
 Podivnější kvítí kolem vyrostá. —
 Kdo sám neviděl, těžko pomysliti,
 A kdo pomyslí, tíže uvěřiti:
 Na stromech květou drahé to perly,
 Na křovinách ve plody zrají korály,
 Dokola kvítí, — jakby do lístkův
 Se rozsypala duha nebeská.
 A lehne-li on, mladý Iljuška,
 Večer na lůžko, postel praporovou,
 Ne húsli hrají, ani hudočky, **)
 A zvuky divnější, lahodnější
 Po palácích se kolem roznášejí,
 Jakby stěny a stropy strunami hrály. —
 Kdo sám neslyšel, těžko pomysliti,

*) Jachont znamená vůbec drahý kámen; doložením však jména barvy určitěji pojmenován bývá. Tak červený (krásný) jachont tolik co rubín.

**) Ruští hudební nástrojové. *Húsli*, druhdy zvláště u kupcův oblíbený nástroj, nejpodobnější klavíru, a spíše ještě našemu cimbálu, tím jednak rozdílem, že struny mosazné nikoli paličkami, leč prsty týkány bývají. *Hudok*, třístrunný nástroj, houslím podobný; hraje se toliko na jedné struně, smyčec ale všech zasahá.

A kdo pomyslí, tíže uvěřiti:
 Dcerušky—to matičky Volhy — bystré vlny
 Okolo jejích palácův se honíce
 Šaty svými na stěny udeřují,
 Líbezné zvuky ze stěn vyluzují,
 V těle celém život se rozslazuje,
 A ve životu duše rozplývá.
 Mladému-li se zachce Iljuškovi
 Jísti, píti, zábavu míti,
 Jídla na stolech nejdražší ryby,
 Jakých v monastýru ani nebývá;
 Pítí na stolech z medu sladkého,
 Jaké Cař ani sám-to nemívá;
 A na zábavu všecky divy své,
 Umělou svou práci tisíceletou,
 Matička Volha sbírá, shledává,
 A co sama nemá, to se vydlužuje,
 Z moří se vypůjčuje, jemu předkládá.

I byl on mládec — po rodu Ilja
 A nazván Volžanín po vychování,
 Po vychování u matky Volhy —
 I byl on mládec v jejích palácích —
 Plným plno jedenácte let —
 Jedenácte let jemu jakby půl roku —
 Na dvanáctý rok zastesklo mu se,
 On v sobě pocítil sílu bohatýrskou,
 A takto promluvil k matičce Volze:
 „Hoj, an jsi ty Volha, nerodná mi matka!
 Ty pusť mne mládce ze svých palácův
 A z toho tvého smutného zámku;
 Zachtělo mi se mládci projíti se
 Tam pode jasným teplým slunéčkem,
 I pod hvězdami, i pod měsícem.
 A mne tu netěší dobrého mládce
 Více tvé světlice zlaté, křišťálové,
 Ni sady tvoje stromův podivných,

Ni tvoje dcery — bystré vlny,
 Ani hrání jejich, zvuky lahodné.
 Tvoje-to jídla, medová pití
 Nejsou více po chuti, po žádosti;
 Tvoje-to hřífky, vodní škořípky
 Jsou mně mládci dobrému k mrzutosti.
 A mně k radosti dej ty Volho řeko,
 Chceš-li mi matkou býti po předešlému,
 To bujného koně, to meč ostrý,
 To brnění hrdinské, kalené střely,
 A křepký luk-to s tětivou hedbávnou.“
 Neodpovídá matička Volha,
 Nenít po mysli mládce propustiti,
 A jest po mysli s ním se utěšiti.
 Ilja Volžanín rozjařil se,
 V hněvu mládeneckém rozpálil se,
 K Volze on řece mluvil dále:
 Ty puš mne, puš mne, řeko Volho!
 Neradnoť mladého vlka v domě vychovati,
 Ani dobrému mládci vůli odjímati;
 A nepustíš-li ty mne po vůli,
 I bude tobě po nevoli,
 Po nevoli tobě i dcerám tvojím:
 Polámu já v sadě tvém drahé stromy,
 Rozbořím já v paláci stěny, stropy,
 Zůstanou ze zámku tvého zříceniny;
 V nich-to ryby tvé si budou pohrávati,
 Z tebe-to se matky Volhy radovati.
 A on v hněvu svém Ilja Volžanín
 Udeřil pěstí na stůl křišťálový,
 Pěstí udeřil — stolu nestalo,
 Rozlítl se stůl na tisíc kouskův.
 I ulekla se matička Volha,
 Bystré dcery její na břeh vyskočily,
 A ona sama matička Volha
 Ilju Volžanína na břeh vypouští,
 Na svobodu jej mládce propouští,

A ne po vůli, po své libosti,
Leč po veliké, těžké nevoli.

O jak pod jasným, pode modrým nebem
Duše se mládci rozveselila;
A jak-to srdce rozplesálo se,
Krev bohatýrská v těle rozehrála se
Mládci—to Iljovi tož Volžanínu:
Na břehu stojí, čeká na bohatýra
Dobry kůň-hrušák, do žluta barva,
Hřiva na koni havraní do syré země,
A kůň sám osedlán čerkesským sedlem,
Pod sedélkem popona na něm bucharská.
Na jablku u sedla brnění visí,
Brnění visí hrdinské — stříbra, zlata;
A ostrý meč, toul — kalené střely,
I křepký luk s tělivou hedbávnou,
I šišák *) jasný — ocele dobré,
A šišáku jasnému počtu ceny není.
Dobry on mládec Ilja Volžanín
Na mohútné prsy brnění odívá,
Za dar-to drahý Volhu vychvaluje,
Na bujnou hlavu jasný šišák staví,
Za dar se veliký Volze pokloňuje;
Meč ostrý u beder, toul na plecech,
Křepký luk v ruce — Ilja vyskakuje
Na dobrého koně, na hrušáka,
Kalené střely v toulu zařinčely,
A s Volhou matkou on dobrý mládec
I s dcerami jejími se rozlučuje,
Se rozlučuje a rozželmává.
Ne matčíným hlasem, ne temným vzdychem,

*) Šišák, lebka, přilba, přilbice — vše to zbroj k pokrytí hlavy, malým od sebe se rozeznávající rozdílem; tak též helma, helmice (šlem, šelom) spíše slovanského než jinojazyčného zdá se býti původu.

A zazněla Volha velikým chechtem,
Tak mladoně dobrého provázejeci.

Jede on Ilja po šírém poli,
I zachtělo se mládci stranou se dáti,
Rodnou matičku v domě navštívití,
Poklonu bohaté vdově učiniti,
Marfě Andrejevně mnohorozumné.
Ach, jaké změny na svaté Rusi,
Jakéž—to bídy po rodném kraji!
Kde město stálo, kde dům matičky,
Kámen od kamene, sutiny pusté,
A sutiny trním, hložím zarostlé;
Kde ulicemi skákal Iljuška,
Hadina se plazí po tmavém býlí,
Kde po náměstích hrával Iljuška,
Ostružina se plazí, křoví otáčí.
I zarmoutil se Ilja Volžanín,
On v zámátku, žalosti k městu promlouvá,
K městu druhdy slavnému, už pohřbenému:
Hoj, ty moje rodné, ty město slavné!
Kdož tebe město rozbil, oloupil,
Tvé jasné věže, boží chrámy,
Do prachu uvrhnul, jim se porouhal?
Kdo rozrušil dům bohaté vdovy,
Marfy Andrejevny mnohorozumné?
A kde žitelé, pravoslavný národ,
Kde-že dobrá moje rodná matička? —
Ze sutin mládci hlas odpovídá,
Půl hlas mezi světským; půl mezi hrobovým:
Rozbili, obloupili mne slavné město
Zlí hosté, Tataré-to, Orda divoká,
Se svým-to Carem Ugadajem,
I s jeho zetěm Bajadurem;
Ti jasné věže, boží chrámy
Do prachu uvrhli, jim se rouhali,
Ti dům rozrušili bohaté vdovy,

Marfy Andrejevny mnohorozumné;
 Všecky žitele, pravoslavný národ
 I tvou-to dobrou, rodnou matičku
 Na ostrých šavlicích roznosili,
 A ze mne tvého města rodného
 Ni živé duše nepropustili.
 Aniž bídám konce po svaté Rusi,
 Zlí hosté Tataré, Orda divoká,
 Ponízová města *) pálí, hubí,
 Všecky to vlasti naše chtí popleniti,
 A pravoslavný národ vyhubiti. —

Jakto u mládce nádra rozedmula se,
 Jak žalostí mu srdce překypělo!
 On z překypění dvě slzy vypustil,
 Jedna slza — slavnému městu,
 Druhá slza — rodné matičce.
 A on Ilja Volžanin koněm zatočiv
 Po dolinách se žene, poskakuje:
 Kůň na dolině, jakby lítý zvěř,
 A mládec na koni, jak sokol jasný;
 I přeletěl Ilja řeky devatery,
 Přeskákal Volžanin doliny, hory,
 A horám, dolinám počtu není,
 Vše to z poledne do večera,
 A z večera zas do ranní záře;
 Na cesty on mládec se nevyptává,
 Jemu průvodčí, ukazovači
 Zpusílá města, v ohni vesnice,
 A lidská těla nepohřebená.

Jak dalece, dalece v širém poli,
 V širém-to poli mezi horami,
 Ne jezero se leskne po ranním slunci,

*) Všecka města od Nižního Novahrada pode Volhou k jihu ležící slují ponízová.

A zbraň-to poleskuje dvojího vojska,
 Pravoslavného ruského i zlého tatarského.
 I srazila se vojska v jednu sílu,
 Pochmuřila se bitva černým mrakem,
 Nebouří hromové po jasném nebi,
 A jakby bouřili pod syrou zemí,
 Máť syrá země hory potřásá;
 Vojsko tatarské bez počtu — vlny mořské,
 Vojsko ruské do počtu — příkré skály.

Ne kalená střela přiletěla,
 Mezi ruským vojskem proletující,
 Do vojska tatarského doletující:
 A přihnal se mládec Ilja Volžanín
 V celé své síle, moci bohatýrské;
 On skáče mezi ruskými — jedvaže vidu,
 On doskočil Tatarův — a už sluchu.
 Seče, bije, střely vypouští,
 Travou přede vichrem Tataré k zemi,
 Listím přede vichrem Tataré v útěk;
 Pobil on mládec zlého Tatarstva
 Ne více a ne méně do dvou tisíc.
 I byl boj krutý v polovic boje,
 A byla pětka v polovic pětky, —
 Ne hromový mrak proti mraku,
 A měří zeť chánův, vůdce Bajadur
 Střelou, mečem proti Volžanínu;
 Střela zasvistěla okolo ucha, —
 Meč na meč — bohatýr tu na bohatýra.
 Či od kovadlin skáčí jiskry
 Ze žhouchího železa prýskající?
 Jiskry srší z brnění, ze šišákův,
 Ode ran lýtých bor, doubrava šumí,
 Pěna prýská z úst mládcům, bitecům,
 Pěna prýská od dobrých koní.
 I byl boj lýtý přes poledne,
 Bajadur-Tatařin rozjařil se,

On rozehnal koně proti koni,
 Mečem hrud proklal koni hrušáku,
 Sám ode rány meče Volžanínova
 K zemi se valí, zraky bujné se kalí.

Ach nastala bída na bohatýra,
 Veliké hoře padlo na Volžanína,
 Ne hrušák, dobrý—to kůň k zemi padá,
 A pod mládcem žlutý sypký písek k zemi se hrne,
 Dar—to nerodné matky řeky Volhy;
 Ne meč ostrý z ruky vypadává,
 A slizký úhoř se vymykuje;
 Ocelový šišák — kost želvy vodní,
 A kalené střely — drobné rybičky,
 Vše darové podvodní matky řeky Volhy.

Přihnali se Tataré, přiskákali,
 Oni dobrého mládce uchvátili,
 Mocí, silou velikou z boje vyvedli,
 A k Caři Ugadaji jej přivedli,
 K Caři to Ugadaji Ugadajoviči.
 I kázal Cař jej mládce pod stráž vzíti,
 Do temného vězení uzavřítí,
 K sloupu to dubovému přikovati;
 I rozkázal jej mládce trýznit, mučit,
 Chtěl on Cař Volžanína ztatařití,
 Na víru tatarskou obrátití,
 Pro těch-li zabitých Tatar do dvou tisíc,
 Pro zabití zetě svého Bajadura.
 I byl mučen Volžanín prvního dne,
 A veliké muky jej neznutily;
 I byl trýzněn Volžanín druhého dne,
 Nepokořila jej mládce veliká trýzeň,
 A na třetí den sám Cař Ugadaj
 S novými katy k vězení přijíždí,
 Žalář otvírá, mládce se táže:
 Hoj, an jsi dobrý mládec, Ilja Volžanín!

Ty chceš-li s námi Tatary za jedno býti,
 Ty chceš-li víru tatarskou na se vzíti,
 A s námi-to na křesťany bojovati?
 Drahou přízní já tebe podaruji,
 Velikou tobě láskou odměním se,
 Tož přízní, láskou — vlastní dcerou,
 A vlastní dcerou Ugadajovnou.
 A ty nechceš-li činit po vůli,
 Bude hněvu mého tobě zakusiti,
 Tvé dám po kusech tělo rozřezati,
 Tvou sílu bohatýrskou ohněm popálím,
 A tebe po částkách zbavím života. —

Poprvé mládec pocítil bázeň,
 On zachvěl na těle po osičím; —
 A on hroznému Caři neodpovídá,
 K bohu se modlí se slzami,
 Boha na pomoc sobě přizývá:
 „Učiň, bože, milost nade mnou,
 Ty sešli posla, z bídy vytrhni,
 Neb aspoň duši z rukou nevěrných!“
 A rychlý posel boží přichází,
 Rychlý-to posel — hrom hněvu božih; —
 On prorazil vězení, katy zabil,
 Samého Caře omráčil, k zemi svalil,
 Na dobrém mládeci kruhy sežeh, rozbil,
 A věrnému mládeci neublížil.
 I poskočil Volžanin na rychlé nohy,
 Meč Ugadajovi od boku vytrhnul,
 Na cařského vyskočil dobrého koně,
 Seče, bodá Tatary na vše strany,
 Až on dostihnul šířého pole,
 A na šířém poli s koně skočil,
 S koně skočiv bohu se modlil,
 Za milost velikou-to díky vzdával,
 Za divné zachování svého života.

Z Růže stolisté.

Kdykoliv se mysl' vine
 K její sličné podobě,
 Vždycky v jiné se a v jiné
 Objevuje způsobě.

Hned hrá v oku jejím milost,
 Hned se lhbě veselí;
 Tu v myšlénkách zahloubilost,
 Tu se s Musou přátelí.

Leč myslím-li, jak se září
 Klečíc božskou přede tváří
 V jeden rozplynulá cit —
 Země víc můj není byt.

Sladce z Hesperidek kraje
 Píseň lásky kouzlí sluch;
 I nad pěvcem u Dunaje
 Sladce můj plesává duch.

Znám však jedny — jedny básně,
 Nebe v nich se rozplývá,
 Čtou se mile, divokrásně,
 Srdce touhy pozbývá.

Básně ty s Milostenkami
 Láska, ano Musy samy
 Sestersky jsou skládaly,
 V modré oči zapsaly.

Krásný dnův panenských dive,
 Libá studu záplavo,
 Vy na lících růže živé,
 Tichá tvůrce oslavo!

Kolikráte k vaší chvále
 Citové se chystali!
 Srdce vřelo — ale v mále
 Ústa v písni ustaly.

Nechat sám ji — tyto tváře
 Božská nevinosti záře
 Ruměncem kdy pokrývá —
 Anděl studu dozpívá.

V růžích bdím i sním, kdy v borce
 Tvář mi jitro celuje;
 Zlatotkané den praporec
 Nad hlavou kdy vztýčuje.

V růžích bdím i sním, kdy strou se.
 Lehké mhy po jezeru;
 Hájem, křovím kdy ženou se
 Světla pršky k večeru.

Leč ze širého kdy hvězdna
 Boží slávy plane bezdna,
 Říne z odkrytých se desk,
 Immortelky! váš mi lesk.

Oči, oči — přežádoucí
 Srdce mého vřdkyně,
 Ó vy v jasnotě planoucí
 Lampy této svatyně!

Rečte, v prvním světa máji
 Už-li jste se při sobě
 Usmívaly v blahém ráji
 V něžných kvítkův podobě?

Či jste na obloze dlely,
 Leskem milostným se stkvěly
 Druhdy mezi hvězdami,
 Vašimi tam sestrami?

Zas vidím vás na doběrku,
 Luk a hájův okrasy!
 Zbaven sad už jarých šperků
 Podzimmími nečasy.

Po dřevěch jen plápolají
 Barvy žluté, růžové:
 Či někdejších květin hrají
 Ve větvích to duchové?

Dnové krásní slasti čisté,
 Dnové květní, tak i vy jste
 Zmizli, a jen v záletí
 Stkvíte se mé paměti!

Snův mých sídlo nad praměny
 Pod skalami v ořeší,
 Nade mnou kde duby, kleny
 Tkají stinné přístřeší!

Ticho šíře kdy ukládá
 Do vzdušných se vrcholů,
 Bázliv sám se den prokrádá
 Přes hory a údolí.

Slavné ticho! — bližším, bližším
 Šumem nad hlavou už slyším
 Tvé to, čase, plynutí
 V sladkém duše zasnutí!

Ty-li píšeš srdce svého
 Neb svých bratří hosanna!
 Příklad z obloholetného
 Vezmi sobě skrívana.

Výše se a výše nesa
 Před zřitelem rozvinuj
 Let svůj, a naň zvuky třesa
 Za sebou mu pokynuj.

V houští ale po slávku
 Sebe-li umíš, básníku,
 Skryti a v se stoupiti,
 Více budeš kouzlití.

Tamo růže kde nevadlé
 Se u věčném jitru rdí,
 A na vod živých zrcadle
 Děť božích se záře stkví;

K hvězdám duch kde nesen bývá
 Na perutech orličích;
 Kde v akordech se rozplývá
 Více nežli slavičích:

Host i já v té nejsa říši
 Z tvých zdrojův plnivám číši
 V bujarosti mladické,
 Krásné žití básnické!

Už ve více mezi bory
 Svatvečer se odzvonil,
 A přes obrůžené hory
 Letní den se překlónil.

Jak zlatý štít bohatýra
 Luna plá ve blankytu:
 Vlij, ó duše všehomíra,
 Lad i mého do citu.

Ztiš ty vlny v pláni hladkou,
 Dej, by přítomnost tvou sladkou
 Srdce moje poznalo,
 V souzvuku tvém plésalo.

Kdy tichá vlašička šustí
 Mezi listí zmlazené;
 Klasové kdy vedou hustí
 Šepty víním zbuzené;

Vlna za vlnou kdy šplouná
 Dmoucí se po jezeru;
 Ve stromech kdy vítr šourná
 O podzimním večeru:

V hod tu srdci milovnému
 Plésati ke taktu tvému,
 Plná ladu, neshody,
 Divná hudbo přírody!

Bujný oř jest mluva naše
 Ušlechtilé úrody,
 Bezmezím se toulá plaše,
 Jak syn drahé svobody.

čirý
 Hlavu pyšně na vzduch sází,
 Z očí šlehá blesk a blesk,
 Nozder dým a jiskry hází,
 Pleť po něm — hedbávný lesk.

A kdy letí, jeho hřívá
 S proudem větrův hravě splývá;
 Kdy však zvolna harcuje,
 Řeckým taktem tancuje.

ne kna'lovno, - ale ministr (přítel) (9/10) ^{svět 12} ~~Tram. 12~~ viz
(konst - běhou) ~~lous = věz~~ ~~nač - 513~~

Pak-li na něm jede v okol

Mistr svého umění,
Vede si co jasný sokol,
Milé na ně vzezření!

Leč běda, kdy hrdotupě

Jej kdo tiskne k rozmachu:
Náš ho bystrák ku potupě
Brzo složí do prachu.

Tak i do soustavné káry

Po německu jeho žáry
Věčně věkův nevpravíš:
Marně, brachu, svéhlavíš!

Um svůj těmi bav capaty,

Měr kdo vyšších netuší; ^{van}
Hříčka v koule, šachy, karty
Nejmén muži přísluší.

Vtipnou hru nehrá-liž dosti

Čas s tebou. — ten mocný pán?
Čacký pán! jemuž k radosti
Bývá, byl-li ohehrán.

Vyhráv ale sám, jak smeti

Vyklíží ty staré děti
Nevědoucí, proč zde jsou,
Ani proč se světa jdou.

•Jakéž kouzlo tě vodívá

Drsnou cestou života,
Tvou že mysl nepokrývá
Nikdy smutku mrákota?•

Střídmost, bratře, která sladce

S mým se bytem přátel;
Pak nekvapná, stálá práce —
Ty mou duši veselí.

Těma chráněn, pod noh luskám

Všem padouchům, klada k truskám
Nádhernost palácovou
I radost bublinkovou.

Tvorčí jiskra až se vznítí

Sama, nikdy nečekej;
Ni po rájském zrak tvůj kvítí
Bez účelu netěkej.

Více ohni, nežli ledu

V útlých nádrech místo pře,
A co dobré z toho středu
Zúrodněné dál podej.

Za ctnost odplaty nežádej,

Za kořist celou pokládej,
Tvůj-li šlechtí zemský byt
Mravní shoda, krasocit.

Buď vůle tvá!

Buď vůle tvá! Ty jenžto přesahuješ
 S nadhvězdných stanův světa končiny,
 A lásky okem po nich obživuješ
 I valnou šíř, i tajné hlubiny;
 Ty, jenž přebýváš v moci neskonalé,
 Opásav svých se slunci jasností,
 Ty, jenž tvorův všech řady dokonale
 Svatou, nestihlou řídíš moudrostí,
 Buď věčně vůle tvá!

Buď vůle tvá! ta vůle, jíž se koří
 Nebeské dvorstvo světlem oděné,
 Ta vůle, nebe která nebem tvoří,
 A blahem plní duchy zvýšené;
 Jak anděly a silami tam všemi
 V žádoucí říši tvé jest slavena,
 Tak, Otče, zde od dítek tvých na zemi
 Jen poznána a vroucně plněna
 Buď věčně vůle tvá!

Buď vůle tvá! kdy záře tvých milostí
 A tvých darův život náš ostkvívá,
 V našem kdy srdci ples a mír se hostí
 A blaženostmi duše oplývá:
 Však i kdy bouře nad námi se sbíhá,
 Bolesť a nouze nám dny podkálí,
 Kdy zlý nepřítel cesty naše stíhá,
 A v truchlost mysl naši zahalí,
 Buď věčně vůle tvá!

Buď vůle tvá! kdy nad hrobem stojíce
 Útěch se zhošťujeme nejbláždších,
 Kdy sevřeným želem nám blednou líce
 Nad ztrátou pokladův těch nejdrazších:
 O dej, v té smutné době, by se sneslo,
 Kdy před sebou svět pustý spatřujem,

V duch náš, jej sílic, ono sladké heslo:
 Tvůj, Pane, dar zde tobě vracujem,
 Buď věčně vůle tvá!

Buď vůle tvá! a zákonův tvých símě
 V srdcích našich se stále rozmáhej;
 Buď od Tebe nám milé každé břímě,
 Je nésti tvá milost nám pomáhej;
 Slabít jsme; Ty rač dáti setrvání,
 Ty v pádu kroky naše podchycuj,
 A tak v životu, tak i ve skonání
 Děj, slitovníče náš, se rozkaz tvůj,
 Buď věčně vůle tvá!

Kvíti.

Slunečnice.

Slunce radost má, je stíhám ode jitra na západ:
 Jak, rcete, odvrátit můž s boha člověk oči?

Lilie.

Zkrašluje líce bobek mužné, hlavu růže panenskou;
 Ach, s nebe posly jenom lilie ozdobuji.

Granadilla (passiflora).

Rozmařilých anemonky Řekův s hyacinty varujte,
 Lotus i Hindův, pryč Peršanu růže milá!
 Sláva ti, kvítku siný, granadillo! na němžto tajemství
 Spásy naší tušivým příroda vytkla umem.

Hořec.

Jméno hořec moje: černošatá rozsívala noc mě;
 Leč v korunách barvou stkvím hlubokých se nebes.

Myrta.

Věnce držíc v sepiatých dva rukou tak k obrazu vroucí
 Prosbu (poslouchal jsem) vznesla nevěsta lepá:
 „Jasná Panno! na oltář tvůj kladu ty s hlavy růže,
 Dnův jara mého milých ozdobu neskalenou.

Žehnati rač směněný ten vínek z myrty: domácí
Jak ona mé štěstí nech v zelenosti trvá!

Jahodník. (Do památníku.)

K paměti kvítko jakéž položím v Tvou knížku? — Jahodník!
Příbuzen on růžím: nad ně Ty sobě ho važ!
Hle, zkrášlen nevinou směle jak vznášíš k nebi líce!
Hle, s nebe jak zase naň krůpěje padlá zlatá!
A své dobroty plod sladký jak snažně ukrývá
Pod listím! Leč i ten lidstva neujde očí.

Mák.

Slyš, mládenče, co mák ti volá květo- i plodonosný:
Krásou věnčí mladost, vyspěje úrodu dej!

Šalomounek.

Tvar tebe zevnitřní, synu můj, rostlin nenesciálních
Těchto nemyl; zhoubnýť jich nese útroba jed.
Více však se varuj v lidu mudráčkův-šalomounkův;
Řeč k uchu libě jejich zní, ale otravuje.

Blín.

Tvé oči, mládku milý, by snad měly vábiti noční
Můry ty, měst povrhel, zběř studu odcizená?
Rostoucím na rumech ty čelo chceš věnčiti blínem?
Ty? stkvostné příští růže jemužto kynou?

Tulipány.

O blažený, nehynoucí rod měňavých tulipán!
V zahradě hned z jara vás, jindy na městě vidět.

Narcisek.

Býl jsem druhdy jinoch sličný; marnou ale vášní
Mou nenadále osud útrobu rozplamenil;
Vadnul jsem touhou, bohové sami tak že nade mnou
Pohnuti byvše želem v kvítko mě proměnili.
Výrůk sudby trvá: s vesnou ač ročně jeví se,
Veždy přede krátký v touze mi projde život.

Reseda.

V růži se láska tají, přátelství kvítko — reseda:
Sprchly mi růže, ty jen, můj květe, dlouho trvej.

Růže měsíčná.

Skrovná jsouc proti růži plně předc tím se mi líbíš,
Lépeji dostáti všem počasím že umíš.
Nech tedy duch se těší, kolikrátkoli kvěsti tě vídá,
Mírného štěstí z proměny lehkochoď.

Majoránka.

Já nenejlibě voním, pokrmům též úpravu dávám;
Však že krajankou jsem, mnou pohrdá tu krajan.

Dobromysl.

Čech jakovou, se ptáš, květinu vzal sobě za heslo?
Myslici Čech dobrou z dávna dědičně ujal.
Tať životem vrtkým provodí, tať v míře chová jej
Stejně, ať zkvítá, ať mu i růže prchá.

Astry.

Krása ta tam jarních, už zmizly i rozkoše letních
Kvítkův; už chladné podzimek astry rodí.
Tak vzejdou nad náklonkem brzo astry našich dnův,
K stálejším onu pouť naznačující jarům.

Nápisové.**Památní lístek.**

I ve zlý čas nech každý den
Tě k nové činnosti pobádá;
Už ztracen jest a vepsí ten,
Kdo dílo k lepším dnům odkládá.

Opět jiný.

Neuč své krajany nenávisti neplodné,
Neohlušuj, nezaslepuj,
A raděj v srdce jim štěpuj

Cit lásky dělné, nezávodné.
 Buď jist, až v milování jen se uzdraví,
 Že moudrá sama se nenávisť dostaví.

Literatura v Čechách.

Německy píše někteří,
 A ti tu duchem staročeským znovy,
 Německy opět jiní — kdož to uvěří!
 Leč bohužel — českými slovy.

Útěcha.

Až i to, co Shakespeare psal i Göthe,
 V sebe přijme hostitelská Lethe,
 Koj se, Baviuse, nadějí tou nevinnou!
 Potom zase z ní tvé spisy vyplnou.

Zástupnictví.

Žes odkázal, houževný panici!
 Sto tisíc veselému dědici,
 Z kamene aspoň socha se ti dostala,
 By za něj na tvém hrobě plakala.

Na hrobkách královských.

Hic ossa regia tegit lapis:
 V paměti lidské hledej nápis.

Zlomek z rozprávky.

Jistá učená dáma dí:

K jiným-li přirovná se česká řeč,
 Že chudší jest, vyznat musíte sám.

Na to já:

S maličkým rozdílem. Jak já ho znám,
 Jest jazyk český hojný, sladký,
 Ohebný, hladký:
 Připouštím, krásná paní, ale —
 Jak Vy ho znáte, chudý neskonale.

Acta litteraria některých společností.

Nic tu není ze světského krámu,
 Žádná Venus, žádná Gracie :
 Za to najdeš ale, jak v egyptském chrámu,
 Sfinxy, Apisa a Mumie.

Nastavované zboží.

V Rusích ačže nemá, jak to sluší,
 Mnohý šlechtic ducha žádného,
 Předc má aspoň několik set duší.
 U nás jináč — auve toho puchu!
 V duších nedostatek úplný
 Hojně nahrazuje síla duchu.

Demokratické řády.

Vzdej králi čest a vládě chválu!
 Chraň, pane bože, toho bálu,
 Kde každý svou by chámstvo hrálo,
 A hudebnictvo tancovalo.

Na jistého Janka.

Tak špatný Janku jsi, tak chatrný tvůj krám,
 Že nehodiš se mi ani do epigram.

Nový Diogenes.

Djogenem zovou vším právem Rozhodu :
 Ten v sudu prožil věk, a tento — u sudu.

Památui tabulka.

Povolný osudu pán jeden výhost dává
 I lásce k jazyku i slávě otcův svých;
 Na čekán zavěsiv tu štít a meč jejich,
 Sám sednul na kozlík a bičem pošlehává.

*na Malbě Bohoradů
 Po lesce*

Pod obraz letopisce Nestora.

Poslíhnuv v mladosti pozemskou nepovděčnosť,
 Mnich tento život svůj o samotě rozjímal,
 A radostným okem objímal
 I minulost i věčnosť.

Na Barýna psavšího básní o člověku.

Barýne, nehluč tak svým lyrickým zvonem,
Mluv prostě: člověk — směs Barýna s Newtonem.

Ἄσὶ τῶ Ἰλίου κακὰ.

O hrozný čin a černá zrada!
Homera přeložil nechutný Fanfaron!
Tam koněm za své vzal nešťastný Ilion,
Zde oslem padla Iliada.

Kdo více k politování.

Matěj. Dnes mi jakýs šelma vzal —

Já. Ubohý Matěji!

Matěj. Co jsem drahně časův psal.

Já. Ubohý zloději!

Epigramma.

Pouhý nápad k epigrammě nestačí,

Jemu-li nadání cestu neznačí.

Leč nadání opět není dosti,

Pak-li nenadání k němu nepřihostí.

Posléz i to žádám, ať jest cele

Chuti navinulé nebo zaostřelé.

XLIV. JOSEF KRASOSLAV CHMELENSKÝ.

(Nar. 1801, umř. 1839.)

Vlastislav a Neklan.

Historický obraz v šesti zpěvích.

I. Rozkaz.

Každý, kdož jsi s výši meče,

Před mňj hrad se zítra stav!

Žádný ať se nepohřeší,

Koho svět a život těší!

Zpupný káže Vlastislav.

Kázav, němě kývne manům

S trůnu na propuštěnou;

Zamyšlený na zem hledí,

Zahalený v plášti sedí,

Kryje tvář zamračenou.

Knížetství Luckého manstvo
 Poklonou mu vzdává čest;
 Vrací do pěti se krajův,
 Vše svolává z pěti krajův,
 Vše co s výši meče jest.

• Kdo jsi, volá, s výši meče,
 Před pána se zítra stav!
 Žádný ať se nepohřeší,
 Koho svět a život těší!
 Kázal kníže Vlastislav.

Plesá manstvo pěti krajův;
 Známtě jemu rozkaz ten!
 Vlastislav když takto velí,
 Tuť do války myslí čelí:
 To Lučanům slavný den!

II. Výprava.

Aj luna vyjde i zajde,
 I hvězdy mrakem ztopené;
 Vlastislava noc sama najde,
 An bdě sny kuje blažené;
 Spaním opojí ho konečně,
 Celou duši sladce chopí,
 Ve přízni si jej medotečně
 Štěstím zmnoženým se potopí.

Co vítěze zří se ve válce —
Druhou korunou zdobený —
 Už zní jeho sláva po dálce —
 Leč v tom **obojí** zbavený.
 Tisícery naň luky cílí,
 Cílíce hromem lekají —
 Už už s tětivy střela plíí —
 A v tom i ty sny prchají.

Vítání mu slunce milostně
 Šle na lože purpurové,
 Skrívánkova hrdla radostně
 Zpěvy šveholí medové.

Vzduchu vzeje — pot si utírá —
 V brozném oddychá tušení —
 S díkou se po sni ozírá,
 Že snění to pravda není.

Skočí potěšen znova s lůže,
 A krok jeho k oknu čelí;
 Dopatřítí kam oko může,
 Kraj pokrylo vojsko celý.
 Jak srdce mu roste v plesání!
 O jak jeho zrak plamená!
 An, co s meče výši, po pláni
 V lesklém brnění znamená.

•Hoj! sedlo na kůň!• Nepokojně
 Dupá vranec osedlaný!
 Aj, pochvy zlato kryje hojně,
 A i stříbrem jest kovaný.
 Už jej bode pán, — ode blesku
 Drahých kamenův a zlata
 Sřší kolem jiskry v polesku
 Z krunýře jeho z bohata.

Tak voj projížděje příšlý
 Orfím okem vše ohledá;
 Že vděk mu je, voj se domýšlí,
 Ač pán slovy znáti nedá.
 Zří pluk jinochův zde květoucí,
 Tam mužná mlat objala pěst,
 Mladí štíhlá dřevce nesoucí —
 Tu vše, meče s výši co jest.

Aj, všechny projev řady, hřebce
 V prostřed zemanův povodí:
 V prostřed zemanův kluše křepce —
 Však hnáti se dál nerodí;
 Pědu zpěný hrabe zlostně,
 Parou z něho pán cela kryt;
 V té chmúře ho uzře radostně
 •Zdráv buď!• hlaholí jeho lid.

Už pára mizí, a na pána
 Tisíce očí teď upřeny:
 •Těším se, vece, z toho rána!
 Těším z vysoké vaší ceny.
 Statní jste, nemáte umfíti!
 Věčně na Čechy škoda vás;
 Na tyž dosti ku postrachu míti
 Krkavce s luňáky, ne vás!•

•Na Neklana k válce se mějte!
 Co k válce? tož zbuzuje smích!
 Krkavce s luňáky slapejte
 Ku pastvě na údech jejích.
 Meč, přílbu a mlat proto nestě,
 Rytíře by zhlédli, a dost;
 Vás jen na chlapy šlu, to vězte,
 Jimž známa vaše zmužilost. •

•A pak v letu ku Praze kvapte
 K Čechům, jako mračno pluje;
 Neživte je, všecko pošlape,
 Vyhubte, co muž koliv sluje!
 A když bude tam mně usísti
 Na stolici mi souzenou,
 I vám se dostaň v hojně kořisti
 Stříbro a zlato odměnou!•

Tu s výskotem a v ryku valném
 Manstvo mlaty pozdvihuje;
 Zní chřest zbraně po kraji dálném,
 Sbor za sborem postupuje,
 Jiskří oči jich v bujarosti,
 Vítězství je už bohatí;
 Praporec v dolech dalekosti
 Až pozdě teprv se tratí.

III. Výrok Neklanův.

V radě vládkové sedí,
 Truchlivě na lůžko hledí
 Nemocného Neklana;
 Ach! Iva jejích nemoc váže,
 An své hromy vojna káže
 Černobohem poslaná.

Mléče zrakoma se ptají,
 Co bez vesla plavci lkají
 Rozvodněné na řece;
 Ticho nechce rušit žádný,
 Až pak Neklan mírovládny
 Takto posléz k nim vece:

• Co ty vaše žele platí?
 Čím se mužnost vaše tratí?
 Nemocí snad Neklana?
 Kam bez vůdce vám se dítí?
 Vůdce muž, ba kníže býti
 Z každého Čech zomana!

Všickni mlčí, všickni věří,
 An je velkým okem měří,
 An pokývá na many;
 Těžce povstav z lůžka svého
 K bráně hradu vysokého
 Kráčí, veden zemany.

Manstvo kupně shromážděné,
 Na náhradí ozbrojené
 Pleše při tom průvodu,
 S veselím vstříc jemu výská,
 Nová síla z očí blýská
 Veškerého národu.

To, když v před Čestmíra stává,
 Neklan mírovládný praví:

• Zdráv buď! vesel volá lid;
 Zdráv buď! volá, an odchází,
 Zdráv buď! volá, an zachází,
 Zachovej tě Svatovid!

IV. Bitva.

Tam na hoře na vysoké
 Stojí Čestmír s pluky svými,
 S pluky svými bujarými;
 Na statečných ořích sedí
 V ocelovém brnění.
 Meče dlouhé bok jim zdobí,
 V rukou drží dlouhá dřevce,
 V prostřed věje praporec.

• Kdo jest, jenž se vrahův bojí,
 Tito-li po boku stojí?
 Neklan mírovládný dí.
 My pro zlato neválčíme,
 Vlast jen drahou my hájíme,
 A to Perun dobře ví.

• Ach, žeť mi dopřáno není
 Přispěl k vlasti vykoupení!
 V čele vašem šel bych sám.
 Ač mi nelze vrahy hnáti,
 Na své místo velím dáti
 Zástupce hodného vám!

V tom Čestmíra uchopuje,
 V tom jej manstvu představuje:
 • Čestmír, Češi, vůdce váš!
 S Čestmírem k vítězství spějte,
 V boji se čo Češi mějte,
 Zachovej vás Perun náš!

Čestmír s mečem sáhodlouhým
 Na hřebci na hnědém jeda
 Na před, na zad, na vše strany
 Obzírá vše okem orlím;
 Všecko moudře pozoruje,
 Rozkazy všem moudré dává,
 Krátké ale věhlasné.

Ajta! zlatostkvělé sbory
 V plesu divém, v ryku hrozném,
 V chřestu valném mečův táhnou,
 Sbory hojně, zlatostkvělé
 Vlastislava zpupného!

•Ha ty duše nestatečná!
 Vlastislav s úsměškem vece;
 Blíže Čestmírovo vojsko
 Když byl jako zkamenělý,
 Némé s kópím, s mlatem, s kyjem
 Znamenal na vrchu státi:

•Ha ty duše nestatečná!
 Strach a bázeň tě osedly,
 Skrývající se na vršku,
 Bojící se na rovině
 Setkat s pluky s udatnými.
 Mně se zdá, že teď se hnuli?

Věru, k útěku se strojí!
 Stůjte trochu, by se předce
 Ode strachu zotavili.

Tu vám sláva nepokvěte,
 Jak se hnete, utekou! —
 Na hanebném na útěku
 Však je předce dopadneme;
 Netaste na ně svých mečův,
 Nešlete mi na ně šípův;
 Drťte, šlapte je co červy,
 Meč a šíp si nechť barvíť
 Krví mužův nestatečných.
 Teď své divé pusťte ptactvo,
 Potom ale orlem spějte,
 Sic jich nedohoníte!

To dí slovy potupnými.
 Zařičí nesčetné sbory,
 Pustí hřmotem neslýchaným

Svoje divé, lačné ptactvo!
 Hrozně vzlétne, hrozně kráká,
 Čenichajíc hody štědré,
 Perutmi rozestřenými
 Celé nebe zastěňuje,
 Jako mračno krupobitné,
 Z běla dne noc černou tvoříc,
 Třepá se ve výšinách.
 Na to ni nezátrá Čestmír,
 Pohlížejí klidně Češi,
 Klidně, skoro nevšímavě,
 Jako prvě zkamenělí
 Stojí statně s dřevci, s kyji;
 Na Čestmíra jon své zraky,
 Zraky oheň sypající
 Upírají, stojí němě,
 Jakoby je vytesal.

•Čemu mnoho slov ješitných —
 Vece Čestmír meč pozdvihnuv —
 Tamo nepřítel ješť vlasti,
 Nepřítel hanebný vlasti,
 Nepřítel hanebný váš!
 Víte, jak se na vás strojil?
 Přísahaltě, že vše zbije,
 Co se u nás mužem zove,
 Že k prsoum mateřf našich,
 Hana! štěnce přiloží.
 Za tu zpupnost, za tu hanu,
 Tímto mečem sám ho ztepám,
 Bychť i pošel v tomto boji.
 Už na patě hory stojí;
 Nuže, za mnou, kdo jsi Čech!

Jako lvové rozkáčení
 Dlouho tající své hněvy,
 Jak se kanci poranění

V holu divokého citu,
 Jak se kupně za královnou
 Rozezlené včely hrnou,
 Hotujíc žehadlo ostré,
 Nešetříc vlastního žití:
 Češi tak za Čestmírem.

Ryčí strašlivo Lučané;
 Češi mlčí; ač pak mlčí,
 Meče za ně statně mluví,
 Mluví hlasem smrtonosným,
 Hromem všecko k zemi kolí,
 Co na ránu jim přichází;
 Rovina se k vrchu zdvihá,
 Navěžena jsouc Lučany,
 Již se vazem dolů kotí,
 Navěžena jejich koní,
 Jejich meči, mlaty, dřevci!
 A však ještě trvá seč;
 Trvá ještě, a vítězství
 Posavad na váze stojí;
 Ještěť dosti napojeny
 Meče nejsou žiznivé.

Čestmír dráhu mečem klesí,
 Před ním smrt si rychle kráčí;
 Jeho cíl však ještě vzdálen,
 Velký cíl, než strašlivý!

Ha, co jeho zraky jiskří,
 A co zub na zub zatíná?
 Co se krvi tvář podlívá?
 Aj, tam užev Vlastislava
 Vidí, jak vše kolem seče.
 Čestmír stane, dlí a myslí,
 Mračně zírá, koně bolne,

Jedním rázem ten co střela
 K Vlastislavu doskočí.
 První rána štít mu srazí,
 Druhá z pěsti meč vymrští,
 Třetí prostřed přílby míří:
 Přílbu, hlavu, hrdlo, nádra
 Tímto rázem rozdvojí.

Zařve strachy manstvo Lucké,
 Zařvouc trnc zkamenělé;
 Jejich kněze, jejich vůdce
 Polovice s jedné strany,
 Polovice s druhé strany,
 S koně visí strašlivo.
 Zařičí Čechové hlučně —
 A to ryk jejich jest první;
 Zařičí, a letem blesku,
 Hrůzou hromu, sílou hromu
 Vychrlí se v sbory vrahův,
 V sbor nepřátel zmatených.

Teď jest vrahům utíkatí,
 Bez prospěchu utíkatí,
 V utíkání smrt si najdou,
 Žádáť dávno daň propadlou;
 Tenkrátě jen šetřit nechce,
 Neodpustí žádnému.

Divě krákají krkavci,
 Strašně úpějí luňáci,
 Střelující bleskem na zem
 U radosti divoké.
 Čekajíť je hody tučné,
 Z mrtvin — ne lidu českého —
 Z mrtvin zpupných Lučanův.

V. Kořist' vzácná.

Staví se Češi ve sbory
 Se dřevci krvavými;
 Táhnou v jasání přes hory
 S kořistmi nesččetnými;
 Ve vítězném tu průvodu
 Práhnou uhlídat vévodu,
 Hlas rozléhá se slasti:
 „Potřentě vrah už vlasti!“

Blíží se ku Vyšehradu
 V radostném pospíchání,
 Už vešli v hradní ohradu
 Chrapťice od výskání.
 Hle, tu se brána otvírá,
 Neklan o meč se podpírá,
 Radostně všecky vítá,
 Radostně sbory čítá.

Pokojnost ducha prohlédá
 Z nemocných jeho lící,
 Sestláblet valně nezhlédá
 Své manstvo vítězící.
 — Věděl já, dí, že co lvové
 Jsou statní moji Čechové;
 To vše jsem očekával,
 Když jsem se rozžehnával.

V tom kvápně kol se ohlédá,
 Ohlížeje se bledne;
 A zas se děsně ohlédá,
 Koho hledá — nezhlédne!
 — Kde on, kde on? — zděšen praví,
 Miláček však se nestaví; —
 To jsem neočekával,
 Když jsem se rozžehnával.

Umdlou to svým manům poví,
 Na svůj se meč podpírá;
 Však nikdo, ach! neodpoví;
 Vše němě k zemi zírá!
 Dobřeť vědět, proč kníže lká —
 Až Zdislav odpověď tu dá:
 „Ba roňte slzy s líce,
 Čestmíra není více!“

Ten jenž zbil na sta Germanův
 Při vítězství nad Řípem,
 Jenž vévodu zbil Lučanův,
 Ten jedním padl šípem.
 Šmahem proň klesli Lučané:
 Však z Lučanů všech nestane
 Ni jeden Čestmír více,
 Tím roňte slzy s líce.“

— Ba dobře pravils, zemane!
 Kněz bolně dí a hněvně;
 Vítězství naše vyhrané
 Jest zapláceno krevně.
 Ach, draze jest vykoupeno,
 An štěstí mé jím zloupeno;
 Jím perlu nejvzácnější
 Odňal mi svět vezdejší!

Češi kladou kořist' zlatou
 K nohoum kněze drahého,
 I šat, i přílbu rozfatou
 Vlastislava zpupného.
 Nač klenoty? ach, nač mu kov?
 Čestmíra tmavý kryje rov;
 V něm perlu nejvzácnější
 Odňal mu svět vezdejší.

„Mne pusťte, mne ku knížeti!
 Zní hlas jakýs podálný —
 Víím, že zplésá z mé z oběti,
 Že zjasní zrak svůj kalný,
 Můj cíl nebyltě stříbra lesk,
 Ni klenoty, ni zlata blesk;
 V dar knížecího pána
 Buď knížecí věc dána!“

Aj, Jar to jest, toť Lučanův
 Nepřítel nejlitější;
 Každý mu couvá na stranu,
 Neb dnes jest nejdívější.
 Zní strašněji dnes jeho hlas,
 Zarostlý vousy až po pás,
 Ohlíží kol se plašně,
 Zrakoma jiskře strašně.

Přistoupiv krzno odhalí,
 Šklebem na kníže zívá,
 A krásný pacholík malý
 Lekem na lid se dívá.
 Přes něj visí ocel nahá,
 A k srdci samochťíc sahá:
 Co má to dítě krásné?
 Vše dí, čeká a zasne.

„To, kníže, dar jest knížecí!
 Dí Jar v divém plesání —
 Můž dál havíř kov blyštěcí,
 Ne však to mé podání.
 Hle manstvo tvé jak bohatě
 Vrací se z války ve zlatě;
 To všecko Jaru schází,
 Jar zas ti star přichází.

Jar jiný cíl si postavil:
 Své nejvyšší radosti,
 By den jeden ti osladil,
 Zbavil se v oddanosti.
 Už nůž se blyskal obnažen,
 Však odvrhl jsem ho zaražen;
 Toběť to patří, ne mně;
 Vlastislavať to plémě!“

Naň manstvo veškeré hledí
 Ten dar mu závidíci;
 I Neklan upřímo hledí
 A hněv hoří mu z lící!
 A ten se ho třikrát chopí,
 An zdlouha na marách z kopí
 Čestmíra zamračíni
 Přinášeji vojíni.

— Ba, dar to, dí, jest knížecí!
 Já vděčně jej přijímám;
 Zaň vezmi kov si blyštěcí,
 Co chceš, nic nevyjímám.
 Tu Jar plésá, oči zvedá,
 A pyšně kol se ohlédá;
 Pachole se třesoucí
 Má v loktech kněz trnoucí.

Žhavé na meč oči zvodí,
 Zvodě sebou potrhne,
 A žiznivý meč odhodí,
 Na Čestmíra se vrhne.
 I zlíbá nádra prohnané,
 Bledou tvář, vlasy havrané,
 Zlíbá si jej celého
 V těžkosti hoře svého.

Chopí se chlapce ramena
 Nad rakví vřdce svého:
 — Má bláha, vece, zloupena
 Rozkazem otce tvého.
 Zbil sic ti otce Čestmíra můj,
 Však ozbrojen byl otec tvůj;
 Leč syna bezbranného
 Nebyl by tal meč jeho.

Nuž, buď život ti darován!
 Tak ctím Čestmíra jemně,
 Hrad otcův buď ti zachován,
 I ta otcovská země.

Obilí se bujně vlálo,
 Pokojem jsouc hájeno;
 Blaho z krajin všech se smálo,
 Byloť vražstvo pomšeno.

• Tedy zas vše napraveno!
 V radě paustva Neklan dí —
 • Vše, co vojnou potlačeno,
 V nově zrození se stkví!

Zelená se háj milostně,
 Rezaví ve pošvě nůž,
 Přeje pastýř, své radostně
 Zase stádo pastí nůž.

A Čechům že bláha dána,
 Svědčí každý vládyka,
 Svědčí právem. — Aj v tom brána
 Najednou se odmyká.

A tam na vítězné hoře,
 Kde vrah učen jím pokoře,
 Hrob stkvostný vytesejte,
 Čestmíra pochovejte. —

A ryk plesný jeví se zde
 V ústech lidu českého;
 My sic přemohli vrahy své,
 Však Neklan se samého.
 A nehněvá ni sám se Jar,
 Že tak jest poctěn jeho dar;
 Spokojně se usmívá,
 Nahou ocel ukrývá.

VI. Následek zrady.

To Durink, to knížecího
 Syna z Lucka pěstoun sám.
 — Co za pověst z jiskřícího
 Oka strašně blýská nám? —

Druha druh se takto táže,
 Jako stín každý sedí,
 Div a lek všem ústa váže,
 Ba i Neklan něm hledí.

• Co se páni tak lekáte,
 Jak by smrt se zjevila?
 Moji snad že zprávu znáte,
 Radost vám řeč stížila?

Nuže, mlčte — nejvěrnější
 Man a poddaný mluví,
 A za lásku nejvřelejší
 Že mu vděční jste, to ví.

Ačtě kojen nejsem jemně,
Co vy, českou mateři:
Nech neméně proto ve mne
Český národ důvěř;

Že co man se věrný snažím
Všude kázat knížeti;
Že i vlast i vás si vážím,
Z mojí suďte oběti.

Lva za mláďi nech zhubíme,
Škody chcem-li jistě zbýt;
Vždyť tu pravdu všickni víme;
Nedej jiskře ohněm být!

Smysl slov mých vám je temný?
Snad ani tušíte jej?
Nuže, Jarův dar příjemný
Slovům výklad dáti spěj!

To Durink — a plášť odtrhne —
V krvavém co rouše má?
Hlavu ha! na stůl vyvrhne;
Vše trne, vše hněvem plá.

Trne Neklan, bleskem zkázy
Měří mana zlostného,
Uviděv nevinné rázy
Syna pána Luckého.

„Rozumíte?“ — vrah se táže. —
Rozumí vše s úžasy,
Hlavu když rukou zlou káže,
Otočiv o ni vlasy.

To jest čin, jímž české vlasti
Klidu navždy chráněno;
To jest čin, jímž do propasti
Čechu padnouť bráněno.
ČIT. KN. III.

Či myslíte, nevinnosti
Tyto tahy zářící
Žeby neznaly snad zlosti
Otee svého pomstící?

Hada Jar vám dal škodného
A královsky odměněn:
Hada já však zbil škodného,
Čí dar výše oceněn?

Vstane Neklan s trůnu svého,
Hněv a pomsta, zlost a žel
Z oka září královského —
Vece rozjitřen jsa cel:

— Ha padouchu! ustaň láti,
Jak by vlk dravý tu vyl;
Či tudíž mám rozkaz dáti,
By jazyk ti vyrván byl?

Co jazyk jen? — Slyšte klítí
Mne se hrozně nebesa!
Celý musíš vyrván býti
Z člověčenstva okresá.

Bylo to tvé pěstování
Vyžebnané snažlivě?
Mohl tys mé lásky přání
Oklamat tak hanlivě?

Za to odměněn chceš býti?
Za zločin mzdu žádáš svůj?
Směle žádals — než máš míti
Mzdu novou, jak hřích jest tvůj.

Katané ať v pilné zlosti
Na novou smrt smýšlejí.
Nesmyslice hodné dosti
Ani spáti nesmějí! —

To Durink slyší a hledne,
Rty si kousá modravé;
K zemi hledne, dýku zvedne,
Měří ostří krvavé.

• Z tebe ještě krev se kouří,
Tebe držet může pěst!
Ty jsi vinna těchto bouří,
Nu, zasluž starou si česť.

Byla sic jistá tvá rána,
Mzda ale mne šálila!
Neomyl dnes svého pána —
Poprvéť bys mýlila!

Ba nemýlí! — „Perun soudí!“
Šepčí kmeti s vévodou.
Běda, oh! kdo tak zabloudil,
Zaveden zlou příhodou.

Na sirobě Lucká země,
A do Čech zří Lučané,
A blasův sto úpí jemně:
Ty buď otcem, Neklane!

A že jím byl, vládna spasně,
Toto jev potomkovi:
Zanechal dvě země šťastně
Synu Hostivitovi.

Píseň vesničanův.

Kdo radost pravou chce znáti,
Do krajův pospěš si ven,
Na světě se může zváti
Nejšťastnějším rolník jen;
Jeho mzda jest pěkná, jistá,
Jeho rozkoš vždycky čistá.

Jak se slunce z hor vybleskne,
Už do okna patří nám,
Ukazujíc v záři leskné
K vinnicím a záhradám:
Všude božské požehnání
Vzbuzuje nás k radování.

Písním zvučným ptactva z háje
Když ustoupí noc tichá,
Stádo vesele za stáje
Ven na pastvu pospíchá;
Bujně skáče tu jehňátko,
A tam křepčivé hříbátko.

Lučinou se pěkně kroučí
Bublaví potůčkové,
Zelené je líbá proutí,
V něm si hnízdí ptáčkové;
Lehce hrá si pod vodičkou
Švižná rybička s rybičkou.

Stříbrem sad se obsypává,
Zlato máme na poli,
Odměnou za pot se dává
Schránka plná stodoly;
A z každé sladké květiny
Med nám snášejí včelinky.

Nám květou na tváři růže,
Nemoc bývá řídký host;
Churavý u nás se zmůže,
Neduhův zde bývá prost,
A co pěkné jarní kvítky
Vyspívají naše dítky.

Naše panny štíhle rostou,
 V bázni Páně vzkvítají,
 Nevinou, pékností prostou
 Každé srdce jímají;
 Mládenci jsou síly pevné,
 Jednání jejich je zjevné.

Rádi k práci pospícháme
 V spolku s vnitřním pokojem,
 Když se pod večer shledáme,
 Chutná jídlo s nápojem.
 Žádná chvílka není smutná,
 Sen po pilné práci chutná.

Tak jsme živi ve svornosti,
 Milující bližního;
 Vždy myslíme v nábožnosti:
 Děj se vůle vyššího!
 Láska Páně k nám se sklání
 V životě i v umírání.

Otčina.

Kde v kráse nejstkvělejší
 Vychází slunce z hor?
 V jasnosti nejjemnější
 Měsíc šepťívá v bor?
 Zda v cizině?
 Ne, ne!
 Jen v otčině.

Kde hustolistá růže
 Se krásněj zardívá?
 Kde řádra šíř a úže
 Slavíček prochvívá?
 Zda v cizině?
 Ne, ne!
 Jen v otčině.

Kde něžné kvítko lásky
 Vzniká nejvábněji?
 Kde jisté čtností krásky
 Zří vzhůru pyšněji?
 Zda v cizině?
 Ne, ne!
 Jen v otčině.

Kde k rodičům se dítky
 Vinou vždy směleji?
 Kde jako v máji kvítky
 Se v spěch rozvíjejí?
 Zda v cizině?
 Ne, ne!
 Jen v otčině.

Kde dobré všecko roste
 Vlastenci šíř a víc?
 Ve velebnosti prosté
 Vlast má ladnější líe?
 Zda v cizině?
 Ne, ne!
 Jen v otčině.

Kde života kolíbá
 Člunek se plesavě?
 Kde anděl hrobu zhlbá
 Ústa jen laskavě?
 Zda v cizině?
 Ne, ne!
 Jen v otčině.

Planá růže.

Kdo tě, planá růže!
 Ve dne pěstuje?
 Kdo ti v noci lůže
 Poopravuje?
 Na sta bujných poupat
 Jeví síly tvé,
 O bych se směl koupat
 Vždy ve vůni tvé.

Otec plané růže
 Ve dne nehledí,
 U jejího lůže
 Matka neseďí;
 Ona zná jen Víly,
 S těmi ráda hrá;
 Tak moc její síly
 Denně přibývá.

Zem — ta ji odívá
 Šatem zeleným;
 Noc — ta ji zdobívá
 Vínkem zperleným;
 Jitro jí na líce
 Červeň maluje;
 Ostří k branné dýce
 Trn jí půjčuje.

Růže, planá růže,
 Všem vrahům se směj,
 Tvá je moc přemůže,
 Děj se už co děj.
 Můž sic vzítí tobě
 Bouře mnohý list:
 Směj se její zlobě —
 Kmen tvůj — ten je jist.

Východ slunce s hory skalné
 Pozoruje zářivý
 Slyším náhle hlasy žalné —
 Hran to zvuk jest truchlivý.

A v to hudba zní žalostná:
 „Odpočívej v pokoji;
 Tam čeká tě choť blahostná,
 Světas ušel rozbrojí!“
 Všecko pláče, jen synáček
 Dvouletý se usmívá;
 Netušíš ach ten chudáček
 Bol, jenž kosti prorývá.

I já jednou tak jsem kráčel
 K hrobu otce dobrého,

Sirotek.

Ni slzou jsem hrob nesmáčel,
 Neznal žele hořkého.

Teď jej znám: i ty jej seznáš,
 A zhrozíš se ztráty své!
 Blaze ti, že ještě neznáš
 To, co sirobou se zve.

Až to zvíš — tu pláče bolné
 Co krev srdcem vplynou,
 Přej však průchody jim volné,
 Jimiť hoře vyhynou.

Pak hled' k nebi blankytnémú,
 By vyrostla vůle v čin,
 Směle k otci všech dobrému!
 Jsiť co já též jeho syn.

Dvě sestry.

Tamto dvě panny radostné
 V chladu lípy dřímají,
 O zahrady své milostné
 Málo, ba nic nedbají.

Trávíc z věna bohatého —
 Oč by více měly dbát?
 Což jim do světa celého
 Nechtějí ni sebe znát.

Co tu všude Han úrodných
 Zасыпáno kamením!
 Vše to hróu jen větrův svodných,
 Dlouhých spánkův znamením.

Našich hájův ranní písně
 Ty dvě panny nebudí;
 Blahem jsou jim naše tísně,
 Naše noc je nestudí.

Vzejde-liž vám předce ráno?
 Po mblách slunce laskavě?
 V Čechách-li sto Čech schováno,
 Tisíc Morav v Moravě.

Píseň hanácká.

Aj, což na světě mi schází
 V kraju Hany bohatém?
 Děvče rádo očkem hází
 Po klobúčku kulatém.

Tož je ten klobúk hezúčký
 Fintěn kvítím, pentlami;
 Tož kabát můj zeleňúčký
 Se žlutými sponkami.

A což červené ty spodky,
 Hezčích nemá generál,
 Modrý plášť a černé botky,
 Pás, jakby ho maloval.

Nač se starať o své pole —
 Starosť zbytečný jest kříž;
 Zaseju-li oves v role,
 Sklízím žito nebo rýž.

A mé koně, bujné koně,
 Aj, proč by včil orali?
 Zde dost pastev kolem pro ně,
 Budme, jakž jsme bývali.

Takto bylo jakoživo,
 Tak vždy bude, já jsu jist;
 Pastva, koně, děvče, pivo —
 To hanácký čtverolist.

Zpěv český.

Zas české slovo zavznělo
 Písní do mých uší,
 Jim blaho rajske projelo
 Celou moji duši.

O zpívej, sladká Češko, dále,
 Poslouchal bych tu hudbu stále;
 Tratím sic každé slovo tvé,
 Však nota jest to vlasti mé.

Pozdrav tě bůh! ó vlasti má!
 Ve věnci strážných hor
 Zde dlíš tak vážně, matko ctná,
 Vší zlobě času vzdor.
 O žehnej synu vrácenému,
 Jenž zas kvapí k oltáři tvému;
 Mne posvěť k službě Čechie,
 A ples ve zpěv se rozvíje.

Zde jsem zas, Praho věžatá!
 Ty kněžno rodných měst,
 Zde, krásu láskou bohatá,
 Má jen mé štěstí kvést.
 Zde druží, máte mne celého,
 Zde jsem, ty růže srdce mého!
 Zde buď vždy přáno ostatí,
 A zde i jednou dřímati.

XLV. JOSEF FRANT. SMETANA.

(Nar. 1801.)

Boj Fridricha Barbarossy s Milánskými.

Jakkoli velikostí činův historických středověkost věk nový nikoli nedosahuje, polem i duchem daleko obmezenější jsouc, předce co do hmotnosti, ráznosti a rozmanitosti výjevův historických často nad věk nový vyniká. Věk nový se podobá z ohledu politického jedinému velikému stavení, v němž dle souměrnosti vše pravidelně založeno, upevněno a v jedinou velikou hmotu spojeno jest. Prostranné chodby spojují rozličná pravidelná nádvoří rozličných státův, po volných schodech přichází se z prvního nebo neobmezených samovládcův do druhého a třetího, kde živější obyvatelstvo přistavením jedné neb dvou komor si hledí rozvolniti bydlo. Povýk na jednom konci stropený rozléhá se po celém domě, udeření na jednom místě zatřásá celým stavením. Nic jednotlivého není ve světě politickém; jedním velikým řetězem spojená soustava státův stejným způsobem objevuje dějepisný život svůj. Jinak to bylo v středověkosti; zde větší mezerou byl oddělen jeden národ od druhého; nebylo armád stálých, nebylo pravidelného soustavního umění státního. Každý sám dle schopnosti a možnosti vlastní si klestil cestu; nebylo železnic a ústrojných vozův parních na minutu sečtenou se pohybujících. Pročež větší zde rozmanitost výjevův historických, větší důvěra v sebe samého, častější původnost a jednotlivé síly ráznost.

Příklad toho poskytuje mezi mnohými jinými boj císaře Fridricha Barbarossy s městy lombardskými, zvláště Milánem, při němž také Čechové hrdinstvím prosluli a Vladislav I. korunu královskou získal, pročež něco obšírněji o něm zde promluveno budiž. — Dávno už se jevila láska svobody ve městech lombardských, vzrůstajících obchodem a vynikajících probuzenou osvětou starého Říma. Svazek feodální zde nebyl tak úzký, tak přísný jako ve chladné Germanii a slabé Francii; lid do měst přijímaný měl díl ve správě veřejné a obraně; řemesla a průmysl množily živnost a dodávaly mužnosti ku podstoupení všelikých nebezpečství pro zachování pohodlnějšího života. Vláda císařská byla vzdálena, z většího dílu slabá, nedosahující přes vysoké Alpy kromě při tahu římském, který spíše pouti nábožné pokory než výstupu vladařské moci se podobal. Papežové sami, žárliví na převládu světskou, proti císařům brojivali, vzbuzující svobodnost ducha městského proti utlačitelům cizím ke svržení protivného jarma jejich.

Hlava svobodných měst lombardských byl Milán (Mediolanum), hrdý bohatstvím, velikostí a pevností svou. Co král stkvostně ozdobený, panuje v okolí svém, nedbal rozkazů císařských, pohrdal svrchovaností německou a nepokojil pluky německé po Itálii táhnoucí. Zarputile válčil s městy Komem a Lodi, vzdorujícími vládě jeho, až pak zmocniv se jich pode jeho tyranské je podrobil, tím užší a ohyzdnější, poněvadž od šťastného soka pocházelo. Lodi, nechtíce poddati se úplně, násilně dobyté, obyvatelé vyhnáni a město zbořeno rukami Milánskými; dál a dále sáhalo úsilí Milánských, hrozcí záhubou veškeré vážnosti císařské v Itálii, když veliký Barbarossa, nastoupiv císařství, lesk a vznešenost koruny římské po celé říši obnoviti a upevniti si předevzal:

Léta 1156 vyslal listy na všechna knížata říšská, stížnost si veda na odbojnickví Milánských i hrdé násilí jejich, a léta 1158 se valily sbory německé se všech stran do Itálie. První voj vedli vévodové rakouský a korutánský přes Kanale a Furlany, druhý Fridrich, bratřec císařův přes Klavenu, třetí Bertold vévoda z Zarinku přes velký Bernhard; císař sám v čele čtvrtého přes Trident táhl. S ním byli arcibiskupové Mohučský, Treverský a Kolínský, biskupové Aichstatský, Pražský, Verdunský, Vireburský,

veliký počet knížat světských a Vladislav král Český. V Itálii se spojila rozličná vojska tato; přísnými zákony ustanoven pořádek a držena rada, jakby se pokračovati mělo proti Milánu.

Povolání tedy Milánští před soudnou stolicí císařskou; nemohouce však ospravedlniti se, ani přípovědmi pohnouti přísného soudce, dáni do klatby a vysazen na ně meč. Kvapně táhli Němci k řece Addě, která však příliš rozvodněna jsouc přechodu zbraňovala, most pak u Kassana Milánskými silně osazen a ohrazen byl. Tu se vyznačila zmužilost česká. Vzdorujíc rózzuřenému proudu přebředlo vojsko české, v předu Vladislav sám, u Korneliano vpadlo Milánským vzad, porazilo je a otevřelo most sborům německým, kteří se nyní do okolí Milánského záhubně valili. Nebezpečenství vzbuzovalo zmužilost, pružilo silu Milánských; jednosvorně uzavřeli hájiti proti všelikým případům drahé svobody své. Nové náramné hradby s hlubokými příkopy a pevnými baštami chránily vznešené město jejich, nebezpečenství společné a společná nenávisť Němcův pevnou byla ochranou jeho. Předce však vyslali ještě jednou k císaři, chtějíce ospravedlniti se a odvrátiti klatbu; oslyšení ale byvše tím srdnatěji se postavili na odpor, an se jim osud válečný příznivým z počátku okazoval. Egbert hrabě Buteňský, císaři příbuzný, hrdinstvím i urozeností stkvělý, odvážil se s třemi sty jezdcův napřed do okolí městského, kdežto neznámostí místa zaveden jsa, výpadem Milánských překvapen, poražen a usmrčen byl. Zarmoutiv se z toho velice Fridrich, zakázal velmi přísně každé jednotlivé podniknutí bez vůle vévod, aby podobným pohromám budoucně ušel.

Dne následujícího, 6. srpna 1158 dosáhlo vojsko císařské okolí města. Na stoticíc pěších a 15000 jezdcův čítala síla jeho se sbory pomocnými měst vlaských, Milánským odporných. Táborníci (kteří tábor pořádali) započali spořádané tažení, za nimi šli praporečníci císařští obstoupení hubbou válečnou, kteréž vojsko hlasitým zpěvem přizvukovalo; za těmito výbor vojska, pak vozové, zavazadla a stroje váleční, a naposledy žoldnéřův dlouhé řady. S mlčením se dívali Milánští s hradeb na tah nepřátel svých, aniž překáželi jim, když rozloživše se okolo města tábor náspy a příkopy obháněli. Neboť hladem vymořiti Milánských uzavřel císař, vida, že přepevné město bez veliké ztráty lidu ztéci nebude možno.

Sedmero táborův zaraženo před branami města; v prvním položen Ludvík, bratr císařův, falckrabě na Rýně, jinoch zmužilý, s pomocí Pavienskou a Kremonskou, v druhém Fridrich (Švábský), syn krále Konráda, vévoda Rotenburský, též ještě jinoch, podporován Hugonem, markrabím z Montferratu a vojskem Veronským, Brixenským a Mantuanským. Na třetím místě stál král Vladislav s Čechy svými, na čtvrtém Jindřich vévoda Rakouský, na pátém Otto falckrabě s Bavyry, na šestém císař Fridrich s hlavním vojskem, na sedmém Fridrich arcibiskup Kolínský. První dni beze vši znamenité události minuly; když však upozorovali Milánští, že Ludvík a Fridrich nezkušení vévodové opodál od jiných leží, vyrazili na ně časem nočním branou sv. Diviše a počali nepřipravených porážeti. Zaslech hřmot Vladislav rychle Ludvíkovi ku pomoci spěje; nová tu seč mnohem krutější, praporečník Milánský Dacius od Vladislava zabit, měšťané poraženi a do města zahrnutí. Časté nicméně opětovali výpady vždy časem pohodlným, tak že se tomu všickni divili, nevědouce odkud by Milánští tábory přehlédnouti a přfležitosti použití mohli, až vyzraženo zajatými, že na jedné o samotě stojící věži obloukem římským nazvané, památce starořímské, stráž Milánských schována jest, která městu znamená k výpadům a odtahu dává. Dvakráte na zmar se pokoušel o dobytí její císař; po třetí teprv nařídív útok všeobecný, aby měšťanův pozornost pomátl, zmocnil se jí násilně a osadil stráží svou. Od toho času přestávaly výpady Milánských, a vojska císařská, zvláště mstitelní Kremonští a Lodenští, zhubila sady, vinnice a role po všem okolí sevřeného města. Fridrich, syn Vladislava krále, vyžádav si dovolení otcovo, dobyl tvrze nějaké, v níž mnoho ženštin Milánských se chovalo. Slíbenou si osobiti chtěli bojovníci sličnou kořist; Vladislav ale dav jim výměnu peněžitou, dívky bez úhony do města odeslal. Nový zatím znamenitější předešlých strojili Milánští výpad; třemi branami najednou je vedl proti nepříteli hrdinský jejich velevážný Staius; bojováno s obou stran statečně, až Staius proklán padl, a tím zastrašení Milánští na útek se dali. Ve zmatku tomto přelezli někteří Čechové zdi, Beneš Lubněnský prosekal bránu, jedno oddělení se dostalo do města, a když měšťané se shlukli, s kořistí znamenitou navrátilo se do tábora.

Marnými výpady zesláblí, hladem zmoření, nemocemi sklíčení

fratili ducha Milánští a počali o pokoj rokovati. Jen nejhorlivější stáli ještě na odporu, větší počet k mírným se klonil prostředkům, schvaluje úmysl hraběte Guidona z Blandrate, kterýž ve shromáždění obecném v tato slova řečiti se jal: „Věrně jsem s vámi sdílel až potud všeliká namáhání, všeliké strasti. Čistota svědomí mého ospravedlní mě, jestliže každému dle vůle neřečím. Veliké a chvalitebné bylo dychtění vaše po vládě, proto však není se diviti, že Lodi a Kremona nepřátelskou se stala, že Němci bývalou svrchovanost zase vymoci usilují. Snažení vaše po svobodě velecenné ovšem jest, předce však i rozumu i velikosti se přičí snaha tato, jestliže nevyhnutelně k záhubě vede. Ustoupiti moci větší nutné jest pravidlo přírody, neboť od boha přichází mocnost, a zpouzeti se jí jest protiviti se bohu. Proto se pokořili Karlu Velikému, ač zmužilostí vyhlášení praotcové naši, proto i my nyní císaři na milost se vzdejme, prvé než docela v hněv se obrátí mysl jeho. Pokud lakomý císař, jako Fridrich, vládne, nemůže se jinak než poddaností udržeti Milán, a poslušen býti velikému mocnáři hodným občanům žádná hanba není.“

Veliké hnutí nastalo, když domluvil Guido, ano jedni řeč schvalovali, druzí tupili; předce však uzavřeno konečně hledati pokoje u císaře a za prostředníka u něho požádán byl král český. Jeho přičiněním uzavřen pokoj dne třetího září v články tyto: Komo a Lodi se zase vystaví, obyvatelé zůstanou svobodni, všech berní prázdni, a jen ve věcech duchovních arcibiskupu Milánskému podrobeni. Všickni Milánští od čtrnácti až do sedmdesáti let přísáhnou císaři věrnost. Město zaplatí 9000 hřiven stříbra císaři, císařové a stavům za náhradu; dá 300 zástavných osob vznešených, z nichž 50 za Alpy se povede, ostatní v Itálii zůstanou. Když město vyplní smlouvu tuto, na svobodu propuštění budou, což třé knížat německých rukou dáním potvrdilo. Budoucně lid sice voliti vrchní pány své smí, kteří však císařem potvrditi se dají, složivše mu přísahu víry své. Obzvláštní místodržící císařský bude míti v městě byt svůj a rozsuzovati pře měšťanův. Zajaté vydají měšťané králi českému, který s jinými knížaty za vyproštění jich ručí, když město všecky pokoje články zachová. Všecka práva vrchnostenská, mince, cla, průvod císaři případnou, načež se klatba zruší a po výměně zajatých vojsko císařské z okolí Milánského odtáhne.“

To když s obou stran potvrzeno, vzdálil se císař několik hodinů od města, a dne 8. září 1158 vojskem po obou stranách postaveným brali se Milánští ve smutném tažení z města, napřed arcibiskup Obertus Pirovano s duchovenstvem, s kříží, kadidlem a vši ozdobou církevní; za ním dvanácte purkmistrův, rada a šlechta bosýma nohama, nahé meče majíce na hrdlech, konečně lid s provazy okolo hrdel, bledý, vyzáblý, odraný. Všickni se vrhli k nohám císaře ve vši slávě na trůnu sedícího, a nejprve prosil Obertus Pirovano o milost Milánským. Políbením pokoje mu odpověděl císař a velel mezi jiné arcibiskupy se posaditi. Na to promluvil primátor Obertus ab Orto: „Hřešili jsme, pane, a neprávě jsme jednali, prosíme za odpuštění, klademe meče své před vás a životy své do rukou vašich.“ Takové pokorení po takové vznešenosti budilo útrpnost všeobecnou, a císař odpověděl: „Těší mě, že konečně Milánští pokoj za válku vyvolili a mě nenutí, bych zle s nimi nakládal. Jak mnohého neštěstí se mohli uchrániti, kdyby hned z počátku na této cestě byli kráčeli. Jáť zajisté raději nad volnými než nucenými panuji, raději odměňuji než tresci: leč zapomenouti nesmí žádný, že spíše poslušností než zbraní přemožen býti mohu, a že každý sice nemoudrý válku počítí může, vítězství pak s mocnějším stává. V té však důvěře, že město budoucně na pravé cestě zůstane, ne přisnost více, nýbrž milost mou okusiti má.“

Domluviv přijal císař klíče městské z rukou předních pánův a držel vítězoslavný vjezd do Milána. Nazejtří byla slavná mše v hlavním chrámu dle obřadu ambrosianského zpívána od arcibiskupa Oberta, načež městská rada a urozenstvo města císaři v chrámu na trůně sedícímu, a korunou, již mu byl král anglický darem zaslal, ověnčenému znova přísahu věrnosti skládali. Když se to skončilo, tu sňav císař korunu s hlavy své, podal ji králi českému říka: Tobě, Vladislave, právem náleží koruny této ozdoba a dar, jenžto jsi vítězství nynějšího hlavou i nohou byl. I od Milánských obdarován byl Vladislav svícenem, z chrámu pryš Šalomounova pocházejícím, ježž do kostela sv. Víta přivezl, a desíti tisíci zlatých, ježž mezi nejvýtečnější bojovníky své rozdělil.

Z Hvězdoslaví.

1. Cesta nebeská.

Když v noci hvězdojasné k obloze oko povzneseme, baví nás kouzedlnou jakous dojmavostí ona bleděsvětlá prouha, která se mezi hvězdami po celém nebi táhne, brzo širší brzo užší, brzo více brzo méně se lesknoucí na rozličných místech se okazující. Známa jest to ona cesta do Říma, mléčná neboliž cesta nebeská, po které dle bájesloví Řekův bohové ke trůnu všemocného Jupitera putovali. Prouhou touto, ode dvou až za sedmnácte stupňův širokou celé nebe opásáno jest jako kruhem velikým ze dvou vlastně pasův sestávajícím, kteří se až na dvanáct stupňův od sebe vzdalují, u souhvězdí labuti opět dohromady splývajíce. Čím víc se oko kruhu tomuto přibližuje, tím více spatřuje hvězd, tím více se naplňuje pole dalekohledu leskem hustě poseté, an v nebe částech odtud nejvzdálenějších naproti tomu prázdnota a řídkost.

Obrovskému dalekohledu Heršlovu ponejprv se cesta nebeská v opravdové své postavě, ve svém dláždění okázala; on byl první, jenž patrně seznal, že ze samých hvězd sestává, tak hustě u sebe stojících, že paprsky dohromady splývajíce z nesmírné dálky toliko co bledý pablesk oku našemu zasvítají. Z toho, že cestu nebeskou v podobě skoro kruhu největšího spatřujeme, souditi se musí, že se skoro ve prostřed kruhu tohoto nacházíme, ježto bychom ji sice jen co kruh menší nebo podlouhlý viděti museli. Stojí tedy soustava naše skoro u prostřed pasu tohoto, a snad toliko částičkou jednotlivou jeho jest, jenžto sám zase soustavu hvězdní pro sebe činí. Kdyby soustava tato podobu koule měla, museli bychom hvězdy po celém nebi stejně rozdělené spatřovati z prostřed koule této je pozorující; že však tomu tak není, a že toliko na blízku pasu nebeského nejvíce, v krajinách pak o 90° vzdálených od něho neboliž na točnách cesty nebeské nejméně hvězd spatřujeme: musí míti podobu čočky neboli schodničníka velmi sploštělého, na němž, díváme-li se na ostří, mnoho hvězd za sebou viděti musíme, pakli na plosko, málo, toliko nám bližších a nejvíce od sebe vzdálených se nám okáže, an jich jen málo za sebou stojí. Tak

jako soustava planetní v úzkém toliko pasu zvířetníka sevřena jest, tak i tato soustava hvězdní prostorou sploštitou obmezena se býti zdá, pasem hvězdoým, k němuž soustava naše a všechny hvězdy, co jich na nebi vidíme, náležejí. Myriady sluncí našemu podobných činí jeden veliký spolek, upoutány jsouce k sobě vespolek zákonem přitažlivosti, jimžto opět nesčíslné množství rozličných planet a komet okolo sebe obvádějí, život a čin po nekončené prostoře rozsívajíce.

2. Mhlaviny.

Není však to jediná soustava hvězdní tato cesta nebeská, noprž toliko jedna z nesčíslných jiných, jimiž říše nebeská naplněna jest, a které nám z hloubi nebes ne jako hvězdy ani jako pasové bledostkvělí svítiti mohou; leč jen co mráčky mhlavé na tmavém dnu nebeském ostrému oku se objevují. Tak jako průměr celé dráhy zemní proti dálce i té nejbližší stálice v jedinký matematický bod se tratí, jako průměr celé soustavy hvězdní čili cesty nebeské v niveč mizí: tak snad opět dálka jedné soustavy hvězdní ode druhé, jedné cesty nebeské ode druhé tak veliká jest, že celý průměr soustavy jedné proti vzdálenosti druhé soustavy v jedinký bod se ztrácí. Cestu nebeskou spatřujeme co kruh největší, 180° nad obzorníkem zaujímající, proto že se blíže prostředu jejího nacházíme; kdybychom však o celý průměr její oko své od kruhu tohoto vzdáliti mohli, uzřeli bychom ji toliko co kotouč 60° , t. j. tak as velikou jako souhvězdí medvěda většího. Což tedy souditi jiného o mhlavinách takových na nebi, než že podobné soustavy hvězdní jsou jako cesta nebeská, z milionův soustav slunečních záležející? Takových mráček mhlavých Heršel už přes 3000 na obloze vyskoumal, z nichž oni v pásku Andromedy a mezi Oriona nejvýtečnější jsou. Jen některé zdařilo se jemu v jednotlivé hvězdičky rozdrobiti světlomocným velikánem svým; největší počet okazuje i jemu toliko světlé vnitřní puntíčky mhlou obklopené, an v takových dálkách více oku smrtelnému dostižitelný nejsou.

3. Koule hvězdní.

Na některých oblohy místech jsou hvězdy v husté jednotlivé tlupy sestaveny a u velikém počtu ve prostoru malé vtěsnány. Tak u př. známé Plejadky neb kuřátka v souhvězdí býka, křtíce Bereničina, jesličky v raku a j. Ještě znamenitější však jsou tak nazvané tlupy hvězdní ostrými dalekohledy pozorované. Jsou to větším dílem pravidelné, kulaté, světlé hmoty, které se dalekohledy těmito na tisíce hvězdiček rozdrobují, jejichžto hustoty ku prostředu hmoty neb koule takové přibývá. Jsou to tedy koule nebes jednotlivé, osoblivé, z nescíslných se okolo sebe hemžících sluncí sestávající, které oddělené od světa druhého jako nějaké ostrovy v okeánu nebes plynou. Marné by bylo vynasazení vy-počísti hvězdy jednotlivé, z nichž koule tyto sestávají; už na první pohled patrné, že na sta a tisíce počítány býti nemohou, a dle ceny Heršela musí vždy 30 až 50 tisíc sluncí ve prostoru takové koule směstnáno býti, jejíž průměr sotva desátým dílem tak veliký jest, jako se nám měsíc býti zdá. A předce, jaké to musejí býti koule, jestli každá hvězdička, jichž se tam na tisíce hemží, v pravdě sluncí našemu velikostí se rovná, a jestli jedna od druhé také tak vzdálena jest, jako slunce naše od stálice nejbližší? V jakých dálkách nacházejí se koule tyto, ano tisíce sluncí jejich sotva tolik světla dosylají oku našemu, jako ta nejmenší hvězdička, kterou okem pouhým spatřujeme! Než, což jest vlastně veliké, což malé? Není-liž obé míra toliko obmezeného představení našeho, a zdaž to není opovážlivost klásti míru tuto na věci, které všecken rozum náš, ano i nejohnivější obraznost vznešeností svou převyšují? Není-liž krůpěj vody, v níž se tisíce nálevníkův hemží, světem tak velikým živočichům těmito, jako nám celá země naše, a zdaž více to stálo práce Stvořitele, utvořiti ony koule hvězdné, nežli krůpěj tuto?

Dalekohledy méně ostrými spatřují se koule tyto jako malé, kulaté, slabě osvětlené kotoučky, podobné kometám bezvlasým, za které z počátku drženy byly, až nedostatek všeho pohybování vlastního přesvědčil hvězdoslovce, že ne soustavě naší, noprž nesmírné řiši stálic náležejí. Jedna z nejvýtečnějších, už obyčej-

nými dalekohledy zřetelných, nachází se v Perseovi, v raku, jiněsem tam po nebi roztroušeny jsou.

4. Proměny hvězd.

Jakkoli se zdá, že na světě toliko našem neustálá proměna panuje, nedosahujíc nebe vysokého záhubným ramenem svým, a že ty samé hvězdy, které nyní na obloze spatřujeme, v tom samém uspořádání už před tisíci lety svítily: předce hvězdosloví nás přesvědčuje, že netoliko pod sluncem, ale i nad ním nic stálého není, a že i nebe hvězdné ustavičným proměnám podrobeno jest, ačkoliv ony toliko pilně zpytujícímu oku ozbrojenému patrný jsou. První změna týče se barvy a jasnosti hvězd některých. Tak býval dle svědectví starých Sirius někdy červený, a nyní se bělostkvoucím leskem třpytí. Kastor, ondy bližencův větší, jest nyní menší než Pollux; hvězda γ hada vodního jest nyní jasnosti druhé, ondy první bývala, hvězda γ pak orla ondy jasnosti druhé, nyní do třídy první náleží. Hvězdy medvěda většího zdají se neustále měniti se, an brzo ta brzo ona jasností nad jiné vyniká; zvláště δ , již Tycho do druhé třídy klade, ač nyní do čtvrté toliko náleží.

Některé hvězdy proměňují periodicky jasnost svou. Taková jest Algol v hlavě Medusy v souhvězdí Persea, která vždycky ve 2 dnech 20 hodinách a 49 minutách od jasnosti druhé až ke čtvrté se menší, tak sice, že 2 dni 13 hodin vždycky své největší jasnosti dosahuje, na to rychle se zatmívá, za $3\frac{1}{2}$ hodiny světla nejslabšího, ale v $3\frac{1}{2}$ hodině zase nejsilnějšího dosahuje, tak že celá perioda zatemnění jejího toliko 7 hodin a světlost nejslabší 18 minut trvá. Podobně proměňuje δ Cepheus v 5 dnech 8 hodinách světlo své od jasnosti třetí až k páté, α Herkulesa v 60 dnech. Podivná hvězda ve velrybě (Mira Ceti) trácí jasnost svou druhé třídy ve 332 dnech tak, že ji sotva dalekohledy viděti jest, až ji opět jasnosti zponenáhla přibývá.

Příčina proměn těchto potud vysvětlena není, a pro nesmírnou vzdálenost hvězd nikdy s jistotou vyskoumati se nedá. Někteří hvězdoslovci mají za to, že hvězdy tyto oborem světelným nestejně obklopeny jsou, a při kolotání svém hned jasnější, hned

temnější stranu nám okazují. Jiní se domnívají, že se okolo nich velká těla tmavá, planety jejich, otáčejí, které nám světlo jejich tak zakrývají, jako se to při zatmění slunce měsícem naším stává. Jiní zase drží obor tento světelní za ploský, který ostrou hranou k nám obrácen jsa méně světlý zdáti se musí, než když se stranou ploskou k nám obrátí. Šnad ale proměny tyto v oboru světelním přirozenou mocí těla hvězdního samého se zplozují, vydávající více neb méně světla ze sebe, ježto povrch jejich jistým změnám podroben jest, jejichž povalu my si 'zde ovšem ani představití nemůžeme.

Jsouť také hvězdy, jejichž světlo docela na nebi vyhaslo, a které se více na něm nenalézají. Dne 11. listopadu 1572 našel Tycho Brahe v Kassiopeji jednu hvězdu novou, která povstavši nenadále, jasností svou Kralomoce a Krasopaní převyšovala, i ve dne jsouc viditelná místo své na nebi neměnila, a mimozoru žádného nemajíc co stálíce se osvědčovala. Po roce však jí rychle světla ubývalo, a šestnáctý měsíc po vyskytnutí svém shasla docela, tak že jí více k nalezení není. Dne 10. října 1604 vyskoumal Kepler hvězdu první velikosti na východní noze Ophiucha, která se po roce opět docela ztratila. 20. června 1670 viděl Kassini na hlavě labutě hvězdu třetí jasnosti, která se po několika měsících docela ztratila, příštího roku opět přejasně svítila a na to opět snad na vždycky shasla. Podobně se nalézají v starých zaznamenáních hvězd mnohé, které nám více nesvítili, a my opět známe mnohé, jež starým neznámy byly. Možno, že někdejší tato slunce světlo své docela potratila a shasla, možné také, že buď katastrofou nějakou vnitřní nebo rázem zevnitřním rozbořena jsouce, ze řady světův na vždycky zmizela.

5. Tvoření hvězd.

Celé nebe podobá se veliké zahradě, v níž byliny jedny teprv ze semena vyrůstají, druhé už ve květu se stkvějí, třetí vadnou a pocházejí. Trojí tento života věk i na hvězdách pozorovati jest, an se jedny teprv ze směsice k životu samostatnému vyvinují, druhé leskem síly mladistvé se honosí, a třetí stářím

zponenáhla chladnou a hasnou. K první třídě náležejí ony mhlaviny, v nichž žádných ještě puntíkův světlejších pozorovati není, světlá hmoty to rozsáhlé, nezdobené, směsice, z nichž v milionech snad teprv let nové světy se zroditi mají. Na druhém výtvoru stupni stojí mhlaviny ty, v nichž se jádra světlejší objevují. Zde se už tvoří prostředové hmotnější, kteří rostoucí dostředivostí látku mhlavou na sebe přitahují, hustnou a k životu slunečnému se připravují. Často dvě tři a více jader takových společně vyvinující se mezi sebou zápasí přitažlivostí; od jednoho k druhému pak sahají proužky světlejší jako štelky, ježto se obory světlé oběma jádroma přitahují. Na třetím stupni zrůstu svého svítí jádra tato už leskem jednotlivým, ostře určeným, hvězdním, neboť látka mhlavá pohlcena jsouc od nich do konce zmizela, a nová těla nebeská nyní co dvojhvězdy nebo celé tlupy hvězd se třpytí z jednoho bývalého mráčku mhlavého poslych. Tak objevuje nebe samo periody stvoření svého oku pozorného zpytatele. Známó jemu sice, že nic slepou se neděje náhodou, že duch všemocný a všemoudrý tvorcem všelikých světův jest, jehož pokynutím myriady slunců se rodí a zacházejí; on však tím více velebí neskončenou moudrost všemohoucího stvořitele, poznáváje, jak veliké mocnosti v lůno přírody ukryl, a kterak dle jediného věčného zákona jim uloženého, z látek na pohled nejnepatrnějších, nejvýtečnejší díla dle záměru svrchovaného tvořiti se musejí. A zákon tento, jímž všecky světy stvořeny, jest zákon lásky, všeobecné náchylnosti, přitažlivosti neb tíže. Z ničeho povstaly vůlí božskou látky budoucích světův; co spousty mhlavé naplňovaly prostoru, nemajíce podoby ni života. Tu jim vdechnul Pán zákon přitažlivosti řka: milujte se vespolek, a ony obživly pohyblivostí, a z nich počaly se tvořiti světy. Jedna částéčka milionkrát menší než zrnko makové spojila se s nejbližší částéčkou podobnou a byla větší, hmotnější okolních, pročež je přitáhla k sobě a zvětšovala se. Po tisících létech snad už byla veliká tak jako kapka vody, nyní pak vždy rychleji látku okolní na sebe přitahujíc po mnoha milionech let v kouli zrostla velikou, nesmírným oborem mhlaviny světlé obklopena jsouc, ježž rychlostí kolotací okolo sebe obháněla. Byla to už hvězda mhlavá, nebo mhlavina s jádrem jasným, jakých mnoho na obloze se spatřuje. Obor mhlavý tratil

se neustále, jádrem jsa vždy silněji přitahován, čím více toto zrůstalo, víc a více látky jeho na sebe přijímajíc, až snad opět po milionech let mbla oboru docela vssatá se ztratila a hvězda jasná dokonána jest. Rychlostí odstředivou však se často látky mhlavé části některé odtrhovaly, tvořice po stranách jádra jiná, z nichž podobně nové hvězdy povstávaly, které buď menší jsouce předešlých, okolo nich co sputníci otáčeti se musely, anebo, jestli stejné jim hmotností, svazkem přitažlivosti spojeny co dvoj- neb trojhvězdy okolo společného těžíka se pohybovaly. Někdy se pak ze světlého mráčku takového na tisíce, ba na miliony hvězd utvořilo, celé cesty nebeské, veliké soustavy hvězdní, myriady sluncí, jako nesčíslný počet listí na jednom velikém stromu vyrostlém z jednoho jádra. Jedny se teprv vyvínovali počínají ze směsice své, kdežto jiné v kráse dokonalosti, věku mládí a mužnosti se lesknou, jiné zase stárnou, světlo tratí a k skončení života svého slunečného se blíží.

6. Velikost světa.

Jaká se nám objevuje mocnost Stvořitele ze vznešeného hledišťe tohoto, jak neskončeně veliká díla všemohoucnosti jeho! Jak veliká nám už jest sama země naše! Co na ní velikých království, širých říší, krajin potud neznámých a rozlehlých pouští, a předce jen as čtvrtina všeho toho z moře vyniká, jímžto veliká koule tato obklopena jest. Cestovatel, jenž by každodenně šest mil urazil, musel by půl třetího léta putovati, než by celou kouli tuto obešel, a předce by sotva milion a čtyřikrátstotisíc kulí takových stačilo k utvoření jediné koule slunečné. A takových kulí, snad ještě milionkrát větších než slunce naše, jaký jest počet na nebi, v jak nesmírných jsou od sebe rozstaveny prostorách! Vzdálenost země od slunce, jedinou tedy dálku země od slunce ušel by onen cestovatel teprv za 9132 let, dálku nejuzdálenější komety od slunce (2154 dálky země) za půl dvacáta milionův let, a dálku nejbližší stálice (200.000 dálek země, nebo jednu dálku hvězdní) za 1826 milionův let. Že však příliš velicí jsou počtové tyto, abychom si dálky ty jimi živě představiti

mohli, volně tělo rychleji se pohybující, u př. kouli z děla vystřelenou. Kdyby koule tato rychlostí ustavičně stejnou každou sekundu tisíc střeovicův prolétla, obletěla by rovník země za 1 den, 10 hodin a 15 minut, ale od země k slunci přiletěla by teprv za $14\frac{1}{2}$ let, od slunce k té nejvzdálenější kometě za 31190 let, a k nejbližší stálici teprv za 2,896.000 let, tak sice kdyby od stvoření země t. j. dle počtu našeho 6000 let neustále tou samou rychlostí byla letěla, teprv 480tý díl cesty této potud by byla učinila. Světlo samo, jež dálku země za 8 minut a 13 sekund probíhá, potřebovalo by k nejvzdálenější kometě přes 12 dní a k nejbližší stálici by teprv za půl druhého léta přišlo.

Abychom pak dálky s dálkami srovnati mohli, vypočítáme si v maličkosti soustavu slunce, u př. kuličkami dřevěnými, kteréž aby se nám místa dostalo, hodně malé vzítí chceme. Představme si tedy celou kouli slunečnou, kteroužto by onen počestník každodenně 6 mil konaje teprv za 270 let obejítí mohl, kuličkou jednoho palce v průměru. Odměříme-li pak místa a velikost kuliček planety znamenajících dle tohoto poměru ku vzdálenosti a velikosti opravdové, přijde kulička $\frac{1}{10}$ linie v průměru držíci 9 střeovicův od slunce, a to bude země naše. V dálku 171 střevice přijde kulička půl linie v průměru, Nebešanku představující, $\frac{4}{5}$ míle dále dalekoslunní poslední komety, a teprv 78 mil daleko nejbližší stálice, tak že průměr podobizny naší 156 mil vynášeti bude, a že netoliko v pokoji našem, ale ani v celé Praze, ani v celých Čechách by prostrannosti nebylo, aby tento tak skrovně založený model vystaven býti mohl. A to jest teprv jediná soustava sluneční, teprv vzdálenost dvou hvězd od sebe; kdož medle jen rychlostí myšlének přeměří miliony soustav druhých, soustav hvězdních, soustav cest nebeských? Planety s družicemi svými činí soustavy nejmenší, soustavy stupně prvního; stupeň druhý činí soustava sluneční se všemi planetami a kometami svými. V dálkách, proti nimž průměr celé soustavy této v jediný nerozdílný bod se tratí, točí se miliony sluncí jiných se soustavami planet a komet svých, a všechny tyto soustavy sluneční spojují se v soustavu stupně třetího, soustavu hvězdní neb cestu nebeskou, ku kteréžto všechny hvězdy, co jich na nebi spatřujeme, náležejí.

V dálkách, proti nimž průměr cesty nebeské snad zase jediný bod jest, nacházejí se miliony podobných soustav hvězd-
ních, které se všechny zase v soustavu třídy čtvrté spojují, jejíž
velikost ani obraznost naše si více představití nemůže. A jsme
snad zde na hranicích všehomíra, zde světa konec, zde snad po-
číná říše ničehož, do níž více nedosahuje ruka stvořitele? —
Jako nemožno jest duchu lidskému neskončený prostor si předsta-
viti, tak i nemožno utvořiti si pojem o skončení jeho, a kdy by-
chom od čtvrtého stupně soustav hvězdních k, desátému, tisícímu
ba bilionnému pokročili, předce ještě tázati se budeme, co se za
ním dále nachází. Neskončená jest mocnost stvořitele, neskončené
tedy také výjevy mocnosti této. Jedno by bylo, kdy bychom
činnost moci této kulí soustavy tisíci obmeziti chtěli, jako kdy
bychom ji v kuličku jediného palce průměru zavřeli, an obě ve-
ličiny konečné jsou, tedy proti neskončené v stejném poměru stojí.

Neskončeně veliký jest svět, neskončený počet tvorův bo-
žích. Což jest tedy země proti nesmírnému okeánu světův těchto,
což člověk, prášek na prášku tomto! Což jest všeliké podnikání
lidské, všechny tak nazvané činy světoslavné, podmanitelské a svě-
toborčí, což veškerá historie světa tohoto? Jak hluboce nás koří
pozorování nebe hvězdnatého, jak dojímavě nám slova pěvce sva-
tého hlásá: Což jest člověk, že pamětliv jsi jeho, a syn člověka,
že navštěvuješ jej! Naproti tomu však zase vznáší se důvěrou
k Nejvyššímu srdce naše, když povážíme, jak vysoko nás po-
zdvihnouti může z nízkého prášku našeho jiskra nebeská, kterou
nám vdechl Pán, že my na jedné okeánu krůpěji obháněni jsouce
předce aspoň předsín chrámu velebnosti Páně můžeme přehlédnouti,
aspoň tušiti, že neskončený jest. Neskončenáť zajisté i činnost
jiskry této, nesmrtelný duch náš, který tak vznešené věci po-
znává; a když dávno všechny pomínou, on ještě nade všecku
hmotu neskončeně vznešený zůstane a z nových výtvorův vše-
mohoucnosti Páně těšiti se bude.

XLVI. JINDŘICH MAREK.

(Nar. 1801.)

Útěcha v nesmrtedlnosti.

Když nade mnou mračna táhnou
 Neštěstím obtěžkaná,
 Prsa bolem proklaná
 Darmo po úlevě prahnou;
 Tu obrátím zrak do výše,
 A v tom moři blankytném
 Tato slova čtu si tiše:
 Vždyť jiná jest ještě zem!

Když na svět se z blízka dívám,
 Vždy jarý mne pojme hněv,
 K srdci vstupuje mi krev,
 A tu smutné chvíle mívám,
 I proklínám šalbu klamnou,
 Vida ctnost ve spolku zlém;
 Však tu hlas se ozve za mnou:
 Vždyť jiná jest ještě zem!

V noci chladné když slzívám
 Nad mé lásky mohylou,
 Tvář od žele unylou
 Darmo před měsícem skrývám:

Zdá se mi, že vrby černé
 To s'j praví v šeptu svém:
 Zas se sejdou duše věrné,
 Neb jiná jim květe zem!

Když lichá se moudrost směje
 Přepiatému šilení,
 Že zde v marném kvílení
 Nad domnělou vinou vzeje:
 Mne nezvrátí slova mylná,
 Jinak psáno v srdci mém:
 Neb v něm víra žive silná,
 Že jiná jest ještě zem.

Nuže světe! svodný světe!
 Všech tvých nebojím se zlob;
 Schvat' mé tělo v časný hrob.
 Duše pro budoucnost květe!
 Kde nezajde slunce jasné,
 Věčný máj se zelená,
 Vyjeví se mé sny krásné;
 Tam uzím tě, vlastní má!

Modlitba Páně.

Otče náš!

K tobě důvěrně voláme,
 Neb my lásku dobře známe,
 Nás kteroužto objímáš,
 Otče náš!

Bože náš!

V nejjasnější velebnosti
 Ty přebýváš na výsosti,
 Svět okem svým přehlídáš,
 Bože náš!

Pane náš!
Dejž, by tvé velebné jméno
Nás ode všech bylo ctěno,
Jež za dítky uznáváš,

Pane náš!

Králi náš!
Rozmnož síly svých milostí,
Rozněť v nás oheň těch ctností,
Za které nám nebe dáš,

Králi náš!

Tvůrce náš!
Tvou ať všli tak plníme,
Jak o andělich to víme,
Svou milost když nám ty dáš,

Tvůrce náš!

Dárce náš!
Své uděl nám požehnání!
Tvá dobrota všecko chrání,
Vše živíš a ostříháš,

Dárce náš!

Soudce náš!
Odpusť nám! hle, my slzíme,
A bratřím též odpouštíme,
Jak ty nám to ukládáš,

Soudce náš!

Spáso náš!
Nám slabým nedej klesnouti,
V hříšném víru zahynouti;
Neb naši ty křehkost znáš,

Spáso náš!

Štíte náš!

Ach, odvrát od lidu svého
Největší zlé všeho zlého —
Hřích, jež v nenávisti máš,
Štíte náš!

Návrat z Palestiny.

Rytíř se vrátil z Palestiny
V chodeckém plášti, chud a stár;
V Jordanu smyl své hříšné viny,
A smířil srdce svého svár.

Klepá na bránu hradu svého,
Tluče, volá: Kde choť je má? —
Ach, marné jest volání jeho,
Cizince nikdo tam nezná.

• Vy dolů jděte, kde pro chudé
Kaplička jest vystavěna;
Volejte tam a bojná bude
Almužna vám udělena.

Rytíř slzí — a pak ve zlosti
Proklíná sluby — klně svět;
Posléz v zoufalivé žalosti
Vrací se z hradu svého zpět.

A hle, kaplička dole kyne,
Z okrouhlé vížky zvonek zní. —
Odevsad důvěrně se vine
Choré chudinstvo k svatyni.

A z kaple vyjde anděl vládný:
Bledá paní se objeví. —
Zplesá nad dárkem žebrák bídny,
Jenž nouzi jeho uleví.

S povděčnou tváří, a ne v záští,
 Žebráci se rozcházejí;
 Jeden jen ještě v šerém pláští
 Mešká a dlí u večeří.

Skloní se almužnice k němu:
 „Zdaž nedostal jsi dárek svůj?“
 Ach, vece poutník, mně nuznému,
 Paní milostná, víc daruj.

A řka to, plášť shodí a klekne —
 Žebrák se v pána promění.
 Ó, jak se choť sirá ulekne,
 Jak barví líce v zardění?

Milost po dlouhém rozloučení
 Dvě věrných srdcí spojuje;
 A z hradu trub a bubnův znění
 Rytířův návrat zvěstuje.

Slepého krále smrf.

Bojovný král Čechův Jan seděl ve stanu svém,
 Kol něho čeští páni v rouše ocelovém.
 Slyšeltě král z podálí zbrání ohromný třesk,
 Slyšel mečův setkání, nezíral však jich blesk.
 Uchem poslouchal bystrým, divý jak bouří boj,
 Nepřítel vítězí-li, či statných Čechův roj?
 I zatruchlel nemálo slepý kmet v srdci svém,
 Že jemu též nedáno klesnout na loži ctném.
 Ha, tuť v uších mu zazní divý nepřátel ples,
 Dupotem se ozývá planina, stráň i les,
 A veždy blíž a blíže valí se rázná seč; —
 Tuť král vzchopiv se, váží v ruce svůj pádný meč.
 A každý, kdož u krále, pobízí k prechnutí,
 An ze všech stran nemylné hrozí zahynutí.
 A však jakýmto hněvem královská tvář se rdí?
 I táže se: „Kdo jsou ti, již takto mi radí?
 Potomstvo má-liž říci: Hle, statný Čechův král,
 Pověstný rek to druhdy, jsa stár umřít se bál?
 Kdo z vás volí padnouti společně s pánem svým,
 Nuž, svažte poutem pevným své koně s hřebcem mým.“
 Poslušni krále svého rytíři vše plní
 A tam vedou slepého, kde bitva se vlní,
 Tisícové tu klesnou pod mečem královým,
 I klesne kmet slepý též — a čeští páni s ním.

Muromská korouhev.

Větérce jitřní vanuli
 Přes šířé u Kulevdže pláň,
 A vzešlým jítrem zplanuly
 Kolkolem pole, hory, stráně;
 I sám ten Balkán sinavý,
 Jenž hrdě do oblak se dívá,
 Dnes setřes plášť svůj mlhavý
 Svě skráně růžemi odívá.

To vzešlé slunce zbudilo
 Vojínův ruských na tísíce,
 A leskem svým ozářilo
 I moslemské pŕilměšce.
 Přichystaná na prudký boj
 Dvě vojska proti sobě stála:
 Osmanské pluky — jako roj,
 A pluky ruské — jako skála.

I rozjedou se Turkové
 Co vzteklí po rozlehlé pláni,
 Jako když hustí mrakové
 Se honí po nebeské báni.
 „Allah, Allah!“ zní ze všech stran,
 Děšl kulí srší v ruské pluky,
 A krev se prýští z četných ran,
 Mnohý Rus vydal slední zvuky.

A však tu prudkost útoku
 Udatnost ruská odrazila,
 A nad vzteklostí otrokův
 Statečnost mužná svítězila;
 Už ruská děla lŕímají
 Nesouce smřel v ty řady zpupné,
 A Osmané se skrývají
 Za hory přŕikřé, nepřístupné.

„Ha teď, mé děti, teď je čas,
 By seznal Osman mužnost vaši!
 Ten vrch tam — než se vrátí zas,
 Musí se v moc dostatí naši!
 Muromský pluk, jenž povždy jěn
 Po oslavě vojenské touží,
 K velkému činu vyvolen,
 Nový nechť věnec si zaslouží!“

Tak vůdce svých vojínův krev
 K činům odvážným rozpaluje —
 A už Muromská korouhev
 Vesele větrem poletuje.
 Jonáci švarní chvátali,
 Kam kynul vůdce s koně svého —
 Už přes potok se dostali —
 Už jsou u cíle značeného.

Ha, tuť se lŕtých Turkův roj
 Vyřtí kvapně, nenadále
 Ze zálohy. — Nebyl to boj,
 Než vraždění to bylo stálé;
 Neb kde Rus jeden bojoval,
 Deset ho Turkův oblévalo,
 A čím víc zrůstal vrahův val,
 Tím víc Muromcův uhývalo.

Však ještě svatá korouhev
 Vesele větrem poletuje;
 Ač kolkolem se prýští krev,
 Rekův ji hrstka obstupuje
 To hrstka mládcův raněných,
 Již věrni jí až do skonání,
 Nehájí děl životův svých,
 Leč jen ten svatý klenot chrání.

I ta korouhev svěcená —
 O běda! — k syré zemi klesla;
 Nebž už ta ruka zdrvena,
 Jež do bitvy ji směle nesla.
 Tu jinoch ruský přiskočí
 A s žerdi klénot vzácny strhne,
 Kol pasu si jej obtočí,
 A pak sebou zas k zemi vrhne.

Přes tělo jeho koňstva dav
 V divokém tanci dál se žene,
 Až on, čas pravý uhlídav,
 Se vzchopí z trávy pokrvené,
 A k lesu rychle utká —
 On neběží, on větrem letí,
 Za ním pak hrůza všeliká
 A na stá kulek u zápětí.

Ach, jinoch na půl cestě klesl
 Krev teče z rány otevřené;
 Vzchopí se zas — a tuž už les
 Nad ním svou hustou střechu klene;
 Pod tímto krovem zeleným
 Dobrému mládci krev ubíhá,
 A před zrakem zakaleným
 V obrazech černých smrt se mluhá.

Leč ještě jednou povstane:
 Prociťna ze sna smrtelného,
 Mne sobě zraky strhané —
 Co vidí ze zákrytu svého?
 O přežalostné patření!
 Vidí on Rusy na útěku,
 A Turky v divém nadšení
 Co vítěze v nelidském vzteku.
 čít. KN. III.

Tu projal mládce zármutek;
 On nezpomíná na své strasti,
 Ba ani na svůj mladý věk,
 Leč jenom na češť drahé vlasti.
 A do díla se rychle dá,
 Vyhrabav hrůbek, v lůno jeho
 S žalostí hořkou pochová
 Korouhov pluku Muromského.

A bitva se zas valila
 Lesem, polem a šírou plání;
 Hra krvavá se končila,
 Nepřítel za hory uhání;
 Jej v pilném chvatu stíhají
 Obratní jezdcové — kozáci,
 A drahou kořisť sbírají
 Co odměnu po těžké práci.

Co se to tamo měnivě
 Z hustého stromu projevuje?
 Toť Rus! — a ještě na živě,
 Neb k zemi prstem ukazuje.
 Hle! zem nedávno zkyprěná —
 Snad skryl zde kořisť drahé ceny?
 Ach, toť korouhev svěcená,
 Orel to ruský zkrvavený!

Zavýskneť carská družina,
 A bojovníka púlmrtného
 Vloživše na ramena svá
 Nesou před vůdce mileného,
 Kdež kořisť četná složena:
 Turecká děla, púlmesíce,
 Zbraň perlami posázená
 A jiných ozdob na tisíce.

I zhlédne Děbič, vůdce ctný,
 Ten průvod, an se s drahou tíží —
 Na žerdi prápor zkrvený —
 ● Upřímno k stanu jeho blží.

I ptá se, co to znamená?
 A uslyšev podivnou zprávu,
 Radosti v tváři zčervená,
 Velebě ruskou češť a slávu.

Domáci lékař.

Aj vy páni! co děláte,
 Že do roka sílu peněz
 Marně za léky dáváte? —
 Já jináče poradím,
 Lékaře vystřadím,
 A že mi za pravdu dáte,
 O to se vsadím.

Já jsem také postonával,
 A při každém zakašlání
 Lékaře na radu brával.
 Tu mne hlava bolela,
 Tu zas noha brněla,
 Nemoc, ač jsem poléhával,
 Z těla nechtěla.

Teď jsem ale — věz to světe! —
 Zdráv a čerstev jako ryba,
 Mladost mi na tváři květe;
 Lékaře teď doma mám,
 Jenž mne léčí sám a sám.
 Já mu za to — poslechněte! —
 Krejcaru nedám!

Jen že z pouhé náklonnosti
 Vždy jej u tabule mívám;
 Jen když vzácní přijdou hosti,
 Tuž on trochu se zdrahá,
 Ač do mísy nesahá,
 Ale jídla slušně dosti
 Ztrávit pomáhá.

Arci žeť je patrón chladný,
 A než jsem se s ním seznámil,
 Věru nebyl tuze vnadný;
 Zvlášt' nahoru — už jej znám —
 Nikde nechce chodit sám!
 Však tu vím prostředek snadný;
 Přinesti jej dám.

Jeho lahodě i vnadě
 Zvlášt' v létě se poddávám;
 Scházímeť se na zahradě,
 A co dobří přátelé
 Líbáme se vesele,
 Až i k jeho moudré radě
 Jdu do koupele.

Co jsem za pivo a víno
 Jindy do roka vyházal,
 Teď to všecko ušetřino;
 On co vládne v domě mém,
 Nepořádku není v něm,
 Já pak — s chloubou buď pravino —
 Zdráv jak řípa jsem.

On chladí, on též zahřívá,
 Jeho rady kdo užívá,
 Vždycky jasné myslí bývá.
 Allou! kde je sklenička?
 Zdráv buď doktor **Vodička!**
 Jemu ke cti ať se zpívá
 Tato písnička!

Sylvestrová noc.

Ticho! — Dvanáctá bije,
Umírá znovu hlas;
Na věži sýček vyje,
S časem se snoubí čas.
Starý rok v hrob se sklání,
A bouřných větrův vání
Jemu vyzvání.

Syrou zem sníh pokrývá
Co bílým pokrovem,
Pláč větrův se ozývá
Nad velikým rovem:
Jedenť zas rok v tichosti
Složil své choré kosti
Ve klín věčnosti.

A na rově se směje
Děťátko zpanilé,
A vůkol kvítí seje
Na kosti uhnilé.
I vřtej, hostí, vřtej!
Ty trud a strast zamítej,
Věvec uplítej!

Sem sklenice! — Nalejte!
Ať krev se rozhřeje,
A vy, bratří, zpívejte,
Ať duch též okřeje;
A péče zžrající
Ochotně ve pěníci
Ztopte sklenici!

Rozveselenou tvář
Pozdravme rok nový!
Ať nám všem v jeho záři
Vzkvěte čas růžový!
Ať trudně prchnou strasti,
A rozhostí se slasti
Po české vlasti.

XLVII. ERAZIM VOCEL.

(Nar. 1802.)

Zvěsti lesa.

Nade mnou se lesní větve klenou,
Modré nebe hledí v stínu říše —
Kolem mrtvo, jenom někdy tiše
Větrík šepce s větví rozloženou.

Co to šepce, co to vypravuje
 Dubec dubu? Šumné lesa vání
 Ze sna budí teskné zpomínání,
 Zvěsti dávných časův probuzuje.

Zvěsti o té zemi, ježto dala
 Lesu šťávu, vznik a jaré síly,
 Rozlité do každé lístkův žíly,
 Která do vysosti dubec hnala.

Les pak zvěsti vzhůru k nebi nese
 O krvi, již země do se vssála,
 O kopích, co smrtné rány klála,
 O mrtvolách pohrobených v lese.

Proč krev tekla, Čechové proč padli —
 Nesmí zjevit žádný list nám více; —
 V odpověď jen padne na mé líce
 Slzou skropen nyní lupen svadlý.

Vlna času.

Jako němé proudy vzduchu hlasy
 Písní slavičích jsou pohltily:
 Takto do tmy věčné davné časy
 Myšlénky a skutky pohrobily.

Myšlénky, jež jako hvězdy stkvělé
 Na obloze slavných věkův stály,
 Skutky, jež co svaté znaky v čele
 Plukův starodavné vlasti vlály.

Starým zvukem hučí vlna řeky,
 Lesy šumí, skála dotud pne se;
 Skutky ducha však na věkův věky
 Do propasti vlna časův nese.

Všude prázdno, všude umírání!
 Nad umrlou myslí hrob se klene,
 Přes hroby jen v pronikavém vání
 Hlahol podlých myšlének se žene.

Slávy duch však, bořic tmavé hroby,
 V prsou věrných Čechův ukrývá se,
 By se dočkal tam té slavné doby
 Zjevení se svého v plné kráse!

Mladému pokolení.

Kancona *).

V zemi, kde se vonná ambra roní,
 Kde se perla v mořském tají lůně,
 Věst o samoletu vypravuje,
 Který, když se ke skonání kloní,
 Sněší dříví libodeché vůně,
 V lůno plamenův se uvrhuje;
 Z popela však vzhůru slavně pluje
 Na perutech jarých život nový:
 Takto brzy nad našimi rovy,
 V nichžto srdce, které plápolalo
 Láskou k vlasti popelem se stalo,
 Vzletí fenix mladých pokolení
 Mocně vzhůru vlasti k oslavení!

*.) Kancona (Canzona) jest způsob básnění lyrického, jenž u Provensalův původ vzal, a v Itálii zvláště od Petrarkey zveleben byl. Kancona skládá se z neurčitého počtu strof, v nichžto však týž rozměr a způsob veršování, a stejný počet rýmův se nalézá. Poslední sloka jest obyčejně kratší ostatních, a nazývá se *loučení*, poněvadž básník obrátiv se k písni své, jí poselství svě- řuje a s ní se loučí.

České junáctvo, tys jarostkvoucí
 Onen fenix příští krásné doby,
 V nížto Pygmalionovou snahou
 S vysostl urvaný plamen vroucí
 Rozsívati bude nade hroby
 Zaslých pokolení záři blahou.
 Vaše činná láska budiž vlahou
 Osení našemu — péči mějte
 O zdar jeho! svědectví tak dejte
 Drahé vlasti, veškerému světu,
 Kterak to, co tajilo se v květu
 Za dnův tmavých, když nastalo ráno,
 K životu a slávě vyvoláno!

Ano vám, jimž bohyně mladosti
 Číši plnou naděje podává,
 Ověnčenou blaženosti květem,
 Kyne palma stkvělé budoucnosti,
 V nížto slavít bude matka Sláva
 Novozrození své širým světem.
 K vám přešťastným budoucnosti dětem
 Jenom pověšť uplynulých věkův,
 Donese hlas nepřátelských vztekův,
 Žaly slovanského utrpení,
 Okovův Slovanstva děsné znění:
 Nebo k svobodě a k slávě vzneslo
 Národ Slávy národnosti heslo!

Blaze vám! když k národní vroucnosti
 Připojíte stkvělých ctností kvítí,
 Když se budou perly zbožných činův,
 Amaranty víry, šlechtnosti,
 Ozdoby co člověčenstva stkvítí
 V nevadlém slovanských věnci synův,
 A však kletba bude stíhat vinu
 Vaši, jestli zisku podkloníce
 Mysl, Molochu se pokořice

Od národu svého odpadnete,
 Šije v jarmo sobectví upnete!
 Každý hrob se stane trůnem soudu!
 Utonete v hrozném kletby proudu! —

Byť i srdce dávno tlelo v hrobě:
 Ať k vám píseň má jen přistupuje,
 Těší, slí, vroucně oroduje! —
 Písni má! ó zaleť k příští době,
 Přilni k srdci mladých pokolení,
 Vdechni do nich u milostném chvění,
 Co jsem, dcero ducha, svěřil tobě!

Slovo, Světlo, Sláva.

Ghasely *).

I.

Schránka tajností posvátných jesti slovo,
 Tajností, jež žádné neodkrylo slovo!
 Proč tak duše matky plésá, když se line
 Ze rtův nemluvíátka první slovo?
 Proč tak duch můj plésá, v cizině když slovo
 Slovanské zabloudí k sluchu mile?
 Ejhle, význam nejvroucnějších citův,
 Význam lásky svaté chová v sobě slovo,
 Význam myšlénky a význam ducha,
 Ducha všehómíra chová v sobě slovo,
 Význam citu, jenž nás k sobě víže,
 Význam Slovanstya též chová v sobě slovo —
 Slovana tak poutá ke Slovanstvu
 Svaté lásky, ducha národnosti slovo!

---

*) Ghasela jest orientálský název lyrické básně, jež na nejvýš 14 řádkův obsahujíc, veskrz na jediné slovo se rýmuje.

II.

Slovem Páně zjevilo se světlo,
 Slovem Vy též rozsivejte světlo
 Po veškerém širém světě Slávy;
 V srdci lásku, v mysli jasné světlo
 Stájte pevně v čele osvěty,
 Která od západu lučí světlo
 K východu, kde zvěstují červánky,
 Že vystoupí na trůn slávy světlo,
 Jež noc plaší do propasti slínův.
 Slovem Páně zjevilo se světlo,
 Světlo lásky, lásky světlo plodné:
 Slovem Vy též - rozsivejte světlo!

III.

Světlem ducha budiž svěcen národ Slávy,
 Po končinách všechněch, kde se Slávy
 Slovo ózývá! Tam od zátoky mořské,
 V níž se myrtou ověncené chyše Slávy
 Lesknou, až tam ku severní tmavé poušti,
 Již zpěv lovce proniká jen zvukem Slávy,
 Budiž svěcen milovaný národ
 Světlem svatosvatým tvůrce slávy,
 Aby spojen svazkem lásky věku věčné
 Silou světovládnu ducha, světla slávy,
 Povznesl se k blaženosti věkům
 Národ holubičí, národ velké Slávy!

K bratřím.

Sestina *).

Z nás něcht každý do svatyně snáší
 Milé vlasti libodechých květův,

*) Sestina jest lyrická báseň formy nesnadné, jež se ve španělských a italských básních nezdávka nalézá. Skládá se ze šesti strof šestirádkových;

Aby založený v lůně skály
 Ověnčen byl Slávie chrám *jasný*;
 V stěny chrámu paměť stkvělých *dějův*
 Skutkem slavným rýti pak se *učme!*

Paže k činům otužit se učme;
 Lehce Slovan těžkou práci snáší,
 Otážen byv proudem dávných *dějův*,
 Jež mu urvaly všech slasti *květův*; —
 Kdo chce první spatřit východ *jasný*,
 Nesmí vysostit se lekat *skály*.

Protož statně na cimbuří *skály*
 Osvěty se vystupovat učme —
 Tam, hle, kyne nebes obzor *jasný*,
 V němž se orl věčné slávy *snáší* —
 Tam nesvadlých získati lze *květův*
 K věnci věčně velebených *dějův*.

Nelekejme odporných se *dějův*,
 Pevná vůle boří mocné *skály!*
 Mezi jedem tajně skrytých *květův*
 Hledati a získati se učme; —
 Silný duch i jed a odpor *snáší*,
 Odporem se tuží vítěz *jasný!*

slova na konci první strofy nerýmují se sice, a však vyskytují se, ovšem v jiném pořádku na konci veršův všech ostatních strof. Pravidlo, jehož se při tom šetří, jest, že první verš druhé strofy tím slovem se končí, jimž poslední verš první strofy se zavírá, druhý verš druhé strofy končí se posledním slovem prvního řádku první strofy, třetí verš druhé sloky končí se jako pátý, čtvrtý pobobně jako druhý, pátý jako čtvrtý a čtvrtý tak jako třetí verš první strofy. V témž pořádku následují koncovní slova třetí strofy a všech ostatních. Celá báseň končí se třemi verši, v nichžto se vyskytuje všech šestero koncovních slov, a sice tři u prostřed a tři na konci veršův.

Bratři! pěstujme ten oheň jasný,
 Jenž nás blažil v dobách trudných dějův;
 Ten kdo strasti času mužně snáší,
 Vrazí vítězství znak v ledví skály!
 Zlobu duchem lámali se učme:
 Zloby hrob též plodí hojnost květův!

Z minulosti hvězd, co bleskných květův
 Nechť se vije věnec slávy jasný,
 Jímžto národ zdobiti se učme,
 Národ Slávy, národ slavných dějův,
 Jehož prápor, zaryt v času skály,
 Evropou se veleslavně snáší!

Včela snáší medy z hrobních květův,
 Z tmavé skály prýští tok se jasný:
 Z mrtvých dějův křísit věk se učme!

Strom na pomezí *).

Strmí na rozcestí dvojích zemí
 Dub velebný; obrázek Marie,
 Nebes královny, tam pod větvemi
 V stínu lupenův se mile kryje.
 Kolem duhu černé sosny stojí;
 Bor ukrývá údolí to bodré,
 Přioděv pak horu dvakrát dvojí,
 Bledne, mizí v dalekosti modré.

Před obrazem svatým tam se kloní
 Paní bledá oka milostného,
 Jak andělky klečí okolo ní
 Dvě děvčátka vzhledu růžového;

*) Alžběta, králová česká, manželcem, Janem králem, zanedbaná s dcerkami svými Čechy opouští a k zeti svému do Bavor se běře, kdež dlouhý čas v žalostné soukromosti živa byla, posléz do vlasti se navrátivši umřela r. 1330, oplakávaná od národu Českého.

Podál služka na skalině sedí,
 Koně travou bloudí volným krokem;
 Otvorem tam lesa zbrojnoš hledí
 Do dalekých krajín vlhkým okem.

Slovan to, neb takým leskem zírání
 Slovanské jen oko v české luhy;
 Hledí tam, slovanskou zem kde svírá
 Říše Němcův černých lesův kruhy.
 Vytržen teď bolným vzdechem paní
 Panoš statný kvapně zhůru vstane,
 K ní pak vzhledna—tváří kryje dlaní,
 Dmou se prsa—slza s líce kane.

Děvinky teď matku objímají,
 Ruce jí a tváří políbivše,
 Pak dětinskou slzou zaplakají,
 K nebes královně se pomodlivše.
 Matka oko mutné pozdvihuje
 K milostnému světa spasiteli—
 Modlitba rtem bledým pohybuje,
 Zvuky modlitby však nezachvěly.

Stíny rostou, slunce už na skloně!
 Zvolá zbrojnoš, a za uzdu vede
 Za stříbrnou osedlané koně.
 Zachvěje se tělo ženy bledé,
 Vstane a do milé české vlasti
 Hledí, až jí slza hled zaleje;
 Tvář pozdvihne v děsné duše strasti:
 Vůle tvá se staň! jí z úst se chvěje.

Z vlasti milé do cizincův země
 Česká králová se tak ubírá;
 Klusot komoňův už zvučí temně—
 Posláz ve tmách Šumavy umírá.

O samotě posvátný strom stojí,
 Jako srdce v cizích živlův moři,
 Které obraz v svatyni své kojí,
 Před nímž lampa věčné slávy hoří.

Písně králové Alžběty.

1.

Svatá světla! odkud putujete,
 Odkud vede ruka boží vás?
 „Lásky zdrojem záře naše květe,
 Od východu vyslal tvůrce nás,
 Bychom v oči vlhké potopily
 Jiskry naše, nebes svatou zář;
 Duše posvětily, potěšily,
 Vyjasnily trudobledou tvář!“ —

Díky vám za svaté pozdravení,
 Hvězdy jasné! mluvtež k duši mé,
 By jí blesk váš v jasném objevení
 Věštil zprávy z vlasti milené!
 „V strast a hrůzu hvězdy nezárají,
 Putující drahou nebeskou:
 Hvězdy, bolestnou co zprávu dají,
 Národu českého slzy jsou!“

2.

Větry k vlasti milé spěchající,
 Pozdravujte hroby otcův mých,
 Doneste tam hlasy stonající,
 Chvění slz na harfu roněných.
 Lette, lette hradu ke tvrdému,
 Celujte tam drahá očička,
 Zášeptejte miláčkovi mému,
 Za něj že se modlí matička.*)

*) Toho času král Jan synáčka svého Václava (Karla) na Krivoklátě stříci kázal, obávaje se, by snad odporná strana sobě jeho za krále nezvolila.

Tam, ach, tam mé duše touha spěchá,
 K ostatkům těch hrdoslavných dob,
 Tam, kde dcery královské útěcha,
 Synům žalář, ach a otcům hrob!

Mezi vězením a hrobu slastí
 Jedna růže jenom vykvítá —
 Růže lásky národu a vlasti,
 Růže horkou slzou zalitá.

Ó ty krásná, krvavá ty růže,
 Sklade slz a bláhých dychtění!
 Tvé jen kouzlo zažehnati může
 Hrůzu hrobu — hrůzu vězení!

3.

Tiše, tiše sláva kráčí
 Z vlasti Libušiny ven,
 Na otcův jen hroby v pláči
 Oko žalostně otáčí,
 A pak zmizí jako sen.

Ach, v té bouři kruté, zloby
 Hrob nám útěhou se stal:
 Běda! národ tmavé hroby,
 Jediný co poklad, z doby
 Slavných předkův zachoval!

Ano, jasní už se líce
 Nad popelem dávných dob!
 Jména, velebně se rdíce,
 Jako svatě chrámu svíce
 Osloňují slávy hrob!

4.

Světa naděje! toť koule pěny,
 V níž se nebe jasně zardělo,

Poblesk luny v mračnu objevený,
 Oblouk duhy rájem rozevřený:
 Jeden mžik—a vše to zmizelo!

Dědička tak Přemyslova trůnu
 Naději se světa kochala;
 A teď o samotě v strasti lůnu
 Slzou kropí harfy věrnou strunu,
 Útěchou jen ta jí zůstala.

Hudbu milou tobě, česká země,
 Dědictví co svaté posílám,
 Aby v želu tvoje drahé plémě
 Kouzlem rajským potěšila jemně,
 Oslavila národnosti chrám!

XLVIII. KAREL VINAŘICKÝ.

(Nar. 1803.)

Safická strofa.

Houslaři, hraj nám takovouto píseň:
 Vol si vážný takt a potom rychlejší;
 Zkusme pak, řecká, pro tanec-li český
 V hod bude míra?

Aj vidíš, jak já po lehoučku skáči,
 Teď krokem mírným, teď urychlenějším:
 Tak vydej smyčcem zvuky, ať mi děvče
 Tancuje lehce.

Ku plesům, milá, struny už zovou nás,
 Už do náručí k boku viň se mému;
 I v kolébání veselého tance
 Ty mně se libíš.

Souhlasem rovným, jakovým ta hudba
 Po věky znívej naše srdce věrné,
 Po věky věrní my trvejme sobě,
 Děvče milostné.

Hudče hrej rychlou, noha mé milenky
 Ať si poskočí, jako laň po háji;
 Vizte, jak švarná i dle míry řecké
 Tancuje Češka.

Varito mé.

Zavzni, mé varito, zavzni plnozvučným
 Vlasti mé hlaholem, v ústa nemluvněte
 Kým dobrá mi rodička
 Svě sladké jméno vlíbala.

Hle skřivan vyletěl k obloze modravé
 Volně prozpěvuje; stínolibý slavík,
 Jak pudí ho srdéčko,
 Touhu svou či radost pje:

Proč by má jediné ústa němá byla,
 An česká mne medem máti kojivala
 A zpěvem dušejemným
 Ve zlaté sny kolébala?

Tvou, dokad Morana ústa nezamkne mi,
 Matky své hlaholem, vlasti drahá, budu
 Krásu věčně mladou a
 Slávu hlásati svým bratrům.

Plavba v Podolí.

Vzduj mi, větěrku libý, bílá vzduj loďky mi plátna,
 Včil na řečiště podál se břehu loďku mi nes.
 Přivětivá řeko, nes mi ji dále a lehce kolíbej;
 Veslem já ti za to tvé toky rozkadeřím.
 Což řeko prodléváš? co svůj tuto zastavuješ běh?
 Co zde tě vábí, že plouti podál nevolíš?
 U břehu-liž zelené se ti líbí roucho paloukův?
 Či skalinou tě děsí slávohrdý Vyšehrad?
 „Než kde nyní brod línoký tvé veslo pohání,
 Tam ploul druhdy Lumír; já mu kolébala člun.
 Pěvcova ústa zlatým varítem zasnoubena tehdáž
 Přivětivou slavila dárkyni slasti Ladu.
 Na břehu slychali jej mládenci a dívky Vltavské:
 Háj mlčel, i skalina půvaby písně čila.
 Žel, že mi děle jeho zpěvu poslechnouti nedáno!
 Závistí rodné zahnalý sestry mě přeč.
 Toužebná po tisícileté jsem bloudila pouti,
 Až zase pod slavný doplynu hrad Libušin,
 Slastiplná kdež druhdy Lumírova znívala píseň;
 Než v Podolí zpěvném nepěje více Lumír.“
 Nepěje více Lumír! ze hloubi zašumělo hlučně:
 Vílín utichne hovor; klidna mlčí hladina.
 Rozbolelo mne tu srdce želem, slza máčela líce!
 Rozželen opětuji: Nepěje více Lumír!
 Nepěje více Lumír, varítem jenž druhdy pohýbal
 Slunce Čechův Vyšehrad! nepěje víc v Podolí.
 Zpět ale plyň Vltavou, čarokrásná Vilo, a vetchým
 Pod Zvěkovem po vodách dej se ti ché Votavy:
 Dál poplynouci Lumíra uzříš; ode srdce ke srdci,
 Jak pěl druhdy Lumír, tam pěje náš Ladislav.

Milina *).

Po poli běhala,
Po lese tčkala,
Bědovala, nyla
Milina Kochanová.
Nedoběhala si,
Nedotčkala si
Potěchy, pokoje
Milina Kochanová.

• Co je ti, Milino,
Co tě zabořelo,
Z oka že tobě se
Rosa lije?
Žala si na poli,
Na poli ruku si
Posekala?
Čilis o kameny
Nohu si, nožici
Poranila?
Nebo ti, Milino,
Co tebe živili,

Rodiče. do země
Položili?
Ruka mi na poli
Nepósečena,
Noha o kameny
Neporaněna,
Ani mi rodiče
Nezahynuli:
Vy-li neviděli
Do pole Kochana
Na koni jeti?
Sasi ho-ve loji
Poranili;
Meče mu do boku
Zabodali;
Duše mu ze těla
Uletěla.
Po choti Kochanu
Oko tu rosu lije;
Po choti Kochanu
Ta moje duše nýje.

Měna časův.

Časové se mění;
Co bylo, zachází:
S útěchou dočkej
Doby veselé.

Růže, oku milá
Za den opadá;
Jako voda běhutá
Míne veselí.

*) Básnička tato není pouhá metrická podivnůstka, ale slouží za důvod
něbnosti a milé mnohotvárnosti mluvy naší. Složena jest veskrz, jak samo se
řídí, v slabikách krátkých, a přede jak pěkný to y ní hudební rytmus! Sotva
stává jazyka druhého, jenž by co soupeř vystoupiti mohl. Podobnéhož způ-
sobu jsou i následující dvě básně.

Co těší a kojí,
 Co tě tady vábí,
 To i tebe zahubí
 Morana divá.
 Jaro, co tě veselilo,
 Na perutech uletělo:
 Ale tak i pominuly
 Ledy se zimou.

Nežaluj, neběduj,
 Ani si nezoufej;
 Veselou naděj
 Se tu potěšuj!
 Létu ubíhalo,
 Jeseně ubývalo,

Ani se nenadějeme,
 Zimy pominou.

Ujdou, pominou
 Děsiví časové,
 Bývala, bude zase
 Doba veselá.
 Bouře i zuřivá
 Utišena můj;
 Na nebi se ukazuje
 Duha těšivá.

Časové se mění;
 Co bylo, zachází:
 S útěchou dočkej
 Doby veselé!

Časy roku.

Jaro.

Ej ledu kůra litá běhuté vody více nepoutá,
 Pádící dolinou pěnivý se potůček ozývá,
 Fijala, záliba má, libovůně potajmo vydává.
 Jívu odívá roucho nové; sady, louky osívá.
 Máj oko vábíci lepotou. Veselou si počíná
 Píseň oráč a malý na palouky pasáček uvádí
 Housata. Tóny milé echo rádo ve háji opáčí.
 Máj sady, háje na ráje mění. Jaro páše ty čáry.

Léto.

Louka kosou sečená voňavé tady zápachy dýše;
 Žito bělá se; lepotu lakomá rosa růži napájí,
 Úpaly záhubivými nový tamo sádek umírá
 Nápoje žádoucí. Košatou sedají pode lípu
 Vazačové a hoví si, by síly nabývaly údy.
 Žito žaté ze polí už oráči vozí. Nenadále
 Bouře divá ráchotí; i valí se palouky hubící
 Líjavec údolínou. Luh i háj zotaví se po bouři.

Jeseň.

Lány holé v okolí! ze sadů jeseň úrodu dává;
 Víno rodící révě ubírá tíži opojnou.
 Roucho lesů měňavé, jako douha, nyní malováno.
 Líha novou nadějí se zasívá; sej se ujímá.
 Káně po háji volá; jelenů říčení se ozývá;
 Úhory málo zajíce tají a ve záloze rána
 Záhubivá ho čeká; ach, ubíhati dále nemůže!

Zima.

Bouře hučí; ryšavé hájův odění opadává.
 Lítí Aeolovi synové sypají led a jíní.
 Bílé roucho šatí luhy, louky, rolí; tu se září
 Líha rubíny setá. Bujnou řeku zima opíná
 Pouty tuhými ledův: i to mílo jarému jonáku.
 Ó veselí! tu sedá do saní; jako létaje línou
 Půdu tepá ledovou a jinému o závod ubíhá.
 Aj jaro, léto mizí, uletí jeseň, ujde i zima.

Z historické truchlohry: **Jan slepý.**

Jednání první.

(16. srpna 1346.)

V Paříži.

V Louvru kabinet krále Filipa.

I.

Hrabě z Alençonu (vchází).

Král (pokročiv hraběti vsítce).

Od bílého rána čekám na Vás

Toužebně: co přinášíte nám?

Hrabě.

Zvěsty neutěšené; té noci

Vypáleny lehly popelém

Zámky Saint Germain, Nanterre, Nevilly

A Saint Cloud, a s věže Notredamské

Viděti každou chvíli nové sloupy

Dýmu vířícího k obloze.

Král.

Zle! zle hospodaří strýček můj

V kolébee svatého Ludvíka!

Jako lačný ze zálohy vlk

Přepadl nás! i ohněm plení zemi,

Kterou na vzdor nám nazývá svou! —

Hledme, jak ten dědic, po matce pryč
Pravomocný, dědictví své kazí!
Než ten poslední buď jeho plen!
Pomsty doba se blíží! brzy, hrabě,
Dokážete udatenství své!

Hrabě.

Po té době dávno duch můj prahne;
Smrti podobá se zahálka.

Král.

Síla naše už jest pohromadě,
Příkopy dnes budou hotovy:
Zejtra na Anglické uhodíme.

Hrabě.

A českého krále nedočkáme?

Král.

Marno bylo by delší čekání;
Zraku zbaven on se neodvází
Do boje: a kdyby posud nechtěl
Odřící se oblíbených skutkův
Rytířských, bude pomáhati synu,
Zvolenému králi Římskému.
Ve Vlaších a Němcích neuhaslé
Rozbroje doutnají; ano říše svatá
Podobá se draku stohlavému,
Z jehož tlamy každé soplí plamen.
Svévole. Zeti mému přijde vhod
Zkušenost a mocnost otce jeho.

Hrabě.

Však my sami bez pomoci české
Zaženem odsud Angličana.

Král.

Chvalnať

Vaše důvěra: než nepohrdáme
Nikdy takovými spojenci.

Hrabě.

Jen ať jejich pomáhání nás
V oku světa nezlehčí! já přímo
Právím: mně se protiví ta pověst
Králi českému vždy pochlebná,
Jakoby nikdo bez pomoci jeho
Nemohl býti v boji vítězem!

Král.

Braťře, závidíte Čechům slávu,
Po které také Vaše srdce prahne.

Hrabě.

Nezapírám; k činu podněcuje
Mne ten mužný cit.

Král.

Nuže pošlyšte
Navržení mé! Vy bedlivě vojskem
Ostříhejte pravé poříčí.
Vévoda Savojský s Janovskými
Od Versailu nepříteli padne
V bok: já u prostřed jej vytisknu:
On se bezpochyby k vodě pustí
A ji přejít bude přinucen;
Na poříčí bude pětka nejtuzší;
Tam vy proslavte se hrdinstvím!

Hrabě.

Díky za svěřenou úlohu!
Přísámbůh! já na zámořské hosti
Strhna se jako krupobitný mřak
Na břehu potluku ty vodní myši!

Král.

Vítězstvím si o dům náš i o zem
Zásluhu nesmrtedlnou získáte.

2.

Komoří (vcházeje).

Právě přijel český pán a žádá
O slyšení Milost královskou.

Král.

Český pán?

Komoří.

Nese prý z Čech poselství.

Král (k hraběti).

Tuším omluvu, že jeho král
Nemůže nám přispěti na pomoc.

(Ku komořímu.)

Vedte pána na trůnovou síň!

Komoří (odejde).

Král.

Bratře milý, přivítejte zatím
Vyslance: já přijdu za Vámi.
(Odejde.)

3.

Hrabě (sám).

Český pán? Necht, nevidáno Čechův,
Nepřijde-li jejich slepý král!
Jej i syna jeho nenávidím;
Oba dva jsou moji sokové.
Nedávno se knížata říšská k nám
Klonila a podobalo se, že se
Opět koruna Karla Velikého
Vrátí do Francouz. Můj bratr Filip
Zdál se Němcům příliš mocným; pročez
Raději by mne byli zvolili.

Český král ale zastoupil mi cestu,
Číšník svatě říše rozhodnul svým
Hlasem, že byl zvolen jeho syn —
Slaboch pobožný, jen proto právě
Knížecímu kněžstvu vhod a vděk.
Co jest ale říšská koruna
Proti dražší koruně mé lásky?
Karel připravil mne o tu též!
Miloval jsem ohněm mladistvým
Lilii krásnou, Blanku, strýnu svou,
Ona by mne byla jediná
Oblažila; přičku pokrevenstva
Mezi námi byl by zdvihnul mocným
Slovem církve otec v Avignonu!
Šťastnější ale sok můj, Karel český,
S nadějného vrchole mne svrhnuv
Vzal mi klenot, na němž vryto bylo
Kouzlo blaha mého života!
Pusté, sprahlé teď je srdce mé
A v něm nebytuje leda zášť
Proti zhoubcům blaha mého — Čechům.
Sobě sám jsa hřímě nesnesitelné
V boj se vrhnu, abych našel v boji
Ne-li vavřín slávy válečné,
Aspoň útrapu kojící smrt!
(Odejde.)

S Í Ň T R Ů N O V Á.

Pan Rožemborský

(pohlíží na podobizny králův Franských).

4.

Komoří.

Na té síni nejraději dlíval
Dědic království českého, Karel,
Útlověký ještě výrostek,
Když byl od vašeho krále sem

K. ujcí svému poslán na zkušenou.
 Pěstoun jeho Petr z Rosières,
 Nyní Klement šestý, vyprávěl mu
 Zde o slavných králech Francouských.
 Maje po chvíli sem zabíhal princ
 Mladý rád a stával bez pohnutí
 Před obrazy našich slavencův.
 Starý sluha domu královského
 Já jej častěji zde nacházel.

Rožemberský.

Velebné ty podoby se vtiskly
 V duši Karlovu, že zalhořel
 Vznesencům těm býti podobným.
 V jeho duchu zrají úmyslové
 Velicí. Co pěkného kde spatřil,
 Tím zamýšlí ozdobiti vlast.
 Řím a Paříž jeho vzory jsou.
 Oč nadřarmo vévoda se snažil
 Břetislav a potom králové
 Naši oba Otakarové,
 Toho dovedl Karel Markrabě
 U svatého Otce Klementa.
 Mohuči druhdy podřízená slyne
 Nyní Praha naše, povýšena
 Na důstojnost metropole Čech.
 Od letoška Německý a Římský
 Král chce udělati z milé Prahy
 Stolicí sobě důstojnou. Dle vzoru
 Vašeho Louvru staví nový hrad
 A velebný na Hradčanech dóm,
 K němuž kámen s otcem položil.

Komoří.

Vím, že k tomu dílu nedávno
 Mistra Matiaše z Arrasu
 Od nás do Čech sobě zamluvil.

Rožemberský.

Já jsem viděl pěkný mistrův rys.
 Hlavní svatyně ta říše České
 Králův našich bude pomník slavný.

Komoří.

Doslýcháme také, že princ Karel
 Stkvělé turnaje rád slavívá.

Rožemberský.

Ano, pověst neklamala Vás!
 Bedliv skutkův rytířských král Římský
 Přeje však i pěkným uměním
 A k vojenské slávě získati chce
 Vlasti dražší perlu osvěty.
 S osvíceným knězem Arnoštem
 Z Pardubic markrabě zřizuje školy
 V osadách; jej následuje panstvo
 Po hradech a vsích; i ohce městské
 Staví domy cvičné mládeži.
 Všele nejzdavější med je vlastní!
 Čech se učí rád, i rád sám skoumá,
 Kam jen vtip a rozum postačí.
 Snahou Karlovou má býti Praha
 Úlem vědozpytných učencův;
 V ní zamýšlí vyzdvihnouti vrchol
 Učení, aby Čechův svých poukojil
 Hlad a touhu po ovoci vyšších
 Umění, aby nežebrali pořád
 O almužny ducha v cizině.

5.

Hrabě

(o něco dříve povystoupiv a zastaviv se při
 poslední průpovědi, pro sebe).

Už mi se rtův pyšných do ucha pere
 Opět nenávislné jméno Čech!

Komoří.

Vaším Markrabětem, Římským králem,
Květe mnohoslibná naděje:
On bude Čechům Karlem Velikým!

Hrabě (k sobě).

Otrok mému soku pochlebuje!

Rožemberský (navida posud hraběte).

Počínání jeho aspoň jest
Veliké a snad i skutek bude
Veliký! I přál bych sobě dne se
Dočkati, až i hosté dalecí
Putovati budou do Prahy, by
Vyslechli z úst důmyslných Čechův
Svrchované pravdy písma, smírné
Právo mocnářův i národův
A hojící léky chorobám.
Ano přál bych si po páté řadě
Věkův z mrtvých vstáti a pohlednouti
Na vzdělanosti stupeň vlasti své,
Až bude slovo české tlumočnickem rún
Přírody a zvěstem starožitných
Dějův i nových umění a věd.
Snad i tehdáž vyřkne letopis
Vděk českého národu prvnímu
Tvůrci vyšších jeho škol a píseň
Zbuzena k novému jitra v Čechách
Oživí památku Karlova!

Hrabě (pro sebe):

Čas jest, abych snáče probudil
Z vytržení; nevidí a neslyší.
(Hřmotněji pokročí blíže.)

Komoří

(ohlídna se a spatřiv hraběte jej ohlašuje Rožemberskému).

Hrabě z Alençonu, maršal Franský!
(Pokloniv se odejde.)

6.

Hrabě (chladně).

Král, můj bratr, nařídil mi, abych
Uvítal Vás, než on přijde sám.

Rožemberský.

Přijmětež mou úctu, pane hrabě!

Hrabě.

Přijíždíte z Lucemburska?

Rožemberský.

Z Prahy

Byl jsem vyslán.

Hrabě.

Zdráv-li český král?

Rožemberský.

Zdráv až na zrak, jemuž uškodily
Navždy sychravé mhy Litevské.

Hrabě.

Hojil prý ho lékař Franský?

Rožemberský.

Hojil,

Ale nevyhojil; mastičkář ten
Chlubný hory doly sliboval:
Ale zručil krále tak . . .

Hrabě.

Že král ho

Utopiti dal.

Rožemberský.

Mamiš tu pokutu

Dříve zasloužil; neb lidi dobré

Planetami bančil napřád;
 Za zlato šibal měnil divotvorné
 Elixiry a preservativy
 Proti neduhům a ranám všem;
 Na oči masti jedovaté králi
 Přikládal, až docela osnul.

Hrabě.

Škoda, že se nesvěděl Váš král
 Českým lékařům!

Rožemberský.

Naši od proměny
 V povětrí očekávali zhojení.

Hrabě.

Příhodná rada králi českému;
 On neustále mění povětrí!

Rožemberský.

Nedostatek zraku posavád jej
 Nezdržuje od jízd rytířských.
 Vloni jsme byli v Litvě po třetí.

Hrabě.

Vévoda Bourbonický vypravoval
 O té pouti málo prospěšné.

Rožemberský.

Z Baltického moře čerpali vodu
 Naši otcové a stavěli město
 Králi Otakarů na památku.
 My jsme se také zaslíbili proti
 Litevským a Pruským pohanům,
 A však mělká zima nedala nám
 Vniknouti v ty kraje blatnaté.

Hrabě.

Nevčasná tot' ovšem příhoda!
 Ač ta dopřává svým miláčkům
 Jindy třebaš i slávu vítěznou.

Rožemberský.

Někdy možná: než král můj svou slávu
 Neděkuje pouhé přírodě;
 On si ji dobyl cností rytířskou.

Hrabě (pro sebe).

Pochlebník!
 (Na hlas, ironicky.)
 A kdož by pochyboval
 O veleslávě krále českého!

7.

Komoří (příšed).

Král a Pán náš Filip přichází.

Hrabě (pro sebe).

Nevděčné mne sprostí zábavy.

Rožemberský (pro sebe).

Nezdá se, žeby hrabě Čechům přál;
 Obojetná zněla jeho slova.

(Helebardníci a dvořané kráčejí před králem Filipem, jemu po boku Došen. Pán z Rožemberku slušně se pokloní. Král přivítivě pokynuv rukou, posadí se na trůn. Vpravo se postaví Došen, vlevo hrabě z Alençonu. Komonstvo dvorské na příslušná místa se rozestaví.)

Král (ku pánu Rožemberskému).

Vítejte nám, hoste převzácný,
 Ze slavného Čechův království!

Rožemberský.

S povinovanou úctou odevzdávám
 Vaší Milosti list úvěrný.

(Podá králi blánu s visutou pečeti.)

Král (přehlédne list).

Na takové svědomí já vám svou
Plnou víru věnuji.

(Pokyne komonstvu, aby se odstranilo. Hele-
bardníci a dvořané odejdou.)

Král.

Nuže, pane,

Zvěstujte nám milé poselství.

Rožemberský.

Jasný, nepřemožený král a pán můj

Jan, král Český, hrabě Lucemburský,

A s ním osvícený syn jeho Karel,

Římský král, markrabě Moravský,

Vzkazuje Vaší královské Milosti

Služby své a lásku nezměněnou.

Na Vaše dožádání milerádi

Stvrzují věčný svazek přátelský

S domem Vaším slavným Valoiským,

A chtí s Vámi státi za jedno v dobrých

I v protivných věku příhodách;

Obzvláště pak vědětí dávají,

Že s pěti sty helem osobně Vám

V tu dobu táhnou na pomoc.

Hrabě (pro sebe).

Co slyším?

Král.

Pomoc jejich vděčně přijímám,

A v té ochotnosti vidím důkaz

Lásky jejich o to patrnější,

Oč já méně nadíti se směl,

Žeby v ten čas přijít mohli k nám.

A kdy myslíte, že králové sem

Dorazí?

Rožemberský.

K čemu odhodlá se pán můj

Královský, nemeškaje vykoná.

Chystal se hned po mně k odjezdu

A já sveden křivou pověstí

Hledaje Vás na mezi Normanské

Zajel jsem si dva dni nejméně.

Král.

Pohyby nepřátel nám velely spěchat

Z Normandie k městu hlavnímu.

(K Dofénovi.)

Než, Doféno, uveďte sem Jutu,

Choť svou rozmilou, by slyšela sama

Návěští o příchodu královského

Otce a bratra svého.

Dofén.

Milerád!

(Odejde.)

§.

Rožemberský.

Krále svého dceři milostné

S potěšením jeho slovo vyřídím.

Král (sejde s trůnu).

Andělská to dušinka a rozkoš

Domu našeho a srdce všech!

Málo která cizí nevěsta

Pařížanům se zalíbí: než Juta

Získala sobě přízeň obecnou.

Rožemberský.

Naši Čechové i Moravané

Milují také markrabini Blanku,

Vaši dceru vznešenou; na rukou

Nosili ji.

Hrabě (rozpačité).
Dovolte, králi, bych šel . . .

Král.

Strpení, můj bratře rozmilý!
Budte s námi svědkem radosti
Naši Dofěnky.

Hrabě (k sobě).
O mučení!
Česká krev ta mi rozpěňuje žluč.

9.

Juta (přehvátá s Dofěnem).
(Ku králi.)

Díky vzdávám Vaší Milosti,
Že mne činíte zpráv utěšených
Účastní!

(K Rožemborskému.)

I zavítejte šťastně,
Krajane šlechtný! Kdy a kde jste posléz
Viděl mého královského otce?

Rožemborský.

Dnes desátý den, co na sněmu Praž-
ském

Stavům oznámil, že pojede k Vám,
Vroucí byla jeho slova: »Půjdu,
Pravil, »na pomoc svým přátelům,
A budu hájiti děti dcery své!»

Juta.

Dobry otce!

Hrabě (k sobě).

Hájiti nás bude slepec!

Rožemborský.

Jeho tklivé slovo a zároveň
Prohlášení markraběte Karla,

Že se s otcem králem vypraví,
Dojalo mocně stavův veškerých.
Mladé rytířstvo se prohlásilo
Jednohlasně, že krále doprovodí.

Juta.

Česká země vždycky reky rodila!
Její kronika mi vnukala vždy
Vděk a lásku k tomu národu,
Z něhož vyšli moji předkové.

Hrabě (pro sebe).

Arciť! vévodové od pluhů!

Juta.

Moje máti často mi vyprávěla,
Co za ni podnikli Čechové.

Rožemborský.

Ze zpanilého srdce vykvětlá ta
Slova zvěstují krajanům, a ta jich
Roznítí, že Vašemu rodu rádi
V oběť přinesou své životy!

Juta (ku králi).

Y pánu Rožemborském znejte, králi,
Výkvět panstva českého; jeho domu
Vladař první stojí u trůnu.

Král.

Blaz: králi, kteréhožto trůn
Podporují sloupy takové!

Rožemborský:

Na základech práva a lásky lidu
Stojí nejpěvněji trůnové.
Kyne-li dobrý král, pak nejen rytíř,
Cely národ chvátá k oběti!

Hrabě (k sobě).

Ó ten vrončí český vlastenec!

Juta (k Rožembereckému).

A co dělá staroslavná Praha,
Mého dětství jasná kolébka?
Její obraz žije posavad v mé
Paměti! ano ve snách často vídám
Velebné té matky stověžatý
Diadem a svaté na Hradčanech
Pomníky, pod hájem Petřínským
Střibropěnné Vltavy zrcadlo, dál
Zlatostkvoucí báně Vyšehradu!

Hrabě (pro sebe).

Dětská fantazie v Paříži!

Rožemberecký.

Praha roste a bujně rozkvítá a
Z lásky k dceři nezapomenuté
Alžběty na výpravu naši sem
Dobrovolnou berni podala.

Král.

V času velmi truchlivém jste, pane,
Velikou nám útěchu spůsobil.

(K Jutě.)

Nyní, vy dceró drahá, čiňte, co
Dobré hospodyně přísluší.

Dofěn (k Rožembereckému).

Přijměte vděk, pane z Rožemberku!

Rožemberecký.

Milostmi mne obhrnujete.

Hrabě (k sobě).

Jaké pokloňkování s barbarami!

Juta (k Rožembereckému).

Následujte mne; já vykáži vám
Obydlí.

(Odejde s Rožemberekem.)

Král.

Dofěnc, dohledněte
Ku příkopům!

Dofěn (odejde).

Král (k hraběti).

A vy bratře, spějte
K vojsku, úkolu svého pamětliv
(Odejde.)

10.

Hrabě (sám).

Přijde tedy slepý hrdina —
A s ním přijdou čeští rekové!
Pomohou nám bít se v poli a hned
Světlem chlubit se budou, že nám
Dobyli vítězství! ba směle řeknou,
Dokud nepřišli, že my coufali jsme.
Napořád! — Nikoliv! já nedopustím,
Aby mou mi stenčili zásluhu! —
Potřebí jen, bych je od bojiště
Odstranil. Ale jak? — V duchu mém se
něco
Míhá! — Dobrá! — Nadarmo já neznám
Povahu Pařížanův! Tak! tak! — tak!
Sláva bude má — a celá má!

(Odkvápí.)

Opona spadne.

Jednání druhé.

Komnata hraběte z Alençonu.

1.

Hrabě (nepokojně přejde komnatu).

Komoří.

Valchář vně se hlásí.

Hrabě.

Ať jen vstoupí!

Komoří (odejde).

Hrabě (sám).

Pařížský mi pomoz chytrák! chytrák—

A nic horšího? Ej kdo se ptá zde

Na mravy? poctivému hlupáku lpí

Duše na jazyku! upřímný

Užití se nedá k ničemu! —

Styděl bych se ovšem, kdyby svět

Věděl, jakého mám proti sokům

Spojence! — Hru nebezpečnou hrám —

Zjeví-li se moje nástraha?

A — kdo opovází se proti mně

Pozdvihnouti hlasu? — A snad valchář

Sám mne vyzradí? — Toho upoutám

K sobě pevně! za zpropitnou chlap ten

Půjde za mne třeba do pekla!

A kdyby vyceknouti chtěl mé jméno

Padouch ničemný, vždy najdu zámek,

Který ústa mu zavře na věky.

2.

Foulon (třívorně ohločen vstoupí).

Moje služba Vaší Vznešenosti!

Hrabě.

Něprodlel jste!

Foulon.

Jak bych váhal

Po takovém pozvání! Ta čest!

Hrabě.

Slova spořte! chvíle kvapí! Obec

Má vás potřebí!

Foulon.

Mne obec? Mne?

Hrabě.

Ty dni sem přitáhne pět set Čechův!

Foulon.

Neděste mne, hrabě! pět set Čechův?

Hrabě.

Poněkud jsou naši přátelé!

Foulon.

Ovšem jejich král a jeho syn!

Prince Karla my jsme vychovali!

Ale český lid! ten dřepí jen

V lesních doupatech a žaludy jídá

Jako vepř, a najde-li kde dítě,

Sní je, jako na pospasy.

Hrabě.

Možná!

Foulon.

Za ušima mají rohy,
Oko jedno v čele! : . . .

Hrabě.

Dobře! dobře!

Slovem, chcete říci, nehodí se
Do Paříže! Nuže aby sem
Nevešli, vy překazíte.

Foulon.

Já?

Já bych zahnatí měl ty lidožrouty?

Hrabě.

Chytrost vaše toho dokáže.

Foulon.

Vy mi příliš lichoťíte! nevím . . . .

Hrabě.

Napovím vám! Ani král ani já
Čechův vystát nemůžem: oni sami
Ku pomoci nám se vtírají.
My bychom jich rádi s krku sbyli:
Ale — jaksi — pěkným způsobem.
Víte — co zde pěkným nazývám?

Foulon.

Snad se

Dovtipím! V Paříži pěkným sluje
Vtipné, chytré, obratné.

Hrabě.

Uhodl jste,

Co bych rád! Tak tihodíme k cíli!
Co jste dříve po mé první zmínce
O Česích byl prohodil, to způsob
Nejlepší! Tak Čechy malujte svým

Dobrodruhům! s chutí sebe
Šerednější ohavnosti na ně
Vymyslete! haňte, stupte je
Po všech hospodách a tržištích!
U bran srotte lid a mládež bujnou,
Křičte, aby zůstali před městem,
A vejdou-li předce, vy je v posměch
Uvedte, ať jim se brzy bydlo
Mezi námi znechutí, a sami
Omrzeli domů odjedou!

Foulon.

Žasnu nad úkolem nebezpečným —
Zoufám nad vyvedením! pronárod
Netesaný nedá s sebou hrátí.
Kdyby zde bylo tolik Špaňhelův,
Vlachův, Angličanův, nebo naší
Krve náhodou Vám nemilé,
Pěkně bych je odsud vystrnadil:
Ale česká srst sebe lepší vtip
Setřese, a běda poštivácku,
Který by se octnul u tlapy
Těchto nedůtklivých medvěďův!

Hrabě.

Zmýlil jsem se tedy ve Vás!

Foulon.

V čem?

Hrabě.

V pověsti o vaší chytrosti,
Která po Paříži vyhlášena! —
Zdráháním lehčíte sebe sám.

Foulon.

Jindy bych se nezdráhal veselé
Dobrodružství takové by po mé
Chutí bylo: ale . . . Čechové . . .

Hrabě.

Bez vrtochův! znáte úmysl můj.

Zlato osvítl Vám vtipu tmou!

(Foulonovi podá sáček s penězi.)

Za službu se štědřeji odsloužím.

Foulon (vezme podávaný sáček).

Seč budu, učiním: ale jestli oni . . . .

Hrabě.

Chtějte jenom! vám je všechno možno!

Ale — ať se nikdo nedoví,

Že jsem já to vám byl poručil!

Všecko dělejte, jako po své vůli!

Rozumíte?

Foulon.

Jak bych nerozuměl?

Budte bezpečeni; já od jakživa

Všecko po své vůli dělávám!

Hrabě.

Jak vám líbo, mluvte o Češích:

O něm mlčte!

(Odkvapí.)

Foulon.

Spolehněte na mne!

3.

Foulon

(po malé přestávce sám popocházeje).

Trne mi mozek! — Hrabě z Alençonu

Pletichy přede proti přátelům! —

A kde ví? snad rovněž také dostal

Od Angličana pěkný halafanc,

Jako já od pana z Warwika? —

Dvěma pánům sloužití prý nelze!

Hloupé přísloví! Pán z Alençonu.

Na dvě slouží: bratru na oko a
Strýci Anglickému podtají!

Proč by jinak na Čechy mne štal? —

Mistru svému místa nepostoupím.

Na dvě strany pěkně také já

Valchovati dovedu. — O valcho

Moje o dvou složeních, ty budeš

Výnosnější, nežli byla stará,

Kterou veselé jsem prohýřil! —

Pěkná pravidla mi dal pan maršál:

Mluv — a — mlč! — Ó mluvití je mi

rozkoš

Tam, kde obyčejný hlupák mlčívá.

Mluvití budu nemalované lži

O těch českých medvědích, až je

Svrběti bude kůže huňata! —

Mlčeti bývá ovšem těžší věc!

Ale který zloděj mistrný

Svého kumpána by prozradil?

Skryji pana hraběte tajemství

Ze vděčnosti, že mi jinde vůli

Milostivě propůjčiti ráčil.

Oběma něco k vůli udělám:

Panu Warwiku i Alençonu.

Dřív ale na příkopech našim něco

Pošeptám a u brány pak poštvu

Na Čechy vtipem bujné bosáky.

Při vůli té panské vždy buď ale

Vůle má; tu vázati si nedá

Foulon. Ať si páni o sebo hrají:

Já si zahrám o ně! Jeden z nich

Prohrá: já pak s druhým zvítězím!

S chutí do valchy — tam na příkopy!

(Odskočí.)

Kabinet krále Filipa v Louvru.

4.

Král Filip (sám).

Chvíle utěšené jsem neměl posud,
Co má hlavá nosí korunu!
Můj lid nese těžké břímě války!
Plach se dívá na své spáleniště
Rolník a vida svou žeň zadupanou,
Trápen hladem nepřitele klně
Zoufalý, a se domnívaje sprostě,
Že ho úmyslně bez obrany
Necháváme, klně snad i mne! —
Pomstím se však nad lupičem svým!
Pomstu stejně krutou přísahám!
Vtrhnu-li do Ponthivska v jeho panství,
Ohněm i železem je poplením,
Aby zkusil rovný války plat
A lid jeho aby proklel také jej!

5.

Dofén (vkročí).

Na překážky vrazilo posléz valův
Kopání. Lid reptá na ně; jsou pryč
Na svobodu obce záloha.
Měšťanstvo se vesměs nyní zdráhá
Postoupiti pole a zahrady.

Král.

Hořkne mi ta zkušenost! ach nelze
Bezpečít se na lid v neštěstí!
Jeho mysl sem a tam se hýbe,
Jako třtina větrem kláčená!

Dofén.

Veškeren lid zlý není; částka větši.
Dobrá jest: jen lichý strach je svodí,
Aneb zrádce tajně najatý.

Okamžité nedorozumění
Pomine snad, jestli příslibíme
Jměteliům příslušnou náhradu.

Král.

Nerad sahám na osobní práva:
V nutné době ustupuje ale
Právo jedněch bezpečnosti všech.
Vyhovíme osobám i obci.
Ať se postoupených statkův cena
Každěmu, jak sluší, odhadá:
Náhradu zaručíme úpisem.

Dofén.

Tímto rukojemstvím doufám, že
Nevole měšťapstva se ukojí.

6.

Juta (v radostném pospěchu).

Novina utěšená, můj Milost-králi!
Sotva že jsem v jizbu hostinskou
Doprovodila pana Rožemberka,
Zvenčí zaznívaly podkovy:
Povylhlédnu a spatřím rytíře
Dva, a jeden z nich jest otec můj!

Král.

Možná-li, král český zde by byl?
Vyjděme jemu vstříc bez prodlení!
(Chec vyjít.)

(V tom se otevrou dvěře a Jan slepý vstupí
u prostřed pánů z Rožemberka a Klimberského.)

Juta.

Drahý otče!

Dofén.

Královský můj tosti!

Král Filip.

Jaké utěšené překvapení!

Dofěn a Juta

(z obou stran před králem Janem kleknuvše ruku mu líbají).

Jan.

Žehnám Vás, mé drahocenné děti!
Šerou záclonou jsou zahaleny
Oči mé a vaše podoby se mi
Zamyhují jenom jako milý
Obživený sen z let minulých:
A předce nebi děkuji, že jsem u Vás
A ruce kladu na vaše temena! —
Vstaňte, moji milí, radujte se!
Nevidom já našel cestu k Vám!
(Obejme Jutu a Dofěna.)
A kde je král? jeho hlas já také slyšel!

Král.

Zde jsem!
(Přistoupiv obejme krále českého a vezme ho
pak za ruku.)
Vítejte! ku podivu!
Přiletěly jste Vaše Lásky k nám?
Patu svého posla stíháte.

Jan.

Můj syn se třemi sty rytířův
K Normandii zaměřil; já zrovna
Ku Paříži. O to byla kratší
Cesta moje.

Král.

Nenadáli jsme se
Vašeho příjezdu a myslili, že
Domov Vás. neb říše zdržuje.

Jan.

Nyní zahálíme: ne tak vloni.
Šest udatných sousedův nám válku
Opovědělo. Král Kazimír

Nejprvé se na nás vyřítíl.
My jsme ale z Moravy mu cestu
Ukázali do Krakova a tam jej
Zavřeli, že se jemu zastesklo;
Posléze mi ukázal, že by chtěl se
Bíti se mnou sám druhý: já svolil
Pod výminkou, aby očím svým
Záclonu podobnou udělal.

Král.

A král polský pozvolil?

Jan.

Žert můj
Kazimíra udobřil: an sám pak
Ukojil boječtivé sousedy.
Po tak vydařeném dobrodružství
Letos doma pokoj máme, a tudíž
Bez péče jsme vyjeli ze země.
Dvě stě rytířův mne provázejí:
Jsou ale posud před branou: krom
nás dvou
Nikoho pustiti nechťi do města.

Král.

Nedivte se, Lásky Vaše, lid
Náš je postrašen a zrady se bojí.
Stráži u bran nařízena přísná
Bedlivost: však syn můj všecko napraví.

Dofěn.

Bez prodlení opatřím vjezd volný
Městem na hrad českým rytířům.
(Odchází.)

Jan (za Dofěnem).

Učiňte libost našincům;
Rádi by krásnou Paříž viděli.

(Ku králi.)

Markrabíně Blanka, vaše dcera,
Líbá vaši ruku otcovskou.
Rádi byli bychom ji vzali s sebou:
Čas ale ku prospěchu pobízel.

Král.

Věděti že je zdráva a mila Vám,
Srdeci mému jesti mocnou útěchou.

7.

Komoří (přišel hlásí králi Filipovi).

Plupa lidu shluklá před zámek
Poděšena vypravuje, že prý
Angličan útok strojí na město.

Král.

Hned se lidem ukáží!

(Ku králi Janu.)

Dnes mi

Není přáno dlíti s Láskou Vaší!
Odpočňte po unavení.
Vyšli k Vám sem Jutiny jaré kvítky,
Vnuky své i vaše; potěšte se
Prostosrdečným jejich štěbetem.
Já lid upokojiv k vojsku dohlédnu:

(K pániim českým.)

Libo-li, pánové, mne provodte!

(Rožemborský a Klímborský s králem Filipem
odcházejí.)

Jan (za králem Filipem).

Nezapomeňte však, že do pole jsmé
Přitáhli. Moji Čechové jsou Ivové,
Vidí-li u sebe svého krále.

Král (ohlédne se).

Na shledanou, králi rytířský!

(Odejde s pány českými.)

ČIT. KN. III.

8.

Juta.

Pohovte si u nás, drahý otče!
(Pošoupne seali ku králi Janu.)

Jan (sedne).

Spokoj se, má dcero, několik
Chvillemi; krátké nám jsou vyměřeny
Slasti domácího pokoje.

Juta.

Neduh očí nedovolí vám jeti
V pole.

Jan.

Nejsem docela nevidom;

Vidímť očima svého komonstva.
A že jezdiť mohu, důkazem
Jízda moje z Prahy sem; anobrž
Ve válce je slopý jenom ten,
Kdo byl jak živ boje neviděl.

Juta.

Vy se povznášíte nad svůj osud:
Jiným byl by velmi tesklivý.

9.

Komoří (přiváděje mladé prince).

(K Jutě.)

Výsosti, král vyslal oba prince
Filipa i Karla sem, by Milost-
Pana děda z Čech přivítali.

(Odejde.)

Filip.

Milost-pane děde, vítám vás!
(Políbí ruku králi českému.)

Karel.

Já vás také vítám, milý děde!
(Líbá též ruku králi českému.)

Jan.

I vy, jonáci, mi vítejte!
Postavte se oba vedlé mně!
Filip na pravo a Karel na levo!

(Olmátá hlavu Filipovu.)

Filipe, ty rameno mi skoro
Přesaháš! a ty Karle, jako štípek
Vyrůstáš!

Filip.

O kdybych byl jen málo
Větší, táhl bych s vámi do boje!

Juta.

Znáš-li povinnosti rytířské?

Filip (odšikává).

Boha ctíti,
Ctnostným býti,
Slabé hájiti,
Sebe zapřítí.

Jan.

Výborně! a máš-li také zbraň?

Filip.

Meč mám, ale jest jen dřevěný!
Štít mám také, ale kožený!

Karel.

Já mám také zbraň i odění.

Filip.

Častěji se spolu potykáme.

(Za jevištěm hlasy.)

Medvěd! Medvěd!

Jan.

A kdo vítězí?

Karel.

Ach můj bratr; on je silnější!

Filip.

Ale pane děde, povězte nám,
Jak se děje, že král anglický
Také náš je strýc a předce hubí
Naši vlast a bije lid?

Jan.

Mé dítě,

Sejdeš-li se jednou s anglickým tím
Strýcem, dej mu sám tu otázku:
Uslyšíš, co na ni odpoví. —
Živý cite práva, prstem božím
V srdce nezkažené vepsaný,
Ty svým pouhým hlasem zahanbujš
Křivosoudné světa stolice!
Skoro bychom v radu měli děti
Povolati; jejich smysl pouhý
Rozřešil by někdy lépe práv,
Nežli samolibá moudrost naše!

Venku hlasy:

Češi z města ven! Hoj, medvěd! med-
věd!

Jan.

Slyším zvenč! hluk!

Juta.

Jakýsi šramot!

Nevím sama, co to znamená.

*(Vstane.)***10.***Komoré (přijde, tajně k Došence).*

Výsosti, lid na českého šaška
Hrubě pokřikuje.

Hlasy (venku).
Medvěd! Medvěd!

Jan (vstane).

Co to jest?

Juta (ke komořinu).
Ať vůdce hradní stráže
Učiní, co opatrnost velí.

Komořtí (odejde).

Jan.

Povězte mi, co hluk znamená?
Netajte mň ničeho.

Filip (odběhne k oknu).

Juta.

Nemilá věc!

Filip.

Totě shon a lidu chumelení!

Hlasy venku.

Chachacha! medvěd! Foulon medvěd!

Jan.

Venku smích se ozval. Bezpochyby
Šašek mňj cosi veselého prohodil.

II.

Dofén (rychle přichází).

Buďte bez péče; lid rozprehnul se.

Jan.

Co se dalo?

Dofén.

Promiň Vaše Láska
Překypěnou bujnost mládeže!

Lid poškádlil šaška vašeho,
Ten ale chytrým rozmyslem hluk lidu
Na veselou stránku obrátil.

Jan.

Ó ten kumpán veselý vynajde
Notu hned ku každé písničce!
Já ho našel ondy v Kutné Hoře,
Když tam učil Němce z jedné mísy
S Čechy jísti hrách; on dovedl věru,
Co by jiným nemožné se zdálo.
Nic ho neuvede ve zmatek.
Tisíc obmyslův má za ušima,
Ve kotrbě šprýmův bez počtu,
Na jazyku mu květe sůl a pepř;
Hrdopýškům sype čemeřici,
Až jim vykýchá se mozek zdrav.
Nevinného žertu nekazí,
Dobré myslí kuřeti neublží,
Jen na potměšilé poušť střely,
Rýpáčkům rolničku zavěsí.

Dofén.

Tak i zde příhodně vyhověl
Světoznámým našim čtverákům.

Juta (ku králi Janu).

Srdečně jsem tomu ráda, že s ním
Užijete bodrou kratochvil.

Jan.

Nechť on mi okoření v hod:
Někdy ale kopa vybraná
Mne též na vidličku nabírá.
Ondy povídal mi: Zajíc jednou
Žaloval Perunu, že mu ježek
Leza do hnízda jeho malých píchá.

Ježek zapíraje vinil zajíce,
 Že naň často vyšklebuje zuby.
 Perun rozhodl: Oba užlvejte
 Svého práva! Zajíc v poli svém
 Bylinou a lupením se živě
 Ujmu neučiní ježkovi.
 Ježek bydle v děrách podzemních
 V okolí sežírej hmyz a hady:
 Do zajíce bodly nepíchej!
 Tak buď věčný pokoj mezi vámi.

Karel.

Hezká báj!

Filip.

A moudrý rozsudek!

Juta.

A kam zaměřoval bájky brot?

Jan.

Šašek mi je vhodně vložil, říka:
 Žoldnéři a havěťové z říše
 Do Hor Kutných tebou povolani
 Sousedům Malínským pošlapali
 Hrách a z pole vytahali křen.
 Bylo patrno a známo, odkud
 Škoda: ale škůdci zapírali.
 Malínští na tebe žehrají,
 Že prý Horským hostům nadřúješ.
 Králi, buď Perunem! nejen hostův
 I domácích opatruj a chraň!

Dofěn.

Dobrá báj a smělé naučení!

Jan.

Šašek učil mne vtip český znáti,
 Jež já dříve dosti necenil.

Juta.

Povahu českou máš má oslavená
 Přípodobňovala ku granátu;
 V kamenu tom českém spatřovala
 Svého lidu pevnou vůli, světlý
 Rozum a krev srdce ohnivou.

Jan.

Moje chlouba jsou teď moji Češi!

12.

Rožemberský (přikvapiv s *Klimberským*).

Králi pane, tábor anglický se
 Hýbe; s jedné strany strojí útok
 Na město, a zároveň se obořili
 Na zástupy hraběte z Alençonu!
 Na poříčí pětka počíná!

Jan.

Přiveďte mi kůň! Naše rytířstvo
 Ať je vzhůru! Odrazíme zhoubce
 Od města, a poženem ho tryskem
 Za moře! Naše heslo: Sláva!

Rožemberský a Klimberský.

Sláva!

(Odkvapí.)

Opona spadne.

XLIX. EUGEN K. TUPÝ (B. JABLONSKÝ).

(Nar. 1813.)

Tři doby v zemi České.

I.

Byl jednou čas, kde krásné Čechův jméno

Tak slavně znělo v uších národův,

Že od celé Evropy bylo ctěno

Co jméno rekův, chrabrých vojvodův.

Byl jednou čas, kde každý hrdým býval

Tím krásným, slavným, mocným jmenem Čech;

Kde České vlasti syn se honosíval,

Že ctitelům jest věd a uměn všech.

Byl jednou čas, kde sladké slovo české

S výsosti trůnu slavně znívalo,

Kde slovo to v harmonii nebeské

V palácích knížat se ozývalo.

Tenkráté cítil Čech, že Čechem jesti,

Tenkráté hájil kmene svého čest,

Tenkráté květlo v zemi Lvově štěstí,

Jemuž lze jen při lásce k vlasti kvést. —

II.

Však ten čas minul. Nepříznivá doba

Nastala jest Českému národu,

Sil jeho mravních zmocnila se mdl'oba,

On klesl sám v duchovní porobu.

Čech přestal vlast svou matku milovati,

On sebe sám přestal si vážiti;

On přestal na své otce zpomínati,

Jich hodným být přestal se snažiti.

Čech zapřel vlast, i krev i mluvu svoji,
 On z domu vyhnal bůžky otcův svých;
 On s cizincem se v řeči, mravu pojí,
 A odříká se bratrův pokrevních.

I zatmělo se slunce České vlasti,
 I zaplakal tu její genius,
 Ze země prchly národní vše slasti,
 I prchly sbory slavných Českých Mus.

Ó což tu želel vlasti věrný citel
 Uplynulých těch zlatých v Čechách dob!
 Ó což tu truchlil pravý lidu přítel,
 Vida, an národ v mrzký klesá hrob! —

III.

Však ajhle! „Vzhůru“ volal anděl Páně —
 „Povstaňte z hrobu!“ trouba jeho zní —
 „Vyjasněte se, chrámův vlasti báně!
 Spěj, národe, k slavnosti vzkříšení!“

Tak lásky k vlasti anděl slavně hlásá,
 A hle tisíce z hrobův vstávají;
 Z nich všeliký, že opět živ jest, jásá,
 A všickni Pánu díky vzdávají.

Duch arciotcův v zázračné své síle
 Oživuje vše vlasti končiny,
 Radostně zní tu: Vstalt jest této chvíle!
 Z úst obětníkův, v chrámě otčiny.

Nuž, vstaňte všickni, jižto posud spíte;
 Dennice vzešla — jitřenka se rdí —
 Slavíci pějí — aj, proč ještě dlíte?
 Hana tomu, kdo byl by poslední!

Ó žijte, bratří! národu zas svému,
 Nebuďte mrtvi jeho údové,
 Přihlaste zas se k matce své a k němu,
 Co věrní bratří, věrní synové.

Svůj jazyk ctěte, zvyky své a práva,
 Dokažte skutkem, že jste Čechové, —
 A vlasti naší opět vzejde sláva,
 Kterou se stkvěli slavní předkové.

Duchu světa.

Tajen jsi ty oku smrtelnému,
 Duchu světa! srdce přírody!
 Zjevuješ se však přede tvoru mdlému,
 Skoumá-li jen tvoje výplody.

Tebe vidím, když se na východě
 Purpurová brána otvírá;
 Když tvé oko v krystalové vodě
 Na obraz tvé tváři pozírá.

Tebe vidím, když tu v lidském těle
 Velebná se duše zjevuje;
 Když sok libá svého nepřítelě —
 I když láska lásku celuje.

Tebe slyším, v oblačném když moři
 Hrůzoplodný hlahol hrochotá;
 Když se skály, hory, země boří —
 I když slavík hájem klokotá.

Tebe slyším, když tu moudrost hlásá,
 Ctnosti hlas když se tu ozývá;
 Slyším tě, když rozkoš lásky jásá,
 I když svobody zpěv zaznívá.

Tebe cítím, když se srdce mého
 Nadpozemský plápol zmocňuje:
 Když tě vidím, slyším přítomného,
 Cítím tě — a cit mne zbožňuje!

Máj.

Sličný máj
V luh i háj
Život leje;
Vše se hýbá, vše se směje,
Všude rozkoš, všude ráj!

Doliny,
Roviny
Kryje kvítí,
Na ně zlaté slunko svítí
S jasnomodré výšiny.

Všelek roj
Letě v boj,
Plesně bzučí,
Tu brav skáče, tam skot bučí;
Pastýř zkouší zvučný stroj.

Kamkoli
Po poli
Oko točím,
Veselost a plesy zočím,
Život vidím na roli.

Ptáčkové
Hlásky své
Vydávají,
Potůčkové klokotají
S nimi písně májové.

Květnice,
Štěpnice
Vůni šíří,
Stydlivě se růže pýří,
Jak nevinná dívčice.

Dívky, aj!
Dokud máj,
Viňte věnce

Z jarních růží pro mládence;
Rychleť prchne máj i ráj.

Vojenská píseň.

Vzhůru, bratři! zbrojme páže,
Král a láska k vlasti káže,
Doba k boji zve;
Déle, déle nemeškejme,
Ruče hedra opásejme
K spáse vlasti své!

Trouba volá, prapor věje —
Nechť se zdrahá, nechť se směje
Plémě váhavé!
Pevně, pevně v slibu stůjme,
Mužně vůdce následujme
K spáse vlasti své!

Boj se blíží, boj se blíží!
Brzo spadne, co nás tíží —
Břímě hubivé;
Z boje, z boje květe sláva!
Chrabře chraňme svatá práva
K spáse vlasti své!

Nuže! zhoubcův svýchl se chopme,
V proudu vlastní krve stopme
Škůdce žiznivé;
Rychle, rychle mečů tasme,
Věrně krále svého spasme
K spáse vlasti své!

Vojinovo loučení.

Červánek se ukazuje,
 Brzy rána udeří;
 Vzhůru, vzhůru, má matičko!
 Chystejte mi snídaníčko!
 Vlast' mi chystá večeři!

Děkuji vám, má matičko,
 Za mateřské vedení;
 Jestli se už nenavrátnm
 A vám lásku neodplatím,
 Pánbůh vám ji odmění!

Děkuji vám, můj tatíčku,
 Za otcovské starosti;
 Jestli v bitvě nezahynu,
 Dočkáte se na svém synu
 V krátkém čase radosti!

Připněte mi šavli k boku,
 Ostruhy sem na nožky!
 S bohem buďte, moji milí!
 Krásný jest ten kabát bílý
 S červenými výložky!

Už se slunce ukazuje,
 Brzy rána udeří;
 Rychle, rychle, má matičko,
 Dejte mi jen snídaníčko,
 Král můj dá mi večeři.

Vlasti a tobě.

Jako krajina nebeská
 Jestí krásna moje vlast';
 Vlast' a Ty, ctná dcero česká!
 Jediná jste moje slast'.
 Vás co duši svou miluji,
 Vám život svůj zasvěcuji;
 Heslem mým buď v každé době:
 •Vlasti mé — a tobě!

Byť i krutost losu mého
 Srdce moje trhala;
 Byť i zbraně všeho zlého
 Na hlavu mou vrhala —
 Pod praporem lásky dvojí
 Se silou se síla spojí,
 Bych neklesnul v této zlobě
 Vlasti své — a tobě!

Kamkoliv mě v šfré zemi
 Povolá kdy osud můj,
 Pod nebem i mezi zděmi —
 Vlasti syn a přítel tvůj!
 Váš jsem všude s tělem, s duší,
 Čestnému jak Čechu sluší;
 Všude žít chci ku ozdobě
 Vlasti své — a tobě!

Až pak někdy mně též máti
 Chladné lůžko ustele,
 Až budu už objímati
 Posledního přítele;
 Až se zrak můj trhat bude,
 Jazyk můj až vlády zbude —
 Ještě vzdychnu ve své mdlobě
 Vlasti své — a tobě!

I až v zemi nejmilejší
 Klidně budu spočívat,
 Až ni druh můj nejvěrnější
 Nebude můj kámen znát;

Až tam na mé hrobce prosté
 Polní kvítí s travou zroste —
 Budu žehnat ještě v hrobě
 Vlasti své — a tobě!

Modlí se panna.

Jak tu přepokorně klečí
 Před tím svatým obrazem —
 S tou tajemnou oka řečí,
 S tím ctné duše výrazem!

Její duše lilijová
 V srdci slunce světa dlí;
 Její oči jsou dvě slova —
 Jimž jen Tvůrce rozumí!

Harfa jesti srdce její
 S krvavými strunami;
 Ústa její žalmy pějí
 Hlubokými vzdechami.

Oč tu asi nebe prosí?
 Jakáž svírá ctnotu strast?
 Ach! což její oči rosí?
 Modlí se snad za svou vlast?

Ticho, ticho, bouře divá!
 Neruš tento svatý chrám;
 Klekni, noho krokův chtěvá —
 Zde se modlí Seraf sám!

Obletujte, geniové!
 Nedejte ji rušiti;
 Slete, mladí andělové,
 Učte se tu modlití!

L. VÁCLAV VLAD. TOMEK.

(Nar. 1818.)

Král Otakar II.

Přemysl Otakar II. počal hned od nastoupení panování svého nad Čechy pracovati o nové zvelebení moci královské, tak jakož toho času i v zemích na západě Evropy usilovali o to někteří slavní panovníci, směřující hlavně k obmezení přílišných výsad šlechty a utvoření mocnějšího stavu městského.

Král Václav umřel byl náhle, když se za loveckou zábavou zdržoval v lesích u Berouna. Dvořané, kteříž právě byli okolo něho, jsouce věrni Otakarovi, tajili nejprv jeho smrt, a odvezli jej, jakoby nemocného, na hrad Pražský, oznámivše zatím Otakarovi spěšně o skutečné smrti otcově. Mezi tím povolali na hrad ve jménu zemřelého krále všechny ty, kteří od času války mezi

otcem a synem obdrželi statky korunní v odměnu za pomoc. Když přišli, vstrčeni jsou do vězení, a v něm držáni na tak dlouho, až Otakar, spořádav spěšně záležitosti své v Rakousích, přijel do Prahy, a vstoupil v panství bez překážky. Tu byl nad uvězněnými učiněn soud, i nebyli prvé propuštěni, než když statky, nepořádným způsobem nabyté, zase navrátili koruně. Boreš z Risenburka, nejvyšší komoří, jenž byl starému králi k rozdávání takovému radil, ssazen jest s úřadu, a na některý čas uvržen do žaláře. A však Otakar i nad to všelike statky, už prvé zastavené od předešlých králův a knížat, během panování svého zase vyplatil, a sesílil tím korunu způsobem dávno nebývalým.

Přemysl Otakar II. byl muž osobní povahy ušlechtilé; byl pobožný a spravedlivý, uněje přísnost pojiti s mírností; miloval vědy a umění; ku poddaným svým, jak v Čechách tak v zemích německých, byl stejně laskav, a obzvláště rád ujímal se chudých a utištěných proti mocným a vznešeným; a však poněvadž hned otec jeho Václav tak náramně sobě liboval v obyčejích německých, bylo i vychování Otakarovo nejvíce německé, a protož i on, jinak otci svému na mnoze nepodobný, oddán byl rozličným předsudkům rytířstva německého; přílišně miloval zevnitřní lesk, a bažil po rozšíření říše své; ve správě však vnitřní málo sobě vážil slovanských řádův a povahy svého národu.

Hned po uzavření pokojné smlouvy s králem uherským Belou dal se pohnouti, k nastoupení tažení křížového, ne do země Kana-nejské, nýbrž ku podobnému, jakých knížata německá mnoho vykonali proti Slovanům Polabským, podmaňující je sobě pod zámlínkou obrácení jich na víru křesťanskou. Slované Polabští vzdychali tehdáž všichni už v porobě; ale na východu od nich při moři Baltickém zůstávali Prušané, malý národ kmene litevského, ještě v pohanství. V sousedství jejich usadili se rytíři řádu německého z Jerusalema, a usilovali o obrácení jich a podmanění panství svému. Král Otakar táhl rytířům na pomoc, k němuž přidala se i některá knížata německá. Maje vojska 60.000 mužův, vtrhnul v zimě do Prus, když veliké řeky v těch krajinách byly všecky zamrzlé a nebránily jeho pochodu (1255). Tedy vtrhli křesťané až do svatého háje pohanův v místech, kdež svatý Vojtěch někdy byl umčen, posekali zasvěcené duby a spálili obrazy bohův jejich;

potom pak porazili Prušany v bitvě veliké, tak že všichni nej-
přednější z lidu, uleknuvše se, dali se pokřtiti. Král Otakar vy-
stavěl tu slavné město Kralovec čili Koenigsberk, a měl se ku
pokřtěným laskavě, ale tím více utiskovali je pak rytíři řádu ně-
meckého, jimž bylo panství nad nimi odevzdáno.

V očích knížat německých oslavil se Otakar tímto tažením
velice; i poněvadž nedlouho na to Vilém hollandský, císař proti
Konrádovi IV. zvolený, umřel (1256), chtěli Otakara povýšiti na
trůn císařský: a však on důstojenství tohoto, tehdáž víc nebez-
pečného než užitečného, přijmouti nechtěl. Pročež zvolili Richarda
Kornvallského, bratra anglického krále, ježž i Otakar uznal za cí-
saře (1257), a Richard potvrdil jemu držení zemí nabytých po
Fridrichu rakouském.

Ve válce, která mu toho času vzešla z rozepří s knížetem
bavorským, vedlo se zbraním jeho zle, poněvadž, málo sobě váživ
nepřítele, vypravil proti němu vojsko příliš slabé, kteréž s velikou
ztrátou na lidech se vrátilo; i musil učiniti pokoj s prospěchem
nepřítele (1257).

Tím slavněji bojoval brzy na to ve válce na novo vzniklé
s králem uherským. Zdvihl Bela IV. válku proti Oldřichovi a Filipovi,
vévodám korutánským (1259), slíbiv prvé Otakarovi zachovati s nimi
pokoj, poněvadž byli příbuzní krále českého. Tu se pozdvihli proti
Uhrům Štyrané, stěžující na mnohé utiskování, kteréž trpěli pod
panstvím jejich, a žádali krále Otakara o pomoc. Otakar maje
nové ono nepřátelství s Belou, vyslyšel jejich žádost, a přijat od
celé země za vévodu. Tu byli Uhři ze Štyrska vyhnáni, a král
Otakar postavil nad zemí pana Voka z Rožemberka za svého mí-
stodržícího.

Král Uherský strojil se nyní k válce veliké; sebral vojsko
ze všech národův své říše, i také učinil spolky s mnohými knížaty
polskými a ruskými. Takž byli ve vojště jeho Maďari, Chorvati,
Bosňané, Srbové, Bulhaři, Valachové a Řeci, divoci Kumani čili
Plavci, ano i Tataři a Bizurmani kmene tureckého, od nichž najal
sobě houfy bojovníkův; s vojsky pomocnými přitáhli k němu vé-
voda Krakovský, vévoda Halický, Daniel Romanovič král ruský a
kníže Kyjevské. Všeho vojska Belova počítalo se 140.000 bojov-
níkův. Král Otakar sebral vojsko z Čech, Moravy a Rakous, a

měl ku pomoci některá knížata z Němec, jakož markrabí Brandenburského a Mišenského, některá knížata Slezská, též Oldřicha a Filipa bratry Korutanské. Všeho lidu jeho bylo 100.000, mezi nimiž výtečných 7.000 Čechův na koních, kteříž byli od hlavy až do paty oděni v železo.

Léta 1260, sotva se na jaře počal rozehřívati sníh, už vytáhla vojska do pole, a postavila se po některém čase proti sobě v rovinách rakouských, Čechové na pravém, Uhří na levém břehu řeky Moravy, kdež na blízce padá do Dunaje. Jeden ani druhý z králův nechtěl přejíti přes řeku, obáváje se, aby přitom nebylo zahubeno vojsko jeho. Když tedy více dní stáli proti sobě na prázdno, poslal Otakar ku králi uherskému, žádaje, aby si zvolil buď vojsko své převést v pokoji od něho, buď aby jemu slíbil nepřekážeti v přechodu, tak aby pak v rovině svést mohli bitvu poctivou dle obyčeje rytířského. Král Bela zvolil si, přejíti se svými, i udělal mu Otakar místo k tomu, ucouvnuv s vojskem svým nazpátek, při čemž se rozdělili zástupové jeho daleko jeden od druhého. To zpozorovavše Uhří, neočekávali času k bitvě dle úmluvy, nýbrž chtěli zrádně překvapiti nepřitele z nenadání. Štěpán, syn krále uherského, přišikoval se s jízdným lidem k útoku na střed vojska u vsi řečené Kressenbrunn. Zde stál Otakar se svými muži železnými, a teprv nyní svolával všechny zástupy zdálené v hromadu. Nebe bylo z počátku toho dne zakaleno; než v tom vysvitlo slunce z oblakův, a třpytila se korouhev svatého Václava jasně nad zástupy. Ajta, Čechové vzradovali se, spatřujíce v tom dobré znamení a jistou pomoc svatého patrona. „Hospodine pomiluj ny“ zpívajíce, stáli a přijali útok Štěpánův zmužile. Tu jsou odrazeni jezdcí uherští od železných, kteréž vedl Jaroš z Poděhus; tu Vok z Rožemberka přiraziv s jiným sborem roztrástil plachý lid kumanský, a obrátil na útěk; tu raněn těžce Štěpán kralevic, musil z bitvy odejíti. Byl třeskot zbrani přehrozný; den rozehřál se náramně, a velicí oblakové prachu zdvihli se od tolikerých vojsk zápasících. Mezi tím dorazili všichni zástupové čeští na bojiště, a udeřili na Uhry silou velikou. Takž dali se na všech místech na útěk, a porážka jejich byla neslýchaná; 18.000 mužův zabito na bojišti, ostatní hnáni do řeky Moravy, v níž utonulo 14.000, až se prý řeka zastavovala těly lidskými, a Čechové přes ně kráčejiče.

stíhali nepřítelů až ku Prešpurku (12. červ.). Král Bela ve sklíčení svém velikém žádal nyní o mír. A Otakar učinil jej s ním pod tou jedinou výminkou, že Uhři od panství svého nad Štýrskem dokonce upustili, a celé Štýrsko zůstalo odtud při říši české. K utvoření lepšího přátelství umluvena byla svatba mezi synem krále Bely téhož jména a Kunigundou, dcerou markrabí Brandenburského, kterýž byl svat Otakarův.

Sláva Otakarova rozšířila se po této válce v celé Evropě, a nebylo toho času panovníka v křesťanstvĕ, jehož moc by se byla říši české vyrovnala. Pamĕť na železnĕ muže u Kressenbruna zachovali divocí Tataři, nazývajíce Otakara králem železným; Němci a Vlaši nazývali jej králem zlatým pro slávu dvorů jeho a velikou štĕdrost. Papežové Římští nemálo sobĕ zakládali na přátelských k němu pomĕrech; císařové Římští toho času byli málomocní; mnohá města vlaská dávala se pod ochranu jeho, jakož činila i některá Slezská a Polská knížata. Takž vztahovalo se působení jeho i krom hranic vlastní říše na mnohé země a národy.

Přemysl Otakar byl však toho času jediný mužský potomek slavnĕho rodu Přemysla a Libuše; neb jediný bratr jeho Vladislav byl umřel ještě za živobytí krále Václava; a bratři Václavovi, z nichž nejmladší byl Přemysl, markrabí moravský, nezanechali žádných dědicův. Marketa, manželka Otakarova, byla ve mnohem vyšších létech než on, pročež nebyla nadĕje jakĕho potomstva. Tedy obávajíce se páni čeští velikĕho zmatku v zemi, když po smrti Otakara nebylo žádnĕho nástupce v panování, usilovali o to, aby se od manželky své rozvedl, k čemuž i ona se naklonila, i sám papež dal k tomu své svolení. Tedy pojal Otakar za manželku Kunigundu, dceru Rastislava Michailoviče, knížete Halickĕho, jenž byl zeť Uherskĕho krále (1261), kterouž když přivedl do Prahy, dal se zároveň s ní slavnĕ korunovati na království od arcibiskupa Mohučskĕho.

Tri léta na to byla slavná svatba Bely, královicĕ uherskĕho, s Kunigundou Brandenburskou (1264). Tu se dal Otakar vidĕti s celou svou nádherností a bohatstvím. K slavnosti ustanoveno bylo místo v Rakousích v poli nad Dunajem, nedaleko od bojiště Kressenbrunskĕho. Tu dal Otakar navezti všelikých potřeb ku potravĕ a pití rozmanitého v hojnosti; nebo poslal ke všem knížatům

pánům daleko široko s pozváním k svatbě a slavnému turnaji, i
chtěl aby hosti, kolikž by se jich kolivěk sešlo, našli všeho víc-
rát tolik, než bylo potřebí. Sešlo se pánův, paní a panen, jak
e zemi Otakarových tak z krajin německých, polských a uherských
množství náramné, tak že bylo všeho lidstva přítomného na sta
tisícův. Tu bylo viděti pohromadě všecku stkvostnost oděvův a jiného
áčini, jaká se jen nalézala v křesťanstvě. Všichni přebývali v poli
od stany, panstvo a rytířstvo pod hedbávnými a ze zlatohlavu.
tan, v němž vykonány byly oddavky, způsoben byl u velikosti
ostela, pokryt sukny a tkaninami drahými. Oba králové, jak český
ak uherský, přišli s velikým a slavným komonstvem, jeden druhého
nažice se převýšiti nádherností. Však nade všecky jiné stkvěla se
evěsta, jejíž výpravu vzal na sebe král Otakar. Šat její byl
; purpuru, vyšívaný zlatem a krásnými obrazy, pokrytý perlami a
drahým kamením; na hlavě její stkvěla se ozdoba ze zlata, jejíž
ena pokládala se za vyšší, než koruna anglického království. Páni
herští měli na sobě šaty šarlatové s černou i šedou kožešinou,
a čepicích stříbrné třapce a péra páví; drahými perlami i vousy
své prostrkali. Po vykonání oddavkův byly hody veliké, vše na
zlatých a stříbrných nádobách, potom nastaly hry rytířské, k nimž
pro velký počet přítomných připuštěni byli jen nejstatečnější, zname-
ání jsouce všichni čepicemi a klobouky barev českých, bílé a červené.

Nedlouho po slavných těchto výjevích vznikla podruhé válka
mezi Otakarem a vévodami bavorskými, nejvíce o arcibiskupství
Salcburské, nad nímž chtěli vévodové provozovati jistá práva, a
však papež přenesl je na Otakara a učinil probošta Vyšehradského
Vladislava arcibiskupem Salcburským (1265). Král Otakar po ně-
kolikrát poplenil zemi bavorskou, a však k boji velikému nepřišlo;
nebo vždy vévodové ucouvli, nechtíce se měriti s mocí jeho.

Toho času byl Otakar od císaře Richarda Kornvallského, jenž
se ustavičně zdržoval v Angličanech, ustanoven správcem nad částí
říše německé. Po smrti Oldřicha vévody Korutánského (1269), jenž
byl od dávna s dvorem českým sprátcem, rozmnožil říši svou také
vévodstvím Korutánským a Krajinou, jsa od něho ustanoven za
dědice.

Měl sice Oldřich také vlastního bratra, jménem Filipa, kterýž
se ale nakloňoval k stavu duchovnímu a stal se patriarchou Akvi-

lejským, pročež s odkázáním zemí Otakarovi byl spokojen a dal k tomu své svolení. Než po smrti bratra chtělo se Filipovi raději býti knížetem světským než duchovním, i hledal prostředky, aby země po bratru uprázdněné opanoval. Vešel v tajné spolky se šlechtou Korutanskou, jakož i s králem uherským Štěpánem, a nadále se zmocnil panování (1270). Otakar vtrhnul mocně do Korutan i do Krajiny, dobyl Lublaně útokem, a brzy zase Filipa vyhnal ze země. Než když se odtud vracel zpátky do Rakous s malým toliko průvodem, tu král Štěpán uherský nastražil na něj na cestě, chtěje jej zrádně zajmouti. Otakar převzděv o tom, dal se jinou stranou, a ušel úkladům; Štěpán však nemeškaje vtrhnul s vojskem do Rakous, a zemi tuto hrozně poplenil, ano 16.000 lidí odvedl odtud do zajetí. Tak se roznítla nová válka mezi Čechy a Uhry. Otakar vpadl vítězně do Uher, dobyl Prešpurka a jiných měst a hradův mnoho, a porazil nepřitele nad řekou Litavou v bitvě vražedné (1274). Král uherský žádal zase o pokoj, i uzavřeny jsou podmínky nového míru, a však po brzké smrti krále Štěpána zavdaly rozbroje v Uhřích samých příčinu ke třetí válce, kteráž se opět se škodou Uhrův skončila (1273).

Mezi tím když král Otakar říši českou těmito způsoby rozšiřoval připojováním jiných zemí, a v království svém dědičném vždy více zveleboval moc koruny, dalo se všecko na opak v říši německé. Od smrti císaře Fridricha II., tedy za celý čas panování Otakara, nebylo žádného mocného panovníka, pročež ani žádné jednoty říše. Kurfirstové a jiná knížata mocnější počínali si v zemích svých vždy více jako samostatní mocnáři; stáky a práva císařská mezi sebou skoro všecka rozebrali, a nezanechali císařům od sebe voleným skoro nic jiného než pouhé jméno císařského důstojenství. Silný utiskoval slabého. Konečně když slabí začínali se spojovati ve spolky k obraně, počali kurfirstové mysliti na to, aby si zvolili císaře, ne který by mocně konal spravedlnost, nýbrž který by jich poslouchal, a co oni násilím sobě přivlastnili, to jim potvrdil a jim v tom byl nápomocen.

Přemysl Otakar, jemuž kurfirstové ještě za živobytí Richarda Kornvallského podruhé podávali císařskou korunu, nechtěl jí přijmouti, jednak poněvadž byl přítelem Richardovým, jednak že mu nemohla přinésti žádné větší moci ani znamenitých prospěchův

(1271). Brzy však na to Richard umřel (1273), i učinili kurfirstové mezi sebou bez vědomí Otakara tajnou úmluvu, aby zvolili za nového císaře Rudolfa hraběte Habsburského, kterýž se jim viděl býti dle jejich žádosti. Neb byl rodu před tím nevelmi mocného, maje toliko některá panství ve Švejcariích, ve Švabích a v Elzasích. Rudolf musil jim slíbiti, že zůstává je při tom, co už ze statkův a práv korunních k sobě přitáhli, za to však umluvili se s ním, aby Otakarovi vzal všechny země, kterých on od smrti císaře Fridricha II. nabyl v říši německé, totiž Rakous, Štýrska a Korutan, prohlašující země tyto za země korunní; nebo že po smrti Fridricha vévody rakouského, jakožto vasalla císařova, připadli prý zase k říši a jí bezprávně jsou od Otakara odňaty. Dle úmluvy této zvolen byl r. 1273 Rudolf Habsburský ve Frankfurtě za císaře.

Přemysl Otakar, jakožto král český jsa též kurfirstem říše německé, váhal se platnost tohoto volení uznati, poněvadž píkly proti němu strojené nežůstaly mu dlouho tajemstvím. Tím více potvrzovalo jej v tom jednání papeže Římského, Řehoře X., jenž též Rudolfa za císaře neuznal, a s Otakarem tak jako i předešlí papežové po všecken čas byl v dobrém přátelství. A však Rudolf uměl papeže brzy nakloniti na svou stranu, když ve všem, oč prvé byly rozepře mezi císaři a papeži Římskými, jemu dokonce povolil. Tedy asi rok po zvolení Rudolfa uznal jej papež Řehoř za pravého císaře (1274), Rudolf pak nemeškal nyní zjevně proti Otakarovi vystoupiti se svými úmysly.

Nadarmo vznášel Otakar rozepři tuto na papeže, žádaje jeho, aby učinil mezi ním a Rudolfem rozsudek. Papež nechtěl už klásti Rudolfovi žádných překážek, a napomínal Otakara pouze, aby se hleděl přátelsky s ním smluviti. Tedy Rudolf s kurfirsty svými učinil proti Otakarovi nález, aby se postavil před soud falckrabí říšského, jakožto obviněný, že jsa vasall krále německého, nechal proběhnouti rok, aniž žádal o potvrzení při lénech svých. Když se Otakar před soud protivníka svého nepostavil, vydal na něj Rudolf acht jakožto na vasalla zpronevěřilého, a prohlásil jej za zbaveného všech zemí jeho, netoliko Rakous, Štýrska, Korutan a Krajiny, nýbrž i království českého a markrabství moravského; neb i na tyto země obnovil císař zase všechny starodávnní nároky německé, chtěje je považovati za části čili léna své říše (1275).

Tu bylo Otakarovi sbíratí všechny síly své k obraně proti nepříteli nade všecko nadání se zmožšímu, kdežto zatím všichni tajní i zjevní protivníci jeho radovali se z jeho nesnáze, a v novém císaři spatřovali svého pomocníka. Tu šel Filip, bratr Oldřicha někdy vévody Korutanského, k Rudolfovi a přijal od něho léno otcovské země své; tu podněcoval Rudolf poddané Otakarovy v Rakousích a ve Štyrsku k odpadnutí od něho, slibuje jim rozličné svobody a milosti; tu se Uhří spojili s císařem, aby vzali pomstu nad svým ještě nedávno vítězným nepřítelem. A však i v samých dědičných zemích Otakara, v Čechách a na Moravě, počalo vřítí. Páni a rytíři, kteří měli nechuť proti němu hned od času otce jeho Václava, že trpěti nechtěl, aby se obohacovali korunními statky, radovali se nyní ze škody jeho. Starý Boreš z Risenburka postavil se ještě jednou v jich čelo, a vedl tajné pikle s císařem Rudolfem. Jiní, snad i lépe smýšlející, neměli k Otakarovi srdečné náklonnosti, poněvadž tak mnohými skutky dotekl se národního citu, dáváje v zemi samé přednost cizincům. V národu pak českém odjakživa nebývalo žádné touhy po panství nad cizími zeměmi, nýbrž považovalo se za věc knížete, pročež nenalézalo hájení jich žádného živého účastenství.

Císař Rudolf, učiniv mezi tím přípravy k válce, položil se osobně s velikým vojskem u Normberka, chtěje odtud vtrhnouti do Čech a táhnouti přímo ku Praze. Zároveň měli Uhří vpadnouti do Moravy a do Rakous, arcibiskup Salcburský měl opanovati Horní Rakousý, Menhart hrabě Tyrolský Štyrsko a Korutany. Proti tolikerým nepřátelům měl Otakar jediného spojence, Jindřicha vévodu bavorského; a však i ten, když se nebezpečenství přiblížilo, opustil jej, a smřil se s Rudolfem. Tu změnil Rudolf úmysl svůj, a obrátil se s vojskem svým od Normberka rychle skrz Bavyry do Rakous. V krátkém čase dobyl vši země až po Vídeň, ku kterémuž městu s druhé strany Uhří přiblížili se i jali se společně Vídeň obléhati. S touž rychlostí a lehce zmocnil se Menhart Štyrsku a Korutan pomocí pánův těch zemí, kteří od Otakara odpadli.

Otakarovo hlavní vojsko leželo nejprv u Teplé na hranicích bavorských, chtěje tudy brániti Rudolfovi vpád do země; když ale Rudolf z nenadání jinam se obrátil, hnul i Otakar tábořem svým, a táhl do Rakous, však po cestách méně snadných; pročež

opozdil se, a než se k nepříteli přiblížil, byly už celé Rakousy v rukou jeho, kromě měst Vídně a Korneuburka. Ve Vídni statečně vedl jeho věc Paltram purkmistr, věrně se vším měšťanstvem jemu oddaný. Než Korneuburka dobyli císařští lstí; a v tom zlá novina přišla králi z Čech, že se pánové jemu protivní zdvihli a začali hubiti statky přátel jeho. Vítkovici, čili pánové z Rožemberka, z Hradce, z Třeboně a jiní toho rodu, jejichž náčelník byl toho času pan Závěš z Falkenšteina, odtrhli se se zástupy svými od vojska jeho, a zanechali jej v největší nesnázi; neb měl ve vojště svém všeho všudy 20.000 mužův proti 100.000 vojska Rudolfova. I nemoha dalšího boje podstoupiti, musil žádati Rudolfa o pokoj, a obdržel jej pod výminkami tvrdými. Musil Rakousy, Štýrsko, Korutany a Krajínu, jakož i Cheb a jiné některé menší okrsky říše své Rudolfovi postoupiti, království pak české a markrabství moravské přijmouti v léno od císaře Římského. Krom toho umluveno bylo, aby jediný syn jeho Václav pojal za manželku některou dceru císařovu, a Hartman, syn císařův, dceru Otakarovu. Tím způsobem dělal sobě císař naději v možnost, žeby pak po brzkém vymření rodu Přemyslova mohlo potomstvo jeho dosáhnouti i českého království (1276).

Ale ani výminky tohoto míru, tak nepřívznivé, nebyly od Rudolfa zdrženy, nýbrž vynucoval od Otakara vždy horších a horších nových smluv a závazkův. Svobodu království českého od německé říše, od tolika předešlých císařův v nesnázech jejich uznanou a za dobré chvíle zase zrušenou, chtěl Rudolf opět zničiti, a nepotvrdil privilegii posledně na to vydaných od císaře Fridricha II. Země česká měla odtud zavázána býti ke všelikým pomocem ve válkách císařův Římských dle potřeby tak jako každá část říše Římské; i nechal si toho Otakar libiti, jako musili někdy předchůdci děda jeho Přemysla snášeti taková násilí (1277). Na žádost Rudolfa musil také všem pánům, kteří jej ve válce zrádně opustili, slíbiti úplné odpuštění; ale ani tím císař Rudolf se nespokojil, nýbrž chtěl krom toho, aby pánové tito, kterých nazýval svými věrnými sluhami, stáli pod zvláštní jeho ochranou, to jest, aby se se stížnostmi proti králi mohli obracet k soudu jeho, a tak aby on se jako císař míchatí mohl do vnitřních záležitostí země české. Takového snížení království svého

konečně dopustili nechtěje, sebral Otakar ještě jednou poslední síly své, a začal podruhé válku s Rudolfem.

Léta 1287 na sv. Rufa v den nešťastný (26. srp.) setkala se vojska v bitvě poslední rozhodné v polích nad řekou Moravou. Otakar měl vojska 30.000, císař Rudolf několikrát tolik. „Řím, Kristus!“ bylo heslo Němcův a Uhrův spojených, „Praha, Budějovice!“ heslo vojska Otakarova. Zrada už byla krále zas napřed obtočila, a přátely jeho všechny porazil strachem papež Mikuláš III., vydav klatbu proti všem, jižto by se císaři Rudolfovi protivili. Den před bitvou ohlásil se králi pan Závise z Falkensteinu, jenž pozdě litoval předešlé chyby své, i žádal krále o milost a odpuštění, slibuje jemu dne druhého prokázati službu velice důležitou. Ale král už nevěřil jemu a k sobě ho nepřipustil. Bitva začala se, i bojoval král Otakar, jak praví kronista, „s myslí obrovskou, jako lev nepřemožený, hromové rány rozdával.“ Čechové, v počtu malém proti nepříteli přesilnému bojující, prorazili už vojsko nepřátelské v samém středu, i kynula jim naděje vítězství. Pan Milota z Dědic, nejvyšší komorník země moravské, stál v zadu s oddělením vojska, zanechaného v záloze, i velel mu král vytrhnouti a udeřiti na nepřitele uvedeného ve zmatek. Tu vyvedl Milota zradu, obrátiv se se vším vojskem svým na útěk, a i jiné zástupy, kteří ještě táhli ku pomoci, obrátil na cestě, pravě, že jest už po bitvě a vojsko královo poraženo. Tedy zmohl se nepřítel velikým počtem svým, a vojsko české bylo od něho obstoupeno se všech stran, i podniklo boj zoufalý. Tu nestál král Otakar o život svůj, i uvrhnul se tam, kde byla seč nejlitější. V tísní boje padl pod ním kůň, i klesl král na zem a obklopen od nepřátel, raněn a odňata jemu zbraň, i v tom přihodil se rytíř Berthold Šenk z Emerberka, Rakušan, jehož bratr byl někdy pro zločiny z rozkazu Otakara popraven. Ten poznav krále, vylil na něm pomstu svou, a bezbranného probodl, kterýž zahynul ranami as sedmnácti. Oděvy všechny s něho strhali, a tělo zohavili po smrti. Porážka Čechův byla úplná, i padlo jich na bojišti 12.000, jiní zajati, jiných mnoho utonulo v řece Moravě.

ÚK VŠP HK

10000020222